

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30539651>

JOH. CONR. BARCHUSEN

D E

MEDICINÆ

ORIGINE ET PROGRESSU

DISSERTATIONES.

IN QUIBUS

MEDICORUM

SECTÆ, INSTITUTIONES, DECRETA,
HYPOTHESES, PRÆCEPTIONES, &c.

AB INITIO MEDICINÆ

USQUE AD NOSTRA TEMPORA

TRADUNTUR.

TRAJECTI AD RHENUM,

Apud { GYSBERTUM PADDENBURG, } Bibliopolas.
 { ET
 { GUILIELMUM CROON. }

M. D. CC. XXIII.

18444

NOBILISSIMIS AMPLISSIMIS

E T

AUCTORITATE GRAVIBUS VIRIS

CORNELIO QUINT J C^{TO}.

E T

HADRIANO STRIK,

DOMINO IN LINSCHOTEN & POLANEN

INCLYTÆ URBIS TRAJECTINÆ

CONSULIBUS.

CÆTERISQUE EJUSDEM URBIS

SENATORIBUS

PIETATIS ET ÆQUI

SERVANTISSIMIS:

PATRIÆ EJUSDEMQUE LIBERTATIS

DEFENSORIBUS ET CUSTODIBUS

ACERRIMIS, FIDISSIMIS.

I N

CIVITATE ADMINISTRANDA

PRUDENTISSIMIS.

*

2

ARTIUM

ARTIUM DISCIPLINARUM QUARUMLIBET
FAUTORIBUS ATQUE AMPLIFICATORIBUS.
BENEVOLENTISSIMIS MUNIFICENTISSIMIS

S. P. D.

JOHANNES CONRADUS BARCHUSEN.

Edicinam, valetudinis artem, cujus utilitas, Tullio teste, Deorum immortalium inventioni est consecrata, ad integritatem corporis conservandam, atque ad vitium, ægrotationem, morbumque depellendum, maxime necessariam esse, omnibus ad unam nationibus & gentibus persuasissimum est. Hinc, quamvis ex his aliquæ sine Medicis, nullæ tamen sine Medicina vitam degunt. Quid? quod agrestes & Barbaræ gentes, etsi cunctæ quædam morborum, aliarumque corporis læsionum, remedia noscant,

ut

D E D I C A T I O.

ut etiam mos est gentis humanæ & doctæ ; ta-
men , si quiddam mali insoliti ipsis acciderit ,
habent aliquos , qui ad multorum morborum
curationem periti sunt : quos consulunt , ac
quibus se ad medendum penitus commendant at-
que tradunt. Hi , quantumvis nomine Medici
haud appellentur , at medico tamen officio fun-
guntur. Quinetiam ab ultimis temporibus se-
cum primorum conditionem hominum conside-
ranti , nullo negotio hoc erit perspicuum , illis
ipsis necesse fuisse Medicinam invenire ; qua
læsiones , & affectus , ipsis quoquo modo illa-
ti , cito ac tuto tollerentur. Nam fieri non po-
tuit , quin eorum corpora tum exterius casu ,
punctura , ictu morsuve animalis venenati &c.
tum interius ab aëre , cibo potuque aut nimio ,
aut depravato , aut ad digerendum haudqua-
quam apto &c. persæpe læderentur ac afficeren-
tur. Fateor equidem rudimenta , & incunabu-
la Medicinæ , fuisse obscura & tenuia ; Ve-
rum tantam ea deinceps progressionem fecit ,
tanto artificio , tantaque expolitione a postero-
ribus distincta est , ut videatur jam pene ab ipsis
esse

D E D I C A T I O.

esse perfecta. At vero, antequam Medicinæ professores usque eo artem perduxerint, sæpe sæpius instituta & dogmata, medendique præcepta mutarunt; aliis alias hypotheses habentibus, aliamque aliis sectam sequentibus. Hinc Medicina toties, ut ex ejus Scriptoribus apparet, interpolata & mutata, inque multas partes discerpta est; ac deinceps inde complures quasi familiæ, inter se dissentientes, profeminatæ sunt: postquam suam quisque Medicinæ doctor disciplinam & instituta, perinde quasi omnium politissima & perfectissima essent, laudibus efferret, discipulisque, ut eadem in omnibus tenerent, commendaret. Haec omnia, quomodocunque fuerint, e compluribus auctoribus collegi, atque in hoc volumen retuli, eorundemque summam breviter, quoad fieri potuit, exposui; ut ii, quibus nec otium est, nec facultas, tot libros pervolutandi, quot mihi subcisivis temporibus licuit, habeant, unde illa summatim percipiant & cognoscant. Hoc, qualecunque est, Vobis, NOBILISSIMI & AMPLISSIMI, qui me summo beneficio in perpetuum de-

DEDICATIO.

devinxistis, consecrare & volui & debui. Etenim quibus potius id ipsum dedicarem, quam Vobis, summe omnium doctrinarum studiosis, qui omni cura providetis, ut quaevis studia & artes florentissima Vestra in Academia doceantur, illustrentur, exornentur. Quantam vero curam, praecipue de Medicina augenda, adhibeatis, cognovimus nuper, Viri NOB. & AMPL. cum nostro Medicorum ordini benigne ac liberaliter consuluistis & prospexistis; quandoquidem in eum non modo Virum Doctissimum Albinum, qui Anatomies vias tradat, cooptastis: Verum etiam hortum, in quo major arborum, stirpium herbarumque numerus potest feri, comparastis. Ex his & aliis Munificentiae Vestrae exemplis, quae praetereo, ne in re nota & pervulgata multus ac insolens sim, colligere possumus, quanto animo libenti prolixoque facere soleatis, ut ea, quae spectant ad amplificandam atque augendam valetudinis artem, quae ad corpus nostrum sartum tectum ab omni periculo conservandum adeo necessaria est, abunde adsint. Sed eo jam, unde huc digressus sum, revertar. A Vobis igitur, Vi-

ri

D E D I C A T I O.

ri NOB. & AMPLISS. maximopere peto & quaeso, ut hoc parvi momenti munusculum, quod ego jam nunc suppliciter ac demisse offero, benevole recipiatis. Vile quidem utique, fateor, & non dignum esse donum, quod VIRIS tanta auctoritate gravibus dicetur. At enimvero Diis lacte, rustici multaeque gentes olim supplicabant, ut Plinius tradit, & mola tantum falsalabant, qui non habebant thura: nec ulli erat vitio Deos colere, quoquo modo posset. Proinde ego, qui nihil praeter me ipsum, & quod quantulocunque ingenio perfectum, & solertia elaboratum, habeo, haec Vobis subjectissime offero, ut erga Auctores salutis meae saltem gratus judicer. Nullus dubito, quin munus hocce gratum acceptumque habeatis.

DEUM O. M. cujus Numini parent omnia, imploro atque obtestor, ut Vos, PATRIÆ PATRES, ACADEMIÆ CURATO-RES, diutissime salvos & incolumes conservet.

Scribebam Trajecti ad Rhenum

XII. Kalend. Septembr. CIO. MDCC. XXXII.

PRÆ.

P R Æ F A T I O.

Libro de Origine & progressu Medicinæ, quem abhinc annos tredecim edidi, dubium titulum, Historiam Medicinæ, inscripsi; ut mihi contra judiciorum varietates superesset ad veniam regressus, velut emendaturo quicquid desideretur, si labor non esset interceptus. Imitari in hoc volui Apellem & Polycletum, utrosque arte, in qua versabantur, longe celeberrimos; quibus, ut a Plinio Hist. Nat. Libr. xxxv. cap. x. & Æliano Var. Hist. Libr. xiv. cap. viii. traditum est, eundem morem fuisse: ut perfecta opera transeuntibus proponerent, atque post ipsa latentes, vitia, quæ notarentur, auscultarent, vulgum diligentiores judicem, quam se, præferentes. Postquam liber iste, quem divulgavi, venit, ita ut in officina libraria haberi vix possit, in animum induxi eum de integro edere. At quia hoc interim spatium in multas multorum! Homeromastigarum reprehensiones incucurri; quorum alii stylum scribendi, dialogos alii, more hominum invidentium in conviciis roserunt, in circulis vellicarunt, non illo inimico, sed hoc maledico dente carpserunt: mearum itaque rerum multum interesse, judicavi, si me de istis, quæ mihi vitio dederunt, verbisque adeo exaggerarunt, Benevolo Lectori purgaverim. Et primo, quod ad eos, qui stylum reprehenserunt, attinet, fateor atque profiteor, me sæpenumero per errorem fuisse lapsus. Fieri enim vix posse, arbitror, quo minus ille, qui ex tam diversis inter se tam bonis quam malis Latinitatis auctoribus

* *

ex-

P R Æ F A T I O.

excerpsit , quod a me fieri oportebat , & opus erat, polite atque apte scribat , & non interdum ex incuria delinquat in genere scribendi. Quid ? quod jampridem Cicero tradidit , libros mendose & scribi & venire. Si id temporis , cum Latina esset lingua vulgaris & popularis , libri mendis haud caruerint , quid de nostris sperandum nullo negotio perspiciet judex minime severus ; maxime vero , si secum reputaverit imperitiam , negligentiamque hoc tempore typographorum : qui persæpe errata , quæ auctores correxerunt , aut relinquunt , aut aliud , quam a nobis indicatum est , verbum substituunt , aut id ipsum , quod notavimus , in locum remotum transferunt. Fuerunt etiam aliqui de librorum censoribus , qui perhibuerunt scriptis meis complures admistos esse Archæismos , Barbarismos , & Soloecismos. Sed vereor , ut isti vitilicigatores de hujus Latini sermonis vitiis interroganti ex tempore , quid sint , respondere possint , & , ubi sint , ostendere. Bene ac præclare , putant , se causæ & officio suo satisfecisse , si modo aliquid , quale quale fuerit , culpaverint. Verum ponamus , ejusmodi vitia in scriptis meis deprehendi , nonne eadem sæpius in optimæ Latinitatis auctoribus reperiuntur ; si dubitetis , inspiciatis , velim , Donati , Charisii , &c. institutiones Grammaticas : in quibus compluria admodum exempla , ex auctoribus prolata probatissimis , legetis : quibus fortassis & ego , quoniam mihi auctoritatem pleraque habere videbantur , aliquando usus sum. Sed quid ego argumentor ? quid plura disputo ? Vos ipsos , tanquam judices , appello , num verisimile censetis , istius seculi scriptores se Gram-

mati-

maticorum legibus adstrinxisse? Quantum ad me pertinet, contrarium verosimile & probabile videtur; illos utpote eas neglexisse, secutos autem esse præcipue usum, optimum magistrum,

Quem penes arbitrium est, & jus & norma loquendi. Nonne idem mos est omnium gentium & nationum, ut Grammaticorum instituta & præcepta dicendi scribendique prætermittant, & negligant; aut potissimum communem consuetudinem institutumque majorum retineant. Sed satis de hoc: superest alterum vituperationis membrum infirmare ac diluere. Scilicet nonnulli mihi crimini dederunt, me in dialogorum scriptione, nec incipiendi, nec desinendi rationem, nec meum proprium, nec aliarum personarum, quas introduxi loquentes, decorum observasse. Atqui quatenus in his deliquerim, perlegenti Dissertationem de Dialogo conscribendo, quam collectis Medicinæ practicæ abhinc octo annis in lucem editis, subjunxi, apparebit. Quandoquidem vero mihi videor istorum vitiorum, quæ mihi exprobrarunt, purgationi abunde satisfecisse: ea re supervacuum habeo, iterum hoc loco ea scribere, de quibus copiose & abundanter in dicta Dissertatione disputavi. Verum enimvero mitto hujuscemodi leves ac nugatorias malevolorum criminationes, quas in me, non Grammaticum, sed Medicum, præ se ferentem, inepte odioseque effuderunt; malevolentia autem suæ potius morem gessissent, si indicassent, me auctorum, quorum dogmata tradidi, mentem minus recte percepisse, nec bona fide retulisse: etenim hæc, quia præcipue ad me spectant, tangere eos oportebat, & revera meam ignorantiam & malam

P R Æ F A T I O.

fidem demonstrare , simul & illas ostendere. Tantum tamen abest , ut credam , quod nulla in re erraverim , ut persuasissimum potius habeam , cujusvis hominis esse errare ; nullius autem , nisi insipientis , perseverare in errore. Sed hæc hætenus : nunc autem pergam ad reliqua. Historiam Medicinæ multi conscripserunt. De his aliqui Medicorum vitas : quidam Medicinæ originem & progressum : nonnulli vero utrumque argumentum , tractarunt. Siquidem vero ea historiæ pars , quæ in ortu & progressu artis valetudinis versatur , in primis mihi visa est ad Medicos pertinere : & ex multorum librorum lectione didici , non pauca ab illis præterita , quæ tamen cognitione Medicinæ studiosis digna judicavi ; quinimo neminem hucusque fuisse , qui eam ad nostras ætates perduxit : Idcirco mihi dubium non est , quin id gratum acceptumque habendum sit , si , quod in hac parte deficit , supplevero. Applicavi autem me potissimum ad Theoriam scribendam : quippe hujus ex alia in aliam sæpenumero vicissitudo , atque mutatio erat , immo etiam nunc est. Nam eam Medicinæ partem , quæ Praxis vocatur , quæ non ratione , sed usu & exercitatione cum primis comparatur , quæque maxime in morborum per signa perque tempora cognitione , eorundemque sponte Naturæ per *crisin* , aut per victus rationem , aut per remedia tum interius tum exterius adhibenda , solutione versatur , tam sæpe neque superiores , neque posteriores , artis antistites mutarunt & interpolarunt , quam ante dictam Theoriam. En causam , cur prætermisi veterum unaquæque scripta , morborum ac remediorum , quæ ipsis in usu erant , appellationes , chirurgorumque

P R Æ F A T I O.

que operationes, quæ vel Hippocrates, vel quisquam reliquorum superiorum, seu scripserunt, seu commemoraverunt, singillatim attingere, ac enumerare; namque trita hæc sunt; & communia, & pervagata; quin etiam auctores, qui ejusmodi literis mandarunt, plerisque Medicis in manu sunt: adeoque illa ab his, si modo majorum libros evolverint, facile cognosci & percipi possunt. Ut autem totam hujus libri scriptiōnem in certas partes dividerem, conficeremque negotium ex sententia, putavi, me id gerere posse nec aptius nec commodius, quam si primo originem & progressum Medicinæ generatim atque universe ostenderim. Postea vero quam Sapientiæ professores cœperant quoque Medicinæ, quæ ab ultimis temporibus per multa secula præcipue in Experientia erat sita, operam dare, affectareque ratiocinativum dicendi genus; illi sæpe versabant multis modis eandem rem, deque hac alii alias rationes proferebant. Siquidem vero quidam ex his, ut constat, non tot sectatores habuerint, ut familiam certam constituerent, placuit mihi eorum tam discrepantes de variis rebus opiniones summatim percensere: quod a me factum est Dissertatione secunda & deinceps usque ad decimam. At enimvero, exorientibus postea peculiaribus sectis, & auctoribus, æmulos atque imitatores studiorum suorum habentibus; adeo multa theoremata, placita, hypothesesque cœperunt tradi, ac divulgari, ut nesciamus, dum sua quisque non probabilia, sed certa esse credit, (in his enim eligendis aqua, ut ajunt, nobis hæret) quænam nos amplecti, aut quibus assentiri, debemus. Hæc itaque singulatim in sequentibus Dissertationibus pertra-

P R Æ F A T I O.

Etavi ; in quibus ea primum , quæ ad Theoriam , deinde , quæ ad Praxin , spectant , suo quæque ordine presse atque enucleate , ut mihi videntur , exposui. Dialogos autem ideo sustuli , quia nonnullorum sermo increbuit, quosdam ex istis personis, quas introduxi loquentes, fuisse stomachatas, & moleste id scribendi genus tulisse; quasi vero earum ipsarum decorum, ut paulo ante indicavi, nonnunquam haud servaverim; neque istas, prout earum dignitas & amplitudo postulabant, fecerim colloquentes. Posthæc, quoniam ii, qui Dialogos scribunt, necesse habent multa persæpe afferre, quæ ad rem ipsam pertinere non videntur; atque ideo compluria ab illis referuntur, quæ præter modum efficiunt volumen justo majus. Hanc ob causam, ne iterum in varias reprehensiones incurrerem, colloquia penitus e libro hocce removi; horum autem loco institui Dissertationes conscribere, quarum scribendi ratio utique magis, quam illorum, concisa est: & eas, ut facili negotio possint percipi, in peculiare partes vel membra partitus sum. Neque vero in his solum substiti, verum perplura, quæ intra hoc tempus didici, huic libro inserui, quæ in priori editione desiderabantur: diem enim dies, ut in proverbio est, docet. Tam multa autem hæc sunt, ut liber hicce tertia fere parte auctus in lucem nunc prodeat: quæ si non omnia, pleraque ad minimum vel legisse vel scivisse neminem, ut spero, poenitebit.

ARGUMENTA

Dissertationum , quæ in hoc Volumine continentur.

DISSERTATIO I.

De ortu & progressu Medicinæ generatim. Pag. 1.

DISSERTATIO II.

De elementis , Natura & causis. p. 27.

DISSERTATIO III.

*De Natura hominis , semine genitali , sede animæ , & sanitate
p. 41.*

DISSERTATIO IV.

De temperamentis & facultatibus p. 49.

DISSERTATIO V.

De morbo , symptomatibus , morborumque novitate p. 66.

DISSERTATIO VI.

De medicamentorum inventione , eorundemque facultatibus p. 77.

DISSERTATIO VII.

De Magia , & Astrologia p. 90.

DISSERTATIO VIII.

De arte Gymnastica , frictione & balneis p. 111.

DISSERTATIO IX.

De Anatome p. 123.

DISSERTATIO X.

De Secta Empiricorum p. 135.

DISSERTATIO XI.

De Secta Methodicorum p. 147.

DISSERTATIO XII.

De Doctrina Hippocratis p. 163.

DISSERTATIO XIII.

De quorundam veterum Dogmaticorum placitis p. 182.

DIS.

DISSERTATIO XIV.

*De Philosophorum & Medicorum quorundam veterum decretis p.
194.*

DISSERTATIO XV.

*De placitis Asclepiadis, Celsi: de Pneumaticæ, & Episyntheticæ,
& Eclecticæ sectarum decretis, p. 217.*

DISSERTATIO XVI.

De placitis Galeni p. 246.

DISSERTATIO XVII.

*De Græcorum, Arabum Latinorumque Medicorum, qui post Ga-
lenum in Medicina celebres fuerunt, decretis. p. 276.*

DISSERTATIO XVIII.

*De Egyptiorum & Asiaticorum tum veterum tum recentiorum
Medicorum placitis p. 319.*

DISSERTATIO XIX.

De doctrina Paracelsi 364.

DISSERTATIO XX.

*De Severini, Crollii, Scheunemanni & Helmontii hypothesibus.
p. 397.*

DISSERTATIO XXI.

De Campanellæ & Rogertsii doctrina p. 432.

DISSERTATIO XXII.

De Roberti Flud institutis Medicinæ p. 454.

DISSERTATIO XXIII.

De placitis Tackenii, Sylvii & Willisii p. 477.

DISSERTATIO XXIV.

*De Medicis, qui ex institutis præceptisque Matheſeos, quid in
homine fieri soleat, ratiocinantur p. 500.*

DISSERTATIO XXV.

De D. Andry, de Moor & Stablîi placitis p. 558.

DISSERTATIO XXVI.

De Nepenthe Homeri p. 600.

DISSER-

DISSERTATIONUM MEDICARUM.

P R I M A.

D E

Ortu & progressu Medicinæ generatim.

I. **R**eputanti secum corpus hominis fragile & caducum facile persuadebimus, necessarium esse homini invenire, quæ corpus ejus fartum & tectum, ut ajunt, ab omni detrimento conservent: vel, si morbo tenetur, hunc ipsum depellant. Artem, quæ in horum scientia versatur, Medicinam vocamus. Hæc quondam paucarum fuit. scientia herbarum, quibus sisteretur fluens sanguis,

A

vul-

vulnera coirent paulatim. ¹ Nam primis terræ incolis, siquidem nudi incedebant, velut jam nunc ita mos apud quasdam gentes obtinet, facile usu venire poterat, ut, vel ab aculeata planta lapideve acuto, vel morfu bestię, vel ictu venenatorum insectorum, fauciantur: nec non per lubrica viarum euntibus, aut ad loca altiora ascendentibus, nullo negotio accidere poterat, ut cadendo os quoddam frangeret, vel e loco excideret. Igitur necesse erat adinvenire excogitareque aliquid, quo læsa corporis pars sanaretur; &, si os quoddam fractum vel luxatum, ut id ipsum in suam sedem reponeretur. Hęc Medicinæ pars quam posteri Chirurgiam vocarunt, prima inventa, atque adeo vetustissima esse videtur. Et quamquam hęc longe ante diluvium universale, & excidium Trojæ, inclaruerit, Cicero tamen ² literis prodidit. Æsculapiorum primum, Apollinis, quem Arcades colunt, specillum invenisse, primumque vulnus obligasse. Hujus deinde duos filios Podalyrium & Machaonem bello Trojano ducem Agamemnonem secutos, non mediocrem opem commilitonibus suis attulisse, narrat Celsus. ³ Quos tamen Homerus non in pestilentia neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii, sed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi solitos esse proposuit. Ex quo confici scribit Celsus, has partes Medicinæ solas ab his esse tentatas, easque esse vetustissimas. Has magis tum ab illo parente omnis Medicinæ Hippocrate, quam a prioribus, excultas esse. Deinde, posteaquam diductæ ab aliis habere professores suos

[1] Seneca Epistol. xiv.

[2] Libro III. de Divinat.

[3] Celsus in præfat. lib. I. &

VII.

[4]

suos coepisse, in Ægypto quoque increvisse, Philoxeno maxime auctore, quem pluribus voluminibus hanc medicinæ partem, quæ manu curat, diligentissime comprehendisse. Gorgiam quoque, & Sostratum, & Hieronem, & Apollonios duos, & Hammonium Alexandrinum, multosque alios celebres viros, singulos quædam reperiisse. Ac Romæ etiam non mediocres professores, maximeque Tryphonem patrem, & Evelpistum, & horum eruditissimum Megem, quibusdam in melius mutatis, aliquantum ei disciplinæ adjecisse. Quandoquidem vero primorum hominum corpora non modo extrinsecus; ut supra scripsi, sed etiam interius omnifariam vitio alimentorum, potulentorumve minus cognitorum, vel aëris, &c. lædi poterant, necesse erat ipsis adinvenire quædam, quibus interius sumptis malum contractum depellerent. Equidem non diffiteor hanc Medicinæ partem, quæ Pharmacia vocatur, casu primum inventam, prout nempe aliquis in alicujus remedii administratione periculum fecerit, vel etiam ab ipsis brutis animalibus medicationem didicerit, vel quæ ei secundum quietem visa fuerint morbum, quo affligebatur, remotura: De quibus plura deinceps tradam.

II. Sed, ut ordine quodam originem progressumque Medicinæ pandam, enarrabo primum Medicinæ inventores de quibus auctores plurimi varias atque inter se dissidentes opiniones habent. Nam Ovidius Apollinem pro Medicinæ inventore habet; eum enim hoc pacto introduxit loquentem 4

In-

[4] Metamorph. lib. 1, vs. 521. Et Callimachus in hymno in Apollinem vs. 45.

— ab ipso

Et medici didicere moras innectere morbi.

Hyginus. Fabul. Cap. 274. scribit Apollinem artem oculariam medicinam primum fecisse.

*Inventum Medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum est subjecta potentia nobis.*

Parens Poësis, Homerum volo, ⁵ Pæonem: Æschylus
⁶ Prometheus: & Pindarus ⁷ Chironem: Ægyptii ve-
ro, teste Diodoro Siculo, ⁸ Isin credunt Medicinam
invenisse: alii vero volunt Apim, eandem deinceps
auxisse Æsculapium. ⁹ Artemidorus ¹⁰ e diverso ex
divinis curationibus, in Templis Pergami & Alexan-
driæ suspensis, perhibet, aliquos existimasse, Medi-
cinam originem suam cepisse. Chiron Centaurus di-
scipulos habuit Achillem ¹¹ atque Æsculapium.

¹² &

[5] Iliad. Libr. 5. narrat Martem a Diomede vulneratum, auxilio Pæonis, dolorem lenientia medicamina inspergentis, curatum fuisse.

[6] Cujus versus inveni apud *Natalem Comitem* lib. iv. C. 17. ubi poëta hoc modo Prometheus adducit de inventis suis narrantem. *Illudque primum, si quis agritudinem sensisset, ullum non erat remedium, nulla unctio, nullum fuit potabile his pharmacum. Arebant prius, quam ipsis ego commixtiones pharmacorum protuli, omnes quibus levantur agritudines.*

[7] In Nemeis. Ode. III. *Habeo autem hunc sermonem: qui dicebatur olim Chiron alti consilii vir educavit Jasonem intra tectum lapideum, & postea Æsculapium, quem medicamentorum docuit applicationem multifariam, quæ fit molli manu.* Hyginus Fab. 274. scribit, Chironem Centaurum, Saturni filium, artem Medicinam Chirurgicam ex herbis primum instituisse. *Plinius* lib. 7. C. 56. & *Suidas* in voce *χείρων*. Herbariam & medicamentariam, scribunt, a Chirone repertam. *Plutarchus* Sympof. III.

Quæst. 1. monumentis prodidit, Tyrios Agenori, & Magnetes Chironi, primitias offerre, quod ii primi medicinam fecisse existimantur. Radices enim plantarum erant, quibus ægrotos sanaverunt. *Xenophon* libr. de venatione, memoriæ prodidit, Chironem Jovis fratrem ab eodem patre quidem genitum; verum hunc natum ex Rhea, & illum e Nympha Najade. Item *Donatus* in *Georgic.* libr. III. scribit Chironem Saturni & *Philyræ* filium Medicinæ inventorem esse.

[8] Lib. 1. Cap. xxv. tradunt, Isin scientiæ Medicæ fuisse peritissimam & multa pharmaca, inter hæc vero istud, quod Athanasia vocatur, invenisse: edocuisseque filium Horum, quem Apollinem interpretantur, medendi & vaticinandi artem. Imo ad Isidem ad Serapim homines vota pro recuperanda Sanitate faciebant. Et *Plinius Hist. N.* lib. VII. cap. LVI. *Medicinam Ægyptii apud ipsos volunt repertam.*

[9] Ita *Suidas* in voce *Γραμματα*.

[10] Libr. IV. Cap. xxiv.

[11] Vide *Ælianum* de animal. I. II. C. XVIII.

[12]

¹² & Jasonem ¹³ Achilles, teste Homero ¹⁴ primus causam luis, quæ Græcos invaserat, deprehendit: nimirum sentiens morbos, qui populum simul inficiunt, Epidemios vocant, ab Apolline esse, qui idem est Sol. ¹⁵ Achilles, Pelei filius, teste Æliano ¹⁶ Patroclum Menoetii filium, Medicinam docuit. Æsculapius autem filios Podalirium & Machaonem & Minoum quendam ¹⁷ Medicinam edocuit: & postquam Hippolytum, ab equis dilaniatum, sicut fabulosa finxit antiquitas, in vitam revocavit, fulmine tandem a Jove percussus, interiit. ¹⁸ Pausanias ¹⁹ My-

[12] Teste Lactantio de fals. relig. l. i. c. x.

[13] Tzetæ Histor Chiliad vii. 96. &

94.

[14] Iliad. l. i.

[15] Eundem Solem, ut auctor est Plutarchus libro de Homero, adducere anni tempestates, quæ ubi inæquali temperie constant, morbos gignere. Et in universum adeo salutem & exitium virorum Apollini, mulierum Dianæ, hoc est, Lunæ, Homerum adscripsisse. Quin etiam idem Plutarchus libr. de aud. Poetis, hoc elogium Achilli posuit. *Atque ut erat, scribit, rei medica peritus, post nonum diem, quo judicari talia natura fert, sentiens morbum non esse vulgarem, aut ab usitata aliqua causa profectum, surgens dixit &c.* Vide etiam Heraclitum Ponticum, qui similiter, ac Plutarchus, & auctor anonymus, qui vitam Homeri descripsit. Solem eundem esse cum Apolline: & pestilentium morborum præcipuam corruptionis causam in Sole esse sitam.

[16] De animalibus. l. i. xviii, *Disciplinas nimirum heroes tantum & deorum filii exercebant, & radicum natu-*

ram, varium herbarum usum, pharmacorum temperationem, cantiones tum inflammationibus, tum reprimendo sanguini propitias, &c.

[17] Teste Herbelot Bibl. or. pag. 209. ubi hæc. *Le premier Asclepius eut pour disciple Minous, lequel suivant la doctrine de son maître, joignit le raisonnement, & la Methode, à l'expérience, qui avoit été jusqu'alors en usage dans la pratique de la Médecine.*

[18] Dissentiunt inter se auctores, quot fuerunt nomine Æsculapii nuncupati. Marsham Chron. sec. i. Æsculapium Ægyptium mille annis Græco superiorem. Cicero Lib. 3. de divinat, Tres, narrat, Æsculapios fuisse. Æsculapiorum primus, Apollinis, quem Arcades colunt, qui specillum invenisse, primusque vulnus obligasse dicitur, Secundus; secundi Mercurii frater. Is fulmine percussus, dicitur humatus esse Cynosyris; tertius, Arsippi, & Arsenoa: qui primus purgationem alvi, dentisque evulsionem, ut ferunt, invenit. Cæteri auctores, qui de Æsculapio mentionem fecerunt, ut mihi videntur, per scripta sua significarunt Apol-

linis filium, quem suscepit, Servio Æn. vi. vitiata Coronide Phlegydæ filia. Is natus erat ex cœto matris ventre, & factus est Medicinæ peritus. Eodem Servio Æn. vii. teste. At *Julianus* vult Jovem in mentibus ex se Æsculapium genuisse, ut *Cyrillus* contra *Jul.* libr. vi. hujus fabulam narrat, super terram autem per fœcundi Solis vitam apparuisse. Eum, ubi ex cœlo super terram prodierit, circa *Epidaurum* quidem in hominis specie uniformiter apparuisse: quum multiplicaretur autem inde progressionibus super omnem terram salutarem suam dexteram extendisse. Venisse in *Pergama*, deinde in *Joniam*, in *Tarentum*, post hæc iterum venisse *Romam*, abiisse in *Con* & inde in *Ægas*, postea in universam terram ac mare, non sigillatim nos invisisse, & quodammodo animas negligenter viventes & corpora infirma correxisse. Contra hanc fabulam *Cyrillus* scribit. Hoc in ore ac sermone omnium esse, Æsculapium ex *Coronide* & *Apolline* natum, quam a sacerdotibus, ut verisimile est, in *Apollinis* templo vitiatam fuisse. Apin *Ægyptium* non obsecrum inter eos, qui illic erant, templi ministros, naturalis philosophici scientia insignem, ferunt primum artem Medicam exquisivisse, tradidisseque felicius, quam eos, qui ipsum præcesserant: hunc peritiam suam cum Æsculapio communicasse. Hic ubi proficerat in ea disciplina, pergit *Cyrillus*, noluit ultra in *Ægyptiorum* civitatibus morari, sed lucri cupidus, & turpibus consiliis obnoxius, omnem, ut ita dicam, circumivit regionem, ab omnibus lucrum petens, & venale studium suum languentibus proponens. Inflatus autem ob scientiam, & superbiens etiam Deum si nominabat, & mortuos se suscitare posse delirans imaginabatur. Veniens autem ad *Epidaurum* & illic summam sibi gloriam arrogans, esse se Deum quendam, fulmine ictus est. Hunc *Pin-*

darus *Pyth.* od. iir. appellat, heroem omnigenorum propulsores morborum, & *Ælianus* l. x. Cap. xlix. morborum depulsores: & *Plutarchus* sympos. ix. Quæst. xiv. Medicorum præfides. Hunc alendum, ut *Pindarus* dicta Ode, & *Apollodorus* Bibl. lib. 3. & *Lactantius* de fals. rel. l. i. & *Tzetzes* *Histor.* *Chiliad.* vii. 97. & x. 349. literis mandarunt, cum adhuc infans esset, a patre delatum ad *Chironem* Centaurum; a quo etiam Medicinam & venandi artem perdidicisse: quinimo ipse parens, teste *Galeno* introduct. C. i., hunc erudit ad Medicinam exercendam. Hunc, ut *Apollodorus* dicto loco narrat: cum jam Chirurgus evasisset, atque artem ejusmodi jam pridem exercuisset, non modo quosdam ab interitu liberasse; sed etiam præmortuos in vitam revocasse. Et *Pindarus* memorata ode canit, *Eos itaque quotquot venerunt ad ipsum, sponte natorum hunc hunc participes, aut corrusco ferro membra sauciati, aut saxo eminus missi, vel quibus æstivus ignis depopulabatur corpus, aut frigus: liberans alium aliis doloribus eripui: quosdam molibus incantationibus tractans, quosdam vero lenia bibentes, aut membris circumponens undique pharmaca, quosdam etiam sectionibus, stare fecit rector.* *Plato* dial. 3. de *Repub.* Æsculapium, arbitratur, eam ostendisse Medicinam, qua pharmacis & incisionibus infirmitas tolleretur. Corpora vero penitus interiori corruptione morbosa nequaquam aggressum fuisse. Contra, ac dixi, putat *Galenus* de val. tuend. lib. i. C. viii. qui posteaquam de curandis variis morbis, solo animi motu, ad debitum modum revocato, differuit, suæ sententiæ testem citat patrium Numen, Æsculapium videlicet. Is multas scribi cantilenas, mimosque ridicularum rerum fieri, & melodias quasdam instituit iis, quibus vehementiores animosæ par-

partis motus, corporis temperamentum iusto calidius efficerent. Aliis quibusdam, neque iis paucis, venari, equitare atque armatos exercitari iussit, iisdemque statim tum motuum ipsorum speciem, utique quibus motus injunxit, tum armorum quibus armatis exerceri praecepit, definivit. Diodorus Siculus. Biblioth. lib. iv. cap. xxiii. monumentis prodidit. Hunc ingenio & vigore mentis excellentem, scientiæ Medicæ graviter incubuisse, multaque hominibus ad valetudinem salutaria invenisse, eoque gloriæ processisse, ut cum multos desperare ægrotantes non sine miraculo sanaret, multos etiam ab inferis in vitam restituere existimaretur. Pluto id ægre ferens, quoniam numerus mortuorum subinde decresceret, atque adeo regni inferni potentia diminueretur, eum apud Jovem accusasse. Quem ob talia facinora, ab Æsculapio perpetrata, irritatum, hunc fulminis ictu necasse. Eandem necis causam narrat Pindarus. Verum Plinius libr. 29. cap. i. auctor est, Æsculapium fulmine ictum, quoniam Tyndaridem revocavisset ad vitam. Item Servius Æn. vi. narrat, Æsculapium fulminibus extinctum, quia Hippolytum ab inferis herbarum potentia revocaverat. Et Sextus Empiricus adversus grammaticos. cap. xii. varias rationes affert, quare Æsculapius enectus fuerit. En verba. *Scientia nostra primum auctorem Æsculapium dicunt fuisse fulmine percussam causam figmento non contenti, quod quidem varii transformant. Stenichorus quidem dicens, quod excitaverat aliquos, ex iis, qui Thebis ceciderant, Polyantes autem, quoniam eos medicatus est, qui ira Junonis in filias furere erant perciti. Staphylus quod curavit Hippolythum fugientem ex Troezen. Philarchus, quod filiis Phinei excoecatis visum restituerit, gratificans eorum matri Cleopatra Erechthei filia. Telesarchus denique, quod aggressus sit suscitare Orionem. Hunc Æsculapi-*

um, ut Hyginus fab. 274. auctor est, Clinicem reperivisse: & Celsus in præf. scribit, eum, quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc, Medicinam puta, scientiam paulo subtilius excoluit in deorum numero receptum esse. Et in præfat. introd. Galeno adscript. memoriæ proditum est, perfectam Medicinam & omnibus numeris absolutam divinamque, Æsculapium solum invenisse. Huius deinde duo filii, pergit Celsus, Podalirius & Machaon bello Trojano ducem Agamnemone secuti non mediocre opem commilitonibus suis attulerunt. Quos tamen Homerus non in pestilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii, sed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mœderi solitos esse, proposuit. Hos paternam edoctos artem multum apud Graecos gloriæ suis sibi meritis comparasse, auctor est Diodor. Sic. antedicto loco, adeo, ut a conflictibus aliisque publicis gravaminibus, propter eximiam Medicinæ, quam facitabant, utilitatem, immunes præ cæteris essent. Phurnutus de Nat. Deor. cap. xxxiii. scribit Æsculapium dictum ἀποτῆ ἐποσθαι καὶ ἀναβαλλεσθαι, id est, ab eo, quod incassetur, & in aliud tempus recipiatur mortis accessus: & veteres eundem ideo Apollinis filium dixisse, quod primus videatur medicam facultatem hominibus demonstrasse. Necessitas enim requirebat, ut numen aliquod eximiae isti, & præclarissimæ facultati constitueretur, quod ipsi præesset. Cæterum, quamvis auctores istius loci a me citati, nec non Eratosthenes Cyrenæus Catasterism. 6. memorent, Æsculapium fulmine a Jove percussum: Heraclitus tamen de Incredib. cap. xxvi. memoriæ prodidit, magis rationi consentaneum esse, si dicamus Æsculapium, celebrem in Medicina, Medicinæ dignitate aucta, febri correptum obiisse. Quare propter illum æstum fulmine tactum dicunt.

¹⁹ Mythologiam Æsculapii exhibens, scribit, Æsculapium aliud nihil, quam aërem esse, ex quo bona valetudo, quam Græci *ὕληται* appellant, tam homini, quam cunctis aliis animantibus, existat. Apollinem, qui is ipse Sol est, jure patrem Æsculapii perhiberi, quod anniversarias vicissitudines cursu suo conficiens, aëri salubritatem impertiat. Huic Æsculapio, ut Strabo, ²⁰ Pausanias, ²¹ & alii ²² perhibent, posteritas variis in regionibus templa dicavit, ut Epidauri, Coi, Tricæ, Mysæi, Romæ &c. in quibus mos erat suspendere tabulas, curationes ægrotorum continentes. Has curationes, quæ scili-

cunt. Æsculapium etiam maxime colebant veterinarii, ut colligimus e Ruellio de veterin. Medic. in præf. libr. I. ubi Hierocles ita scribit. Porro nobis. *Neptunus equestris, & Æsculapius, quo cæptis adspirent, invocentur. Ille, quod ei prorsus equorum cura credita sit: hic, quod humani generis saluti præsit, ut si quid etiam Chirone Centauro vel Pelienfibus literarum ludis dignum prodere memoriæ fuerit opus, votis implorati subscribant.*

[19] In Achaicis, vel. libr. 7.

[20] Geogr. libr. 8. ubi de Epidaurum hoc modo scribit. *Hæc urbs non parum insignis, præsertim ex Æsculapii claritate nobilitata, quem varia morborum genera curasse somniasse homines. Erat vero templum ægrotantium multitudine usque quaque refertum, pendentibusque tabellis, in quibus sanati languores erant inscripti Quemadmodum & in Coa insula fiebat pariter & Trica.*

[21] In Corinthiacis c. LXIX. varia loca memorat, ubi Æsculapius ut Numen quoddam colebatur, & in Achaicis, cap. 135. *Modico a Mysæo intervallo,*

scribit, surgit Æsculapii Templum, Cyros appellatur. Multa hic monstrantur morborum remedia.

[22] Ut Q. Serenus in Præfat.

Qui colis Ægeas, qui Pergama, quique Epidaurum.

Ælianus l. 9. c. 33. de animal. narrat fabulam mulieris ex lumbrico laborantis, quam Epidaurum, ut ab hoc malo auxilio Æsculapii liberaretur, profectam. Hanc ministros, Deo absente, in loco, ubi is mederi solebat, quiescere primum jussisse: deinde capite eique resecto, unum eorum manu in ventrem immissa lumbricum, feram, fane ingentem, exemisse: cum vero ii & multum & diu, frustra tamen, caput pristinum in locum reponere conati fuissent, interim Deum revertisse, eosque increpasse, quod rem supra artem & vim humanam aggressi fuissent: ipsum autem divino & ineffabili modo postea caput in antiquum corporis locum restituisse.

scilicet in Coö reservabantur ²³ Strabo & Plinius ²⁴ dicunt, Hippocratem exscripsisse, ac instituisse Medicinam, quæ Clinice vocatur. Ejusdem generis curæ erant passim in Ægypto, inque Græcia in Templis vel Æsculapio, vel Isidi vel Serapidi, dedicatis, asservatæ. ²⁵ Probabile itaque mihi

[23] Libr. XIV. Dicunt etiam, Hippocratem ex curis, ibi in Coö sc. dedicatis, exscripsisse, quæ ad victus rationem pertinent.

[24] Libr. XXIX. C. I. Is cum fuisset mos, scribit, liberatos morbis scribere in Templo ejus Dei, quid auxiliatum esset, ut postea similitudo proficeret exscripsisse ea traditur. Hippocratem puta, atque ut Varro apud nos credit, jam templo cremato, instituisse Medicinam hanc, quæ Clinice vocatur.

[25] Varia hujus generis curationum monumenta passim prostant. Ut apud Mercurialem de art. Gymn. l. I. c. I. qui ea ex Maphæorum monumento, in Templo Æsculapii Romæ invento, exscripsit, & ex græco sermone in latinum vertit. En exempla aliquot. Lucio affecto lateris dolore, & desperato a cunctis hominibus oraculum reddidit; veniret & ex ara tolleretur cinerem, & una cum vino misceret, & ponere supra latus: & convaluit & publice gratias egit Deo: & populus congratulatus est illi. Aliud. Sanguinem revomenti Juliano desperato ab omnibus hominibus ex oraculo respondit Deus, veniret & ex ara caperet nucleos pini, & comederet una cum melle per tres dies: & convaluit, & veniens publice gratias egit præsentem populo, Aliud. Valerio Apio, militi cæco, oraculum reddidit Deus, veniret & acciperet sanguinem ex gallo albo, admiscens mel, & collyrium conficeret, & tribus diebus uteretur supra oculos & vidit, & venit, & gratias egit

publice Deo. Assolebant similiter in Templo Isidis tabulas suspendere. Testis est Tibullus l. I. Eleg. 3.

Nunc Dea, nunc succurre mihi, nam
posse mederi,
Picta docet templis multa tabella
tuis,

Quin etiam legi apud Tomasinum c. XXXIV. de donariis, hanc Inscriptionem,

ISIDI, ET. SERAP
SACRUM
PRO EX VOTO
FILIOLI. SALUTE
SUSCEPTA
SAURANA FECIT.

Ex qua apparet, confugisse olim ægros non modo ad Æsculapii, sed etiam ad opem seu Isidis seu Serapidis. Qui plura hujus generis monumenta desiderat, is adeat Gruteri inscriptiones. Cæterum non modo ex oraculo vel ore Sacerdotum addiscebant morborum remedia: verum etiam ex insomnio, quod in templo cujusdam Dei, vel apud se somniarunt. Ita leno, quem morbus agitabat hepaticus, apud Plautum in Curcul. act. 2. scen. 1. & 2. in fano Æsculapii in somnis videbat Deum longe a se sedentem, seque non magni pendentem &c. Ita minister Dei Pergami, teste Galeno de curandi rat. per Sang. miss. cap. ultimo, diutino lateris cruciatu laborans, liberatus est arteria in summa

mihi videtur, quod hujusmodi tabulæ, vel in Æsculapii vel Isidis templis suspensæ, primam hominibus ansam dederint medicorum scholas illic extruendi, quo gentium scilicet ingens revalescentium memoria refer-
varetur: eum ad finem, ut Medicina, tot experimen-
torum subsidiis nixa, tandem aliquando artis formam indueret. Scholæ medicorum longe celeberrimæ fuere quondam in Coö, Cnidio, Pergamo inque aliis regi-
onibus, ²⁶ ubi partim is ipse Æsculapius vitam degit, partim ejus in honorem templa constructa, ac memo-
ratis curationum monumentis ornata, extiterunt. Alex-
andriæ inprimis schola medicorum tantam sortita fa-
mam est, Marcellino auctore, ²⁷ ut tunc temporis Me-

*manu incisa, aggressum & ipse illud in-
somnia monitu.* Ita etiam vir dives, e
media Thracia Pergamum, somnio ita
jubente profectus, ab Æsculapio admo-
nebatur, ut medicamentum e viperis
quotidie potaret, atque corpus forinse-
cus illiniret. Ac non multo postea eva-
sit leprosus, deinde hac medicina, quam
Deus docuerat, exquisite convaluit. Ut
Galenus de subfig. Empir. cap. xii. me-
morie prodidit. Pari modo filii, a ra-
bido cane morfi, mater, videbat in qui-
ete, radicem sylvestris rosæ. Quo re-
medio servatus est ex insperato, & po-
stea quisquis auxilium simile tentavit, ut
auctor est *Plinius* Hist. n. lib. 25. c. 1.
Et *Jamblichus* de Myster. Ægypti. in
Æsculapii templo accipiuntur somnia, qui-
bus morbi curantur, ipsaque ars meden-
di somniis est comparata divinis. Ex-
ercitus Alexandri morbis mox deperi-
tur evasit discrimen remediis adhibitis in
somno a *Dionysio* Deo. Aliquando etiam,
quod aliquispiam usu probatum habebat

remedium, Templo cujusdam Dei Deæ-
ve dicavit. Hujus generis est collyrium,
ab Adriano Cæsare inventum, quod
Aurifaber quidam moriens, ut testamen-
tum reliquit, dicavitque templo Ephe-
sio, quo ii, qui a medicis relictæ essent,
in templo sanitatem consequerentur. De-
scriptio ejus extat apud Ætium tetrabl.
ii. Serm. iii. cap. cxiii. Huc refe-
renda etiam sunt emplastra Epigoni,
& sacrum, quæ in Juleani templo juxta
Memphim inventa sunt, quæ a Gale-
no, de Comp. Medic. per. gen. libr. v.
cap. ii. describuntur.

[26] Harum medicorum scholarum
mentionem fecerunt *Strabo* libr. xii. &
Galenus meth. l. i. cap. i.

[27] Libr. xxi. in fine fere. *Medi-
cina autem scribit, cujus in hac vita nec
parca nec sobria, desiderantur adminicu-
la crebra; ita studia augentur in dies, ut
licet opus ipsum redolet, pro omni tamen
experimento sufficiat Medico ad commen-
dandam artis auctoritatem, si Alexan-
driæ*

Medico satis fuerit, si modo Alexandria artem didicerit; pari modo, ut patrum nostrorum memoria, inclytus is medicus haberetur, qui artis fundamenta sive Paduæ, sive Monte Pessulo jecerit duntaxat.

III. Licet in Ægypto & Græcia jampridem medici nobilissimi atque optimi essent, Herodotus tamen auctor est ²⁸ Babylonios antiquos Medicis haud usos fuisse: Itidem Plinius ²⁹ literis mandavit millia gentium sine medicis degere, velut a populo Romano ultra sexcentesium annum factum. Verum tamen utut hæc se habeant, narrat Herodotus, priscis Babylonii in usu fuisse, ut languentes in forum efferrent, prætereuntes consulendi gratia, an simili morbo laborarint? & ecquod remedium ipsis auxilio fuerit? Vero simile itaque mihi videtur, quod remedium usu sæpe sæpius probatum, ab ægris, id flagitantibus, fuerit quoque usurpatum. Eadem veterum Romanorum conditio est, quos, arbitror, remediis iisdem usos, quæ relatione, vel communicatione amicorum experta, antea didicerant. Namque is ipse Plinius attestatur, vixisse quidem quasdam gentes sine Medicis,

dria se dixerit eruditum.

[28] In Clione. Lege enim sancitum erat, ut languentes in forum efferrentur prætereuntes de languore consulendi gratia; an aliquis eodem morbo laborarit, an similem viderint, &c. Neque enim fas erat silentio languentes præterire, verum oportebat explorare, quo affectu aliquis æger esset. Et *Plutarchus* de occulte vivendo. Prisci ægrotos suos in publico proponebant, ut prætereuntium quivis, si quid vel ipse, eodem morbo conflictatus, vel similiter laboranti opitulatus,

medelæ nosset, id ægrotanti significaret, ajuntque artem hoc modo experientia adjuvante crevisse. Item *Sirabo* Geogr. libr. III. scribit apud Lusitanos moris esse, ægrotos vetusto ritu Ægyptiorum in plateis deponere, ut, qui eo morbi genere tentati sunt, commune facere eos valeant. Vide etiam *Max. Tyrii* Dissert. XI. qui hæc subjungit. *Atque ita similitudo morborum remedium, simul colligens memoriam paulatim in artem redegit totum.*

[29] Hist. nat. libr. XXIX. cap. I.

cis, nec tamen sine Medicina: quod non mirum, siquidem credibile est, humanum genus tunc temporis æque ac nunc ægrotationi obnoxium, vehementerque desiderasse bonæ valetudinis recuperationem. Et quantumvis ægri medicorum, qui tunc ob carentiam præceptorum artis, non erant, auxilia non implorarent: amicorum tamen & prætereuntium flagitabant, qui ipsis in loco medicorum tunc inserviebant. Tandem solertia hominum, necessitate impellente, factum est, ut alius addisceret medicamenta, quæ crebriori usu probata fuerunt in capitis affectibus: alius, quæ experta in oculorum vitiis: alius iterum atque iterum alicujus partis medicationem sibi arrogaret. Nemo universum corpus, propter difficultatem operis, quia X Medicina nondum erat in artis formam redacta, ad curandum suscipiebat. En causam, quapropter apud priscos Ægyptios, Herodoto auctore, 3° totidem medici fere, quotquot sunt corporis humani partes. Alius oculis: alius capiti: alius occultis medebatur morbis &c.

IV. Sycophantæ quidam, ut medicorum existimationem violarent, dicta proferre solent, imo addunt Medicinam fuisse studium servis proprium, tantum abesse, ut apud liberales artes locum teneret. Verum enimvero, ut ordine quodam progrediar, sciendum est, primos medicos, quorum ab antiquissimis auctoribus mentio fit, homines ingenuos, & in summo honore a plerisque nationibus habitos. Exempli loco sint Chi-

[30] In Euterpe. *Medicina apud eos hunc in modum distributa est, ut singulorum morborum singuli sint Medici & non plarium. Itaque omnia referta sunt me-*

dicis: alii enim sunt ocularii curandis oculis constituti, alii capiti, alii dentibus, alii alvi partibus, alii morbis occultis.

Chiron, Æsculapius, Machaon, Melampus &c. ³¹ quorum memoria a vetustissimis auctoribus celebratur ³². Quid? quod Athenienses, teste Hygino ³³ Medicinam adeo honorificam existimarunt, ut lege sanctum esset, nequis servus aut foemina artem Medicam disceret. Quotus quisque nescit? Hippocratem, Dioclem, Erasistratum &c. & apud ipsos Romanos, Asclepiadem, ³⁴ Celsum, Sextium Nigrum, Julium Bassum &c. non servos, sed libros homines fuisse, & ab omnibus honorificentissime appellatos. Quid, Ctesias, quem, Xenophon auctor est, ³⁵ in exercitu Cyri medicum fuisse, certe non fuit servus. Item Democides Polycratis Samii tyranni medicus, qui deinde captivus factus, Herodoto auctore, ³⁶ Darium Hystaspin sanavit, qua de causa amplissimos & honores &

[31] Æsculâpii filius medicorum maximus aut princeps aut muneris sui Serv. Æn. II.

[32] Melampus dicitur teste Athenæo Deipn. lib. II. primus vinum diluendi modum invenisse. Eundem Melampodem Amynthæonis filium καθαριστήν, purgatorem vocat Servius Georg. III. quia mulieres furiosas & mente captas per totum agrum palantes teste Pausania lib. II. in primis vero filiâs Pœti purgavit, ad quas usus est veratro albo, ut habet Galenus de atra. B. 7. cap. VII. Plinius autem lib. XXIV. Elleborum nigrum ideo Melampodium vocari scribit. Et Herodotus lib. VIII. auctor est Argios necessitate coactos, ut furientes, quos ad salutem reverturus pollicebatur, curaret, Melampodi dimidium regni concessisse.

[33] Fab. c. 274. Videtur tamen mos in Græcia fuisse, ut medicorum

fervi, qui etiam medici plerumque appellabantur, servos potissimum curarent. vide Platonis libr. XXXIV. Dial. IV. ea enim, quæ a Dominis videbant adhibita auxilia, imperiosi ægrotis servis injungebant.

[34] Cicero scribit libr. I. de oratore, se Asclepiade medico amicoque usum fuisse. Et Epistol. lib. XIII. IO. in qua Sulpicio commendat Ascleponem medicum, ita scribit. *Asclepone Patrensi medico utor valde familiariter, ejusque tum consuetudo mihi jucunda fuit, tum etiam ars, quam sum expertus in valetudine meorum. In qua mihi tum ipsa scientia, tum etiam fidelitate benevolentiaque satisfacit.* Hæc sane consule Romano non digna videntur de medico scripta, si servus fuisset.

[35] De Cyri minor. exped. lib. I.

[36] In Thalia vel libr. 3. & Tzetzes hist. Chiliad. III. 97.

& munera adeptus. Medici item, qui Alexandri Magni exercitui præerant, non magis merebantur servi vocari, quam alii, qui muniis militaribus fungebantur; quos quidem singulos, concedo, e ministerio vel servitio Regis fuisse, non tamen fervos, multo minus mancipia Regis. Curtius 37 de Philippo, natione Acarnan, narrat eum fuisse e numero medicorum nobilium, e Macedonia Regem sequentium, quem Philippum Alexander, ob peractam morbi, qui Regem derepente invadebat, medicationem, donis magnificentissimis adfecit, &, ut Diodorus 38 narrat, in fidissimorum ordinem amicorum recepit. Neque ille Menecrates Syracusius, quamquam inflatus & insolens esset, quia compluribus ægrotis fauste feliciterque medicinam fecerat, non videtur servus fuisse. Vero enim simile est Philippum, Macedonia regem, Menacratem, Jovis nomen sibi arrogantem, cum suo Deorum nomine, ad cœnam haud invitaturum fuisse si ille suo jure libertateque non usus fuisset 39 A Romanis ipsis anno. V. C. DXXXV, ut Plinius 40 auctor est, Archagathos, Lyfaniæ filio, e Peloponneso, oriundo jus Quiritum datum. Tempore Cæsarum plures medici in honore magno habebantur. Is ipse Julius, Sue-

[37] Histor. libr. III. cap. 6. & Plutarch. in Alex.

[38] Biblioth. hist. libr. XVII. cap. XXXI. & Arrianus de expedit. Alexand. libr. II. Alexandrum vi morbi levatum, benevolentiam in Philippum declarasse; & per verba significasse, se semper eum pro amico fido habuisse.

[39] Cujus de superbia scripserunt Ælianus Var. Hist. libr. XII. cap. 21. & Athenæus Deipnos. lib. VII. Menecra-

tes adeo gloriosus & arrogans erat, ut ipsum non pueret scribere Philippo Macedonia Regi. *Tu quidem in Macedonia, at ego in Medicina regno. Tu bene valentes, si libet perdere potes, agris autem ego sanitatem reddere, & a morbo robustos vindicare, mihi si pareant, prestareque ut incolumes perveniant ad senectutem.* Eodem scripsit ad Archidamum Lacedæmoniorum Regem & ad alios.

[40] Libr. 29. cap. 1.

Suetonio auctore, ⁴¹ circa Pharmacusam Insulam a prædonibus captus, mansit apud eos non sine summa indignatione cum uno medico & cubiculariis duobus. Plutarchus in Cæs. scribit cum uno medico: quod & vero mihi simile videtur, quod Cæsar admodum charum habuerit medicum, quoniam comites servosque cæteros initio statim dimiserat. Hic Julius etiam, ut Suetonius scribit, omnes Medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, ⁴² quo libentius & ipsi urbem incolerent, & cæteri appeterent, civitate donavit. Ex quo loco planum fit medicos antea, juxta ac advenas, urbem incoluisse. Nam, si omnes medici vel servi vel mancipia fuissent, servorum domini sine ullo dubio conquesturi essent, quod Cæsar, aliorum servos & libertate donasset, & civitate; & quoniam nemo, qui in servitute erat, poterat civis Romanus fieri, necesse itaque erat, ut sit prius liber,

[41] In Julio. cap. 1.

[42] In numero autem liberalium studiorum, quæ Græci ἐλευθερία appellant ponuntur rhetores, grammatici, geometræ. ff. lib. L. tit. xiiii. Quare autem Medicina non in numero artium liberalium collocetur, Isidorus Orig. lib. 4. c. 13. has in medium affert rationes. Quia hæ singulares continent causas: illa vero omnia. Nam & Grammaticam medicus scire jubetur, ut intelligere vel exponere possit, quæ legit: similiter & Rhetoricam, ut veracibus argumentis valeat definire, quæ tractat: nec non Dialecticam propter infirmitatum causas ratione adhibita perscrutandas: sic & Arithmeticam propter numerum horarum in accessionibus & periodis dierum: non aliter Geometriam propter qualitates regionum & lo-

corum situs, in quibus doceat, quid quisque observare debeat. Porro Musica incognita illi non erit: nam multa sunt, quæ in Græcis hominibus per hanc disciplinam facta leguntur, sicut habetur de Davide, qui a spiritu immundo Saulem arte modulationis eripuit. Asclepiades Medicus quoque phreniticum quendam, per symphoniam pristinae sanitati restituit. Postremo & Astronomiam notam habebit, per quam contempletur rationem astrorum & mutationem temporum. Nam sicut ait quidam medicorum; cum ipsorum qualitibus & nostra corpora commutantur. Hinc est, quod Medicina secunda philosophia dicitur. Utraque enim disciplina totum hominem sibi vendicat. Nam sicut per illam anima, ita per hanc corpus, curatur.

[43]

liber, antequam civis. Efficitur itaque his rationibus, medicos, ut & liberalium artium doctores, liberos homines fuisse, cum eos Cæsar civitate donasset. Tacitus itidem de Eudemo medico scribit ⁴³ eundem amicum & Medicum Liviæ Augusti uxoris fuisse. Tantum abest, ut persuadere mihi possim, Liviam adeo auctoritatis suæ negligentem, ut amicitiam cum servo contraheret. Ipse Augustus Antonium Musam, cujus consilio & opera e graviore morbo evasit, in honore habuit, ac dedit ei non modo magnam vim auri & argenti, sed permisit eidem, libertus enim erat, usum annuli, equitibus alioquin familiaris tantum. Concessit etiam, ut Dion Cassius ⁴⁴ memorat, immunitatem non ipsi modo; sed omnibus eandem artem medicam exercentibus, & id quidem non ad præsens, verum etiam ad tempora futura. Quæ singula a me jamjam memorata, non intelligi possunt de servis medicis, quorum, fateor, magnum Romæ fuisse numerum. Oportebat enim omnes prius manumissos, & libertate donatos, antequam ejusmodi immunitatum possent consortes fieri. Quale factum autem ab Historicis memoriæ haud proditum est; sed potius constat, Augusto e vivis sublato, magnum ita dictorum medicorum numerum, temporibus posterorum imperatorum, servitutem compluribus Urbis proceribus servivisse; adeo commune enim tunc temporis erat medicorum munus, ut vix decimus quisque procerum, vel ditiorum civium, si non plures, saltem unum medicum, haberet. Alius enim erat Iatralipta, qui hero in unguendo in Balneis inserviret: alius ocularius; alius auricu-

[43] Annal. lib. 4.

[44] Rom. Hist. libr. LIII.

[45]

ricularius: alius vulnerarius: alius ad aliud corporis vitium corrigendum animum suum applicabat. ⁴⁵ Eodem modo fere, ut paulo ante de Medicis Ægyptiis mentionem feci, quorum alius aliam corporis ægritudinem curare solebat. Cæterum, mihi videtur vocabulum medici a priscis, non speciatim, ut hoc tempore moris est; verum generatim, usurpatum. Namque, qui nunc temporis chirurgi, balneatores, ocularii, herniæ medentes, lithotomi, & simili nomenclatura appellantur, hi olim universali nominatione Medici vocitabantur: ⁴⁶ cum ex adverso medici vocabulum, jam nunc angustius sumatur, nimirum pro homine alicuius morbo interiorum partium medicante: Cujus generis etiam, existimo, fuisse eos, qui immunitatem tam a Julio, quam ab Augusto, Cæsaribus impetrarunt. Tandem ponamus, quod sumunt, Romæ unum atque alterum advenam Medicum in servitudinem fuisse, num efficitur ex hoc, Medicinam esse studium servis proprium. Quid? nonne contingere poterat, ut aliquis ingenuus Medicus, ab hoste captivus ac venum datus, deberet emptori servitutem servire: quod etiam nunc alicui nostrorum,

[45] Egrege in rem nostram ff. lib. L. tit. 13. Medicos fortassis quis accipiet etiam eos, qui alicujus corporis partes vel certi doloris sanitatem pollicentur, ut puta si auricularius, si fistula vel dentium: non tamen si incantavit, si imprecatus est, &c.

[46] Quorum sententiæ favet Galenus ad Thrasybulum cap. xiv. Etsi enim, scribit: quam maxime hunc hernia diffectorem; illum perforatorem, alium Calculi detractorem nuncupent: omnes tamen istos communi nomine medicos appellant,

perinde ut eos, puto, qui a quibusdam membris, quorum præcipue curam gerunt, vocitantur: hos namque ocularios, auricularios, dentifrangibulos vel dentarios medicos nominant: nonnullis a materia nomen indiderunt, cibarios & medicamentarios, aut per Jovem, etiam herbarios vocantes: quidam præterea & nonnullos medicos Vinidatores & veratri dutores appellant, quia eos crebro talibus remediis utentes conspexerunt. Vide etiam cap. ii. de partib. artis medicat. iv., ubi etiam variorum medicorum mentio fit.

strorum nullo negotio contingere posse, si utpote is ab hoste barbaro fuisset captus, quis ibi inficias? Certe nulla consequentia est; ex emptis captivis quidam medici fuerunt, ergo artem medicam non nisi servi tractarunt; & quod consequens est, Medicinæ inter artes liberales locus non fuit. Quantas immunitates archiatri & medicis complures Imperatores dederint manifesto apparet e Codice Tit. LII. Leg. 5. 6. 9. 10. 11. libr. x. & libr. XII. tit. XLI. §. 8. & Cod. Theodos. libr. VIII. Ex medicis aliqui sustinebant titulum archiatri: siquidem vero plures archiattrorum ordines essent, singulis præerant aliqui, qui comites archiattrorum vocabantur. Non ingratum fore, existimavi, hoc loco, memorare formulam, qua usi sunt, qui medico comitis archiattrorum munus assignabant. *Quapropter a præsentì tempore comitis archiattrorum honore te decoramus, ut inter salutis magistros solus habearis eximius, & omnes iudicio tuo cedant, qui se ambitu mutue contentionis excruciant. Esto arbiter artis egregiæ, eorumque distingue conflictus, quos judicare solus solebat affectus. In ipsis ægros curas, si contentiones eorum noxias prudenter abscindis. Magnum est subditos habere prudentes & inter illos honorabilem fieri, quos venerantur cæteri. Visitatio tua sospitas sit ægrotantium, refectio debiliùm, spes certa fessorum. Requirant rudes, quos visitant, ægrotantes, si dolor cessavit, si somnus affuerit. De suo vero languore te ægrotus interroget, audiatque a te verius, quod ipse patiatur. Habetis & vos certe verissimos testes, quos interrogare poteritis. Perito siquidem archiatro venarum pulsus enuntiat, quid intus natura patiatur; offeruntur etiam oculis urinae, ut facilius sit vocem clamantis non advertere, quam,*

quam hujusmodi minime signa sentire. Indulge te quoque palatio nostro: habeto fiduciam ingrediendi; quæ magnis solet pretiis, comparari. Nam licet alii subiecto jure serviant, tu rerum domino studio præstantis observa. Fas est tibi, nos fatigari jejuniis: fas est, contra nostrum sentire desiderium, & in locum beneficii dictare, quod nos ad gaudia salutis excruciet. Talem tibi denique licentiam nostri esse cognoscis, qualem nos habere non probamur in cæteris. 47

V. Sed satis, puto me sententias eorum, qui in medicos, aspere nonnunquam invehuntur, artemque totam cavillantur, delumbasse, ordo scriptionis itaque postulat, ut ad tradendum Medicinæ progressum me convertar. Nemini dubium est, quin Medicina ab initio præter experientiam nullum alium fundamentum habuerit. At quia remedia usu, quamquam crebriori, confirmata, non unius cujusque naturæ accommodata observabant, factum est, ut posteriores rationes cœperint scrutari. Hinc ortum est, ut Philosophi, qui rerum causas indagabant, harumque rationes profitebantur, se quoque Medicinæ immiscerent, atque conarentur rationis adminiculo investigare, ecquid causæ esset, quapropter de eodem medicamento subinde infausa exempla caperentur? Hinc factum est, ut medendi scientia Sapientiæ pars haberetur, & a compluribus Philosophis doceretur. Exempli loco adducam Philosophorum antiquorum longe clarissimos Pythagoram, Empedoclem, Democritum, &c. 48 Veterum Indorum Philosophorum, quos alii Brachma-

[47] Ita Cassiodorus variar. libr. VII. cap. XIX.

[48] De his Celsus in dicta Præf. & Diog. Laert. in est Phil. Imprimis vero Py-

manes alii Gymnosophistas vocant, apud quos etiam Sapientiæ studium, Medicinæ conjunctum fuit, eadem ratio est. 49 Cæterum Hippocrates

50 jam-

Pythagoræ sectatores Medicinæ operam navabant. Apollonius Thyas. in Epist. ad Euphrat. enumerat Medicinam, quam Pythagoras, eodem Apollonio Critoni scribente, vocavit rem divinissimam, inter ea, quæ aliquis a Pythagoreo accipiat. Acusmatici, qui etiam de familia Pythagoræ erant, dixerunt teste *Jamblichus* de vit. Pyth. artic. 82. Medicinam esse in rebus humanis rem sapientissimam. Quantum vero spectat ad medendi rationem, *Porphyrus* de vit. Pyth. literis prodidit art. 33. *Qui recto valerent, semper cum iis versabatur*, Pythagoras nempe: Si quo corporis morbo laborarent, eos curabat: sin animo agrotarent, consolabatur miseriam, dolorem partim incantationibus magicisque carminibus, partim vero Musica. Erant enim ei peculiaria quadam carmina, quibus corporum morbis medebatur, quæ cum accineret, egros pristina sanitati restituebat. Erant etiam, quibus doloris oblivionem inducebat & iram mitigabat & libidinem importunam eximebat. *Jamblichus* vero de affectis ejus hæc artic. 163. & 244. habet. Pythagorei eam Medicinæ partem maxime amplectebantur, quæ dietam moderatur, inque hac exercenda erant accuratissimi. Ac initio quidem signa nitebantur addiscere, quibus congruum laboris victusque & somni modum explorarent: deinde quod ad ipsam ciborum preparandorum rationem attinet, illi fere primi commentari de ea, atque disputare aggressi sunt, Cataplasmata autem frequentius quam, qui eos antecesserant, adhibebant; sed unguenta medicamina probabant, hisque ipsis ad vulnera potissimum sananda utebantur: incisiones

vero & unctiones minime omnium admittebant. Quosdam etiam morbos insuper curabant incantationibus. Existimabat autem ille, Pythagoras sc. Musicam quoque plurimum ad sanitatem conferre, si quis ea legitimo modo utatur. *Isidorus* quidem Orig. libr. viii. cap. ix. scribit incantatores dicti sunt, qui artem verbis peragunt, sed non satis erat, ut ex ante dictis apparet, quoquo modo verba protulisse, sed necesse erat carmen vel verba certo modulo cantari. Videtur enim Pythagoras effectum incantationis non carmini, non vocabulis, nihil forsan significantibus, sed Musicæ acceptum retulisse potissimum. Et iterum idem auctor art. 208. Insignis sapientiæ esse expendere & observare, qualibus alimentis utendum, quantumque cibi assumendum sit: eam vero scientiam ab Apolline & Paone traditam ac postea ab Æsculapio excultam fuisse. Itidem *Ælianus*. var. Hist. l. 9. cap. xxii. attestatur, famam esse Pythagoreos, summum studium & operam medicandi facultati dedisse.

[49] De quibus *Strabo* Geogr. libr. xv. Post Sylvicolas Brachmananes, scribit. in honore medicos esse ut qui circa hominem philosophentur, frugales quidem, non tamen rusticantes, oryza & ordeaseis viventes: quæ nemo rogatus illis non irrogat, nemo hospitio non libenter suscipit. Posse & eos facundos facere, & marium & foeminarum procreationem per medicamenta prestare. Medicinam plurimum per cibos perfici, non autem per medicamenta. Ex medicamentis maxime unctiones probari, & cataplasmata, cetera malefici non esse expertia. *Philostatus* de

50 jamdudum suavit, nos debere sapientiam, transferre ad Medicinam, & Medicinam ad Sapientiam: Medicum enim Philosophum, Deo esse æqualem. Hæc utcunque ab Hippocrate prolata fuerint, Celsus tamen 51 memoriæ prodidit, Hippocratem Coum, virum & arte & facundia insignem, primum ex omnibus memoria dignis ab studio Sapientiae disciplinam hanc, Medicinam sc., separavisse. Scilicet Hippocrates noluit, ut Medicus prorsum abdicaret se studio Sapientiae, sed amputanda voluit, quæ vel Logomachiam, vel nimiam curiositatem, olerent. Inhærendum potius, duxit, studio Physico, quippe id in Medicina incredibilis utilitatis. Philosophia ab Hippocrate honorificentissime appellata est, eademque in causa fuit, ut artem Medicam rationalem primus statueret: cum antea observationibus solum inhæreret. Profecto Medicinæ rudimentum oppido simplex fuit, atque ad hoc evincendum, puto, non prolixa me indigere demonstratione, quoniam id singulis artibus commune est, ut, procedente tempore, magis magisque indies, peracta rerum multiplici & observatione, & inventione, incrementa capiant, expoliantur, illustrentur, consummentur. Quam rudes rei medicæ homines fuerunt tempore belli

de vita Apollonii libr. vi. scribit. Brachmanes Indorum Philosophos, Gymnosophistis, collem juxta Nili ripas incolentibus, esse sapientiores. Narrat præter hæc, quos sermones Appolonius cum istis habuit. Ex quo loco apparet, hos ab illis fuisse diversos: quamquam Strabo Geograph. lib. xvi. Diogenes Laërtius in proœmio lib. i. & Plutarchus in Alexandro & Isidorus Orig. libr. viii.

cap. vi. monumentis prodiderint, Indorum philosophos vocari Gymnosophistas: cum tamen *Philostratus*, hoc nomen Ægyptiorum philosophis tribuit tantum. Verum, quomodocunque sit, significat tamen per scripta sua, hos ab illis disciplinæ fundamenta accepisse.

[50] Libro de decente ornatu.

[51] In eadem præfat.

li Trojani apparet ex Platone, qui merito & jure
 52 carpit inconcinnam farraginem, e vino Pramnio,
 farina & attrito caseo, factam, Patrocli jussu saucio
 Eurypylo propinatam, cujus facti Homerus mentio-
 nem facit. Quam imperiti fuerint prisca medici re-
 rum purgantium, inprimis vero Hellebori, abunde con-
 stat ex Ctesia, cujus fragmentum extat apud Oribasium.
 53 Scilicet periculosa plenum opus alex eos tractasse,
 qui ægrotantibus ausi fuerunt elleborum dare. Hinc
 etiam apud antiquos Ægyptios, teste Aristotele, 54 in-
 terdictum erat, ante triduum nequis purgationem in
 ægris institueret.

VI. Siquidem sæpenumero vocabuli medicinæ
 mentionem facimus, placet hic vocabuli significatio-
 nem & definitionem tradere. Significat enim inter-
 dum medicamentum, quod vel intrinsecus, vel forin-
 secus, corporis ægritudini medendi causa, applicatur,
 subinde ipsam duntaxat artem medicam, quam Hip-
 pocrates 55 ita definit, Medicina nihil est nisi adpositio
 & ablatio. Ablatio quidem eorum, quæ excedunt: adposi-
 tio vero eorum, quæ deficiunt. Aliam Medicinæ de-
 finitionem suggerit Hippocrates libro de arte, ubi hoc
 modo.

[52] De Rep. Dial. iiii.

[53] Libr. 8. cap. 8. Medic. coll.,
 siquidem neque ejus temperiem, neque
 modum, neque pondus, quod dandum
 esset, illos cognovisse. Si vero quispiam
 elleborum potui daret, inprimis homi-
 nem admonebat, fore, ut in magnum
 periculum casurus esset. Cæterum ex
 iis, qui sumpserunt, multos suffocatos,
 paucos servatos: at nunc, Ctesii utpote
 tempore, tuto dari, videri. Melam-

po tamen, quem *Apollodorus*, biblioth.
 lib. ii. scribit, pharmacorum & purgan-
 di rationem invenisse, res successit ex
 sententia, siquidem is, ut supra etiam in-
 dicavi, usu ellebori albi, Proeti filias,
 mente alienatas, curavit: teste *Galeno*
 libr. de arta bile.

[54] Politic. l. iiii. cap. xv. *Et in*
Ægypto post tertium diem movere licet,
quod si prius, periculo id agant suo.

[55] Libro de flatibus.

modo. Medicinam sentio, scribit, *esse morbos ab ægris in totum tollere, & morborum vehementes impetus obtundere.* Sed hæc Medicinæ definitio ambigua est; potest enim utrique tum arti puta, tum remedio, applicari. Herophilus voluit, Medicinam esse scientiam sanorum, ægrorum, & neutrorum. ⁵⁶ Secundum X Galenum ⁵⁷ Medicina est scientia sanitatem conservandi, & morbos repellendi. Recentiores medici aliis verbis quidem exhibent Medicinæ definitionem, at res eodem redit. Exempli causa, sive aliquis cum Waldschmidio ⁵⁸ dixerit, Medicina est ars vel scientia integram corporis humani fabricam conservandi, & labefactatam convenientibus alimentis & remediis restituendi: sive cum Valentino, ⁵⁹ Medicina est ars vel facultas sanitatem corporis humani præsentem conservandi, eandemque labefactatam restituendi. Reliquorum traditas Medicinæ definitiones, quia idem designant, sciens prudensque prætermitto.

VII. Non omnes, qui de Medicina scripserunt, hanc in easdem species partiti sunt: verbi causa. Plutarchus eam in duas partes diduxit, & statuit ⁶⁰ partem unam, in contemplatione positam, quamque universalibus rationibus certaue via doctrinæ ad singulorum cognitionem perducere: & hæc est, quæ Physiologiæ nomine insignitur. Alteram vero esse effectricem, cujus partes esse tres; primam, quæ Diætetica vocatur, victus rationem præscribere: secundam, quæ Chirurgia nomi-

na-

[56] Ita Galenus de subfig. Empir. cap. III. & de arte Medic. cap. II. & Plutarchus de Homero libr.

[57] Introd. cap. v. & Sextus Empiric. adv. gramm. c. 2. dicit, Medicina

est ars remedium afferens & dolores solvens.

[58] In Instit. cap. I. §. 5.

[59] In Cursu Medico in prælim. §. 2.

[60] In libro de Homero.

natur, manuum opera uti, & tertiam, quæ pharmaceutica appellatur, medicamenta adhibere. Theutās Empiricus totam ⁶¹ Medicinam divisit tripartito, in indicationem, curationem, & salubrem: has autem universas acquiri per proprium intuitum, historiam & congruum, de re simili ad similem, transitum. Recentiores Medici quinquepartitam plerumque tradunt Medicinam. Primam partem appellant Physiologiam: secundam Pathologiam: tertiam Semioticam: quartam Hygieinen: quintam denique Therapeuam. Et hæ postremæ sunt ipsius Medicinæ Clinicæ, quatenus vel scientia vel ars est, divisiones. Herophili & Erasistrati temporibus ⁶² tota ars Medica in tres partes diducta est, (quam sententiam ante memoratus Plutarchus quoque amplexus) scilicet ut una esset, quæ victu: altera, quæ medicamentis: tertia, quæ manu mederetur. Veteres enim prolixum atque difficile studium medicum cognoverunt, in tantum, ut existimarent unum hominem in singulis Medicinæ partibus excellere non posse. Qua de causa etiam factum est, ut ad peculiarem partem addiscendam se peculiaris homo applicaret; qui victu curabant, Diætetici: qui medicamenta præscribebant vel conficiebant, Pharmaceutici: qui manu curationem instituebant, Chirurghi nuncupabantur. Præter hæc Medicina dividitur in Sectas, quo vocabulo Galenus ⁶³ intelligit collectionem multorum dogmatum, quæ concordant, & ad unum finem tendunt. Sectæ Medicorum principes
tres-

[61] Galenus de subfig. Empir. cap. III.

[62] Celsus in Præfat. lib. I.

[63] In finit. medic. cap. I. ubi adhuc aliæ vocabuli Sectæ definitiones.

tres fuere, & in primis ab Hippocrate usque ad nostra tempora floruerunt (1) Dogmatica (2) Empirica; & (3) Methodica ⁶⁴ Neque vero ex dictis inferendum est, præter harum trium sectarum opiniones nullas alias aut olim fuisse, aut nunc esse in usu; contrarium enim claret satis. Sed licet unus atque alter disparem videatur sententiam tenere, potest tamen is facili negotio alicuius e tribus nominatis adnumerari; præsertim vero, cum Galenici, Iatrochemici, Mechanici, vel Mathematici, ut plurimi medicorum nominari gestiunt, desiderant & acquiescunt, si quando in dogmaticorum seu rationalium numero collocentur. Rationales Medici, ut breviter cujuslibet sectæ præcipua fundamenta attingam, proponebant necessarium esse abditarum & morbos continentium causarum notitiam: deinde evidentium; posthæc etiam naturalium actionum: novissime partium interiorum; Empirici autem evidentes quidem causas, ut necessarias amplectebantur: obscurarum vero causarum & naturalium actionum quæstionem supervacuam esse contendebant. Methodici denique statuebant, satis esse quædam communia morborum intueri: siquidem horum tria genera esse, unum adstrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Et hæc sunt, quæ a Celso memorantur, qui insuper argumenta, quibus suam quæque secta sententiam munire conabatur, abundanter describit, de quibus deinceps uberius ac fufius scribam: hoc loco tamen sufficiet memorasse modo auctores trium sectarum. Dogmaticæ quidem Æsculapius habetur auctor:

[64] *Celsus* in Præf. lib. I. *Ausonius* Eydill. XI. Præter has, quartam sectam invenisse videtur *Agathinus* Lace-

dæmonius, quam græce *ἐπισυνθετικὴν* vocant, ut auctor finition. medic. cap. I. tradit.

auctor, quem insecuti Minous & Parmenides: ⁶⁵ sed, quia nulla horum scripta extant, quibus assertum probare possumus, oportet Hippocrati, vetustissimo Medicinæ scriptori, primatum Dogmaticæ deferre. Celsus scribit Serapionem primum Medicinam in usu & experimentis posuisse: Plinius ex adverso statuit Acronem Agrigentinum; Galenus autem Philinum Coum separasse Empiricam primum a Rationali. Methodicæ Hæresis repertor ab omnibus fere habetur Themison: absolvisse autem eam Neronis principatu Thessalum Trallianum. ⁶⁶ Tandem Plinius memorat Iatrolipticem a Prodicto inventam, ceu vero ea peculiaris secta fuisset, cujus affectuæ unguentis & frictionibus plerosque morbos fere curare conabantur. At enimvero veterum scripta pervolventi facile innotescet, haud magni momenti fuisse hanc, ut mereretur secta peculiaris vocari; quandoquidem Iatraliptæ, vel aliptæ, latine unctores, ejusdem generis medici erant, ut auricularii, ocularii, &c. qui servitutem plurimum apud procures Urbis serviebant: qui non ad totam Medicinam addiscendam; at potius ad partem ejus aliquam exercendam, animum appellebant. Quæ cum ita sint, se-

[65] d'Herbelot Bibl. Or. p. 209. *Parmenides le Medecin, scribit, qui vint 750, apres Minous, trouvant que la Medecine avoit beaucoup degenerate & que les Empiriques prevaioient aux veritables medecins bannit entierement les experiences, qu'il reconnut être la plupart fausses & reduisit cet art au pur raisonnement. Apres la mort de Parmenides les medecins, furent fort partagez entr'eux, les uns tenant pour la methode, & les autres pour l'Experience. Cette division dura jusqu'au tems d'Hippocrate, lequel reunissant par*

l'excellence de son sçavoir, & par la force de son genie les deux parties opposez, fit un systeme de medecine, qui a été le modele, que tous les medecins Grecs ont depuis suivi.

[66] Vide Celsum in Præfat. Plinium H. nat. l. xxix. Cap. 1. Galenum introd. Cap. 3. Ab his longe discrepat Isidorus Hispal. orig. lib. 4. cap. iv. *Methodica scribit, inventa est ab Apolline, quæ remedia sectatur & carmina. Empirica i. e. experienciissima, inventa est ab Æsculapio, quæ non indiciorum signis, sed solis constat experi-*

sequitur eos haud posse medicis, Diæteticae vel Clinicae operam dantibus, adnumerari: multo minus peculiarem medicorum sectam appellari.

perimentis. Logica. i. e. rationalis inventa ab Hippocrate. Isthis enim discussis ætatum, regionum, vel ægritudinum qualitatibus, artis curam rationabiliter perscrutatus est. Empirici ergo experientiam solam

sectantur. Logici experientia rationem adjungunt. Methodici nec elementorum rationem observant nec tempora nec ætates, sed solas morborum substantias.

DISSERTATIO II.

DE

Elementis, Natura & causis.

I. **M**edicos coepisse tum rationales nominari, postquam multa a philosophis mutuarint, hæcque adhibuerint ad habitum corporis humani tum sani tum morbidum explicandum, inficiari neminem arbitror. Imo & rationalium ipsorum in varias sectas divisionem Philosophiæ potissimum adscribendam, nullus dubito. Siquidem ejus dogmata quanto majorem convenientiam cum œconomia corporis humani videbantur habere, tanto & hæc studiosius a medicis in artem interpolandam suscipiebantur. Aliquorum, de quibus omnes non eandem opinionem habebant, impræsentiarum mentionem faciam, quoniam hæc alibi minus apte inseri possunt.

II. Quandoquidem Dogmatici sæpe sæpius in ore inque suis scriptis habent vocabula elementi & principii, placet ideo primum harum vocum varias definitiones tradere. E Sapientiæ professoribus Plato statuit elementum esse compositum & effectum: principium vero se nihil prius, ex quo gigni potuerit, habere. } Stoici, teste Laertio, ² agnoverunt distinctam vocum significationem. Differre enim, statu-

[1] Galenus Histor. Philos. cap. xvii.

[2] Libro vii. de Zenone.

D 2

[3]

tuebant principia & elementa. Nam illa quidem ingenita esse, & corrumpi non posse, elementa vero per igneam evaporationem corrumpi. Adhæc principia esse corporea & informia: elementa autem formata. Aristoteles passim in scriptis suis hæc nomina, tanquam idem significantia, usurpat. Exempli causa, alicubi locorum scribit, principia neque ex alterutris esse, neque ex aliis, & ex his omnia: & paulo post, omnes enim elementa, & ab ipsis vocata principia, quamvis sine ratione ponant, tamen contraria dicunt: Scilicet ii, qui notiora secundum sensum, & qui notiora secundum rationem pro principiis, vel elementis accipiunt. Etenim hoc cap. v. l. i. Phys. confutat variorum Philosophorum de elementis vel principiis opiniones. Elementi autem Aristoteles omnimodam tradit definitionem. v. g. Elementum dicitur, ex quo componitur primo *inexistente* indivisibili specie in aliam speciem; vel corporum elementa vocantur ultima, in quæ copora dividuntur: vel quod parvum & simplex & individuum, hoc elementum dicitur. ³ Quid, quod Stoici, quorum testimonium paulo ante memoravi, cum elementum hoc pacto definiunt: Elementum est ex quo primum prodeunt, quæ fiunt, & in quod extremum solvuntur, idem dicunt, quod de principiis asserunt, excepto eo, quod dicant elementum corporis compositi ignea evaporatione corrumpi posse, quod ego pernego, materiam utpote simplicissimam, alterationi corruptionive esse obnoxiam; quia nulla res, nisi variis ex primordiis coalita fuerit, corrumpi vel aliam formam, citra alterius rei peregrinæ additionem, assumere potest. Cicero itidem dictis vocabulis promiscue utitur: v. g. ⁴ qualitates principes, uniusmodi & simplices vocat aerem, ignem, &c. ergo, pergit, illa initia, ut e Græco vertam, elementa dicuntur: & alibi ⁵ enumerat variorum priscorum physicorum de elementis opiniones, ubi ea nominat principia rerum: & iterum alio in loco ⁶ hoc pacto

[3] Vide ejus Metaphys. libr. iv. cap. iii. De cælo libr. iii. cap. iii. &c. loca.

[4] Academ. Quæst. libr. i.

[5] Academ. Quæst. libr. iv.

[6] Tusculan. Quæst. lib. i.

pacto scribit, Aristoteles longe omnibus, Platonem semper excipio, præstans & ingenio & diligentia, cum quatuor illa genera principiorum esset complexus, e quibus omnia orirentur quintam, &c. heic a Cicerone principia, quæ vulgo elementa appellantur. Vitruvius, auctor longe eruditissimus ⁷ recensens numerum elementorum secundum variorum Philosophorum sententiam, vocat ea principia. Verum enimvero abhinc amplius centum quinquaginta annis fuerunt nonnulli, qui nomen principii huic rei tantum esse tribuendum, existimabant, quæ alteram constituit, atque illius compositionem ingreditur: vel id principium esse nominandum, ex quo primum res aliqua ortum duxit: ideoque hoc esse quoddam simplicissimum: differre autem, principium & elementum, inter se hac conditione: scilicet principium esse aliquid quodammodo incompletum & indeterminatum: ex adverso elementum esse aliquid modo completum & determinatum. ⁸ At enimvero quantum ad me attinet, non intelligo verba obscura ambiguaque, quæ interpretes ad naturam elementorum principiorumque describendam adhibuerunt. Nam quotusquisque cogitatione comprehendit aliquid quodammodo incompletum & determinatum, aut materiam formæ expertem, aut rem haud quaquam genitam nec corruptioni obnoxiam.

III Licet omnes, qui de rerum natura aliquid locuti sunt, concordēs materiam quandam primam esse concedant, de natura tamen ejus, & numero non consentiunt omnes. Sane in hoc argumento pertractando perturbat nos opinionum varietas, hominumque dissensio in tantum, ut asserere non verear, non magis in apicem proferri hominum ignorantiam, & in-

[7] In præfat. libr. viii. de Architectur.

[8] Elementum esse partem, volunt, ex quo corpora composita originem duxerunt, & in quod iterum resolvitur, specie minimum & simplicissimum; verum enimvero principium, in quod ratione cogitationeque duntaxat dissolvitur corpus naturale, & illud per se subsistere haud

posse. vide *Erasii* disput. part. ii. *Fernelii* Part. i. libr. ii. cap. iii. *Plutarchi* de plac. phil. lib. i. cap. ii. *Fuchsii* instit. lib. i. sect. ii. cap. iv. &c. Utut dictorum assertio fuerit, *Sextus Empiricus* tamen l. viii. comm. variorum de elementis opiniones recensens, promiscue rebus tum corporeis tum incorporeis nomen elementi imponit.

inconstantiam, mutabilitatemque mentis. v. g. Homerus Oceanum cunctarum rerum parentem dixit. ⁹ Thales Milesius ¹⁰ aquam; quam sententiam patrum nostrorum memoria etiam amplexus est Helmontius. Ignem, aërem, aquam & Terram pro elementis agnoverunt Orpheus, ¹¹ Zoroaster, ¹² Zenon, ¹³ Empedocles ¹⁴ Ocellus Lucanus ¹⁵ Xenophanes, ¹⁶ & Ægyptii. Hi Ægyptii, teste Seneca, ¹⁷ ex singulis bina, marem & foeminam fecere. Aristoteles ¹⁸ dictis quatuor, quintum quoddam corpus æthereum adjecit. Hippocrates ante Aristotelem, & Galenus, & eorundem assæclæ antedictum quaternarium elementorum numerum amplexi sunt. Quatuor elementorum qualitates, calidum utpote, frigidum, humidum & siccum, pro principiis agnoverunt Strato Physicus

[9] In Iliad z.

[10] Stobæus Eclog. physic. l. i. c. xiiii. Seneca nat. Quæst. lib. 3. cap. 13. Cicero Acad. Q. l. i. Vitruvius l. 8. Plutarchus de placit. phil. l. i. c. 3. Eusebius præp. Evang. lib. xiv. c. v. Galenus de elem. lib. i. c. viii. Servius in Bucol. Eclog. vi. Virgilii.

[11] Stobæus dict. Eclog.

*Atque unum est, in quo volvuntur
singula, corpus*

Ignis, aqua, & tellus atque æther ---

[12] Hyde de relig. vet. Persar. c. xxxiv. *Elementa omnia tenentur servare pura, prout in libro zeratushtnama præcipitur. 167. conatum adhibeant ut elementa quatuor in puritate conservent absque vitiatione: sive sit ignis splendens, sive aqua currens, sive ventus subtilis, sive terra gravis. Quia ex his quatuor elementis corpora animalium composuit iustissimus potentissimus Deus.*

[13] Plutarchus de placit. lib. i. c. iiii.

[14] Stobæus & Diogenes Laertius libr. viii. citant versus Empedoclis. Ille scribit, quod Empedocles sensit, quod

horum natura de contrariis permixta, siccitate videlicet, calore, humore, ac frigore, totum hoc quadam proportionem ac temperatione perficiat, sic ut ipsa quidem in partibus mutationes experiatur: totum autem interitum non pertimescat. Ita enim ait: *Interdum per amicitiam cuncta hæc copulantur, interdum per dissidium secreta feruntur.* Hanc opinionem autem contraxerunt Aristoteles de coelo lib. iiii. cap. iv. & Galenus. de Nat. Hum. Com. i. §. 3.

[15] De universa natura. cap. ii.

[16] Diogenes Laert. libr. ix.

[17] Nat. Quæst. lib. iiii. cap. xiv.

Aerem marem judicant, quia ventus est: foeminam quia nebulosus & iners. Aquam virilem vocant mare: muliebrem, omnem aliam. Ignem vocant masculum, quia ardet flamma & foeminam, quia lucet innoxius tactu. Terram fortiorem marem vocant, saxa cautesque: foemina nomen assignant huic tractabili ad cultum.

[18] Plutarchus de plac. Phil. ante memorato loco & vide ipsum Aristotelem passim.

[19]

ficus ¹⁹ & Atheneus Attalus. ²⁰ Cicero de Stratone Lampfaceno attestatur, ²¹ eundem statuisse ponderibus & motibus omnia fieri. Magorum Sacerdotes ²² & Hippo Rheginus aquam & ignem: ²³ Euripides aërem & Terram: ²⁴ Xenophanes, ²⁵ Galeno auctore, aquam & Terram: Anaxemander infinitum: ²⁶ Archelaus infinitum & aërem: ²⁷ Anaximenes aërem solum: ²⁸ Diogenes Appolloniates aërem immensum: ²⁹ Anaxagoras partes similes, vel ut scribit Cicero, ³⁰ materiam infinitam, sed eas particulas similes inter se & minutas: Pherycides Syrus, terram. ³¹ Philolaus finitum & infinitum. ³² Heraclitus, Hippasus, & Parmenides Cicerone, ³³ & Anaxagoras Servio auctore, ³⁴ ignem, pro principiis habuerunt. Galenus auctor est, ³⁵ Heraclitum frustula quædam minuta & individua, cognitione tantum apprehensibilia: & Laertius ³⁶ Parmenidem, Ignem & terram, in principiorum numero collocasse. Initium omnium corporum materiam esse memorat Plato. ³⁷ Quatuor corpora & ina-

[19] *Galenus* Histor. Phil. cap. 15.

[20] Idem *Galenus* in introduct. cap. VIII. de Elem. libr. I. cap. XI.

[21] *Academ. Quæst.* libr. IV.

[22] *Vitruvius* in præf. libr. IIX.

[23] *Galenus* Hist. phil. cap. XV. & *Sextus* Empir. lib. VIII. Comment.

[24] *Vitruvius* dicto loco.

[25] *Galenus* & *Sextus* Empir. dictis locis. Namque ex terra & aqua producti nos sumus omnes.

[26] *Stobæus*. *Cicero*. *Plutarch*. *Euseb*. *Galenus*. *Sext. Empiric* dictis locis.

[27] *Plutarchus* de Plac. phil. lib. I. cap. 3. *Stobæus*. d. I.

[28] *Cicero*. *Plutarchus*. *Galenus*. *Eusebius*. *Stobæus* dict. loc. verum *Sextus Empiricus* scribit. d. I. Anaximenem & Idæum Himeræum, & Diogenem Appolloniates & Archelaum Atheniensem præceptorem Socratis, & ut nonnulli

volunt, Heraclitum, aerem dixisse elementum.

[29] *Stobæus*. d. I. & *Hesychius* *Milesius* in nomine Diog.

[30] *Acad. Quæst.* l. IV. *Aristoteles* l. 3. c. 4. *physicor.* *Plutarchus*. *Galenus*. & *Sextus Empir.* locis memoratis.

[31] *Galen.* *Histor. phil.* & *Sextus Empir.*

[32] *Stobæus* d. I.

[33] *Acad. Q. lib. 4.* *Vitruv.* *Plutarch.* *Galen* *Sext. Emp.* *Euseb.* *Stobæus* d. I.

[34] In notis ad *Eclog. VI.* *Bucolic.* *Virg.*

[35] In *Histor. phil.* cap. XV.

[36] De vit. philos. l. 9.

[37] Ex qua omnia in se recipiente mundum esse factum a Deo sempiternum, scribit *Cicero*. d. I. *Apulejus* vero de dogmatib. *Platonis* & *Stobæus*. d. I. memorant *Platonem* tria rerum initia sta-

inane ³⁸ Echantus : numeros , vel potius ut Cicero scribit ,
³⁹ ex numeris & mathematicorum initiis Pythagoras : ⁴⁰ in-
 dividuum & inane Metredorus : ⁴¹ plenum & inane Leucip-
 pus :

statuisse, Deum nempe, & materiam, rerumque formas, quas ideas idem vocat: in absolutas, informes, nulla specie vel qualitatis significatione distinctas.

[38] *Stobaeus*. d. l.

[39] Acad. Quæst. l. 4. *Sextus Empir.* *Stobaeus*. *Plutarchus*. *Galenus* dictis locis, *Jamblichus* de vita Pythag. auctor est. §. 130. Pythagoram dixisse, nihil in primis rerum elementis purum, sed terram aeris, aërem aquæ, ignem aeris, & aquam spiritus, participem esse.

[40] Timæus Locrus, qui fuit teste *Cicerone* lib. v. de finib. Pythagoræ sectator, ingeniose, ut mihi quidem videtur, de primordiis rerum philosophatus est. Statuit enim subjectum rerum creatarum esse materiam, rationem, seu proportionem formæ, Ideam: harum autem foetum esse corpora, Terram nimirum & aquam. Hæc vero tali modo producta. Omne corpus asserit, ex planis constare, hoc vero ex triangulis: quorum alterum quidem esse ex rectis angulis æqualium laterum, semi quadrangulum: alterum autem inæqualium laterum, quem habere majorem angulum potentia triplum minoris. Minimum autem in ipso angulum, tertiam recti esse partem: hujus vero duplum, medium esse: Etenim hunc duarum tertiarum esse partium: maximum autem rectum ad mediam sesqui alteram proportionem habere: triplum autem esse ad minimum. Hunc igitur triangulum, semi quadrangulum esse, quatenus cum æquilatelo triangulo comparetur, perpendiculo bifariam abscisso a vertice ad imum: in partes æquales. Proinde

duos utrique esse rectangulos: at in uno, duo quidem latera; quæ quidem in recto sint, æqualia esse tantum, in altero autem omnia tria inæqualia. Hanc vero figuram obliquam vocari. Dictum autem semi quadrangulum fuisse primordium constituendæ terræ. Nam quadrangulum ex his quatuor videlicet triangulis componi. Ex quadrangulo vero cubum generari, omnium corporum firmissimum & maxime stabile: Cui utpote sena latera & octo angulos esse. Et hanc esse rationem, qua propter Terra sit Elementum & gravissimum & difficulter mobile. Hanc in aliud corpus transmutari neutiquam posse, quia nullam habeat cum ullo triangulorum genere communitatem. Terram enim solam habere proprium & peculiare elementum, semi quadrangulum nempe. Hanc porro elementum esse aliorum corporum, ut ignis, aëris, & aquæ. Etenim composito sexies semiquadrangulo, triangulum ex ipso æqualibus cruribus fieri: ex quo pyramidem, quam quatuor bases & æquales angulos habere, componi, speciem scilicet ignis maxime mobilis & tenuissimarum partium. Post hoc autem id, quod octo constet sedibus, octo quidem bases totidemque angulos habens, esse Aeris elementum. Tertium denique, quod viginti sedes habet, bases quidem totidem, angulos autem duodecim, esse elementum Aquæ plurimarum partium atque gravissimarum. Haftenus *Timæus* in libr. de anima. mund.

[41] *Stobaeus*.

[42]

pus. ⁴² solida & vacua, vel corpus & inane Democritus ⁴³ atomos & inane Epicurus: ⁴⁴ individua & infinita corpora atque minima Diodorus cognomento Saturnus: ⁴⁵ Moles & meatus i. e. particulas & locum in quo moventur. Asclepiades. ⁴⁶ Lucem & tenebras Manichæi. ⁴⁷ Perfectum & imperfectum Confucius, celeberrimus Sinensium Philosophus. ⁴⁸

IV. Quandoquidem pleræque philosophorum familiæ tractu temporis interierunt; Aristoteles autem sola, acquisito a Pontificia Religione jure Quiritio, diutissime in vigore perseveravit. Quid mirum? quod tunc reliquarum sectarum opiniones paulatim oblivioni traderentur. Hinc factum est, ut a seculo tertio, usque ad decimum quintum, non memoratu dignæ, cum in Medicina, tum in Philosophia, mutationes inveniantur. Istis temporibus namque partim ob tot funesta, ac internecina Christianorum bella, partim ob relegatas in monasteria ad monachos musas, incultæ artes liberales latebant. Præter Aristotelem, & ignavorum somnia monachorum, sapere, erat dementia: imo crimen, & peccatum supplicio puniendum. Non defuerunt quidem plurimi Arabes tunc temporis, ut Averrhois, Avicenna, aliique, qui

[42] Cicero. Stobæus. d. l.

[43] Cicero. Galenus. Eusebius: Stobæus. d. l. Diogenes Laertius lib. ix. Principia omnium statuit Democritus atomos atque inane. Atomos magnitudine & numero esse infinitas; ferrique in toto, ac rotari, atque ita concrectiones omnes gignere. Solem & Lunam ex hujusmodi atomorum vertiginibus, & tumorum circumferentiis, esse compositos.

[44] Plutarchus. Galenus. Sextus Empir. Stobæus, Lucretius. Laertius lib. x. in Epist. ad Herod.

[45] Stobæus l. d. l. verum Galenus & Sextus Empir. perhibent eum cognominatum Crononem.

[46] Galenus in introduct. cap. 8. Aurelian. ac. pass. libr. i. cap. xiv. Sext. Empir. d. l. His adde Oenopidem Chium. testib. Galeno & Sext. Empir. duo, ut ignem & Aërem: & Onomacritum, tria posuisse elementa, ut ignem, aquam & terram.

[47] Epiphanius contr. hæres. libr. ii. Tom. vi. lxxvi. Hujus generis principia præterito seculo rursus in doctrinam suam introduxit Böhmius, quin etiam hoc tempore Kunkelius & alii, iis ad res naturales interpretandum utuntur.

[48] De quibus vide præmial. declar. §. vi. Confucii operibus præmissam, ubi hæc primo in 4. deinde in 8. posthæc tandem in 64. classes componuntur.

qui Medicam juxta & Philosophicam doctrinam exco-
lerent: verum conveniunt præcipue inter se, ut, quantum
spectat ad elementorum traditionem, vestigiis Aristotelis in-
sistant potissimum. Aliena autem quadantenus dictis cœpe-
runt primo Chimici, corporum compositionem adminiculo
ignis & rerum aliarum indagantes, docere. Et inter hos, ni
fallor, fuit Basilius Valentinus primus, qui passim in scriptis
suis trium principiorum mentionem facit: non inficiatur tamen
& alios, vel sibi æquales, vel ante se decessos, eorum men-
tionem quoque fecisse. Vocabula vero dictorum hæc sunt,
sal, sulphur & mercurius. Alio subinde nomine hæc vo-
cat, ut corporis, quo intelligit sal: animæ, qua sulphur vel
oleum: spiritus denique, quo mercurium. Verum enim ve-
ro alibi distinctionem facit principiorum ab elementis: per
principia jamjam res recensitas, perque elementa, notissimum
Aristotelis elementorum quaternarium numerum, intelligit.
49 Gloriosus, & Vertumno iniquo natus, Paracelsus, sub-
dole Basilii principia complexus, hæcque orbi, quasi vero
a se inventa, obtrusit. Veruntamen, ut ubique fere, sic
etiam hic suam prodit inconstantiam: modo agnoscit Peri-
pateticorum elementa: inconspicua, abscondita vero, tan-
quam spiritus, quorum domicilia ista vulgaria sint, po-
nit: modo hæc iterum destruit, atque vult, ea originem e
Mysterio magno, quo Chaos indicat, ortum cœpisse: modo
cælum & terram tantum, putat, elementorum nomine digna,
hæcque iterum duplicis generis esse: alterum dictorum vo-
cat marem, alterum foeminam; siquidem ex horum con-
jun-

[49] Dabo compendium ejus doctri-
næ de elementis. Basilius Val. putat
dari influxum cælestem superne deci-
dentem & se qualitatibus fideiis miscen-
tem: ex horum conjunctione nasci ter-
tium, corporeum quoddam, ex his tri-
bus postea quaternarium elementorum
numerum progigni. Hæc porro auxilio
ignis producere animam internam, spi-

ritum tangi nescium, & conspicuum
corpus. Hæc tria ope Vulcani inter se
copulata dare aliquid, quod tangi po-
test: Mercurium nempe, sulphur & sal.
Ex his tribus tandem coagulando unitis
fieri corpus quoddam perfectum. Vide
Tractat. de lapid. phil. recapitulatio-
nem ejusdem tractat. de arcano magno
mundi &c.

junctione cuncta concreta exoriuntur : modo tria ut sulphur, mercurium & sal habet pro corporum primordiis : modo subvertit hæc rursus, & statuit quodlibet elementum, puta Stagyritæ, in triplicis generis substantiis consistere, ita ut suis cuique sit Mercurius, sal atque sulphur; quadruplicat itaque hæc postrema, ac credit quatuor diversi generis mercurios, sulphura & salia esse : Nimirum esse mercurium proprium igni, aëri, &c. Eadem ratio reliquorum esto. ⁵⁰ Verum & discipuli, & cæteri disciplinam Paracelsi amplectentes, elegerunt dicta tria, quæ vocaverunt activa : præter hæc iis addere duo passiva, quæ etiam *velollæa* vel *velollacea* barbaro vocabulo nuncupabant, phlegma scilicet & caput mortuum. Sed & hæc doctrina non diu viguit : experta enim est eandem, sicuti singula in mundo, vicissitudinem. Nam Helmontius peculiari tractatulo eam improbavit, e diverso in corporibus unum primum atque ultimum, *materiale.*, ac *reale* initium stabilivit, & hoc aquam esse, existimavit. Est ipsi præter hoc alterum principium movens & efficiens, quale, putat, seminis ipsam essentiam *Archealem* esse, differreque a forma rei : sed quoniam hæc, & quæ eodem loco ulterius scribit, perplexe ac obscure commemorantur, eam ob causam his supersedebo. Sufficit modo indicasse, heic loci Helmontium hæc duo, ut omnium corporum principia & causas, agnovisse. In alio tractatulo aquam & aërem habet pro principiis primogeniis : ex aqua autem virtute feminum, asserit, terram seu corpus quoddam compositum fieri. ⁵¹ Cæterum nostra ætate, quantumvis ea bonarum artium, & omnigenarum inventionum ferax, non multa, si unice Cartesium quibusdam in locis exceperis, inventa vel excogitata sunt, quæ novitatem doctrinæ elementorum prodant. Quid mirum? sunt enim hæc, mea quidem sententia, penitus in media Philosophia retrusa atque abdita. Tantum abest, ut ii, qui de totius mundi principiis disputant, aliquid certi habeant,

[50] De his vide plura in Dialogo, in quo dogmata Paracelsi speciatim tractabo.

[51] Helmontii doctrina itidem videatur suo loco.

beant, ut more puerulorum balbutiant, & conjecturas vel hypotheses potius, quam, indubitata seu argumenta seu pronuntiata proponant. Genuina enim corporum principia non artificio, propter eorum exilitatem subtilitatemque demonstrari possunt, ut quinque mentis nunciis percipi queant, quamvis interea non negaverim illa quodammodo comprehendi sola cogitatione posse; diversitas hominum in causa est, ut suæ quibusque sententiæ cum maxime probabiles habeantur.

V. Inter res, quas medici a philosophis mutuati sunt, inque suam artem, assumpserunt, primatum gerit incredibilis famæ, magnique nominis NATURA. Hanc solam prope modum omnes in ore habent. Sola hæc succumbit, hæc juvat, hæc sola hominis & animam & corpus moderatur. Cuncta huic, quæ homini quoquo modo accidunt, vel crimini dantur, vel laudi. Sed quamvis verbum adeo usitatum ac tritum sit: attamen, quid natura sit, hoc obscurum est, & difficiles explicatus habet. Namque alii naturam censent esse vim quandam sine ratione, cientem motus in corporibus: alii autem vim participem rationis atque ordinis, tanquam via progredientem declarantemque, quid cujusque rei causa efficiat, quid sequatur, cujus solertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi possit imitando: ⁵² alii, qui Naturam omnium rerum matrem vocavere, ipsum Deum Universi creatorem intellexerunt: Verum qui dixerunt Deum & Naturam nihil facere frustra, statuerunt aliquod, si non Deo fuerit par, ad minimum eo ipso potentia paulo inferius. Princeps Medicorum, Hippocratem volo, sæpe sæpius voce Naturæ utitur, eademque interdum vult indicare, debitam corporis constitutionem: aliquando suam quibusque rebus facultatem, vel proprietatem singularem agendi quiescendive: subinde indolem seu genium cujusdam rei. ⁵³ Quidam e priscis Philosophis per Naturam significare voluit principium aliquod motus & quietis: quidam ignem: quidam spiri-

[52] Hæc Cicero de Natura Deor. libr. II.

[53] Vide ejus tractatus de natura hominis, de natura pueri, de articulis, &c. ubi

spiritum calidum : quidam corpus & ejus motum : quidam permixtionem & divulsionem elementorum. ⁵⁴ Superfunt quidem aliæ ejusdem vocabuli significationes ; quas autem, quia partim satis claræ sunt, partim obsolescunt, a Lexicographis satis superque declarantur, sciens prætereo. Quantum vero ad me attinet per vocabulum Naturæ apte indicari posse, censeo, ipsam rei cujusdam elementorum temperaturam ; vel convenientem partium dispositionem, quæ necessitatem eidem imponit certos motus, certasve operationes perficiundi. Et, ut exemplo quodam ea, quæ fortean cuipiam obscura videntur, illustrem, in medium proferam horologium, in quo quamdiu suam quæque rotula servaverit formam, atque quamdiu ipsi decens pondo appensum, vel lamina ex chalybe rite distenta fuerit, tamdiu non potest, quin functiones. horologio propriæ, dextre perficiantur. Et in hisce conjunctim consideratis consistit proprietas, i. e. Natura horologii. Similiter in aliquo animali quamdiu decens tam interior quam externa membratura, nec non conveniens humorum qualitas, eorundemque aëris inspirati adminiculo circuitus, adfuerint, tamdiu illud aptum est ad vivendum, atque ad exercendum operationes sibi in suo genere familiares. Et tunc idem agit secundum naturam suam, i. e. ex necessitate totius compositi, quod non aliter, quamdiu videlicet antedicta suo quæque in statu sunt, agere potest. Eadem con-

ubi sæpenumero Hippocrates hujus generis dictioni operam dedit. *Galenus* aphorismo I I. libri. I I I. ubi Naturæ mentio fit, ita interpretatur. *Naturas*, ait, *hoc loco Hippocrates secundum principalissimum, & primum significatum quod secundum ipsam maxime substantiam Natura est. Ipsam autem esse temperaturam quatuor elementorum humidi, sicci, calidi & frigidi.* Et de Hipp. & Plat. Decret. lib. IX. Cap. xv. citat Hippocratem hoc modo scribentem. Non edocta Natura est

& nullo magistro usa, ea, quibus opus est, facit : & alibi. Natura morborum medici sunt : & alio loco. Natura sufficiet prorsus, vocat autem ipsam justam interdum, & medicum ministrum ejus imitatore. Quæ tamen substantia sit Naturæ, quæ nos & finxit & gubernat non ausus est pronunciare, sed nostræ creationis auctorem, ut omnibus hominibus mos est, NATURAM, appellat.

[54] Vide *Plutarchum*. de plac. phil. lib. I. cap. I. *Galenus* finitio. cap. I I I.

conditio omnium rerum ab Almo Conditorum creatarum esto, quæ omnes suam peculiarem indolem, virtutemque movendi, vel aliarum rerum motum inhibendi, fortitæ sunt potentiam. Ergo, ut finiam, quæ necessario in rebus quibuscunque fieri debent, atque ab iisdem perpetrari, hæc naturaliter contingunt, i. e. contingunt ratione primigeniæ structuræ, seu composituræ partium concinnæ.

VI. Quandoquidem Hippocrates cognitionem causæ morborum frequentissime inculcavit, ac docuit, quod si quis causas corporis affecti probe cognoverit, posse eundem nullo negotio ea afferre, quæ corpori commodent. ⁵⁵ Itaque non ab re fore, arbitror, si primum ostendero, quid veteres Sapientiæ Professores, de natura deque numero causarum, statuerunt. Ex Stobæo, qui philosophorum de causis opiniones, ad compendium contulit, quædam depromam. Causa est, scribit, propter quam effectus, vel propter quam aliquid evenit. Plato triplicem ponit causam a qua, ex qua, & ad quam: præcipuam tamen facit a qua, sive efficientem. Aristoteles causam ex qua, vocat materiam: a qua, efficientem: secundum quam, formam: propter quam, finem. Causam Zeno propter quam, vocat effectum aut eventum, & causam quidem corpus: effectum autem Categoriema. Chrysippus causam dicit propter quam: & causam quidem corpus & ὅτι: effectum autem διότι. ⁵⁶ Medici vocabulo causæ sæpissime tam sanitatis, quam morborum auctorem, id est, causam efficientem interpretantur. Hinc congruunt in unum definitiones plurimum, quæ penes medicos ultro citroque occurrunt. Sive enim aliquis secundum finitiones, quæ Galenō adscribuntur, dixerit, causa est, quæ in corpore quidquam facit, experisquæ ipsa est corporis: sive ad exem-

eiusdem, ut ferunt; histor. Phil. cap. xviii. Laert. libr. vii. &c. Asclepiades, teste Cal. Aurel. l. i. cap. xiv. dixit naturam ne quicquam aliud esse, quam corpus vel ejus motum.

[55] Libro de flatibus de mulieribus affectib. &c.

[56] Vide Stobæi Eclog. Phys. lib. i. cap. xvi. Galeni Histor. phil. cap. xvi. Ejusd. Finition medic. cap. iix. & Mi-
crellii

emplum, Avicennæ, ⁵⁷ causa est id, quod primo est, & ex quo provenit inventio alicujus dispositionis in corpore humano: sive denuo cum Galeno, causa est id, quo tangente afficimur, & quo separato quiescit affectus: ⁵⁸ sive brevissime ex Athenæo Attalo; ⁵⁹ causa est ea, quæ facit.

VII. Licet veteres medici de causæ definitione consentirent, tamen plerique eam non in easdem classes distribuiebant. Nam, qui Rationalem Medicinam tempore Celsi profitebantur, bipertiebantur morborum causas; nimirum in abditas, & evidentes. ⁶⁰ Abditas sive morbos continentes causas vocabant, in quibus requiritur, ex quibus principiis nostra corpora sint, quid secundam, quid adversam, valetudinem faciat. Neque enim credebant posse eum scire, quomodo morbos curare conveniat, qui, unde hi sint, ignorat. Evidentes vero causas appellabant has, in quibus quærebant initium morbi, calor attulerit, an frigus? fames an satietas? & quæ similia sunt. Auctor Finition. medic., habet præter memoratas, causam procatharticam, antecedentem, per se finientem, *concausam*, causam adjutricem. Longe omnium autem verbosissimus est Avicenna in numero causarum. Dispercit quidem has in antecedentes, primitivas & conjunctas: ⁶¹ attamen has rursus dividit complures in species. Enumerat enim causas calefacientes varias, & causas frigefacientes, humectantes, deficientes, figuram corrumpentes, &c. omnis

crellii Lexic. Philos. ubi plura causarum genera, quæ ab Aristotelis sectatoribus in philosophiam introducta, exhibentur. Sed astipulor Hoffmanno. Med. rat. Syst. Tom. II. cap. IV. §. 4. scribenti, causas ex metaphysicorum scholis in Physicam & Pathologicam corporis humani doctrinam minime transferri debere.

[57] Fen. II. lib. I. cap. I.

[58] *Galenus* copiose de causis scripsit in libr. de caus. procath. quo libro refellit opinionem Erasistrati, causam procatharticam negantis. Porro agit de

causis in libro de differ. sympt. de causis morbor. &c. ut de Sympt. Diff. cap. I. ubi scribit causam esse affectum præter naturam morbum ipsum præcedentem, actionem corporis labefactantem: vel quod jam fecit passionem, nec etiamnum facit, causam dici.

[59] Finit. medic. *Galenii* operibus insertar. cap. VIII.

[60] Ita fere in præfat lib. I.

[61] Fen. II. doctr. II. Sum. I. cap. I.

omnis generis causas, quarum omnium narrationis me tædet; quia hic Arabs res, ut dicunt, præter necessitatem valdopere multiplicavit. ⁶² Usitatissima medicorum recentiorum causarum divisio est in procathartica, antecedentem, & proximam seu continentem. Procatharticae plerumque dicuntur externæ, & remotæ, sanitatis perinde ac morborum, causæ: ac sub harum numero non solum ita a medicis dictæ res non naturales veniunt; sed etiam cuncta, quæ casu, vel violentia contingunt, & ita morbum concitant. Antecedens, quæ & alias προηγμένη nominatur, est habitus quidam in corpore latens, qui morbum antecedit, quique aptus morbi cujusdam generationi est. Locum hujusmodi causæ habent in morbis, qui originem suam vel cacochymia debent, vel plethoræ. Proxima denique seu conjuncta, seu continens morborum causa est, quæ cum morbo cohæret, quam si auferre medicus potis est, tollit tunc morbum: adeoque posita causa continente, insimul morbus ponitur. Sunt equidem præter has alia causarum genera, ut causæ per se, per accidens, *positivæ*, *privativæ*, & nescio quæ plures, ex inani scholasticorum dialectica oriundæ: verum quoniam harum interpretes plurimum meram seu tautologiam vel logomachiam memoriæ tradiderunt jure meritoque hoc tempore exploduntur.

[62] Ibidem Summ. II. cap. i.

DISSERTATIO III.

DE

*Natura hominis, Semine genitali, sede Animæ
& Sanitate.*

I. **P**rinceps Medicinæ Rationalis, Hippocrates suadet¹ medico, ut Sapientiam transferat ad Medicinam, & Medicinam ad Sapientiam: Medicum enim Philosophum esse Deo æqualem. Dogmatici, qui plurimum Hippocrati confidebant, ejusdemque consilio & præcepto parebant & obediebant, sedulo operam disciplinæ Philosophicæ dabant. Fuerunt quidem aliqui medici: imo vel adhuc sunt, qui putant Enniani Neoptolemi consilio utendum esse, qui, ut auctor est *Gellius*² degustandum ex Philosophia censebat non in eam ingurgitandam: verum alii ex contrario contendebant, quod medicus rationalis se in Philosophiam ingurgitare debeat, & vilipendat cavillationes Eustachii, dicentis Medicinam esse Physicæ partis extremam fecem,³ apud quam potius regnare conjecturam, quam Rationem.

II. Capite præcedenti quædam generalia, quæ rationales medici e Philosophia petere solent, indicavi; jam vero animus mihi est singularia quædam ostendere ad hominem, ad cujus utilitatem consilia factaque nostra maxime dirigenda sunt, spectantia. Dicam itaque primo de ejus ex elementis concretionem. Hippocrates⁴ statuit, tam animalia generatim considerata, quam speciatim ipsum hominem ex duobus, differentibus quidem facultate, concordibus vero & commodis usu, igne

[1] Libro de decenti ornatu.

[2] Noct. attic. lib. v. cap. xvi. & idem in Cap. præcedente. Philosophandum est paucis: nam omnino haud placet. Idem Cicero Tuscul. Quart. Libr. II. *Neoptolemus* quidem apud Ennium,

Philosophari sibi, ait, necesse esse, sed paucis: nam omnino haud placere.

[3] Ita Eustachius ad Disarim apud *Macrobius* Saturnalior. l. 7. cap. xv.

[4] Libr. i. de Diæta.

igne scilicet & aqua constitui, & utraque hæc simul sufficere, tum aliis omnibus, tum mutuo sibi ipsis. Igni porro adscribit facultatem omnia per omnia movendi, aquæ autem omnia, per omnia nutriendi: adhæc ignem caloris & siccitatis, contra aquam, frigoris & humoris, auctorem esse. Igitur ab horum inter sese temperatura, existimat, secerni multas & omnigenas formas ac species cum seminum tum animalium, quas nihil inter se simile habere neque visu neque facultate: necesse insuper esse, quoniam nunquam simul in eodem consistent, sed semper alterentur, ut etiam ea, quæ ab iis secernuntur ac producuntur, dissimilia fiant. Alibi, neque enim omnino ex toto aërem dicit: hominem esse, neque ignem neque terram neque aquam neque quicquam aliud: quia non manifestum est unum in homine esse. Nam, si unum esset homo, aliis prius interspersis ratiocinari pergit, nunquam sane doleret, neque enim esset, unde doleret; si vero etiam doleret, necesse esset, & quod mederetur, ac sanaret, unum esset. Nunc vero complura esse in corpore, quæ, quum præter naturam calefiunt, & frigescunt, siccantur & humectantur, morbos parere; confici itaque ex his, putat, hominem non unum esse, id est, non ex uno, sed e multis principiis, concretum. ⁶ Et post paulo ⁷ ait, secedere singula in suam ipsorum naturam, homine moriente, humidum nimirum ad humidum; siccum ad siccum: calidum ad calidum: frigidum ad frigidum. Ex his dictis concludendum est, Hippocratem, de elementis, vel principiis, corpus cujusvis animalis constituentibus, ratiocinantem, statuisse modo duo, modo

[5] De natura hominis.

[6] Ita argumentatur contra Dogma Melissi, statuentis, *Diogene Laertio* lib. ix. auctore, universum infinitum esse & immutabile & immobile & unum sibi ipsi simile ac plenum. Et *Galenus* lib. i. de element. cap. ix. memorat Melissum sensisse unum quod-

dam esse infinitum & transmutationis expers. Item comment. in libr. de Nat. Hum. §. 3. 5. 10. Et *Aristotel.* phys. l. i. cap. 11. qui unum statuebant, putabant, id densitate & raritate alia corpora ex se producere. Vide etiam *Aristotelis* de corr. & gener. lib. 11. cap. 111.

[7] Libro de Natura hominis.

modo quatuor principia. ⁸ Reliqui vel Physici, vel Medici, prout aliquis modo huic, modo alii, Philosophorum familiæ addictus, ita quoque inter se dissentiebant de hominis ex elementis certis compositione.

III. Nec inter ipsos conveniebat de feminis, ex quo homo nascitur, generatione. At enimvero ne aliquem verbi controversia torqueat, sicque vitilitigandi occasionem nanciscatur, in transitu eum moneam, necesse est, me non, ut Stagyritam, ⁹ genituram distinguere semine, atque genituram appellare id, quod a generante proveniens causa sit, quæque prima obtineat principium generationis: contra semen, quod ex ambobus coeuntibus originem trahat; sed hæc vocabula, genituram nempe & semen mihi in usum promiscuum, imo tanquam synonyma vocabula, venire. Sed ad rem. Semen, Pythagoras statuit, ¹⁰ optimi sanguinis spumam esse: vel nutrimenti partem supervacuum. perinde ac medulla & sanguis sunt. Democritus, ¹¹ Hippocrates, ¹² Sphærus, compluresque Stoici, ¹³ autumant ab omnibus præcipuis corporis partibus semen derivari. Plato censet Spinalis medullæ profluvium. Alcmaeon cerebri particulam. ¹⁴ Aristote-

[8] Vide paulo post dissertationem in qua Hippocratis decreta pertractabo.

[9] Vide Dissert. II.

[10] De generat animal. Lib. I. cap. XIIX.

[11] Galenus Hist. phil. cap. VIII. Plutarchus de Plac. Phil. lib. V. cap. III. Idem statuit Alexander amator veri dictus, Asclepiadis discipulus, Diogenis Apollonii placitis consentiens. Erasistratus, Herophilus & Stoici, essentiam feminis dicunt sanguinem esse. Quorum, in primis Herophili, argumenta, quibus placitum suum roborare annisus est, vide apud Oct. Horatianum lib. IV. cap. II.

[12] Vide dictos auctores memoratis locis.

[13] Libr. de aere, aq. & loc. libr.

I. de diæta: at enim vero libro de genitura, quem Polybii volunt, ita de generatione feminis differit. Ab humido hominis spumesciente, quod nobilissimum ac pinguisimum, secerni, & ad medullam spinæ venire. Tendere enim in hanc ex universo corpore vias, atque has, se diffundere ex cerebro in lumbos, ac in totum corpus, & in medullam, & ex ipsa medulla vias procedere, ut ad ipsam humidum perferatur, perinde & ex ipsa derivetur. Ex hac medulla genituram pergere ad renes per venas: a renibus autem transire per medios testes in pudendum.

[14] Diogenes Laert. lib. VII. de Zenone Plutarchus de ira cohibenda, scribit, Zenonem dixisse semen esse mixtu-

Aristoteles¹⁵ excrementum utilis & ultimi alimenti. Empedocles futuri foetus partes divulsas partim in masculo partim in muliebri semine contineri.¹⁶ Quin etiam Veteres philosophi inter se digladiabantur de conceptione, utrumne ex patris tantum modo semine partus nascatur, ut Diogenes, & Hippon, Stoicique scripsere; an etiam ex matris, ut Anaxagoræ & Alcmaeon, nec non Parmenidi Empedoclique & Epicuro, visum. Rectissime, me iudice, Alcmaeon confitebatur, se rem definire, nescire, neminem enim eam perspicere posse.¹⁷ E recentioribus alii sententiam amplectuntur Harvæi, alii Leeuwenhœckii. Ille & ejus asseclæ ovulum quoddam, quod in ovario muliebri inveniri, pro semine agnoscunt, in quo integram hominis formam latere delineatam putant: ex genitura vero maris coëundo exhalare auram subtilem, hancque usque ovarium perungere, & cujusdam ovuli, quod inibi est pelliculam penetrare, atque primum motum ipsi tribuere: reliquam autem liquoris genitalis partem iterum extra uterum foras, tanquam supervacuum, amandari.¹⁸ Hic Leeuwenhœckius vero,¹⁹ observata prope modum in unica genituræ gutta, beneficio microscopii vermiculorum vivorum myriade, opinatus est, hominem non ex ovo, sed ex animalculo in semine virili contento oriri. Enimvero ad opinionem suam confirmandam non parum facere putat observatio duorum generum animalculorum in semine genitali maris, oculo armato conspiciendorum, quorum
alia

ram atque temperiem ab omnibus avulsam animæ facultatibus. Dionysius Ægeus apud Photium ccxi. & Cod. clxxxv. de Semine in contrarias partes disputavit, id scilicet ex universo corpore excerni: & ab utroque parente semen emitti animantiaque gigni.

[15] Horum itidem Plutarchus & Galenus. d. l. mentionem fecerunt. Etiam Hippon Metapontius censuit semen ex medullis profluere. Parmenides ex dextris & lævis partibus oriri. Censorinus de die natali cap. iii.

[16] De gener. anim. lib. i. cap. xix. & lib. 2. cap. 3. semen, ait, excrementum esse alimenti mutati.

[17] Aristoteles lib. i. de gen. anim. xix. citat versum Empedoclis, quem ita latine reddiderunt. Sed discerpta gerunt mas ipse & foemina membra: refutationem ejus sententiæ vide apud Galenum libr. ii. cap. vii. de semine.

[18] Censorinus de die nat. cap. iii.

[19] Vide ejus tractatum de generatione animalium.

alia masculini, alia foeminini generis esse, conjectat. ²⁰ Quo pacto autem foeminæ conceptu generetur ex animalculo genituræ homo, ita explicat Cl. Andry. ²¹ Vermiculos *spermaticos*, separato prius ab ovario, & delapso in uterum ovulo, ultro citroque uteri cavitatem perambulare, tandemque dicto ovulo fieri obvios, idemque gyrare supergredique. Præterhæc conjectat ovulum in extremitate, qua ovario adhæsit, habere foramen tantulum, juxta ac pomum decerptum a pediculo, cui adnectitur, sejunctum: in hoc tandem unicum vermiculum irrepere, occludique, quem deinde, seposita cauda, sicut hoc ranulis usu venit, transformari verum in homunculum: exire autem modo memoratum vermiculum ex ovulo non posse, quia valvula id impediat, quæ quidem ingressum ei permittat, sed deneget exitum. Cæterum denique vermiculorum ineffabilem numerum mori, præterquam quod alii plura ovula ad ingrediendum apta inveniant. Acutissimo Hartsoekero, cujus in familiaritate versor, verisimile videtur, ejusdemmodi punctum albicans (cicatriculam vocant,) quod in avium ovis observamus, foeminarum ovis itidem inesse, & hanc cicatriculam nihil aliud esse, quam parvam cellulam, aptam ad unam seminis virilis animalculum hospitio accipiendum. Etenim, sive locus fuerit tantulus, ut ab uno solum animalculo occupari possit, sive via, postquam unum intravit, occludatur, ovulum, quod ex ovario per tubam in uterum decidit, & dictum animalculum suscipit fieri foetum, nutririque primum succo lento, quale ovi album est. Siquidem vero succi tantum, quanto foetui perficiendo ad nutriendum opus est, non insit ovulo; eapropter, putat subtilissimus auctor, id ipsum, ovulum intervenientibus iisdem papillis, quibus antehac ovario affixum erat, jam nunc interiori uteri membranæ glandulosæ adhærere, indidem

[20] Ita Leeuwenhoek in arcanor Nat. Epist. XLIX. pag. 30. & Epist. CXVI. ita scribit, *humanus foetus, quantum ego quidem statuo* latet inclusus animalculo ex

semine virili.

[21] Ou il traite de la generation des vers Chap. XI.

dem alimentum, quantum ipsi pro nutricatu sufficit capere. ²²

IV. Incerta utique & numerorum Platonis obscuriora sunt, quæ Philosophi de generatione animalium disputant. Non evidentiores nec minus obscuræ sunt opiniones & sententiæ, quas habent de animæ natura & sede. Mittam sexcentas, ut ita dicam, animæ definitiones, quarum philosophi in scriptis suis mentionem faciunt, ne in re nota & pervulgata multus & insolens sim. Placet modo indicare sedem animæ, quam Moses ²³ & Empedocles ²⁴ in sanguine collocarunt: in toto capite Democritus & Plato: in ea capitis parte, quæ superciliis respondet Strato: in membrana, quæ cerebrum involvit, Erasistratus: in ventriculis Cerebri Herophilus: in toto pectore Epicurus: & Parmenides, nec non illustres medici Philotimus & Praxagoras, ²⁵ in toto corde: vel cordis in spiritu Stoici: in arteriis cordis spiritum continentibus Diogenes: Pythagoras facultatem vitalem in corde: mentem autem & rationem in capite: alii in pericardio: alii in septo transverso. Helmontius, ut est mirus novarum opinionum faber, ita etiam animæ gratia, insolitum dogma protulit, animam utpote hospitari in membrana Stomachi: ²⁶ Cartesius denique in glandula pineali. ²⁷ Asclepiades plane negat regnum animæ aliqua in corporis parte

[22] Vide ejus suitez des conjectures Physiques livr. I. discours VII. §. 24. & seq.

[23] Levit. 17. vf. Nam anima cunjusque carnis in sanguine est.

[24] *Plutarchus* de plac. phil. lib. 10. c. v. *Galenus* Histor. phil. cap. cxi. *Phurnut.* de nat. deor. cap. 20. Et hi cæterorum philosophorum de sede animæ opiniones dictis cap. enarrant. Argumenta, quibus aliqui rationem suam conabantur planam facere, in medium profert *Galenus* libr. viii. cap. 1. dogm. Hipp. & Plat. Ubi nervorum origo, argumentabantur, ibi etiam est animæ

principatus: atque alii cordi, alii cerebro nervorum originem tribuebant: ergo juxta horum cerebro, at juxta illorum opinionem cordi, animæ principatus est adscribendus. Chrysippus alio modo ratiocinabatur. Ubi affectus animi sunt, ibi etiam principatus est: Affectus animi in corde sunt: Igitur, &c.

[25] *Athenaus* Dei pnos. lib. xv.

[26] Vide ejus Tractatum, cui titulus morb. sed in anim. & *Jus duumviratus*.

[27] P. 1. de passionibus. art. xxxi. & sequent.

parte constitutum: quippe animam nihil aliud esse, quam sensuum omnium coetum.²⁸

V. Nec minus inter ipsos constat de sede animi affectionum. Lactantius²⁹ literis prodidit, lætitiæ affectum in splene esse, iræ in felle, libidinis in jecore, timoris in corde. Aretæus censet³⁰ Stomachum delectationis & tristitiæ principem esse. Et patrum nostrorum memoria Helmontius persuasissimum habet,³¹ peculiarem stomacho rectorem, quem Archæum crebro appellat, inesse, eundemque lætitiæ juxta & tristitiæ auctorem esse. Potest alius aliud argutius fingere, & veri cum similitudine suspicari: potest aliud tertius: potest aliud quartus: atque ut tulerint ingeniorum opinantium qualitates, ita singulæ res possunt infinitis interpretationibus explicari, quum nihilominus id, quod verum est, Cimmeriis, ut ajunt, in tenebris abditum lateat. Eiusdem conditionis est physicorum disceptatio de primo vitali corporis principio. Alii cor primum vivere; ³² alii cerebrum & cor; ³³ alii meningem, ³⁴ alii iterum aliter sunt opinati. Et quantum ad me pertinet, existimo, perinde ac in automato omnes rotulæ una moventur, ita etiam organa corporis omnia simul vivere: vita namque, ut nemo ignorat, in motione vel circuitu humorum per solidas corporis partis consistit.

VI. Sa-

[28] Cæl. Aurelianus tard. pass. l. i. cap. xiv.

[29] De vero cultu. lib. iv. cap. xv. & de offic. Dei cap. xiv.

[30] Lib. ii. cap. vi. de signis & caus. diut. morb. Et Plato dixit in capite rationem, in corde iracundiam, in jecore libidinem esse collocatam. Galenus lib. 8. cap. i. de Hipp. & Plat. dogm. & Heraclit. Pont.

[31] In Tract. Jus duumviratus. de ideis morbos. & aliis locis.

[32] Ut Arateus lib. i. cap. i. Namque in ipso medio, scribit, calidum viscus sedet, cor, vitæ spirandique principium. Id pulmone quoque attrahendi frigidi aëris

cupiditatem injicit: siquidem ipsum incendit, verum cor est, quod attrahit.

[33] Ut iis, qui vel Orphicis vel Pythagoricis sacris fuerunt initiati, juxta ac Plutarchus symp. ii. Quæst. iii. literis prodidit. Cerebrum enim, Plinio. lib. xi. cap. xxxvii. auctore, est viscerum excellentissimum, proximumque calo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordibus. Hanc habent sensus arcem. Huc venarum omnis a corde vis tendit, hic desinit: hic culmen altissimum, hic mentis est regimen.

[34] De membrana cerebrum supra subterque velante copiose egit Baglivus in Tract. de Fibra motrice.

[35]

VI. Sanitatem; cui Cous jampridem hoc elogium posuit, ³⁵ quod neque divitiarum neque corporis, neque ullius alterius rei aliqua utilitas sit, nisi insimul sanitas praesens fuerit, non omnes eodem modo definiverunt. Nam Pythagoras statuit sanitatem speciei esse consistentiam: morbum contra esse hujus violationem, ³⁶ Hippocrates ab æqualitate cibos inter & labores mutua sanitatem provenire: ³⁷ alibi literis prodidit ³⁸ quaternarium humorum, rite temperatorum, debita copia praesentium, numerum, sanitatis auctorem esse. Alcmaeon causam bonæ valetudinis continentem, existimat, esse æquabilitatem facultatis humidi, calidi, ficci, frigidi, amari, dulcis, ac reliquarum qualitatum. ³⁹ In finitionibus medicis, Galeni operibus adnexis, ⁴⁰ sanitas definitur, quod sit primarum partium secundum naturam, & humorum, qui in nobis sunt, proba temperies: aut naturalium virium actio minime impedita. Brevissime aliquis dixit sanitatem esse integritatem Naturæ, hoc est corporis humani. Sita autem hæc integritas est in debita solidarum partium forma, inque debita fluidorum mixtura & motu ⁴¹ Est quidem genus reprehensorum, quibus nulla dictarum definitionum probatur; siquidem sanitas, inquiunt, si ita comparata est, non potest gibbus, vel qui aliud genitivum corporis vitium externum habet, quantumvis cæterum ad cuncta sani hominis munera aptus sit, sanus appellari, quod tamen contra veritatem repugnat, & opinioni vulgi maxime adversatur. Verum enim vero responsum a me auferant velim, quod contortius concludant, quam factum oportet. Eruditi enim, cum

[35] Libro III. de Diæta: & auctor operis de salubri diæta nominat sanitatem rem pretiosissimam.

[36] Diogenes Laert. libr. VIII.

[37] Libro III. de Diæta.

[38] In libro de Natura hominis.

[39] Galenus Histor. phil. cap. 135. & Plutarchus Hist. Phil. lib. v. cap. xxx.

[40] Cap. v. & in introduct. cap. XII.

[41] Hoffmannus Med. Rat. Syst. Tom. I. Sect. II. cap. I. ita describit sanitatem. *Sanitas est vigor actionum tam corporis quam animi a temperato & libero solidorum ac fluidorum motu sanguinisque & humorum temperie, neque minus a convenientibus secretionibus & excretionibus dependens.*

eum, ut paulo ante memoravi, qui decentem membraturam, quæ consistit in debita solidarum forma cohæsiōneque, qui debitam in se humorum temperiem & motum; &, quod summum est, qui insuper sanam in tali composito corpore mentem habet, sanum vocant.

DISSERTATIO IV.

DE

Temperamentis & facultatibus.

I. Sæpissime apud veteres fit mentio de temperamentis & facultatibus. Quid illi de his senserint, id hoc loco breviter summamque describam. Sed ad rem. Temperamentum, quod alii perigrino vocabulo *complexionem* nominant, est concentus, vel debita mixtio quatuor elementorum, vel potius qualitatum primarum, humidi videlicet, siccī, calidi & frigidi. Quarum primarum qualitatum temperiem, Galenus Naturam, puta humanam, nominat. ¹ Hoc est in dictarum qualitatum temperie valetudinem hominis secundam collocavit. ² Temperamenta numero novena esse statuit, ³ quorum unum tantummodo sanitati convenientissimum, quoniam in hujus temperatura nullum elementorum aliud potentia seu facultate superet: hinc etiam tale vocari temperamentum ad pondus. ⁴ Reliqua octo, quæ vitiose temperata, iterum bipartitur in quatuor simplicia, totidemque composita temperamenta. Ego hæc potius intemperies
nun-

[1] In aphor. Hippocr. libr. III. §. 2.

[2] In aphor. Hippocr. libr. IV. §. XXXIX.

[3] Libri de Temperam. c. xv. & in finit. Medic. cap. x. sanitas est commo-

da quatuor elementorum temperies. Constat namque animal ex calido, frigido & sicco.

[4] De hoc vide Institut. Sennerti. lib. I. cap. v. ubi infimul agit de temperamento ad justitiam.

nuncupandas, nullus dubito, quia vocabulum Temperamenti significat bonam primarum qualitatum mixturam: cum e diverso dicta octo temperamenta ad unum excessu alicujus qualitatis referta sint. Ex Intemperiei speciebus, ut in viam iterum me recipiam, aliæ vocantur simplices, in quibus una solum qualitas reliquis præcellit: aliæ compositæ, in quibus duæ simul qualitates cæteras duas potestate excedunt. Exempli causa, si humidum & siccum æquabiliter constituta: calidum vero frigido antecelluerit, resultabit inde intemperies *calida*. Eadem conditio est, si frigus calorem superaverit, exoritur tunc *frigida*: sin vero, frigore atque calore in æquilibrato positus, humor in siccitate dominatus fuerit, progignitur tunc *humida*: sin autem siccitas humorem superaverit, *sicca* refurgit intemperies. Compositorum nomina temperamentorum, (malim intemperies ejusmodi appellitare) hæc sunt, calidum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Itaque in unoquoque dictorum duæ qualitates, conjunctim facultate cæteras excedentes, considerandæ sunt, missis reliquis duabus in æqualitate contemperatis. Namque ab exuperantibus qualitatibus, prout semel atque iterum ostendi, singulis intemperiei speciebus nomina imposita sunt.

II. Neque tamen Galenus fuit primus vocabuli temperamenti inventor, sed Hippocrates. Is, libro de veteri Medicina, memorat auctores, qui tunc temporis novo modo artem ex scopis, ac fundamentis suppositis, quærebant: statuebant autem aut calidum, aut frigidum, aut siccum, aut humidum hominem lædere. Cujus doctrinæ capita ab Empedocle, Pythagoræ discipulo, hæc quatuor primas qualitates
pro

[5] Vel secundum Avicennam lib. I. Fen. doctrin. I I I. ita definitur Complexio, temperamentum, est qualitas, quæ ex actione mutua & passione contrariarum qualitatum in elementis inventarum, quorum partes ad tantam parvitatem redactæ

sunt, ut cujusque earum plurimum contingat plurimum alterius, provenit: quum nempe ad invicem agunt & patiuntur suis viribus accedit ab earum summa æqualitas, in toto earum similis, quæ est temperies.

pro elementis habente, mutuabant, ac tanquam nova placita in Medicinam suscipiebant. ⁶ Horum decreta Hippocrates argumentis variis confutat; persistendum vero potius in priscorum sententia suadet, qui ratum habuerunt, amarum, salsum, acidum, &c. hominem lædere; sin autem hæc bene temperata fuerint, eadem tunc sanitatis auctores esse. Ab obitu autem Hippocratis, Aristoteles, Diocles, Mnesitheus, Dieuchis, Athenæus Attalus, imo Philosophorum præstantissimi quique, Galeno auctore, ⁷ statuerunt ex calido, frigido, humido & sicco, mixta tum alia corpora universa, tum vero animantium in primis constare. Horum etiam virorum dogmata amplecti non ipse Galenus dubitavit; peculiare namque libros de natura, deque signis temperamentorum composuit. Cujus multo celeberrimi viri doctrinam postea mirum in modum ejus affectu propagarunt. Et inter Græcos Oribasius, Ægineta, & Actuarius: ast inter Arabes Avicenna, Averrhois & Rhafis, inter posterioris ævi scriptores inclaruere Fernelius, Vallesius, Sennertus, & complures alii, qui id negotii sibi dederunt, ut explicarent, quid temperamenta, & quo pacto ea sint dignoscenda.

III. Equidem non nego præter dicta quosdam alia quatuor temperamenta, ut sanguineum, pituitosum, cholericum & melancholicum, in Medicinam introduxisse; verum quantum ad me pertinet, puto, his non competere nomen temperamenti: siquidem Temperamentum, ut paulo ante indicavi, est concinna primarum qualitatum, quatenus simplices sunt, mixtio. Jam autem nemo medicorum quisquam inficiabitur, modo me-

[6] Opinabatur autem Empedocles, teste *Galeno* Comment. in libr. i. de natura hum. §. 13. & §. 4. ex elementis nos & singula corpora esse fictos, non confusis inter sese, ut Hippocrates, qui primus vocabulo craseos usus, sed ex frustulatim compactis & sese attingentibus. Ejus opinionem videtur etiam refutasse

Aristoteles libr. i. de gener. & corrupt. cap. x. De Hippocrate, primo temperamenti inventore, mentionem quoque *Galenus* facit libr. i. cap. ii. de nat. fac.

[7] De Methodo medendi. libr. vii. cap. iiii.

memoratos quaternos humores ab omnimoda elementorum mixtione oriundos esse : unde colligitur, hos injuste nomenclatura temperamenti donari : præterquam quod aliquis vocabulo temperamenti aliam, præter dictam, quæ in usu est, significationem tribuere vellet. * Et Astrologi peculiariter excogitarunt temperamentorum genera, atque hæc ab errantium siderum in homines influxu derivarunt : aliud namque vocarunt Saturninum, aliud Joviale, &c. ° At enimvero, utut hæc mire effecta, & cujusdammodi verisimilitudine, ea probare allaboratum fuerit, quod exploratum tamen esset, in apertum protulit nemo. Hinc factum est, ut ejusmodi temperamenta, Astrologorum puta, quippe vix, aut omnino non aliquam Medicinæ utilitatem afferunt, hoc tempore in apologetionibus annumerentur.

IV. Nonnulli recentiores medici censent totam de temperamentis doctrinam, e Medicina ejiciendam : esse enim incertam, & controversam, habereque pro stabilimine quaternarium elementorum numerum, quem veteres, idoneis argumentis & rationibus, non confirmasse. Verum enimvero licet hæc de Temperamentis institutio magnum doctissimis quibus-

[8] *Hippocrates* tamen, libro de nat. hom. postquam docte de prioribus, tanquam generalibus, rerum temperamentis disputavit, tandem pervenit ad singularia homini, cæterisque animalibus sanguineis communia temperamenta. Ita scribit, *At vero corpus hominis habet in se ipso & sanguinem & pituitam & bilem duplicem, flavam videlicet & nigram, atque hæc sunt ipsi corporis natura, & per hæc ægrotat, & sanus est. Sanus ubi hæc temperamentum inter se habuerint moderatum, tum facultate, tum copia, & ubi maxime fuerint permixta &c.* vide plura in *Comment. Galen. I. §. 14.*

[9] De his fuse egit *Ptolomæus* *Quadrip. lib. III. c. XI.* Exempli gratia ci-

tabo modo, quæ habet de temperamento Saturni. Ex quo apparebit, quid de cæterorum planetarum dominio statuum sit. *Primum ergo, scribit, quod in stellis dicitur, est quod cum Saturnus orientalis extiterit, subaudi & fuerit dispositor solus, erit natura in figura mellini coloris, mediocrisque crassitudinis, pili ejus erunt nigri, capillique capitis crispi, pectorisque pili spissi, oculi mediocres, corpus temperata magnitudinis, & super ipsius complexionem vincet frigiditas & humiditas. Quum autem fuerit occidentalis, erit natus subniger, macilentus, parvi corporis, planos & raros habens capillos, apta coadunationis, oculi ejus nigri, & in ipsius complexionem vincet siccitas.*

busque medicorum negotium semper faceffiverit, eorundemque ingenia diu multumque vexarit, ut explanatius dictorum naturam definirent, eademque Theoriæ Medicæ accommodarent: Verum tamen non video, rationes allatas quamobrem dicta de tot temperiei generibus institutio in Medicina non reservanda sit; facit enim ad intelligentiam veterum auctorum, ut & ad interrogantis vulgi, qui etiamnunc frequentissime talia vocabula commemorat, responsionem: confessâ quippe res est, nos debere usum loquendi populo concedere, scientiam vero nobis reservare. Sed in viam.

V. Ex qualitatibus primis omnifariam mixtis temperamenta varia existere, supra membro primo hujus dissertationis exposui. Sed Galenus & ejus Sectatores non in his generatim dictis substituerunt, verum tribuerunt suam cuique qualitati in corpore humano sedem. v. g. ad bilem præcipue divertere calidum & siccum statuerunt: ad pituitam, frigidum & humidum: ad sanguinem humidum & calidum, & ad melancholiam frigidum & siccum. ¹⁰ Hinc inde plana fit etiam ratio, quocirca nonnulli medici, si quando plus caloris & siccitatis in homine esset, eundem temperamento dotatum cholerico dixerunt: si frigus & humor dominium haberent, adesse temperamentum pituitosum. Reliquorum eadem ratio est. Igitur, conjunctis qualitatibus primis dictis humoribus, factum est, ut quidam medici, proinde ac synonymis, ejusmodi vocabulis, usi sint. Porro inter Arabes Avicenna, ¹¹ non adminiculo dictorum humorum tantum, sed saporum, quorum suum cuique tribuit temperamento peculiarem, conatus est describere temperiei species. Arbitratur enim, dulcem & sal-

sum

[10] De quibus passim *Galenus*, in primis in libro de caus. morb. cap. vi. Comment. i. in libr. de natur. hum. Hipp. §. xxxvii. in finit. medic. cap. ii. Quo tempore anni autem quilibet corporis humor cum maxime generetur: Pituita scilicet hyeme, sanguis vere, Bilis flava æstate, & Melancholia autumnis, satis

superque Hippocratis librum de natura hominis, vel Epistolam Dioclis ad Antiochum, legenti innotescet. Et *Aristoteles* Probl. sect. i. Quæst. 29. statuit bilem calidam & pituitam frigidam.

[11] In Cantic. i. text. 27. 28. 29. 30. & 31.

sum & amarum, indicare siccitatem; acutum vero, calorem: saporem ponticum & acetosum & stipticum, frigus juxta & siccitatem, significare: omnem pinguitudinem prodere calorem & humorem: pure insipidum tandem, monstrare frigus & humorem pariter.

VI. Neque vero putandum est, veteres, de temperamentis magna cura & industria differentes, inanes voces, quæ nullam utilitatem habent, fuisse. Nam illis qui temperamenta hypothetice ponebant, in more erat positum, ut hæc aptarent morborum Theoriæ, & Therapeiæ. Exempli causâ, posita morbi cujuscumque, a temperie frigida, origine, remedium, contraria morbo qualitate, calida utpote, dotatum, usurpabant. Reliquorum eadem conditio est. Præter hæc ipsis in usu erat remedium quoddam qualitatibus primarum gradibus singularibus dimetiri, v. g. hoc frigidum, illud calidum, &c. non modo vocabant, sed, quod magis admirationem movet, hoc frigidum tertio, illud calidum secundo gradu, &c. statuebant quæ singula hujus scopi ergo dimetiebantur, ut positæ morbi cujuscumque, ab aliqua intemperie oriundi, vehementiæ, satis validum remedium opponerent.

VII. Tametsi Hippocrates ¹² reprehendit eos, qui autumant calidum, frigidum, &c. hominem lædere; tamen libro de Natura hominis, & de locis in homine, & alibi agnoscit ea, tanquam principia plerorumque omnium animalium, & causas diversorum morborum. Alibi ¹² iterum negat propter calidum homines solum febricitare, sed statuit amarum ac calidum idem esse, & calidum & acidum, & falsum ac calidum, & alia infinita; & rursus frigidum cum aliis facultatibus conjunctum. Neque vero in his causis solum substituit Hippocrates, sed multus insuper est in exponenda humorum corporis natura: in quorum expositione tamen subinde discessit a sese, id est non constitit sibi. Verbi gratia, quodam loco ¹³ literis prodidit, corpus hominis in se ipso & sanguinem

[12] De prisca Medicina.

[13] De natura hominis.

[14]

nem habere, & pituitam, & bilem duplicem, flavam videlicet atque nigram, atque hæc esse ejus naturam, perque hæc & ægrotare corpus & sanum esse. Sanum esse corpus, quando dicta inter se habuerint moderatum tum facultate tum copia temperamentum, atque optimam invicem mixtionem. Contrario modo si accidat, adesse protinus corporis ægritudinem. Alibi ¹⁴ scribit, quadruplicis generis humores, morborum cunctorum, exceptis iis, qui violentia contingunt, auctores corporis esse, Pituitam utpote, Sanguinem, Bilem atque aquam. Suum cuique humori fontem præterea adjungit. Nimirum sanguinis fontem esse cor: pituitæ caput: aquæ splenem: & bilis hepar. Hoc itaque loco lympham vel aquam, omiſſa una bilis specie, in humorum, morbos efficientium, numero collocat: cujus tamen alibi haud mentionem facit. Is ipse Galenus, ¹⁵ quamquam alias strenuus Hippocratis defensor, non negare audet, Hippocratem indistincte de humoribus scripsisse: qua de causa Plistonium, ¹⁶ & Praxagoram ¹⁷ & Philotimum ¹⁸ ea emendasse. Quod superest,

[14] De genitura. Hunc librum Galenus putat Polybii esse.

[15] Libr. de atra bile. cap. i.

[16] Is erat teste *Celſo* in præf. lib. i. Anaxagoræ discipulus. Et apud Athenæum Deipnos. libr. ii. citatur Plistonius, ut auctor, qui disceptavit de aqua, quod ea coquendis cibis vino utilior sit: & post paulo subjungit a Balnei lotionē sanitati maxime conducibile, aquam bibere, vere ac hyeme calidissimam, æstate frigidam, mediocriter tamen, ne exolvatur stomachus: eo consilio, ut ante vini potum in habitum corporis distribuatur, nec eo vini perveniat integra & indomita vis, quæ vasorum finibus impacta mordeat. Idem, teste Oribasio. Coll. med. libr. vii. cap. ult. affolebat ex helleboro glandes conficere, quas ano vomendi causa immitti jubebat.

[17] Hujus dogmata Dissertatione x. invenies.

[18] Et hic a *Celſo* lib. viii. Cap. xx. in numero clarorum admodum auctorum, qui memoriæ prodiderunt, se femur excisum ex toto restituisse, ponitur. *Galenus* de usu part. lib. viii. cap. iiii. narrat Philotimum palam asseruisse, quod & cerebrum & cor sint partes corporis omnino inutiles. Et hic & Praxagoras, existimabant cerebrum esse quoddam auctarium, seu propaginem medullæ spinæ: ob eamque causam longis flexibus atque involucris constare. Apud Oribasium med. coll. libr. v. cap. xxxii. exstat excerptus locus e Philotimo, quæ aqua ante & post cibum sit danda. Ita etiam *Ætius* tetr. ii. cap. ix. memorat pileum plumbeum, quem Philotimus excogitavit, ac melancholico, nul-

pereſt, & Galenus paſſim in ſcriptis ſuis, & ſectatores ejus, copioſe ac diu multumque de quaternario numerorum numero, quem tenaciter ſervarunt, diſputaverunt, perque hos, ut unicuique, qui primis, ut dicitur, labris guſtavit phyſiologiam, eſt no- tiſſimum, tam ſanum quam morbidum corporis ſtatum ex- plicarunt. Verum de his deinde copioſe & abundanter con- ſcribam.

VIII. Dogmatici medici interdum, vel potius nimium ſæ- pe, in ſcriptis ſuis mentionem faciunt facultatum. De his, quid ſenſerint, placet breviter, quoad fieri poteſt, hoc loco diſſerere. Vocabulum Græcum Δυνάμις interpretatum latine obſervo nominibus facultatis ſeu potentia. Princeps Medici- nae, Hippocrates quando ſcripſit, ¹⁹ oportet cognoscere, quæ affectiones homini ex facultatibus ac potentiis, quæ item ex figuris adveniunt, conſeſtim expreſſit, quæ viſ ſubjecta ſit voci facultatis. Nempe facultatem eſſe, ſcripſit, humorum ſummas vires ac robur noſſe. Et ruruſus, peracta figurarum partium corporis deſcriptione, ſubjunxit hæc De potentiis humorum perſpectum habere oportet, quid ſinguli ipſorum in homine facere poſſint, quomodo cognationes inter ſe ha- beant. Videlicet an dulcis humor in aliam ſpeciem mutetur, non a temperamento, ſed ipſe deſciſcens & immutatus ab eo, qualis primum fuerat, amarus, aut ſaluſ, aut acerbus, aut acidus, &c. Et alibi ²⁰ monet medicum, ut anni temporum rationem habeat, quantum potentia quodlibet eorum valeat: nec non ſtudeat cognoscere aquarum facultates, &c. ex his & ſimilibus locis planum ſit, Hippocratis mentem commo- de interpretari poſſe per vocabula virtutis vel virium, quæ idem, quod Hippocrates innuit, ſonare videntur. Stagyrita, di- ſciplinæ Peripateticæ princeps, ²¹ plurifariam quoque voca- bulo

nullum ſe caput habere putanti, impo- nere juſſit, a quo gravatus ſe caput ha- bere tunc demum intellexit.

[19] Libro de priſca Medicina.

[20] Libr. de aere, aquis & locis.

[21] Libr. 11. cap. 14. de anima. in Metaphyſ. libr. 14. cap. 111. tamen aliam ſuggerit *Ariſtoteles* vocabuli ſignificatio- nem. Scribit enim. Potentia quædam quidem dicitur principium motus aut tranſmu-

bulo potentiae usus est; memorat scilicet *δυνάμειν* sentiendi, & vegetandi, & generandi. Etiam Celsus ²² mentionem facit naturalium actionum, quarum cognitionem hi, qui rationalem medicinam profitebantur, necessariam medico proponebant. Naturales itaque corporis actiones appellabant, per quas spiritum trahimus & emittimus, cibum potionemque & assumimus & concoquimus: itemque per quas eadem hæc in omnes membrorum partes digeruntur, &c. Igitur hæc naturales actiones, sunt eadem, ut mihi videntur, quæ deinde a Galenicis nomine facultatum naturalium descriptæ sunt.

IX. Galenus, quamvis passim facultates naturales commemoret, de industria tamen in peculiaribus libris ²³ copiose de his disputat. Ego conferam Galeni verba ad compendium. Et primo ad mentem Galeni facultatem definio, quod ea sit causa actionis operis, quæ in corpore est. Jacobus Sylvius ita definiit. Facultas est causa quædam *effectrix* in partis temperamento sita. Ad mentem Galeni trifariam, vel in tres classes, facultates dispesci queunt, ut (1) in principes, (2) minores, vel minus principes, & (3) prioribus ancillantes. Principes iterum triplicis ordinis sunt, ut (α) naturalis, quæ sedem habet in Hepate, (β) vitalis, cujus sedes in corde, & (γ) animalis, quæ rerum in cerebro potitur. Facultas naturalis dividitur rursus in tres principales, ut (1) in generandi, (2) augendi, & (3) nutriendi facultatem. Antequam ulterius progrediar, præter propositum moneam, necesse est, quamlibet facultatem, & actione, & opere, præditam esse. Opus, Pergamenus noster appellat, quod
jam

transmutationis in altero, aut prout alterum est. Ex gratia potentiam ædificandi, in medium profert, quam, ait, non inesse in ædificato: verum artem medendi, cum sit potentia, inesse tamen in eo, qui sanatur, sed non prout vel quatenus sanetur. Capite v. ante memorati lib. de anima distinguit potentiam ab actu. Sentire enim

nos bifariam, potentia & actu: reliqua indidem petantur. Cæteris vocabuli potentiae significationibus, quæ solent plurimum Metaphysicis in usu esse, de industria supersedeo, quoniam Medici iis perraro utuntur.

[22] In præfatione libr. 1.

[23] Quorum titulus est de facultatibus naturalibus.

jam factum atque completum per actionem est, velut sanguis, caro, nervus, &c. actionem vero, ipsum activum motum: causam denique, a qua hæc procedit facultas. Sed in viam. Generandi facultati, ²⁴ quam in conceptu, vel foetus generatione, Galeni asseclæ considerant, inserviunt alterandi, formandi, nutriendi augendique facultates. Augendi facultatis proprium est, in omnes partes proferre, quæ jam nata genitave sunt. ²⁵ Nutriendi facultati denique famulantur quatuor minores ut, (1) attrahendi, (2) retinendi, (3) coquendi, & (4) expellendi facultates.

X. Nimius in scribendo jure ac merito cuiquam viderer, si singulas singulatim pertractare vellem. Ergo unam tantum, nutriendi scilicet, & eas, quæ huic ancillantur, facultates impræsentiarum declarabo. Nutritionem, inter veteres Galenus statuit, ²⁶ esse assimilationem nutrientis ejus, quod nutritur. Non assimilationem veram, sed tantum apparentem statuerunt Sceptici. ²⁷ Nutricationem autem, ut munia sua obire posset, indigere, Galenus & ejus sectatores putant, aliis quaternis, ipsi famulantibus, facultatibus. Quæ concoctioni præest, efficere, ut rerum nutritui destinatarum debita fiat digestio. Huic, officio suo perfunctæ, actutum præsto esse attrahendi facultatem, quam, quicquid cujusque corporis partis nutrimento idoneum est, ad se attrahere. Hanc extemplo insequi retinendi facultatem, quam tanquam promum in prom-
tuariorio

[24] De hac vide de Nat. fac. libr. I. cap. v. & vi.

[25] *Ibidem*. cap. vii. Etenim auctio secundum finitiones, Galeno adscriptas, cap. iiii. est profectus corporis in longitudinem, latitudinem & profundum.

[26] Fac. nat. libr. I. cap. xii. Finit. med. cap. iiii. Nutricatio est additio, quæ corporibus in circuitum ac latitudinem fit.

[27] Quantum ad nutritionem pertinet Galenus narrat sectatores Hip-

pocratis statuisse, rem, quæ tum generationi tum interitioni est apta, ex toto unitam esse, alterarique posse: asseclas vero Asclepiadis, eandem statuisse immutabilem, in tenuia dissectam, alterari nesciam, vacuitatibus quibusdam interceptam. Neque etiam vel naturæ vel animæ propriam ullam facultatem esse, sed cuncta primorum illorum corporum, quæ & impatibilia & simplicia proponunt, certo quodam congressu fieri.

natus est, digestionem fieri non propter ventriculi calorem solum, sed & ob vicinarum partium, hepatis & splenis. Jatrochemicorum aliqui succum acidum, vel ventriculo, vel glandulæ pancreati, inhabitantem: aliqui huic adjungunt fermentationem, cujus subsidio volunt cibos mitigari. Inter recentiores denuo aliqui Erasistrati, vetustate tantum non contritum, dogma, revocant, & hoc omnimodis explanare contendunt. ³¹ Ad summam, ut Venusini Poëtæ verbis utar, ³² Quot capitum vivunt, totidem studiorum millia, sua quisque delectatur sententia.

XII. Nec in explicanda attrahendi facultate concordant tum philosophorum tum medicorum judicia, Hippocrates, Aristoteles, horumque sectatores ajunt; contra Plato, Erasistratus, Asclepiades, & qui horum placita approbarunt, negant attractionem. Hippocrates, Galenus & cæteri, opinantur, quod quælibet corporis animantis pars id, quod sibi conveniens, attrahat, alteret, retineat: quod vero tali visceri dissimile, id putant, juxta ac excrementum ad aliud viscus amandari, ab eodemque attrahi; sic Jecinori varia excrementa esse, quorum aliud lienis, aliud vesicæ bilis, aliud renibus esse jucundum. Erasistratus meatus in hepate trahendi vi privans, appositam posituram, & osculorum causatur angustiam, ac hanc aliorum corporis humorum secretionis causam esse. ³³ Sic etiam plurimi medicorum antiquorum medica-

digestione, cujus subtile a stomacho & intestino attrahitur, vel per vias venarum, quæ meseraica vocantur, impellitur, inde pervenit ad venam, quæ porta hepatis vocatur, & penetrat in hepar in divisionibus, & ramis portæ instantibus. Ibi statuit fieri chyli decoctiones, secernique hic a sanguine primum spumam, quam choleram rubram, dein sedimentum quoddam, quod atram bilem constituere.

[31] Hujusmodi opiniones L. B. inveniet in seq. Dissert. XIIIX. Cæterum Dionysius Ægeus, cujus Dictyaca recen-

fit Photius CLXXXV. & CCXI. præter dictas refert alias de ciborum concoctione opiniones, quæ usque ad suam viguerunt ætatem. v. g. concoctionem fieri proprietate vel spiritus vel succorum, vel caloris: vel per caloris ad se attractionem, vel arteriarum applicatione, vel per absentiam cum vacuitate. De his omnibus in contrarias partes disputavit.

[32] Satyr. libr. II. cap. I.

[33] Plato in Timæo de electro deque magnetem verba faciens, asserit: vera

camentis affinixerunt vim trahendi singulares humores; hæc origo est selectus purgantium, quem tamen jam dudum aspernati sunt, & Erasistratus, & Asclepiades, statuentes ab ipsis evacuantibus medicamentis humores alius atque alius formæ fieri. Neque enim quicquam interesse, aiebant, si quis hydropico medicamentum aquam intercutem, si bilem ducens, exhibuerit: omnia enim pari modo vacuare liquaque corpus, ac quod liquatum est, cum prius tale non esset, efficere. Methodici ³⁴ reprobaverunt quoque attractionem. Nam statuebant non ratione quadam tacita, velut animal sentiens, posse medicamen utilia relinquere, & ab his, quæ contra naturam sunt, detrahendo separare. Ex adverso Galenus rerum suarum satagens multis rationibus, & experimentis ad contrarium probandum adnissus est, scilicet, cum ab omnibus corporis partibus, quod sibi ad nutricatum conveniens, tum etiam a cathartitis medicaminibus, singulares humores attrahi ³⁵: quæ sententia tamen & hac ætate inveterascit; quin dicam, deridiculo habetur. Confitemur quidem, quod cuique parti accidat id, quod ei est conducibile, atque fiat illud, quod Empedocles docuit. ³⁶

*Dulcia continuo se dulcibus applicuerunt,
Acridus acrida se junxerunt, tristia amaris
Et recta calidas petierunt fervida partes.*

Verum id non tractu, sed impulsu vel pressu fieri plerique
medici

vera nullius horum fieri attractionem, sed cum nusquam sit vacuum & se invicem pulsant ac repellant, concretaque & discreta suum quæque locum poscant, diligenti harum rerum investigatori ex his mutuis passionibus eventus illos contingere mirabiles, facili innotescere. De reliquorum auctorum opinionibus vide Galeni libr. II. cap. IV. de fac. nat, ut & cætera capita, unde opiniones has diversas in compendium contraxi.

[34] Cæl. Aurelianus Celer. pass. lib. II. cap. IX.

[35] Sext. Empir. Pyrrhon. Hyp. I. cap. XXVII. & libr. II. cap. XIII. statuit purgantia medicamenta non solum humores e corpore extrahere, sed etiam semet ipsa una cum humoribus expellere.

[36] Locum excerpfit Plutarchus Sympot. IV. Quæst. I

medici jam autumant. Namque ejusmodi particulæ ex humore solidam permeante partem, eidem assimilantur, quæ ratione magnitudinis vel figuræ ablatis vel deficientibus conformes sunt. Cæterum miror rerum vicissitudinem, Attractionem, multi veteres magni faciebant, hæc ab iis, qui in Cartesii disciplina educati, irridetur, eadem nunc denuo, ab iis, qui e schola *Newtonis*, in apricum profertur. Apparet fane ex dictorum inconstantia & mutabilitate incertum ac opinabile esse, quicquid dictæ facultatis gratia quisque aut aiebat, aut negabat.

XIII. Nec de urinæ secretionem & medici & philosophi inter se consentiunt: Verbi causa. Hippocrates noster ³⁷ statuit renum cavam partem ad venas magnas sitam, unde enasci ex ipsis venas in vesicam, qua parte potus trahatur per venas in renes. Deinde aquam per renes, tanquam per qualum percolari: *spongiforme* enim esse ipsorum corpus ad vesicam, & hic percolari ac secerni a sanguine urinam. Platonis commentum, scilicet potum quemlibet per asperam arteriam fibris pulmonis allabi, deinde per renes in vesicam trahi, jamdudum ab Erasistrato explosum est. ³⁸ Aristoteles ³⁹ urinæ colationem per renes admittit. Fieri autem urinam perinde & sudorem motu & calore, & exindè indipisci falsum saporem; partem quæ deorsum ad vesicam tendit, urinam: partem quæ ad corporis extremitates vergit, sudorem vocari. Ejusdem sententiæ est etiam Theophrastus, Aristotelis discipulus. ⁴⁰ Diocles, Erasistratus, Praxagoras, alique, Hippocratis sententiam complexi sunt. Nempe urinam a sanguine secerni, & in renibus coqui. ⁴¹ Asclepiades vult

[37] Lib. de Ossium natura.

[38] Ita *Macrobius Saturnal.* libr. VII. cap. xv. verum *Aul. Gellius* libr. XVII. cap. xi. scribit Platonem ab Erasistrato nobili medico reprehensum, quod potum dixit defluere ad pulmonem, eo-que satis humectato, dimanare per eum,

quia sit rimosior, & confluere inde ad vesicam.

[39] Problem. sect. II. Quæst. III.

[40] Vide hujus librum de Sudoribus.

[41] *Galenus* de nat. fac. lib. I. cap. XII.

vult eum, qui bibitur, humorem in halitus resolvi, atque in vesicam transmitti: inibi vero denuo illos concretos priorem recipere formam, fierique ex halitibus rursus humorem. Quod, ut apte fieri posset, excogitavit incertos quosdam inconspicuosque meatus vesicæ: istiusmodi halitus vero, existimavit, statim ex venæ cavæ partibus in vesica colligi. ⁴² Lycus Macedo censet totum, quod bibimus, urinam fieri, nisi quod cum alvo exierit, aut in sudorem, aut per eam, quæ sensum oculorum omnem fugit, exhalationem abiverit. Veritatem dicti sui ostendere putat eam, quam quotidie mejimus copiam: atque id hyeme potius cognosci a potatoribus, potum vel vinum tenue congiatim in se ingurgitantibus; quos celeriter paulo minus mingere, quam biberint. Galenus, & qui ejus familiæ nomen dederunt, putant, nullam posse aliam secretionis urinæ causam, præter attractionem reddi. ⁴³ Nostra ætas, ut est mire omnis generis opinionum ferax, habet sectatores Helmontii, existimantis solos renes urinam facere ex materia, quæ alias fuerit sudor: differreque urinam in homine, non quidem materia primi laticis; sed solo efficiente renum fermento. ⁴⁴ Habet etiam imitatores Asclepiadis, cujus doctrinam tamen paulo aliter interpretantur, nimirum non uno modo; sed bifariam, separari urinam a sanguine: partem autumant per glandulas, alii sentiunt per tubulos renum, secerni, perque uretheres ad vesicam urinariam amandari: partem iterum aliam sub forma halitus per poros foras intus spectantes vesicæ, eandem ingredi, inibi que de novo condensari. ⁴⁵ D. Morin non dissimilem *Cranio* tulit urinæ secretionis modum: etenim rebatur duplicis generis urinas in animalium corporibus secerni, alteram sepa-

[42] *Galenus* eod. libr. cap. xvi.

[43] *Ibid.* cap. xvii.

[44] *Helmontius* in Tract. cui titulus, aditus præclusus ad condum viscer. §. XIII.

[45] Vide opiniones hujusmodi apud

Bohnius in circuli. Anatom. progymn. xiv. *Cranium* de Homine. Broekhuysens *Oecon. anim.* §. xcvi. *Bontekoe* *Oecon. anim.* §. xxi. *Bergerum* de nat. Hum. cap. xix. & alios.

separari abducique per ventriculi, & fortassis etiam intestino-
rum, poros: nec non per intervalla, quæ sunt intra intesti-
na in abdominis cavitate, & tandem per poros vesicæ hanc
ipsam ingredi: alteram autem per arteriam emulgentem,
renes, & uretheres ad vesicam; abvehi. ⁴⁶ De omnis generis
humorum in corpore animali secretionem Cl. Boerhavius hæc
sententia est. Scilicet vas, humorem quendam secernens,
esse ramum trunci ultimum recte pergentis, cujus diametrum
trunco semper esse minorem: hinc partes, cæteris diame-
tro minores, per ramum fluere, hinc secretionem liquidi a
spissiori liquore: imo omnes ad unum corporis universi se-
cretiones mechanice fieri: dictarum vero varietatem arteriæ
longitudini, ejusdemque complicationi multimodæ, motusque
renixui, alii atque alii orificii diametro ad truncum, &c.
adscribendam esse duntaxat. ⁴⁷ Quantum vero speciatim ad
urinæ secretionem attinet, autumat eam fieri vi cordis pro-
pinqui arteriarum validarum, qua cruorem aquosum urgeri
in innumerabiles flexus, gyros, resistantias, oppositos mo-
tus,

[46] Voyez le projet, d'un système, touchant les passages de la boisson & des urines, dans les mémoires de l'Académie Royale des sciences l'année. MDCCCI. Cæterum non possum, quin hoc loco in medium proferam historiam mulieris, quæ quoties vesperi radicibus betæ rubræ coctis pro acetariis vescebatur, toties noctu urinam reddebat adeo rubicundam, quasi dilutum dictarum radicum decoctum esset. Tantum abest, ut jam persuadere mihi possim, colorem betæ cum Chylo & sanguine posse universum iter, quod humoribus, qui in renibus secernendi sunt, tribuitur, citra ut is color, invertatur, perficere, ut potius convincar statuere, dari a ventriculo ad vesicam viam propiorem: quam non in mortuo, sed vivo animali, duco investigandam. Ad sententiam nostram roborandam fa-

cit historia sexagesima octava centuriæ primæ, ubi Bartholinus narrat de aliquo epotum vinum rubrum mox una cum urina reddente: Quin etiam N. Boyle tract. de *specif. remed. concord.* &c. pag. 7. narrat de fructu Americano, ab Anglis *prickied pear*, dicto, cujus caro rubra commesta urinam simili colore inficit. Ejusmodi fructum, teste Sloan Catal. pl. pag. 193. fert *Opuntia major* folio oblongo rotundo spinis longissimis & validissimis confertim nascentibus obsito, flore luteo. Eadem refert *Matthiolum* in libr. 1. cap. cxlv. Diosc. de *Opuntia Indiæ Orientalis*. Et Rha Barbarum sæpenumero colorem suum urinæ impertiri a compluribus observatum est.

[47] Vide orationem ejus de usu rationis Mechanici in Medicina.

[48]

tus, concussus, permixtiones: tandemque partem ejus liquidiorem per fistulas parum modo angustiores, quam sunt vasa illa sanguifera, secerni, propelli, colligi, ejici. Quæ cum ita sint, rejicit & aspernatur, omnes, a veteribus excogitatas, facultates naturales, & cætera, quæ seculo, non ita pridem præterito, inventa sunt, fermenta, *fermentationes*, *præcipitationes*, pororum *configurations*, & nescio quæ amplius; quæ non ad collustrandam, sed ad obscurandam Medicorem rationem, reperta sunt ⁴⁸.

XIV. Cæterum temperare mihi nequeo, quo minus Rationalis Medicinæ iniquam conditionem conquerar. Nempe quod cuncta fere a priscis indefessa indagatione inventa, hoc tempore in vituperationem veniant; &, quod stabile ad diuturnitatem ratiocinii medici esset, nil quicquam prope habeamus. Concedo equidem Physiologiam Medicinæ, & in primis eam partem, in qua explicatur corporis habitudo, quatenus illud partium solidarum forma figurave, ac fluidi, generatim considerati, commotione, vitale sit: eatenus subsidio disciplinæ Mathematicæ posse illustrari; at enimvero, cum in corpore animali totidem diversi humores, quotquot Anatomicorum industria hætenus invenit, secernantur, non video, qui aliquispiam mechanicorum viæ insistent, rationem tot variorum humorum secretionis reddere possit. Generalis admodum mihi videtur ratio, quam proferunt de vase humorem separante; quod id utpote sit ramus trunci ultimus recte pergentis, atque cujus diameter semper sit trunco minor: siquidem hæc positio non planam facit rationem, quas ob res in jecinore in primis fel, in renibus tantum urina, inque aliis corporis locis iterum atque iterum alius humor secernatur. Neque enim multum interest, seu id ad aliquem ratiocinii Medici fructum redundat, sive aliquis proscriptas a Mechanicis pororum peculiare figuras, sive rami cujuspiam diametrum minorem, ut Mathematici existimant, secre-
tio-

[48.] Vide etiam ejusdem instit. §. 245. 249. 253. 254. 255. 256. 258. & seq.

tionis omnimodorum humorum causam statuerit. Inexplo-
ratum quippe, quin dicam inexplicabile, huc usque utrum-
que ratiocinium fuit; quia viæ, secretioni humorum desti-
natæ, ne oculo quidem microscopio armato detegi queunt; sci-
licet qua forma, quave figura interiori singulæ sint dotatae.

DISSERTATIO V.

DE

Morbo, symptomatibus, morborumque novitate.

I. **P**ergam hoc loco recensere diversas philosophorum & me-
dicorum opiniones de natura numeroque morborum &
symptomatum. Pythagorici statuebant, ¹ sanitatem spe-
ciei esse consistentiam: morbum contra hujus esse violatio-
nem. Socrates morbum dixit esse perturbationem corporis.
² Declicia meæ Hippocrates ³ scribit, quicquid homini mo-
lestiam affert, morbus est. Plato ⁴ definivit morbum hoc
pacto; morbus est rei natura cognatæ ex aliqua corruptela
dissensio. Inter Methodicos Olympicus ⁵ morbum statuit ef-
se mutationem a naturali in id, quod præter naturam sit sta-
bile. Galenus ⁶ finivit dispositionem præter naturalem cor-
poris humani, & ejusdem partium, a qua actio primum læ-
ditur. In finitionibus medicis, ⁷ quæ plerumque Galeno
adscribuntur, diversæ extant morbi definitiones, ut morbus
est habitus valetudinarius totius corporis aut partis: vel est
naturalium facultatum præpedimentum. Et quamvis poste-
rioris ævi Medicinæ scriptores interdum aliis verbis morbum
defini-

[1] Teste Diogene Laert. Libr. IIX.

[2] Stobæus Sentent Serm. xcviII.

[3] Libro de flatibus.

[4] In Timæo.

[5] Vide Galenum libr. I. cap. viI. de

method. medend.

[6] De symptomat. different. cap. I.
& libr. I. cap. vi. de sanit. tuend.

[7] Capit. viI.

definiuerint; de natura rei tamen sibi conveniunt maxime vel cum tradita Hippocratis, vel Galeni, definitione: qua de causa in iis enarrandis non prolixus ero ⁸.

II. Quantum ad morborum differentias attinet, aliqui de medicis morbos distinguunt ratione temporis, quo alii acuti: alii peracuti alii diuturni: alii continui: alii vero intermittentes, appellantur. Quidam Medici distribuunt morbos primo in vernaculos, qui cum maxime incolis cujusdam regionis familiares sunt: secundo in morbos dispersos: & tertio in populariter grassantes. Novenas morborum differentias Hippocratem novisse auctor est, qui finitiones medicas collegit. Nomina hæc sunt, morbus acutus, peracutus, malignus, diuturnus, medius, exitialis, evasorius, periculosus, & periculo vacans. ⁹ Posterioris ævi scriptores dispersiverunt morbos in plura genera, quam quorum jamjam mentionem feci. Exco- gitaverunt morbos, partibus similaribus: alios iterum organicis, proprios. Sub illorum classe sunt morbi intemperierum & occultarum qualitatum; sub horum vero morbi conformationis, numeri, magnitudinis, compositionis, solutæ- que unitatis. Inter recentiores alii triplicis generis morbos, ut intemperiei, conformationis vitiatæ & solutæ unitatis, sta-

[8] Capite eodem. vii. Ex recentioribus Hoffmannus Med. Rat. Tom. i. cap. ii. §. 3. hanc, quam realem vocat, tradit descriptionem. *Morbus est magna mutatio & turbatio proportionis & ordinis motuum in solidis & fluidis, cum vel nimis accelerati vel retardati in universo corpore aut in certis partibus sunt, juncta cum insigni læsione secretionum excretionum & aliarum functionum corporis animati, tendens vel ad ejus salutem aut interitum, vel ad pravam partium ad alios morbos dispositionem.*

[9] Quomocunque hæc morborum a veteribus omnifariam tradita differentia fuerit: Thessalus tamen, de

quo plura in alia dissertat. tradam, statuit in victu duo morborum genera, eaque comprehendere aut constrictione, aut laxitate. Et quia hæc sentiens, veterum dogmaticorum placita, ut Herophili & hujus condiscipuli Philotimi, & utrorumque horum præceptoris Praxagoræ, ab Æsculapio originem generis ducentis: & horum vel æqualium, vel antecessorum, ut Erasistrati, Dioclis Mnesitheï, Dieuchis, Philistionis, Plistonici, ipsius denique Hippocratis, contradixit: ea de causa illum Galenus, Method. medend. libr. i. cap. i. & seq. descriptionis libertate perstrinxit.

statuunt : alii his morbos compositionis adjungunt. Iterum alii quosdam morbos bipartiuntur in *idiopathicos* & *sympathicos* : alii iterum atque iterum aliter in diversa genera illos dispescunt. ¹⁰ Quid ? quod non omnium medicorum consensus est de unius morbi in suas species partitione ; verbi causa in medium proferam hydropem , ejus duplicem statuerunt differentiam Hippocrates & Diocles : aliam hypofarcam , aliam ascitem vocantes. ¹¹ Heraclites Tarentinus totius corporis inflationem vel humoris infusi penetrationem Catafarcam : inter peritonæum vero & intestina ascitem vel tympanitidem appellavit. Demetrius Herophili sectator alium dixit hydropem constitui sine ulla humoris infusione , sed sola inflatione turgente : alium ex humore nunc per totum corpus , nunc inter peritonæum & intestina , diffuso. Plurimi tres differentias tradiderunt , ut catafarcam , ascitem & tympanitidem. ¹² *Asclepiades* alium celerem dixit , ut eum qui repente consti-

tui-

[10] De quibus vide Fuchesium , Fernelium , Sennertum , Waldschmidium ; Valentinum , Zypæum & alios Medicinæ institutionum auctores : in primis Celeb. *Hoffmanni* Medic. Rat. Syst. Tom. II. cap. VI. in quo tradit quosdam morbos esse acutos & breves , quosdam longos : alios esse continuos vel intermittentes : ex acutis alios esse benignos , alios malignos : item ex chronicis quosdam malignos fieri : Ex morbis alios esse communes , epidemicos alios dictos , alios qui sparsim homines adoriuntur , & sporadici dicuntur , alios pandemios , endemicos , contagiosos : alios simplices vel compositos : dari etiam idiopathicos , symptomaticos , genuinos , corruptos , recidivantes , anniversarios , recentes , antiquos & habituales , hæreditarios , adventitios , congruos incongruos , morbos ætati hominum & sexui proprios ; sanabiles vel insanabiles , item salutares , fre-

quentiores , rariores , periodicos , retrogrados , cognitos , incognitos.

[11] *Galenus* in Hipp. de vict. rat. in morb. ac. comm. IV. XI. eas vocat hypofarcidium & Tympanitem : & introduct. cap. XIII. tympanitem & ascitem.

[12] Idem introduct. cap. XIII. ἀσκι-
την τυμπανιτήν & ὑποσαρκιδιον has species appellat. *Celsus* etiam has tres species tradens libr. III. cap. XXI. ὑπὸ σάρ-
καν & λευχοφλεγματίαν pro synonymis habet. Et *Cal. Aurel.* libr. III. cap. VIII. ex quo supra dicta & quæ sequuntur , hausi , scribit hydropem alium in toto corpore constitutum tanquam in papyro vel spongia inter viarum raritatem infertum , a liquore vocari leucophlegmatiam , quam latino nomine etiam intercutem recte dicemus : alium in parte corporis inter peritonæum & intestina , subjecto liquore solo , vel admixto plurimo vento , vocarique alterum ascitem , alterum tympanitidem.

[13]

tuitur: alium tardum, ut eum, qui tarda passione vexat: & alium, cum febribus, alium sine febribus. *Proculus* Themisonis auditor partitus est hydropem secundum tempora morbi. Initium enim atque augmentum esse leucophlegmatiam, cum ad huc secundum carnem fieri mutationem viderimus: statum vero tympanitidem, cum summa tensio secundum ventrem fuerit facta: declinationem autem ascitem cum quadam adulentia fuerit inflatio relaxata. *Apollonius* Memphites alium dixit fieri hydropem cum retentione urinæ, alium cum fluore, ut si quid biberit, sine intermissione tanquam per fistulam transiens egeratur, cuiusmodi affectum jure optimo *Demetrius* Apameus ab hydrope discrevit, eum, qui sine mora potum liquorem per urinam reddit, diabete[m] appellans. *Aræteus* ¹³ quatuor hydropis species tradit. *Τυμπανίαν* puta, *ἀσκίτην*, *φλεγματιαν* & *ἀνασάρκα*.

III. Ut exprimam, quæ vis subjecta sit voci symptomati, libet quædam e Galeno, qui large & copiose de eo differuit, petere. Is, ¹⁴ facta omnium corporis affectuum, a naturali statu recedentium, in morbum, in morbi causam, inque symptoma morbi, divisione, morbum definivit, quod sit corporis status præter naturam, a quo functio primum læditur; vel quod morbus sit affectus corporis, affectionem aliquam primum vitians. Vult itaque non omne, quicquid in corpore præter naturam est, morbum confestim esse vocandum; sed id, quod primum actionem vitiet: quicquid vero morbum præcedit, ejus causam: & affectum, qui morbum se-

qui-

[13] De sign. & caus. diut. morb. libr. II. cap. I. Si sit humida suffusio, scribit, quæ in ileis fluitet, & præ inflatione, quum verberantur, tympanum quodammodo referant, *τυμπανίας*, nominatur: si aqua copiosa in peritoneo continetur, nantique in humore intestina, *ἀσκίτην* cognominarunt: sin autem illa nihil istorum habeant, sed omne corpus intumescat, si ex alba pituita crassa & frigida. *Φλεγματιαν* ei nomen est: si in humorem sangui-

neum, aquosum, tenuem carnes liquatæ fuerint *ὑδροψ ἀνασάρκα* generatur. Et *Gariopontus* libr. v. cap. XII. quatuor hydropis species memorat, ut tympanitidem, hypofarcam, ascitem, & leucophlegmatiam.

[14] Libro de symptom. different. cap. I. & seq. unde hæc in compendium contuli. Auctor finition. cap. IX. dicit symptoma est accessorium affectus.

quitur, symptoma esse appellandum. Quod ita natura comparatum censet, ut id morbum, tanquam corpus umbra, subsequatur: proprium præterea huic esse, ut sit præter naturam. Et generatim quidem symptoma vocitari, quicquid animali præter naturam contingat: qua vocabuli significatione admissa, sequi, tum morbos, tum morborum causas, quatenus intra corpus subsistant, eatenus symptomata vocari: e diverso speciatim vocabulum in usu esse, si reliqua omnia, detractis prius morbis juxta & eorum causis, quæ præter naturam sunt, symptomata nominentur. De cætero, quantum ad differentiam symptomatum pertinent, existimat ea triplicis generis esse; unum symptomatum genus esse ipsius corporis affectus; alterum functionum læsarum; &, quæ hæc utraque comitantur, tertium symptomatum genus constituere, quorum originem aut excessui excretorum, aut defectui, esse adscribendam. Symptomata actionis læsæ Galenus rursus bipartitur, in ea, quæ actioni animali, inque ea, quæ actioni naturali, superveniunt. Actiones animales iterum partitur tripartito. Scilicet in actiones, quæ quinque nunciis animæ, sensus externos volo, primo peculiare sunt. Neque enim Pergamenus hac divisione contentus, sed triplicem demum statuit sentiendi actionibus incidere symptomatum differentiam. Unam vocat, siquando primum sensus instrumentum male affectum: alteram, si sentiendi facultas: tertiam vero, si aliquid eorum, quæ primo instrumento subserviunt, male constitutum. Altera actionum animalium species est facultas movendi, cujus duplicis sunt generis symptomata: in altero actiones plane inhabiles ad movendum: in altero eadem vitiose peraguntur. Tertia actionum animalium species est regendi facultas, cujus de novo triplicis generis symptomata statuit, unum vitiosæ imaginationis: alterum vitiatæ ratiocinationis: recordationis vitiatæ tertium. Supersunt actionum naturalium symptomata, in quibus actiones vitiose, vel prorsus non, contingunt. Ad hujus generis symptomata reducuntur concoctio depravata, prava nutritio, excretiones præter naturam, &c. quorum

rum sub titulo facultatum naturalium solet mentio fieri. Et hæc est compendiaria de significatione, deque symptomatum differentiis, Galeni sententia, quam deinde ii, qui hujus doctrinam amplexi, incredibili modo amplivagis definitionibus, distinctionibus, explicationibus, amplificarunt usque adeo, ut vix decimus quisque medicorum ad talia memoriæ suæ mandanda capax sit. Hinc inde ab recentioribus peropportune factum est, ut tantum symptomatum numerum angustioribus, quam a veteribus traditum, limitibus circumscripserint. Redigerunt namque ea ad tria genera; videlicet ad actiones læsas, ad excreta & retenta quoquo modo male constituta, & ad qualitates externas præter naturam immutatas ¹⁵.

IV. Quandoquidem inter medicos raro de natura morbi & symptomatis, & causa efficiente, convenit; non mirum itaque est, si eorum judicia & opiniones non concordant, ubi animus est cuipiam ægroto medicinam facere. Gratia exempli afferam varietatem, curationis, quam veteres hæmorrhagiæ adhibebant. Alii enim jubebant ægros jacere supinos, vel super eas partes quæ non patiuntur. *Asclepiades* contra supra partes, quæ patiuntur, ægrotantes esse locandos, statuebat. Venæ incisionem in hoc affectu præceperunt Hippocrates, Diocles, Praxagoras, *Asclepiades* Themcison Erasistratus; sed aliqui ex hujus Erasistrati sectatoribus illam damnaverunt. Improbaverunt etiam eandem plurimi methodicorum, causantes hoc remedii genus tanquam laxativum, fluiori sanguinis, ex solutione venienti, inhabile esse, & non idoneum ad constringendum. *Thessalus* quoque sanguinis missionem in hæmorrhagia admittebat, sed addita distinctione. Etenim si tertia, inquit, die rursus sanguine fluxerint ægrotantes, atque plurimo: quo intelligitur tanquam incom-

[15] Hoffmannus Med. rat. syst. tom. II. cap. III. §. 28. statuit symptomata duplicis generis esse; vel enim a motibus morboſis immediate & proxime fieri, vel demum ex aliis, concurrentibus causis produci: illa quidem symptomata morbi *essentialia*, hæc *secundaria* vocari.

complexis passionibus, hoc est, strictura obtinente, faciendum approbasse. Alii omnibus statim, atque sine ulla mora venam incidendam duxerunt, in primis vero si sanguis ex thorace vel pulmone fluxerit, vel plurimus, materiæ avertendæ causâ, quo afflictiis partibus derelictis aliorum feratur, ad eas nempe, quæ non patiuntur, vel ob educendam materiæ multitudinem. Volunt præterea hanc operationem, si opus fuerit, semel ac iterum instituendam, quo in partem affectam recurrens sanguis suppressa evacuatione & clausa plaga avocetur. Asclepiades jubet evacuandas venas amplo vulnere incidendas, quo latæ evadant nec celerius coeant divisuræ; facere enim hoc multum ad minuendum sanguinis profluvium, & ad spirandi difficultatem, quibus affectum adjuvari. De ligationibus etiam prisci medici inter se digladiati sunt. Xenophon, Dionysius Erophilus, & Erasistratus probant articulorum faciendam constrictionem: Herophilus vero capitis & brachiorum & fœmerum: Erasistratus magis inguinum & alarum: ligatione quippe sensus sanguinis putat fieri retentionem ob cuiusdammodi stuporem forte parti inductum. Asclepiades autem ligationem improbat, eamque negat esse Erasistrato congruam, dicens occludi ligatione non posse sub discrimine venulas, quod Græci diaphragma vocant, nec vinciri eas, quæ supra diaphragma esse videntur. Sectæ Methodicæ principes itidem ligaturam rejecerunt: arcta enim, dicebant, vexat, non impressa, i. e. quæ justo laxior est, inutilis esse perspicitur. Antipater concedebat quidem materiam ligatione teneri, sed cum fuerit indulta vel relaxata, in repentinum atque immodicum fluxum venire. Plurimi etiam de cataplasmatibus vi constringendi dotatis inter se dissenserunt. Hæc Erasistratus admittit, Asclepiades rejicit, tanquam materiam imprimantia vel coercendo in altum revocantia. Acetum alii velut tussiculam vel fluorem commovens expulerunt, vel quod duras partes densando faciat. Themison vero & Thessalus adhibendum judicaverunt. Alii volebant ejus acrimoniam vel nimietatem admixtione aquæ temperandam. Alii clysteres & medicamenta, quæ
urinam

urinam provocant, ex usu esse statuebant. Ex motionum genere Erasistratus deambulationem post cibum imperavit. Asclepiades gestationem in hæmoptycis prohibuit. Diocles usus & remediis purgantibus. Praxagoras sudorem & urinam moventibus: & diureticis. ¹⁶ Recentiorum hujus affecti diversas curandi rationes prudens prætermitto, uberius enim ac fusius mihi differendum esset, quam hic locus & tempus permittunt.

V. Nonnulli in disceptationem quæstionemque vocant; utrum eadem morborum genera, quæ veteribus innotuerunt, etiam nunc cognita sint, an prorsus nova, veteribus incognita interdum oboriantur? Plerique veterum inter se conveniebant pauca intercedere, sed plura morborum genera indices exoriri. Recogitatus quippe antiquorum scripta secum facili negotio innotescet, pestem, cujus Thucydides ¹⁷ mentionem facit, & quæ tunc temporis immisericorditer adversus omne genus Atheniensium grassata est, medicis ignotam fuisse. Itidem Hydrophobiam & Elephantiasin, Celso, ¹⁸ Plinio, ¹⁹ & Plutarcho ²⁰ auctoribus, tempore Pompeji primum in Italia accidisse. Dion Cassius ²¹ commemorat morbum nulli notorum similem, Romanorum exercitum in expeditione Arabiæ felicis crudeliter affligentem. Lichenas, quos

[16] Hæc e *Cal. Aurel. morb. chron.* libr. II. cap. XIII.

[17] De Bello Peloponnes. Libr. II.

[18] Libr. III. cap. XXV. Ignotum pene in Italia morbum esse, scribit, quem elephantiam vocant.

[19] *Histor. natur.* libr. XXVI. cap. I.

[20] *Symposiac.* VIII. Quæst. IX. scribit Anthenidorum narrare, Asclepiadis ætate primum Elephantiasin non modo, verum etiam hydrophobiam, innotuisse. Cælius *Aurelianus* tamen libr. III. cap. XV. acut. pass. contrarium credit, & probat, hydrophobiam utpote non esse novam passionem, sed eam, quamvis

alio nomine, jampridem cognitam fuisse. Adversus Hydrophobiam Celsus libr. V. cap. XXVI. unicum remedium esse, ait, nec opinantem in piscinam non ante ei provisam projicere. Et si natandi scientiam non habet modo mersum bibere pati, modo attollere. Plinius vero Libr. XXV. cap. II. magni pendit radicem rosæ sylvestris. Cæterum libr. XXVI. cap. I. Plinius memoriæ prodidit Elephantiasin Ægypti malum peculiare: & cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis folia temperabantur humano sanguine ad Medicinam eam.

[21] *Roman. Histor.* lib. LIII.

quos joculari primum lascivia, ut est procax natura multorum in alienis miseriis, Romani mentagram vocarunt, Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio primum in Italiam irrepsisse, auctor est Plinius: ²² atque morbum adeo foedum ex Asia ab equite Perusino importatum. Eodem tempore primum innotuit dolor colicus. Nec quisquam prior Imperatore ipso sensit, magna civitatis ambage, cum edicto ejus excusantis valetudinem, legeret nomen incognitum. Annalibus conscriptum esse, idem Plinius attestatur, L. Paulo, Q. Marcio Censoribus, primum in Italiam Carbunculum venisse, esseque id peculiare Narbonensis provinciæ malum. Stomacace quoque novi morbi genus erat, ²³ quo Romani, in Frisiis Castra habentes, inficiebantur. Plurimi recentiorum credunt scorbutum, qui hisce oris est etiam nunc familiaris, fuisse. Et ante pauca secula, res nota ac manifesta omnibus, ex America in Europam Lues venerea est apportata: quæ profecto ubique terrarum fere propagata nunc est. Innotuit quoque duobus abhinc seculis sudor anglicus, ²⁴ quo tunc temporis non modo in Anglia, sed in Belgio, in Germania, inque Gallia, plures homines vexabantur, tandemque eo correpti maxima ex parte moriebantur. Variolas item plurimi contendunt veteribus ignotas fuisse, quibus tamen plerique homines sin bis terve, saltem semel, solent hoc ævo ægri esse. Sexaginta abhinc plus minus annos in occidentalibus Britannia oris cœpit exoriri novus morbus, infantibus potissimum omnis generis calamitatem importans; eundem medici Rachitidem appellarunt. ²⁵ Sunt & alii, quibus brevitatis causa supersedeo.

VI. Concedunt utique complures medici diversitatem climatum, diversitatemque ciborum, potuum, &c. sæpe sæpius in causa esse, ut alii atque alii morbi progignantur. Gen-
hu-

[22] Hist. nat. libr. xxvi. cap. i.

[23] Hujus mentionem facit Plinius. libr. xxv. cap. iiii.

[24] De quo morbo agit, Senner-

tus in tractatu de febribus libr. iv. cap. xv.

[25] Vide *Glissoni* Tractatum de Rachitide cap. i.

[26]

humano namque erat primo simplex ex simplici causa valetudo, multos morbos autem multa postmodo fercula fecerunt, quum luxuria terrarum marisque vastatrix, talia in perniciem hominum prius excogitasset. ²⁶ Verum tamen plurimos morbos, putant non novos ratione incolarum totius Telluris, sed ratione medicorum, eos primo describentium, existimandos. Tali pacto autumant a Romanis Hydrophobiam, Elephanthiasim, lichenas, & alios, jamjam memoratos morbos, fuisse novos vel incognitos vocatos; cum tamen iidem apud cæteras gentes, unde primum contraxerunt, jamdudum notissimi essent. Populo etenim Romano, nullum commercium, nisi cum indigenis Italiæ, habente, imo perraro extra Italiam proficiscente, non poterat, quin is, dictorum morborum, qui alias singulorum climatum regionumve orbis incolas singulariter infestabant, immunis fuerit. Verum enimvero eodem diversarum nationum extra Italiam potiente, ut & istic locorum copias in castris in hybernis habente, aliter fieri quoque non poterat, quin, commercio ita cum exteris inito, tam secundæ quam adversæ fortunæ una particeps fieret. Igitur militibus, seu militiam sequentibus, contagione se apud externos contaminantibus, iisdemque a morbo contagioso haud penitus revalescentibus, facile usu venire poterat, ut, accepta ad Lares redeundi copia, consanguineos aliosve amicos frequentando, invisendo, cum his contagium, per varia loca circumlatum, communicarent, atque hi iterum atque iterum cum aliis. Pari profecto ratione, qua singuli propemodum morbi contagiosi solent propagari. Præter hæc non inficior contingere posse, ut peregrinator in exteris regionibus in morbum, propter inusitatum aërem, alimenta, &c. vel & ob incognita venena, infecta, &c. incidat, quo tamen alii homines, tametsi viator domum redierit, non inficiuntur. Hujusmodi morbus medicorum, curationi morborum in Regione solum sua incumbentium, scientiam fugere

[26] Ut habet *Seneca* libr. 1. Epist. xcv.

fugere nullo negotio potest, nisi hunc complurium gentium medicinæ auctores aliter condocerint. Nam quotus quisque nostrum sciret dracunculos, ²⁷ morbum Æthiopiæ Ægyptique incolis satis familiarem, curare? quis morbum Tarentulæ? ²⁸ quis morbum Ton, ²⁹ quis *Sutan* quem Hispani *Tavardillo* vocant. ³⁰ Nisi nos eruditorum scripta tales morbos revelassent. Verum, quin hi & similes morbi, quoniam vel aëris vel insectorum vitio, quod sane peculiari-
bus Orbis regionibus est proprium, contrahuntur, nesciant ideo heic locorum hospitari, nullus mihi est dubitandi locus. ³¹

VII.

[27] Quos *Plutarchus* symp. viii. Q. ix. ex Agatarchide citat. Horum etiam mentionem faciunt Ægineta libr. iv. cap. lix. & *Ætius* tetrab. iv. Serm. ii. cap. lxxxv. Scribunt enim dracunculos lumbricis similes esse, & aliquando magnos aliquando parvos reperiri: frequentius quidem in cruribus, subinde vero in musculosis etiam brachiorum partibus consistentes. Nasci autem hos in Æthiopia, ac in India, in pueris præcipue, esseque ipsorum generationem non dissimilem ventris lumbrico lato. Sub cute enim eos, nihil molestiæ afferentes, moveri; verum progressu temporis circa dracunculi extremitatem locum suppurari, & cutim aperiri, ac dracunculi caput exeri. Plura, si quis exoptet, adeat is exercitationem *Welshii*, quam de Vena Medinen-
si, seu de dracunculis, scripsit.

[28] De quibus insectis scripsit Bagli-
us dissertationem.

[29] Quem morbum ajunt originem ducere a vermiculo, digito cupiam pedis inhærente, & loco gangrænam inducente: quin etiam eum eadem nonnunquam symptomata excitare, ut dra-

cunculi solent. vide *Mangeti* Biblioth. medico-pract. Lit. T.

[30] De quo scribit *Careri Voyage du tour du monde* Tom. v. libr. ii. chap. i. *Ce n'est qu'un grand mal de tête, & d'estomac, dont la mort s'ensuit inévitablement, si l'on ne donne pas une bonne dose de coups de baton sur les bras, les caisses, les jambes, & ce côté droit du malade. On frotte ensuite vigoureusement les meurtrissures avec du sel, jusqu'à les faire devenir noires, afin que le sang étant ainsi amené jusqu'à le peau puisse couler plus abondamment, quand on fait ouverture avec la lancette, on les lave ensuite avec du vinaigre, & l'on ne donne au malade pendant trois jours, que du ris cuit sans sel.* Commemorat præterea morbum nigris incolis de *Bool de Panay* &c. familiarem, in quo linguam partemque genitales utriusque sexus adeo vehementer intus in corpus retrahi, ut ægri in discrimen vitæ adducantur.

[31] Quid? *Plutarchus*, paulo ante citata Quæst., scribit, affectus quosdam olim fuisse, quos nunc nusquam dari. Narrat quendam diu urina difficultate laborasse, tandem vero mingendo, cul-
men

VII. Scriptionis ordo postulat quidem, ut morborum causas, de quibus supra mentionem feci, pertractem: at enimvero quoniam hæ secundum diversarum sectarum Medicorum, non uniusmodi sunt, sed prout aliquis alicujus Sectæ præceptis primum imbutus fuerit, ita credit eas multimodas esse. Quandoquidem vero hæ multam, & variam, & copiosam dictionem requirunt: proinde eas jam missas faciam: commodius enim & aptius a quoquam easdem percipi posse, reor: si deinceps, ubi cujusque sectæ decreta & præcepta sigillatim tradenda sunt, una commemorarentur.

men litoraceum geniculatum excrevisse. Alium bestiolam asperam, uultis pedibus celeriter ambulanti, cum multo femine ejecisse. Morbum jecinoris cu-

jus indicium esse, quod ægrotans mures domesticos accurate observet, & confectetur, necubi inveniri.

DISSERTATIO VI.

DE

De medicamentorum inventione, eorundemque facultatibus.

I. **I**Nter maximos quondam habitus medicos Herophilus fertur dixisse, medicamenta divinum munus esse: & id quidem non sine ratione addit Scribonius. Prorsus enim quod tactus divinus efficere potest, id præstant medicamenta usu experientiaque probata. ¹ Asclepiades quidem maximus actor Medicinæ, negavit ægris danda medicamenta, eorundemque loco quinque res maxime auxiliorum professus est, ut abstinentionem cibi, alias vini, fricationem corporis, ambulationem, gestationes: ² verum is mihi videtur discedere a sese, id est non constare sibi: quoniam in libro, qui παρασ-

κευασικὸν

[1] Ut habet Scribonius Largus in Lar-
gus in Præfatione.

[2] Plinius Hist. Nat. libr. xxvi. cap.
III.

κενσινδν inscribitur, contendit ultimæ fortis esse medicum, qui non ad singula quæque vitia binas ternasve compositiones & expertas, protinus paratas habeat. Quæ cum ita sint; conficitur ex his Asclepiadem, adeo pugnancia & contraria proferentem, inconsiderate negligenterque scripsisse. Sed homo fuit, parum feliciter se in hoc negotio gessit. ³ Scio equidem aliquos de medicis etiamnunc in Asclepiadis sententia primo loco dicta manere; verum tamen, si istis ingenue aperteque fateri modo allubuerit, nullum meo animo dubium est, quin necessarium maxime ægro medicaminum usum sint judicaturi: atque eos summa laude dignos ducant, qui olim, qui etiamnunc, remedia contra quosvis hominum morbos invenerunt. Sed quo pacto ea primo inventa, eorundemque mixtionis & compositionis rationes postea excogitatae fuerint, conabor breviter attingere.

II. Nemo nostrum ignorat, paucissimos hominum tale robur ætatis nactos, quod non, etiamsi temperanter ac sobrie vitam degerint, oportuerit ipsos subinde ægrescere, vulnerari, vel quoquo pacto doloribus, vitio corporis ortis, affici. Quibus malis tollendis necessitas eos compulit remedium, ægritudinem corporis, ut & vulnera sanans, doloresque leniens, investigandi. Casu interdum, quod etiamnunc sæpe numero contingit, applicata res est, quæ voto desiderioque ægri satisfecit. Igitur sumpto hujus rei experimento eandem aliis, simili affectu ægris, consulebant revalescentes. Et, si ita aliquoties in hac re periclitati fuerint homines, hanc tum in medicamentorum numero collocabant. Quid? quod quibusdam nationibus hoc in more positum erat, ut tale remedium, in tabula descriptum, in templo Dei alicujus, imprimis Æsculapii vel Isidis, suspenderent. ⁴ Ad quorum Deum fana ægri missitabant, sacerdotes consulendi gratia. Munus namque horum erat, ut cum ægrotantibus remedium,

in

[3] Ita Scribonius Larg. in memorata
Præf.

[4] Vide Dissert. I. ubi copiose de his
scripsi.

in simili affectu quondam bono cum revalescentis commodo applicatum, cummunicarent. Quin istis temporibus ethnici solenne habebant deos, medicationis ergo, consultare. Sacerdotes, occasionem ægris consilium dandi captantes, proferebant remedium, cujus de virtute inter ipsos antea constabat, quod tamen, quasi nunc demum ab oraculo revelatum, consulentibus persuadebant. Adhæc homines in somniando quandoque medicamenta invenere. Hujus generis historiam memoriæ prodidit Plinius. ⁵ Nempe cūjusdam militantis in prætorio matrem vidisse in quiete, ut radicem sylvestris rosæ, blanditam sibi aspectu pridie in fruteto, mitteret filio bibendam: casuque accidit, ut milite a morsu canis incipiente aquas expavescere, superveniret epistola orantis, ut pareret religioni, servatusque est ex insperato, & postea quisquis auxilium simile tentavit. Quin etiam bruta animalia ostenderunt herbas salutare, docueruntque hominem, Plinio, ⁶ & Plutarcho ⁷ auctoribus, varias medendi rationes. Hippopotamum harundine acuta venam in crure se vulnerantem, venæ sectionem: atque Ibim, adunco rostro alvum suam aqua perluentem, clysteris usum monstrasse, memoriæ proditum est. Nimius sine dubio haberer, si ego, remedia a brutis animalibus monstrata, nunc temporis perscribere vellem. Scilicet testudines origanum, & mustelas rutham mandere; Draconem autem fœniculi, hirundines chelidoniæ, & bestias alias aliarum herbarum usum, monstrasse. Ita etiam complures herbæ inclaruere in illustribus personis, quæ eas, vel reperiere, vel crebriori in usu habuerunt, quæque nominatione sua eas cooptaverunt interdum. Sic Pœonia, Gentiana, Arthemisia, & sexcentæ aliæ plantæ nominatissimæ, adoptarunt sibi nomina inventorum, qui eas,

ut

[5] Libr. xxv. cap. 11. Hist. natur.: Cætera, quorum mentio est facta, attingi declaravique Dissertat. 1.

[6] H.N. libr. viii. cap. xxvi. qui plura ab animalibus inventa enarrat.

[7] Qui de Ibide agit in libr. de Isid. & Olin. de aliorum autem animalium monstratis remediis scribit in Gryllo. & libello de solertia animalium.

ut dixi, vel primo invenerunt, vel frequentissime usurparunt.
⁸ Et, sicut nunc temporis non raro accidit, ut aliquis medicamentum contra quosdam morbos, in genere sibi similes, opitulans, reperiatur: hoc tamen sine discrimine neminem non morbum, Panaceæ instar, sanare jactabundus deprædicet; ita etiam veteres quidam, admirandas incredibilesque, supra captum humanum excedentes, quibusdam plantis tribuere vires, non dubitabant. Exempli gratia Brassicam modo proferam, cujus de virtute Cato⁹ mira prodidit. Hoc pacto de ea scribit. Et si bilis est, & si lienes turgent, & si cor dolet, & si jecur aut pulmones, aut præcordia, uno verbo omnia sana faciet, intro quæ dolitabunt: eodem silphium inradito, bonum est, nam venæ omnes, ubi sufflatæ sunt ex cibo, non possunt perspirare in toto corpore; inde aliqui morbus nascitur: quibus, & aliis corporis affectibus, ut brevis sim, brassicam solam, vel & aliis rebus permixtam, auxilio esse, Cato auctor est. Sed hæc est omni in re animorum conditio, ut a necessariis orsa primo, cuncta pervenerint ad nimium.

III. Quod vero ad medicamentorum compositiones attinet, opinor, majores Medicinæ eas æque, ac simplicia remedia, casu non modo invenisse, verum etiam necessitate quadam coactos interdum excogitasse. Siquidem medicis subinde usu venire poterat, ut, posteaquam in simplici quodam medicamine, quod ante hac ex sententia succedebat, incassum jam experiebantur, cœperint secum reputare, numne ex usu ægrotantis, convalescere hucusque frustra expectantis, futurum, si unum, si duo, si plura simplicia remedia, in unitatem misceantur, ut ex his aliquid existat, simplicibus singulis singulatim consideratis, potentius atque magis efficax. Forte, quod medicus sibi proponebat, eveniebat; quo observato cœpit is deinde eadem compositione aliis, ejusdem generis

[8] Vide Plinii H. n. libr. xxv. cap. | [9] De Re Rustica. cap. clvi.
 vii. ubi plura occurrunt.

neris morbo afflictis, medicinam facere, & quidem successu decumbentis ad lectum ægri. En remedium probatum, quo posteri ad similem corporis affectum uterentur. Quandoquidem vero simplex quoddam medicamentum non nisi contusum parti dolenti poterat forinsecus allegari, atque id ægre, ob corporis commotionem, in situ suo, quo minus e loco decideret, detineri: hinc necesse erat medico invenire rem tenacem ut ceram, ut resinam &c. qua cum illud concorporaret, atque inde evaderet compositio quædam, quæ supra lintheum vel alutam extensa parti dolenti tenaciter adhærescat. En originem emplastri, dropacis, cerati &c. Alius tentabat solidum quoddam remedium pulveratum butyro, pinguedini, &c. immiscere, vel cum his decoquere, ut haberet aliquid, quo pars læsa inungatur, en origo unguenti, linimenti &c. Siquidem vero aliquando accidit, ut aliqui propter singularem corporis constitutionem, quam *idiosyncrismam* medici nominant, rerum unguinosarum pinguiumve usum ferre non possent, exoriente ab harumce usu sæpenumero partis, ubi emplastra cerota unguenta, &c. notabili pinguitudine referta, usui alias essent, inflammatione erysipelate pustulis &c. oportebat tunc non modo aliquod dictorum de parte affecta tollere, verum adinvenire quicquam, quod vitium corporis, vel dolores, quibus æger torquebatur, profligare posset: inde medicus ingeniosus opportunitatem nanciscebatur inveniendi malagmata, epithemata &c. foris corpori admovenda. Similiter, ac de externis scripsi, comparata est medicaminum interius dandorum natura. Etenim remedia a Natura subministrata, si per se abs quopiam devoranda, nequeunt aliter, quam aut integra mandi, aut pila in pulverem tusa, aut eorum pro re nata succus expressus, sumi. At quia plurimi ægroti talia nauseabant, hinc medici periculum faciebant in rebus aqua interveniente coctione extrahendis, inde apozema: aliquando varias res vino vel alii liquori convenienti ad vires extrahendas immergebant, inde vina medicata, propomala, essentiæ, tincturæ, elixiria &c. Interdum res pulveratas melli vel saccharo

L

despu.

despumato immiscebant, inde electuaria, eclegmata &c. subinde pulverem variarum rerum triplo sacchari pulverati commiscebant, inde tragemata: quandoque additione rei tenacis variarum rerum pulverem in massam pinsabant, ex qua dein pilulas formarunt. Reliquarum compositionum eadem ratio est. Nam omnes ad unam præcipue eum ad finem excogitæ sunt, ut ægrotorum palato gratificarentur, & ne illi ab remediis, propter ingratum plerorumque saporem, abhorrent; neu eadem, si unis modis tantum devoranda essent, fastidirent ¹⁰.

IV. Neque tamen satis esse medicamenta invenisse, omnifariamque miscuisse complures medici contendebant; sed præterea necessariam esse medico nosse virtutes remedium, ratiocinarique, quid in similibus fieri soleat. Consideranti enim incunabula Medicinæ facili negotio innotescet, eos, qui corpori humano primum Medicinam faciebant, de virtutibus medicamentorum prædicasse, quicquid in horum applicatione usu didicerint: observasseque in primis vires, quas medicamenta, sive juvando, sive nocendo, ediderint; pari sane modo, ut nos quoque de incomperito judicare solemus. Memoriam utpote mandamus potissime potentiam medicamenti, quæ in sensus incurrit. Exempli gratia, siquod remedium semel atque iterum datum, purgationem vel vomitionem corpori importaverit, non veremur huic facultatem vel purgandi, vel vomendi: si calorem corporis immodicum temperaverit, refrigerandi: e diverso, si calorem decedentem coercuerit, calefaciendi virtutem, adscribere. Reliquorum eadem ratio esto. Verum enim vero Philosophia Medicinæ se associante, coeptum est aliter, ac dixi, medicamentorum vires explicare. At, quia doctrina de temperatione corporum longe vetustissima juxta & tritissima, inde factum est, ut quaternarium elementorum numerum, qualitates eorundemque primas, veteres ad stabiliendum in-

Me-

[10] Hæc maxima ex parte e præfat. | tæ MDCCXII.
Synopsi. pharmac. tertium a me edi-

Medicina ratiocinium quoddam assumerent. Assolebant igitur, postquam medicamentorum vires ad Philosophiæ præcepta perpenderant, eas cum maxime subsidio qualitaturn, ut vocant, primarurn exponere. Ita passim deliciæ meæ Hippocrates, ejusdemque imitatores; ita ultro citroque Aristoteles, & cæteri de familia peripateticorum, de virtutibus medicamentorum disputaturi, proferebant, utebanturque vocabulis frigidi, calidi, sicci atque humidi. Ideoque horum adminiculo mentem suam de qualitatibus secundis, de medicamentorum videlicet viribus purgandi, adstringendi, coquendi, emolliendi, &c. explicabant. Quandoquidem vero perplura medicamenta prostant, quibus id peculiare est, ut corpus humanum calefaciant, refrigerent, vel alio modo plus minusve afficiant; generatim enim simpliciterque quodammodo astrui posse Galenus & ejus asseclæ existimarunt, si quis ejusmodi efficientiam naturalem calori, frigori, &c. attribuerit obiter. Igitur, postquam observarint singularum rerum singulas esse proprietates, & aliis alias magis calefacere aut refrigerare, &c. inchoarunt eas speciatim investigare, adscribereque unicuique certos peculiareque caloris, frigoris, siccitatis, &c. gradus. Et, quamvis Galenus passim in scriptis suis, peculiariter tamen in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, id sibi negotium dedit, ut doceret, qui examen simplicium, quantum ad eorundem vires spectat, instituendum sit. Dictis itaque qualitatibus primis hypothesis loco positis, Galenus symmetrum appellat medicamen, quod neque calidum neque frigidum neque humidum neque siccum est, hoc est quod debitam elementorum temperiem sortitum est, si quod autem habuerit principium inter cætera dominans, ratione hujus id ipsum nominationem indipiscitur. Quadruplicis generis autem, multo celeberrimus Vir opinatus est, excepto symmetro, remediorum facultatum primarum excedentium ordines. Verbi causa. Id, quod non evidenter calefacit, appellat primi ordinis: quod vero manifeste, secundi: quod vehementer, non tamen sum-

me, tertii: denique quod adeo, ut escharam inducere pote est, quarti. Ac ita cæterarum facultatum excedentium naturam esse comparatam statuit. ¹¹ Oribasius, ¹² Ætius ¹³ & Ægineta ¹⁴ Galeni hypothesein & placita assumerunt non modo: verum etiam plures, quam a Galeno factum, cujus ordinis cunque plantas, qualitatibus dotatas primis, enumerant. Vallesius, ¹⁵ longe omnium, qui mihi innotuere, curiosissimus in demetiendis medicamentorum viribus fuit: quippe eas arithmetico more ad calculos vocavit: neque enim contentus erat simpliciter numero integro, prout veteribus in usu erat, sed fracto, computare; ideoque memorat sesqui alteros, sesquitercios, quinque sextos, &c. caloris frigorisque, gradus. Admiror viri inclyti acutissimam & subtilissimam medicamenta ad calculos revocandi rationem: quasi vero non anceps numerus esset, si quis integrum ad dimetiendas remedium vires duntaxat adhibuerit: præsertim vero, cum adhuc sit lis pendens, an caloris an frigoris, &c. tanta portio re vera insit rebus. Quantum ad me pertinet, mihi videntur hæc, quæ ab ætclis Galeni dicuntur, concludi contortius, quam ipsi argumentari unquam queunt.

V. Sed utut sunt, ostendam aliquorum opiniones, quas habent de medicamentorum facultatum ordinibus arte determinandis. Medicamentum, quod elementorum temperationem est nactum, a Galeno ejusdemque sectatoribus symmetrum seu temperatum appellitari, paulo ante commemoravi; sed quodnam calidum vel frigidum, &c. primo aut secundo, &c. gradu, id non arte determinatum est; quippe alio alii modo calculum reduxerunt. Sunt qui autumarunt calidum in primo gradu habere duplum caloris respectu temperati: calidum in secundo habere duplum primi, & quadruplum tem-

[11] Vide ejus libros de simplic. medic. facultatibus: in primis vero præfationem, cap. xxx. & ultimum libri quinti, ubi ad compendium fere redegit, quæ in prioribus tractavit.

[12] Medicin. coll. libr. xiv. cap. iiii.

& sequent.

[13] Tetrab. i. Serm. ii. cap. cxcvii. & seq.

[14] De Re Medica libr. vii. cap. i. & 2.

[15] Controvers. libr. ix. cap. xi.

[16]

temperati: calidum in tertio, habere duplum secundi, quadruplum primi, octuplum temperati: calidum in quarto, habere duplum tertii, quadruplum secundi, octuplum primi, sexdecuplum autem temperati. Eodem modo computant, si frigidum rerum potiatur. Alii censuerunt calidum in quarto, quintuplum calorem habere temperati: calidum in tertio, quadruplum: calidum in secundo, triplum: calidum in primo, duplum. Alii existimarunt, quanto calor supra frigus excelluerit, tanto gradu corpus aliquod esse calidius, ut, si calor in corpore aliquo uno gradu tantum superarit frigus, hoc sit calidum in primo; sin vero, posita prius elementorum æquabilitate, duobus superarit insuper caloris gradibus, hoc sit calidum in secundo gradu. Eadem reliquorum ratio esto. ¹⁶ Sed quomodocunque has & similes opiniones in orbem torserit aliquis, eundem ultro confessurum, arbitror, nil quicquam, quod exploratum esset prorsus, in mensione corporum, ratione primigeniæ ex elementis composituræ, inveniri: contra satis esse, si vires medicamentorum generatim explicantur per vocabula salis nitrosi, alkali tum fixi, tum volatilis, etiam: ut & olei vel essentialis, vel fixi: nec non aquæ vel terrestris principii: quamvis vel horum certa proportio, aut quantitas, aut temperatura nobis abscondita sit. Arduum enim, quin dicam curiositatis merito ridendæ plenum esse opus, puto, indagare velle, quanta quorumlibet cunque elementorum portione Deus. O. M. ad producendas res corporeas usus fuerit.

VI. Cæterum Primus dogmaticorum, ni memoria me fallit, Galenus ¹⁷ fuit, qui qualitates corporum bipertitus est, in primas videlicet, & in secundas, e primarum omnimoda seu mixtura seu conjugatione, oriundas. Quid primis proprium sit, facile liquet inter elementorum naturam considerantes: secundis vero id peculiare esse, laudatissimus auctor
ita.

[16] Vide jamjam citatum Vallesium | [17] Comment. I. in librum de nat. dicto loco, ubi hæc diversæ opiniones | hum. II. cap. VII. expenduntur.

statuit, ut edant vires, indurandi laxandi, emolliendi, adstringendi, &c. ¹⁸ Inter Arabes Avicenna ¹⁹ qualitates & facultates medicamentorum parili modo partitus est. At enim-
vero

[18] Veteres enim qualitatibus quatuor principibus facultates Medicamentorum declarabant, Exempli loco sit Quæstio XLII. Problem. sect. I. ubi Aristoteles perquirat, cur alia ventrem moveant superiorem; alia vero utrumque, ut veratrum, ut scamnonea, ut elaterium? *an quod ex medicamentis, quæ ventrem movent, ratiocinatur, alia frigida, alia calida sunt: itaque alia propter suum calorem protinus, cum in superiore ventre fuerint, loca petunt superiora, ac inde liquesciendo, maxime quæ aliena sunt, minusque insidentia; sed etiam quæ insunt naturæ intima, medicamento nempe vehementiori epoto aut copiosiori, quam natura patiatur, tum ea ipsa quam quæ excrecentem adfuerint, in ventriculum deducant; hic vero fervore excrementa perturbant, flatumque excitant multum, qui obfistens vexansque demum vomitum movet.* De frigoris actione parili modo ratiocinatur. De cætero, velim, ut sano sensu accipiatur, quod scripsi Galenum duplicis generis facultates in Medicinam primum introduxisse. Nam aliquis mihi objicere potest Ciceronem in Acad. Quæst. scripsisse. *Earum qualitates sunt alia principes, alia ex iis orta, principes sunt uniusmodi & simplices: ex his autem orta varia sunt, & quasi multiforme.* Et Ocellum Lucanum eas numero statuisse sedecim. Quatuor simplices & duodecim compositas enumerasse qualitates. Sub illis calorem, frigus, humorem & siccitatem: sub his vero gravitatem, levitatem, raritatem, densitatem, lævorem, asperitatem, duriem, mollitudinem, tenuitatem, crassitudinem, acu-

men & obtusum, complexum fuisse; ideoque longe ante eum Galenum fuisse variarum qualitatum mentionem factam. Verum is a me hoc responsum auferat, velim, has ab Ocello traditas qualitates compositas, sensu tactus explorandas, exhibere omnimodam corporum differentiam externam: ait Galenus eas sensu gustus inquirendas sensit: quo facto redegit tale corpus ad genus rei vel adstringentis saporis, vel austeri, vel amari, vel falsi, vel dulcis, vel pinguis. Quibus positis cujusque facultatem seu potentiam peruestigat. v. g. adstringens aliquod contrahere, densare, repellere, incrassare, refrigerare &c. Acidum incidere, extenuare, dividere &c. Et ita de reliquis qualitatibus statuit. Quare autem aliquid adstringens sit, tunc rationem petit a quatuor principibus qualitatibus, & dicit adstringens esse terrestre & frigidum: acidum subtile frigidum: amarum terrestre subtile, falsum terrestre calidum, &c. Qualitatum odoratus, quæ singularibus ac distinctis nominibus carent, eandem ait rationem esse. Vide plura in dicto libro de Nat. H. cap. VI I. & de simpl. fac. lib. V. cap. XXV. & XXVI, Quod attinet ad medicamentorum facultates, Galenus eas triplicis generis statuit. Primæ satis notæ sunt: secundas appellat mollientes, digerentes, reperiussorias, attractrices, deterforias, & exedentes: tertias vero, quæ vulnera glutinant, cicatricem inducunt, & carnem generant. vide de comp. medic. per genera. lib. VI. cap. V. §. 4.

[19] Cantic. I. text. 29. & seq.

vero posterioris ævi Medici, quique singuli fere Galeni dogmata propagarunt, dictis duplicis generis qualitatibus adjunxerunt tertium, quod peculiariter quibusdam corporis partibus tribuerunt, atque adeo ejusmodi tertiarum, ut vocantur, qualitatibus beneficio explicarunt medicaminum virtutes urinam, profluvium foëminarum, &c. ciendi & cohibendi; facultatem autem talem hæc habere ratione totius substantiæ, quam Fernelius putat sitam esse in aliqua, tactus beneficio, investiganda qualitate. Promptas vel apertas illiuscemodi duplicis ordinis qualitates nominarunt, quia effectum, quem remedia utcunque perfecerunt, vel uni duntaxat, vel duobus principiis inter cætera dominantibus, adscribi possent judicarunt. Quandoquidem autem ea, quæ tertio loco commemoravi, effecta animadverterunt haud commode dictis qualitatibus manifestis explicari possent; promptum erat ipsis fingere qualitates occultas vel involutas: hujuscemodi effecta autem eadem ratione dictæ totius substantiæ causati sunt. Inde factum est, ut virtutes medicamentorum proprium quemvis corporis humorem purgandi, vel peculiarem corporis affectum sanandi, vel quibusdam venenis resistendi, in classem qualitatibus occultarum distribuerunt. ²⁰

VII. Qua via autem aliquis ad manifestarum medicamentorum qualitatibus cognitionem pervenire possit, non omnibus eadem sententia est. Convenit utique inter nos si rudimenta Medicinæ consideremus, pleraque remedia fortuito primum reperta, crebriorique usu tandem confirmata, hominibus innotuisse: veruntamen, aucta excoltaque præceptis Philosophiæ Medicina, aliter, ac assolebat, cœptum est rei incognitæ vires investigare. Sensuum enim, in primis gustus atque odoratus, adjumento, explorabant latentes cujus rei cunque qualitates. Sic Oribasius aliique Medici, olfactus subsidio, omnibus odoriferis tribuerunt calefaciendi facultatem.

Ita

[20] De his vide Fernelium in *Physicæ causæ*. lib. II. cap. XVII. *Sennertum* in *Physiolog.* lib. II. cap. IV. & de *abd. rer.* *stat.* Part. I. lib. V. sect. I. cap. II.

Ita Galenus, Ætius, Avicenna, aliique suadent res omnigenas gustatu investigandas, an sint acris, amari, dulcis, acerbis, austeri, falsique saporis. ²¹ Quibus indagatis suas cuique saporis vires adscribunt; quas autem, ut ingenue fatear, incertas, nisi experientia eas antea confirmasset. Explorata etenim prius alicujus rei proprietate potentiave, si quam dein vel odoris vel saporis cujusdammodi convenientiam in altera, etiam tunc incognita, observassent, ratiocinium inde elicuerunt, fore, ut utrisque sint similes virtutes. Exemplum, illustrationis ergo, dabo. Perspectus sit acerbis austerisque Pyrorum silvestrium sapor: cognitum itidem ab iis affatim, quin dicam mediocriter modo, comestis, fauces interioraque oris constringi, nec non alvum muneris sui immemorem reddi. Jam, si cuipiam aliquis rem, cujus vis adhuc incomperta, obtulerit: ille autem gustarit similem huic atque pyris sylvestribus saporem esse; quin & linguam & fauces quodammodo adstringi, nonne is ratiocinativum sequetur statum? si affirmarit, hæc utrimque convenire inter se de viribus. Quanto nunc res quædam dictis aut validiorem aut debiliorem linguæ saporem imprimit, tanto & ea aut minorem corpori adstrictionem importabit. Par judicium reliquarum esto facultatum investigandarum. Quod superest veteres dogmatici non rerum suarum se fategisse rati sunt, si obiter gustus facultates modo memorarint: verum eas insuper putarunt interpretandas ratione multimodæ primarum qualitatum temperationis. Galenus igitur, & qui ejus decreta propagarunt, cum de ratione saporis, ejusque potentiæ disserturi essent, causabantur, quod adstringens, terrestre sit & frigidum: acidum subtile frigidum: amarum, terrestre subtile: acre, igneum, dulce, calidum, sed nondum urens: oleosum, æereum & aqueum: quod vero absque insigni qualitate, frigidum aqueum. Nec universali hujus generis ratiocinationi immorati sunt duntaxat, sed speciosas, ex Mechanica petitas, causas, cuique

[21] Has qualitates & facultates memorant dicti auctores in locis, modo a me in notis 12. 13. 14. & 20. prolatis.

cuique sapor singulariter adscripserunt. Scilicet Platonis sectatores operam suam in huiusmodi Physiologia maxime professi sunt. Hoc pacto itaque saporum naturam descripserunt. Si quando res quædam linguæ admota, vehementer ficeret, & constringat, ipsamque in profundo exasperet, huiusmodi acerbam, hoc est intense austeram nominarunt. Quæcunque vero in contactu linguæ ipsam neque constringat neque contrahat, sed extergat eluatque, hanc falsam appellarunt. Quæ autem his adhuc amplius extergat simulque moleste exasperet, amaram vocarunt: quæ mordeat, & calore quasi intenso erodat, acrem: quæ sine calore mordeat vel pungat, habeatque præterea vim, si terræ affundatur, effervescendi, acidam: quæcunque vero sublinat, repleat sedetque exasperatas, & quasi erosas linguæ partes, ipsasque manifesta quadam jucunditate contingat, eam dulcem; sin vero, sine jucunditate id perfecerit, pinguem ejusmodi vocitarunt. ²²

[22] Vide Galenum de simpl. medic. facult. lib. I. c. xxxvii. Plato in Timæo ita philosophatur. Venas a lingua, putat, ad cordis sedem, quas esse saporum nuntias tendi. Si quædam in has incidant, ut humidam carnis molliem penetrando, ob terrestrem eorum naturam parum liquefacta, venas ipsas contrahant, arefaciantque, ea saporis huiusmodi parare. Videlicet asperiora, acerbum acremque, minus aspera, austerum & ponticum: quæ ultra modum illas purgant, linguæque inhærescant, abluunt, ut nitrum, ea amarum: quæ nigro mitiorem vim habent, ea falsum inducere saporem &c. Democritus suam cuique sapor figuram, ob quam res, sapidæ linguam aliter atque aliter afficiunt, adscripsit. *Dulcem saporem,*

esse, qui rotundus ampliusque est: acerbum, qui figura magna perficitur; asperum, qui multis angulis minimeque orbiculatus est: acutum, qui mole constat acuta, & nucis pineæ speciem gerit, & incurvus tenuis, nulloque orbe conglobatus est: acrem qui orbiculatus, tenuis angulatus atque incurvus est: falsum qui angulatus, magnus, distortusque est, & cruribus paribus constat: amarum, qui rotundus, levis atque distortus parva cum magnitudine est: pinguem, qui tenuis, rotnendus, parvusque est. Hæc Theophrastus, de caus. plant. lib. vi. cap. ii. At cap. i. idem octo saporum genera, ut dulce, pingue, austerum, acerbum, acre, falsum, amarum, acidum eodem fere modo, ut Platonis sectatores, exponit.

DISSERTATIO VII.

DE

Magia, & Astrologia.

I **M**agi, quod genus sapientum & doctorum habebatur in Persis, ¹ ortum duxerunt a Zoroastre, qui a Persis vocabatur *Zardust* i. e. amicus ignis: item appellabatur *Mog*, unde Græci vocabulum *μάγοι* derivarunt ² Persomedus erat & cæteros astronomos sapientia superabat, & primus auctor magorum nominis apud ipsos recepti: Fuit autem quingentis ante bellum Trojanum annis. Circumferebantur olim ejus libri quatuor de natura; de gemmis unus: prædictionum ex inspectione libri quinque ³ Scripsit etiam librum *Bizishk-nâma* a Persis. i. e. medicorum librum, vocatum, in quo munia medici herbarumque vires ostendit. ⁴ Statuebat duos esse deos, quasi contrariis deditos artibus, ut bona alter, alter mala opera conficiat: illum per excellentiam Deum vel Oromazan, hunc, quem deteriore, dæmonem vel Aresmanium appellabat. Illum maxime similem esse luci censebat, hunc tenebris & ignorantia: medium horum esse Mithram. Aliqui de magis dicebant Oromazen natum e luce purissima: Aresmanium vero e caligine: eosdemque bellum inter se gerere. Ex stirpibus alias

[1] Cicero de Divin. libr. i. & Diog. Laert. in Proœm. scribit Persis, magos: Babylonis & Assyriis, Chaldæos: Indis Gymnosophistas: Celtis seu Gallis, Druidas, & qui Samnothei appellabantur, Philosophiæ fuisse auctores. Et *Suidas* in voce *μάγοι* *Magi apud Persas Philosophi & Philothei i. e. Sapientie & Dei amantes vocantur*, quorum princeps fuit Zoroastres.

[2] Hottinger. Hist. orient. libr. ii. cap. vii. §. 16. Mr. d'Herbelot Biblioth. Or. pag. 930 auctor est Zerdascht, vel Zardascht, vel Zerdoust eundem Zoroastrem significare, edocuisseque primum homines cultum & adorationem ignis.

[3] *Suidas* in voce *Ζωροάστρης*.

[4] Ejus mentionem facit Hyde de Relig. vet. Persar. cap. xvi.

alias boni Dei, alias mali genii esse judicabant. Eadem ratio est animalium. ⁵ Itaque prisci magi, ut ex jam dictis apparet, coluerunt bonas artes, collocaruntque omne suum studium pariter ac quondam Philosophi Græci assidebant, in doctrina ac sapientia.

II. Vulgus imperitorum vocat etiam magos, qui rebus naturalibus quædam mira & insolita, quorum ratio sensum & communem hominum captum superat, efficere norunt. ⁶ Hujusmodi ministrant Mechanica, Optica, Physica, & qui circulatoriam artem tractant.

III. Est & aliud magorum genus, qui sane mentem suam ad impias fraudes, & ad aniles plenasque superstitionis res versant. Illas, perhibent, veteribus & priscis ante diluvium universale hominibus primum ostendisse angelum Pharam; ⁷ postea vero Chamum, Noachi filium easdem Misraimo filio suo, a quo Ægyptii & Babylonii & Persæ primordia generis duxerunt, tradidisse. Hunc gentes, quæ tunc erant, Zoroastrem, redivivum fidus, appellasse, admirantes primum magicæ artis auctorem. ⁸ Commemorant alii ⁹ Zoroastrem Bactrianorum regem Nino Assyriorum regi æqualem, qui

[5] *Plutarchus* de Iside & Osir. d'Herbelot Biblioth. Or. in voce *Magius* pag. 428. *La Religion de Zoroastre, qui pose deux principes éternels de toutes choses, a savoir la lumière & les ténèbres; le bien & le mal, un bon & un mauvais Dieu.*

[6] *Delrio* disquis. magic. libr. i. cap. 2. Magia universim sumpta est ars seu facultas vi creata & non supernaturali quædam mira & insolita efficiens, quorum ratio sensum & communem hominum captum superat.

[7] *Syncellus* Chronogr. ex libr. i. Enoch de egregoriis: *Pharmarus* princeps undecimus, veneficia, incantationes, præstigias & incantationum impedimenta docuit.

[8] *Clemens* Recogn. ad Jacobum

libr. iv. De Chamo narrat hæc pseudo Berofus ab Annio Viterbiensi editus, vel potius confictus libr. iiii. pag. 25. *Erat Noe filius ex tribus primis adolescentior Cham, qui semper Magica & venefice studens Zoroastris nomen consecutus erat. Is patrem Noam odio habebat, quia alios ultimo genitos ardentius amabat, se vero despici videbat. Itaque nactus oportunitatem cum Noe pater jaceret, illius virilia comprehendens taciteque submurmurans carmine magico patri illusit, simul & illum sterilem, perinde atque castratum effecit, neque deinceps Noe foemellam aliquam fecundare potuit.*

[9] Ut Justinus in Epitome Trogi. libr. i. Eusebius præpar. Evang. libr. x. cap. 3. & Orosius libr. i. cap. 4.

qui primus dicitur artes magicas invenisse, & mundi principia Syderumque motus diligentissime spectasse.

IV. Primus de Magia commentatus est Osthanes, Xerxem regem Persarum bello, quod is Græciæ intulit, comitatus, ac velut semina artis portentosæ sparsit, obiter infecto, quacunq; commeaverat, mundo. Hic Osthanes maxime ad rabiem, non aviditatem modo scientiæ ejus, Græcorum populos egit. Pythagoras, Empedocles, Democritus, aliiq; veterum Philosophorum Magiæ discendæ causâ in Persidem navigavere: hanc reversi prædicavere: hanc in arcanis habuere ¹⁰.

V. Species Magiæ plures sunt. Namque ex aqua, & ex sphæris, & ex aëre & stellis, & lucernis, ac pelvibus securibusq; & multis aliis modis divina promittit; præterea umbrarum, inferiorumq; colloquia: quæ omnia tamen Nero vana falsaq; comperit ¹¹. Hæc inventrix ac propagator supersticiosæ ægritudinum curationis fuit: modo auctor est, ut ægrum vocabulis, a nemine hominum hætenus intellectis, lingua susurra alloquatur: ¹² modo ejusdem generis vocabula, chartæ inscripta,

[10] Plinius Histor. Nat. lib. xxx cap. i.

[11] Ibidem cap. ii.

[12] Hujus generis est illud Catonis de Re rustica cap. clx. *Luxum ut excantes. Luxum si quod est, hac cantione sanum fiet. Harundinem prende tibi viridem. p. iv. aut v. longam, medium diffinde, & duos homines teneant ad coxendices, incipe cantare in alio. S. F. motas vata daries dardaries astaries diffunapiter, usque dum coeant. Ferrum insuper jactato: ubi coierint, & altera alteram tetigerit, id manu prende, & dextra sinistra præcide. Ad luxum aut ad fracturam alliga, sanum fiet: & tamen quotidie cantato in alio. S. F. vel luxato; vel hoc modo, huat hanat huat ista pista sista domidamnaustra & luxato, vel hoc modo, huat hanat huat sis-tar sis ardannabon dun-*

naustra. Ad Hæmorrhagiam narium sistendam vult Marcellus. de Medic. cap. x. ad aurem ejusdem partis, de qua per nares sanguis manat ter novies dici οουροκαμ ουκρυα. cap. xv. hæc habet adversus Anginam. Præcantabis jejunos jejunos, tenens locum, qui erit in causa digitis tribus i. e. medio, pollice & medicinali, residuis duobus elevatis, dices. Exi hodie nata, si antea nata, si hodie creata, si ante creata, hanc pestem, hanc pestilentiam, hunc dolorem, hunc tumorem, hunc ruborem, has tolles, has tonsillas, hunc panem, has paniculas, hanc strumam, hanc religionem, evoco, educo, excanto, de istis membris medullis. Non modo memorati, sed etiam alii auctores habent plures hujus generis incantationes:

pta, jubet de collo, tanquam periamma, pendere, vel parti affectæ alligare, sanitatem amissam recuperandi ergo: ¹³ modo docet, ut animalia, ut plantæ, &c. quorum virtutes satis notæ, sint prius peculiari modo colligendæ, asservandæ, usurpandæ, antequam nugatorias, admirabilitatis plenas, vires edere valeant. ¹⁴ Sed hæc est omni in re animorum conditio

verum quis singula nugivendorum nugalia theoremata recensabit.

[13] Exempli gratia e libro Marcelli de Medic. cap. viii. expromam remedium, quod mirifice, asseverat, polle-
re, contra lippitudinem incipientem, si in charta virgine scribas, & collo dolentis licio suspendas *ϕυρϕαραν*, & hoc præligamen purus castus facias. cap. x. contra profluvium sanguinis e naribus tale habet, scribe in charta virgine, & collo suspendes lino rudi ligatum tribus modis ei, qui profluvio sanguinis laborat *ψα ψε ψη ψε ψη ψα ψε*. Qui plura desiderat, is auctorem hunc, & Q. Serenum, & Trallianum & Paracelsum &c. pervolvat.

[14] Vide Plinium Histor. nat. qui perplura enarrat animalia, vel aliquorum partes, & plantas, & lapides, ut ea sint secundum præcepta Magiæ colligenda, usurpanda. Ut autem quadantenus innotescat, quo ritu plantam solebant Magiæ dediti effodere, ac quibus verbis ei adjurare, dabo exempli gratia remedium contra podagram & omnem fluxionem ex Alex. Tralliani libr. xi. desumptam. *Herbam sacram*, scribit, *quæ est altercum*, alias Hyoscyamum, *quum Luna est in Aquario aut Piscibus*, effodito ante Solis occasum, radicem non attingens: ubi effoderis ipsam duobus sinistra manus digitis, pollice & medico, dicas. *Loquor tibi, loquor tibi herba sacra: cras voco te in domum Phidia, ut sistas fluxionem pedum*

& manuum hujus viri, vel hujus mulieris. Sed adjuro tibi per nomen magnum *Jaoth, Sabaoth: Deus qui terram firmavit, & fixit mare fluviis abundans fluentibus, qui exsiccavit uxorem Loth, & fecit eam statuam salinariam, accipito spiritum matris tue, terra, & vires ejus, & siccato fluxionem pedum aut manuum hujus viri, aut mulieris, Crastino die, ante exortum solis, accepto osse cujuscunque animalis mortui, effodito radicem, & accepta ipsa dicito. Adjuro tibi per Sancta nomina, Jaoth, Sabaoth, Adonai, Elohi: ac in ipsam radicem salis pugillum conjicito, dicens; Ut sales hi non augebuntur, sic neque affectus hujus viri, aut hujus mulieris. Item extremam radicis partem agro alligato, cavens ne madescat, reliquum vero suspendito super crustam diebus cccx. Cæterum Galenus in Præf. lib. vi. de simpl. medic. facult. commemorat, Pamphilum, Xenocratem Aphrodisensem, & Andream, viros de Re Herbaria scribentes, quos libris suis multa quoque mendacia, multasque verborum præstigias, inferuisse. Inprimis vero Pamphilum, in libro, quem de plantis composuit, fabulas aniles præstigasque quasdam Ægyptias, junctis nonnullis incantationibus, quas, cum herbas colligunt, admurmurant, tradidisse. Auctorem porro esse, ut eæ similiter atque periapta, in usu sint: quas tamen, si ita secundum doctrinam Pamphili de collo suspendantur, non solum*

tio (liceat mihi sententiam Plinii afferre) ut a necessariis orsa primo, cuncta pervenerint ad nimium: tandemque ad abusum, qui plerumque omnis generis errorum parens est. Si quidem vero remedia magica partim ridicula partim superstitiosa, atque adeo effectum, si quod subinde edant, nulla ratione investigari explicarique nequeat, jure meritoque ideo a prudentibus in arte Medica irridentur & in exilium ejiciuntur. Quippe inter omnes plerosque medicos, de plebejis non loquor, constat, Medicinam esse artem, quæ experientiæ & Rationis pariter auctoritate nititur.

VI. Ad Magiam nonnulli referunt curationem *magneticam*, *sympathetico* vel unguento vel pulvere institutam. ¹⁵ Hanc quondam ad affectus corporis exteriores potissimum adhibebant; verum non ita diu quidam contendebant eandem quoque ad morbos interiorum partium sanandos esse accommodatam, & ægrum posse æque eminus per nescio quas urinæ ægroti exhalationes, si utpote ea cum re quadam, vi, ut vocant *sympathetica*, referta permisceatur & coquatur, ac cominus usu medicaminis idonei, sanari. ¹⁶ Sed usus edocuit hujusmodi curationem paucissimis, imo hominibus simplicibus & credulis tantum, auxilio fuisse. Eadem ratio est morbi per-

manganeas curiosas & a Medicina alienas; sed etiam universim esse falsas, Pamphilus præterea gloriabatur se talia reperisse in libello quopiam ex iis, qui Mercurio Ægyptio inscribuntur, continente triginta sex sacras horoscoporum herbas. Ex hoc libro se incantationes, transformationes, & decanorum dæmoniorumque herbas sacras, didicisse. Galenus aspernatur hujusmodi nugas, verbisque illum perstringit merito: laudat e diverso Dioscoridem, quod quinque libris omnem materiam medicam absolverit: laudat Asclepiadem, Heraclidem Tarentinum, & Cratevam de præparatione aut probatione medicinarum scribentes: laudat Manteiam, quod de iis,

quæ secundum locos, ut de purgantibus & propotivis & Clysmis, scripserit: Apollonium, quia de facile parabilibus remediis. Quin etiam laudat Hippocratem, Euriphontem, Dieuchem, Dioclem, Plistonium, Praxagoram, Herophilum, Nigrum; quos omnes, citra superstitionem & præstigias, haud modicam curam ad medicamentorum scientiam contulisse.

[15] De his vide *Paracelsi* archidox. magic. libr. 1. Crolli Basil. chym. & volumen, quod titulo Theatri sympathetici aucti, in lucem M DC LXII. Norimbergæ editum est.

[16] De hujus generis curatione *Harwig* libellum in lucem edidit.

permutatio, quam *transplantationem* vocant. Capiunt enim aliquod ex ægroti excrementis, ut salivam, urinam, stercus &c. vel pilos vel ungues &c. Quod cum esca mixtum bruto cuiusdam animali ad devorandum porrigunt, vel per se arbori perforatæ infundunt, vel ejus radicibus affundunt. Quomocunque experimentum fuerit captum, persuasissimum habent, ægritudinem corporis de homine in dictorum aliquod migraturam, & *sympathiam*, ubi causam curationis ab iis petiveris, censent facere utramque paginam. ¹⁷

VII. Non minus certe astrologi, Medicinæ sese immiscen-tes, quam magi, vani fallacesque sunt. Tantum ab explorata ratione, quæ præceptis firmis stabilibus, conjunctis naturæ innititur, absunt, ut vix quicquam quam hypotheses, similitudines & conjecturas in medium proferant. Sed ut horum rationes & præcepta, quæ de Astrologia tum veteres tum recentiores dediderunt, quodammodo innotescant, placet præcipua hujus artis capita & fundamenta attingere.

VIII. Astrologiam, ajunt, esse doctrinam, quæ ostendit vires stellarum, cognitæ perpetua experientia, & qualitates, temperamenta, & inclinationes in elementis & corporibus hominum, ortas a luce & motu stellarum. ¹⁸ Hanc artem, Luciano auctore. ¹⁹ Æthiopes primum tradiderunt, & finitimis Ægyptiis imperfectam impertiverunt. Ægypti; vero divinandi rationem, quam ab illis dimidiatam acceperunt, in majus provexerunt. Ajebant alii, teste Cicerone ²⁰ quadraginta & septuaginta millia annorum in periclitandis experiendisque pueris, quicunque essent nati, Babylonios posuisse.

IX. Quod vero ad Disciplinæ fundamenta attinet, non modo veteres Chaldæi Astronomiæ longe peritissimi, ponebant, quod terrena consensionem, quam *sympathiam* vocant, cum
coele-

[17] Vide *Helmontium*, de magnet. curat. *Maxvellum* de curat. magnet. *Bartholini* centur. histor. anat. *Et-mulleri* instit. phys. thes. xiv. & therapeut. cap. 11. §. 6. usque ad finem capitis.

[18] Ita *Peucerus* de Divin. eam descripsit.

[19] In Dissert. de Astrolog.

[20] Libr. 11. de Divinat.

cœlestibus habeant, & ex horum influentiis illa semper innoventur: ²¹ sed credebant & plurimi medicorum tum veterum, tum recentiorum, complures corporis ægritudines astrorum influxu procreari. Ne vero aliquis contortius concludat, astrologos in summa inanitate versari, nec quicquam, quod exploratæ rationis sit, afferre posse, ex recentioribus Peucerus concedit quidem, Astrologiam pauciores habere demonstrationes τὰ δὲ ὅτι, ejus quod causam rei explicat, non tamen destitui alio genere ἀποδείξεως τὰ δὲ ὅτι, demonstrationis ejus quod est, inchoato ab observatione, absoluto autem ac stabilito consentiente experientia & rationibus a posteriori collectis. v. g. tam certum esse lunam ex Tauri & Cancri fidere commotam effundere humiditates, quam aquam humectare: tam certum esse, Martis cum Venere congressum, gignere natura salaces & in libidinem proclives, quam certum est Venerem a medicamentis concitari. ²² Veteres astrologi nitebantur plurimum hypothese speciosa, & auctoritate, vel Ægyptiorum, vel Babyloniorum, ut Petosyris, ut Necepsonis, & aliorum, hominem ad naturam mundi, similitudinemque formatum, iisdem principiis, quibus ipse mundus regitur & continetur, perenniter perpetuitatis sustentari comitibus, statuentium ²³.

X. Peucerus censet astra agere in naturam elementarem, in eaque ciere & miscere primas qualitates, & corpora ex elementorum mixtione orta de integro afficere, quin etiam astra ut totius corporis & partium cæterarum, sic cordis crasin, formare. ²⁴ Quid? quod unusquisque fere in singulos dies sentit, principes corporis partes, & eos, qui huic inserviunt humores & spiritus alio atque alio modo diversis cœli constitutionibus affici. Languemus quandoque, scribit, ante, contra rectius valemus, lætamur, aut subito in mœstitiam labimur: inter-

[21] *Sextus Empiricus* libr. adv. *Mathematic.* cap. xxi.

[22] Ita *Peucerus* capit. de *Astrologia* pag. 175. & 179.

[23] *Julius Firmicus* libr. iv. in *Præf.* plura. Vide *dissert. X.*

[24] Ita de *Divin. generib. & incant.*

interdum omnia ex sententia succedunt, vigemus sensibus, & ad quælibet perficienda apti sumus; aliquando autem citra nostram voluntatem, vel sine ulla causa fontica ad eadem peragenda inhabiles sumus. Tantum abest, ut hæc & similia nobis sine causa accidere possint, ut potius nobis de alia causâ, superne in nos effecta ejusmodi producente, cogitandum sit. ²⁵ Nec Stoici stellarum in hæc inferiora agendi potentiam inficiati sunt, maximeque earum, quæ errare dicuntur, quorum tantum esse concentum ex dissimillimis motibus, ut, cum summa Saturni refrigeret, media Martis incendat, his interjecta Jovis illustret & temperet, infraque Martem duæ Soli obediant, ipse Sol mundum omnem luce sua compleat, ab eoque Luna illuminata gravidates & partus afferat, maturitatesque gignendi. ²⁶ Stellam Jovis aut Veneris cum Luna conjunctam, astrologi jamdudum teste Cicerone ²⁷ salutarem ad partus puerorum censebant: Saturni Martisque contrariam. Ex astris Lunam Firmicus ²⁸ statuit, in primis mortalium vitæ præcipuam dominatricem: nempe prout ea plurifariam cæteris planetis duodena cœli statione vel vicina, vel dissita; conjuncta aut opposita, extiterit. Quinimo Lunam Galenus ²⁹ considerat ut principem non mediocrem, inter Solem & nos in medio constitutam, quæ terram merito gubernet, non potentia, sed vicinitate cæteros planetas exuperans. Avicenna ³⁰ putat cerebrum & humores corporis augeri vel minus, prout Luna aut increfcit, vel decrefcit. Plinius ³¹ item censet Sidus Lunæ esse, quod terras saturet accedensque corpora impleat, abscedens inaniat, ideo cum incremento ejus augeri conchylia, & maxime spiritum sentire, quibus sanguis non est. Sed & sanguinem hominum etiam cum lumine ejus augeri ac minui. Et Actua-
rius

[25] Idem de Astrolog.

[26] Ita Balbus apud Ciceronem de Natur. Deor. libr. II.

[27] De Divinat. libr. I.

[28] Libr. III. cap. XVI.

[29] De dieb. decretor. libr. III.

cap. 2.

[30] Libr. I. Fen. IV. Doctr. V. cap.

XXI.

[31] Hist. Nat. libr. II. cap. XCIX.

N

[32]

rius ³² ait: *Siquidem quod reliquis propius ad terram accedat, & magnas ex suis incrementis decrementisque sustineat mutationes, prompte nostra quoque corpora una mutantur.* Quantum vero ad substantiam humani corporis completo vitæ cursu attinet, Firmicus putat, id simili ratione, veluti majorem mundum, dissolutum iri. ³³

XI. Obtrectatores Astrologorum atque adversarii exprobrant ipsis causarum obscuritatem, easdemque potius speciosas quam veras esse. Quid? quod non dubitant asseverare, vanam superstitiosamque esse Astrologis scientiam: judicate enim, inquirunt, quæ potest contagio ex infinito pæne intervallo pertinere ad terram & efficere, ut homines alii alio

[32] Method. Medend. libr. II. cap. IV. His adde, quæ habet Guil. Piso Hist. Nat. & Medic. Ind. de incolis Brasilie. Plenilunio, scribit, ac novilunio, imo & quadrantibus singulis, atterationes manifestas corpora recipiunt. Quo fit, ut Medici non nisi necessitate urgente medicamenta propinent, tunc enim dolor exasperatur, & pejus habet eger. Idem cogita de Solis motu diurno, supra fidem circa meridiem, biliosi morbi, noctu vero pituitosi, ingravescent. Motus Lunæ diurnus non minus, quam mensstruus, mutationes evidentes suscitans, observatu dignissima operatur. Singulis enim sex horis accedente mari morbum ingravescere ac dolores exacerbari, vicissim sex aliis, quibus mare recedit, cruciatus paululum minui & mitigari, ipsi ægri attestantur. Et quod magis est, rarissime aliquem mari accrescente, sed potius decrescente, interire. Hæc non modo ægris acuto quodam morbo, sed e fluxionibus & plenitudine laborantibus, imo & parturientibus usu venire. Ita ut validissimæ hujusmodi influentiæ, & occultæ cœli marisque qualitates, eosdem affectus nascenti & denascenti impertiri videantur.

[33] Hominem nempe ad imitationem mundi, & similitudinem esse formatum; mundi vero ἀποκατάστασις i. e. redintegrationem per ἐκπύρεσιν aut κατακλυσμον fieri consuevisse. Namque exultionem diluvium, hoc est ἐκπύρεσιν κατακλυσμον sequi. Nulla enim alia re exustas res posse renasci, nec ulla re alia ad pristinam faciem, formamque revocari, nisi admixtiones, atque concretus pulvis favillarum omnium, genitalium feminum collectam conceperit fœcunditatem. Haud dispari ratione corpus hominis esse comparatum. Quotiescunque enim naturali caloris ardore, id nimis laxatum, humorum inundationibus evaporat, ita semper, aut ignito ardore decoquitur, aut nimia desudatione dissolvitur, nec aliter prudentissimi. Medicæ artis interpretes, substantiam humani generis, naturali pronunciant sine dissolvi, nisi aut humor ignem dissolverit, aut calore rursus dominante extinctus medullitus ignis aruerit. Sic omnifariam ad imitationem Mundi hominem artifex Natura composuit, ut quicquid substantiam Mundi aut dissolvit, aut format, hoc etiam hominem & formaret, & absolveret Idem libr. III. cap. I.

alio modo se habeant. Persuasissimum itaque habent astra pleraque (Solem cum Luna excipiunt) ob dictam immensam intercapedinem, seu intervallum, quo a Tellure distant, nullas ad nos mittere exhalationes vel influxus, quæ nos notabiliter afficere valeant. Similes utique astrologos esse, pergunt; istis philosophis, quorum conatus Luciani Menippus irridet. Hi namque, quamvis humi ingrediantur, tamen & cœli terminos perspicere se profitentur, Solem quoque ipsum dimetiuntur, & quæ supra Lunam sunt, aggrediuntur: ac perinde quasi ex ipsis delapsi stellis, ita & magnitudinem illarum & figuram explicant. Et sæpe numero, cum forte ne illud quidem certo sciant, quot stadiis a Megara absint Athenæ: tamen spatium, quod Solem inter & Lunam est, quot sit cubitorum, audent pronunciare. ³⁴ Et tamen parvi momenti hæc sunt, quæ veteres astronomi de magnitudine deque stellarum alterius ab altera statuerunt distantia; si illorum cum recentiorum dimensione distantiae magnitudinisque astrorum quispiam comparaverit: certe non admiratione tantum afficietur, sed obstupescet prorsus. Verbi causa. Recentiores observationibus variis nixi ponunt, imo persuasum habent, intervallum, quod inter terram & Lunam interjectum, esse xxx circiter diametros terræ: & Lunam terra septies novies minorem esse. Intervallum inter Tellurem & Solem interjectum quadruplens majus esse, quam quod Lunam inter & terram est. Et Solem ad minimum sexagies centena millia Luna, & duodecies centena millia Tellure, majorem esse. Intervallum inter Jovem & Solem quinquies: & quod Saturnum inter & Solem decies, majus esse. Sesqui autem minus esse intervallum inter Solem & Venerem, quam quod inter Solem & Terram interjectum est. Quid? Stellarum fixarum proximam a nobis tricies millies distare magis, quam Solem. Et, ut cujusdammodi cogitatum de tam immenso ac infinito astrorum spatio, suggeram (quantumvis non dissimulem id ne in cogitationem quidem cadere posse) proferam, ut aliqui calculis subductis

rem

[34] Ita Lucianus in Icaro Menippo.

rem declarant. Globum tormenti bellici, *balle du Canon*, *Canon Kugel* vulgo, ajunt, singulis horæ momentis secundis perficere viam centum hexapedas plus minus longam. Qua posita globo eadem celeritate ac vi moto necesse esse ad perficiendam longitudinem Terræ diametri, quem sexagies quinques centena triginta octo millia & quingentas hexapedas longum, octodecim horas & decem momenta. Tricies, dicti temporis i. e. viginti duos dies septendecim horas dictus globus impendat, necesse esse, antequam ad Lunam pertingat: duodecies millies. i. e. prope viginti quinque annos, antequam ad Solem: septies centena quinquaginta millia annorum priusquam ad stellam fixam nobis proximam: ad remotissimam tandem fixam, bis millies centena millia annorum. ³⁵ Sed quis hui non dicat? qui secum cœlestium admirabilitatem rerum reputaverit. Quotusquisque inficiabitur, quæ memoravi, incredibilia sane & portentis similia esse. Ego demiror utique vastitatem corporum cœlestium, & immensum spatium, quo a Tellure non modo, sed a se mutuo longissime distant: nihil dicam de pernecitate, qua in orbem indies circumferuntur: quæ singula, fateor, adeo magna, adeo imensa & admirabilia, ut acies ingenii & mentis ea vix aut omnino non perspicere possit. Et tamen, quomodocunque dicta se habeant, complures homines, astrologos vel mathematicos vocant, id negotii sibi dant, ut ostendant astra plerorumque eventorum, quæ sive telluri generatim, sive ejus incolis speciatim accidunt, causam esse. Sed sumunt res non concessas, & ex illis efficiunt, quod velint.

XII. Alii tamen, quantumvis non negent speciosam ab astrologis potius quam veram dari rationem, censent præter Solem & Lunam, quorum virtus in hæc inferiora inter omnes homines constat, astra cætera, quantumvis longissime a no-

[35] Voyez Mr. Hartsoecker conjectures physiques Discours II. art. IV. & V. & Essay de Dioptrique chap. x. art. LXIII. item Hugonii Cosmotheorum

part. II. qui lepidè de magnitudine cœlestium corporum eorundemque constitutione & incolis philosophatur.

a nobis diffita, efficere, ut multifariæ cujuscvis anni oboriantur vicissitudines non modo tempestatum diversarum; sed etiam fertilitatis aut sterilitatis Terræ, morborum diversorum adversus omne genus animantium grassantium, &c. Namque si Sol, si Luna, (ita argumentantur) soli essent omnium effectorum, in hoc globo terraqueo evenientium, auctores: deberent quolibet anno, quando dicti planetæ anniversaria vicissitudine sive in australem sive in borealem tendunt plagam, eadem effecta producere. Exempli causa quatuor anni tempora deberent semper se quotannis æquabilia præbere; siquidem memorati planetæ eundem solent locum fere in signifero orbe, & etiam in meridiano nostro, occupare, velut antehac, cum aut ver aut æstas, autumnus aut hyems, esset. Ast quia experimur annum anno calidiorem, frigidior, ventosior, ficiorem, &c. & has cœli qualitates insequi vel fertilitatem, vel sterilitatem terræ, tempestates, fulmina, turbines, imbres, morbos omnis generis animantia infestantes, & sexcenta alia. Igitur consequens est illud, ex dictis colligunt, ut Sol, & Luna, non singulorum effectuum, qui in Tellure nostra oboriuntur, soli & auctores & actores sint: sed sit præter dictos aliquid, quod talis annorum diversitatis causa est. Objectanti Deum hoc universum moderari, respondent Eundem ipsum, cum Mundum crearet, singulis creaturis ordinem ac motum indidisse peculiarem, quem illæ, quamdiu erunt, servabunt. Deum itaque sentiunt esse omnium, quæ in hoc universo contingunt, causam universalem: singulares autem varias, suam cuique individuo propriam esse. Quod autem anni non sint uniusmodi, rationem aliam hujus effecti, existimant, nos indagare nequire, quam si confugiamus ad peculiare astrorum constellationes, conjunctiones, positus, & nescio ad quid amplius, de cœlo stellifero in hæc sublunaria effectum suum edens.

XIII. Alii, quamquam concedant aliam atque aliam fidem posituram plurimorum effectuum, & Telluri & ejus incolis universim ac generatim accidentium, causam esse;

attamen addubitant, num eadem astra habeant in quolibet res singularem influentiam, vel contagionem, unde, v. g. aliquis derivare in hominem quemquam omnimodos casus, morbos, mortem, &c. possit, atque præfagire ea etiam nunc futura. Quemnam calculum, inquiunt, subducturus est Astrologus in determinando principio vero hominis, nunc demum nati, vel morbo correpti, vel periculum aliquod subeuntis, &c. Quippe Mathematicis ipsis in confesso est, ignorato vero partus & cæterorum initio, quod horoscopus vel genituram vocant, se, quamvis accuratissimam diligentiam adhibuerint, nullum apotelesma, vel natalitia prædicta dare, conficereque posse: quoniam astrorum positus, ratione commotionis perpetuæ, singulis momentis quodammodo variant. Quid? quod quidam Astrologi solent ponere duplex hominis initium, alterum, quando ex concubitu utriusque sexus fit conceptus: alterum, ubi infans nascitur: ³⁶ verum utrumque maxime ambiguum est, siquidem non constat prorsus, quo horæ momento, immo secundo, adeo accuratum enim calculum ducunt, foeminam concepisse; per raro enim, quin dicam nunquam, accersitur aliquis, qui, dum conjuges Veneri vacant, observet in horologio, in cælo, vel & in globo, in astrolabio, exquisitum tempus, ut & fidem positum. Eadem ratio partus est; ubi interdum infans aliquot horis, imo diebus, disruptis secundis, utero inhæret, antequam vel ob vitium sui, vel matris, nascatur. Quid? quod uno eodemque temporis puncto nati dissimiles & naturas & vitas, & casus habent; parumne declarant, nihil ad agendam vitam nascendi tempus pertinere? Nisi forte putamus neminem eodem tempore ipso & conceptum & natum, quo Africanum. ³⁷ Quæ cum ita sint, concludunt, ambiguas & vanas esse astrologorum observationes, prædictiones: imo Mathematicis in prædictione & in notatione cujusque vitæ

cx

[36] Vide *Cl. Ptolomæi*. Quadripar. | ctorem commentarium.
libr. III. cap. I. & Cardani in hunc au- | [37] Ita *Cicero* de Divinat. libr. II.

[38]

ex natali die minime esse credendum. ³⁸ Imo ipsis permirum videtur, quemquam extare, qui etiam nunc credat iis, quorum prædicta quotidie videat re & eventis refelli. Generalem quidem astrorum in orbem terrarum influxum agnoscunt, eundemque in ejusdem generis corporibus eodem tempore, ac uno modo efficientiam suam edere; at singularem seu propriam quibuslibet individuis, pernegant. ³⁹ Quid? inquit, dissimilitudo locorum nonne dissimiles hominum procreationes habet? Quid inter Indos & Persas, Æthiopas & Syros differat corporibus, animis, ut incredibilis varietas dissimilitudineque sit. Ex quo intelligi ajunt, plus terrarum situm, quam Lunæ tractum ad nascendum valere. ⁴⁰ Sua faciunt, quæ olim Socrates dicere solebat. Nempe homini omnino non curandum esse, ut per cœlestia corpora futurorum, quæ in potestate divina sunt, cognitionem inquirat. Nec enim posse homines illa cognoscere, nec Diis gratum esse, si quis ea, quæ illi occulturnt, curiose diligenterque perquirat. ⁴¹

XIV. Perspectis iis, quæ Philosophi de Astrologis, utramvis hominis fortunam &c. prædicentibus, in contrarias partes disputant, superest tradere Medicorum de Astrologia opiniones. Multi enim medici, astrorum scientiam medico necessariam judicarunt: In primis vero prisca Ægyptii eam magni fecerunt, dederuntque pene de eventu morbi præfagium, quin prius posituram stellarum contemplati fuerint. Imo adeo fuerunt Astronomiæ studiosi, ut non dubi-

ta.

[38] Hæc Cicero de Chaldæis libr. II. de divinât. §. 87. & 88.

[39] Vide plura argumenta, quibus Chaldæorum rationes iupugnantur apud *Sextum Empiric.* advers. Mathemat. quibus autem *Peucerus* respondet, astra quidem inclinare, verum non necessitare. Quippe voluntatem actionum dominam ab astris ingenerata ac tradita vitia, meditatione atque exercitatione tollere posse, aut corrigere, & frenare. *Thonerus* Epistol. Medic. philos. libr. VI. Epist. XIV.

Licet tres prædictiones comprobavit, quas eventus, narraverit, nauci tamen habet astrologorum scientiam & hanc variis rationibus delumbat. Vide etiam *Johnstonii*, *Thamaturg.* libr. I. cap. VIII.

[40] Ita Cicero de Divinat. libr. II. Quin etiam Hippocrates libro de aëre aquis & locis eodem modo philosophatur.

[41] *Xenophon* libr. IV. de factis & dict. Socrat. & *Eusebius* præp. Evang. lib. XIV. cap. III.

tarint hominis cujuslibet temperamentum, incolumitatem, infirmitatem, tempus Medicinam faciendi, &c. stellarum adminiculo invenire. ⁴² Antiquissimus Medicinæ auctor, Hippocrates, itidem statuit astrorum exteriorum esse in corpore circuitum, Solis medium, ad cavitates vero Lunam: ⁴³ & hinc inde monet medicum, ut astra observet; præsertim vero tempestates, quæ circa exortum Caniculæ, Arcturi, juxta & Pleiadum occasum contingunt. ⁴⁴ Et plerique veteres Medici, ut auctor est Diocles Carystius, solebant prænotiones morborum secundum omnimodas Lunæ luminis & motus vicissitudines conficere. ⁴⁵ Ex recentioribus Medicis Balonius Astronomiam medico necessariam esse judicat. ⁴⁶ Nec omnino vanam prædictionem ex astris habuit Petrus Borellus. ⁴⁷ Taishnerus, quamquam Jureconsultus, non dubitavit scribere ⁴⁸ eum, qui Astrologiæ ignarus tam longe a Medicina abesse, ut non medicus, sed impostor dici debeat, Inprimis Welschius ⁴⁹ in exquirenda morborum curatione curiosus est, dum insimul, facta morbi historia, appingit schema cœli, quale id erat per id tempus, quo æger decubuit, & quousque convaluit. Et, ut singularia quædam attingam. Tum

ex-

[42] *Ptolomæus* Quadrip. libr. i. cap. i. i. i. memorat libros, ab Ægyptiis ostenses Medicinæ vocatos, in quibus Astrologia, quatenus Medicis ex usu est, fusa traditur.

[43] Libro de Insomniis.

[44] Libr. de aëre, aquis & locis. Et libr. i. de Diæta. Oportet medicum etiam pernoscere hominis naturam & corporum staturas ac ætates, & ad tempora & ad mutationes ventorum, & ad situs regionum, in quibus degunt, & ad anni constitutionem, ac statum proportionem. Quin etiam astrorum ortus & occasus cognoscere oportet, quo mutationes, & excessus ciborum ac potuum & ventorum & totius mundi, ex quibus sane morbi hominibus oriuntur, observare sciat.

[45] Vide librum, cui titulus Mathematicæ scientiæ prognostica de decubitu infirmorum, Galeno adscriptum. In quo auctor agit, quid rei portendat, si aliquis, Luna in omnimoda Zodiaci constellatione posita, morbo correptus fuerit. Item Rabbi Moyses prognoses Hippocratis secundum variam Lunæ in Orbe signifero posituram. Librum in lucem edidit Alexander de Appennatis cum præfatione Haly.

[46] Vide libr. i. Epidem. & Ephemerid. pag. 48.

[47] Vide Historiar. Observat. rarior. Medicophys. cent. ii. Observ. xciv.

[48] Libr. viii. operis Mathemat. canon. i. super. Ægritud.

[49] Vide ejus decades curationum.

existimarunt veteres, suam cuique fideri ditionem in homine esse, in quam unumquodque ratione duodecatemorii præcipue efficacitatem edere. Ita, Manilio ⁵⁰ auctore, Aries potitur capitis: Taurus colli: Gemini amborum brachiorum: Cancer pectoris: Leo laterum & scapulæ: Virgo ilium: Libra clunis: Scorpio inguinis: Sagittarius femoris: Capricornus utrorumque genuum: Aquarius crurum: Pisces denique pedum. Idem iudicium Planetarum esto, quibus Astrologi quoque peculiaria membra adscripserunt, credideruntque illos in hæc potissimum dominari. Scilicet opinati sunt, Ptolæmæo auctore, ⁵¹ Saturni in potestate esse hominis aurem dextram, splenem, vesicam & phlegma: Jovis, tactum, pulmonem, costas, cartilaginem, & semen genitale: Martis, aurem sinistram, venas & testiculos: Solis, visum, cor, cerebrum, & nervos: Veneris, odoratum, carnem, & epar: Mercurii, linguam, fel atque nares: Lunæ, stomachum, ventrem, muliebriaque pudenda. Paulo aliter Firmicus tradit stellarum erraticarum potentias: scribit enim ⁵² Saturnum ex corporis partibus habere dextram aurem splenemque ac Melancholiam: Jovem, aurem sinistram & epar: Martem epar cum Jove, naresque cum Venere possidere. Solem caput,

[50] In Astronom. libr. II. cap. XII.

— Aries caput est ante omnia princeps

Sortitur, censusque sui pulcherrima colla,

Taurus, & in Geminis aquali brachia sorte,

Scribuntur connexa humeris, pectusque locatum

Sub cancro est, laterum regnum, scapuleque Leonis.

Virginis in præprium descendunt illa sortem.

Libra regit clunes, & Scorpium inguine gaudet.

Centauro femora accedunt, Capricornus utrisque.

Imperat in genibus, crurum fundentis Aquari

Arbitrium est, Piscesque pedum sibi jura reposcunt.

De horum duodenorum signorum natura, forma, qualitatibusque omnis generis corporis ægritudines producendi, vide etiam J. Firmici libr. II. cap. XII. ut & libr. Galeno adscripr. de spermate cap. XVI. & XVII.

[51] Quadripart. libr. III. cap. XII.

[52] Libr. II. cap. X. & ibi stellarum omnium errantium ducatum indicat.

O

[53]

put, spiritumque ac dextrum oculum: verum una cum Marte nares: Mercurium os linguamque, & orationis humanæ adjutrices manus: Lunam denique finistrum oculum.

XV. Equidem non diffiteor astrologos non habere rationes inconcussas, quibus id, quod contendunt, possunt planum facere: verum eorum adversarii præterea declarant, cuncta ab astrologis prolata decreta esse mira incredibiliaque otiosi cerebri portenta, figmenta, lusus: quæ, ut facile adstruuntur, ita & facile destruantur. Nam quis nostrum non admiratione capitur, instant, astronomos sidera plurima nominatione hominis, bestiarum, &c. cooptasse: cum tamen nemo hominum, præter eum, qui talem sibi fingit, aliquam effigiem ut Virginis, ut Leonis, &c. in cœlo stellifero, conspicit. Et hæc est prima, quam posuerunt hypothesein. Huic iterum aliam, non minori, quam prior erat, ambiguitate refertam, apponunt. Exempli gratia. Leo est animal in terra calidum, ferox, robustum, &c. Igitur Leo est signum in cœlo fixum, unicorporeum, quadrupes, irrationale, medium inter domesticum & sylvestre, libidinosum, igneum, Cholericum, &c. ex quibus sumptis concludunt homines, qui hoc signo nascuntur, id est, si Luna in eo fuerit inventa, reges erunt similiter, ac principes, pulchro honorum stemmate decorati, divites: sed infenso quodam superbiæ spiritu elati, sævi, crudeles, &c. ⁵³ Si jam aliquis, quod primo loco positum erat, inficias iverit, corrui omne, quicquid tam debili fundamento superstructum fuit. Atqui potest prima hypothesis negari, quia non demonstratum est constellationes debere ita, ut assolent, & non aliter appellari. Gaffarellus videt in astris literas Hebraicas, ⁵⁴ Crusius videt in Zodiaco duodecim Patriarchas, Cellarius duodecim Apostolos ⁵⁵ aliam alius Chimæram videt. Siamenses Zodiacum modo par-

[53] Tali pacto singula Zodiaci signa describit *Firmicus* lib. II. cap. XII.

[54] In fine libri curiositat. inaudit. vide schemata cœli stelliferi literis He-

braicis insignita.

[55] Vide ejus tabulas æri incisas cœlum stellatum Christianum repræsentantes.

partiuntur in duodecim signa, secundum mensium numerum: modo in viginti septem partes, secundum dierum numerum, quo Luna Zodiacum percurrit: modo in triginta, secundum numerum dierum, quibus Luna ad Solem redit.
⁵⁶ Ergo prout quispiam consuetis coeli constellationibus vel stellam annumerarit, vel de illis unicam modo dēpserit, illico alia constellationis facies erit. Quæ cum ita sint, liquet inde scientiæ astrologorum vanitas, & vis maxima erroris, sed in viam.

XVI. Inter astra maxime planetis astrologi tribuerunt vim morbos producendi. Exempli gratia, ut ne nimius in scribendo sim, unum atque alterum afferam. A Saturno defluens Luna, scribit Firmicus, si feratur ad Solem, faciet insanos, lunaticos, caducos, hydropicos, elephantiacos. A Saturno defluens Luna, si Mercurio se stellæ conjunxerit, & fuerit minuta luminibus, aut sonum vocis impedit, aut aures obtundit, sed corpus eorum, qui sic habuerint, misera fatigatione destillat: facit enim melancholicos, ictericos, spleneticos, phthificos, hydropicos, pleuriticos, & angusto meatu cum acerbo doloris incommodo vesicæ tumore constructos.
⁵⁷ Eodem modo & Ptolomæus memoriæ prodidit planetas &

[56] Ut habet Mons. de la Loubere descript. Royaume de Siam Tome second.

[57] Ita idem libr. iv. cap. 11. Pari modo ratiocinatur, si defluxio Lunæ ad cæteros planetas contigerit. cap. 111. iv. v. & seq. agit de Luna a stella quadam erratica ad aliam defluente, & omnigenam corporis valetudinem efficiente. Quantum vero ad cognitionem hujus doctrinæ attinet, eandemque non facile assequuturos, ratum habet I. Firmicus in Præf. libr. iv. si perpendamus ad disciplinæ præcepta Lunam aut synodicam, aut plenam, aut dichotomam i. e. in duas partes dissectam, aut monoidem i. e. uniformem, aut amphicyrton i. e. gibbo-

sam, utrimque quasi inflexam, & per has mutatas formas cursu menstrui luminis complere *Hæc itaque luminis ejus, vel augmenta, vel damna, & diversarum formarum mutabiles species, & primo natali die, genituram tractantes, & tertio rursus die debemus diligenter inspicere, præcipit auctor, ac quibus se jungat, & a quibus defluat, vel recedat, & quatenus se post primam conjunctionem secundis conjunctionibus societ, quibus etiam præveniens se jungat, quando per altum feratur, quas stellas trigonica, quas quadrata, quasve diametra radiatione respiciat; quando, & ad quas stellas plena feratur, & minuta luminibus, qualiter conditionis sue stellis jungatur, quando in*

& reliqua astra influxu suo in animantia omnimodorum causam morborum esse. ⁵⁸ Ita etiam operibus Galeni inserti sunt libri prædictionum, ex astris petendarum. Eiusdem generis sunt Rabi Mosis prognostica, ut & capsula eburnea auctoris incerti. Ad unum omnes persuasum habent juxta omnigena Lunæ in signis Zodiaci schemata, ut & omnifariam planetarum aut conjunctionem aut disjunctionem oriri omnis generis morbos.

XVII. Neque vero substituerunt tantum in causa cujuslibet morbi ex astris petenda; verum etiam astra observarunt remediorum morbo cuivis adhibendorum causa. Nam, gratia exempli, piaculum putabant commissurum eum, qui medi-

eadem parte posita synodice se copulatione jungat, quando eam in iisdem partibus collocatam, Solem orbe suo rapiat, & abscondat, ut sic exploratis omnibus, atque tractatis in genituris hominum plenam pronuntiandi scientiam consequamur. Non sua opinionum commenta hæc esse, profitetur Firmicus, sed omnia, quæ Æsculapio Mercurius, Enichnusque tradiderunt, quæ Petosyris explicavit, & Necepso, quæ Abraham, Orpheus, & Critodemus, ediderunt, cæterique hujus artis antiscii, perlecta pariter atque collecta, & contrariis sententiarum diversitatibus comparata, se in libris suis perscripsisse. Patriarcha Abraham teste *Josepho* antiq. libr. I. cap. XVI. Ægyptios quidem docuit Arithmeticam (Ante ejus adventum enim Ægyptii has artes penitus ignorabant) verum num idem quædam scripta harum gratia posteritati reliquit nec ex *Josepho*, nec ex *Eusebio* locum *Josephi Præpar. Evang.* libr. IX. cap. IV. citante, apparet. Puto itaque librum vel esse suppositum, vel alterius hominis patriarchæ synonymi, temporis autem recentioris, ex quo Firmicus sua hausit.

[58] Vide *Quadrip.* lib. I. cap. VIII. ubi scribit, Saturnus, si quando solus fuerit dispositionis dominus, diuturnos efficiet affectus, phthisin, febrem quartanam, & alios, ex humorum coacervatione, oriundos. Jove rerum potente, salubria fore omnia, opinatur: & quando Mars solus fuerit gubernator, futuras tunc esse mortes repentinas, tertianas & alios morbos acutos & malignos. Venerem, si fuerit sola dispositionis domina, eodem modo ut Jupiter solet, efficere, ut omnia fausta contingant. Mercurium vero, morbos e siccitate ortos, nec non febres quotidianas, tussim, phthisin, vomitus, &c. Vide etiam cap. XII. libr. III. ubi plures hujus generis rationes occurrunt. Item *Centiloq. Hermetis* aphor. 54. 74. & *Omar.* libr. III. cap. XII. de nativitatibus. Et *Cardanum* in. *Ptolomæum* & alios ejus libros, quos de Astrologia scripsit. Item *Taisnierum* operis *Mathematic.* libr. VIII. in canon. super *Ægritud.* Idem *Rolsincium* de ordin. & method. med. special. libr. II. cap. XLV. usque ad cap. LIII. In his plurimorum morborum causas ex astris defluentibus breviter proponit.

dicamentum purgans Luna crescente cui piam dederit; item sanguinis missionem vel aliam periculi plenam operationem negabant instituendam; ominosam enim eam habebant, Luna, & cæteris planetis apud infaustum fidus commorantibus. ⁵⁹

Quid, quod Crinas Massiliensis, ut Plinius tradit, ⁶⁰ arte geminata, Medicina utpote & Astronomia, ut cæteris cautior religiosiorque esset, eo vesaniæ pervenit, ut ad fiderum motus ex ephemeride Mathematica, cibos dandos horasque observandas stulte crederet. Apud Ægyptios jamdudum in more erat positum, herbas identidem secundum cœli constellationes colligere. Pamphilus enim apud Galenum mentionem facit libri Mercurii, triginta sex sacras horoscoporum herbas continentis. ⁶¹ Quid dicam de quibusdam Arabibus, deque superstitioso Paracelso? Quem fugiunt ineptiæ ejus pene aniles, quas profert de metallorum aliarumque rerum amuletis, peculiari astrorum constellatione fabricandis, deque collo appendendis? Quid de collectione plantarum, item peculiari astrorum constellatione, instituenda? ⁶² Multi in hac animadvertenda sunt Carrichterus, ⁶³ & familiaris auctor

[59] Sic *Bethem*, de horis planetarum scribit. Malum esse medicinam sumere vel sanguinem mittere in hora vel Saturni, vel Martis: bonum in hora vel Jovis vel Veneris: medium in hora Mercurii. *Zahel* itidem auctor est, foetum mortuum ex utero esse educendum, Luna & lumine & numero deficiente, descendente a cingulo signorum ad signum septimum. i. e. a medio cœli ad septimum, aspiciente fortunam a tertio vel quarto aspectu Martis: præcipue vero negotium ex voto successurum Luna de signis foemininis, quæ sunt directæ ascensionis, minime vero in signa tortuosa, ascendente. Medicinam adversus spasmodum vel dolorem ventris capiendum: vel emplastrum loco affecto applicandum esse, ascendente Libra, vel

Luna in ea juncta fortunis. Gargarismum vel vomitum contra morbos capitis instituendum esse ascendente Ariete, aut Luna lumina deficiente, in Ariete, vel Tauro, ex adverso maximo opere cavendum esse ab aspectu Solis ex quarto aspectu, vel oppositione in Ariete propter Solis calorem. Eiusdem generis monita & cautiones tradit de plurimorum aliarum corporis partium affectuum curatione, quibus enarrandis, quia amplam descriptionem postulant, supersedeo.

[60] Hist. Nat. Lib. xxix. Cap. i.

[61] Vide *Galeni* libr. vi. in Præfat. de simpl. medic. fac. Egimus de hoc supra pag. 93. in nota 14.

[62] Vide ejus *Archidoxa Magica*, & passim scripta ejus.

ctor Schroderus; ⁶⁴ enumerant enim complura remedia simplicia, quæ putant influentiam fortiri, peculiareſque dotes habere ratione Planetæ, vel ſigni Zodiaci in ea influentis: & tamen quomodocunque hæc ſpecioſa dicta ſunt, & mira ingenii ſubtilitate adſtruuntur; nihilominus tamen, quod exploratum quodammodo eſſet, offendimus in omnibus auctoribus nihil. Futilem igitur, abſurdamque aſtologorum ſcientiam recentiores medici prædicant, quia illi incerta, quæ ne umbram quidem veritatis habent, in Medicinam invehere immiſcereve conati ſunt. ⁶⁵

XVIII. Sed, ut expleam & concludam ſententias, videtur mihi eſſe generalis quidam aſtrorum in tellurem influxus, & non ſingularis. Nam nec Sol nec Luna, ut ſupra §. XI. oſtendi, ſeu ſingulatim ſeu conjunctim ſumpti, cauſſæ ſunt omnis generis tempeſtatum, quæ quotannis aliæ atque aliæ propemodum incidunt; ſed reliqua ſidera & ſuam contribuunt virtutem, ut aut ſerena, aut nubiſoſa, aut pluviſoſa, aut ventſoſa, aut calida, aut frigida, temperatave ſit tempeſtas. Quæ diverſæ anni tempeſtates quoque a veteribus ſedulo obſervatæ ſunt: Uſus quippe eos docuit, quod, prout eæ variant, ita etiam plurifarii morbi exoriantur. Eccam cauſſam, quapropter mutabilitatem aëris, ventorum, &c. annuatim fere ad ortum aut occaſum quorundam

[63] Is peculiarem in lucem edidit librum, quo docet, ſub qua Orbis ſigniferi conſtellatione, quævis herba medicinalis ſit complexa, colligenda, & alii alia admiscenda.

[64] In Pharmac. Med. Chym. Cap. ix. Habentur & ibi res, quæ ſub ditione cujuſque ſtellæ errantis cadunt.

[65] Et medici longe celeberrimi terruncii fecerunt aſtologorum de curandi ratione monita & præcepta ut Manardus Libr. ii. Epistol. i. *Medici recte ſibi & agrotis conſulent, ſi quoties vacuandum videtur, lotium magis, quam*

aſtrum inſpicient: & venarum pulſationem potius, quam ſtellarum obſervabunt configurationem. Imo, inter pleroſque recentiores medicos convenit urgente neceſſitate non differendam eſſe in poſterum diem ſanguinis miſſionem, purgationem &c. in corpore ægri inſtituendas operationes, quamquam unus atque alter Aſtologiæ ſectator contrarium ſuſtinuerit. Uberius ac fuſe de his egerunt *Langius* Epistol. xxxv. & a *Rejes* *Elyſio* jucund. quæſt. Campo. Q. lxxv. §. 18. 19.

dam fiderum, evenientium diligentissime percontati sint. Non vacat mihi impræsentiarum diutius hisce immorari; cætero- qui aſſertum meum auctoritate Hippocratis, ⁶⁶ Adamantii, Ætii, &c. ⁶⁷ poſſem planum facere.

[66] Libro de aëre, aquis & locis: & libr. Aphorism. Sect. III. a §. I. ad §. 24.

[67] Vide. Ætij. tetrabibl. I. Serm. III. cap. CLXIII. & CLXIV. Item Or- basii Collect. libr. IX. cap. II., & IV.,

quæ ab illo ex Antyllo excerpta. Tra- ditur in his aeris differentia, secundum menstruum Lunæ cursum in Zodiaco, ut & differentia aëris in unoque die. cap. VII. & IX. agit de ventorum natura. cap. IIX. de ortu & occasu fiderum.

DISSERTATIO VIII.

DE

Arte Gymnastica frictione & Balneis.

I. **P**Risci ante Herodicum exercitationes corporis magni faciebant, eisdemque præcipue utebantur eum ad finem, ut corpori robur & incolumitatem concilia- rent: corpora enim socordia torpescunt. Herodicus autem, quum esset pædotriba & valetudinarius, ut auctor est Plato, ¹ Gymnasticam Medicinæ junxit, liberavitque se ejus admi- niculo a morbo lethali, quem quibuscunque remediis curare frustra antea adorsus fuit; veruntamen deliciæ meæ Hippo- crates Herodici conatum culpat, ² quod is videlicet adnissus fue-

[1] In libro de Republ. Dial. III.

[2] De morb. popularib. lib. VI. Li- cet hoc loco Hippocrates exercitationes in curandis febribus damnaverit: inde sane non efficitur nullum earum usum esse in valetudine tuenda. Contrarium apparet e libro III. de Diæta, ubi Hip- pocrates eas homini, incolumitatem corporis exoptaturo, injungit. Ita enim

scribit. *Laboribus quoque ac cursibus cir- cularibus exerceri oportet, & cursibus rectis revertentibus: modicis multo tempore, & deambulationibus in umbra, lucta autem in pulvere, quo quam minime excalescat. Verum volutationes in pulvere meliores sunt, quam cursus circulares. Frigefa- ciunt enim corpus humores evacuans. A cœna deambulandum non est, sed saltem sur-*

fuerit per præcepta Gymnasticæ febres solvere. Quid? quod asserit Herodicum febrem habentes circuitibus, luctis, multisque fomentis interfecisse: hanc enim male esse indolis, inimicamque fami, luctis, circuitionibus, cursibus, frictioni: immo eundem ejusmodi corporis exercitationes jubentem laborem labore cumulasse.

II. Præter eas exercitationes, quas Hippocrates recenset, Galenus commemorat luctam, pancratiū, pugilatum, cursum, pytilissare, in plethro decurrere; umbratilis pugnae meditationem, summis manibus certare: Saltum, disci jactum, coryco, pila vel parva vel magna, ut & halteribus, institutas corporis fatigationes, vociferationes, &c. Antyllus, quem Oribasius excerpfit, memorat insuper ambulationem, gestationem, equitationem, Cricilasiā, natationem, gesticulatationem, ingressum per loca sima. ³ Hæc & similia corporis exer-

furgendum: mane vero deambulationibus utendum. Non modo in hoc libro, sed etiam in II. de Diætâ commemorat varia exercitia, & utilitatem, quam corpus, si illa debite adhibeantur, inde percipit. Nomina eorum hæc sunt. Cursus longi, recti, revertentes, equestres indefiniti, curvi, circulares: quorum aliqui exutis vestibus velociter peragebantur: dictis adde concussiones, commotiones, & allevationes, luctam cum oleo vel in pulvere, micatationem per summas manus, manuum ad Rhythmum motionem, follem, fricationem, volutationem in pulvere, & spiritus detentionem. Ἐλχιονόητιν græci hanc exercitationem vocabant, qua oleo delibuti sese in pulvere volutabant. De quibus Lucianus in Gymn. scribit alii in cœno semet immiscebant, volutabanturque perinde ut sues.

[3] Galenus de valet. tuend. lib. II. cap. xv. dividit corporis exercitia in tres classes, ut (1) in ea, quæ cum celerita-

te citra vehementiam & robur (2) quæ cum vehementia quadam, & (3) quæ robore quodam perficiuntur. Sub prima classe comprehenditur (α) cursus: (quem tamen Antyllus apud Oribasium Medic. coll. libr. VI. cap. XXI. quoniam est deambulatio vehemens & concitata, inter vehementes numerat exercitationes) plurifariam autem cursum fieri: esse enim ejus quandam speciem, quam recta ad anteriora fieri: aliam in posteriora, quem cursum vocari recursum: aliam in orbem; quem circumcursum. Et Lucianus de gymnasiis. Neque vero, scribit, *cursus in loco plano aut solido conficitur, sed in profunda arena, ubi nulla firmitate planta figi potest, aut sustentari, neque suffulciri promptum est, cadentibus subinde ad singulos passus pedibus.* (β) Umbratile certamen, de quo Oribasius. d. libr. cap. XXIX. Oportet autem non solum manibus cum umbra depugnare, sed etiam cruribus: ac interdum tanquam salientes, interdum vero tanquam calcibus cadentes.

Ejus-

Ejusdem generis est, Galenus quod cap. xviii. refert, ἀποχειρισμός, cum duo summis manibus concertant. cap. xxx. dicit gesticationem, quæ etiam species exercitationis erat esse mediam, inter choream & umbratilem pugnam. (γ) Exercitatio, quæ per corycum. i. e. folle, & magna ac parva pila instituitur. De folle pugillatorio Oribasius cap. xxxiii. ex Antillo memorat, quod is in corporibus imbecillioribus grano ficulno, aut farina: in robustioribus vero arena impleatur: nec non ejus magnitudo ad vires corporis & ad ætatem accommodetur. Suspenditur autem in gymnasiis superne e culmine, tantumque a terra distat, ut fundum ad ejus, qui exercetur umbilicum pertineat. Hunc utrisque manibus tenentes, qui exercentur, primum quidem quiete, postea vero vehementius gestant, ita ut ipsum recedentem consequantur, & iterum redeunti cedant violentia compulsi, postremo vero eum e manibus rejicientes emittunt, ut cum revertitur, vehementius corpori adventu suo occurrat. Ad extremum vero in sedem suam sæpiissime restituendo demittunt, ut ex congressu, si non valde advertant, retrocedat. Ex quo fit, ut quandoque manibus occurrant, dum propinquat, quandoque vero pectore, manibus passis: quandoque vero, iis ad terga revolutis. Præter dictas a Galeno pilæ species Oribasius. cap. xxxii. enumerat medias, & vacuas. Parvæ pilæ magnitudinis esse tria genera, ex unoquoque genere unam extare exercitationem. Quandam enim valde parvam esse, & eos, qui in ea exercentur, corpore maxime elato ludere, & colludentes manus manibus proxime admove. Alteram pilam esse paulo majorem, qua etiam homines uti, & cubitos cubitis ludendo immiscere, nec corporibus mutuo hæerere, nec annuere, sed variis modis moveri, & propter varios pilæ ictus atque motus, huc atque illuc digredi. Tertiam vero

pilam, dictis majorem, distantes inter se homines ludere: sed in ea, statariam partem esse & motoriam. Eos, qui manent, pilam emittere cum vehementia, & continuitate, brachiaque & oculos juvare: in motoria vero brachia & oculos pariter juvare; sed cruribus etiam propter cursum, & spinæ propter inflexiones, quæ currendo fiunt, commodum accedere. Exercitationem porro, quæ a magna pila oritur, non modo a superioribus differre pilæ magnitudine, sed etiam manuum figura: nam in superioribus summas manus semper humiliores humeris teneri: in hac vero capite altiores. Quandoque etiam summis pedibus vadere, ut manus extollant: quandoque etiam saltare, quum pila supra eos feratur. (δ) Ἐκπλεθρίζειν est, ut Galenus habet, cum in plethro. i. e. in sexta parte stadii aliquis prorsum retrorsumque vicissim, idque sæpe, in utramque partem sine flexu cursitans, unoquoque cursu breve quiddam de spatio demit, quoad denique in unico congressu constitit. (ε) Πιτυλίζειν est, si quis summis pedibus ingrediens, tensas in sublime manus, hanc antrorsum illam retrorsus celerrime moveat. (ζ) Celeres tandem motus sunt, circumvolutis nobis velociter vel solis vel cum aliis. Potest & solis cruribus, idque erectus, ac uno loco consistens celeriter exerceri; subinde quidem retro tantum transiliens: interim vero crurum utrumque vicibus referens. Secunda exercitationum, secundum Galenum cap. xix. classis, complectitur exercitia vehementiora, ut (α) discum mittere. (β) Saltare, cujusmodi exercitatio fiebat, ut Oribasius cap. xxxi. ex Antillo habet, circumflexis cruribus, ita ut calcibus nates attingerent; quandoque cruribus alternatim inflexis, ut calcibus nates peterent: quandoque vero utrisque uno & eodem tempore. Lucianus de Gymnas. Alii alibi omnes accelerantes in pulvere,

veluti currentes subsiliunt eodem in loco permanentes, & in altum prosilientes calce laceffunt aërem. Sic etiam transiliebant fossa, grandia plumbi pondera in manus habentes. (γ) Jaculari, quale exercitium, eodem Luciano scribente, insituebant vel hasta in longum projicienda, vel globo æneo tereti, in parvi scuti figuram formato, neque lorum neque balthæum habente: quemadmodum gravem, sursum manu extortum jaculabantur in aerem, certaminis causa, qui eum quam longissime projiceret. (δ) Agitari celeriter gravi armatura tectus. (ι) Vociferari, cujus exercitationis magister *Phonascus* dicebatur. De hoc exercitio *Antillus* apud *Oribasium* cap. ix. *Qui doctrina expertus est, vociferando dicat, quorum meminerit, quæque clara, & multas habere lenitatis & asperitatis mutationes, videantur. Sin autem versus sciat, Jambicos dicat, & tertius locus elegie detur, quartus modulis, numerisque. Quæ in re etiam præstat memoriter recitare, quam legere. In primis autem vociferandum est, vocem quam gravissimis fieri sonis potest producendo, tum ad acutissimos eandem dirigendo: deinde, quum non multum in acuto sono permansum sit, retro vicissim paulatim reflectendum, vocem diminuendo donec ad gravissimum, a qua ductum initium est, revertatur. (ζ) In numero tandem magnarum exercitationum refertur quoque *Cricilasia*. De qua *Oribasius* cap. xxvi. Sit *Crici* vel *circi* diameter minor, quam sit hominis longitudo, ut ejus altitudo ad mammas usque perveniat: neque impellatur per longitudinem, sed etiam errando. Esto autem ferreus auriga, qui ansam ligneam habeat. Nonnulli tamen tenues cricos rote adjectos supervacaneos esse putaverunt: veruntamen non ita se res habet, sed stridor ex eis ortus hilaritatem & voluptatem animæ parit. In initio autem rectos impellere cricos oportet: ubi autem corpus incaluerit,*

atque inane sit factum, tum exiliendum & discurrendum: sub finem vero, iterum recti impellendi sunt, ut statum, quem exercitatio paravit, tueamur. Seb Tertia denique exercitationum Classi habentur exercitia robusta & opera. Cum aliquis fodit, remigat, bajulat, vel simile opus grave perficit. In horum numero *Galenus*. cap. xvii. habet etiam acclivem ambulationem, & *Antillus* apud *Oribasium*. cap. xxxv. ingressum per loca firma. Cæterum *Antyllus*, cujus fragmentum extat apud *Oribasium* coll. libr. vi. cap. xxi. statuit, Ambulationem, quæ auxilii causa suscipitur, & multam, & contentam esse debere: tum crura impariter movenda, calcibusque incedendum, tum pectoribus pedum cum poplitum contentione ambulandum: ac initio quidem quiete, postea vero vehementius, & rursus vicissim remittendum. Idem memorat robustam deambulationem, quam anhelosis ex usu esse: memorat inambulationem, quam cum intentione crurum, aut calcibus incumbendo fieri: item ambulationem intentam, acclivem, declivem; ambulationem in campis, in terra molli, in arena, in locis domus superioribus, in locis tabulis stratis, in rore, in locis avium volatu frequentatis: ambulationem prope mare, vel circum flumina, & stagna, in aprico, sub tecto, Borea, Austro, Zephyro, vel Apeliote, flante; & suam cuique quomodocunque peractæ inambulationi peculiarem virtutem, adsignat. Porro huc spectat, si quis per funem manibus apprehensum scandat; quin etiam si quis fune arrepto, aut etiam pertica, sublimis ex ea pendeat. Item halterum jaculatio. De quibus *Pausanias*. libr. v. *Sunt halteres athletarum libramenta, circuli oblongiore figura: illa quidem non prorsus in ambitum circumducta. Nam qua parte manibus prehsantur ansulas habent: intra quas digiti, uti intra clypeorum lora, inmittuntur.*

Differre

exercitia partim in Gymnasio, & partim foras, sanitatis tam tuendæ, quam labefactæ recuperandæ causâ peragebantur. verbi causâ memorabo quædam, quæ a Methodicis præscribebantur in *lenimento* vel declinatione cephalææ, adhibendam

Differre autem has inter se auctor est Antillus apud Oribasium cap. xxxix. libri sæpe sæpius a me allegati. Nam vel separatim mitti manibus extensis & circumactis: vel teneri solum in protensione manuum plerumque quiescentium, & brevi motu agitarum: & iis ipsis, qui exercentur, introeuntibus, & æque, ac pugiles concutientibus: vel quum ii, qui exercentur, manus ad spinam jaculando inflectunt. Pertinet etiam huc Palæstra, quam Oribas. cap. xxviii. dispescit in vehementem, placidam & erectam. Instituebatur autem luctatio vel in arena vel in cœno. Luctatores enim nudi prius radebantur, vel se mutuo radebant, ac oleo alter alterum inungebat. Deinde alter cum altero congressus omnifariam luctabatur, ut alterum deorsum in cœnum adigeret. De quo luctamine plura apud Lucianum, id pugnæ genus falsè perstringentem, in Dialog. de Gymnas. & apud Galenum sanit. tuend. libr. ii. cap. vii. Pancratium tandem huc etiam referendum est, in quo, teste Luciano, homines, pulvere conspersi, erecto stabant corpore, ac semet verberibus mutuis onerabant, & calcitrabant in tantum, ut aliquando sanguis proflueret. Superest gestatio, quam Antillus apud Oribasium cap. xxiii. dicit medianam exercitationem inter motum & situm partium corporis quiescentium. Celsus libr. ii. cap. xv. varia genera gestationum recenset. Gestationum etenim levissimam, esse navi vel in portu vel in flumine: vehementiorem in alto mari

navi, vel lectica aut scamno: acriorem vehiculo. Atque hæc ipsa & intendi & leniri posse. Si nihil horum est, suspendi lectum debere, & moveri: si ne id quidem est, at certe uni pedi lecti funiculum subjiciendum esse, atque ita lectum huc & illuc manu impellendum. Si quis memoratarum exercitationum utilitatem in Medicina scire aveat, is citata loca Galeni & Oribasii pervolvat. Etenim, si ego singula recensere vellem, nimis multa hoc loco a me perscribenda essent.

[4] Quod ita dictum est, teste Isidoro Orig. libr. xviii. cap. xvii. & seq. quia juvenes nudi exercebantur in campo, ubi sola tandem pudenda operiebantur. Gymnicus ludus autem erat velocitatis ac virium gloria. Ludorum gymnycorum erant quinque genera, ut saltus, cursus, jactus, virtus atque luctatio. Mercurialis, Ioubertus de Gymnas. cap. vi. & Baccius de Thermis libr. vii. cap. v. hæc quina enumerant, luctum, discum, jactum, cursum, & pugilatum. Dies, quo quinque genera artium ludo exercebantur, teste Paulo Diac. e Festo Quinquertium, & Græce πένταθλον, vocabatur. Qui in his cunctis excellebat, pentathlus, teste Iouberto, & Mercur. libr. i. cap. xiv. qui in luctu & pugillatu, pancratiafa appellabatur. Verum Baccius vult πανκρατιασὴν vocatum, qui omnibus vicisset. Per vocabulum virtutis Isidorus significat immensitatem virium, quas aliquis & labore & pondere corporis edidit.

dam duxerunt unctionem pro viribus ægrotantis portatoria fella procuratam: & si æger non nimis debilis, manibus hominum aut animalium actu unctionem esse instituendam æquali motu in loco lucido & mediocriter calido. Ac si temperata & sine flatu aëris qualitas fuerit, tunc etiam sub cœlo adhibendam gestationem. Sed longitudinem loci esse observandam, ne frequenti reversione vehiculi circulator gressus vertiginem inferat ægrotanti. Tunc etiam deambulationem adhibendam, sed primo tardam, dehinc medio tempore fortiolem, atque paulo concitatiolem extentis cruribus. Quibus vero caput fuerit plurimum relevatum, iis etiam lectionem ante ambulationem esse adhibendam, sed deinde leniter summissa voce: *tum exercitium atque unctionem, quæ æqualiter corpus moveant atque curent, ut vestitos faciamus currere, nudos vero cum frictione perungi.* Tunc manus suo motu exercere vel certe luctationem jugem facere, adhibito gymnaste, doctore, cujus præceptis pareat, adhibitis etiam iis rebus, quæ implere & commovere caput valent, ut sunt ea, quæ cum jactatione plurima corporis fieri jubentur, nec non etiam circulator ductus atque retrogressus cum saltibus. ⁵ Etenim motu densa laxari Aurelianus putat, & retenta tenuari. ⁶ A deambulatione levi cephalæa laborantem jubet perungendum, hoc est ex superioribus ad inferiora membratim deductis manibus defricandum. Sic enim capitis densitatem, quæ videbatur illata, solvi, cum inspiratio facilis totum per corpus fuerit effecta. Sed, ut ad exercitationes redeam, cujuscunque exercitationis finis, Celso auctore, ⁷ plerumque debet esse sudor, aut lassitudo, quæ citra fatigationem sit: idque ipsum modo minus modo magis faciendum est: Galeno autem auctore, ⁸ constitutus ex-

[5] Cal. Aurel. Morbor. Chronic. libr. I. cap. I.

[6] Idem Morb. chronic. libr. I. cap. I. Et acutor. morb. libr. II. cap. XL. scribit omnem motum efficere viarum raritatem.

[7] Lib. I. cap. II.

[8] De sanit. tuend. passim, cum primis vero lib. II. cap. XXIII. & Ægineta lib. I. cap. XVI. & XVII. & Oribasius libr. citato. Exercitationi tamdiu insistendum, dum & corpus intumescit &

exercitationibus terminus habetur respirationis alteratio, quod si ea nondum mutata, signum hoc est exercitii imperfecti.

III. Antequam autem aliquis se exercitationibus dictorum medicorum tempore accingeret, opus erat ipsi frictio, quam præparatoriam appellitabant, eademque calefaciendi corporis causa instituebatur, fiebatque, primum mollis: mox vero exercitationem aggressuro, dura: ⁹ exantlatis autem exercitationibus iterum eundem oportebat frictionem subire, quam apothepapeuticam vocabant, atque hæc plusculo oleo, cum spiritus omnimoda retentione, peragebatur. ¹⁰

IV. Non

& color floridus apparet, & motus prompte, æquabiliter & concinne eduntur, & sudor cum calido vapore mistus cernatur. Inhibendam vero exercitationem, quamprimum aliquid horum fuerit mutatum. Gymnastæ enim, & non pædotribæ, (qui modo, quicquid motuum in palæstra perficiebatur, noverat) erat, callere omnis generis exercitationum qualitates, & quid quisque motus tum in valetudine secunda tuenda, tum in adversa redintegranda, in omnis generis ætatum & conditionis hominibus, efficere valeat, vid. cap. XXI. & XXII. dicti libri. Cæterum veteres, qui de arte Gymnastica scripserunt, plurimum ratiocinati sunt de lassitudinibus, ex exercitiis contractis. Commemorat namque Galenus cap. VII. lib. III. tres simplices, & quatuor compositas: capite XIV. autem lassitudines quatuor simplices; & undecim compositas. Primam ex simplicibus vocat ulcerosam, quam ex recrementorum tenuium simul & acrium copia fieri: secundam *tensivam*, affectionem hanc contingere circa musculos & nervos, in quibus tensionem cujusdammodi exercitatos perferre: tertiam *inflam-*

mativam, in qua velut contusas aut inflammatas eos sentire partes, & hanc accidere, excalefactis musculis, aliquid de circumfusis sibi supervacuis recrementis, attrahentibus: quartam denique gracilitatis; generari hanc, musculis ultra modum siccatis, adeo ut nudatum corpus appareat squalidum ac contractum, & ad motum pigrum. Reliquarum undecim nominationes a Galeno non traduntur. Traditur vero non modo ab eo in libr. IV. sed etiam breviter ab Ægineta. lib. I. cap. XX. quarumcunque simplicium lassitudinum curatio.

[9] Vel ita secundum Æginetam lib. I. cap. XV. frictio præparatoria instituebatur. Ante exercitia corpus moderata frictione, linteis facta, oportebat calefacere. Deinde oleo fricabatur nudis manibus, donec probe calesceret, & mollium esset corpus, & florido rubore ruberet, & ad tumorem perductum esset. Eadem fere habet Oribasius Coll. medic. libr. VI. cap. XVII. & XV. item Ætius. tetr. I. ferm. III. cap. I.

[10] Galenus de sanit. tuend. lib. III. cap. I. monumentis prodidit. Omnis exercitationis, probe peractæ, partem-

IV. Non medicorum, sed fervorum, antiquitus erat homines fricare. Ab initio enim frictus non tanto artificio instituebatur, quanto postmodum Prodicto Selymbriæ nato, Iatrolepticon instituyente, reuñtoribus quoque medicorum ac mediaſtinis vectigal inveniēte, cœptum est. ¹¹ Tanta deinceps hominum subtilitas fuit, ut ungue fricari, quia cum ratione fiebat, ſingulare artificium putaretur. Is Prodictus tamen non primus fricationum ſpecies invenit, ſed longe ante eum Cous noſter, cujus auctoritas etiam nunc viget, imo apud poſteros perennabit, cum quadruplicis generis fricationum diffe-

poſtremam dici apotheraſiam, eamque duplici conſilio ſuſcipi, & ut excrementa expurget, & ut corpus de laſſitudine tutum reddat. Priorem cauſam etiam exercitationi communem eſſe, quoniam ſolidas animalis partes firmet & excrementa expurget. Proprium tamen apotheraſiæ ſcopum eſſe, ut laſſitudinem, quæ ſuccedere immodico exercitio ſolet, ſummoveat atque prohibeat. Cujus finis, ut exercitati compotes fierent, oportebant frictiones, quæ per alios cum celeritate adminiſtrabantur, adhiberi: imo plurimum manibus fricandum, quo nulla corporis pars nuda relinqueretur, & cum his una, tum ipſarum, quæ fricabantur, partium tenſionem, tum etiam ſpiritus cohibitionem. Oleum quoque fricando corpori largiter erat circumfundendum: huic enim potentiam eſſe tenſa remittendi, & actione vehementiore fatigata, emolliendi. Media igitur fricatio erat mollis duraque, quam etiam mediocrem appellabant. Perſiciebatur autem fricantis manibus valenter injectis, ita ut earum compreſſio proxime ad duram frictionem accederet: cæterum pinguedinis copia & velocitate movendi eatenus remiſſis, ut plane mediocris

evaderet. Ut autem, quicquid excrementorum inter cutem & ſubjectam carnem reſidet, per cutim expellatur, haud exigua apotheraſiæ portionem eſſe ſpiritus detentionem, rebantur gymnæſtæ: quam quidem effici tenſis omnibus thoracis muſculis: iis vero, qui ſub ſepto ſub abdomine ſunt, remiſſis. Secundo loco habebant eam ſpiritus cohibitionem, quæ mediocriter eos muſculos, qui in abdomine ſunt, tendit. Eum ad finem itaque ſaſciarum circumactus fiebant, tendente ſe ad ſingulas eo, qui fricabatur, non tamen cum omnibus pariter ſe vertente, quum neque continuos motus neque vehementes ei contingere ex apotheraſia conveniret. Proinde tum ſæpe revolvere, tum ſæpe hoc ipſo tempore progymnaſtem mutare oportebat, ſæpe ipſe a tergo gymnæſtæ incumbens, atque utrumque crus per vices ei circumplectens, idque cum tenſione aliqua non urgente, ab aliis, qui commode contrectarent, fricabatur. Uſum hujus apotheraſiæ vide apud Galenum d. libro & Oribasium cap. xvi. d. libri.

[11] Ut *Plinius* H. N. lib. xxix. cap. 1. & lib. xxviii. cap. iv. habet.

differentiam statuit atque suam quibusque virtutem adscripsit. Ait enim hic vetustissimus auctor Medicinæ, ¹² frictione, si vehemens sit, durari corpus: si lenis, molliri: si multa, minui: si modica, impleri. Hippocratis sententiam fusius ab Asclepiade, in eo volumine, quod communium auxiliorum scripsit explicatam, Celsus ¹³ auctor est. Theon Gymnastes sex, & Galenus novem, frictionum qua qualitate qua quantitate differentias, tradit. Ille qualitates bipartitus est, ut in duram inque mollem: harum unamquamque vero iterum divisit tripartito, ut in paucam, multam & mediocrem: Hisce igitur multiplicatis oriuntur antememoratæ sex frictionum differentiæ. Galenus autem dictis duabus qualitatibus adjunxit insuper tertiam, quam mediocrem vocavit, eandemque tripartitam, ratione quantitatis statuit, paucam scilicet, multam, & mediocrem: quæ tres, dictis sex quantitatuum differentiis, si additæ fuerint, efficient novenas fricationum secundum Galenum differentias. Equidem fuerunt aliqui veterum, qui statuerunt differentias in frictibus esse, si quis sub dio, vel sub tecto; vel in balneo, vel ante balneum, &c. in locis, frictus fuerit; adhæc fricationes inter se differre respectu materiæ, qua paractæ fuerint: aliusmodi enim frictionem esse, quæ plurimo, vel modico, vel plane nullo, oleo: atque quæ manu tantum, vel etiam pulvere intermixto; & rursus, quæ aspero vel molli linteo, perficiatur. Verum enim vero Galenus tot enerratas fricationum differentias fusque deque habet, exceptis iis, quæ ad paulo ante dictum novenarium numerum redigi queunt. ¹⁴

V. Cæ-

[12] In libro *μάρτυριον*, a Galeno. cap. v. lib. II. de San. tuenda, citato.

[13] De Re Medica lib. II. cap. XIV.

[14] De his fuse Galenus. in d. I. a cap. VI. usque ad XII. & eadem habent Oribasius fere coll. med. lib. VI. cap. XVII. & Aegineta. lib. I. cap. XVIII.

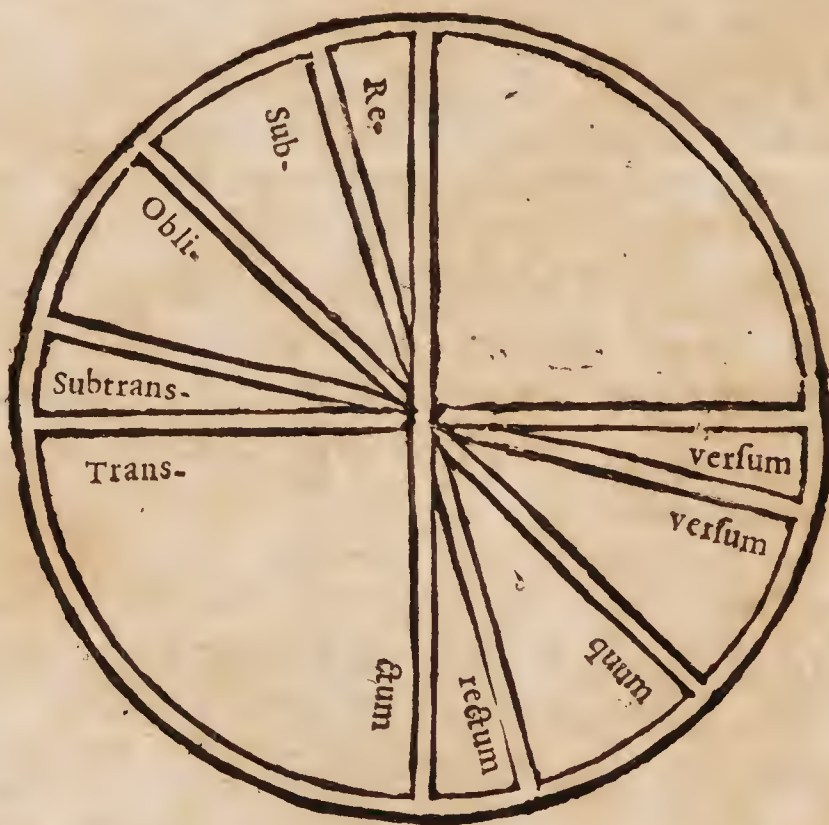
Libet iudicium Celsi nostri d. I. de tot frictionum speciebus prolatum in medium afferre. *Quas tamen species, literis prodidit, si quis curiosius aestimet, quod jam ad Medicum non pertinet, facile intelliget, omnes ex una causa pendere, quæ demit. Nam adstringitur aliquod eo dempto, quod interpositum, ut id laxetur, effecerat: & mollitur eo detracto, quod*

V. Cæterum fricatio quoque institui assolebat secundum variam posituram vel situm corporis. Interdum namque ex usu esse autumarunt, si transversum: aliquando, si *subtransversum*: subinde, si obliquum, rectum vel *subrectum*, manu ductum, in fricando observarent. ¹⁵ Deinde erant etiam, qui numero finiebant, quoties aliquis perfricandus esset; sed non audiendos eos esse, Celsus ¹⁶ auctor est; id enim ex viribus hominis potius colligendum esse. Etenim si is perinfirmus fuerit, satis esse si quinquagies: si robustior ducenties esse faciendum: inter utrumque deinde, prout vires sint. Quo fieri, ut etiam minus sæpe in muliere, quam in viro: minus

quod duritiem creabat & impletur non ipsa frictione, sed eo cibo, qui postea usque ad cutem digestionem quadam relaxatam pe-

netrat.

[15] En Exemplar, ut plurifariam frictio ad manuum ductum perficie-

batur, quod delineare curavi e Galeni cap. |
III. lib. III. de Tuend. valet.

[16] Cap. XIV. lib. II.

[17]

nus sæpe, in puero vel sene, quam in juvene, manus dimovendæ sint. Iatrolepticorum munus erat, hæc & similia, quæ vel ad frictum vel ad unctionem necessaria, curare, ut artificiose perficerentur.

VI. Veteres frictionem ab unctione distinguebant, autumabantque, quod plurimum interesset inter hanc & illam. In unctura enim, corpus vel ejus pars, unguento delibuta, leviter pertractabatur: durius autem fiebat, si fricatio erat peragenda. ¹⁷ Per mihi mirum sanè visum est, unctiones & frictiones, quas tamen sani æque ac ægri quondam magni faciebant, hoc tempore perraro in usu esse, & oblivioni, hominibus se paulatim iis desuescentibus, fere tradi. Sed instabilitas mentis humanæ causa est, ut, quod firmum stabileque in actionibus hominum esset, nihil reperiatur; verum omne, quale quale fuerit, vicissitudinem tandem subeat.

VII. Et balneorum, quibus veteres tam superba sumptuosaque ædificia destinabant, ¹⁸ eadem conditio est. Equidem apud

[17] *Celsus* Capite jamjam citato. *Præterea, ungi etiam in acutis & recentibus morbis oportet, in remissione tamen, & ante cibum: longa vero frictione uti, neque in acutis morbis, neque increscentibus convenit, præterquam, quum phreneticis somnus ea queritur.*

[18] Quorum rudera etiam nunc variis in locis conspiciuntur. Structuram, quæ apud Romanos solennis erat, vide apud *Vitruvium* de Architect. lib. v. cap. x. Agrippa, ut auctor est *Dion. Cassius*. lib. i. i. i. Sudatorium fecit *Laconicum*. Id genus balnei ita vocari, quoniam hic tum nudari corpora, & inungi oleo præcipue videbantur. Idem, teste *Plinio* H. N. lib. xxxvi. cap. xxv. in thermis, quas Romæ fecit, figlinum opus encausto pinxit: in reliquis albaria adornavit: non dubie vitreas facturum cameras, si prius inventum id fuisset. Si quis plura, quæ ad magnificentiam, quam Romani in adornandis balneis ad-

hibebant, attinent, desiderat, is legat *Seneca* Epistolam lxxxvi. & *Cælii Plinii*, Epistolam vi. ad Apollinarem lib. v. *Galenus* lib. x. cap. x. Meth. Med. auctor est, Balneum ex partibus varia facultate præditis compositum. Ingredientes enim primum in aëre versari calido, postea in aquam calidam descendere, mox ab hac egressos in frigidam, postremo sudorem detergere. Posse autem primam ejus partem materias per totum corpus tum calefacere, tum vero liquare; præterea, quæ inæqualia sunt æquare, &c. Secundam Balnei partem, si quis in sicco corporis affectu ea utatur, posse madorem utilem solidis partibus immittere. Tertiam posse, ubi quis frigida utatur, totum corpus refrigerare, & cutem densare, & vires firmare. Quartam vero, corpus per sudores citra refrigerationis noxam vacuare. *Langius* lib. i. Epist. l. arbitrat; Balnea publica, excepto apodyte-

apud Mohammodanos potissimum hoc ævo, quia lege sancitum est, ut munditiei studeant, balneæ in usu sunt; at non tantum apparatus balnearium, quantum apud veteres erat in more positum, habent. Præter munditiei seu lavandi studium vix Mohammodanis alius est scopus, ut balnearia frequentent: cum veteres insuper ea adirent sudandi, fricandi, inungendique causâ. Quid? quod & ægrotantes, non paralytici, claudicantes, scabiosi, &c. vitio nervorum vel cutis externæ laborantes tantum, ut hac ætate tales ad Thermas præcipue ablegare solemus; sed febricitantes, &c. solebant sibi auxilium a balneis petere. Antiqui timidius iis utebantur, Asclepiades audacius: tamen Celso¹⁹ monitore, hic quoque habenda virium ratio est: neque committendum ut per æstum anima deficiat, sed maturius æger auferendus, curiosæque in vestimentis involvendus est; ut neque ad eum frigus aspiret, & ibi quoque, antequam aliquid assumat, insudet.

VIII. Nec calida tantum, sed etiam frigida veteres sæpe sæpius usi sunt ad complurium morborum curationem. Antonius Musa cum fratre Euphorbio sæpenumero ægris auctores fuerunt, ut frigidam usurparent, & hanc quidem subinde a balineis.²⁰ Prior fratrum Cæsarem Augustum, gravi morbo affectum, frustra que Medicorum opem diu implorantem, tandem lavacris frigidis, frigidisque potionibus, sanitati restituit. Marcello autem ægrotanti, Musa parili modo Medicinam faciente, mori necesse erat,²¹ Abolescebat postea aliquandiu dicta lavatio frigida, donec civitatem Romanam

rio, quatuor casulis composita; quarum unamquamque peculiarem aquæ, seu aëris calefacti, aut refrigerati, gradum nactam. Apud Romanos erant etiam Balneæ pensiles, quas, ut *Plinius*. H. N. lib. ix. cap. liv. narrat. Sergium Oratam primum invenisse. Si quis de thermis, quarum usum Romani magni faciebant, plura scire avet, is

adeat *Bacii* libr. vii. cap. vi. ix. & seq. de thermis: item Iouberti libellum de balneis.

[19] Lib. ii. cap. xvi.

[20] Ita *Plinius* H. N. Lib. xxv. cap. vii.

[21] Ut monumentis prodidit *Dion Cassius* lib. liii. & ex hoc Xiphilinus.

manam Charmis Massiliensis invasit, damnatis non solum prioribus Medicis, verum & balneis: frigidaque etiam hybernis algoribus lavari persuasit. Merfit ægros in lacus, videbantur senes consulares usque in ostentationem rigentes.²² Damnabant tamen insequentes medici talem lavationis frigidaæ abusum; verum, quia experimentis confirmatum erat, lavacrum frigidum subinde ex usu fuisse, ideoque Galenus,²³ Agathinus²⁴ aliique veterum medicorum præcepta monitaque posteris dediderunt, qui lavatio frigida rite instituenda sit, atque perficienda.

[22] Hoc pacto scribit *Plinius*. H. N. lib. xxix. cap. i. Et Caribæi lavationem frigidam magnificiunt in catarrho & aliis morbis teste *Rochefort* Hist. de Antilles. lib. ii. chap. 24.

[23] Cap. vi. lib. iiii. de tuend. valetud.

[24] Cujus fragmentum extat apud *Oribasium* Med. Coll. lib. x. cap. viii.

Cæterum veteribus etiam in usu erat siccatio per arenam. Quo pacto autem ea, & quibus in affectibus secundum Herodotum sit instituenda, vide *Oribasii*. d. l. cap. iix. Idem Herodotus, ut e cap. ix. x. & xi. apparet, adhibebat subinde in curandis omnis generis affectibus vel insolationem, aliquando fomentum ex prunis, seu carbonibus ignitis, institutum

DISSERTATIO IX.

DE

Anatome.

I. **Q**uandoquidem hoc tempore nullus feracior in Medicina locus, nec uberior, quam de Anatome; placeat originem ejus & progressum, usum & abusum breviter exponere. Licet per vocabulum anatomes Graji dissectionem quamvis, in primis vero membrorum, significant: ¹ Medici tamen eodem declarant abditarum partium, quæ ex animalis cujusdam dissectione comparatur, con-

[1] Vide *Scapula* Lexicon in voce Τέμνω.

contemplationem. Confectionis vero species duas statuerunt veteres : alteram ex industria vel in viventibus vel in mortuis ; & vel in totis , vel in partibus partium occultarum gratia a Dogmaticis tradi : alteram casu addisci , ut ex vulnere magno quo cuipiam illato , qua specie soli empirici utebantur. ²

II. Si quis animam revocaverit ad ultima Medicinæ tempora , deprehendet idem anatomen , quamdiu Medicinam , qui e familia Asclepiadarum exercerent , per manus parentes liberis tradidisse , quare hi postquam a teneris unguiculis a majoribus sic instituti atque imbuti essent , nec lectione nec scriptione indigebant. Græci tales vocabant πεπαιδευµένους , id est a pueris instructos. Excedente autem arte e familia Asclepiadarum opus erat posteris , ne anatome oblivioni traderetur , præcepta secandi vel cadavera vel viva animalia monumentis tradere. Primum Dioclem fuisse , attestatur Galenus ³ qui confectionis viam literis prodidit , quem diu postea Marinum esse subsecutum : imperfectam tamen & parum perspicuam disseccandi rationem esse , quam Marinus libris divulgavit.

III. Dubitant nonnulli , an cadaveris hominis confectio unquam ante Aristotelem fuerit instituta ? siquidem is in opere talentorum multorum mercede famoso , (Stagyritem enim rumor increbuit , Athenæo auctore ⁴ ab Alexandro donatum fuisse

[2] Hæc e Finition. Galeno adscriptis. At Introduct. Galen. adscr. cap. xi. *Anatome abusive quidem dicitur etiam exteriorum corporis partium & particularum commemoratio , quæ verbis unius cujusque ipsorum naturalem situm , ordinem , usum , quem animanti præbent , propriam cuique illorum appellationem : proprie vero anatome interiorum cum sermone explicatio dicitur. Siquidem oculis eas indicatas esse , anatome non est , sed cujusque notitiam ex sermone ac verbis accepisse , & naturales actiones , quo modo ipsas obeant , didicisse præterea ; quam invicem communionem viscera aliæque corporis partes per venas habeant.*

[3] De Anatomic. administrationibus libr. i i. cap. i. & i i.

[4] Deipnosophistar. libr. ix. Non mirum profecto est Aristoteli ad quinquaginta volumina , quæ de animalibus condidit tam magnis sumptibus opus fuisse. Siquidem jussu Alexandri magni regis cupidine inflammati , animalium naturas noscendi aliquot millia hominum in totius Asiæ Græciæque tractu , Aristoteli , summo in omni doctrina viro parebant , inventa novæque , quæ ad animalium naturas spectarent , cum eo communicabant , teste Plinio Hist. Natur. libr. viii. cap. xvi.

fuisse talentis octingentis. i. e. secundum Causoboni calculum quadringentis & octoginta millibus aureorum ad impensam condendis iis libris de animalibus necessariam) commemorat hominum partes interiores esse in primis minus certas & incognitas, quamobrem cæterorum animalium partes, quarum similes sunt humanæ, esse considerandas. Sed si quis animo attenderit ad morem Ægyptiorum, qui mortuos demptis ex cadavere visceribus oleo cedrino, opobalsamo &c. pollingebant, ut eos ab interitu corruptione vindicarent, non ægre judicabit pollinctores, quamquam incuriosius fortassis cadavere viscera, mollesque, corruptioni facili obnoxias, partes, exemerint; habuisse tamen cujusdammodi viscerum structuræ, positus, &c. cognitionem. ⁶ Plinius ⁷ literis prodidit, succum raphani prodesse, quando phtisis cordi intus inhæreat, remedium hocce compertum esse in Ægypto, *regibus corpora mortuorum ad scrutandos morbos inscantibus*. Sed, quia non constat an a prioribus, an a posterioribus e Ptolomæorum familia, regibus istiusmodi corporum mortuorum investigatio sit instituta, asserere idcirco non audeo, num ante Aristotelis ætatem cadaverum sectio a regibus instituta, nec ne sit? Syncellus Chronograph. pag. 54 edit. Paris. ex Africano & Eusebio memoriæ quidem prodidit Athot, Menes Theinitæ Dynastiæ 1. Ægyptiorum regis Filium, Memphi regiam extruxisse, quemque de anatome, medicum enim eundem fuisse, perhibent scripsisse: verum enimvero quin ejusmodi scripta, quæ tempore ante dictorum auctorum per orbem circumferebantur, suppositia & conficta ut Enochii ut Hermetis &c. fuerint, eccui non dubium erit? Democritum quidem, auctores referunt,

[5] Libr. 1. cap. xvi. Histor. de animalib.

[6] Quo pacto pollinctores apud Ægyptios cadavera condiderint tradit Herodotus in Euterpe, item Diodor. Sicul. libr. 1. cap. xci. ubi eos, qui cadavera condiunt, vocat *taricheutas*. Et

auctor Introduct. Galeno adscript. cap. 1. scribit *Ex cadaverum confectione, quam in condiendis iis asservandisque habere moris erat, multa etiam, quæ manu administrantur, apud primos medicos inventa esse videntur.*

[7] Natur. Histor. libr. xix. cap. v.

runt, ⁸ exta rimatum, ut posteritas mederi doloribus interioribus posset: constat enim inter eruditos, non modo eundem mentem suam versasse ad brutorum, sed etiam ad hominum, naturam expiscandam. ⁹ De Hippocrate dubium & controversum est, sunt qui ajunt, ¹⁰ sunt qui negant ¹¹ Pausanias auctor est, ¹² inter Apollinis dona esse perveterem ex ære effigiem hominis, cui diuturno morbo, carne consumpta, sola ossa essent reliqua: hancque effigiem, Delphios asseverasse, ab Hippocrate medico dedicatam. At enim vero quoniam scripta Hippocratis perlegenti multa occurrunt, quæ non ita in hominibus, quemadmodum ille putavit, inveniuntur, dubia ratio est, num unquam cadaver humanum dissecuerit? aut, sin fecerit, quin fuerit negligenter factum. Quid? quod Stagirita, eodem capite, cujus verba paulo ante protuli, post paulo subjungit; *Homo plurimum cerebri, proportionem magnitudinis, ac humidissimum habet, continent id membranæ duæ: altera ossi adhærens valida: altera ipsum cerebrum attingens, infirmior, &c.* quod de homine non potuit affirmari, nisi fuerit capitis apertio facta. His adde, quæ sequenti capite habet, *Cor hominis, scribit, tantum in sinistram partem vergere, &c.* Et iterum, *Est hominis lien suillo similis, sed specie angusta & longa, &c.* Et rursus. *Hominis jecur est rotundum ac simile bubulo, &c.* Tandem librum primum his verbis clausit. *Partes hominis tum interiores has talesque & ad hunc modum haberi, perspectum est.* Porro alibi locus est Aristoteli, ¹³ quem e Synneci medico Cyprio, ortum

[8] *Ammianus Marcellinus* Histor. libr. xxviii.

(9) Ut apparet ex Epistola Hippocratis ad Damoetum. Quin etiam *Laertius* lib. ix. memorat Democritum de Peste, de febribus, deque iis, quæ ex morbo tussi agitantur: item prænotiones, & de victus ratione scripsisse. Quæ cum ita sint, efficitur his rationibus

eundem omnimodam corporis constitutionem habuisse perspectam.

[10] Ut *Riolanus* in *Antropograph.* l. i. c. 4.

[11] Ut *Clericus* dans l'histoire de la Medic. part. i. livr. 4. chap. 4. & part. ii. livr. i. chap. iii. & chap. vi.

[12] Libro x.

[13] *Hist. anim.* lib. iii. cap. ii.

[14]

ortum & progressum venarum describente, excerpfit. Item locum allegat e Diogene Apolloniata, ubi hic distincte venarum hominis mentionem facit. Nimirum quo pacto ea per universum corpus, perque pleraque ejus viscera distribuuntur & propagentur, Iterum alibi ¹⁴ Aristoteles locum e Polybio, venarum quarundam in corpore distributionem, memorante, excerpfit. Hæc & similia, quomodocunque fuerint, abunde probant, Anatomen quoque in hominibus ævo Aristotelis institutam, & non Herophilum, quem Tertullianus ¹⁵ falsè appellat dicterio lanium, qui sexcentos excruciat; ut naturam scrutaretur, qui hominem odit, ut nosset: neque hunc inquam, neque Erasistratum, illorum temporum æqualem, primos fuisse, qui cadaveris humani sectionem instituerunt.

IV. Quamquam ex supra dictis appareat Ægyptios & eos, qui e stirpe Asclepiadis antiquissima nati erant, anatomes cognitionem habuisse: Chalcidius tamen ¹⁶ anatomes inventionem Alcmaëoni, Platonis ætate philosopho nobilissimo & clarissimo, Pythagoræ discipulo, acceptam refert. Præclari non modo in Medicina, verum in anatome nobiles erant in primis Herophilus & Erasistratus, qui, ut Celsus ¹⁷ memoriæ mandavit, nocentes homines a regibus ex carcere acceptos, vivos inciderunt, consideraruntque etiam spiritu remanente ea, quæ natura ante clausisset, eorumque posituram, colorem, figuram, magnitudinem, ordinem, mollitiem, læ-

[14] Ejusdem libri capite rrr. & cap. ix. scribit. Hominum etiam renes bubulis similes sunt, quippe qui tanquam compositi ex multis renibus exiguis consistant: neque æquabiles sunt quomodo renes ovium cæterorumque quadrupedum, habentur.

[15] Libro de Anima.

[16] Comment. in Timæum Platonis. Et *Diog. Laert.* libr. viii. scribit Alcmaëonem Pythagoræ auditorem, plu-

rimum in Medicina versatum fuisse: sed non commemorat eundem sectioni animalium, abs quorum esu Pythagorici abstinebant, operam dedidisse: imo studiose mortuorum attactum, ne se polluerent, devitabant. Quæ cum ita sint, conficitur ex his, Alcmaëonem præceptoris placita neglexisse, aut Chalcidium ei tribuisse, quod verosimile non est.

[17] In Præfat. lib. i.

[18]

lævorem, contactum, processus deinde singulorum, & recessus, & sive quid inseritur alteri, sive quid partem alterius in se recipit. Porro ratiocinabantur dicti auctores, neque enim cum dolor intus incidit, scire quid doleat, eum, qui qua parte quodque viscus intestinumve sit, non cognoverit: neque curari id; quod ægrum est posse, ab eo, qui quid sit ignoret. Et cum per vulnus alicujus viscera patefacta sunt, eum, qui sanæ cujusquam colorem partis ignoret, nescire quid integrum, quid corruptum sit. Ita ne succurrere quidem posse corruptis, aptiusque extrinsecus imponi remedia, compertis interiorum & sedibus & figuris, cognitaque eorum magnitudine. Erasistrato debemus vasorum lacte refertorum, quæ reperit in hœdorum mesenterio, inventionem. Galenus quidem¹⁸ eum falsi incusavit, verum Asellius ea præterito seculo de integro inveniens ostendit Galenum ista oscitantem hallucinatum fuisse.

V. Verum enimvero quomodocunque veterum anatomes cognitio & scientia fuerit; Galenus tamen¹⁹ asserere non dubitat, neminem tempore superiore ea, quæ vere in anatome apparent, diligenter pertractasse: quinimo libros eorum, qui anatomicos se ipsos vocaverunt, plenos esse innumeris erroribus. Suadet igitur Naturæ speculatori, ut libris anatomicis haud fidem tribuat, sed propriis oculis; aut ad se accedat, aut cum aliquo eorum, qui secum versati sunt, conversetur. Galenus utique magnam scientiam in Philosophia, Medicina, Anatome, ratione temporis, quo vivebat habebat; multaque Secula postea sic viguit Galenicorum nomen, ut nulli alii docti viderentur. Veruntamen quam multa sunt deinde ab aliis inventa, quæ ejus scientiam fugerunt. Fabritius ab Aquapendente seculo decimo sexto inter alia reperit valvularum in venis

[18] Galenus de anatomic. administ. libr. 7. cap. xvi. In tractatu an sang. in arter. natur. contin. cap. v. Locum ex Erasistrato citat. Nam si abdomen, scribit, & internam membranam dividerimus, arterias in Mesenterio plane con-

spiciemus: in hœdis quidem nuper natis lacte refertas: in adultis animalibus diversas.

[19] De usu part. corp. tuen. libr. 11. cap. 3. & 7.

nis fabricationem, quam tamen curatius exposuit Paulus Servita Venetus. Hunc perhibent primum excogitasse sanguinis circuitum, quem illum Harvæo, ejus sententiam postea variis argumentis & demonstrationibus planius & apertius declaranti, ostendisse. Quotusquisque inficiabitur Vesalium, qui primus Galeni errores coarguere ausus est, & Casserium, & Eustachium longe Galeno in anatome excelluisse. Quotusquisque ignorat seculum decimum septimum & sequens, quo vitam agimus, fuisse hominum navorum & industriorum, experimentissimorum & diligentissimorum ferax. Ex tam multis liceat mihi in lucem proferre Fallopiæ tubæ Fallopiæ, Pecquetum receptaculi chyli communis & inde emergentis ducti thoracici, & Virsungum ductus pancreatici, & Rubbeckium vel Bartholinum vasorum lymphaticorum, Stenonem ductuum salivalium superiorum majorum, & Nuckium ejusdem generis ductuum minorum, Ruyschium arteriæ bronchialis & membranæ arachnoedæ &c. inventores. Swammerdamum ferunt primum tradidisse modum omnis generis corporis vasa cera vel sevo colorato infarciendi, & carnosas partes spiritui balsamico immergendi, ut citra putredinem diutissime custodiri possent. Cæteros, ut & Anatomicorum de rebus a se inventis alterationes, ne nimius videar, sciens prætereo.

VI. Galenus quidem majorum incuriam & inscientiam Anatomes vituperavit; verum recentiores nec illi, in Medicina inque Anatome quondam celeberrimo, pepercerunt, exprobra-
runtque rerum anatomicarum negligentiam, & imperfectam notionem rudemque confectionis rationem. Apparent hæc ex iis, quæ Du Fagon, Regis Galliæ comes archiatrorum literis tradidit. ²⁰ Frustra aliquem operam dare corporis humani conservationi, scribit, nisi habuerit perfectam Anatomes cognitionem. Veram autem Anatomem, vult, distinguendam esse ab illa, quæ tempore Galeni erat nota: ideoque minime acquiescendum in cognitione figuræ, coloris, prin-
ci-

[20] Thesibus Parisiis habitis, quas *An-* | hæc rursus in latinum transtuli.
dry operi suo de vermibus inseruit, unde

cipum viscerum situs, tendonum, ut & massæ musculorum carnosæ: siquidem hos Anatomicos non plus scire, quam lanios, vel coquos, partium, ferculis delicatis aptarum, callentes; verum enim verò medicum oportere potius perscrutari, quicquid maxime abditum, atque anquirere de primis principiis, viscera componentibus. Nempe stilo seu instrumento gracillimo minima quæque vascula esse dilatanda, animo expiscandi, glandularum prope innumerabilium, & vix conspicuarum, multiformia cribra, quibus omnis generis humores a sanguine secernuntur, colantur, aliorum amandantur. Deinde debere eundem exilissima nervorum filamenta persequi, ut inde addiscat eorundem distributionem per omnis generis corporis partes, atque mutuum, quod invicem habent, commercium. Ad hæc summa oculorum acie observandam esse musculorum texturam; quin & beneficio microscopii inspicere oportet cavitates, ductus spirales, cellulas, &c. quas a fibris tenuissimis formari, eum ad finem, ut, cognita dictarum partium exilitate fragilitateque, judicare possit, quænam pars aut rupturæ patiens sit, aut conservationi: & quod consequens est, quæ causâ, vel adversæ, vel secundæ valetudinis. Nec satis esse vidisse hæc, admonere pergit Nobilissimus Fagon, in cadaveribus duntaxat, in quibus modo structuram & positum partium solidarum conspici; sed etiam viscera animalium viventium esse exploranda, animo discendi quærendique conservationem functionum corporis, ut eæ miro consensu fiant: itidem fluidarum solidarumque partium, quibus machina viva composita est, pugnam seu cujuscunque modi motionem, agitationem, renixum. Item quomodo fluidæ in solidis contentæ, has nifu quasi continuo impetant: & iterum quo pacto solidæ resistant violentiæ fluidorum, quæ continue in latera illarum impingere soleant.

VII. Verum enimvero multi medici & olim & nunc addubitant, quin Clinici tam uberes fructus, quos recentiores anatomici promittunt, ex Anatome adeo laboriosa capere possint. Nam confessâ res est, ajunt, corporis humani partes triplicis generis

ris esse, solidas utpote, fluidas continentes: dein fluidas, quas juxta ac in solidis, vasis suis contineri: & tum demum impetum facientes, quas solemus spiritus appellare. Et hæc est, vetustissima ab Hippocrate ²¹ tradita corporis humani divisio. Jam negari haud posse, instant, Anatomen ostendere, quo pacto partes solidæ inter se cohæreant, qua figura, quo positu &c. dotatae sint. Præterea miram venarum, arteriarum, nervorum, omnis generis vasculorum, glandularumque per universum corpus distributionem: quin & liquoris, in canalibus glandulisque variis contenti, formam externam; denique variorum viscerum obstructions: vel aliquampiam corporis partem exulceratam, putrefactam, calculo, polypo, vermibus vel similibus corporis vitiis refertam. Hæcque omnia, concedunt partim Physicis, structuram in primis corporis animantis, quatenus organicum est, considerantibus, partim chirurgis ad luxata membra vel fracta ossa restituenda, & ad viscerum, ut & aliarum corporis partium, vulnera sananda scitu maxime necessaria esse. Ignorata namque Anatome, Chirurgus erit minime aptus ad terebrationem cranii, Laryngotomiam, Paracenthesin, & similes periculi plenas operationes perficiendas. Verum enimvero quantum ad medicos, qui medicationi ægrorum interiori operam navant, attinet, statuunt, distinguendos esse morbos ab externa violentia vel prava conformatione ortos ab iis, quorum causa proxima est sive in humoribus corporis, sive in spiritibus: si illos aliquis secum considerarit, hunc non repugnaturum putant, Anatomen monstrare partem vel locum affectum, quandoquidem causa evidens est, quæ illos produxerat; sin vero hos, quorum vitium scilicet latet in humoribus seu in spiritibus, tum multum dubitant, an Anatome causam morborum continentem medicum practicum docere possit: siquidem istiusmodi causa in obscuro posita est, atque nequit ullo Anatomicorum instrumento, quamquam oculos habuerit eruditos, indagari.

Exem-

[21] In libr. 6. de morbis popularibus.

Exemplis non opus est, quia res per se satis plana est. Enimvero inter medicos convenit, conjectura potissimum, & usu juvantium ac nocentium debere ea investigari; & præterea quotusquisque medicorum gloriari audet, se scire causam febrium tum continuarum, tum intermittentium, morborum contagio contractorum, convulsionum, &c. Nonne confiteri cogimur ignorantiam nostram, & heic loci Theoriam Medicam omnimoda ambiguitate premi: quam, vellem, nos superare posse.

VIII. Sed instant & urgent anatomici præter se neminem meliora, recensitorum morborum explicationi inservientia, tradidisse, se enim, facta cadaverum innumerabilium sectione, explorasse invenisseque modo hoc, modo illud viscus, &c. corporis defuncti partes fuisse ulceribus, calculis, &c. refertas. Suæ industriæ acceptas variorum viscerum obstructions, putrefactiones, multarum partium rupturas, inflammationes, ex quibus crebro gangræna sphacelusque existunt, referunt. Se tandem sæpissime demonstravisse sanguinem, cæterosque corporis vasa permeantes humores, multimodis ab indole naturali degenerasse.

IX. Ad quæ respondent adversarii. Concedimus, inquiunt, nos talium observationum adminiculo causam mortis discere, vel ultimum morbi effectum; sed ex his non discimus causam antecedentem, quæ hoc produxit. Illius impetum Practicus, in quantum potis est, suppressere debet, ne hujusmodi funestum effectum producat. Damus præterea, pergunt, anatomicos posse generales causas afferre, v. g. solidarum partium exulcerationum auctorem esse humorem acrem, in dictis partibus abductum vel separatum: obstructions viscerum fieri plurimum a sanguine crasso, aliove humore tenaci, per canaliculas, circuitui destinatas, permeare nescio, &c. At enimvero rationalem Practicum, ajunt, priusquam ejusmodi acritudinem corrigere possit, scire debet, cujus generis ea sit: quoniam vocabulum Acrimonix longe inter se diversissimas res significat. Alia enim correctione opus esse, si *alkalicum*; alia, si *muriaticum*; alia, si acidum, humores vitiarit. Eandem conditionem esse reliquorum, quæ etiam gene-

generatim afferuntur. Quod superest, Anatomes cognitionem Medico practico necessariam putant : Ast se non perspicere, dicunt, quod, si quis juxta celeberrimi *Fagonis* præcepta corpus humanum didicerit, is tum possit melius ægrotanti secundum rationem medicari, quam, qui ejusmodi minutissimis, curiositati humanæ tantum satisfaciuntibus, supersederit. Neminem ignorare, quanto temporis spatio, quanto indefessio opere, quantis sumptibus, opus sit cuipiam, antequam ea, quæ a recentissimis Anatomicis docentur, addiscere possit ; superesse plura, & fortassis utiliora, Medico, victum atque amictum lucraturo, scitu necessaria. Necesse enim est, scire initium, progressum, & finem morborum, eorundemque differentias, signa salutis & Lethi : &, in qua cardo rei vertitur, curationem e triplici Medicorum fonte, diætetico videlicet, pharmaceutico & chirurgico, hauriendam. Medicos profecto habere latissimum discendi campum, cui aliquando per totum vitæ curriculum immorari oportet, priusquam labris primoribus cuncta, quæ ab iis intelligi desiderantur, attingere possint. Et, mea quidem sententia, nemo potest esse omni laude cumulatus medicus, nisi erit dictarum rerum scientiam consecutus. Sed majus est hoc quiddam, quam homines opinantur, & pluribus ex artibus, studiisque collectum. Quis enim aliud in maxima discantium multitudine, summa magistrorum copia, præstantissimis hominum ingeniis, infinita propemodum causarum varietate, amplissimis Medicinæ propositis præmiis, esse causæ putet, nisi rei quandam incredibilem magnitudinem ac difficultatem. Hinc perpauca sunt, me ipse de magno numero non excipio, qui de plena perfectaque Medicinæ cognitione gloriari queunt. Veruntamen negari etiam non potest, multa esse ad ipsam artem Medicam proprie non pertinentia, sed eam modo adjuvare excitando artificis ingenium. Sub horum censu est quoque ista Naturæ rerum contemplatio, quæ, quamvis non faciat medicum aptiorem, tamen Medicinæ reddit profectum. ²² Et, ut brevis sim, reor, ad ipsam curandi rationem, utcumque

R 3

ali-

[22] Ita *Celsus* in Præfat. libr. I.

aliquis eam secundum variorum Medicorum hypothèses aggreſſus fuerit, nihil plus conferre, quam experientiam.

X Cæterum nequeo mihi temperare, quo minus quorundam, de ipſa anatome glorioſius loquentium, inſcitiam reprehendam. Aſſerunt enim Anatomen eſſe clavem, partem principem, imo fundamentum totius Medicinæ, ſed eos, qui tantam artis venditationem oſtentant, magno in errore verſari, facile is animo comprehendet, qui ſuperiora & poſteriora Medicinæ tempora inter ſe contulerit. Antiquiſſimis enim temporibus pleroſque omnes, quin dicam ad unum omnes, qui medica tractarunt, rei Anatomicæ rudes fuiſſe nullus dubito. Empirici veteres, & Chinenſium cujuſvis ſeculi Medici, in faciendâ Medicina inclyti, Anatomen reprobabant. Ecquem fugit rationalis Medicinæ princeps *Hippocrates* in arte Medica longe celeberrimus, quem tamen conſtat in Anatome parum verſatum fuiſſe. Eadem ratio eſt omnium Dogmaticorum ad ſeculum decimum ſeptimum uſque, qui quamvis non niſi vulgaria in anatomicis ſcirent, nihilominus tamen ægris tam bene proſpereque medicinam adhibebant, quam recentiores tot decantatis inventionibus divites. Errant igitur, qui cenſent Anatomen eſſe partem primariam vel fundamentum Medicinæ. Nam ſi illa ita eſſet comparata, oportet Anatomes imperitos vel neſcios minus habiles eſſe ad ægros curandos, quam anatomicos: imo anatomicos debere illis in morborum curatione longe antecellere, quod tamen neu uſus quotidianus neu ratio huc uſque evicit. Quid? Si Medicina eſt ars, quæ in corpore ſano conſervando, & in morboſo reſtituendo, verſatur, ut eam omnes medici finiunt, neu videtur mihi ulla ratio, quæ evincat exercitatiffimum quemque anatomicum ſolo artis ſuæ ſubſidio poſſe alterutri Medicinæ fini ſatisfacere. Facit quidem Anatome ad qualemcunque corporis conditionem cognoscendam; ſed id faciunt quoque Phyſica, Mechanica, Hydroſtica &c. quas ſcientias tamen nemo ea propter inter medicinæ partes unquam retulit. Nec veteres, ſive Medicinam in tres partes, ut Diæteticam, Chirur-

rurgiam & Pharmaciam; five in quinque, ut Physiologiam, Pathologiam, Semeioticam, Hygieinen & Therapeam, diduxerint, nunquam Anatomes, tanquam peculiaris Medicinæ partis, mentionem fecerunt. Ex quibus dictis, cum ita se habeant, colligitur, Anatomen inepte partem primariam vel fundamentum Medicinæ vocari, injusteque in numero Medicinæ partium referri.

DISSERTATIO X.

D E

Secta Empiricorum.

I. **E**xpositis hucusque iis, quæ generatim ad Medicinæ ortum & progressum spectant, restant sectæ, earundemque auctores & decreta sigillatim tradenda. Propositum mihi est hoc capite docere, qualis quandoque fuerit secta Empirica, de qua apud veteres sæpe sæpius fit mentio. Verum in principio moneam, necesse est, Medicos Empiricos olim bene, verum nunc temporis male, audire. Peccant autem plerique nunc temporis viventes ignorantia vocabuli, cum eos, qui olim circumforanei, circulatores, &c. nominabantur, etiam appellatione Empiricorum dignos censeant: quum e diverso magnis potius intervallis distinguantur.

II. Empirica, quæ etiam Græce vocabatur *Teretice* & *Mnemoneutice*,¹ propter observationes & memoriam pariter, quibus sectatores potissimum operam dabant, occupata erat in experientia, unde & nomen sortita est. Inter conditores historiæ Medicæ non constat, quisnam primus sectæ hujus auctor fuerit: aliis Philinum Coum, Herophili discipulum:
aliis

[1] *Galenus* de sectis cap. 1.

[2]

aliis Acronem Agrigentinum, Empedoclis æqualem, ut Empirica Rationali secta antiquior esset: aliis Serapionem, tanquam sectæ auctores, memorantibus. ² Utut sit, mihi tamen videntur, qui primum medicinam morbo faciebant, in usu tantum & experimentis disciplinam posuisse.

III Scio equidem complures contendere Pythagoram, Thaletem, aliosque Philosophos Medicinæ insimul rationali operam navantes, Acrone antiquiores; concludere ideoque Dogmaticam vetustiore, quam Empiricam esse. Verumenimvero mihi Empirica videtur antiquior. Medicinam namque, cujusmodicumque ultimis temporibus fuerit, arbitror, totam experimentis deductam ortamque, subinde aliorum interitu, perniciose discernentem a salutaribus. Quod etiam Empirici tempore Celsi ³ professi sunt, repertis videlicet Medicinæ remediis, homines deinde cœpisse de rationibus eorum disserere: nec post rationem Medicinam esse inventam, sed post inventam Medicinam, rationem esse quæsitam. Nam ne agricolam quidem, aut gubernatorem disputatione, sed usu, fieri. Tantum abest, ut medicus possit.

IV. Mirantur multi quid causâ fuerit, quare empiricorum antiquorum scripta prorsus extincta deperditave sint, cum tamen ista secta habuit auctores longe clarissimos. ⁴ Præter ante memoratos, celebres fuere Apollônii duo, pater & filius, uterque Antiochia oriundus; deinde Menodotus, Sextus, ⁵ Theutas, Bachius, Heraclides, Zeuxis, &c. ⁶ Quantum ad me attinet, causâ hujus jacturæ, reor, nullam

[2] Vide *Celsum* in præfat. lib. I. *Plinium*. H. N. cap. I. lib. XXIX. & *Galenum* de Sectis. cap. I. & in Introductione cap. IV.

[3] In modo memorata Præf.

[4] A *Conringio* quidem introd. in art. Med. cap. II. §. VII. *Scribonius Largus* & *Marcellus Burdegalenis*, quorum scripta etiam nunc extant, in grege Empiricorum annumerantur: sed cum per

errorem lapsum fuisse, & dictos auctores potius in familiam dogmaticorum cooptandos, evici in Dialogo de opt. Medic. secta in coll. Medic. subjuncto.

[5] Hos memorat *Galenus* in introd. cap. III.

[6] Quorum mentio fit apud *Galenum* in libr. VII. aphorism. LXV. *Hippocratis* libr. II. cap. VII. Meth. Med. Claris in Empirica auctoribus adnumerat etiam

iam aliam fuisse, quam quod ultimi Empiriæ assēclæ ambi-
rent famam rationalium medicorum, conarenturque rationes
tam causarum morborum, quam curationum ægrorum, tra-
dere. Factum inde est, posteaquam simili modo ut Dog-
matici Medicinam profiterentur, ut, coalita utraque tandem
secta, Empiria plane obsolesceret. Qua inveterata, mirum
non est, quare posterioris ævi medici, contempta tum tem-
poris Empirica, præclarorum quamvis virorum scripta, non
magni tamen fecerint. Et, cum præter hæc apud posteri-
tatem, usque ad seculum sextum & decimum, in studio Sa-
pientiæ Aristoteles, inque Medicina Galenus, primas tene-
rent duntaxat; non admiratione afficior, spretis posthabitu-
ve usque adeo reliquorum multo clarissimorum doctrina juxta
& scriptis; quod nemo posterorum ferme id sibi negotium
dederit, ut inveterascentia aliarum sectarum scripta, iterum
describenda curasset, sicque ab interitu ea vindicasset.

V. Erat hoc in more positum institutoque veterum em-
piricorum, ut brevissimas rerum declarationes, non defini-
tiones, sed descriptiones, nominarent. ⁷ Quamquam hæc modo
verborum controversia fuerit, placet tamen Empiricorum qua-
lemcunque descriptionem Experimentiæ tradere. Experimentiam
dicebant, esse ejus, quod sæpenumero & eodem modo vi-
sum est, observationem atque memoriam. ⁸ Theutas, cele-
ber

adnumerat etiam Theodam, Glauciam,
Caliclem, Didorum, Hæraclidem &
Lycum.

[7] Vel illustrationes vel delineationes.
Ita Galenus lib. iv. cap. i. & ii. de Differ.
Puls. & subfigur. Emp. cap. vii. Imo nauci
habebant definitiones, quia primus, qui
rem cognovit, eam cognovit sine defini-
tione. ⁸ Sextus Empiricus, qui hanc con-
troversiam uberius libr. ii. Pyrrhon.
hyp. cap. xvi. diremit, falsè cavillatur
cum his, qui res per se notas definire
conantur v. g. si quis ab aliquo sciscitari
velit, an occurrerit ipsi homo insidens.

equo & canem ducens: his verbis *O ani-
mal rationale mortale intellectus & scien-
tia capax occurrirne tibi animal visibile;
latis unguibus, scientia politica capax, ha-
bens conglobationes firmatas super animali
mortali, hinniendi facultatem habenti,
quod secum ducit animal quadrupes latra-
tivum.*

[8] Galenus de optima secta. cap. ix.
vel ut habet Sextus Emp. adv. Mathem.
cap. vii. *Experientia est diuturnus usus
& operans absque arte & ratione, positus
in sola observatione & exercitatione.*

[9] De subfig. Empir. cap. vii.

S

[10]

ber Empiricæ auctor, breviter quidem Experientiam descripsit, eandemque utpote esse rei evidentis observationem; verum tamen ejusmodi descriptionem docet Galenus⁹ esse vitiosam: mavult autem paulo ante a me traditam esse substituendam, quæ est descriptio Experientiæ generalis: singularem autem Experientiam vocabant, quod aliquis *αὐτοψία*, i. e. proprio intuitu, deprehenderit. Et, quemadmodum ex complurium hominum experientia singula experimenta originem duxere, ita ipsam artem Medicam, a plurimis experimentis ortam, Empirici profitebantur. Comprehensionem censebant esse veram ac firmam rei alicujus cognitionem: Incomprehensibilem rationem illi e diametro esse oppositam: hanc dissensionum, & de rebus obscuris contentionum, causam esse. ¹⁰ De cætero statuebant nos sensus ducere ad experientiam, fieri eandemque proprio contuitu, vel observatione: dein historia, ac congruo de re simili ad similem transitu, quem *μετάβασις* vocarunt, Celsus videtur hanc expressisse per *confert similitudo*. Autopsiam Empirici rei evidentis cognitionem non tantum, verum etiam Experientiam vocabant. Alii statuebant autopsiam esse memoriam quandam eorum, quæ sæpe ac eodem modo visa fuerunt: ¹¹ Historiam autem describebant, quod ea sit rerum circa eadem sæpius probatarum narratio. ¹² Transitus porro de re simili ad similem, sit iter ad experimentum. ¹³ Differentiam tamen & Dogma.

[10] Galenus de Sectis cap. III. §. 12.

[11] De Sectis cap. II. & cap. I. §. 3. & de optim. secta cap. IV. §. 5.

[12] De optim. sect. cap. XI. & de subfig. Empir. cap. VIII. Historiam alii, esse voluerunt enunciationem eorum, quæ visu percepta sunt: alii enunciationem eorum: quæ evidenter appareant: alii enunciationem propriæ intuitionis.

[13] De subfig. Empir. cap. X. Causabantur autem Empirici se transitu ad simile indigere, quoniam plurima & pe-

ne infinita essent, in quibus observationes erant faciendæ; & opem ferentia essent quoque infinita, ac nemo posset, in omnibus aut plurimis observare. Præterea dixerunt se transitu ad simile uti, nonnunquam ab auxiliis ad auxilia: nonnunquam a locis ad loca: nonnunquam ab affectibus ad affectus. Ab auxiliis quidem ad auxilia, quando mespilum vice cotonei dysentericis exhibuerint: a locis ad locos, quando ea, quæ in musculosis aut nervosis membris observantur, talibus etiam applicuerint: ab affectibus

Dogmaticus, & Empiricus in vocabulis agnovere: ille statuebat transitum a rei indicantis natura innotescere: hic vero, ea potius sectari censebat, quæ sensu præcognita fuerint: non quidem quod probabile videatur, simile a simili generari, aut agere, aut pati; sed quod experimento compertum sit, ita se invicem habere, quæ sibi similia sint. ¹⁴ Cognitionem præterea, quæ autopsia comparatur, vel fortuitam esse, vel consulto factam. Fortuitam sine humano consilio vel casu evenire, vel natura: casu, ut, si quis occipitis dolore ægrotans in ambulando titubaverit, atque adeo involuntarie ad frontem alliserit, indeque propter aliquantum sanguinis, e vena frontis manantis, stillicidium juvetur; Natura autem accidere, si febrem habens, ob hæmorrhagiam narium, confestim a morbo liberetur. ¹⁵ Juvantia itaque & lædentia vocabant Naturalia. ¹⁶ Consultam denique ab intuitu cognitionem esse, quando aliquis, aut insomniis suadentibus, aut aliunde arbitrio ducto, volens ad experimentum venerit, v. g. si febricitans sitim explendi gratia coactus, sive aquam biberit, sive mala granata comederit, a febre ita liberatus fuerit. Dictis duobus experientiam comparandi modis, restat tertius, qui imitatione acquiritur, dicendus. Imitamine igitur comparari Experientiam ponebant, ubi aliquispiam id, quod semel atque iterum ac sæpe effectum conspexit, imitatus fuerit, idemque in iisdem morbis plurimum conducibile invenerit. ¹⁷ Hujusmodi repetita effecta

tibus autem ad affectus ita transiverunt, veluti cum remedia, ad sanguinis effluvium probata ad hæmorrhoi morsum accipiantur. Ita *Galenus* de optim. secta ad Thras, cap. xiiii. Idem de Sectis. cap. i. §. iiii. Erat quoque Empiricæ artis quandoque non incongrue de opposito transire ad oppositum, ubi scilicet similia universa incassum fuerint tentata: quod quidem a Dogmatico omnino alienum erat. Idem *Galenus* hæc

habet in libro de subfiguratione Empirica. cap. x.

[14] *Galenus. ibid. cap. x.*

[15] Ibidem cap. ii.

[16] *Galenus* de sectis. cap. i. §. 2.

[17] Non ita frequenter tamen, ut jam semper ex alio consequatur. Sufficere enim, prætendebant Empirici, ut vel plerumque vel utrovis modo vel raro contingat. *Galenus* de subfig. Empir. cap. ii.

fecta autem judicabant præcepta appellari : a multis vero in unum fasciculum collectis præceptis Medicinam, cum antea vaga instabilisque esset, artis formam tractu temporis indèptam esse. ¹⁸ Adhæc esse *Τριβικὴν*, quo vocabulo significari, tritam Experientiam, quam a disciplina, experimentis insistente, ortam, artifices solum usu exercere : Disciplinam vero, quæ in experimentis versatur, vocari, habitum eorum, quæ adeo frequenter evenere, ut theoremata jam inde sint constructa. Theorema nominabant, habitum rei, quam viderunt, cum eventus oppositi distinctione. E. g. Id, quod semper eodem modo contingit, oppositum ejus nunquam accidere : Et quod plerumque contingit, ejus contrarium, aliquando quidem, sed raro, evenire. Ejus autem, quod utrovis modo fit, æqualem esse oppositi eventum : sicut illius, quod raro accidit, contrarium frequenter apparere. Quibus fundamenti loco positis, quadruplicis generis theorematum differentias statuebant. Primi generis versari in iis, quæ nunquam : secundi, quæ plerumque : tertii, quæ utrovis modo : quarti tandem, quæ raro contingere soleant. ¹⁹ *Syndromen* per eminentiam vocabant concursum eorum, quæ ex longa observatione ita simul convenire comperta sunt, ut incipiant pariter, augeantur, vigeant, declinent, retrocedant. Hujusmodi symptomatum conjunctionem congregationemque morbum nominabant : vel potius in dictorum symptomatum concursu naturam morbi ponebant ²⁰.

VI. Quod vero ad exercitationem usumque medendi attinet, Empirici utique in his inclaruere ; siquidem, cum animus modo ad illam applicarent, omissa animalium sive vivorum sive mortuorum sectione, inspectioneque : ²¹ omis-
etiam

[18] *Galenus*. de Sectis. cap. I. §. 2. Præceptum vel placitum vocabant memoriam eorum, quæ semel atque iterum ac sæpe eidem affectui profuerunt. Ex complurium ejusmodi collectione Medicinam esse ortam, & eum, qui talia

collegit, esse medicum.

[19] Idem. de subfig. Empir. cap. II.

[20] *Galenus* de subfig. Empir. cap. V.

[21] Nam colorem, ajebant, levorem, mollitiem, duritiem, similiaque omnia non esse talia inciso corpore, qualia integro fuerint,

etiam obscuris , ratione tantum investigandis , morborum caussis , non potuerunt , quin tandem in Medicina facienda evaderent longe clarissimi. Posthæc non illotis , ut ajunt, manibus , juxta ac nostrates circumforanei temere , & nullo consilio , Medicinam administrabant ; verum ad præsentium accidentium concursum respiciebant , convenientemque accidentibus curationem , quanquam & morbum & causam ejus ignorarent , animadvertēbant. ²² Ejusmodi enim latentium rerum

rint: quia , quum corporibus inviolatis , hæc tamen metu , dolore , inedia , cruditate , lassitudine , mille aliis mediocribus affectibus sæpe mutantur ; multo magis verisimile est , interiora , quibus major molities , lux ipsa nova sit , sub gravissimis vulneribus & ipsa trucidatione mutari ; neque quicquam esse stultius , quam quale quidque vivo homine est , tale existimare esse moriente , imo jam mortuo. Exempli gratia in medium proferebant uterum , quem spirante homine posse diduci , prætexebant : minus autem mortuo. Si quid tamen sit , quod adhuc spirante homine conspectui subjiciatur , id sæpe casum offerre curantibus. Interdum enim gladiatorem in arena , vel militem in acie , vel viatorem a latronibus exceptum , sic vulnerari , ut ejus interior aliqua pars operiatur , & in alio alia sita. Ita sedem , positum , ordinem , figuram similiaque cognoscere prudentem medicum , non eadem , velut Herophilus & Erasistratus perpetrarunt ; sed sanitatem molientem , idque per misericordiam discere , quod memorati dira crudelitate cognoverint. Ob hæc ne mortuorum quidem lacerationem necessariam esse : quæ etsi non crudelis , tamen fœda sit , quum aliter pleraque in mortuis se habeant : quantum vero in vivis cognosci potest , ipsa curatio ostendat. Hæc Celsus in Præf. lib. I. His adde quæ

Galenus de sectis. cap. III. §. XI. habet. Empirici neque inveniri quicquam membrorum dissectione concedunt , neque si fieret , id arti necessarium esse : at ne omnino quidem indicationem esse , neque aliud ex alio posse cognosci , quia omnia postulent ex semet ipsis agnitionem : neque id , quod suapte natura abditum sit , ullo signo indicari , ac ne ulli quidem arti opus esse Dialectica.

[22] Galenus in Introd. cap. II. De cætero periti Empirici non quancunque symptomatum congregationem morbum nominabant , sed concursum tantum eorum , quæ ex longa observatione ita convenire comperti sunt , ut pariter incipiant , augeantur , declinent & recedant. Hujusmodi syndromen compendii gratia uno nomine , originem ab affecto loco , ducente , nominabant , ut Pleuritidem : subinde ab aliqua similitudine , ut cancrum : interdum ab aliquo symptomate , ut inflammationem , &c. Syptomatum enim congregationem appellabant Syndromen. v. g. Si quando Empiricus in aliquo advertebat distentionem vasorum , & ruborem & corporis universi gravitatem & pigriliam & tensionem membrorum ; concludebat tunc ex hoc accidentium concursu , sanguinis missionem esse instituendam. Vide Galenum de Subfig. Empir. cap. V. & de multitud. cap. I. Istiusmodi concursus

rerum conjecturas, statuebant, ad rem non pertinere: quia non interfit, cujus generis morbus sit, vel quid morbum faciat, sed quid tollat ²³.

VII. Objectabant quidem Dogmatici Empiricis, sæpe etiam nova incidere genera morborum, in quibus nihil adhuc usus ostenderit: ideoque necessarium esse animadvertere, unde ea coeperint, sine quo nemo mortalium reperire possit, cur hoc, quam illo potius utatur. Verum respondebant Empirici, remedia jam explorata esse, neque ulla incognita, aut nova, genera morborum reperiri. Quod si incidat malignus aliquod ignotum, non ideo tamen fore medico de rebus cogitandum obscuris; sed eum protinus visurum, cui morbo id proximum sit, tentaturumque remedia similia illis, quæ vicino malo sæpe occurrerint, & per ejus similitudinem opem reperturum. ²⁴ Et quantum ad investigationem caussarum pertinet, plurimi Empirici eam ab initio flocci fecerunt; Serapion deindè, nec non Menedotus, caussas, puta evidentes, scrutati sunt, quos postea reliqui sectatores infecuti sunt. ²⁵ Indagabant namque fatigatio morbum, an sitis, an fames, an frigus, an calor, an vigilia fecerit: an cibi vinique abundantia, an intemperantia libidinis, vel similis in sensus incurrens causa. ²⁶ Quid? quod & ratiocinabantur de viribus medicamentorum. Exempli causa nominabo Heraclidem Tarentinum, qui perniciosum judicabat, cataplasma in phrenitide capiti sine clystere antecesso adhiberi, & id quidem pleno corpore, siquidem ad caput rapta materia in salutis periculum præcipitat ægrum. Ratiocinium quomodocunque fuerit, non dubito tamen Cæl. Aur. orationi assentiri, Heraclidem utpote in hoc non

observatione invenerunt. Observatio deinde memoriam peperit, memoria experientiam, a qua tandem ars originem duxit. *Idem* de subf. Emp. cap. vi.

[23] *Celsus* in Præf. libr. i.

[24] *Celsus* in Præf. libr. i.

[25] *Galenus* de subfig. Empir. cap.

XII. & VII. Cum his annumerandus est Heraclides Tarent. quoniam statuit lethargum fieri multitudine cruditatis, & crassitudine vel acrimonia humoris. vide *Cæl. Aurel.* acut. pass. libr. ii. cap. ix. ubi illum nobilem empiricum nominat.

[26] Ita *Celsus* in dict. Præf.

[27]

non suæ sectæ morem servasse, quæ nunquam vasculorum corporis materias attendit: siquidem non solum occultæ sunt, verum etiam plerorumque iudicio Empiricorum falsissimæ. ²⁷ Hi enim nullas agnoscebant causas, nisi quæ in sensus incurrerent: atque hoc cavebant cum maxime, ut ne aliquid propter rationalem consequentiam; sed propter memoriam observationisque evidentiam affirmarent tantum. Igitur rationem Dogmaticam ab Empirica discernere licet, quod illa sit occultarum, at hæc manifestarum causarum indagatio: ²⁸ illa vocabatur Analogismus, quem quoque Dogmatici describebant, quod is sit comparatio & perceptio causarum juvantium per similitudinem. ²⁹ Hæc autem appellabatur Epilogismus, quem Menedotus sensui rerum evidentium & memoriæ adjunxit. ³⁰ Epilogismum Empirici describebant, quod sit ratio, quæ id, quod ab intelligentia divertit, in firmam certamque notitiam adducat. ³¹ Eundem idcirco rationem evidentem esse, arbitrabantur, utilem ad sensibilia, nondum manifesta, inveniendâ: utilem ad arguendum eos, qui evidentiam rerum impugnant: utilem ad ostendendum, quodnam inter evidentia præteritur: utilem denique ad diluenda sophismata. ³²

VII.

[27] Cæl. *Aurelianus* celer. passion. lib. I. cap. XVII.

[28] *Galenus* de subfig. Empir. cap. VII.

[29] Idem de optim. sect. ad Thras. cap. IX. In prognost. Hipp. Comm. I. §. 9. *Analogismus est ratio, quæ ab evidenti auspiciatur, rei obscura faciens cognitionem.*

[30] Idem de subfig. Empir. cap. XIV.

[31] Ejusmodi descriptio habetur in finition. Med. cap. I. Verum *Galenus* comm. I. §. 9. in pronost. Hipp. dicit *Epilogismus est ratio communis, & omnium assensu conspecta.*

[32] Hunc namque ab evidentibus

nunquam abesse, sed cum iis semper versari: longe secus, ac dixi, conditionem rationis esse; quam quidem ab evidentibus initium trahere; verum eandem in ea, quæ perpetuo abdita sunt, desinere. Ideoque varios ejus esse modos, cum ab evidentibus aliquid, quod abditum est, ad aliud accedat: indeque discordiam, quæ dijudicari nequit, oboriri. Hanc indicium incomprehensibilitatis esse dicebant. Comprehensionem vero vocabant, quæ vere ac perspicue cognoscuntur. Præter hæc statuebant, quod incomprehensibile est, id esse causam diffensionis: siquidem de eo non valemus recte judicare: & rursus dissen-

VII. Supervacuam ducebant considerationem contemplationemque Naturæ, quæ vel conjectura, vel ratione; minime autem ea, quæ sensuum adminiculo, instituitur. Et ego, latentium rerum conjecturas ad Medicinam practicam non pertinere, existimo. Etenim secum aliquis reputet velim, num id ad aliquem Praxeos fructum redundet, si quis statuerit, siue hac de causâ concoctionem ciborum in ventriculo intercidere, siue de illa; siue concoctionem esse illam, siue digestionem, siue putrefactionem, siue fermentationem, siue tantum alimentorum attritum. Quid Practici? quid ægrotantis, interest? si quando calluerit quomodo digestio fit, nisi insimul sciverit, quis cibus optime sit digerendus. Hoc scire utriusque eorum magni interest. Neque ad rem pertinere, puto, quo pacto respiratio fiat, cujus quoque aliæ atque aliæ complurium physicorum sententiæ extant; sed quid gravem tardumque spiritum expediat. Eadem reliquarum esto abditarum rerum conditio. ³³ Equidem quid succus Scamonei ad purgandum, quid Aristolochiæ radix ad morsus serpentum possit, video; verum cur possit, nescio. Sic ventorum, &c. rationem, quam habeant, non satis perspicio: vim & eventum agnosco, scio, approbo: Quapropter hoc sum contentus, quod, etiamsi, quomodo quidque fiat, ignorem, quid fiat, intelligo. ³⁴

IX. Sed, ut expediam exitum institutæ de Secta Empiricorum dissertationis, quotusquisque est, qui non admiretur, & indignetur de pudenda quorundam recentiorum medicorum inscitia? qui, dum alii medico vel ob summam inter eos contentionem, vel ob invidentiam uberioris felicitatisque praxeos Medicinæ, ignominiam maculamve inurere

co-

diffensionem inter aliquos obortam rei alicujus incomprehensibilis esse indicium; etenim eam, quæ de rebus obscuris contentio est, posse judicari, negabant: posse autem eam, quæ de perspicuis est. In his enim, cum singula, qualia sint, appareant, si vera loqui-

mur, atque adeo nos veritatis convincant: ita ex adverso nos coargutura, si mentiti fuerimus. *Idem* de sectis. cap. III. §. 12.

[33] Ita Empirici argumentabantur teste *Celso* in Præf. lib. 1.

[34] Hæc *Cicero* de Divinat. lib. 1.

[1]

conantur, assolent eundem appellare nomine empirici; quasi vero tum huic maximum convicium facerent. Næ illi, qui hoc putant, vehementer errant: & tantum a maledicentia absunt, ut inscientes illius laudem potius illustrent.

DISSERTATIO XI.

DE

Secta Methodicorum.

I. **L**icet *Prosper Alpinus*¹ & *Daniel Clericus*,² Viri præclara eruditione atque doctrina, copiose & abundanter de initiis & progressu Sæctæ Methodicorum scripserint, ita ut eorum scriptis vix aliquid adjungi posse videatur: reliquerunt tamen nonnulla, quæ mihi spicilegium quasi instituenti auctorum, quos infra citabo, obvia fuerunt. Ex his & aliorum collectis faciam qualecunque totius sæctæ brevium. Sed ad rem.

II. Asclepiade a vita recedente auditor ejus Themison præceptoris placita mutavit.³ Qui, cum finiverit Medicinam esse methodum quandam, eorumque, quæ in morbis sunt communia, contemplatricem,⁴ auctor exstitit peculiaris sæctæ, ob dictam medendi methodum, Methodicæ postea appellatæ. Conditor sæctæ, ut dixi, erat Themison Laodiceus: at perfectior erat Thessalus Trallianus,⁵ delens, Plinio

[1] Qui magnum volumen de hac sæcta in lucem edidit; in quo tamen complura invenies, quæ ex præceptis & institutis methodicorum finxit.

[2] Dans la histoire de la Medicine Seconde Partie liv. iv. sect. i. chap. ii. &c.

[3] *Plinius*. H. nat. libr. xxix. cap. i.

[4] *Celsus* in Præf. lib. i. *Methodica est ratio, quæ ab apparente progreditur, & incompti comprehensionem facit, ut si sunt sudores, sunt exigui meatus cutis: apparens res enim est sudor: meatus autem esse, incomptum est.*

[5] *Galenus* introduct. cap. iiii.

nio auctore, ⁶ cuncta majorum placita, & rabie quadam in omnis ævi medicos perorans. Hunc gloriosum maximeque superbum hominem id temporis fuisse, liquido ex fragmento epistolæ ad Neronem discimus: in qua insolentius se extulit, ac scripsit medicos, qui ante se fuerunt, nihil utile sive ad sanitatem tuendam, sive ad morbos propulsandos, spectet, memoriæ prodidisse. Quid? quod eo usque vesanivit, ut tribunal fingeret, Græcis, veluti iudicibus, assidentibus; coram quo singulos Medicinæ antistites accusavit; sed se ipso simul litigatore, simul Agonotheta, simul iudice, victoriam sibi tribuente. ⁷ Ad summam, in tantum se in fortuna insolentem atque arrogantem præbuit, ut non dubitarit in monumento suo, quod erat Appia via, se Iatronicen, i. e. medicorum victorem appellare. ⁸ Præter hæc non veritus est præter omnium medicorum sententiam, artem Medicam, quæ semper longa difficilisque ad discendam habebatur, brevem facilemque pronunciare, ⁹ pollicerique se eam sex mensibus traditurum. Quomocunque sit, id saltem de ejus doctrina constat, eundem sibi summam discipulorum frequentiam, quia plurimi opificum ac imi subsellii homines se in disciplinam ejus tradebant, comparasse. ¹⁰ Post hunc celeberrimi in Secta fuerunt Mnaseas, Dionysius, Olympiacus, Mnemachus, Soranus, Julianus, ¹¹ Cæl. Aurel. Moschus, Theodorus Priscianus & alii, quorum memoriam scriptores varii venerantur.

III. Quandoquidem Methodici statuebant animantium corpora ex corpuseulis insecabilibus, seu minimis individuisque, ac similaribus orta, ea itaque nominabant *syncrimata*. ¹² Di-

cto-

[6] Libro & cap. modo citat.

[7] Galenus Meth. med. lib. I. cap.

II.

[8] Plinius loco citato.

[9] Galenus de sectis cap. IV. §. 14.

[10] Galenus d. libro. cap. I.

[11] His adde Proclum, Rhëginum, Antipatrum, Eudæmum, Philonem, Apollonidam, quos memorat Galenus d. l.

cap. VII. & in Introd. cap. III.

[12] Idem. de simpl. med. fac. lib. V. cap. XXIV. Sextus Empiricus. Pyrrhoniar. hypoth. lib. III. videtur Methodicorum sententiam reprehendere; scribit enim, verum quomodo fieri dicunt syncrimata ex primis elementis, si nec *διζῆς* existat nec *ἀφῆ*, id est tactus seu tactionis sensus, nec temperatio aut commistio ullo modo

etorum autem corpusculorum alia esse solida, alia vero fluida: atque ex horum conjunctione, vel coalitu oriri animantium corporum duplicis generis statum, quem consistere aut contractione aut diffusione: quarum in moderato statu, Julianus existimavit, sanitatem esse positam; contra si fuerit, morbum. ¹³ Methodicorum quidem alii aliter sanitatem perinde & morbum finiverunt: ¹⁴ verum enim ego his, ne in scribendo nimius sim, supersedebo. Attamen moneam, necesse est, mihi videri vocabulum morbi ut & *pathos*, methodicis in usu fuisse ut synonymum. Exempli causa Olympicus, quum dixerit morbum esse mutationem a naturali in id, quod præter naturam sit, stabilem: sive *Pathon* esse conversionem corporis a naturali habitu in eum, qui præter naturam est, permanentem, idem, quamvis aliis verbis, protulit. Differentiam tamen posuit esse *passionem* inter & symptoma. Scilicet symptoma esse, quod *passioni* accidat, quodque in iis, quæ præter naturam sunt, propriam ac magis singularem habeat figurationem. ¹⁵ Cæterum Themison, Theffalus, &c. methodici duos posuerunt modo in victus ratione morbos, & eos quidem simplices, ac primos & veluti elementares esse; quorum alterum a stricto, alterum a laxo, oriri. Præter hos & tertium morborum genus statuerunt, quod vocarunt mixtum,

modo fieri potest. Apparet ex hoc Methodicostemperamentum elementorum, quam Hippocrates primus invenit, negasse: e diverso Empedoclis, elementa ut frustula minima in corporibus compositis inter se coherentia, sentientis, opinionem, fuisse amplexos.

[13] Galenus in libro, quem adversus Julianum composuit. cap. iv. hæc Juliani verba allegat. *Contractionis diffusionisque moderatum statum, commensuratumque statuentes in humanis coagmentis, sanitatis illum nomine appellamus: isti porro mediocritati, cum insidia a morbis tenduntur, necessario sit, ut patiantur cor-*

pura contracta ac dura, sicciorave aut diffusa, molliaque facta, atque humida.

[14] Ut, sanitatem esse naturalium actionum firmitatem & robur; morbum vero nequaquam actionis læsionem & infirmitatem, sed, alii corporis quendam affectum, alii corpus certo modo affectum. Olympicus dixit sanitatem esse affectum, qui absentia sit morbi: & morbum mutationem a naturali in id, quod præter naturam est, stabilem: alii sanitatem esse dixerunt, constantiam secundum naturam se habentium actionum. Ita Galenus meth. med. lib. i. cap. vii.

[15] Ibid. cap. ix.

tum, ex ambobus modo memoratis simplicibus compositum.
¹⁶ Et quia hæc in singulis affectibus occurrere, vel in pluribus eadem esse, observarunt, vocarunt ea morborum communia, vel communitates: ¹⁷ quas etiam evidentes nominarunt. Diviserunt porro easdem ratione affectus & curationis bifariam: illius generis appellarunt passivas, ut strictum atque laxum: hujus vero medicamentosas, vel vi sanandi præditas, ut laxare & sistere. ¹⁸ Præter hæc decreverunt, quod adstrictio sit densitas, & necessariorum excrementorum suppressio: fluxus autem corporis immōdica rarefactio, & eorum, quæ manere debuerant, excretio. ¹⁹ Methodicis insuper in usu erant communitates ad Chirurgiam spectantes: consistere has, censebant, in ejus, quod alienum est, ablatione. Alienum autem aliquid bifariam esse, videlicet vel extrinsecus vel intrinsecus: illud simplex esse, hujusvero tres dari species; ergo in universum quaternas, ad Chirurgiam pertinentes, communitates esse: & binas, ut paulo ante dixi, ad victus rationem spectantes. ²⁰ Quibus positis suum cuique communitati tribuebant methodici usum indicandi, quo pacto nempe medicina cuique affectui sit facienda. Et primo asseriebant strictam affectionem laxandi necessitatem indicare: fluentem vero affectionem, supprimendi necessitatem: si vero mixtum fuerit vitium, occurrendum subinde vehementiori malo. ²¹ Hæc de communitatum, victus rationi propriarum, indicationibus. Superfunt Chirurgicæ dicendæ, quarum prima indicat, quod extrinsecus alienum est, ut telum ut spina, &c.

[16] Ibid. cap. III. & lib. I. I. M. M. cap. 6. & de Sectis cap. IV. §. 13. & *Celsus* in præf. Themisonis sectatores contendunt nullius causæ notitiæ quicquam ad curationes pertinere satisque esse quædam communia morborum intueri: siquidem horum tria genera esse: unum adstrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Nam modo parum excernere agros, modo nimium, modo

alia parte parum, alia nimium.

[17] Communitas enim est res in pluribus eadem. Galenus de opt. sect. cap. XVI. §. 23. item de sectis cap. IV. §. 13.

[18] *Galenus* in Introductione cap. II.

[19] Idem de optim. sect. ad Thrasyb. cap. XVII. §. 27. 28.

[20] Idem in Introduct. cap. II.

[21] *Celsus* in Præfat. lib. I.

&c. ut id perfecte educatur. Secunda indicat, ut id, quod loco alienum est, ut suffusio, luxata membra &c. transponendo in proprium locum restituantur. Tertia versatur in iis, quæ magnitudine aliena: cujusmodi sunt abscessus, tumores, condylomata, &c. quorum alia divisionem, alia supervacui abscissionem, indicant. Quarta tandem inhæret iis, quæ defectu aliena, cujusmodi non ut supervacanea, verum quasi deficerent, considerata: hujus generis esse, ajunt, mutila curtaque cuncta: nec non ulcera, fistulas, &c. quæ singula ex defectu repletionem sui indicare. ²² Quantum vero ad symptomata pertinet, arbitrabantur, non operæ pretium esse, ut in curationis considerationem veniant: sublati enim affectibus, ajebant, tolli insimul symptomata: positis vero illis, durare etiam hæc ipsa: ideoque hæc nihil indicare, quod in curatione ægri medico incumbat. ²³ Verum tamen & Empirici & Methodici & Dogmatici differebant inter se indicationibus: illi negabant ab indicatione remedia inveniri posse: isti putabant ab evidentibus, sensui utilia indicari: at hi ab occultis potissimum; causas enim morborum in obscuro præcipue esse positas. ²⁴ Cæterum, quamvis Methodici solerent plerumque per dictas communitates quælibet morborum genera explicare, nihilominus tamen statuebant causarum differentias, quarum aliquas affirmabant esse evidentes, quas, posteaquam auctores adversæ valetudinis fuerint, separari vel evanescere. In harum numero collocabant frigus, æstus, laborem, &c. Aliquas nominabant continentes, & has, postquam morbum excitarint, permanere. Scilicet his præsentibus effectum adesse: his incrementibus affectum augeri: his decrementibus, minui; & tandem his desinentibus, affectum finiri.

[22] Galenus in introd. cap. 11.

[23] Idem de optim. sect. cap. xv. §. 21. Affectus namque causarum loco habebant, quoniam illa symptomata efficiunt, sed non qua causæ sunt, sed qua communitates, quas *cœnotetas* voca-

bant, vim habent indicandi: nihilque vetare, idem & pro causa, & pro communitate & pro alio quopiam accipi. ibid. cap. xvi. §. 23. & cap. xix. §. 32.

[24] Ibid. & cap. vi. §. 8. ejusd. libri.

finiri. ²⁵ Signum distinguebant ab accidente. Nam signum esse, quod non recedit, & semper significato conjunctum est: accidens vero, quod Græci symptoma appellant, esse, quod modo advenit, modo recedit. ²⁶ Præterea censebant quatuor plerisque morbis esse tempora, ut initium, incrementum, summum impetum, & decrementum. Morborum autem nec non auxiliorum tempora non re ipsa, sed cogitatione differre tantum: morbi enim atque auxilii tempus simul incidere: neque vero auxilii tempus absque morbi tempore deprehendi posse. Tempora autem indicare hoc argumento persuasum habebant, quia sæpenumero observarunt non omni tempore vel

[25] Dioscorides lib. vi. cap. xxxv. Quomocunque hæc sint a Dioscoride prolata, videntur tamen mihi Methodici non fuisse magnopere de his causis evidentibus solliciti. Galenus enim de sectis. cap. v. §. 15. eos ita inducit disputantes contra rationales. *An omissis iis affectibus, inquiebant, qui in corpore sunt, hæc sc. frigus, æstus, &c. illa sunt, quibus vos mederi debetis, quorum ne ullum quidem est, quod adhuc sit, sed ipsa quidem recedunt: quod autem ab iisdem genitum est, in corpore manet, eique mederi oportet. Id enim affectio est. Hoc ipsum igitur considerandum est, qualem sit. Si enim adstrictum est, relaxandum: si fluens continendum, quæcunque ea causa sit a qua alterutrum est genitum. Neutrum horum contrarium unquam statuebant indicare. Habebant itidem supervacuum causarum obscurarum investigationem, cum ab affectu propria indicetur curatio, ejus etiam causa, a qua is ortus sit, cognitione remota. Eandem præterea statuebant conditionem esse temporum anni, ætatum, locorumque; & maximopere se admirari aiebant, cur a majoribus res adeo evidens non sit intellecta. Namque inflam-*

mationem, v. g. quæ adstricta affectio est, tam hyeme quam æstate laxantia postulare præsidia. Eandem censebant esse rationem & ætatis & locorum. Quippe memoratam affectionem oportet æque in pueris ac in senibus: æque in Ægypto ac Athenis, una eademque methodo tractare. Reliquorum eandem conditionem esse. Quæ cum ita sint, apparere ex his, illorum indagationem ad nullam Medicinæ utilitatem redundare, sed ea universim vana curiositate tractari. Adhæc disputabant, *quid partium corporis consideratio? an non inanes hæc sunt ad indicandam curationem. Quotusquisque est, qui dicere audeat, inflammationem in parte nervosa esse relaxandam? eandem vero in arteriosa venosa aut carnosa comprimendam?* Similiter, ac de adstricto dicebant, habere se laxum. Quæ cum ita se habeant, quod partis natura nequicquam rationem curandi variet, sed pro genere affectus remedii inventio sit; confici hac ratione, putabant, partis alicujus considerationem esse inutilem.

[26] *Cel. Aurelian.* auctor. morb. libr. II. cap. xxxii.

[27]

vel cibum vel medicamentum dare, ex usu ægris fuisse, quæ de causâ dijudicarunt, hæc propter temporum discrimina accidere. ²⁷

IV. Quamquam ex cuiusvis hæresi addictis alius ab alio opinionum dissensione plerumque discreparet: omnium tamen cuiusque Medicinæ sectæ professorum in hoc consensus erat, quod evidentia autumarent utilia: utiles itidem Medico analogismum, observationem, historiam, atque ad simile transitum; cuiusmodi quatuor erant fulcra doctrinæ Empiricæ præcipua, quibus universam artem superstruendam putarunt. Porro conveniebat inter cuiuslibet familiæ principes, historiam sine iudicio non admittendam; alia ex aliis deprehendi; iisdem malis præsentibus eadem esse facienda; additione & subtractione servari sanitatem, morbum autem fugari: ad valetudinem tuendam, & morbum sanandum opus esse fugere noxia; usu denique atque experientia omnia, sive perniciose hominibus fuerint, sive salubria, fuisse inventa. Hæc generalis sectarum consensus: singularis autem & Empirici & Dogmatici hæc erat, quod uterque statueret a nulla re, in sensus incurrente, provenire indicationem: attamen ambo nolebant idcirco observationem rerum utililium, in sensus clare incurrentium, susque deque habendam. Singularis etiam consensus erat Empiricos inter & Methodicos: adstruebant enim utrique, occultum ex evidentibus cognosci non posse: igitur conducibilium indicationem inde haudquaquam oriri. Singularem porro doctrinæ consensum habebant & dogmatici & Methodici: statuebant etenim ex sensu cognitis & ex indicatione, quid utile sit, percipi posse. Et, ut breviter unius cuiusque sectæ characterem proferam, Empiricis hoc peculiare fuit, quod arbitrarentur, cuncta in Medicina utilia in observando deprehendi: Methodici ex adverso censebant indicationi illa peculiariter tribui debere: Dogmatici vero statuebant aliqua observationis, aliqua indicationis adminiculo, inventa:

[27] *Galenus* de optima secta, cap. xx. XXI. §. 36. XXIII. §. 39.

venta: indicationem autem e causis potissimum abditis erui posse. ²⁸ Tandem conveniebat Methodicis cum Scepticis de quibusdam placitis: illi enim de incertis non temere judicabant, multo minus arrogabant sibi, ut comprehensibilia, sive sint, sive non sint, pronunciarent; sed apparentia sequentes, ex iis, quod utile modo fuerit visum, accipiebant. Pari modo procedebat scepticus Præter hæc Scepticus autumabat ex coactu *passionum* se a siti ad potum, a fame ad cibum, &c. deduci. Similiter methodicus opinabatur se a *passionibus* ad con-

[28] Ibid. cap. VI. & VII. & in Introduct. cap. II. hujusmodi Methodicæ sectæ characteres habentur. *Methodicam sectam primum notat similis in evidentibus consideratio, sed non in latentibus seu obscuris, quemadmodum in rationali Secta. Hoc unum intercedit discriminis, quod in illa quoque similium inspectio, sed in obscuris consistit: secundum, quod ex simili in evidentibus, affectus, auxilia, tempora, particularia omnia ad generalia reducit: attamen non evidentia tantum Empiricorum more animadvertunt, sed particularibus, nullo generali cognito, insistant. Tertium est ex communitatum indicatione curationem accipere, nec causas, ut rationalibus in usu est, exponere, neque facta in concursibus observatione eorum, quæ per experientiam conveniunt, ut Empirici faciunt, contentos esse. Præter hæc Methodici inficiabantur, humorum seu plenitudinem, seu corruptionem morborum quorumlibet causam esse. Hoc pacto Julianus Dogmaticorum sententiam conatur confutare. Qui vacuationibus juvari ægros ajunt, necesse est, hos existimare continentem morborum causam esse plenitudinem. §. 9. &c. Is quidem perhibet hanc rationalium sententiam esse, Galenus tamen eam haud parum limitat, §. 12. Aliam propositionem*

Julianus Dogmaticos confutandi causa, subjungit. Si humores, quomodocunque fuerint, sunt in causa, ut morbi in corpore exoriantur, necesse est, ut facta illorum evacuatione, morbi protinus tollantur: atqui complures sunt morbi, in quibus frustra talis evacuatio instituitur. Igitur conficitur ex hoc, ut Julianus concludit, humores quoquo pacto constitutos nullius morbi causam esse. Namque morbum, qui a multitudine sanguinis oritur, debere extemplo profligari, ratiocinatur, quamprimum sanguinis missio fuerit instituta; eum, qui e bile, vel pituita originem duxerit, debere quoque illico extirpari, peracta cum Cholagogo vel phlegmagogo purgatione. Sin vero aliquis prætereundere velit morbos etiam oriri ab humorum in præposteram qualitatem transmutatione, tunc causiatur hujusmodi transmutationem nec intelligi posse, nec veritati similem esse. Idem Julianus §. 7. flocci pendit vocabulum Naturæ. Ita scribit, *Non Hercule nobis, hi Dogmatici videlicet, persuaserint, neque vero sibi ipsis, modo verum fateantur, non ignorare se quid natura sit, quam in omnem partem vexant, magnifica ubicunque verba sonantes, an ea sit, aut simplex calidum, aut temperatum mixtumve, aut frigidi spiritusque substantia.*

consentanea dirigi : scilicet a conspissatione & condensatione ad laxationem ; & e diverso a laxatione & effluvio ad ejus compressionem. Omnia enim, quæ a Methodicis dicuntur, referri queunt, ut auctor est Sextus Empiricus, ²⁹ ad coactum & vim, quam nobis *passiones* afferunt ; & ad ea, quæ secundum naturam, & ad ea, quæ præter naturam, sunt. Consentiebant ultimo inter se Scepticus & Methodicus, quod uterque omnem a se removeret opinionem : ut & verbis uteretur indifferenter. Quemadmodum enim scepticis in usu erat hæc formula loquendi. Nihil definitio, nihil comprehendendo ; simili modo Methodici *κοινότητα* & *δίηκειν* & *ἔδειξιν*, & similia promiscue usurpabant.

V. Quod vero attinet ad affectus ab alterutra communitate ortos, Cælius Aurelianus, Methodicæ sectæ professor, sentiebat Lethargiæ, ³⁰ peripneumoniæ, ³¹ synanchis, ³² spasmi, ³³ hy-

[29] Pyrrhon. Quæst. lib. i. cap. xxxiv.

[30] Aurelianus. Acut. pass. lib. ii. cap. i. hanc tradit Sorani descriptionem. Lethargus est pessura celer, vel acuta cum acutis febribus & pulsu magno ac tardo atque inani. Et cap. v. Mnaseas putat lethargum alium strictura effici, alium solutione, siquidem somnus nunc densitate nunc laxamento corporum fiat. cap. ix. *Lethargica passio nullo alio magis, quam strictura cognoscitur. Lux enim solis atque tepor relaxat : e contrario somnus adstringit.* Attamen Themison jubebat lethargicos obscuro in loco haberi. Etenim, inquiebat, lux apta non est, siquidem movet ac turbat corpora, & non sufficiunt spiramenta turbationi commotæ congruam exhalationem præbere.

[31] Idem. lib. ii. cap. xxvii. Peripneumoniam dicit esse passionem

generaliter acutam atque strictura excitatam, adjuncto levi humorum fluore, quem Rheumatismum vocant. Vel, ut habet cap. xxvi. *Peripneumonia est strictura vehemens atque acuta pulmonis, cum sputis & siti, & febricula celeri, atque acuta.*

[32] Idem lib. iii. cap. i. Quamvis dixerit ex opinione Themisonis, synanchis antecedentes causas aliquas esse occultas, aliquas manifestas atque cæteris quoque communes passionibus : tamen cap. ii. hanc ita definit. *Est autem passio strictura acuta, atque celeris & vehemens & sæpissime continua, aliquando intercapedinata.*

[33] Idem. lib. iii. cap. vi. *Est autem juxta definitionis formam conductio, quam spasmon Græci appellant, involuntaria tensio, & conductio partium cum vehementia & acuto dolore, ob strictura nimietatem.*

hydrophobiæ, ³⁴ Epilepsiæ, ³⁵ insaniæque ³⁶ causas esse stricturam. Phrenisim aliam ex solutione: aliam ex complexione stricturæ atque solutionis, esse. ³⁷ Melancholiam esse communiter stricturæ *passionem* magnam: aliquando etiam complexam, ob plurimas egestionem. ³⁸ Eiusdem naturæ existimat esse catarrhum vel Rheumatismum. Namque instar pronuntiati (sic mihi, Ciceronis in vestigio insistenti, liceat appellare axioma) Methodicis erat, constrictionem atque dolorem stricturæ esse accidentia: multorum vero liquidorum egestionem, solutionis esse signum. ³⁹ Inflammationes subinde ab astrictione ortas: interdum vitium mixtum esse. Ponebant enim, Galeno narratore, ⁴⁰ foraminum alia rara esse facta, & alia clausa, quas ob res aliquem utroque vitio affici. Quid? quod aliqui asserere minime dubitabant, in uno

co-

[34] Idem lib. III. cap. XI. Hydrophobiam, ait, communiter esse passionem stricturæ atque vehementem & acutam vel celerem.

[35] Idem tardar. pass. lib. I. cap. IV. *Epilepsia est passio stricturæ atque vehemens, & cum maxima molestia frequenter revertens, tarda superpositionibus atque lenimentis variata.*

[36] Ibid. cap. V. „ Infania est passio magna atque tardissima, superpositionibus; ac lenimentis variata „ Et post paulo subjungit. „ Nam quod omnis „ furens strictura afficiatur manifestum „ atque probabile est, ex oculis sanguinolentis, qui capite inlato constitutam „ stricturam denunciant: item quod ipsos „ oculos, atque venas in vultu extantes „ ores æger habeat, totius corporis at „ testante duritie, cum fortitudine propter naturam adveniente, ob stricturæ consensum.

[37] Idem Celer. pass. lib. I. cap. VIII.

[38] Idem tard. pass. lib. I. cap. VII.

[39] De hoc affectu non consentiebant inter se Methodici. Etenim veterum Methodicorum alii stricturam hanc passionem vocarunt, velut expressis humoribus atque coactis, in alia venientibus loca eam fieri asserentes: alii solutionem, ut Thessalus manifestat, atque ejus antecessores, ut Themison &c. Mnaſcas vero & Soranus, cujus sententiam Aurelianus amplectitur, complexam inquit esse passionem, nunc strictura superante, nunc solutione. Idem tard. pass. lib. II. cap. VII. Ut ut ante dictæ morborum definitiones fuerint, methodici secundum Sorani judicium definire declinarunt. teste *Aurel. acut. morb. libr. II. cap. XXVI.* Quid idem *Aurelianus* acut. libr. III. cap. XIX. & XXI. supervacuum esse, scribit, si quis in definitione morbi causas affectus memoraverit, cum potius sit necessarium id, quod ex causis conficitur edocere.

[40] De Sectis. cap. IIX. §. 19.

[41]

eodemque foramine & profluvium & astrictiōem simul consistere. Qui de mulierum morbis scripserunt, ⁴¹ statuebant quoque alios strictura, alios fluxura fieri: illius generis esse menstrua retenta, matricis fervorem, tensionem, inflammationem, tumorem, duritiem & suffocationem; hujus autem mensium lochiorumque fluxum nimium, gonorrhœam, &c. Hæc & similia morborum genera, modo acuta esse, modo longa: & modo increfcere, modo minui. Cognito igitur eo, quod ex his est, morbo, putabant, medicinam se nullo negotio facturos. Namque, Celso ⁴² scriptore, hæc pronuntiata habebant. Si corpus adstrictum est, digerendum esse: si profluvio laborat, continendum: si mixtum vitium habet, occurrendum subinde vehementiori malo. Præter hæc aliter acutis morbis medendum, aliter increfcantibus, aliter jam ad sanitatem inclinantibus. Ideoque ab re esse autumarunt, si quis in occultis rebus & suspicionibus incertis occupatus fuerit. ⁴³

VI. Utut dictorum ratio est, Methodicorum adversarii tamen reprobabant, quod illi curandi morbos præcepta generalia, & non singularia dedissent: cuncta enim nixa esse speciosa communitatum dictarum hypothefi. Enimvero non pugnant aliquando conducibile esse, ut fluxus coercetur, & adstrictum laxetur; sed urgebant non semper hoc pacto curationem institui posse. Exempli causa proferebant recentiores Gonorrhœa virulenta laborantem, cui perniciem mortiferam allaturus esset medicus medicamentis, fluxum cohibentibus, ab initio adhibitis, neglecta prius vitiati humoris correctione. Eadem ratio est, si cuiquam in variolis ægrotantibus alvum obstructam

[41] Ut *Moschion* cap. cxxiv. cxxv. & cxxix. Ut *Cleopatra prior*, & *Priescianus* Gynæcior. cap. ii.

[42] In *Præf.* lib. i. Quin etiam veteres mulomedici in animalium curis ac medicinis duplex remedium voluerunt, minutionem sanguinis, per quam

stricta laxantur, & unctionem cauterii per quod laxata firmantur, ut auctor est *Vegetius de arte Veterinaria* libr. i. cap. xxviii.

[43] *Cal. Aurel.* acut. pass. libr. i. r. cap. xxi.

etiam laxandi animus esset. 44

VII Verum enimvero excusatione Methodicus adversus ejusmodi objectiones uti potest; videlicet tunc temporis, quum a conditoribus sectæ dicta pronunciata proferrentur, tales morbos medicis incognitos fuisse. Quid? quod redigi queunt ad tertiam morborum classē; nempe ad morbos compositos, in quibus utrumque & strictum & laxum ponebant infimul morbum efficere. Sequebantur itaque heic memoratum paulo ante decretum: vehementiori utpote malo occurrendum esse. Præterea, si quando morbus sanari contumax, extiterit, auxilio metasyncriticam curationem invocabant. Metasyncriscos autem vocabulum, quod Cæl. Aurelianus 45 Latine transtulit recorporationem, idem significare, Galenus 46 statuit, quod nomen μεταποροποίησης, i. e. exiguum meatuum status mutationem. Inter Metasyncritica, hoc est, quæ immutant pororum alienam a natura constitutionem, numerabant napum, sinapi, thapsiam, pyrethrum, &c. acria, quorum esum voce *drimyphigiæ* indicabant. 47 Et, quemad-

[44] Convenit nobis cum Celso de doctrina Methodicorum. Is in Præfat. *Ac ne isti quidem, sc. Methodici, intra suam professionem consistere ullo modo possunt. Siquidem & compressorum & fluentium morborum genera diversa sunt, faciliusque id in iis, quæ fluunt, inspicere potest. Aliud enim est sanguinem, aliud bilem, aliud cibum vomere: aliud dejectionibus, aliud torminibus laborare: aliud sudore digerere, aliud tabe consumi. Atque in partes quoque humor erumpit, ut in oculos auresque, quo periculo nullum humanum membrum vacat. Nihil autem horum sic, ut aliud curatur: ita protinus in his a communis fluentis morbi contemplatione, ad propriam Medicinam descendit. Atque in hac quoque rursus alia proprietatis notitia sæpe necessaria est, quia non eadem omnibus etiam in similibus casibus opitulantur: siquidem certæ quædam res*

sunt, quæ in pluribus ventrem aut adstringunt, aut resolvunt; inveniuntur tamen in quibus aliter, atque in cæteris, idem eveniat. In his ergo communium inspectio contraria est, propriorum tantum salutaris.

[45] Tardar. pass. lib. II. cap. III.

[46] De Meth. med. lib. IV. cap. IV. & de simpl. med. facult. lib. V. cap. XXIV. describitur facultas metasyncritica, quod ea valeat vitiatum meatuum statum transmutare. Eadem *Ætius* tetr. I. serm. III. cap. CLXXXV. & *Oribasius*. Synops. lib. I. cap. XXXIV.

[47] Ita *Scapula* & *Bruno* in Lexicis. *Cæl. Aurelianus* vero vocem tard. pass. lib. I. cap. I. Salsamentum latine reddit: & cap. V. habet drimyphagiam esse acriorem cibum ex aqua & capparibus confectum & aceto & sale & cepe.

quemadmodum Methodici, de natura morborum disserturi, mire vocabula abstrusa, ut dyspathias, atonias, firmitudines, ⁴⁸ φθοροποιόν, &c. ⁴⁹ affectabant: ita etiam affectabant diligentiam in supervacuis vocabulis, quibus curationem morborum significare omnibus nervis contendebant. Huc pertinent Encolpismus, ⁵⁰ Enchymatismus, ⁵¹ Encathisma, ⁵² Epipasma, falsa dropax, pessaria, &, nescio, quæ amplius, metasyncriticorum remediorum in numero collocata. ⁵³ Statuebant insuper stalticas, hoc est sistentes seu supprimentes, & constringentes, & contrahentes, & repellentes, & alia hujus generis, facultates. ⁵⁴ Hinc apud Moschum fit mentio stalticarum cucurbita-

[48] Galenus Meth. med. lib. iv. cap. iv.

[49] Dioscorides lib. vi. cap. xxxv. ubi is Methodicos, vim lethiferam rerum quarundam negantes, his verbis perstringit. *Sed Methodicos demirari licet, qui mortiferam vim, corporibus illapsam, negotiorum, quæ ipsa facessit, esse causam diffiteantur, verum rudiuscule nomini attendunt. Nam apud ipsos palam immixta vis φθοροποιός id est mortifera, nominatur: φθοροποιός autem nullius officii alius esse potest, quam causa. Ajunt hæc nomina, μάστιγος, & ἀνακαλύπτειν, esse reliquis omnibus similia, in quibus partes quadam dictionum non pro virtute, sed nuda enunciatione comprehenduntur. Etenimvero quemadmodum in his vocibus μάστιγος & ἀνακαλύπτειν, partes neque certos, neque principes retinent significatus: sic in hoc verbo φθοροποιείν, partis productionis gratia, non pro virtute coaluerunt. Etenim vocabula ejusmodi in se non habere, partes rerum significatrices, sed nuda & simplici pronuntiatione esse ficta.*

[50] Quandoquidem Cleopatra i. jubet Encolpismum confici e feminibus, lini, foenugr. & similibus emollientibus, videtur mihi tale remedium fortassis de

eodem genere esse, quod hoc tempore a Medicis aut cataplasma aut fomentum appellatur. Theod. Priscianus habet cap. ii. Encolpismum fieri ex succo aut ptisanæ, aut foenugræci aut oleis.

[51] Fiebat etiam ex oleo Moschion. cap. 129.

[52] Erat medicamentum malagmati simile e plantis odoriferis coctione paratum. Moschion cap. 131. cap. 136. habet Encathisma ex adstringentibus aqua coctis.

[53] Moschion, quem Trallianus lib. i. cap. xv. nomine Theodori cognominat. cap. cxxvi. ita scribit. *Postea vero & metasyncritica subjungimus, quæ constant ex salsa dropace, & metasyncriticis, cucurbitis, paraptesi, fricatione partium, epipasmatis acerrimis, encathismate, & sinapismo.*

[54] Galenus harum mentionem facit lib. v. cap. xxiv. de med. simpl. facult. quas tamen idem haud improbat. Etiam Veterinarii quondam ejusdem generis vocabulis utebantur teste Vegetio de mulomedicina lib. ii. cap. xxii. quo commemorat catastolicum medicamentum: cap. xxvii. astaltica medicamenta; cap. xxvi. anapleroticum.

bitarum. ⁵⁵ Localia adjutoria appellabant, quæ extrinsecus parti affectæ applicantur, ut cucurbitæ cum multa flamma applicatio, Dropax, &c. ⁵⁶ Verumtamen, antequam hæc metasyncritica curatio, quæ plerumque diuturnorum in morborum medicatione solebat in usu esse, institueretur, præcedebat ordinario circulus resumptivus, quo ægros, morbo, & dolore debilitatos, reficere conabantur. Interdum etiam eundem, finito circulo metasyncritico, de novo occipiebant. ⁵⁷

VII. Cæterum decernebant, initio morborum semper

[55] cap. cxxxvi. Quin etiam memorat cibos stalticos, sub quo genere ei sunt Oriza, lenticula, polenta in aceto decocta, & oleo Hispano condita.

[56] *Celius Aurelianus* tard. pass. lib. i. cap. i. N. Dictis adde rasionem capitis, cucurbitas recorporativas, sternutamentum, dropacem communem & compositum. *Moschion*. cap. 136. cucurbitas, quæ cum abundante igne partibus externis apponuntur, vocat stalticas.

[57] Ut *Circulus resumptivus*, quem *Moschion analepticum* vocat, quemque Methodici in curatione chronicarum passionum crebro usurpabant, penitus noscatur, describenda ea duxi, quæ habet *Cæl. Aurelianus* tard. pass. l. i. cap. i. ubi de Cephalæa agit. Ita scribit. „ Est autem *resumptivi cycli* ordinatio „ formanda hoc modo. Prima die par- „ vo cibo atque aqua nutritus ægrotans, „ vel si ferre valuerit: ab omni nutri- „ mento abstentus: alia die levi motu „ erit exercendus atque oleo perungen- „ dus; tunc & cibo nutriendus, i. e. ut „ tertiam panis accipiat partem solitæ „ quantitatis, quam facile percipere at- „ que digerere solebat, sed panem, da- „ bimus limpidum, fermentatum: pul- „ mentum autem ova vel holerum be-

„ tas, aut cucurbitas vel malvas, aut „ lapathos aut bulbos, &c. in hac per- „ severantes qualitate atque quantitate „ duobus vel tribus diebus juxta virium „ possibilitatem, quo neque parva dan- „ do debilitentur, neque actionibus tur- „ bati opprimantur. Tum detracti pa- „ nis partem tertiam adjicientes pul- „ mentum damus, turdorum, ficedu- „ larum, aut ex pullis columbarum vel „ gallinarum. Tum rursus post tres vel „ quatuor dies aliam tertiam partem pa- „ nis adjiciemus & agrestia dabimus „ pulmenta, ut leporis, aut capreæ, at- „ que ita æquali numero dierum pera- „ cto, ultimam partem panis addemus. „ Pulmentum dabimus porcinum, tene- „ rum ex aqua, vel non curiose condi- „ tum ex anetho, & sale. Præterea „ simili modo erit etiam vini facienda „ partitio, atque per singulas pulmen- „ torum mutationes adjectio: ac si plus „ ægrotans bibere, quam damus, vo- „ luerit, aquam sumat. Simili etiam „ modo gestatio atque exercitium, sive „ motus erit augendus, ad comparatio- „ nem quantitatis ciborum. Perfecto „ *resumptivo cyclo* erit *metasyncriticus*, „ cujusmodi curationem recorporativam „ latine vertit. lib. ii. cap. iii. „ adhi- „ bendus, primo ex parte, de hinc „ per-

per utendum esse adstringentibus, non ut causæ reprimantur, sed ut corpora firmiora, minusque *passionibus* obnoxia, red-
dantur.

perfectus: quandoquidem passio fa-
cile revertitur. Prima igitur die
erit cibo abstinendus ægrotans: tum
alia die parva adhibita gestatione at-
que unctione corporis, vel si passio,
permiserit, lavacro, rursus panis
dabimus tertiam partem solitæ quan-
titatis, quam ante initium curæ fa-
cile accipere atque digerere solebat.
Pulmentum dabimus falsum, assum,
vel tostum: dabimus etiam cappares
sinapi madidas, atque oliva ex viri-
di olivitate messas, quas colymbades
vocant, præcavescentes ea, quæ facile
caput implent atque gravant, ut est
porrum, allium, cepe. Potum da-
bimus vinum, & si perferre voluerit
æger, in iisdem duobus vel tribus per-
severabimus diebus: sin minus, se-
cunda die falsamentis admiscemus ce-
rebrum vel piscem. Tunc sequenti
die panis detracti partem tertiam ad-
dimus: pulmentum damus, holus,
cerebrum, piscem tenerum, hoc tri-
bus vel quatuor servantes diebus.
Tum rursus aliam tertiam partem
panis addentes transimus ex mediæ
quantitatis materia ad volentem qua-
litem, atque in eadem simili die-
rum numero perseverantes, ultimam
partem panis addemus, pulmentum
dabimus porcinæ carnis. Sed si mul-
tas mutationes facere voluerimus in
quatuor partes, medietatem panis di-
vidimus, ut singulas singulis mutatio-
num pulmentis adjiciamus: hoc est,
unam mediæ qualitatis materiæ ap-
plicantes, aliam volantum, aliam
agrestium, aliam porcinæ carnis.
Sed ne quid odiosum e quantitate

multorum dierum fiat ægrotanti, hoc
est, pulmentorum similis oblatio,
erit in communi qualitate specierum
diversitas varianda, ut quibus diebus
falsamentum damus, Græci drimyphi-
giam appellant, ejusdem speciem va-
riemus: nunc ex. c. dantes piscem,
nunc scarum, nunc cordulam, atque
ita in usu mediæ materiæ, quam me-
senhylen appellant, nunc turdos,
nunc ficedulas, quas miliacas vo-
cant, nunc columbarum pullos, ac
gallarum. Hoc denique etiam in
aliis qualitatibus pulmentorum, five
matarum erit servandum. ut ejus-
dem virtutis pulmenta specierum mu-
tatione varientur. Erit præterea po-
morum quiddam adjungendum, quod
inflare non valeat. Sed tempore,
quo porci utemur, erunt etiam o-
lera offerenda, solumque id servan-
dum, ne modum quantitatis exceda-
mus, five qualitatem rerum data-
rum. Augetur enim oblatio non so-
lum si plurima fuerint diversarum
specierum, sed etiam si plus nutrire
valuerint. In omni igitur mutatione,
hoc est transitu ex qualitate ad quali-
tatem, prima die oportet curandum
aquam bibere, adhibita perunctione:
in aliis vero diebus etiam vinum ac-
cipere, & lavacro corpus recurrere;
sed non omnibus necessario diebus:
siquidem facile caput jugi lavatione
ad passionis vestigia revocatur. Si-
militer autem oportet etiam motus
corporis augeri, atque minui. Tunc
isto cyclo perfecto erit alius adhiben-
dus, solo ex vomitu, detracta drimy-
phagia, in quo oportet prima die in
parvo

dantur. Compressionem namque corporum atque constrictionem, aiebant, corpora efficere solidiora, prohibereque ne eadem morbo tentarentur. Neque enim imminutione tantum morborum incremento resisti; sed etiam se præstare hoc posse, corporibus firmitatem soliditatemque conciliando. ⁵⁸ Et hæc erat ratio, quapropter haud crebro purgantia præscriberent, quæ quamquam subinde ex usu ægri judicassent, tamen negabant iis peculiarem esse virtutem privum corporis humorem abundantem educendi; compertum enim se habere, dicebant, humorem, qualis qualis potentia medicamento excerneretur, non ita in corpore extitisse, verum a medicamento ita immutatum corruptumve fuisse. ⁵⁹ Quid? principes disciplinæ inter se quandoque dissidebant. Ita Themisonem, lethargicis potionem ex aloe dare jubentem, vituperat Soranus; eamque noxiam esse statuit. ⁶⁰ Ita eidem Themisoni,

„ parvo cibo & aquæ potu ægrotantem
 „ fervare: Tum alia die levi deambu-
 „ latione motum vomitum exagitari ex
 „ radicibus raphani vel similibus specie-
 „ bus. Postquam ægrotans fatis vomerit,
 „ & lavacro & pulmento mediæ
 „ qualitatis usus fuerit, tum post duos
 „ vel tres dies cæteras cycli partes adhi-
 „ bemus. Et si æger ingravescentem
 „ vomitum & drimyphagiam perferre
 „ potuerit, audemus tunc integrum at-
 „ que perfectum cyclum metasyncriti-
 „ cum adhibere, ut initium a vomitu
 „ fumentes drimyphagiam jungamus,
 „ ac deinde per cæteras cycli materias
 „ decurramus. Hisce subnectit varia
 „ extrinsecus capiti applicanda, quæ loca-
 „ lia adjutoria appellat, vide paulo ante
 „ no. 56.

[58] *Galenus* de optim. sect. cap. xxvii. §. 49.

[59] *Galenus* contra Julianum cap. xiii. exhibet argumentum, quo Thessalus adversus dogmaticos usus est: „ Ath-

„ letam, *scripsit*, quem volent capia-
 „ mus bona præditum habitudine, na-
 „ turaliterque se habentem. Huic bo-
 „ na cum insit in corpore materia fir-
 „ maque, medicamentum exhibemus,
 „ quæque excernuntur summe corrupta
 „ ostendimus. Unde colligimus nemi-
 „ ne, qui iis contradicere queat, reperto,
 „ cum quæ nunc excernuntur acerrima
 „ simul ac corrupta, antequam medi-
 „ camentum exhiberetur, talia athletæ
 „ non adessent, bona enim is habitu-
 „ dine erat, nihil aliud nobis restare di-
 „ cendum, quam utraque hæc a medi-
 „ camento fieri: primum quidem ma-
 „ teriam ab eo in corruptelam verti,
 „ deinde etiam excerni, sive per vomitum
 „ id sive per alvum fiat.

[60] *Cæl. Aurelianus* celer. pass. lib. ii. cap. xxi. Quare autem Soranus ejusmodi potionem noxiam habuerit, hanc affert Aurelianus rationem. „ For-
 „ sitan inquit ob nimiam stricturam re-
 „ tinetur, & non solum nihil egerit,
 „ verum

soni, abluitionem frigidæ in lethargo, vitio vertit Aurelianus; quoniam ea non patientiores faciat, ut ille credebat, sed denset, vias. ⁶¹ Sic in Thessalum, iliosis exiguum potum dandum jubentem, quoniam ad loca patientia descendat, invehit idem Aurelianus. ⁶² Esse enim contra sectæ disciplinam, curationem mutare velle ratione locorum affectorum. Non enim ob differentiam partium, argumentatur Aurelianus, mutari liquidarum quantitatem, sed ob stricturam vel solutionem.

VIII. Cæterum, quantum ad sanguinis missionem pertinet, non adeo scrupulosi Methodici erant, velut Asclepiadis æmuli, qui volebant climatum diversitatis rationem esse habendam; sed statuebant contra, pleuriticorum, v. gr. venam, strictura cogente, semper incidendam. ⁶³ Solenne adhæc habebant ægrotantibus aliquibus tridui inediam, quam *diatricon* vocabant, inventum hoc erat Thessali, injungere: quarto autem & sequentibus diebus, modice alimenta ministrabant. ⁶⁴ Generatim enim omnium *passionum* strictura laborantes minus

verum etiam ipsa remanet. Credibile autem ad ejus medicamenti stomacho effectum sensum, accurrere materiam, ac deinde ad membranas & caput recurrere, quod per vias stomacho vicinum est, & ad rapienda, quæ sunt summa facultate, aptissimum ob tumoris fervorem.

[61] *Ibid.* „ Quid igitur prodest frigidæ ablutio, quæ stationem atque torporem viarum excludere putatur, si necessario densitas magis acquisita ægrotantem opprimere perspicitur. Ita corpuscula, quorum statione viarum obtrusionem factam existimat, Themison sc. facile utique transire vel resiliire possunt, si capacitas exitum derit, in quam venisse, vel ex qua exisse videntur. Huic autem rei perficiendæ frigida repugnat: densat enim

„ atque conducit vias.

[62] Acutor. morb. libr. III. cap. XVII.

[63] Idem d. lib. cap. XXII. Soranus hoc pacto argumentatur. *Quærendum inquit, utrum Asclepiades proprietate regionis noceri suspicatur eos, qui fuerint in ea phlebotomati pleuritici, an vero proprietate passionis: ex quibus si primum putat, hoc est regionum proprietate, vexari omnes oportuit, non solum pleuriticos, verum etiam synanchicos, & qui fuerint phlebotomati in curatione, & epilepticos etiam, quos phlebotomandos imperat aptissime. At si secundum, i. e. proprietate passionis vexari putat, non apud Romam solum phlebotomatos pleuriticos, sed in omni regione noceri debuit indicare.*

[64] Galenus Meth. med. lib. IV. cap. IV. Celsus tamen. libr. III. cap. IV. auctor

nus cibabant. Convenire enim ajebant, cibi parvitatem densitati: siquidem corpora minus exhalent; e contrario solutioni uberiores cibum largiusve alimentum competere: quia id propter crebras excretiones, vel plurimas exhalationes, celerius infumatur. ⁶⁵

IX. Subit cogitatio animum, qui fieri potuit, ut secta Methodicorum per pauca modo secula durarit, cum tamen adeo occupata fuerit in explicandis morborum causis, juxta & in methodo medendi secundum rationem instituenda. Neque vero causari aliquis potest, Methodicos fuisse genus hominum rude, quia generalia tantum dediderunt docueruntque artis præcepta, brevitatem temporis a tironibus addiscenda. Namque quemlibet mihi assensurum persuasum habeo, non optima esse, quæ fuse ac prolixè: sed quæ breviter & perspicue, docentur. Proinde concludendum ex dictis est, interitionem sectæ adeo inclytæ, non ignorantia, non dogmatibus irrationalibus, quæ plena futilitatis modo essent; sed vicissitudini temporum, adscribendam esse duntaxat. Animus mihi præfagit, fore, ut etiam recentissimorum quorumque medicorum placita tandem aliquando inveterascant. Quid? inveterascant? Imo, quando in memoriam reduco quot & quantas interpolationes, mutationesque placitorum, ætatibus nostris in Medicina factas, rapior Hercule admiratione, quod arte Apollinea vix ulla ars sit inconstantior, atque mutabilitati magis obnoxia: atque adeo pene ulla ab artis professoribus sit hypothesis invenienda, quam perpetuare possint.

auctor est, non Thessalum se juniorem. quem fortassis non noverat, sed Asclepiadem, ubi ægrum triduo per omnia fatigasset, quarto die cibo distinasse primum; cum plerique ex antiquis tardius

darent sæpe quinto, sæpe sexto.

[65] Ita Cel. *Aurelianus*. Celer. pass. lib. I. cap. XI. vide etiam *Galenum* de optima secta. cap. XXIV. §. 43. & 44.

DISSERTATIO XII.

DE

Doctrina Hippocratis.

I. **H**ippocrates aperte ingenueque professus est Medicinam esse artem, quæ, quia in ea firma aliqua doctrina tradi non potest, brevi tempore addisci nequit. Causatur insuper instabilitatem corporum ratione sexus, ætatis, tempestatis, aëris, &c. alio atque alio modo se habentium. Quibus positis sequitur, Medicinam, quæ quondam profuit, in eodem affectu obesse nunc posse, ¹ Utinam medici hoc præceptum diligenter teneant, certe non tam præcipitanter ac præpostere, quam nonnunquam assolent, ægrotanti Medicinam facerent. Profecto ii, qui hoc monitum haud observant, gerunt se imprudenter, & agyrtarum muliercularumque more agunt: utique similes sunt iis medicis, qui olim inclytum Heraclitum, aqua intercute laborantem, curare aggressi sunt; de quibus Heraclitus in Epistola scribit, non eos, sed fortunam, ægrotantes curasse. ²

II. Verum aliqui ex veteribus, ut ne viderentur temere ac fortuitu, inconsiderate negligenterque medicinam fecisse, condiderunt constitueruntque Sectam, quam Rationalem vocarunt. Quantum vero ad ejus professores attinet, qui interdum

[1] Vide ejus librum de Jocis in homine.

[2] Lubinus aliquas veterum epistolas, in unum fasciculum collectas, edidit, in quarum una Heraclitus arrat Amphidamanti se medicos de aqua intercuti interrogasse, quomodo ex humore siccitas fieret: Illi vero, scribendo pergit, cum non intelligerent, quid quererem, tacebant, de propria sua scientia dubitantes.

Ibi vero cognovi, quod alios etiam non ipsi, sed fortuna curasset, impii illi, Amphidamas, qui artes, quas non habent, mentiuntur, & curant illos, quos non norunt, & homines sub nomine artis interimunt, & naturam & artem injuria afficientes. Turpe profecto est ignorantiam profiteri, turpius autem scientiam, quam quis non habet. Vide etiam Diog. Laert. de vit. Phil. libr. ix.

dum logici, subinde dogmatici, nominantur, proponebant hæc quatuor scitu necessaria, ut (1) abditarum & morbos continentium causarum notitiam; (2) evidentium; posthæc (3) etiam naturalium actionum, & (4) novissime partium interiorum. Disconveniebat inter rationales & reliquarum sectarum sectatores; hi enim abditarum causarum, actionumque investigationem, nec non partium interiorum cognitionem, contendebant supervacuas: illi contra necessarias ducebant. ³ Hujus Rationalis sectæ & auctor & Princeps habetur Hippocrates Cous. Post hunc celebres fuere Diocles Carystius, Praxagoras, Herophilus, Erasistratus & complures alii.

III. Dogmatici quidem a Menodoto, Empiricæ sectæ professore, sarcasmo appellabantur *tribonici*, quasi vero *tribones* nominari non mererentur: quia experientiæ non crederent, sed potius rebus abditis ac ignotis studerent. *Tribonem* enim antiqui vocarunt, qui in aliqua facultate longo se usu exercuerit, ut in ea jam perfectus videri possit. ⁴ Sed Dogmatici ejusmodi cavillam nauci faciebant, quia non tantum reconditarum rerum investigationi, sed etiam Experientiæ, operam dabant.

IV. Multi negant Hippocratem primo causas morborum obscuras investigasse, atque adeo eundem non primum sectæ rationalis conditorem esse. Nam, ajunt, complures philosophos, Hippocrate superiores, eidem viæ instituisse. Pythagoram enim & Empedoclem & alios Sapientiæ Professores, qui insimul Medicinæ operam navabant, causas morborum obscuras, cum de Medicina scriberent, statuuisse, deque iis plurifariam differuisse, Quid? quod Heraclitus, cujus paulo ante mentionem feci, quique tempore Darii Hystaspis vixit, ⁵ quique Hippocrate auctor vetustior, cum Amphida-

man-

[3] De his vide *Celsum* in Præfat. lib. I. *Galenum* in introd. cap. II. & III.

[4] Ita *Galenus* de subfigur. Empir. cap. VIII.

[5] Ut habet *Diogenes Laert.* lib. IX. Cæ-

manti his verbis fere scriberet, laboramus morbo hydropē : adeo, ut quicquid in nobis ejus virtus morbus sit. Excessus caloris, febris: excessus frigoris, paralyſis: excessus spiritus, suffocatio: meque jam morbus humore abundat; & post paulo & in universo humida sicca, calida frigida redduntur; causas sane obscuras protulit, morbum, quo laborabat, explicandi causa.

V. Rationales concedunt, quod illi sumpserunt, priscos utpote Philosophos abditas morborum causas omnimodis indagasse. Neque ignorant ipsum Hippocratem libro de prisca Medicina, nec non alibi, ⁶ majorum suorum decreta confutantem, memorare quaternarium elementorum numerum, ut & eorundem qualitates primas, quæ a Medicis plerumque inter morborum causas absconditas haberi solent, injuste a veteribus ab antecessoribus suis, morborum causis annumeratas: quam confutationem, dant libenter, non instituisset, nisi majores ejuscemodi morborum explicationes memoriæ mandassent: verum haud quaquam dant alios præter Hippocratem Hæresis rationalium auctores conditoresve fuisse. Nam constare, perhibent, Hippocratem Coum, primum ex omnibus memoria dignis Medicinam ab studio Sapientiæ separasse, & illam ad peculiarem disciplinam redegisse: ⁷ Primum fuisse, qui mendedi præcepta clarissime, Plinio teste, ⁸ condidit: cum antea nihil, nisi quod confusum atque abstrusum in Rationali Medicina, traditum esset

VI. Hippocrates longe celeberrimus in arte medica erat & honorificentissime appellabatur. Græcia namque illi pares, quos Herculi, decrevit honores, quoniam venientem ab Illyriis pestilentiam prædixit, & discipulos ad auxiliandum circum

Cætera, idem auctor tradit varia priscorum philosophorum ratiocinia de causis tum secundæ tum adversæ valetudinis.

[6] Ut libr. i. De Diæta, item de natura hominis, &c.

[7] Ita Celsus in præfat. lib. i.

[8] Hist. nat. lib. xxvi. cap. ii & primum fuisse, qui exteros hanc artem docuit. *Car avant lui s'écrit d'Herbelot. Bibl. or. 209. cet art étoit renfermé dans certaines familles, qui en faisoient profession, & qui ne le communiquoient par hors de leur lignée.*

X 3

[9]

cum urbes dimisit : ⁹ item , quia exacta scripta de arte Medica edidit , quibus perfecit , ut multi essent Medici , qui ægros servare possent , Posthæc , quod recusasset honores & munera Regis Persarum , communis Græciæ inimici , quæ dare promisit , si ejus exercitum , morbo pestilenti immiseri-corditer afflictum , curatum veniret. ¹⁰ Jure igitur merito posteritas Hippocrati , observantia meritisque suis Græciam sibi universam devinciendi , ejusmodi præconium atque honores , tribuit.

VII. Quod vero ad Medicinæ Principis , ¹¹ Hippocratis , doctrinam attinet , statuit is Medicinam nihil aliud esse , quam appositionem & ablationem : appositionem eorum , quæ defunt : at ablationem , quæ exuperant. ¹² Hanc artem , sentit , jampridem extitisse : necessitatem autem homines coëgisse invenire & inquirere Medicinam , quoniam observarunt ea , quæ sanis ex usu fuerunt , subinde ægrotis male cessisse. Veterum tamen Medicinam , quamvis non sit exploratæ rationis , ideo noluit esse rejiciendam , sed , quia propinqua sit recto , admirari oportet , quod ex abyssu ignorantiae complura sint eruta , inventaque , quæ posteris probe & recte , & non a fortuna
aut

[9] Plinius lib. VII. cap. XXXVII. Et Soranus in Vita Hippocr. Item Varro de Re Rustica. lib. I. cap. IV. *An non ille Hippocrates medicus in magna pestilentia , non unum agrum , sed multa opifida , scientia servavit ?* Perhibent enim eum Athenis ingentem rogi extructum incendi jussisse , quo aëris intemperies immutaretur. Idem & Acronem Agrigentium fecisse , auctor est Ætius tetrab. II. Serm. I. cap. xciv. Pestem igni accenso arcere jampridem ante memoratos docuit Iachenus , de quo Suidas in vocab. *Ἰαχὴ* ex versione Kusteri. *Hic fuit Ægyptius , vir singularis a Deo dotibus instructus & ad multa utilis ; vixit sub Senye Rege , amuletorum incantationumque peritus , & dolorum morborumque*

sanandorum summa scientia præditus. Hic enim pestilentias grassantes exstinxit : & primum canicula exortum , æstuosum sideris illius influxum mitigavit , quam ob causam magnifico funere elatus est. Et si quando morbus epidemicus invalesceret , sacra scriba , ejus fanum adeuntes , sacris rite peractis , ex ara ejus ignem accendebant , rogisque passim per urbem excitatis , aëris foetidi exitialem lucem extinguentes & retundentes , nova plane via morbum ignis beneficio propulsabant.

[10] Vide Decretum Atheniense , quod existat in calce operum Hipp.

[11] Quo titulo eum Plinius. H. Nat. lib. VII. cap. LI. decoravit.

[12] Libro de flatibus.

aut casu, adinventum, comprobarunt. ¹³ In primis vero observanda esse juvantia & lædientia & consuetudines, & occasiones. Etenim horum gnarum, censet, minime fortunam respicere, sed cum & sine fortuna auxiliante recte facturum. Quippe tota Medicina constans ac firma, & doctrinæ optimæ in ipsa compositæ: proinde eam haudquaquam fortuna indigere; Fortunam namque sui juris esse, & optatis ad eam pervenire neminem posse. ¹⁴ Suadet præterea Medico, ut abstineat a verborum controversiis, juxta & ab inanibus quæstionibus, quales tunc temporis de præparatione, & exhibitione Ptisanæ in usu erant: etenim majores hujusmodi apinis ac tricis nunquam immoratos fuisse: & deinde, quamvis ab aliquo proponantur, difficulter explicari posse: & quod maximum est, vulgo, auditis lectisque ejusmodi subtilitatibus, occasionem calumniandi deridendi-que artem suggeri usque adeo, ut nullam omnino Medicinam putet. ¹⁵ Hippocrates insuper floccifacit medicorum quorundam, ut & Sophistarum opinionem, statuentium, Medicinam cognosci non posse, nisi prius aliquis noverit, quid sit homo, quomodo primum factus, quomodo comparatus: verum hoc scitu magis necessarium existimat; Naturam videlicet, & quo pacto homo ad ea, quæ comeduntur ac bibuntur, comparatus sit; & quid mali cuique corpori ab unoquoque edulio vel potu importetur. Non sufficit dixisse caseus v. g. est malus cibus, quia affatim comestus dolorem corpori inferat, scire hoc & vulgus; verum potius medico incumbere, ut investiget qualis generis dolorem, & quare hunc, & cuinam hominis parti interiori afferat cum maxime? Boni præter hæc medici esse cognoscere cujusmodi affectus homini propter facultates ac potentias, & qui propter figuras accidunt advenientque. Plurima autem genera figurarum esse, quarum alias esse cavas: alias ex ampli-

[13] Libro de prisca Medicina.

[14] Libro de locis in homine.

[15] De victus ratione in morbo acutis.

plitudine in arctum coactas, alias expansas: alias solidas & rotundas: alias latas & peniles; alias extentas: alias longas: alias densas: alias raras & hiantes: alias spongiæ instar ac molles. Facultatem vero esse, humorum summas vires, summumque robur nosse, quid singuli ipsorum in homine perficere queant, & quas cognationes inter se mutuo habeant. Nempe an dulcis humor in aliam speciem mutetur, atque id non a temperamento, sed ipse desciscens & immutatus ab eo, qualis primum fuerat, amarus, aut falsus, aut acerbus, aut acidus. Sit exempli gratia acidus. Humor igitur acidus, reliquos potentia præcellens, maxime erit incommodus. Reliquorum eadem conditio est, excepto dulci, quem omnium homini convenientissimum existimat.¹⁶

VIII. Quod vero ad numerum elementorum, quibus Sapientiæ Professores ad effecta corporum exponenda uti solent, attinet, Hippocrates in eorum numero definiendo inconstans fuit. An vero hæc rerum discrepantia auctoris inconstantiæ, an incuriæ, qui librum descripserunt, an ignorantiae eorum, qui de ejus scriptis commentarium confecerunt; ¹⁷ an malignitati aliquorum, sua scripta titulo Hippocratis edentium, tribuenda, incertum. Quantum ad me pertinet, quæ posteriori loco dicta, ea potius credo. Sed, ut ad propositum veniam, statuit Hippocrates ex igne & aqua oriri omnia, tam animalia, quam quæ e Tellure proveniunt, & ea ex dictis augmentum seu nutrimentum capere: quin etiam cum intereant, in hæc iterum secerni resolvique. Igni adscribit vim omnia per omnia movendi: Aquæ vero potestatem omnia per omnia nutriendi. Utraque hæc principia tum aliis omnibus, tum mutuo sibi ipsis sufficere: adesse insuper igni calorem & siccitatem; aquæ vero frigus & humorem. Quibus plurifariam inter se mixtis temperatisve oriri, separarique multas

[16] Hæc hausi hinc inde e libr. de veter. Medicin.

[17] De his conqueritur *Galenus*, in libr. Hippocr. quæ in Medicatrina fiunt.

Comment. 1. in prologo, ubi literistradidit, quod aliqui sint, qui heri ac nudius tertius commentaria conscribant, omniumque Hippocratis librorum peculiarem quant-

multas omnigenasque formas atque species & seminum & animalium, nihil simile nec visu nec facultate se inter habentium. ¹⁸ Alibi Hippocrates in hanc disputat sententiam. Id scilicet, quod calidum vocatur, immortale esse, cuncta intelligere, & videre, & audire, & omnia tum præsentia tum futura scire. Quadripartitum hoc esse: plurimum ejus, cum turbata essent omnia, in supernam secessisse circumferentiam; esseque id ipsum, quod veteres æthera vocarunt. Secundam partem infernam, appellari terram, frigidam hanc & siccam, multisque obnoxiam motionibus, cui quoque multum calidi inesse. Tertiam partem, aërem puta, medium occupasse locum, esse eundemque natura calidum & humidum. Quartam tandem partem proximum terræ locum cœpisse, humidamque hanc ac crassissimam esse. Cæterum inter qualitates primas, duas magni momenti arbitratur, calidum utpote & frigidum. Huic tribuit facultatem congelandi: illi autem primo dissolvendi, fin vero diu durarit, exsiccandi potentiam adsignat quoque. Præter hæc sedem cuique peculiarem in homine esse; frigidi ac glutinosi metropolim opinatur cerebrum: calidi vero, pinguitudinem quamvis esse. ¹⁹ Verum enimvero, utcumque hæc ab Hippocrate posita, in libro tamen, cui titulus est de veteri Medicina, eos errasse, ait, qui principium tum morborum tum mortis vel unum, vel duo; vel & quatuor qualitates primas, statuerunt. Affert autem Cōus argumenta e praxi Medica petita, quibus delumbat illorum hypothesein. Hoc pacto fere argumentatur. Si calidum est aut frigidum, aut siccum, aut humidum, quod hominem lædit, oportet recte meden-

quandam editionem faciant, quos inter esse etiam Dioscoridem, & Artemidorum; cognomine Capitonis. Hos, ait, circa veteres lectiones multa innovasse. E diverso laudat diligentiam fidelitatemque quatuor veterum explanatorum, quorum duos, ut Zeuxin, ut Heraclidem, in omnes Hippocratis libros com-

mentaria confecisse: de aliquibus modo, Bacchium & Asclepiadem, fuisse commentatos.

[18] De Diæta libr. I. & II. *Ex igne & aqua omnia constituuntur & animalia & a terra nascentia, & ex his auferuntur, & in hæc secernuntur ac resolvuntur.*

[19] Libr. de carnibus.

dentem auxiliari, dum calidum in frigidum, frigidum in calidum, & cætera in qualitatem sibi contrariam, permutarit tantum; at quia id non eveniat, siquidem unumquodque simplex tali vi non præditum, in considerationem idcirco venire debere, quod in unoquoque forte & humana natura potentius sit, quodque non potuerit subjugari. Hoc ipsum non modo Hippocrates, verum etiam antecessores ejus existimaverunt hominem lædere, atque id ipsum auferre vel corrigere adnixi fuere. In numero autem rerum fortium, hominem lædentium, collocarunt amarum, falsum, dulce, acidum, acerbum, fluidum & similia, hinc inde in homine demonstranda. Hæc nunc, si recte invicem temperata, in causâ esse, ut homo sit incolumis: ex adverso, si quod superarit, id auctorem instantis morbi esse. Quod superest, nec calidum nec frigidum aptum ut crassescat aut putrescat; qualia effecta in corpore humano fieri, ac sæpe sæpius nos contueri: neque easdem qualitates primas auctores febrium; sed amarum, sed falsum & cætera, quæ in numero qualitatum secundarum habentur, in culpa esse. Ejusdem namque naturæ, siue idem esse, amarum ac calidum, acidum ac calidum, falsum ac calidum, & sexcenta alia. Frigidi porro, qualitibus secundis juncti, eandem conditionem esse. ²⁰ Inesse in terra putat, & acidum, & amarum, & dulce, & falsum, omnigenum. ²¹ De interitu corporum hanc habet opinionem: videlicet nullum omnino corpus perire, neque fieri, quod prius non fuerit. Allucinari eos, qui putant, quidquid ex Orco in lucem auctum, generari: quicquid vero ex luce in Orcum imminutum, perire atque corrumpi. ²² Generari enim & perire significare idem ac commisceri. In generatione enim fieri rerum primarum mixturam, congregationem, conjunctionem: contra in interitu vel corruptione compositorum corporum secretionem, disjunctionem modo memoratarum evenire. Nempe
ita

[20] Hæc idem excerpti e lib. de vet. medic.

[21] Libr. de natura hominis.

[22] De Diæta lib. I.

ita animalia & pleraque omnia esse natura comparata, ut generentur, ut occidant jugiter. Enimvero, homine moriente verbi gratia, suum quodque rursus in locum secedere disjungique: humidum utpote se iterum humido, siccum sicco, calidum calido, & frigidum frigido associare, conjungereque. ²³

IX. Sed ut ad singularia, quæ ad hominem potius spectant, me convertam, tempore Hippocratis fuit inter philosophos abstrusiorum disputationum amantes, magna quæstio, quid esset homo. Melissus aliique statuerunt unum esse hominem. i. e. ab uno elemento ortum. Alii putarunt ex igne, alii ex aëre, alii denique e terra eum constare tantum. Alii censebant hominem nil nisi sanguinem: alii bilem: alii pituitam tantummodo esse. Jam quomodocunque id unum aliquis perceperit, cogi tamen id ipsum a calido & frigido, ideoque id speciem & vim primigeniam mutare, opinabantur; fierique & dulce, & amarum, & album, & nigrum, & simile quid. At Hippocrates tales opiniones contradixit damnavitque, & statuit contra, hominem nunquam fore in dolore, si unico principio constaret: nihil quicquam enim esse, unde doleret; sin vero doloribus torqueatur, necesse etiam esse, quod ipsi medeatur esse unum: atqui complura esse, quæ medeantur: complura itidem, quæ vel calefaciendo vel refrigerando vel humectando vel siccando morbos pariant; concludit igitur, quia tot morborum totidemque remediorum diversorum genera, hominem neutiquam ab uno Principio ortum; quod & insuper generationem cujusvis animalis indicare, quæ citra admixtionem alterius rei fieri non posse, nisi qualitates primæ debito modo temperatæ fuerint. ²⁴ Cæterum, quæ ad generationem hominis pertinent, arbitratur
Hip-

[23] De natura hominis.

[24] Ibidem. vide etiam *Galen*i commentarium in hunc librum §. 3. & seq. Quod vero ad opinionem Melissi pertinet, putat Galenus hunc virum substan-

tiam quandam communem fuisse commentatum, quaternis subjectam elementis, a generatione corruptione liberam, quam posteris *ύλη* seu materiam vocarunt.

Hippocrates, genituram a singulis corporis membris procedere, a sanis sanam, a morbidis vero morbosam, fierique inde ut ex calvis calvi, ex cæsiis cæsi, gignantur. Eadem reliquorum ratio est. Semen autem genitale putat utrique sexui duplicis generis esse: alterum a quo masculi, alterum a quo foemellæ, gigni; illud forti, hoc vero debile, dotatum indole. In coeundo itaque, si ambo masculum semen, hoc est validius, excreverint: seu, si hoc saltem illud debile vel quantitate vel potentia superaverit, generari tunc puerulum: sin vero contra, atque dixi, fuerit utriusque genituræ mixtio, puellam. Hisce hypothesis loco positis persuasum insuper habet, mulieres, si quando diætâ humida & frigida usæ fuerint, parituras puellas: ex adverso, si calida & sicca, puerulos. Ut autem parentes sui voti compotes fiant, necesse esse, ut non modo foemina, sed etiam vir alterutram diætâ observet. ²⁵

X. Multus est Hippocrates in enarranda singularum corporis partium constitutione. Eo disquisitio ejus est loci, ut credat ossa originem suam debere pinguedini terræ, & modico humori, a calore utrimque exsiccatis: nervos plurimo glutinoso atque frigido paucio: membranas modicæ pinguitudini; & plusculo glutinoso. At vero renes hoc pacto productos, censet: nimirum parum glutinosi, parum calidi, a plurimo frigido condensatum esse, sicque viscus durissimum ex his extitisse, & minimum rubrum, quod non multum calidi simul coëgerit. Eandem carnis cæterarumque partium, ait, rationem esse. ²⁶ Quantum vero pertinet ad cujuscunque corporis humani principium, negat ei ullum competere; sed cuique idem principium eundemque finem esse, perinde ac circulo, cui etiam neutrum dictorum esse. ²⁷ Ita comparatum natura etiam esse, ut venarum undiquaque per universum corpus dispersarum, neque initium neque terminationem,

[25] De aere aquis & locis. libr. 1. |
de diætâ. & libr. de genitura.

[26] De carnibus. libr.

[27] Libr. de locis in homine.

nem, pariter ac de circulo jamjam dictum, rimari potuerit.
²⁸ Inter partes corporis tres numerat, quæ manifeste trahant, quæque plenæ sint attracti humoris: in hoc numero autem ponit ipsam vesicam, caput, & uterum. ²⁹ Valetudinem vero corporis nostri sustentari triplicis generis nutrimento, cibo puta, potu, atque spiritu vel aëre. ³⁰

XI Quantum ad naturam mentis attinet, Hippocrates literis tradidit, ³¹ in hominem irrepere animam, ignis juxta & aquæ temperamentum habentem, eandemque esse partem corporis humani; Verum, ut ingenue fatear, non asseveraverim. Cum heic loci mentem indicare. Quod autem spectat ejus ad sedem, alio in loco ³² scribit, mentem hominis in sinistro cordis ventriculo insitam, & reliquæ animæ imperare. Eandem, judicat, non alimentis quibuscunque a ventriculo mitigatis, sed pura & illustri substantia, a sanguine secreta, nutriri. Quibus positis, facili negotio inter nos liquet, mentis naturam, Hippocrate auctore, corporatam esse. Præterea opinatur Hippocrates, inter omnia, quæ in corpore sunt, nihil magis ad bene intelligendum vel prudentiam conferre, quam sanguinem: in eo enim in eodem vigore tenoreve persistente, consistere & prudentiam: contra, si aliter fuerit. ³³ Delirare porro hominem, Bile intra massam sanguinis ingre-

[28] Libr. de ossium natura.

[29] Libr. de veteri Medicina.

[30] Spiritus enim, qui in corporibus sunt, flatus vocari; qui vero extra corpora existunt, eos aërem. Hunc sane maximum esse omnium, quæ corpori cuiuspiam accidunt, & auctorem & dominum. vid. libr. de flatibus.

[31] De Diæta libr. i. & de insomniis. Anima vigilat, & quum corpori inservit, in multas partes distributa, non sui juris est, sed suam cuique corporis parti, pro munibus suis fungendis portionem mittit. Quiescente enim corpore, ait, animam in motu esse, perfice-

re omnes corporis actiones. Equidem corpus dormiens non sentire, ipsam vero animam, quoniam vigil corporis moderator, eadem fere in somnio, audire, videre, tangere, animadvertere, perinde ac si corpus vitam insomnem duxerit.

[32] Libr. de corde, adsumere autem alimentum ex proxima sanguinis cisterna, radios suos eo immittens & depascens.

[33] Libro de flatibus. Assertum suum conatur exemplo somni probare. Etenim sanguinem, scribit, corpore dormiente, frigescere: somno enim frigefactandi vim esse. Frigefcente autem

grediente, eidemque alienum motum, ferofamque indolem; atque majorem calorem conciliante; & hanc esse causam quapropter phrenitici, alique febrem habentes, sæpenumero delirent. In desipientia vero melancholicorum vitiosum adeste sanguinem ob admixtam bilem & pituitam: ³⁴ & in temulentis per ebrietatem aucto repente sanguine percelli animum, & in animo intelligentiam; quas ob res ebrios præsentium malorum tunc oblivisci, & nil nisi jucunda imaginari sibi. ³⁵ Posthæc diversitates plagarum telluris esse in causa, ut homines aliis atque aliis præditi sint moribus. Europæ videlicet incolas præ Asiaticis iracundiores, audaciores, bellicosiores. Rationem esse in promptu, quoniam quævis anni tempora propemodum sibi æqualia; & non ingens discrimen qua calore qua frigore quotannis observatur; quocirca accidere, ut mentes neque stupore percellantur, neque corpora validæ transmutationi obnoxia sint. Etenim ab his, vero simile esse, iram exasperari, cognitionemque & calorem multo magis excitari, quam si quis in eodem statu semper permanferit. ³⁶

XII. Nonnulli in disceptationem quæstionemque vocant, numne Hippocrates cognoverit Sanguinis, cæterorumque corporis humani humorum circuitum? Qui affirmant, hæc habent documenta: Hippocrates venarum per corpus distributionem circulo cuiusdam assimilavit. Idem Cous omnis generis somnia interpretans conjectat, si quis. v. g. somnietur cursum, flumina, fontes, &c. significare hæc sanitatem: & corpus valere, omnesque circuitus, & exhibitiones ciborum ac secretiones integras esse. Et post paulo, flumina non solito more fluentia, secundum quietem visa; significare sangu-

sanguine, ejus meatus fieri languidiores; quod hinc palam fieri, quod corpora adgravata reclinentur. Omnia enim gravia deferri natura ad fundum, & oculos ardere, & prudentiam permutari, opinionesque peregrinas mentem occupare & exercere, quæ fa-

ne insomnia appellari. Quid autem somnia varia significant, de iis agit peculiariter in libro de insomniis.

[34] De morbis libr. I.

[35] De flatibus. libr.

[36] Libr. de aëre, aquis & locis.

guinis circuitum : & auctiora quidem fluentia , excessum : imminuta vero , defectum. ³⁷ An vero ex his conficiatur Hippocratem naturam circuitus tam plane percepisse cognovisseque , quam diligentissimi quique nostri seculi anatomici eam perspexerunt , atque argumentationibus firmissimis demonstrarunt , hoc nolim asseverare.

XIII. Cæterum commendat Hippocrates Medico , tanquam requisitum , cognitionem non modo morborum , verum etiam causarum. ³⁸ Eum enim , qui morbos juxta & causas novit , putat , facile allaturum inventurumve , quod corpori sit commodum : hoc vero esse morbo contrarium. ³⁹ Quandoquidem autem perplura sunt , quæ corpus infestant , quæque oculorum aciem fugiunt , & quæ , exauditis aliorum narrationibus , comprehendi cognoscive nequeunt ; debere ideoque medicum talia mentis oculis , vel ratiocinatione persequi duntaxat. ⁴⁰ Neque enim Medicum tantopere in morbis vulgaribus curandis , qui subinde sua sponte evanescunt , inclarescere ; sed si magnos , si fortes , si periculosos morbos , quorum natura seu obscura seu abstrusior est , curaverit. ⁴¹ Ut autem ad ejusmodi notionem perveniat , necessum esse , observare tempora anni , cujus generis utpote in quibusvis eveniant rerum mutationes : deinde ventos tum calidos tum frigidos : nec non aquarum differentias , item positum urbis , an ea ad plagam septentrionalem , vel contra ad aliam sita : itemdem terram ipsam an ea fuerit nuda & sicca : aut densa , & aquosa , &c. quin & incolarum diætam , an bibuli an lurcones , an otiosi &c. vel contrariis moribus præditi sint. Eum igitur , qui hæc & similia diligenter fuerit rimatus , animo identidem prælagiturum morbos quolibet tempore anni futuros ; & quæcunque pericula unicuique ex diætæ ac victus immutatione sint timenda. ⁴² Morbum autem Hippocrates generatim appellat , quicquid homini molestiam atque tristitiam

[37] Vide ejus librum de insomniis.

[38] Libro de arte.

[39] De flatibus.

[40] De arte.

[41] De veteri Medicina.

[42] De aëre, aquis & locis.

[43]

ftiam affert. Et quantum fpectat ad modum, ait, omnium morborum unum eundemque effe: nec dari ullam morborum differentiam, nifi eam, quæ ratione loci contingat, fpeciem omnibus unam, eandemque omnibus effe cauffam; ⁴³ locum, tantummodo fuppeditare differentias morborum, ut in alimento, in fpiritu, in calore, in fanguine, in pituita, & reliquis in corporis humoribus, vel partibus folidis. ⁴⁴ Præter hæc morborum genera Hippocrates memorat morbos hæreditarios, vernaculos, epidemicos, & privatos. ⁴⁵ Auctor finitionum Medicarum, ⁴⁶ ftatuit Hippocratem novenas morborum differentias noviffe, ut acutum, peracutum, malignum, diuturnum, medium, exitialem, *evasorium*, periculofum, & periculo carentem. Verum enimvero, utut hic morborum numerus fit, Hippocrates reprehendit eos, Cnidios utpote, qui morbos fecundum genera enumerare conabantur. Ponebant etenim Cnidii Medici dari feptem morbos bilis: duodecim veficæ: renum quatuor: ftranguriæ quatuor: tetanos tres: aurigonis genera quatuor, & phthifis tres fpecies. Nempe corporum varietates, quæ ob multas rationes permutantur, confiderarunt, neglecta morborum *identitate*; quam tamen Hippocrates advertibat, ut morbum a morbo diftingueret, redigeretque fuam quemque ad clafsem. ⁴⁷ Quæ vero ad morborum cauffas pertinent, Hippocrates eas non uno modo prodidit. Fortaffis hujus inftabilitatis cauffa eft, quod iis, quæ Hippocratis titulo fuperbiunt, multa fuppositia fint intermixta. Utut funt, narrabo tamen eas quomodocunque in mentem venerint. Alibi ⁴⁸ ftatuit omnes morbos a bile vel pituita oriri: alio loco dicit feu

[43] De flatibus.

[44] De Alimento.

[45] Libr. de humoribus.

[46] Cap. vii.

[47] Vide *Galenum* in libr. Hipp. de viét. rat. in morb. acut. comm. i. §. 8.

[48] De morbis libr. i. & libr. de af-

fectionibus. N. Illo libro dicti humores habentur ut cauffæ corporis intestinæ morbos quofdam producentes. In externarum autem numero collocat, labores, vulnera, cibos, potus, &c. quatuor qualitates principes, &c.

morborum acutorum auctorem esse bilem: ⁴⁹ alibi flatum seu spiritum tantummodo omnium morborum causam esse, unde febres, dolores: ⁵⁰ &c. cibum & potum vero eundem in corpora nostra inferre, existimat. Alibi aërem vitæ & morbi solum, autumat, auctorem, & eo omnia plena: ⁵¹ alio loco, ait, morbos, dolores, &c. ab ingestis fortioribus oriri: ⁵² alibi posuit quatuor humores, ut sanguinem, pituitam & bilem duplicem; & hos esse in causâ, ut aliquis aut sospes sit, aut morbidus ⁵³ Procreari autem augerique quem quem statò inprimis anni tempore: nimirum pituitam hyeme, vere sanguinem, æstate bilem, &c. autumnò atram bilem adaugefcere. ⁵⁴ Quatuor porro loca esse generationi cuiuscunque humoris dicata. Pituitæ scilicet caput, sanguini cor, Melancholiæ splenem, & bili jecur: totidemque etiam locos secretioni illorum destinatos; quorum in numero ipsi sunt os, nares, anus, & urinæ meatus. Dictorum humorum autem, censet, aliquid cibus & potibus inesse: ex quibus, in ventri-

[49] Si ea utpote in hepar influxerit, & ad caput consiterit. de *Dieb. critic.* In numero acutorum ab Hippocrate. lib. de *âere aquis & loc.* ponuntur pleuritis peripneumonia & febris ardens. & lib. de vict. rat. in acut. addit phrenitidem: Præter hos & alios esse, e memoratis qualemunque ortum ducentes, vel illis propinquitate conjunctos, quorum febres omnino continuas esse, atque lethiferas. Eadem fere habentur in libro de affectionib. in opere Hippocratis supposito.

[50] Lib. de flatibus in fine. spiritus autem omnes nobis ab aqua esse, quod fusc Hippocrates annititur demonstrare. lib. de natura Pueri.

[51] Ibid. ab initio fere, ubi spiritus & aëris vocabula ut synonyma occurrunt. Ex isthòc loco arbitror, Celsum deprompsisse Hippocratem cujusquemodi corporis valetudinem omnimodæ spi-

ritus constitutioni tribuisse. in Præf. lib. i.

[52] De veteri Medicina.

[53] De natura hominis. Sanum quidem putat, fore maxime hominem, quando memorata moderatum inter se habuerint temperamentum tum facultate tum copia, & cum maxime fuerint permixta. Ægrotaturum autem eundem, quum dictorum aliquid minus aut amplius fuerit, aut separatum in corpore & reliquis omnibus non fuerit temperatum. Libro de *Genitura*, & de morbis lib. iv. Hippocrates enumerat has quatuor, humidi species, sanguinem Bilem, Aquam & pituitam. Tot enim species congenitas, ait, hominem in se ipso habere, & ab his morbos fieri, aut etiam ex morbis discretionem. Atra bilis hoc loco omittitur, substituitur autem ejus in locum Aqua.

[54] Ibid. de Natura hominis.

triculum procedentibus, trahere ad se corpus, secundum fontium diversitatem, sibi similem humorem. ⁵⁵ Et hæc de causis morborum generatim:

XIV. Quod vero ad causas morborum speciatim attinet, nimius sane in scribendo haberer, si in animum meum inducerem, ut singulas perscribam. Attamen, ut lectori quædam innotescant, dabo quarundam corporis ægrotationum causas. Vitiosam alimentorum digestionem oriri, Hippocrates arbitratur, si quis non expectaverit justum tempus ciborum, pridie ingestorum, concoctioni evacuationique destinatum; sed in ventriculum, etiam nunc cibis oneratum, ferventem adhuc, cibos super cibos ingesserit. ⁵⁶ Febrem oriri, ait, ob denegatum humoris in carnosa parte circuitum, unde totum corpus incallescere. Calefacto enim sanguine, celerem facere ea circuitum, quæ in corpore sunt: quæ si fuerint attenuata, & sub forma sudoris calidi extrusa foras, sanguinem nativam tum recuperare indolem; & quod consequens est, futurum esse, ut homo feбри careat. ⁵⁷ Fluxus omnimodos partim fieri ob frigus, carne & venis extensis, atque angustatis, quam ob causam tunc eas humorem exprimere: partim quoque propter calorem, carnes rarefacientem, & humores attenuantem; quocirca carnes humoribus transiitum præbere faciliorem, & humores attenuatos facilius illarum tubulos pertransire. ⁵⁸ Hydropem progigni plerumque, quum quis a diuturno morbo sine purgatione diu permanferit: corrumpi namque tunc carnem & liquari mutarique in aquam.

[55] De morbis libr. iv. Quomodo-
cunque dicta fuerint prolata, mihi probatur placitum, quod Hippocrates hoc libr. iv. memoriæ prodidit. Tria utpote principia esse, ex quibus morbos fieri. Primum situm esse in humoribus, si aut quantitatis, aut qualitatis ratione corpus afficiant: alterum in cœlo vel aëre, cujus vitium nos victus ratione non corrigi posse, velut alias, si nobis modo allu-

buerit, tali pacto humorum vitium, utut fuerit, valemus. Tertium denique situm esse in violentia quadam v. g. si aliquis casu, vulnere, plaga, ictu morfu & simili modo, fauciatus vel læsus fuerit.

[56] De veteri Medicina.

[57] De Diæta libr. i.

[58] Libro de locis in homine.

aquam: subinde etiam vitio lienis, & hepatis & pituitæ albæ: quin minus a dysenteria ac lienteria aquam intercutem produci. ⁵⁹ Calculum generari, quum vesica & alvus ultra modum fuerint calefactæ, urinam tunc non debito modo excerni, sed in se ipsa concoqui adurique; quapropter, quod in ipsa tenuissimum & purissimum est, mingi; superstiti in vesica crassissimo ac turbidissimo, paulatim se coagmentante, in calculum vel tophum concrecente. ⁶⁰ Sufficiant hæc ad adumbrationem Pathologiæ Hippocraticæ, in quantum ea causis morborum proximis superstructa.

XV. Quæ vero spectant ad causas remotas, ita argumentatur auctor. ⁶¹ Quando uniusmodi morbus multos homines eodem tempore corripit, ejus causam tunc aërem, quem inspiramus, esse: siquidem omnibus in promptu est, diætam non posse culpari; quia non vero proximum ad unum omnes tam senes, quam juvenes simili eademque victus ratione usos fuisse; at enim, si omnigeni morbi eodem tempore exorti fuerint, manifesto apparere eorum causam non aërem, sed pravam victus rationem esse. Nihil igitur utilius, nihilque magis necessarium homini, quam recta victus ratio est: hanc enim incolumitatis causam esse; hanc ideoque ab inventori- bus ratiocinando investigatam, ut posterius scirent, quodnam secundam, quod adversam corpori importet valetudinem? alte-

[59] De affectionibus.

[60] De aëre aquis & locis. Cæte- rum libr. iv. de morbis Hippocrates sensit calculum impuro ex lacte, in vesica puerorum gigni: non dissimili modo, quam si aliquis in aquam turbidam vasi immixtam & aliquantisper sedatam conspexerit, observari tunc ejus in medio fæcem quandam acervatam. Eandem rationem esse urinæ impuræ, *ut quæ in cavo sit loco & maxime se acervans, præ dolore per mictionem non pertransseat, & a pituita cruda concreseat.* Pituitam enim ad fæcem admixtam fieri glutinum. Et

primum parvam lanuginem superstare, deinde quod accedit, arenosum fieri, pituita in gluten evadente. Fæcem autem indurari, ac quodammodo lapidescere in duritiem, perinde ac ferrum ex lapidibus ac terra, dum comburantur, efficitur. Plura qui desiderat, is auctoris d. l. pervolvat.

[61] Cujus additamentum, legimus in fine libri de Natura humana. His tamen non dissimilia habet ipse Hippocrates, si modo inter se conferantur, quæ ei sunt libro de victus ratione in acutis, de flatibus, &c. aqua aëre & locis, &c.

alterum assequendi usurpandive ; alterum abstinendi gratia.
⁶² Utcunque hæc se habeant , veteres tamen , teste Hippocrate , vix quicquam memorabile de victus ratione memoriæ mandaverunt : at e diverso Hippocrates jure gloriatur se re-
 pertorem diætæ , seque hanc , quantum fieri potuit , ad exploratam rerum , quæ fieri possunt , rationem rede-
 gisse. ⁶³ U-
 berius ac fusius hanc in variis libris pertractavit , adeo ut ,
 ullum ex his summarium , quod multam profecto scriptionem
 postularet , confici possit.

XVI. In morborum curatione Hippocrates , ut enuntiata
 profert , concocta ⁶⁴ medicamentis aggredi oportet , & mo-
 vere non cruda , neque in principio , si non turgeant. Quæ
 ducere oportet , quo maxime vergunt per convenientes locos ,
 ducere oportet. Quæ prodeunt , non multitudine æstimari
 oportet , sed quamdiu prodeant , qualia oportet & facile æger
 ferat. ⁶⁵ Sunt quidem Hippocrati plura salutaria monita atque
 præcepta. Signa prædictionesque morborum , quæ sane ex usu
 Medici , praxim profitentis , sunt : verum quis singula nar-
 rabit ? Quid ? supervacuum etiam is labor esset , quia auctor
 inter plerisque medicos versatur ; præcipue vero ejus apho-
 rismi , qui a nemine non , ut praxeos præcepta , considerantur.

XVII. Medicamentum appellat Hippocrates omne , quod
 præsentem statum transmutare valet : omnibus autem fortio-
 ribus hoc solenne esse : interim tamen non negligendam vi-
 ctus rationem. Quicquid enim aptum omnia ex præsentem
 statu ad amovendum vel transponendum , id ægrotanti opem
 allaturum. Namque nisi id , quod morbum fecerit , fuerit
 aliorum amandatum , hunc minime imminutum iri , sed po-
 tius increbescere. ⁶⁶ Quod vero pertinet ad vires medica-
 men-

[62] De Prisca medicina,

[63] Libr. III. de Diætâ. Et libr. I.
 de Diætâ scribit se invenisse primum ,
 quomodo corpus ab excessu superetur ,
 & ad morbum perveniat , & quo pacto
 ex excessu , utramvis in partem facto ,
 prænotationem morbi medicus sibi com-

parare possit.

[64] Fit autem concoctio , ex per-
 mixtione & temperatura mutua , & qua-
 si coctura. Hoc pacto enim humorum
 acrimoniam & temperiem tolli. *Ibid.*

[65] Libro de humoribus.

[66] De locis in homine.

mentorū, statuit Hippocrates dari medicamenta singularia, singularem corporis humorem evacuantia. Ea etenim, cum corpori fuerint ingesta, trahere primum ad se quod Naturæ suæ maxime conveniens: deinde vero, quum utpote ejus medicamenti nimium fuerit datum, ea trahere & reliquos corporis humores. v. g. si quis cuiquam Medicamentum chologogum dederit, primum quidem bilem educi: at enimvero, si quantitas remedii fuerit justo major, illam tum insequuturam pituitam, postea bilem atram; sanguinem denique in ipso mortis agone. ⁶⁷ Tandem, ut ad finem hujus capitis veniam, paucis verbis commemorabo, Hippocratem Medico suadere, ut, indagata causa manifesta, nec non ea, quæ ratiocinatione tantum cognoscitur, animadvertat insimul numerum aut parem aut imparem: maxime autem metuendum esse numerum imparem: quo die ægros cum maxime conturbari: ⁶⁸ imo, quod magis est, eos plerumque mori die impari, mense & anno imparibus. In alterutrum diem Hippocrates totam morborum crisin, vel ad salutem, vel ad perniciem identidem versare, decrevit. ⁶⁹ Asclepiades talem dierum delectum, ut vanum repudiavit, neque in ullo die, quia par, imparve esset, his vel majus, vel minus periculum esse, dixit. ⁷⁰ Sed hæc hætenus, ne videar nimium laborem in Hippocratis doctrinam contrahendam insumpsisse.

[67] Vide librum de Natura hominis, de medicamentis purgantibus, & de affectionibus.

[68] De Diæta in morbis acutis.

[69] Libr. iv. de morbis. Aphorism. sect. ii. §. 23. 24. libr. de humor.

[70] Celsus de Re Medica libr. iiii. cap. iv.

DISSERTATIO XIII.

DE

Quorundam veterum Dogmaticorum placitis.

I. **M**EDICINÆ RATIONALIS sectatores, pollicentes se omnium in corpore humano obortorum effectuum principia & causas daturus, sæpenumero in magnam aliquam difficultatem incurrere, ecquisnam dubitat? Deridemus itaque & merito & jure Pelopis, Galeni præceptoris, imaginariam Sapientiam, quam sibi gloriose arrogavit in dandis quorumcunque effectorum causis. ¹ Deludimus & plurimos nostri seculi medicos, qui itidem existimant, nullius esse effecti causam occultam & involutam, sed promptam sed apertam esse omnem. Verum enimvero eos in hac parte delinquere, non opus est, ut fuse argumenter; siquidem neminem nostrum quemquam, puto, inficiaturum, perplura in universo, imo plurima in homine, ad quæ caligat genus humanum. Perpendamus modo morborum causas obscuras, quæ ratione investigantur, quam diversas & multas de his dogmatici habeant opiniones? Equidem non diffiteor nonneminem mihi objectaturum Plutarchi decretum, morbum utpote nullum gigni sine causa posse; neque vim esse ullam, (divinam excipio) quæ ex nihilo aliquid contra leges naturæ possit producere. ² Verum enim nullum mihi dubium est, quin medicus, qui ingenuitatem præ se fert, aperte ingenuæque sit confessurus, nobis plurimum latere plerorumque causam morborum proximam, deque hac nos tantummodo divinare. Profecto si ejusmodi causa haud laboraret

[1] Ejus mentionem facit *Galenus* de simpl. medic. fac. lib. xi. cap. xxx. Pelopis ratiocinia vide apud *Galenum* de loc.

aff. libr. iiii. c. viii.

[2] In Sympos. viii. Quæst. ix.

recte ulla animi suspensione, non tot fictas hoc tempore haberemus in Medicina hypotheses.

II. Neque vero Dogmatici de cujuscunque modi causis tantum, sed etiam de parte corporis affecta, quænam scilicet pars in morbis aliquibus, interior in corpore obortis, cum maxime patiatur, & olim & nunc inter se digladiantur. Persuasum sibi fortean quispiam habet, non arduum esse negotium, quia Anatomicus eam facili negotio detegere potest: quod verum est, concedo, si malum conspicuum in una parte: At enimvero, si variæ partes simul affectæ, tum primam, ubi videlicet materia morbida, vel resedit, vel generata fuit, possumus ægre indicare. Vero quippe simillimum est, non omnes, quæ transacta Anatomica inspectione communiter inveniuntur, ab initio affectas fuisse in simul; sed sensim sensimque tales solidas a fluidis vitiatas. Si vero causa morbi ipsis fluidis, vel spiritibus infuerit tantum, tunc ea multo difficilior, quam secus, cognitu est: hinc mirarum opinionum diversitas, dum suam quisque, tanquam omnium probatissimam, medullitus amet, opinionem. Quemadmodum nunc tempotis, ita & olim fuit mira sententiarum sectatorumque concertatio, æmulatio, affectatio; quæ usque adeo quorundam hominum animos fascinaverunt, ut nil, nisi quod suæ ipsorum sectæ doctrinæque, qua primum eruditi sunt, conforme, rectum putent. Indelebile, Mehercule! malum est, quod jampridem Galenus est conquestus, atque id elui non potest, ista scilicet circa sectas ambitio: Malum hoc, inquit, scabie quavis ad sanandum rebellius.³

III. Verum, ut ad propositum veniam, ostendam aliquot exemplis discrepantiam opinionum respectu partis affectæ. Quæsitum est a veteribus, quis in pleuriticis locus patiatur. Pulmones pati dixit Herophilus: hypezocata, membranam latera & interiora cingentem Diocles, Erasistratus, Asclepiades,

[3] Libr. I. cap. XII. de nat. fac. Vi. de etiam cap. VI. de cujusque animi peccatorum notitia atque medela, ut & comment. I. in libr. VI. Hippoc. de morb. vulgarib. §. 25.

des, & eorum plurimi sectatores. 4 In peripneumonia, statuit Diocles, pati venas pulmonum: Erasistratus arterias: Praxagoras eas pulmonis partes, quæ spinæ sunt conjunctæ: Herophilus totum pulmonem: Asclepiades eas pulmonis partes, quæ arteriis adhærent, quæque bronchia appellantur: Apollonius Herophilus venas & arterias pulmonis: Soranus autem totum corpus passione vexari, sed pulmonem vehementius. 5 In cardiacis cor affici dixerunt Erasistratus & Asclepiades: alii pericardium: alii septum transversum: alii stomachum: alii pulmones, atque jecur. 6 In Hydrophobia Democritus dixit nervos affici, conjiciens hoc ex corporis spasmō & veretri tentigine: aliqui ex affectis Asclepiadis membranam ajebant cerebri. Etenim Asclepiades statuit, omnem passionem, ut phrenitidem, lethargiam, epilepsiam, &c. quæ mentem turbaverit, in ipsa consistere. Alii iterum ajebant Diaphragma pati, siquidem in ipso sit dolor constitutus. Artemidorus Erasistrati, & Artorius Asclepiadis sectator, atque plurimi sectæ Methodicæ scriptores statuebant stomachum pati; quoniam singultus sequatur, & vomitus fellicis, & appetentia insatiabilis bibendi. Alii ex sectatoribus Asclepiadis volebant utrumque tum stomachum tum ventriculum pati. Gajus Herophili sectator, asseribat, cerebrum & ejus membranam affici: nervos namque voluntario motui servientes atque stomachum colligantes, initium vel originem inde sumsisse: Magnus Ephesus tandem censebat omnia, quæ difficultate motus in hac passione afficiuntur, pati: hæc autem esse cor, stomachum, diaphragma, caput, ilia. 7 Possem quidem plura e veteribus, plurima quoque hujus generis ex recentioribus auctoribus, petere: verum sufficere hæc, arbitror, tanquam documenta dubiæ Medicorum rationis in determinanda plurimorum morborum parte affecta.

IV. Nec

[4] Cæl. *Aurelianus*. celer. pass. libr. II. cap. XVI.

[5] Idem cap. XXVIII.

[6] Idem cap. XXXII.

[7] Idem. libr. III. XIV.

IV. Nec mirum cuiquam debet videri, nos de parte affecta disputaturos, nostræ ipsius mentis cæcitatem patefacere: siquidem primarius locus, vel pars corporis in primis affecta persæpe oculorum nostrorum aciem, atque ideo nostram scientiam, fugit. Sunt enim multi morbi, ubi pars aliqua corporis, quia iisdem nervis, vel simili dotata membrana, in consensum trahitur, atque adeo longe alium, ac revera est, morbum mentitur. Exemplum habemus in calculo renum, ubi vomitus & retrorsus testiculus, qui plurimum morbum comitantur, proveniunt propter consensum nervi, & stomacho & renibus & testi, communis. Eadem conditio est suffocationis in mulierculis, quæ vitio locorum ceciderunt: ubi etiam nervus ab utero ad asperam arteriam tendit, qui dum inferne vellicatur, superiorem partem vicissim in consensum trahit. Medicus igitur, nisi signa, cuique affectui propria, bene observaverit; distinxeritque, facili negotio potest cæcari erroribus, ratione partis cum primis affectæ. Quandoquidem vero non pauci hujus generis morbi sunt, in quibus Medici ejusmodi signa, affectum unice significantia, desiderant; planum inde fit, quare difficilis ad indagandum sit pars affecta; & quare hujus gratia tot dissensiones inter Medicos obortæ.

V. Nec respiratio, quæ est actio vel negotium, ut inter nos liquet, animantibus ad unum omnibus familiarissimum, ambiguitate caret; siquidem non modo prisca, sed etiam multi recentiores, se inter discrepant, quo pacto & quamobrem ea fiat. Empedoclis, Platonisque opiniones de negotio respirandi refellit Aristoteles; ⁸ quam autem ipse profert æque atque illorum incerta, & dubia est. Herophilus quatuor mo-
tus

[8] Empedocles statuit fieri respirationem & expirationem propterea, quod venæ quædam sint, in quibus est quidem sanguis, non tamen eas esse sanguine plenas: habere autem meatus in eum, qui extra est, aërem, partibus quidem corporis minores; iis vero, quæ aëris, majores. Quapropter sanguinem

natum moveri sursum & deorsum: deorsum quidem cum aer influat, atque adeo inspiratio accadat: sursum autem, cum aer excidat foras, ac ita fieri expirationem. Vide Aristotelis libr. de respiratione. cap. vii. ubi Empedoclis versus citantur. Anaxagoras sensit pisces, cum aquam per branchias emit-

tus genera pulmonibus in respiratione tribuit, primum censet in causa esse, ut externus aer attrahatur; secundum, ut attractus in pectus exprimatur; tertium, ut expressus denuo recipiatur; & quartum, ut receptus iterum foras ejiciatur. Asclepiades autumat causam respirationis esse attenuatum aerem, qui in cavitate pectoris est; inibi enim externum aere, quia crassior est, ferri: indidemque vero rejici, quoniam pectus ita comparatum, ut copiosum aerem non continere, neque eo prorsus carere possit. Alii aliter opinati sunt, pari modo, ut etiam inter recentiores, licet suam quisque mentem exquisitissimis demonstrationibus, ac argumentis probare annisus fuerit, non idem opinionum consensus est.

VI. Controversabantur itidem veteres inter se de utilitate respirationis. Hippocrates statuit nutritionis & refrigerationis ergo fieri respirationem. Philistion & Diocles innatum calorem ventilandi refrigerandive causa. Praxagoras & Philotimus nutritus spirituum animalium causa: Nicarchi Praxagoras respirationem aiebat corroborationem quandam animae esse: Asclepiades autem ipsius animae generationem. Erasistrat-

tant, & eum, qui in ore est, aerem trahant, tum respirare. Diogenes autem putat, cum emittant aquam per bronchias ex circumstante circa os aqua, trahere tunc aerem, qui in ore vacuo est, & qui in aqua quasi inest. Haec autem fieri non posse judicat Aristoteles. d. l. cap. 11. Democritus statuit respirationi inhiberi, ne anima & calidum, quas figurarum sphaericarum primas, exeat. Vivere enim animalia interpiratione, quia aer dictis figuris, pro sustentatione vitae necessariis, admodum dives sit: ex adverso animans quodvis expiratione mori; esse enim mortem talium figurarum ex corpore exitum, ob continentium expressionem. Ibid. cap. 14. Plato in Timæo ratum habet: ex-eunte per os calido, ambientem aerem pulsus, quem eundem in locum, per

raram carnis texturam, ingredi. Et quia in universitate rerum nusquam vacuum reperiatur: proinde, cum pectus, pulmonesque spiritum efflaverint, protinus eosdem genere corpori circumfuso meatus corporis penetrante, repleti. Aristoteles. d. l. cap. 21. dicit, respirationem fieri calido, in quo facultatis nutriendi principium, se augmentante. Etenim quemadmodum alio indigeant alimento, ita & illud, imo & aliis magis; quoniam id calidum aliis alimenti causa est. Respirationis autem natura, ait, ita comparata, ut follis; cujus exemplo hoc negotium declarare satagit.

[9] Vide Galeni Hist. phil. cap. crv. Plutarchum de placit. philos. libr. 1 v. cap. 211. Galeni opinionem vide in libro de caus. respiration.

stratus putabat arteriarum expletionis gratia nos respirare; Galenus tandem immoderatum calorem refrigerandi & animales spiritus nutriendi gratia. ¹⁰ Recentiorum tam Medicorum quam Philosophorum opinionibus, quia notæ ac manifestæ sunt omnibus, impræsentiarum supersedebo.

VI. Sæpenumero mentionem typi inter veteres medicos versari, offendet, qui eorum scripta perlegerit. Horum sententiam, quantum eam mente assequi valuerim, conabor quoque modo declarare, ut, qui etiam nunc in Medicina tirones sunt, sibi ex his aliquam hujus abstrusæ doctrinæ notitiam comparare possint. Sed ad propositum. Typum vocabant veteres ordinem accessionis alicujus morbi: periodum vero tempus accessionis in morbo factum. ¹¹ Licet varii morbi, in primis chronici, ut atrophia, paralyxis. lepra, &c. sint, in quibus nullam periodum, &, quod consequens est, nullum typum agnoscere valemus: sunt tamen morbi compluruli, & hos inter maxime febres, in quibus doctrina de typis & circuitibus morborum, ex usu esse potest; quamquam interea non negaverim, eandem plurimis implicatam difficultatibus, quibus pauci fortassis, me ipse non excipio, se extricare queunt.

VII. Dividuntur typi in primos, (α) qui brevem habent accessionem & diuturnam remissionem; cujusmodi sunt tertiani & quartani: (β) in secundos, qui contrario, ut primi, procedunt modo, ut quotidianus, semitertianus; (γ) in consistentes, qui iisdem horis invadunt, & resistunt: (δ) in mobiles, sive ii nunc ocysus, sive tardius, seu adveniant, seu abeant: (ϵ) in simplices, qui unicum habent paroxysmum; (ζ) in compositos, quibus plures & accessiones & remissiones sunt.

¹² Præter hæc typum appellabant veteres non omnem cujusvis morbi

[10] Hæc e Galeno de utilitate respirationis. §. 1. 4. 12. Plato in Timæo dicit omne hoc opus in corpore fieri irrigatione quadam & refrigerio ad vitam

& nutrimentum.

[11] Galenus de typ. cap. 1.

[12] Ibidem. cap. 11.

morbi periodum, verum siquæ ex integris diebus juxta & notibus fuerit constituta: proindeque opinabantur secundum unum quemque dierum numerum, typum esse quoque peculiarem. ¹³ Quæ cum ita sint, ratum habebant, typorum circuitus viginti, vel triginta dierum spatio non solum terminari, sed diutius moram trahere posse.

VIII. Ut autem aliquis invenire possit, quot sint typorum implexus, necessum esse, statuebant, ut is numerum horarum cujusque typi in memoria habeat, vel in charta descriptum. Scilicet typum quotidianum esse viginti quatuor horarum: tertianum XLVIII. quartanum LXXII. ac ita porro pergendum esse, superaddendo utpote unicuique typo XXIV. Quod, cum aliquis dicto modo typos ad calculum vocaverit, tum experietur typum decimum habere horas CCXVI. trigessimum DCXCVI. quinquagesimum MCLXXVI. &c.

IX. Quandoquidem vero typi nomen, non a diebus completis, sed ab accessionis repetitione, sunt sortiti, inspiciendæ veniunt accessionum periodorum horæ, quota pars sint horarum typorum: illis etenim efficitur multitudo, seu species typorum. Verbi gratia ponamus quendam experiri accessionem morbi per horas sex, remissionem vero horas duas, ac ita integram periodum octo horis absolvi. Præterea consideremus quoties octo in viginti quatuor, in uno typo nempe, habeatur, inveniemus sane ter haberi, pronunciemus itaque quotidianas tres esse implexas, quia typus quotidianus est horarum XXIV. Ponamus secundo sedecim horarum paroxysmi periodum esse: quoniam autem sedecim nulla est numeri viginti quatuor, sed potius quadraginta octo, seu typi tertiani, particula, & quidem tertia, enunciamus igitur tres febres tertianas invicem esse implexas. Ponamus tertio periodum accessionum esse horarum quinque, quia autem hæ sunt pars vigesima quarta horarum CXX. colligimus ex his viginti quatuor typos, ordinis sexti, invicem esse implexos. Ponatur quarto exempli gratia, quod periodus accessionum sit ho-
ra-

[13] *Idem* in libro ad eos qui de typis scripserunt. cap. I.

rarum septem, ducantur hæc in CLXII. pateſcet poſtmodum illa in his vigefies quater inveniri: ſtatuatur idcirco ſeptem eſſe typi octoni partem vigefimam quartam: vel viginti quatuor typos octavi ordinis eſſe invicem implexos: vel viginti quatuor typos, intra CLXIX. horas, ſeu ſeptem dies naturales, evenire, quos typos ideoque octonos eſſe appellandos. Quod autem illæ typo octonario, & non ſeptenario, adſcribantur, ratio in promptu eſt, quod non dentur typi ſecundani, pari modo ut non habentur febres ſecundanæ; ſed eæ, quæ ſecundo quoque die invadunt, ægro videlicet per unum diem febris carente, a medicis appellantur tertianæ. Calculus namque ſubducitur a principio paroxyſmi, quod in numerum primæ diei refertur, ad principium paroxyſmi inſequentis: jam quando id in febre quadam intermittente tertio quoque die contingit, vocatur ea tertiana, ſi quarto, quartana: reliquarum eadem ratio eſt. Typis autem nominatio eſt, non reſpectu periodorum vel dierum numeri, verum ratione vicis paroxyſmorum. Sin autem cuipiam videretur negotium nimis moleſtum, additione, ut paulo ante dixi, numerum horarum cujuſque typi invenire: is poteſt tum via compendiaria eandem inſtituere computationem, ſi modo de numero typorum demſerit unum, & reliquum per XXIV. multiplicaverit. Exempli gratia aveo ſcire typum quadrageſimum quartum, quot is habeat horas, tunc capio quadraginta & tres, quæ per viginti & quatuor multiplicata, efficient mille triginta & duo, qui eſt numerus horarum typi, ut monui, quadrageſimi quarti. Cæterorum eſt eadem conditio. ¹⁴

X. Scio

[14] *Ibidem* cap. v. vi. vii. & xi. unde hæc ad compendium contuli. Quod ſupereſt, numerus horarum circumeuntium per acceſſiones æſtimatur, quoties is metitur aliquem ex iis, qui ſecundum typos habentur, toties typus huiusmodi illi implicatur vel complicatur. Ex. gr. periodus acceſſionum quindecim

horarum, quæ quinque dierum typus eſt, & ſextanus plerumque vocatur, poteſt eſſe, aut octo ſextani, aut ſedecim undecumani, aut viginti quatuor ſex decumani, aut triginta duo vigefimani primi, &c. typorum, ordinis. Ex his dictis efficitur doctrinam de typis dubiæ rationis haud eſſe expertem. Quinimo

X. Scio equidem nonnullos esse, qui hanc de typis doctrinam judicent curiosam, quæ ad nos non pertineat, imo tanquam nugalia theoremata, quæ modo ingenii, abstrusioribus in disputationibus cupidi, subtilitatem præ se ferunt, habeantur. Verum, ut, quod ego sentio, proferam, non persuadere mihi possum, veteres ejusmodi laborem, quem typorum doctrinæ impendebant, frustra suscepisse. Mihi, Galeni scripta pervolventi, videtur videre excogitatam idcirco hanc doctrinam ab ejus antecessoribus fuisse, ut accessionem morbi futuram prænoscerent, ut victus rationem rite instituerent, nec non tempus scirent, quando medicina esset ægrotis danda. ¹⁵ Verumenim vero, quoniam veteres, qui hujusmodi de typis doctrinam singulariter tractarunt, injuria temporum periere; ea de causâ & auctoritate & exemplis destitutus nequeo eam, quæ nunc cuipiam aut incongruens, aut abscondita habetur, facere planam.

XI. Non injuria aliquis ex me percuntabitur causam, quare aliqui morbi per circuitus eant, redeantque. Libenter fateor perdifficilem & perobscuram esse, quam allaturi sunt, quæstionem. Equidem non sum nescius, diuturnitatem accessionum Galenum adscribere materiæ vitiosæ multitudini crassitie ac lentori, potentiæque imbecillitati atque meatuum angustiae: brevitatem autem materiæ inutilis subtilitati; subtilitati, paucitati, & potentiæ naturalis vigori, meatuumque laxitati; sentireque præterea quanto ocyus, vel tardius ejusmodi materia iterum, finito paroxysmo, colligatur accumuleturque, tanto & citius aut tardius, accessionem rursus futuram: quin etiam quotidianam pituitæ, tertianam bili, & quartanam melancholiæ, originem suam debere. ¹⁶ Neque ignoro Avicennam etiam morborum circuitum causam tribuere materiei sive qualitate, sive quantitate perperam

ipse Galenus non diffitetur, eam esse scientiam inanem, & Iatrosophistarum inventum.

[15] *Ibidem* cap. iv. & de differ.

febr. libr. ii. cap. viii.

[16] Libr. ii. de differ. febr. cap. 16. 17. & 2.

[17]

ram in corpore infidenti: & Averrhoem diversæ caloris innati, materiam plurifariam depravantis, indoli: & Gentilem, Thomamque de Carbo, occultæ humorum quorumlibet proprietati; peculiare enim, rebantur, esse pituitæ, ut quotidie: bili, ut tertia: & melancholiæ, ut quarta quaque die, circuitus suos perficiant. Nec lateret mihi sententia Apponis, qui vulgo conciliator vocatur, quique periodorum quorumvis morborum causam Lunæ. Telluris dominatrici, in primis refert. Nec me præterit, Sanctorium putare non humores, sed loca seu partes affectas, prout eædem multifariam diffitæ, aut vicinæ cordi, causam diversitatis periodorum esse.
 17 Reliquarum sectarum hypotheses, ne longius evager, impræsentiarum faciam missas. Verum dicta, quomodocunque fuerint prolata, non dilucidant quæstionem propositam: nec video eam a recentioribus, naturalium rerum indefessis scrutatoribus, citra hæsitacionem fuisse enodatam. Non modo ego, verum etiam optimus ac gravissimus quisque perlibenter confitetur, se multa ignorare, & multa sibi etiam esse discenda: quo loci etiam referendam, arbitror, doctrinam de stasis morborum quorundam periodis; quam ne Apollinem quidem ipsum, puto, intelligere. Est enim ea numeris Platonis obscurior.

XII. Lubet hoc loco in medio proponere duas rationes medicinales, quarum alteram Græci παραχέτευσις, alteram vero αντίστασις vocant; & qui Galenum ex græco sermone in latinum verterunt, illam reddiderunt latine derivationem: hanc autem revulsionem. Galenus auctor est, has esse communia immodici actus evacuandi remedia. Derivationem autem fieri statuit, per loca vicina: si nempe id, quod v. g. per palatum, per alvum, &c. solebat evacuari, per nares, per urinas, & derivetur. At revulsionem fieri per loca contraria. Exempli gratia, humores, si sursum nimia in copia retenderint, deorsum deducendos; sin vero infra, supra eos esse

[17] Vide *Massaria* Practic. libr. VII. febrilib. libr. II. cap. XVII. cap. VIII. de febr. causa. & Sennerti de

esse ducendos; si intrinsecus vergant, eos tum extrinsecus flectendos; sed contra esse faciendum, si aliter, ac dixi, res se habuerit. Eadem ratio est, si vel in dextro vel in sinistro latere affluxus fuerit humorum. ¹⁸

XIII. Sed ut uberius dictas operationes explicem, fluentium humorum medelam, Galenus ¹⁹ statuit, revulsionem esse: eorum autem, qui jam membrum obsederunt, derivationem: utrumque vero evacuationis genus, per communes vias fieri. Hippocratem præcepisse, verbi causa, Medicus in locis muliebribus in contrarium trahet, si eas, quæ in cubito venæ sunt, secuerit, aut juxta mammas apposuerit cucurbitas, vel manus calefecerit & fricaverit atque alligaverit: derivabit autem, si eas, quæ in poplitibus aut talis sunt, venas inciderit, & cucurbitas coxis applicuerit, & crura calefecerit ac perfricuerit atque alligaverit. Et, siquidem in parte dextra locorum muliebrium affectus fuerit, a dextra manu vel crure sanguinem detraxerit; sin vero in sinistra, a membris, quæ illi e directo sunt: hoc enim esse id ipsum, quod Hippocrates κατ' ἔξιν vocavit. Interiores autem venas esse incidendas, quoniam viciniore magisque e directo sunt partibus affectis. Igitur in splenis inflammatione sanguinis missionem esse instituendam in interioribus lævæ; in hepatis, in dextræ manus, venis. Eadem ratio pleuritidis est, in qua sanguinem mittendum, ex eodem latere, quo dolor est. Expedire autem internam cubiti venam, quam nunc Basilicam vocant ²⁰ incidere, si dolor ad claviculam pertigerit, aut molestus fuerit: vel brachio, vel mammæ, vel partibus septo transverso superioribus gravitas fuerit ²¹. Græci plerique, excepto Archigene ²² hanc sanguinem mittendi rationem

[18] Lib. v. cap. 111. & Lib. iv. cap. vi. Method. medend.

[19] De arte curativ. ad Glauc. libr. 11. cap. 11.

20. Ita putat Brissotus in Apolog. pag. 54.

[21] De quibus vide Galeni comment. 11. §. x. in Hipp. de vict. Rat. in morb.

acut.

[22] Ætius Tetrab. 11. serm. iv. cap. lxviii. Archigenes in iis, qui morbo acuto infestantur: siquidem circa claviculam vel mammas dolor hæreat, ait, venam incidendam in brachio, non eo, quod recta ab inflammato latere, procedat; sed ab opposito.

nem in pleuritide secuti sunt. Verum Arabes, quorum de sanguine mittendo præcepta per annos plusquam DCC., nullo pene reclamante viguerunt, sanguinem detraxerunt ex opposito brachio vel ex Saphona ejusdem lateris. ²³ Tandem Brissotus MDXV. Arabum castra deferens primus Græcorum dogma per tot secula oblitteratum ab inferis revocavit, atque ab oblivione vindicavit. Sed O Deus bone! quantas turbas, quantum bellum inter medicos id ætatis excitabat: tantum profecto erat, quasi pro aris & focis certarent. Controversiam Academiæ Salmanticæ, ut eam dirimeret, committebant. Hæc primo decernebat, ne ulli medicorum liceret in pleuritide secare venam e directo lateris affecti: deinde, causa curatius cognita, decernebat contra Arabes, & Græcorum placitum approbabat. Quid fit? Adversarii, decreto huic non morigeri, provocabant defererebantque litem decernendam ad CAROLUM V. Imperatorem, contendebantque non modo falsam & erroneam, Brissoti & ejus asseclarum, qui Græcorum tuebantur, doctrinam esse, sed impiam & exitialem eandem esse, quæ non minorem hominis corpori perniciem afferat, quam *Lutheranorum* schismata mortalium animis. Consectabantur eos præterea conviciis, appellabantque hos ignorantes, temerarios, *Erostatæos*, violatæ & temeratæ religionis reos, sæpe sæpius medicorum *Lutheranos*. ²⁴ Tantum præjudicata opinio poterat, ut etiam sine ratione valeret, auctoritas. Sed, ut ad finem properem, reliquæ sunt aliæ viæ quibus dictæ operationes perficiuntur, dicendæ: verum, quia hæ Medicinam ægrotis jamdiu facientibus, satis cognitæ; hac de causâ dictorum enumeratione supersedebo, eademque in medio relinquam. ²⁵

[23] Hæc *Moreau* de sang. miss. in Pleurit. pag. 27.

[24] Vide vitam Brissoti a *Moreau* descriptam pag. 103,

[25] Plura, si desiderentur, vide Libellum Galeni de hirudinib. revuls. &c. & de ven. sect. adv. Erasistratum. cap.

XII. & de curand. rat. per sang. miss. item Apologiam Brissoti pag. 17. qui vult revulsionem esse arte factam humorum tractum e contrario, quam antea fluebant. Commune equidem opus & revulsionis & derivationis esse, sanguinem videlicet evacuare ex parte affecta,

sed differre utramque inter se, dum illa | vero in latus, ideoque melius fieri ex lo-
nitatur ac trahatur in adversum; hanc | cis vicinis.

DISSERTATIO XIV.

DE

Philosophorum & Medicorum quorundam decretis.

I. **C**onqueruntur graviter de adulterinis suppositisque auctoribus non modo Theologi, verum etiam medici. Verbi causa afferam Æsculapium, cujus in librum nuper incidi. Indignus fane hic liber antiquissimo Medicinæ parente, cujus titulo superbit: suppositus est enim ab idiota aliquo Chronologiæ ignaro. Mentionem siquidem facit Aristotelis, qui tamen, ut ad unum omnibus, nisi in historia hospites fuerint, res nota ac manifesta est, illo multis seculis posterior fuit. Ejusdem inscitiae, quin dicam malignitatis, incusandus est auctor epistolæ Hippocratis Coi ad Moecenatem: cum tamen ille Artaxerxis, hic vero Augusti ævo, inclaruit¹. Eandem oportet maculam auctori, qui Trotulæ, vel Erotis nomine, supinat, inurere. Perhibent quidem, Augusto regnante, libertum Erotim Juliæ Medicinam fecisse; ² quandoquidem vero hic auctor, qui librum de affectibus mulierum prodidit, passim Galeni mentionem facit, qui tamen illo duobus fere seculis posterior, patet inde suppositio auctoris. Non melioris notæ, sunt scripta Mariæ prophetissæ, Mosis Sororis, Alexandri ad Aristotelem, &c. de Alchimia. Quod ne-

[1] Idem sentimus de Epistola Hippocratis ad Antiochum. Utræque epistolæ operi Marcelli Empirici præfixæ sunt. Nec minoris facienda est dissertatio Hippocratis de differentia temperamen-

torum ad Titum Imperatorem, quam commemorat d'Herbelot Bibliothec. Orient. pag. 975.

[2] De quo vide Mr. le Clerq. Histoire de la Médecine. P. 3. lib. 1. cap. 1.

[3]

neminem, puto, inficiaturum, nisi in historia inque scientiis prorsum plumbeus fuerit.

II. Missos itaque faciam auctores, qui suppositis personis falsos libros in lucem ediderunt; jam vero animus mihi est exponere veterum quorundam Græcorum, tum philosophorum, tum medicorum dogmata, quibus Rationalem Medicinam locupletarunt. Sed ad rem. Plato, de origine morborum percunctans, statuit corpus ex quatuor elementis compactum. Quod, si aliquod eorum excedat, aut deficiat, aut ex loco proprio in alienum transferatur, ad morbos tum prorsum esse corpus. Ex secundis compositionibus non rite peractis itidem morbos progigni. Carnem enim, quoties eliquata fuerit, putat, tabem rursus transmittere in venas, unde sanguinem vario colore, amaritudine, & acidis falsisque infectum saporibus, bilis, cruoris pituitæque gignere quam plurimum. Quæ quidem omnia sic genita & corrupta sanguinem deintegro inficere: circumferri autem hæc per venas nullo prorsus naturalis circuitus ordine observato. Tertium morborum genus exoriri a spiritu, a pituita, vel a bile. Pituitam acidam, quin & falsam languorum omnium, qui destillatione fiunt, originem esse. Partes corporis tumefcentes a bilis incendio & combustionem vexari. Pessimum esse malum, quando pus, sanguine mixtum, & villorum ligaminumque fila suo ex ordine dimoveat. Cæterum censet, quod si corpus ignis potissimum excessu langueat, id tum continua febris laborare: si aëris, quotidiana discreta: si aquæ, tertiana, quia aqua segnior est, quam ignis & aër; si vero Terræ excessu, quartana: siquidem Terra, cum omnium elementorum tardissima & quarto gradu est, fervere deferveque quarto temporis circuitu; hinc origo febrium quartanarum, quæ ægre & tardissime submoventur.³

III. Aristoteles posuit bilem calidam, contra pituitam esse frigidam.⁴ Bilem statuit causam morborum acutorum: quin
etiam

[3] Plato hæc in Timæo.

1 [4] Problem. sect. 1. Quæst. xxix.

Bb 2

[5]

etiam a bile sincera credit oriri febres acutas; ab abundantia vero atræ bilis, insaniam. Et, ut brevis sim, Aristoteles, quando de causis morborum disputat, profert eas explanandi causa vel bilem, vel pituitam: nec non qualitates primas, ut calidum, ut frigidum, &c. ⁵

IV. Theophrastus, de efficientia Solis differens, ⁶ censet ejus calorem animantium omnium & stirpium genitorem & effectorem esse, eundemque in aëre non impromiscuum manere, sed in eo potius nasci, moderationem quandam multitudinis & subtilitatis ad generandum suscipere: imo calorem, qui in corporibus animatis inest, pluribus admixtum, & peculiari quodam modo temperatum, vivacem & genitabilem ad procreationem similium reddi. Quare spirante Austro, qui ubi mare transierit, regionem multo humore, teste Hippocrate ⁷ implet, homines deterius, quam solent, valeant, in causa esse, ait, quod liquatus humor multus fiat a tepore Austri, qui prius erat perexiguus, & ex levi spiritu grave humidum oriatur. Adhæc vim & facultatem nostram esse in articulis positam, quos autem ab Austro solvi. Viscidum enim, quod articulis inest, si congeletur, motum impedire; si nimium humescat, tensionem membri inferre. Sin vero Auster sine pluvia ficcus spiret, febres exoriri, quia humorem extraneum calidum in corpora inducat: Austrum enim natura calidum & humidum, ex quarum qualitatum excessu existere febrem. ⁸ Dulcem ex alimentis confectum humorem, putat, accretioni carnis aptum, falsum vero ineptum; ideo hunc Naturam fecernere ut excrementum; quod si in vesica subsidat, uri-

[5] Ibid. Quæst. VI. IX. XII. &c. Ex quibus & aliis quam plurimis locis conficitur Aristotelem non fuisse plane plumbeum in Medicina, ut aliquis scripsit habuitque eundem pro circulatore. Cavillator respexit ad loca *Diogenis Laert.* & *Hesychii* Milefii in vita Epicuri, ubi uterque scribit Epicurum appellasse Aristotelem decoctorem, quod comeso omni

patrimonio stipendia fecisset; & medicamenta vendidisset. Eadem extant apud *Athen.* Deipnos. libr. VIII. pag. 354.

[6] Libro de Igne.

[7] Libr. II. de vict. Rat.

[8] Ita Theophrastus libro de ventis. Quos Auster producat, enumerat *Hippocrates* Sect. III. aphorism. v. XVII.

urinam: si in carne, sudorem, dici: Illam sponte ac natura velut agente subsidere: hunc vero motu, aut labore, aut calore, aut spiritus facultate indigere, ut excernatur. Illam nunquam non esse continuam, hunc vero non semper continuum, ac minus sane quam corporis halitum, qui ne sensu quidem percipiatur. Salsum igitur esse, quia crudus: dulce enim esse, quod percoctum est; quod autem leniter coctum aquæ instar esse, ut pituitam & lachrymam. Sudorem quidem omnem falsum esse, falsiorem vero, quo magis a longioribus erumpat partibus. Pueros ob cutem densam difficulter sudare, viros vero facile. Senes vix ullo sudore foetido manare; causam esse cutis laxitatem & facilem *transpirationem*, quocirca parum excrementorum, in cute subsistere. Tenuem & aqueum esse sudorem, qui extimus cutis in superficie; crassiores vero, qui profundior & interior, est. Si una cum sudore ad corporis superficiem expellantur recrementa crassa pravique succi, ut acida, falsa, amara, quæ propter copiam secerni nequeunt, prorumpere hæc tamen, & acrimonia sua carnem exulcerando efficere scabiem, papulas, lepram &c. cutis eruptiones, quas nonnullos revulsionem, i. e. in contrarium aversione sedare niti. ⁹ Animi defectionem, dicit, esse privationem, aut refrigerationem caloris innati in locis, quæ respirationi serviunt, accidere hanc aut a frigore, aut a calore & æstu. Nam calorem nimium, minorem nobis insitum, absumere, & tabefacere, & respirationem inhibere. ¹⁰ Vertiginem fieri, quando aut alienus spiritus, aut impurus humor ad caput venerit, five ab alimento aliquo, ut vino, five ab humore quovis alio, aut quando aliquis caput in orbem agitarit. Cerebri enim locum, quum natura humidus sit, fieri, ut, cum externus & velut alienigena spiritus eo venerit, intrusus propellat, & ad venas humorem, qui inibi continetur, circumagat. ¹¹ Nervorum resolutionem, quamvis alii dicant a flatu, alii a spiritus defectu

[9] Libro de sudoribus.

[10] Libro de animi defect.

[11] Libro de vertigine.

fectu & privatione, putat, fieri omnino a refrigeratione. ¹²

V. Hæc allata aliquo modo sufficiunt ad specimen doctrinæ Philosophorum, quos equidem non despicio, quia solebant olim Medicinæ quoque operam dare. Quid? quod medici complura ex illorum doctrina de elementis, de causis, &c. in Medicinam transtulerunt & sua fecerunt.

VI. Quandoquidem vero ab excessu Hippocratis, disciplina nostra a studio Sapientiæ separata fuit, pertractabo sectatorum Hippocratis placita. Neminem ignorare, existimo, incertum esse quicquid aliqui de Thessali, Draconis, Polybii, &c. ¹³ Hippocratis vel filiorum, vel generis, vel discipulorum scriptis, commemorant. Horum itaque narratione superfedebam, verum perbreviter dicam rationalem Dioclis Carystii, omnium longe antiquissimi Dogmatici, Medicinam. Is namque post Hippocratem secundus ætate famaue extitit, & primus fuit, qui libros de anatomicis administrationibus scripsit, cum ante eum medici, (anatomie ab iis, qui e familia Asclepiadarum erant, tantum tractata) a teneris unguiculis in ea instituerentur. Hos Græci vocabant *παπαιδευμένους*, reliquos vero *ἀπαίδευτους* ¹⁴. Perhibent nonnulli Dioclem Antigoni

[12] Tract. de Nervor. resol.

[13] Horum Soranus in vita Hippocratis mentionem facit. De Thessalo, cujus oratio ad Athenienses in calce libror. Hipp. extat, Galenus in libr. III. Hippocr. de morb. vulg. comm. II. scribit, quod fuerit filiorum Hipp. clarissimus, qui nihil non intermittebat, quo ostenderet se æmulum esse & imitatore parentis studiorum. Et in libr. Hipp. de nat. hum. Galenus memoriæ prodidit Thessalum fuisse virum admirandum, quem versatum extra patriam, cum Archelao Macedoniæ rege. Polybium autem, Hippocratis discipulum in patrio solo vixisse, & ne latum quidem unguem a præceptoris doctrina disces-

fisse. Equidem Albanus Torinus MDXLV. Basilæ in lucem edidit aliquot opuscula Polybii, quæ hic e Græco in Latinum convertit, ut de tuenda valetudine, de seminis natura, de morbis libros duos: sed mihi hæc cum Hippocratis libris de salubri victus ratione, de genitura, deque affectionibus, & interioribus affectionibus, comparanti videntur prorsus eadem esse. Nam nulla in his rerum, sed verborum latine redditurum tantum, est discrepantia. In his auctor, quisquis fuerit, statuit, morborum fere omnium originem esse bilem ac pituitam.

[14] Galenus de anatom. administr. libr. II. cap. I. vide supra Diss. IX. p. 124.

[15]

tigoni temporum fuisse æqualem. Quantum vero ad ejus doctrinam pertinet, mire de conceptu, de formatione, deque partu foetus ratiocinatus est: imo de singulis ætatum hominis vicissitudinibus. Namque omnia, quæ homini unquam sive in vivendo, sive in moriendo contingunt, fieri, putat, ratione septenarii. Hic numerus secundum ipsius mentem habet vires longe potentissimas. ¹⁵ Semen persuasum habet non esse sanguinis *essentiam*, sed ex nutrimento partium fieri. Nam si e sanguine exoriatur, necesse esse animalia exanguia semine careant; quod autem esse contra experientiam. ¹⁶ In Epistola, ut volunt, ad Antigonum de tuenda valetudine exarata, statuit quaternarium humorum numerum omnis generis morborum causam esse, generarique illos intervalis, seu certis anni temporibus. v. g. solstitium hybernum, ait, augere in hominibus defluxionem ac humorem, usque ad æquinoctium vernum: quo tempore augeri in hominibus pituitam & dulces serofosque sanguinis humores. Plejadum ortum augere bilem fulvam, & amaros serofosque humores usque ad solstitium æstivum: quo adveniente adaugescere bilem atram usque æquinoctium autumnale: atque ab hoc tempore usque ad Plejadum occasum augeri pituitam ac tenues fluxiones. Tandem ab dictarum occasu usque ad solstitium hybernum in hominibus pituitam potissime generari. ¹⁷ Generatim autem oriri morbos, existimat, ex inæqualitate elementorum.

[15] De his vide *Macrobium* in somnium Scipionis lib. i. cap. v. & *Gellium* noct. Attic. libr. iii. cap. x. qui varia, septenarium ad numerum spectantia, e Varrone excerptit. Inter alia, quorum jam non faciam mentionem, scribit, Varronem affirmasse pericula vitæ, fortunarumque hominum, quæ Climacteras Chaldei appellant, gravissima quæquæque fieri septenariis. Et paulo post scribit. *Discrimina etiam periculorum in morbis majore vi putant fieri in diebus, qui consueverunt, ex numero septenarii.*

Eosque dies omnium maxime, ita ut medici appellant κριτικὴς καὶ κριτικὴς, cuiusquam videri primam hebdomadam, & secundam & tertiam.

[16] *Ost. Horat.* libr. iv. fuse Dioclis mentem exponit.

[17] Hæc Epistola, unde dicta excerpti, inserta est *Æginetæ* operibus, & est Caput. c. libri i. Huic Epistolæ, ut ovum ovo, similis est epistola, quæ nomine Hippocratis Coi ad Regem Antiochum superbit. Extat hæc inter opera Marcelli, post præfationem.

[18]

mentorū, quibus corpus compositum, ut & ex prava aëris constitutione. ¹⁸ Galenus ¹⁹ vero monumentis prodidit, eum statuisse morbum generari a similibus, solvi autem a contrariis. Quo posito sectatores ejus putabant febrem ardentem hyberno tempore aliquem ingruentem, ideo facilius sanari posse, quam quæ fit æstate. Quomodo autem speciatim de morborum causis disseruerit, discere hoc possumus ex loco, qui de affectione hypochondriaca reliquus est, ubi statuit in dicto affectu, plus caloris, quam decet, in his venis, quæ alimentum a ventriculo excipiunt, haberi; sanguinemque præterea in his crassescere. Sanguinem vero in dictis venis contineri vel hoc argumento probari posse: quia alimentum in partes corporis, ut alias assolebat, haud distribuatur; sed in ventriculo permaneat indigestum. Calorem vero in culpa esse, cum ab æstu, qui ipsis accidat, tum ab his, quæ ingerantur, innotescere, ait; siquidem salutis ægrotantis conducit si cibos refrigerantes, qui videlicet calorem refrigerare extinguereque solent, comederit. ²⁰ Cæterum opinatus est, posse etiam a similibus morbos produci: verum neminem non morbum sanari a contrariis. ²¹ Febres oriri credit ob earundem causam, ut in inflammationibus, abscessibus vulneribusque nos contuemur eas oboriri. ²² Lienteriam fieri magna ex parte propter intestinorum difficultatem; quam insequi materiæ humidæ & spumosæ, & crudæ, & multæ citam post cibum ac potum assumptum excretionem. ²³ Tenuioris intestini morbum *χρόδαψον*, plenioris *είλεον*, nominavit; cum po-

[18] Ita in Hist. phil. Galeni operibus inserta. cap. cxxxv. Eadem fere cap. xxx. Lib. v. *Plutarch.* de placit. philosoph. Stobæus serm. xcvi. scribit Dioclem statuisse plerosque morbos ab inæqualitate provenire.

[19] in aphor. Hippocr. §. xxxiv. sect. ii.

[20] *Galenus* de locis affectis lib. iii.

cap. vi.

[21] Idem in Aphor. Hipp. lib. ii. §. 4.

[22] Idem Hist. phil. cap. cxxxiv. & *Plutarchus* de Plac. phil. lib. v. cap. xxix.

[23] *Galenus* in Aphor. Hippocrat. lib. vi. §. i.

postea, tempore Celsi illum priorem εἰλειδὸν, at hunc κωλικὸν, nominarent. ²⁴ De morfu, ictu, punctura quorundam venenatorum animalium, ratiocinari annitens Diocles, sensit, ipsis vim quandam inesse mortiferam; quæ cum fuerit insinuata in corpora, molestiarum, quæ exoriuntur, causam esse. Etenim neminem quemquam, putat, inveniri usque adeo contentionis studio flagrantem, qui aliunde exoriri molestias asseret, quam a materia lethifera, partem corporis attingente. ²⁵ Lethargi causam posuit in capite. ²⁶ Sudores esse præter naturam, quoniam omnibus, quæ ad corpus attinent, recte administratis, & alimento a natura subactis, nunquam sensibilis humor per cutem excernatur. Quæcunque enim in balneis, aut vehementibus exercitiis, vel propter æstivum calorem exudent homines, ea ex causis violentis originem habere. ²⁷ Denique acie mentis dispiciebat proprietates virtutesque medicamentorum, ac eos insimulabat inscitia, qui arbitrabantur, cuncta, quæ ejusdem generis sapore, colore, odore, &c. prædita quoque esse iisdem viribus. Nec enim, si quid alvum seu urinam movet, aut aliam quamvis facultatem habet, putare oportet, id idcirco tale esse, quia calidum, vel frigidum, vel salsum sit: quippe non omnia dulcia, aut acria, aut falsa, &c. singillatim considerata, easdem habent facultates; sed contra putat virtutem rei, qualiscunque fuerit, toti naturæ vel substantiæ tribuendam. i. e. toti concreto. ²⁸ Vinum nigrum, quod dulce est, accessu transituque suo lenire, & humores valde spissans caput minus infestare, quæ dulcium natura est, morari circa præcordia, ideoque sputum edu-

[24] Celsus libr. iv. cap. xiii.

[25] Plura vide apud Dioscoridem lib. vi. cap. xxxv. Verum hujusmodi ratiocinium non Dioscoridi satisfecit: scribit, enim Dioclem oportuit dicere, *quam res hoc opus efficiat, ut nihil prorsus nos ledat, incomprehensa communis causa, que propriis inest ratio: quandoquidem tum evi-*

denter indicari possit, cum deprehensa est.

[26] Cal. Aurel. acut. morb. libr. ii. cap. vii.

[27] Vide Galenum in Aphorism. Hipp. libr. i. §. 15.

[28] Ita Galenus de alim. facult. lib. i. cap. i.

educere ²⁹ Oleo tandem dicit potentiam esse, poros corporis obliniendi, cohibendique ea, quæ effluere solent; item coria emolliendi ³⁰.

VII. Post Dioclem in Medicina Rationali longe omnium clarissimus habebatur Praxagoras, cujus de doctrina tantum pauca degustabimus. Aristoteli Praxagoras astipulabatur, quod ad nervorum principium pertinet; id scilicet non cerebrum, ut ea plerorumque omnium tunc temporis opinio erat, sed cor esse. Arterias vero e corde oriundas, dum findantur, angustentur ac minuantur, persuasum habet, tandem in nervos definere. ³¹ In arteriis negat qualemcunque contineri humorem: ³² sed spiritum quendam, quem crassum & vaporis cuiusdam similem esse ³³ Pulsum & palpitationem; convulsionem, ac tremorem, posuit, arteriarum esse affectiones. Et pulsus quidem secundum naturam: verum palpitationem & tremorem ac convulsionem esse motus præter naturam; & magnitudine solum inter se differre. ³⁴ Ex motu arteriarum desumi posse, autumat, signum multitudinis sanguinis. ³⁵ Quod vero ad cujusmodicunque corporis statum attinet, solis humoribus, omnifariam aut secundum, aut præter naturam, constitutis, eum adscribit. ³⁶ Galenus, asserit, Protagoram Nicarchi filium, (cujus loco D. Clericus scripsit Praxagoram, fortassis hoc mendum est typographi, qui Galeni opera in lucem edidit) decem humorum species enumerasse, sanguine excepto, qui ipsi est undecimus. ³⁷

No.

[29] Quod scripserunt Diocles & Praxagoras teste *Athenæo* Deipnos. libr. I.

[30] *Galenus* de simpl. medic. facult. lib. II. cap. XIX.

[31] *Idem* de Hippocr. & Platon. Dogmat. lib. I. cap. III. & IV.

[32] *Idem* de dignosc. puls. lib. IV. cap. II.

[33] *Idem* an sang. in arter. nat. cont. cap. II.

[34] *Idem* lib. de Tremor. palpit. &c. cap. I. IV. VI. IX.

[35] *Idem* libr. de multitud. cap. XVI.

Et Praxagoras & Philotimus sentiebant, arteriis facultatem pulsandi esse insitam. Argumentum, quo assertum conabantur planum facere, erat tale. quod si quis carnem ab animalis corpore abscissam humi palpitantem deposuerit, perspicue inibi arteriarum motum observari posse. *Idem* de Hipp. & Plat. dogm. libr. VI. cap. XII.

[36] *Idem* in Introd. cap. XIX.

[37] *Idem* de nat. fac. libr. II. cap. IX. in fine.

[38]

Nomina horum humorum, vel succorum extant apud *Ruffum* Ephesum. ³⁸ Levitatem intestinorum, censet, provenire, quia lubricum sit intestinum, præsertim vero jejunum; hinc inde citiorem solito fieri ciborum dejectionem. Neque enim cibos ideo cito, quia indigesti permanent, excerni; sed quia cito egeruntur, idcirco eos nullam sufferre concoctionem. ³⁹ In vena cava initium esse febrium statuit. ⁴⁰ Adversus iliosos temere & audacius se gessit, probans in illis, post irritum aliorum remediorum usum, ventris pube tenus divisionem: dividendum hinc intestinum rectum, atque detracto stercore id ipsum consuendum. ⁴¹ Et Praxagoras, & ejus discipulus Herophilus, inter se quidem consentiebant, quod solis humoribus corporis, quicquid vel secundum, vel præter naturam in nobis contingit, tribui debeat: ⁴² Verum de causa tremoris non fuit utriusque eadem consensus, ille arteriarum affectum: hic autem propter nervorum genus, malum semper consistere, asseribat ⁴³.

VIII. Herophilus, subtilioris sectæ conditor, teste Plinio, ⁴⁴ non magni pendebat ire per solitudines, & quærere herbas alias aliis diebus anni, ut id majoribus in more erat po-

[38] Hoc modo dictus auctor de appel. Part. corp. hum. lib. I. cap. xxxvi. Praxagoras peculiari quodam modo χυμοῖς, succos nominavit, (1) γλυκὺν dulcem, (2) ἰσοκρατὸν equalitater temperatum, (3) ὡς ὑαλοεῖδῃ vitreum: quem etiam memorat Galenus de differ. febr. lib. II. cap. VI. hos a pituitæ specie sic vocavit. Item (4) ὀξύ acidum (5) νιτρῶδῃ nitrosum, (6) ἄλυνον salsum, (7) ὡς πικρὸν amarum: hos ita, ut gustus indicat, appellavit. Alios præterea (8) πρασοεῖδῃ quidem porraceum ex colore (9) λευκῶδῃ vero vitellinum ex crassitudine: alios quoque (10) ξυστικὸν quidem rosorium aut vellicatorium, quia efficit rosionem, seu vellicationem: (11) στασιμον vero stabilem seu fixum, quod in venis inhæreant, neque in

carnem permaneant, quod illi στασιμοὶ χυμοὶ tenues venosique sint.

[39] Galenus in Aphor. Hipp. lib. VI. §. I.

[40] Ruffus Ephes. de appel. part. corp. hom. lib. I. cap. xxx. Galenus de differ. febr. libr. II. cap. xviii. in fine: de causa Synochæ differens, paulo post subjungit, Praxagoram existimasse febres oriri ab humorum in vena cava putrefactione.

[41] Cælius Aurel. libr. III. cap. xvii. acut. morb.

[42] Galenus in Introd. cap. viii. Cælius in Præfat.

[43] Idem de palpitat. Tremor. &c. cap. ix.

[44] Hist. Nat. libr. xxvi. cap. ii.

positum; sed gratius erat in ejus schola sedere, & verborum inanum auditioni operam dare. Agebant enim ætatem in perquirendis morborum causis, in describendo venarum pulsu per ætatum gradus in musicos pedes, & in cæteris hujus generis quæstionibus subtilibus. Haud diu ejus secta duravit, quoniam necesse erat in ea literas scire, ⁴⁵ quarum plerique homines, velut & nunc assolet, fastidiosi. Quanquam in Anatomicis rebus exercitatissimus & paratissimus esset; ⁴⁶ Galenus tamen errorem ejus, qui putabat, vasi seminali majorem, quam testibus, semen generandi vim esse, coarguit ⁴⁷. Placita ejus perpauca tempus, rerum edax, nobis reservavit; ea propter imperfectam solum ejus doctrinæ cognitionem habere possumus: v. g. omne vitium, quod adversam valetudinem creat, in humidis posuit ⁴⁸. Mortem repentinam, sine manifesta causa oborientem, censebat, fieri paralyfi cordis ⁴⁹. Porro statuit quatuor facultates, quæ animalia moderantur: ⁵⁰ an vero hæc sint eadem, quæ a nonnullis naturales vocantur, an aliæ? incertum. Equidem sectatores ejus facultatem continendi, quæ corpora quælibet cuncte coerceat, ne dissolvant dilabanturve, Stoicorum more credebant: ignorabant tamen an aër, an ignis, an utrique in causa sint, ut omni-gena corpora naturalem servant statum. ⁵¹ Introduxit etiam Herophilus trium temporum notationem ⁵². Ex iis, qui in

He-

[45] Idem libr. xxx. cap. i.

[46] Teste Galeno de dissect. vulvæ cap. v. ix. &c.

[47] Idem de semine libr. i. cap. xv.

[48] Celsus in Præf. lib. i.

[49] Cal. Aurel. morb. chronic. libr. ii. cap. i.

[50] Galenus de dignosc. puls. libr. ii. cap. iii.

[51] Idem de Multitud. cap. iv.

[52] Ita latine reddunt vocabula græca ἐπὶ χρόνον σημεῖα. Quid autem hæc ætæ temporaria notatio sit, puto inno-

tescere; si humorum multitudinem, tanquam exemplum, proponam. Ejus notatio e tempore desumpta præterito est, otiosa vita, ut & excernendorum ultra modum retentio: e præsentī, id ipsum, quod est adimpleri, & ulcerosa dispositio, pigritia, corporis universi gravitas, rubor, vasorum distentio, &c. e futuro denique, quod Medicus iis, qui ejusmodi corporis habitu præditi, evacuando humores sit opem allaturus, vide Galenum de Multitud. cap. xii.

Herophili hæresi fuerunt, Demetrius *phrenitidem* dixit *delirationem vehementem*, cum alienatione atque febre, desinentem in *interfectionem celerem*, aliquando & in sanitatem. ⁵³ *Lethargum*, esse passionem acutam cum pressura & obstrusione sensuum frequenter cum febribus. ⁵⁴ *Peripneumoniam* esse tumorem totius pulmonis: fin vero idem ex parte intumuerit, *pleuritidem* dici. ⁵⁵ *Furorem* appellat parvi temporis excessionem mentis. ⁵⁶ In spasmio fieri putat motum per *extentionem* atque *conductionem* in ligamenti membrorum, & non solum in quibusdam partibus sensibilibus, verum etiam in his, quæ sensu carent. In palpitacione motum minorem esse & magis in partibus sensibilibus ac nervis, qui voluntario motui subiecti sunt. ⁵⁷ Apollonii cognomine *Myos*, definitionem pleuritidis, quia nimis ampla & manca tamen, prætermitto. ⁵⁸

IX. Memoravi paulo ante Herophilum cognitioni arteriarum pulsationis sedulo operam dedisse; libet itaque hoc loco in medium proferre, quid veteres de ea senserunt. Non omnes in ea inter se consensisse apparet ex tam variis variorum auctorum pulsus definitionibus, quarum apud Galenum mentio fit. Aliter enim cum descripsit Erasistratus, ⁵⁹ aliter Asclepiades, ⁶⁰ Heraclitus Tarentinus, ⁶¹ Alexander Philalethes,

[53] *Cæl. Aurel. Acut. morb. libr. I. cap. I.*

[54] *Idem. acut. morb. libr. II. cap. I.*

[55] *Ibidem libr. II. cap. xxv.*

[56] *Idem morb. chronic. lib. I. cap. v.*

[57] *Idem acut. morb. libr. III. cap. VII.*

[58] *Idem acut. morb. libr. II. cap. XIII.* Hanc habet definitionem *Pleuritis* est communiter passio temporalis atque celeris secundum laterum membranas, quas *πρωτόζωότα* vocant, atque inter earum carnem, aliquando etiam in pulmonis par-

tibus, sæpiissime sine tumore vel ex solis causis effecta.

[59] Is dixit *pulsus* esse motum arteriarum per *distentionem* & *contractionem*, quem facultas efficit vitalis & animalis ad implendas arterias, spiritum continentem vitalem. Galenus de diff. puls. libr. IV. cap. II.

[60] Qui dixit motum esse arteriarum per *distentionem* & *contractionem*, quæ spiritu implentur, cum extenuantur: cum confidunt earum tunica, evacuantur. Galenus. Ibid.

[61] *Pulsus* dixit motum arteriarum esse & cordis. Idem cap. III.

thes, ⁶² Demosthenes Philaletes, ⁶³ Bachius, ⁶⁴ Aristoxenus, ⁶⁵ Zenon, ⁶⁶ Chrysermus, ⁶⁷ Heraclides Erythræus ⁶⁸ Agathinus, ⁶⁹ Archigenes, ⁷⁰ Magnus, ⁷¹ Athenæus, ⁷² Moschion corrector, ⁷³ Galenus, ⁷⁴ & alii aliter, & eidem non semper, eodem modo eundem pulsum definiunt. ⁷⁵

X. Eadem ratio differentiarum pulsus est, quas plerique omnes

[62] Is, pulsum bifariam definivit (1) ut in *subjectis* est, ait, esse cordis & arteriarum contractionem atque dilatationem citra voluntatem, quæ apparere possit: (2) ut in *consideratione*, dicit pulsum esse ictum ex arteriarum perpetuo citra voluntatem motu ad tactum, & intervallum, quod ictum excipit. Idem cap. iv.

[63] Is dixit fere eodem modo ut Alexander, ut pulsum ratione subjecti esse cordis & arteriarum distentionem vel contractionem naturalem. quæ valeat apparere. Idem cap. v.

[64] Hic dixit pulsum esse distentionem & contractionem, quam simul fieri in omnibus arteriis. Idem. cap. vi.

[65] Qui pulsum finivit, quod is sit functio cordis & arteriarum peculiaris. Idem. cap. vii.

[66] Hic pulsum dixit esse partium arteriosarum mixtam ex contractione & dilatatione functionem, ex qua eundem omnibus in partibus ordinem consonum esse, sive equalibus illa, sive inaequalibus temporibus absolvatur. Idem cap. iix.

[67] Is hoc pacto. Pulsus est dilatatio & contractio arteriarum, exurgente undique tunica, & in se ipsam rursus confidente ab animali facultate atque vitali, comitans perpetuo tam sanitatem quam morbum, ad sensum deprehendi potens. Idem cap. ix.

[68] Hic dixit distentionem & contractionem arteriarum atque cordis esse pulsum, a vitali & animali facultate pluri-

mum valente, effectum. Idem cap. x.

[69] Is, cordis & arteriarum motum dicit pulsum esse: vel solam arteriarum distentionem nominari pulsum. Idem cap. xi.

[70] Secundum hunc, pulsus est cordis & arteriarum distentio atque contractio naturalis. Idem cap. xii.

[71] Hic dixit pulsum esse cordis, eorumque, quæ afficiuntur, in molem elevationem & concidentiam sensibilem. Idem cap. xiii.

[72] Hic ita. Pulsus est distentio & contractio cum perspiratu cordis & arteriarum. Idem cap. xiv.

[73] Is hoc modo. Pulsus est motus peculiaris cordis, arteriarum, venarum, cerebri, ambientisque hoc membranæ. quæ in una inspiratione non semel, sed identidem fit. Idem cap. xvi.

[74] Is dixit. Pulsus esse actionem peculiarem præcipue cordis, deinde arteriarum, quæ distentione & contractione moventur a facultate vitali, quo caloris nativi mediocritas retineatur, generetur autem in cerebro spiritus animalis. cap. ii.

[75] Ut sectatores Asclepiadis & Erasistrati, quorum Galenus cap. xv. & xvii. mentionem facit. Illi dixerunt. Pulsus esse distentionem & contractionem cordis & arteriarum, quæ non semel sed identidem in una inspiratione fit: hi vero, ut Appollonius Stratonis filius. Pulsus est dilatatio arteriæ, quæ supe-

omnes non uno modo numerant. Herophilus quatuor genera statuit: Magnitudinis utpote, celeritatis, vehementiæ, & rythmi. Totidem etiam Archigenes magnitudinis, vehementiæ, plenitudinis, & duritiei, posuit. ⁷⁶ Galenus, recensita priscorum sententia, ponit pulsum differre ratione motus trifariam: unum enim celerem, tardum alterum, & moderatum esse tertium; & has species de novo dispertit primum in novem,

perimpletione fit spiritus a corde emissi: *vel* Pulsus est arteriæ dilatatio & contractio, a facultate, quæ illis adjuncta est, proportionem: *vel* Pulsus est dilatatio, quæ facit, ut tactum arteria feriat. Empirici dixerunt pulsum esse memoriam affectuum tactus ex arteriarum motu. *Galenus* de dignosc. puls. libr. I. cap. II. Recentiorum pulsus definitiones, quarum etiam omnigenæ reperiuntur, nunc missas facio. Cæterum dissentiebant quoque veteres inter se de modo, quo pulsus fiat. Eorum, qui de familia Erasistrati, opinio erat, *cor primum præ omnibus arteriis distendi atque contrahi, immisso autem ab illo in arterias spiritu, simulatque impleantur, distendi: primum ipsi cordi vicinas, deinde, quæ has consequuntur, mox his proximas, atque ita continenter ad extremas omnium arterias motum penetrare, omni ipsis arteriis facultate vocantibus tum peculiari tum a corde ipsis suppeditata, cujus se ipsæ ope distendant ut cor, contrahantque. At Herophilo in Arterias placebat, quia sunt cum corde continentes, per tunicas influere ab illo vim, cujus ope perinde atque cor, dum distenduntur, ex omnibus partibus, unde possint, attrahunt quod impleturum suam intercapedinem sit: dum contrahuntur, reddunt. Itaque eas simul uno tempore omnes videri distendi & contrahi. Idemque constitutum ac cor utriusque motus servare.* Hæc Galenus de differ. puls.

libr. IV. cap. VI. Pneumatici arbitrabantur pulsum constare ex distensione atque contractionem, ut partibus. *Idem* cap. XII. Et in contractionem materiam quandam ab arteriis allici: in distensione vero, excerni. Contrarium statuit Galenus. Ibid. cap. II. Quantum vero attinet ad causam pulsus. v. g. vehementis, Herophilus affirmavit ejus causam esse vitalis facultatis robur arteriæ: Athenæus vitalis vigoris vim: Asclepiades utrumque deridiculo habet & vigores & facultates, eaque omnia dixit esse nomina inania: verum retulit causam vehementiæ ad copiam & subtilitatem spiritus. Erasistratus non vegetæ tunicarum, quæ arteriis est, facultati, vehementiam pulsus assignavit, sed a spiritus valenter e corde expressi, per arterias transitu, sensit renisum in ictu gigni. Archigenes, in vigore motus arteriarum vehementiam pulsus, statuit. Vide plura. Cap. II. Lib. III. de diff. puls.

[76] Herophilus hæc pulsum genera in alias species dispertitus est, ut ordinis & perturbationis, ut æqualitatis & inæqualitatis: Archigenes vero magnitudini pulsus contrapositam statuit parvitatem, vehementiæ remissionem, plenitudini vacuitatem, & duritiei mollitudinem. Porro, celeritati tarditatem, crebritati raritatem, opposuit. Idem de diff. puls. libr. II. Cap. III,

vem, & deinde in ter novenas species, ita ut in summa viginti septem sint pulsum ratione motus differentiae. Ratione distentionis novem ipsi sunt distinctiones, tres scilicet in longitudine, totidem in latitudine, & totidem in profundo; quibus in summam collectis emergunt rursus viginti septem pulsus species. Ratione vigoris tres numerat species, vehementem, imbecillem, & medium pulsum. Ratione corporis arteriarum tres, plenum, vacuum & medium. Ratione temporis denique tres, crebrum, rarum, & medium. ⁷⁷ Superfunt & aliae pulsus species, quæ ad aliquam inæqualitatem referuntur; cujusmodi ab interpretibus ita latine redditæ sunt, quin & ob defectum Latinæ, aliquæ Græcam servarunt nomenclaturam, ut pulsus vibratus, ⁷⁸ dicrotus, ⁷⁹ caprizans, ⁸⁰ undosus, ⁸¹ decurtatus, ⁸² innuens, circumnuens, ⁸³ myrme-

[77] De his vide de diff. puls. libr. i. Cap. iv. xiv. libr. ii. Cap. iiii. Vide etiam *Philaretum* de pulsib. Cap. ix. qui dictis quinque pulsum generibus insuper quinque alia adnumerat, ita ut in summa sint, dena pulsum genera. In quibus singulis vero observandam esse quantitatem, longitudinem, motionem, virtutem, qualitatem, spissitudinis motum, æqualitatem, ordinationem, plenitudinem, concordiam vel rhythum, & calorem.

[78] In quò magna plerumque arteriarum est distentio, & partes arteriæ quædam superiora petunt, quædam vero uno eodemque tempore dimittuntur. *Galenus* de diff. puls. libr. i. Cap. xxv. In pulsu convulsiyo omnia mitiora, quam in vibrato, observari. Plura de caus. puls. libr. ii. Cap. vi.

[79] Seu bis feriens, est cum recessio, quæ creditur, arteriæ non perfecte exequitur, sed cunctatur; idque pro subductionis, aut inhibiti spiritus quantitate; dein repetitio perfecta debitæ fit

contractionis. *Galenus* fin. Medic. cap. xi.

[80] Græcis *δακρυδίζων*, est pulsus, qui insurgendo & extollendo fit, sed aliquantum intercisis: deinde citatus differentes motus efficit, ceu caprea, *Philaretus* de puls. cap. x.

[81] Hunc a vermiculante pulsu *Galenus* libr. i. cap. xxiii. de Diff. puls. ait magnitudine differre: in illo fluctuationi undarum; at in hoc gressui vermium aliquid simile reperiri. De caus. libr. ii. cap. viii.

[82] Græci hunc vocant *μεισπίζων* vel *μεισπών* hoc est mutilum vel decurtatum, quoniam in acutum terminatur: in hoc arteriarum vigor magis magisque in partibus remotioribus dissolvitur. Ibid. cap. ix.

[83] Hujusmodi pulsus fiunt ob inæqualitatem quantitatis distentionis in diversis arteriæ partibus; atque hos non ortum ducere a morbo, vel ab ulla præter naturam causa, sed a conformatione nativa tantum. *Galenus* de præfag. ex pulsib.

mecizon, scolecizon, & nescio quos amplius ⁸⁴.

XI. Profecto scientia pulsus, mea hæc opinio est., obscura est, & difficiles explicatus habet. Quotus enim quisque, tametsi per totam vitam se ad scientiam pulsus applicarit, gloriari audet, se mente percipere atque distinguere posse, tot differentes, quotquot a Galeno solo enumerantur, pulsuum species. Quantum ad me pertinet, perplacet mihi censura Celsi: ⁸⁵ *Venis enim, ait, maxime credimus fallacissimæ rei, quia sæpe istae leniores celerioresve sunt & aetate & sexu, & corporum natura, & plerumque satis sano corpore, si stomachus infirmus est, nonnunquam etiam incipiente febre subeunt & quiescunt, ut imbecillus is videri possit, cui facile laturo gravis instat accessio. Contra sæpe eas concitat & resolvit sol & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi affectus, adeo ut quum primum medicus venit, sollicitudo ægri dubitantis quomodo ille se habere videatur, eas moveat. Et post paulo. Quas venas autem conspectus medici movet, quamfacile mille res turbant.*

XII. Haud diu ante Herophilem in Medicina celebris fuit Chrysippus, cognomento Cnidius. ⁸⁶ Hunc, Plinius auctor est, ⁸⁷ antecessorum placita ingenti garrulitate mutasse, eundemque, ut ex Galeni ultro citroque citatis locis, plane aperteque probari potest, inanibus quæstionibus ac contentionibus valde fuisse deditum. Pluribus verbis enim disputavit de origine nervorum, de sede

pulsib. libr. II. cap. XI. & de diff. lib. I. cap. XIX.

[84] His adde Arachnoidem, cujusmodi pulsus ratione incessus dictorum insectorum sunt nominationem sortiti. Et quod ad eorum pulsuum naturam spectat, hic parvus est, ac brevis auræ in modum agitatus: iste movetur instar vermium reptatus; at ille imprimit digitis, arteriæ incumbentibus, speciem formicæ veluti ambulantis: quamobrem & parvus est, & obscurus. Mentio paulo ante facta est Rhythmi, quo indicatur proportio partium temporis, quæ quendam

ad pulsus inter ipsos habent respectum. Heterorhythmus vocatur, si quis alterius ætatis habet rhythmum. Pararhythmus vero, si quis pulsuum habet non omnino, sed quadantenus ætati conditionique corporis, conformem. Plura si libet vide Galenum. d. lib. ut & finition. cap. x.

[85] Cap. VI. lib. III.

[86] Quem Diog. Laertius libr. VII. scribit Medicum fuisse, a quo Erasistratus professus se multa didicisse.

[87] Hist. nat. libr. XXIX. cap. I.

de animæ & ejus perturbationibus, de virtutibus, animæ facultatibus, & aliis hujus generis subtilitatibus. ⁸⁸ Pauca admodum supersunt, e quibus ejus opiniones de rationali Medicina petere possumus, præterquam quod Galenus memorat eum statuisse cordis ventriculum sinistrum non sanguine, sed spiritu animali plenum. ⁸⁹ In praxi Medica magni faciebat vinum frigida temperatum, quale esse præsentissimum adversus choleram remedium. ⁹⁰ Sanguinis missionem teruncii faciebat. ⁹¹ Et, quia is erat Erasistrati, ab Aristotelis filia nati, Theophrasto æqualis, ⁹² præceptor, vero simile est, utrisque de placitis convenisse. Siquidem autem hujus Erasistrati plura, quam illius, fragmenta hinc inde occurrunt, non difficile ideoque fore, existimo, ex dicendis traditam utrorumque doctrinam colligere.

XIII. Quantum igitur ad placita Erasistrati attinet, corporis initia solidis tribuit, eaque, omissis spiritibus & humoribus, triplicis generis esse, ut nervos, venas atque arterias; duplici

[88] Quarum hinc inde mentio fit in locis, a Galeno in libris de Hippocr. & Platon Dogm., citatis. Verum aliquis mihi potest objicere, loca non e Medici, sed e Philosophi, scriptis Galenorum desumpsisse: siquidem Diogene Laert. scriptore liquet inter eruditos, quatuor viros, nominatione Chrysippi Orbi literato tunc temporis innotuisse, unum Sapientiæ professorem, duos Medicinæ operam dedisse, & quartum Georgicorum scriptorem. Quid? quod & Philosophus subtilioribus quæstionibus plerumque immoratus fuit. Verum, qualiscunque ejusmodi objectio fuerit; tamen proximum vero habetur mihi Galenorum refellisse Medici, Theophrasti æqualis, opiones; quod, puto, apparere ex hoc in primis, quia Galenus de Dogm. Hipp. & Plat. VII. cap. I. citat tres libros rationalium Chrysippi, in quibus

eum, attestatur, tractasse de perturbationibus animi: citat præterea librum curationum: quos libros sane video a Laërtio, pleraque Philosophi scripta enumerante, haud indicatos.

[89] *Galenus* de Hipp. & Platon Dogm. libr. I. cap. III. Posuit Chrysippus præterea cor fontem omnium animæ passionum esse. Cujus asserti ergo prolixè a Galeno verbis perstringitur. libr. tertio de Hip., & Plat. Dogm.

[90] Vide *Galenum* de venæ Sectione adv. Erasistratum. cap. IX. ubi eundem vocat Erasistrati præceptorem.

[91] *Idem* de ven. sect. adv. Erasistraticos cap. V. ubi scribit non modo Chrysippum Cnidium, & Erasistratum, sed etiam Aristogenem, & Medium, sanguinis missionem flocci fecisse.

[92] *Idem* in libr. an sang. in arter. natur. contin. cap. VIII.

[93]

duplici autem materia regi corpus animale, sanguine perinde ac alimento; dein spiritu, tanquam naturæ in functionibus obeundis adiutore. ⁹³ Calorem, qui nobis est, non esse innatum, sed acquisitum aliunde. ⁹⁴ Cibum non concoqui, sed atteri in ventre contendit: ⁹⁵ Esuritionem facere inanes patentisque intestinorum fibras, & cava intus ventris, & stomachi vacua hiantia, quæ ibi aut cibo compleri, aut inanitate diutina contrahi, & connivere, tunc loco, in quem cibus capitur, vel stipato vel adducto, voluntatem capiendi ejus desiderandique restringui. ⁹⁶ Sanguinem nec in arteriis nec in sinistro cordis ventriculo contineri, sed spiritum, & quidem vitalem. ⁹⁷ Animalem autem spiritum ab inspiratione nutriri; & eundem, non illico per nares ad cerebri ventriculos pervenire, velut Hippocratis sectatoribus visum; sed e corde per arterias in cerebri membranas transportari. ⁹⁸ Herophilus autumavit quidem & cor & arterias omnes infimul distendi contrahique: at Erasistratus contraputavit, cor utpote primum, idque mittere spiritum ad arterias; quæ quanto cordi viciniore propioresve, tanto & ocyus spiritu adimpleri, hinc aut distendi aut contrahi illas citius. ⁹⁹ Quo pacto omnis generis humores in corpore gignantur, an ita in ventriculo fiant, an mixti alimentis potius insint, hoc indagare velle, ad nullum, ait, pertinere Medicinæ usum; sed horum percontationem spectare magis ad Physicam. Animalia, existimat, proinde ac catenam vel calathum augescere grandescereve; cuilibet cunque enim similia, &

[93] *Idem* in Introd. cap. 118.

[94] *Galenus* in lib. de Nat. Hum. comm. 1. in Præf.

[95] *Idem* de nat. fac. libr. 11. cap. VIII. *Celsus* in Præf. libr. 1.

[96] Hæc Geslius noct. Attic. libr. XVI. cap. VII.

[97] *Idem* libr. an sang. in arter. nat. contin. fuse confutat sententiam Erasistrati: & libr. de ven. sect. adv. Eras-

istratum. cap. 11. De corde spiritu vitali pleno vide *Galenum* libr. 1. cap. 11. de Hipp. & Plat. Dogm.

[98] *Idem* de utilitate respirat. cap. v. §. 10.

[99] *Idem* de differ. puls. libr. IV. cap. VI.

[1] *Idem* de natur. facult. libr. 11. cap. VII.

& in principio, & in fine apponi seu applicari. ² Nervos, quos considerat veluti catenam seu chordam, ex tribus diversis natura loris, nervulo scilicet & vena & arteria, contextam, ali statuit a lento tenacique humore, prope nervos residente; quam opinionem satis perspectam putat, siquidem nervi, si elixentur, si putrescant; in istiusmodi humorem abeunt, dissolvuntur, convertuntur. ³ Inter viscera, duxit, splenem frustra formatum: attamen inter ejus sectatores aliqui extiterunt, qui hanc principis suæ disciplinæ sententiam damnarunt, judicaruntque contra lienem succum ex cibis in usum jocinoris præparare, ut bonus sanguis inde generetur. ⁴ Ullam in corpore humano trahendi vim esse, de qua nimium multa Galenus disputat, negavit ⁵.

XIV. Quantum vero pertinet ad sanitatem atque ad morbum, non uno modo opiniones Erasistrati ab auctoribus prolatae sunt. Namque memini me alicubi legere Erasistratum existimasse nos ægrotare, si alimentum nimium vel incoctum aut corruptum sumamus, contra si fuerit factum, nos recte valere. ⁶ Alibi proditum est memoriæ, Erasistratum solidis partibus corporis solum tribuisse, quod aliquis aut incolumis sit, aut valetudinarius. ⁷ Alibi scriptum est, arbitratum esse Erasistratum, quod, quamdiu per venas sanguis perque arterias spi-

[2] *Idem* cap. III. Quantum vero ad nutritionis modum pertinet, sciendum est, Erasistratum nutrimenti per venas transitum ἀνάδοσιν. i. e. distributionem appellasse; translationem autem, vel διάδοσιν, quæ in singula simplicium illorum & invisibilium nervorum arteriarumque fit. Postea transitum, qui per venas agitur, sola successione pro modo ejus, quod evacuatur. In ultimis autem & simplicibus, quæ tenuia juxta & angusta esse, contingere appositionem ex vicinis vasis, in vacuitates eorum, quæ abierunt, nutrimento a lateribus vasorum attracto & translato. *Ibid.* Cap. VI.

[3] *Ibid.* d. c. & libr. de Atra bile. Cap. VII. Ut nervum, ita etiam arteriam statuit trium vasorum complicationem esse, constare eandemque e venis, arteriis & nervis. *Idem* an sang. in arteria nat. contineatur. cap. IV.

[4] *Idem* de atr. bil. cap. VII. & de usu part. libr. IV. cap. XIV.

[5] *Idem.* de nat. fac. libr. I. cap. XVI. & deinceps.

[6] *Idem* in Hist. phil. cxxxv. Plutarchus de plac. phil. lib. V. cap. XXX.

[7] *Idem* in Introduct. Cap. VIII. & Method. med. Libr. II. cap. VI.

spiritus vehatur, tamdiu sanum fore hominem; quamprimum autem vena a causa qualibet cunque violenta distenta, reserata, sanguinem tunc, propriis alioqui circumseptum terminis, in vasa spiritalia, i. e. in arterias incidere, & causam variorum morborum esse. Sanguinem namque in arterias transfusum, spiritum a corde delatum, perturbare, illiusque motum alterare. Jam vero sanguine, extra receptacula debita, in parte principe consistente, oriri febrem: in parte autem ignobiliore & in finibus arteriarum se condensante, gigni omnimodas corporis inflammationes. ⁸ Alibi posuit febrem a phlegmone, & hanc a plethora, quæ corrivationis auctor est, exoriri. ⁹ Plethoram vero progigni a copia alimentorum: & ab hac denuo paremptosim. id est casum ad arteriam fieri. ¹⁰ Malam eduliorum digestionem exoriri, si venter ob imbecillitatem circa illa contrahatur, adeoque illa atterere haud valet. ¹¹ Aquam intercutem oboriri existimat ab Hepatis scirrhus: angustiam enim viarum inhibere, ne sanguis amplius per jecur procedat; ¹² at membrorum resolutionem, si quando

[8] Idem de v. s. advers. Erasistratum. Cap. III.

[9] Idem de caus. procathartic. in med. fere. In libr. de nat. comment. II. §. 22. de Multitud. Cap. LIX. Celsus in Præf. Ast Plutarchus de plac. phil. libr. v. Cap. XXIX. & Gal. Hist. phil. Cap. CXXXIV. memorant Erasistratum febrem definivisse, quod ea sit motio sanguinis spiritus vasa illapsi, non proficiscens a nostra voluntate. Sanguinem in corpore concitatum spiritus conceptacula. i. e. arterias, subire, inibique cum fuerit calefactus, totum postea corpus incendere.

[10] Galenus de caus. procathartic. Cap. III. N. Celsus in Præfat. lib. I. Erasistrati excogitatam *παρέμπτοσιν* circumscribit hoc modo. Si sanguis in eas venas, quæ spiritui accommodatæ sunt, transfunditur, &c.

[11] Galenus de Nat. fac. libr. II. Cap. IX. Siquis vero interrogaret affectum Erasistrati, quod ventriculus male munere suo perfungatur. Id responsum tunc ei dabatur. *Non curamus, inquietabat, nec curiosi sumus in ejusmodi causis investigandis: quoniam hæ non ad Medicum, sed ad Physicum, spectant.*

[12] Ibid. Cap. VIII. Cal. Aurel. Chronic morbor. libr. III. cap. VIII. & Celsus libr. III. cap. XXI.

[13] Idem de atra bile cap. V. Erasistratus memorat paralyseos genus, quod paradoxon appellat: quo ambulantes repente sistuntur, ut ambulare non possint, & tum rursus ambulare sinuntur. Cal. Aurel. Chronic. morb. libr. II. cap. I. statuit etiam paralyticos, sive conductione sive extensione affectos, diverse curandos esse.

do humores in vasa, spiritui dicata, in nervis, quibus voluntarii motus perficiuntur, desita intercalentur: indolis autem eos, qui nutritioni alias destinati, esse lentæ tenaciorisque, propterea difficulter excerni hoc pacto vitiatos. ¹³ Ex sectatoribus ejus Artemidorus dixit cardiacam esse tumorem secundum cor. Apollophanes inquit cardiacos febricitare, si quidem hic affectus ex cordis tumore fieri videatur: febriculam autem fieri ex causa magni tumoris ¹⁴ Erasistratus porro censebat inflammationem fieri, quando incidens in arterias sanguis, spiritui, a corde delato, se dat obvius, atque ideo ad extremas arteriarum partes repellitur. ¹⁵ Suffocari homines in specubus graveolentibus, & ædibus recentissime calce oblitis, ut & ab exhalatione prunarum extinctarum; quoniam tenuis in ejusmodi occasionibus aër est, qui ab arteriis neque recipiatur neque contineatur, verum absque ullo negotio evacuetur; hinc animal quodvis, ob inopiam spiritus, interitui proximum. ¹⁶ Cæterum Erasistratus maximopere ambiebat rationem, ac in Empiricis, quod eam nimis præfracte contemnerent, cavillabatur; idcirco suam quibuscunque affectibus, tametsi obscuris, causam assignabat; inficiabatur tamen communem & supremam morborum causam esse incomprehensibilem. ¹⁷ Tandem Chrysippi, Præceptoris sui, placita pertinaciter observabat: dictorum enim neuter vel sanguinis missionem vel purgationem paulo fortiozem instituendam curabat: ¹⁸ in horum autem loco uterque substituebat inediam, exercitia, lavacra, &c. ¹⁹ Et quod ad purgationes pertinet, negavit Eras-

[14] *Cal. Aurel.* acut. morb. libr. xi. cap. xxxi. & xxxiii.

[15] *Galenus* de locis affect. libr. v. cap. 3.

[16] *Idem* de utilit. Respir. Cap. iv. §. 8.

[17] *Dioscorides.* libr. vi. Cap. xxxv.

[18] *Galenus* de V. S. adversus Erasistratæos. Cap. xv.

[19] *Idem*, de V. S. adv. Erasistratum Cap. xiii. Chrysippus & Erasistratus ideo non adhibebant sanguinis missionem, ut æger, qui propter inflammationes necessario in inediis continendus, perdurare possit. Etenim eis, qui ex inflammatione ægri, non facile esse cibum offerre, asserebant; si jam aliquis in talibus affectibus velit insuper venam esse incidendam, causabantur, periculum

Erasistratus purgantium vim humorem singularem attrahendi, sed quodvis medicamentum, cui purgandi vis inest, quemlibet humorem, ad quem pervenit, in suam naturam convertere ²⁰.

XV. Argumenta, quæ ab iis, qui de familia Erasistratorum erant, in contemptum neglectionemve missionis sanguinis proferebantur, partim ridicula quæsitæ, partim commentitia futiliaque erant. Exempli gratia. Apoemantes & Strato, causabantur sectionem venæ perdifficilem, quoniam vasa ægre internoscantur: vel quod per errorem possit arteria incidi. Alii prætendebant quosdam præ timore mortuos: alii, nos accuratam sanguinis mittendi mensuram ignorare, si parum fuerit, ad nullum ægrotantis emolumentum redundare operationem: si nimia fuerit sanguinis missio facta, differre eam nihil quicquam a cæde, Alii paremptosim. i. e. transitionem spirituum ex arteriis ad venas fieri; non posse enim, quin sanguinem evacuando per osculorum aperturam spiritus ipse sequatur. Alias alii rationes proponebant, quas jam missas faciam. ²¹

XVI.

lum fore, ne æger viribus concidat. Et quamquam uterque repletionem seu multitudinem sanguinis admitteret; neuter tamen nolebat idcirco missionem sanguinis esse institutendam; sed diminui sed exinaniri eundem posse, aucta sudoris & lotii excretionem. Ex usu itidem esse cibos, & deambulationes in locis planis non celeriter peractas; interdum lavacra copiosa, subinde vomitiones, vide etiam cap. xvi. de V. S. adv. Erasistrataeos. Qua de causâ vero usum purgantium aspernarentur, hoc argumento agebant. Nimirum quos libet humores tam in purgationibus, quam sanguinis egressu, pariter evacuari; unde nec purgare revera quicquam, sed cum immutatione quadam, & corruptela alvum evacuanda inanire. *Idem* Gal. de purg. medic. fac. cap. iv. De cætero

Erasistratus monet medicos, ut in curatione ægrorum advertant, quibus rebus hi assueverint, aut desueverint. Quod si bene a Medicis observatum fuerit, per raro eos fausto successu ægris opem allaturos. *Idem* de asuetud. cap. ii. Præterea in præparandis medicamentis supervacuam, curiosamque damnavit eorum diligentiam, qui fossilia, & alia, remedia a feris, & terra & mari deprompta confundant: expedire potius, ratum habuit, ut, omissis illis, Medicina in ptisana, cucurbita, & oleo aqua temperata, collocetur. *Plutarchus* sympos. iv. Quæst. i.

[20] *Idem* de purg. medic. facult. cap. i.

[21] *Idem* de V. S. adv. Erasistratum cap.

XVI. Erasistratus & sectatores ejus persuasissimum habebant sanguinem non naturaliter arteriis, sed spiritum tantummodo, inesse. Quale paradoxum ut mente percipiamus, oportet prius indicare eorum opinionem, quam habuerunt de spiritu. Hunc procreari, putabant, ex ambiente nos aëre intra corpus assumpto, eumque primo in arterias pulmonis, deinde in cor, inque ortas ab eo arterias, didi: & ejus adminiculo arterias, musculorumque cavitates, siquando eo utpote repletæ, extendi: eundem autem fugere, non mirum esse, quia tenuis & levis est; proinde sequi, ut is facili negotio recedat, sine ullo indicio sui. Containeri ejusmodi spiritum, a corde ministratum, in arteriis duntaxat, dixit Erasistratus, & arterias aërem, quem inspiramus, per universum corpus diribere: hæc enim arteriarum munia esse. Obiectanti sanguinem protinus effluere ex arteria fauciatâ, responsum dabat primo spiritum exire, hunc autem e vestigio cruorem, ut ne locus maneret inanis, subsequi. Alteri rursus instanti, in arteria denudata ligataque sanguis sit, nec ne sit? Responsum reddebat simul atque pellis modo detrahatur, e vestigio sanguinem in arterias transfundi. At quia experimentum fieri nequit, nisi corpus aliqua in parte deglubatur; non deerunt ergo & Erasistrato, & ejus affectis tergiversationes, quibus adversariorum opiniones labefactare queunt²².

[22] *Idem* an sang. in arter. nat. cap. II. VII. X. de v. s. adv. Erasistratum cap. II. Cæterum ut clarior Erasistrati opinio, quam de venis deque arteriis habuit, reddatur indicandum est, illum statuisse venam sanguinis, & arteriam spiritus, esse receptaculum. Deinde grandiora receptacula, ubi divisa fuerint, minora angustioraque quidem, sed etiam numero plura, fieri. Et cum nullus locus datur, ubi circa terminum unius, vas aliud non existat, illa undique per corpus delata, in tam minus fines desinere, ut contentus in illis

sanguis præ extremorum osculorum conniventia intus retineatur: quamobrem, etsi oscula venarum arteriarumque sibi mutuo vicina sint, sanguinem tamen propriis circumseptum terminis permanere; quoniam necubi in vasa spiritalia, in arterias puta, transfundi possit. Verum enimvero, quamprimum causa quædam violenta advenerit, tum sanguinem ipsum in arterias transfundi: cum hæc alias in statu naturali sint tantummodo spiritu quodam repletæ. Quemadmodum nunc arteriæ ultro citroque per corpus dispersæ sanguine sint vacuæ, ita

ita etiam Erasistratæi opinabantur, habere se pulmonis arterias. Harum ope in unaquaque cordis elevatione spiritum e pulmone trahi: & hujus transitu fieri pulsum, ei, qui per omnes totius corporis arterias editur, æqualem. Etenim & illarum pulsum non corporis ipsarum functione peragi, ut in corde, sed spiritus transmeantis copia: cor enim com-

pressum ipsis eum transmittere. Verum tamen aliqui arbitrabantur, eadem cordis facultate reliquas arterias, & eas, quas pulmo continet, comprimi attollique. Id autem discriminis intercedere, quod nativa cordi insit facultas: arteriis vero ex illo influens. *Idem de Anat. adm. libr. vii. cap. iv.*

DISSERTATIO XV

DE

Placitis Asclepiadis, Celsi: de Pneumaticæ, & Episytheticæ, & Ecclecticæ Sectarum, decretis.

I. **A**sclepiades, Prusia oriundus, ætate Magni Pompeji erat Romæ primum orandi magister: quandoquidem autem in ea arte non satis quæstuosus esset, repente se ad Medicinam convertit: atque adeo (ut necesse erat homini, qui nec id egisset, nec remedia nosset, oculis usque percipienda) torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicavit, totamque Medicinam ad causam revocavit. ¹ Eum vocat Celsus, bonum multarum rerum auctorem. ² Tullius eo non modo ut medico, sed etiam ut amico, usus est, & attestatur; quod is tum, cum eloquentia vinceret cæteros medicos, Medicinæ facultate usus sit, non eloquentiæ. ³ Mithridatis regis legatos & pollicitationes sprexit: ⁴ in arte Medica vero sequutus est pleraque Cleophanti, Medici antiqui, præcepta. ⁵ Inter præclara ejus facinora habere

[1] Ita *Plinius* H. N. libr. xxvi. cap.
 III.
 [2] Libr. iv. cap. iv.

[3] Libr. i. de Oratore.
 [4] *Plinius* H. N. lib. vii. cap. xxxvii.
 [5] Hæc *Celsus* libr. iiii. cap. xiv.
 Ee [6]

betur, quod funeri obvius intellexit, eum vivere, qui efferebatur, quemque etiam usu vini servavit. Tandem ipse Asclepiades suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus est ⁶.

II. Siquidem vero Asclepiades, ut constans fama est, quondam in Medicina singularis fuit, placet hoc capite placita ejus, quæ e variis auctoribus collegi, enarrare. Sed ad rem. Asclepiades statuit, omnia fieri necessitate quadam, & nihil sine causa, Naturam, dixit, nihil aliud esse, quam corpus, vel ejus motum. ⁷ Primordia corporis esse atomos, per quas intelligit corpuscula intellectu cognita, sine ulla qualitate solita, atque ex initio comitata, æternum moventia; quæ suo incurfu invicem occurrentia, mutuis ictibus in infinita partium fragmenta solvantur, magnitudine atque schemate differentia: quæ rursus eundo, sibi adjecta vel conjuncta, omnia faciant sensibilia, vim in semet mutationis habentia, aut per magnitudinem sui, aut per multitudinem, aut per schema, aut per ordinem. Deinde fieri meatus corporis, ex dictorum complexione corpusculorum, intellectu sensos, magnitudine atque schemate etiam differentes. Hæc bina nunc, atomi scilicet & pori vel meatus corporis, erant Asclepiadis elementa, quibus pleraque corporum effecta explicavit. ⁸ Cæterum aliquando ponebat triplicem, quosdam morbos explicandi gratia, hypothesein. Nempe in nobis esse quosdam, qui intelligentia perspiciuntur, meatus, se inter magnitudine distinctos; deinde cum parte humoris & spiritus undique, ratione considerabilium grumorum seu corpusculorum, collectum esse inane innumerabile: tandem perpetuos a morbis emitti vapores, ratione mutabilitatis corporis, aliquando plures aliquando pauciores ⁹.

III.

[6] Sponsione enim maxime facta cum fortuna, ne medicus crederetur, si unquam invalidus ullo modo fuisset ipse, & vicit suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus. Plinius libr. VII. cap. XXXVII.

[7] Cælius Aurelianus. celer. pass. libr. I. cap. XIV.

[8] Idem. ibid.

[9] Sextus Empiricus adversus Geometras cap. XIX. Galenus vero libr. I. cap. IV. de Elementis, scribit Asclepiadem fo-

III. Neque tamen Asclepiades solus conjectura jampridem, est assequutus, quam seculo præterito Sanctorius labore indefesso stabilivit *transpirationem*, seu exhalationem insensibilem: verum etiam Hippocratem, ¹⁰ & plurimos veterum, non fugit corpus nostrum perspirabile; sed non convenit nobis cum illis de materia & copia perspirationis vel evaporationis. Diapnoem enim, quod vocabulum interpretes latine reddiderunt, difflationem, *transpirationem*, *perspirationem*, dixerunt veteres esse aëris ex corpore attractionem per totum corpus, & rursus ejusdem per poros excretionem. ¹¹ Licet nunc videam, visum esse nonnullis, aërem tantum, cutis per poros transire: attamen Galenus ¹² auctor est, si humores justo tenuiores, si corpus justo rarius, i. e. si patentiores habuerit poros, celerime corpus tunc *difflatione* insensibili evacuari, atque adeo macere. Sed, ut ingenue fatear, videtur mihi Sanctorius, Asclepiadem, juges corporis exhalationes statuentem, assecutus fuisse; hac tamen distinctione, quod ille operationem

cor-

foramina & corpuscula posuisse. Galenus libr. I. cap. XII. & XIII. de nat. fac. auctor est, Asclepiadem statuisse substantiam quandam immutabilem, alterari nesciam, in tenuia dissectam, & vacuitatibus, quas nunc poros vocant, interceptam. Porro nec naturæ nec animæ propriam ullam substantiam facultatemve esse; sed has primorum corporum, quæ & impatibilia & simplicia, certo quodam congressu fieri. Nihil præterea ex alterius affectu pati: omni substantia naturaliter divisa, atque in elementa, quæ cohærere nequeunt, & in moleculas conscissa. Et quantum ad perceptiones animæ spectat, aliqui ex ejus sectatoribus opinabantur, nullam animæ ab initio esse insitam. Ideoque perceptionem consequentiæ, repugnantiae, divisionis, compositionis, justī, injustī, turpis, honesti, sensuum ope in nobis fie-

ri, ac animal quibusdam imaginationibus, & memoria gubernari. Alii dixerunt nullam animæ esse ratiocinandi facultatem, sed sensibus nos pecorum ritu duci, propterea nil quicquam nos renuere posse.

[10] Vide aphor. LXIII. Sect. V. aph. LXXIX. S. VII. & ultim. Sect. VIII. & *Galenum* de sanit. tuenda. libr. VI. cap. VI. Item Antyllus apud *Stobæum* serm. xcix. putat media nocte, quæ hyemem repræsentat, merito dolores ægrotantium vehementiores fieri, ob cutem a frigore densatam, & interceptam transpirationem insensilem.

[11] Ita describitur in finit. Galeni operibus insertis, cap. III. Vide etiam cap. XIV. libr. VIII. de Hipp. & Platon. dogmat.

[12] Libr. II. §. 28. in aphorism. Hipp.

Ec 2

[13]

corporis, quam hic rationis adminiculo investigavit, trutina examinarit indicaritque, quot ac quanta ea pro diversitate sex rerum non naturalium in dies distincta esset. Sed e diverticulo in viam.

IV. Quamquam Asclepiades, Celfo ¹³ auctore, statuerit, facilius concoqui cibos varios: tamen, Cæl. Aureliano ¹⁴ scriptore, negavit ullam cibi concoctionem digestionemve in nobis esse, sed solutionem ciborum in nobis fieri crudam, & per singulas particulas corporis ire, ut per omne tenuis ipsa penetrare videatur. Operationem hanc appellavit *Leptomerem*. Deinde neque ferventis qualitatis, neque frigidaë esse, ut cibi attenuentur: neque aliquam causam ciborum per corpus & distributionis esse, & nutritionis, quam vias receptaculorum nutrimenti diversas; hinc arteriam, hinc nervum vel venam, vel simile quid fieri. Appetentiam credidit viarum majore patefactione & magnitudine fieri in stomacho atque ventre: sitim vero parvarum viarum causam. Excrementa ventris, negavit, aliena esse natura; quippe quædam animalia ex ipsis nutriuntur. Somnum, statuit, fieri spiritus sensibilis crassitudine. Regnum animæ, quam nihil aliud, quam sensuum omnium congregationem esse, aliqua in corporis parte constitutum inficiatus est. Negavit etiam ullam nobis seu animale, seu vitalem facultatem esse: ¹⁵ sed humorum corporis quomodocunque factam secretionem fieri ratione omnimodæ meatuum formæ, vel angustiaë. ¹⁶ Æthiopes celerius senescere, anno sc.

[13] Libr. III. cap. VI. opinionem tamen ejus redarguit *Celsus*.

[14] Celer. pass. libr. I. cap. XIV. unde, quæ sequuntur hausi. Cæterum Celfo non erat opinio, quam de digestionem Asclepiades habuit, ignota; scribit enim in præf. I. Asclepiadis æmulos proposuisse, nihil concoqui, sed crudam materiam, sicut assumpta est, in corpus omne deduci.

[15] Galenus de multitudine. cap. VIII.

[16] *Idem* de Natur. fac. libr. I. cap. XIII. Hujus loci etiam sunt, quæ habet *Octavius Horatianus* libr. IV. *Asclepias autem consentiens*, ait, *essentiam atque seminis universalis hominum vel animalium, item principalis corpusculi intellectu sensam: subjectam autem pastilitatis cruditatem, hoc est, novum cibum acceptum sive nova subinde nutrimenta: vult enim ex crudis fieri redhibitiones, ut accepti cibi disjecta materies, in corpusculis minutata,* *sc.*

sc. xxx., quoniam eorum corpora nimio solis æstu exurantur: in Britannia contra senium anno cxx inchoari, quia corpora ob frigus istarum regionum igneam in se contineant naturam: imo corpora Æthiopum rariora esse, quod relaxentur colore Solis: in septentrionalibus autem regionibus corpora densiora, ideoque etiam vivaciora. ¹⁷ Inficiatus est quoque ullam rem ab alia posse trahi: & si aliquis ipsi admirabilem Magnetis facultatem ferrum attrahendi objectaret, diluebat objectum, quod parva sint corpuscula, quæ a lapide Magnete resiliunt, cujusmodi cum aliis ferri similibus corpusculis complicando utrorumque complexum efficiant. Dicta corpuscula autem adeo parva, ut minimorum horum corporum, quæ in aëre circumferuntur, eorum aliqua decies millesima pars sint. ¹⁸ Quid causæ sit, ut in pulmone vena sit arteriosa, & arteria venosa, hoc pacto ratiocinatur. In pulmone tantum, ait, arterias motu agi duplici:

seu cocta, & in lacteum humorem mutata, omnes per corporis partes, ac particulas discurret, atque ita in nares veniens mucilentum faciat liquorem: in vesicula jecoris, fel: non aliter etiam in seminales venas cadens, ea cum naturali virtute sive fabricatione semen fieri.

[17] Plutarchus de Placit. Philos. libr. v. cap. xxx. Verum Rochefort. Histoir. des Antilles libr. II. chap. xxiv. opinionem Asclepiadis funditus repudiavit, scribens: *Mais l'experience des Caraïbes, & de tant d'autres peuples de la Zone torride, qui vivent d'ordinaire un si grand âge, pendant que nos Européens sont veus communement mourir jeunes, est contraire à ce raisonnement naturel.* Quin etiam Guil. Piso Hist. nat. utriusque Ind. libr. I. cap. I. de incolis Brasiliæ, quæ sita est sub Zona torrida, scribit eos quidem perquam mature pubescere, senescere autem tarde sine calvitio ac vivere plerumque ultra centesimum annum viridi senectâ, quod & non raro usu venire

Europæis istuc locorum commorantibus. Quæ cum ita sint, Plagam hanc telluris mereri nomenclationem territorii Macrobi; salubritatem autem & longævitatem non promiscue esse omnibus inter tropicos habitantibus: contrarium enim observari in incolis Insulæ S. Thomæ, Guineæ aliarumque regionum, ubi corpora a torrente calore arescere, resolvi, minimeque longævos fieri. In causâ esse attractos a Sole verticali vapores, quos perpetuas *malacias* non dispergi, nec aquas ob tranquillitatem aëris agitari, sed stagnare, hinc tepidos vapores, hinc nebulam & putredinem continuo fere oboriri. Longe aliam autem rationem esse Brasiliæ, ubi vastissimum oceanum tum pluviis tum ventis perpetuam ad exhilarandum littus materiam suppeditare, non tepidam, sicut extra Tropicos assolet, sed egelidam & siccam, eamque a Sole illustratam ab oriente in occidentem ad milliaria aliquot spirare.

plici: altero, quem familiarem habent, ex propria videlicet substantia pulsantes: altero, quem e pulmone, in respirando semper agitato, nanciscuntur. Inde arterias immensis tandem laboribus confectas extenuari: cum e diverso, quæ aliis corporis partibus insunt arteriæ, uniusmodi habeant motum, eundemque moderatum; ideoque eas bene nutriri, robustasque esse. Venas autem graciles tenuesque in toto corpore esse, quia motione careant: pulmonis vero venas, motum ab hoc viscere adeptas, fieri crassas robustasque.¹⁹

V. Ut naturam sanitatis & morbi exponeret, sumebat paulo ante memoratos corporis meatus, tanquam res concessas. Per hos itaque meatus, si succi more solito percurrerint, si nullo fuerint impedimento retenti, sanitatem semper manere: ex adverso, si manantia corpuscula per inconspicua foramina subsistendo iter clauferint, extemplo morbum insequi. Moram autem illa facere aut magnitudinis, aut schematis, aut multitudinis, aut celerrimi, qui ordinem perturbat, motus causa: aut viarum flexu, conclusionem, atque squammularum obtrusione, ut in retento sputo.²⁰ Solidis itaque corpusculis tribuit in primis morborum causam.²¹ Namque non esse activas atque operantes causas ægritudinum in liquidis constitutas, quas *synecticas* vocant, sed esse antecedentes, quas Græci *procatarcticas* vocant.²² Manantibus nunc corpusculis & foraminibus inconspicuis, tanquam plerorumque morborum causis *synecticis*, positis, Asclepiades causam phrenitidis,

[18] Galenus de Nat. fac. libr. I. cap. XIV

[19] Idem de usu part. corp. hum. libr. VI. cap. XIIII.

[20] Proinde bifariam accidere, ut corpus ægrotet, scilicet aut locorum & viarum differentia, aut statione corpusculorum. Aurelianus celer. pass. libr. I. cap. XIV. Et Galenus method. med. libr. IV. cap. IV. scribit Asclepiadem statuisse in symmetria quadam exiguorum

meatuum sanitatem: in ametria morbum: in reditu ad pristinam meatuum symmetriam, sanationem esse constitutam.

[21] Galenus in Introduct. cap. VIIII. Et Celsus in Præf. lib. I. literis mandavit, Asclepiadem contendisse, morbos fieri, si manantia corpuscula per invisibilia foramina subsistendo iter claudunt.

[22] Cel. Aurelianus. celer. pass. libr. I. cap. XIV.

tidis, lethargiæ, pleuritidis, &c. daturus, dixit hos morbos, statione corpusculorum fieri. Quotidianam majorum corpusculorum statione fieri asseveravit: cito enim ea exantlari atque impleri. Tertianam minorum statione corpusculorum; quartanam vero minutissimorum; siquidem ea difficulter impleri atque exantlari possunt. ²³ Quare autem varii morbi tempore vespertino vehementiores habeant accessiones, in causa esse, ait, Naturam, quam vesperi ob aëris crassitudinem densatam, inflare corpora, atque accessionis initium generare. ²⁴ Bulimum fieri, opinatus est, magnitudine viarum stomachi atque ventris. Defectionem, inmodicum corporis profluvium, maciemque, viarum raritate procreari. Hydropem oriri perforatione carnis in parvam viarum formulam; quæ potis est solita corporis alimenta seu nutrimenta in aquam ver-

[23] *Idem ibidem. & cap. i. hanc exhibet descriptionem Phrenitidis, Phrenitis, inquit, Asclepiades, est corpusculorum statio sive obtrusio in cerebri membranis, frequenter sine sensu cum alienatione & febribus. Alienationis substantiam in sensibus constitutam: in lethargo, putabat Asclepiades obtrusionem esse in membranis cerebri cum febribus ac sine consensu. & libr. ii. cap. xiii. Pleuritim, dixit, esse humoris fluorem parvi temporis, atque celerem interiorum lateris partium, cum febre atque tumore. lib. i. cap. xxxi. Asclepiadis sectatores dixerunt cardiacam esse tumorem secundum cor, corpusculorum eoacervatione, sive obtrusione effectum. & cap. xxxiii. plurimos hoc morbo correptos non febricitare ipse Asclepiades statuit. Febriculam enim esse fervorem plurimum in omnibus vel plurimis corporis partibus, commutatione pulsus in vehementem propter obtrusionem facta. Choleram dixit esse humoris fluorem celerem ventriculi atque intestinorum, ex concursu sive obtrusione corpusculorum,*

atque sæpe ex indigestione initium fumentem. libr. i. cap. xxii. Diarrhoeam esse rheumatismum vel fluorem brevis temporis ultimarum partium coli atque intestini recti, quam fieri ex conventu vel concursu atque congressu corpusculorum. Hanc a cholera magnitudine tantum differre: in illa minorem, in hac vero maiorem corpusculorum concursum & obtrusionem accidere: differre etiam hos affectus inter se ratione partis affectæ. In cholericis enim ventris & stomachi rheumatismum; in diarrhoea vero ultimarum partium profluvium, esse. Et Galenus libr. de palp. Tremor, &c. cap. xii. *Asclepiades non solum non calorem, sed neque aliam aliquam naturalem ponens facultatem, omnem febrem propter corpusculorum, semper in meatibus consistere dicens, in meatuum magnitudinibus differentias ipsius collocans. Sic contendit ostenditque aliquibus necessario rigorem conjunctum esse, quibusdam non.*

[24] *Aurelianus celer. pass. libr. i. cap. xv.*

[25]

vertere. ²⁵ Plenitudinem tandem, quam *plethoram* vocant, sensit, non continentem morborum causam esse. Namque sæpenumero observatum, ait, largas inter morbi initia evacuationes factas. Quod si nunc ejusmodi morbi causa continens esset plethora, velut hypothetice ponitur, oportere tunc ut æger revalescat protinus: ablata enim causa tolli effectum. At quia contrarium in dies observetur; consequens igitur esse, ut plenitudo non continens morborum causa sit. ²⁶ In morbo articulari, dixit, non nervos, sed carnem dolore affici. ²⁷ Spiritus cohibitionem, ait, caput opplere ²⁸.

V I. Habebat etiam Asclepiades singulares de Medicina ægrotis facienda opiniones. Nam, quum statueret officium esse Medici ut tuto, ut celeriter, ut jucunde cures, ²⁹ excogitavit quinque res maxime communium auxiliorum, ut abstinentiam cibi, vini, fricationem corporis, ambulationem, gestationes; quæ cum unusquisque sibi metipso sibi præstare posse intelligeret, faventibus cunctis, ut essent vera, quæ facillima erant, universum prope humanum genus circumegit in se, non alio modo, quam si cælo emissus advenisset. Blandimenta varia, ut auctor est Plinius, excogitavit, jam suspendendo lectulos, quorum jactatu aut morbos extenuaret, aut somnos alliceret; jam balineas avidissima hominum cupidine instituendo; & alia multa dictu grata atque jucunda, magna auctoritate, nec minore fama, instituit. Traxit præterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo ægris, dandoque tempestive, tum frigidam aquam. ³⁰ Aurelianus ³¹ ridiculam censens Asclepiadis opinionem, quod post

[25] *Idem* libr. i. cap. xiv.

[26] Vide *Galenum* contra Julianum, &c. cap. xi.

[27] *Idem* de loc. affect. libr. ii. cap. vii. scribit Asclepiadem fuisse opinatum in articulari morbo nervum affectum, dolore haud quaquam cruciari. quod nihil omnino sentiat: carnem autem, quaquam non affectam, dolere ta-

men, utpote a parte vicina compressam.

[28] Item de Sanit. tuend. libr. iii. cap. iv.

[29] *Celsus* libr. iii. cap. iv.

[30] Hæc Plinius. Hist. Nat. lib. xxvi. cap. iiii.

[31] Celer. pass. lib. ii. cap. xxxix.

post cibum dandum vinum propterea interdixerit, ne citius currens corpora pertranseat, probaveritque e contrario salsum dandum, quo citius corpora penetret, ac suos effectus exhibeat. Idem cavillatur cum Asclepiadis placito, & dicit, hic est ille Asclepiades frigidans atque calefaciens, exantlans atque replens, & contrariis semper utens rebus. Cæterum Asclepiadem adjuvare multa, quorum cura nimis anxia & rudis, ut obruendi ægros veste, sudoresque omni modo ciendi, nunc corpora ad ignes torrendi, solesve assiduo quærendi in urbe umbrosa: imo vero tota Italia imperatrice, tum primum penfili balinearum usu ad infinitum blandientem. Præterea, scribit Plinius, ³² in quibusdam morbis medendi cruciatus detraxit, ut in anginis, quas curabant in fauces organo demisso. Damnavit merito & vomitiones, tunc temporis supra modum frequentes: arguit & medicamentorum potus stomacho inimicos.

VII. Attamen alii auctores contra ac Plinius de Asclepiadis curandi ratione scripserunt. Exempli gratia Cælius Aurelianus monumentis prodidit Asclepiadem in synanchicis etiam usum fuisse Pharyngotomia, hoc est cannæ sive gutturis ob respirationem divisura, quam operationem chirurgi vocant *pharyngotomiam* vel *laryngotomiam*. ³³ Et alibi ³⁴ idem auctor scribit, fabulosam arteriæ asperæ ob respirationem divisuram, quam laryngotomiam vocant, esse: quam operationem a nullo antiquorum traditam, sed caduca atque temeraria Asclepiadis inventionem affirmatam. Quæ cum pugnancia, imo contraria, sint, nescio an Plinii an Aureliani scriptio fidem habeat? Præterea narrat Plinius, ut supra memoravi, Asclepi-

[32] Loco jamjam citato.

[33] Celer. pass. libr. I. cap. XIV.

[34] Celer. pass. libr. III. cap. IV. & iterum. ibid. Dehinc a veteribus probatam approbat, Asclepiades sc. arteriæ divisuram, ob respirationem faciendam, quam laryngotomiam vocant. Ex quibus locis apparet, (1) Asclepiadem non

sustulisse talem in anginis medendi cruciatum, ut Plinius memoriæ prodidit, sed eum subinde instituisse: & (2) Aurelianus non consentire sibi, cum modo adstruit Asclepiadem ejusmodi operationem invenisse, modo memorat eam a veteribus probatam solum approbasse.

piadem quinque communium auxiliorum genera posuisse : at-
tamen Celsus, auctor gravis, scribit ³⁵ illum mentionem trium
tantum in peculiari volumine fecisse : frictionis nempe & equi,
& gestationis. Itidem sanguinis missionem, ait, nihil a jugu-
latione differre : veruntamen alibi ratum habet pleuriticis e
venis sanguinem detrahendum, sed observanda climata seu
diversas Terræ regiones : se enim vidisse testatur Athenis &
Romæ, pleuritide ægros, peracta sanguinis missione, fuisse
plurimum deteriore conditione : ast in Pario atque Helleston-
to contrarium evenisse. Ita etiam Phreniticis cum dolore æ-
grotantibus ex usu esse sanguinis missionem judicavit. Dolorem
namque majorum corpusculorum statione fieri, quam sola san-
guinis missione exantlari posse. Quandoquidem vero phre-
nitici perraro doloribus torquentur ; siquidem in iis angustiis
parvorum corporum facta videatur statio ; ideoque ægrotan-
tes instituta venæ incisione, animi deliquio atque frigidus cor-
poris torpore affici, aut obmutescere, aut delirare. Detracta
etenim materia, morbi causam superstitem crassescere, pro-
ducereque corporis algorem : quin & cerebri ad membranam
spiritum vel fervorem ferri, posuit ; statione enim corpuscu-
lorum adaucta, ingeminari quoque alienationem mentis. ³⁶ Ea-
dem ratio est Scribonii, Asclepiadem ægris medicamenta dan-
da negasse, scribentis. ³⁷ Celsus auctor est, ³⁸ Asclepiadem
fuisse causatum, omnia fere medicamenta stomachum læde-
re malique succi esse, ideoque eundem ad ipsius victus rationem
potius omnem curam suam transtulisse. Verum enim, si quis
probe perspexerit, quid Asclepiades ? quid auctores optimæ
latinitatis voce medicamenti intellexerint ? tunc patebit eos in-
dicasse, quod vim habeat purgationem cum primis concitandi.
Hujus generis medicamento multum antiqui auctores tribue-
runt, præcipue vero Herophilus, deductique ab illo viro,
adeo ut nullum morbi genus sine hoc curarent ; putabant
enim

[35] Libr. II. cap. XIV.

[36] Vide Cæl. *Aurel.* lib. I. cap. IV.

& lib. II. cap. XXII.

[37] In Præfatione ad Calistum.

[38] In Præfatione lib. V.

[39]

enim, materiam, exacta concoctione, ducendo sæpius alvum, subtrahendam esse. Asclepiades medicamenta, puta purgantia, num ne sustulit? Nequaquam, abusum improbavit: nam is ipse, quamvis alvum non toties, ut veterum mos erat, sed fere tamen eam in omni morbo subduxit: ³⁹ non ut persuasum haberet noxium peculiaremque corporis humorem tantum educi; sed utilitatem, quam inde percipit æger, provenire ratione communis evacuationis, opinatus est. ⁴⁰ Ejectus etiam est ab Asclepiade vomitus; forsitan offensus eorum est consuetudine, qui quotidie ejiciendo vorandi facultatem olim Romæ moliebantur; neque illum eapropter reprehendo, neque ob id, quod purgationes, quæ valentibus medicaminibus fiebant, expulerit. De cætero astipulor Celso, ⁴¹ dicta submovenda non esse perpetuum, scribenti, quia corporum temporumque ratio potest ea facere necessaria, dum & modo, & nonnisi, quum opus est, adhibeantur. Quid? quod ille ipse Asclepiades, si quid jam corruptum esset, expelli debere, confessus est. Itaque non ex toto res condemnanda est, sed in ea quædam paulo subtilior observatio adhibenda. Ad curationem tetani utiles esse clysteres, & eos quidem acerrimos, putavit; salutarem enim ex his generari febrem, quo raptus vel adductio materiæ e partibus affectis ad intestina fiat. ⁴² Quod vero ad cætera medicamentorum genera pertinet, Asclepiades ea non penitus improbavit; quod si ita res se haberet, is ipse non composuisset librum præparationum medicamentorum, ex quo fortassis Galenus ⁴³ ea, quorum sæpenumero mentionem

[39] Idem libr. III. cap. IV.

[40] Galenus de Element. libr. I. cap. IV. Quid? quod is & ejus sectatores opinabantur, medicamentum omne, purgandi facultate præditum, quemcunque humorem ad naturam suam convertere transmutareve; & humorem non talem, qualis e corpore educus, in corpore antea insuisse: sed, ut dixi, taliter vi medicamenti transformatum fuisse. Equidem concedebant

venæ incisione, contentos in venis humores indifferenter omnes exire; verum in purgatione non omnes, sed quosdam modo exantlari, atque adeo sanguinem hoc pacto purum reddi. Hæc Galenus de purg. med. facult. cap. II. & IV.

[41] Libr. I. cap. III.

[42] Cal. Aurelian. acutor. libr. III. cap. VIII.

[43] In libris de compos. medicam. secundum locos.

nem facit, excerpfit. Quid? quod Asclepiades contendit ultimæ fortis esse medicum, qui non ad singula quæque vitia binas ternasve compositiones & expertas, protinus paratas habeat. ⁴⁴ Quæ cum ita sint, conficitur his rationibus, non usum, sed abusum, medicamentorum, reprobasse.

VIII. Quantum vero ad abstinentioniam, quam Asclepiades in auxiliorum communium numero posuit, attinet, eam e Celso, ⁴⁵ qui Asclepiadem in plurimis sequutus, petam. Is autem scribit, abstinentioniæ duo genera esse, alterum ubi nihil assumit æger: alterum, ubi nonnisi quod oportet. Asclepiades in febre convellendas vires ægri putavit, luce, vigilia, siti ingenti: sic ut ne os quidem primis diebus eluere sineret, & ubi ægrum triduum per omnia fatigasset, quarto die cibo destinabat. Antiqui quidem quam integerrimis corporibus alimentum offerebant: verum Asclepiades inclinata quidem febre, sed adhuc tamen inhærente. ⁴⁶ Die, quo æger viribus gravior, jubebat cibum dare paucissimum, atque expectato febrium statu, ptisanam vel hordeum, vel alicam, vel cum beta lenticulam, cujusmodi edulii genus *Teutlophacen* appellavit. Si febris perseveraverit, exantlare obtrusiones, jubebat, requiemque corporis adhibere, ac aquam pro potu dare, non plus quam bis in die usque ad heminam, vel ad summum duas, & hunc modum etiam nocte servandum: sic rursus secunda die, transacto accessionis augmento dandum aliquid de dictis sorbilibus: quin & altera die, declinante febre, eodem pacto procedendum esse: perseverante vero febri rursus abstinere, & præterito similem tertium imitari diem. Adveniente autem septima jam audere ægrum & pane & piscibus, & vino uti; solvi namque morbum tertia sæpe periodo. Neque enim quotidie cibum ægrotanti offerre nutrireve, duxit necessarium, atque id magis, si nulla fuerit solutio conjuncta solo tumore constrictis corporibus: hujus-

[44] Ita *Scribonius Largus* in Præf. |
ad Caj. Jul. Calist.

[45] Libr. II. cap. XVI.

[46] Idem libr. III. cap. IV.

[47]

jusmodi enim quotidianam non posse perferre cibi sumptionem ⁴⁷. Et ut brevis sim, diebus ulterioribus cubantis etiam luxuriæ subscripsit, primis vero tortoris vicem exhibuit ⁴⁸.

IX. Cæterum erat ipsi in usu curatio febris in robustis instituenda, quam vocavit *Philoparabolon*, quasi vero nunc ausum seu facinus magnum esset effecturus. Erat scilicet ea traditæ a se febrium curationi similis, præterquam quod vinum cum melle circa vesperam non, nisi omnino morbus contrarium ostendit, dederit: sin minus, primo ingressu statim atque plurimum & extentum, hoc est, meracum & salsum dedit vinum; quam potionem e vino & aqua salsa nominavit *Thethalassomenon*, sensitque eam potu *Thalassomeli*, ex duabus aquæ marinæ & una parte mellis parato, validiorem esse, ut & celeriores præstare opem. Quod vero ad facultates vini pertinet, arbitratus est Asclepiades, id duplicis generis dotatum virtutibus: aliquando enim id sudores cohibere, aliquando vero eosdem prolicere, pari modo fere ut coagulum, quod densat atque extenuat lac, caseo interim & sero singillatim subsistentibus seu separatis. Non aliter fere, ac jamjam dictum, vinum quoque, vi quadam percutiendi vel præcipitandi donatum, plurimam nutrimenti partem condensare atque in se cogere: plurimam vero dissolvere attenuareque. ⁴⁹ Habuit insuper Asclepiades singulares opiniones de facultatibus tum corporis, tum medicamentorum, de peculiaribus medicaminum viribus, deque aliis quæstionibus ad medicinam spectantibus; verum enim vero, quoniam dictarum alibi, ⁵⁰ mentio facta, ea de causâ has faciam missas.

X. Quod tandem ad frictionem ad gestationem, ab Asclepiade in communium auxiliorum numero collocatas, pertinet, Celsus memoriæ prodidit, ⁵¹ illum quidem latius & dilucidius,

[47] Hæce *Cal. Aureliani* lib. i. cap. xiv. & xv. celer. pass.

[48] Ita *Celsus*. libr. iiii. cap. iv.

[49] *Cal. Aurel.* d. l. & *Galenus* in aphor. Hipp. libr. vii. §. xlvi. scribit Asclepiadem vino, post totius corporis

evacuationem, tanquam remedio *extensionum*, usum fuisse.

[50] Vide supra Dissert. iv. pag. 58.

59.60.61.

[51] Libr. ii. cap. xiv.

dius, ubi & quomodo frictione utendum esse, præcipisse: nihil tamen reperivisse, quod non a vetustissimo auctore Hippocrate paucis verbis comprehensum. ⁵² Quandoquidem autem hujus auxilii alibi, ⁵³ mentio facta, capropter indicabo gestationem, qua Asclepiades etiam in recenti vehementique febre, præcipueque ardente, ad discutiendam eam, duxit, utendum esse: ⁵⁴ vias etenim apertiores fieri gestazione, nec non stationem corpusculorum tolli: siquidem vero & defectio & sudor febricitantes, incongrua motos gestazione, plerumque insequantur; hanc ob causam æstimavit ex usu ægri esse, si nocte, si a cibatione, gestetur. ⁵⁵ Complura autem genera gestationis veteribus in usu erant, adhibebanturque, & pro viribus cujusque & pro opibus, ne imbecillum hominem nimis digererent, aut humili obessent. Celso auctore gestationum levissima est in navi vel in portu, vel in flumine: vehementior in alto mari, navi, vel lectica aut scamno: acrior, vehiculo, &c. Atque hæc ipsa & intendi & leniri posse: Sin vero nihil horum fuerit, suspendi lectum debere, ait, & moveri: si ne id quidem fuerit, at certe uni pedi lecti funiculum esse subjiciendum, atque ita lectum, huc & illuc manu pellendum. ⁵⁶ Plinius ⁵⁷ id solum indignatur, unum hominem e levissima gente, Asclepiadem indicat, sine opibus ullis orsum, vectigalis sui causa repente leges salutis humano generi dedisse: verum non diu perdurarunt, siquidem plerique

[52] Nimirum, frictione, si vehemens sit, durari corpus: si lenis, molliari: si multa, minui: modica, impleri. *ibid.*

[53] In Dissert. VII. pag. 118.

[54] *Celsus* libr. II. cap. xv. Tamen *Celsus* conatum Asclepiadis redarguit, & scribit, id periculose fieri, meliusque quiete ejusmodi impetus sustineri.

[55] *Cælius Aurelianus*. d. I.

[56] *Celsus*: *Ibid.* Antyllus & Herodotus (loca excerptit *Oribasius* collect. Medic. lib. VI. cap. XXI. & XXV.) com-

memorant gestationem, quam fieri in lectica, fulcra habente lineis ab angulo ad angulum per pedes distincta: vel fieri in sella, hancque bifariam institui, vel sedentibus iis, qui gestantur, vel jacentibus, vel in vehiculo, vel in navi. Commemorant etiam gestationem curru instituendam: item navi per pontem, gestationem in bigis. Describunt etiam, quid utilitatis una quæque in valetudine recuperanda afferant. vide quoque *Ætium* tetr. I. Serm. III. cap. VI.

[57] Libr. XXVI. cap. III.

[58]

que ex sectatoribus Asclepiadis sectæ Methodicorum se adjunxerunt, abrogatis maxima parte, & legibus, & hypothefibus Asclepiadis.

XI. Quandoquidem Celsi sæpenumero mentio est facta; hoc loco libet strictim attingere, quid de Medicina senserit? Quamquam ex ejus scriptis appareat, eum pene quorumlibet sectatorum, qui tunc temporis in Medicina florebant, decreta scivisse, non constat tamen eundem se ulli addixisse, verum potius, quicquid ex omnibus maxime probabile ipsi videbatur, elegisse. Putabat quidem rationalem esse debere Medicinam, instrui vero ab evidentibus causis, obscuris omnibus non a cogitatione artificis, sed ab ipsa arte rejectis. Communia insuper Methodicorum flocci faciebat, siquidem & compressorum & fluentium morborum genera diversa: aliud esse enim sanguinem, aliud bilem, aliud cibum vomere: aliud dejectionibus, aliud torminibus laborare: aliud sudore digereri, aliud tabe consumi. Nihil autem horum sic, ut aliud curari: qua de causa necessarium esse, ut protinus in his a communi fluentis morbi contemplatione, ad propriam Medicinam descendat. Atque in hac quoque rursus aliam proprietatis notitiam sæpe necessariam esse; quia non eadem omnibus, etiam in similibus casibus, opitulentur. In quibus communium inspectionem contrariam: priorum autem esse salutarem. Præterea competere eum, qui propria non noverit, communia tantum intueri; eumque, qui nosse propria possit, illa quidem non negligere, sed his quoque insistere. ⁵⁸ Quibus positum patet, Celsum, quia causarum abditarum investigationem non magnificat, ideo non Dogmaticæ; & quia morborum communia non tanti, quanti sectatores Themisonis putabant, habuit, eapropter Methodicæ sectæ, non fuisse addictum. Quod superest in descriptione & prædictione morborum in plurimis Hippocratem secutus est: Asclepiadem vero in communibus auxiliis. Caetera ex aliis auctoribus,

ab

[58] Hæc Celsus in Præf. lib. 1.

ab ipso citatis, petivit; Fortassis is ipse plurimarum curationum tum in Medicina clinica, tum chirurgica auctor est, quas impraesentiarum sciens prudensque prætermitto.

XII. Inter Sectas quondam florebat Pneumatica, idcirco dicta, quoniam qui de hac haeresi erant, pleraque omnia corporis effecta spiritibus, qui Graece πνεύματα vocantur, tribuebant ⁵⁹ Galenus ⁶⁰ Chrysippum appellat hujus sectae proavum; conditor vero & princeps hujus disciplinae erat Athenaeus Attalus, cujus assæclae pneumatici vocabantur. ⁶¹ Celeberrimi etiam in hac fuere Archigenes, a Tralliano ⁶² divinissimus appellatus, Agathinus, Magnus & Herodotus; ⁶³ quorum scripta tamen tempus, rerum edax, absumpsit. Quaecum ita sint non possum perfectam sectae, ejusdemque dogmatum, historiam tradere. Conabor tamen ex fragmentis hinc inde collectis quoddam ejus doctrinae specimen dare.

XIII. Princeps familiae Pneumaticae, Athenaeum puto, calidum, frigidum, humidum & siccum, statuit hominis elementa esse proxima, & manifesta, haec nec ulla egere demonstratione: ⁶⁴ proxima autem vocat, quae propria sunt & nulli alteri communia. ⁶⁵ Bina ex his, calidum & frigidum scilicet, ait, fungi caussarum efficientium: & reliqua, siccum videlicet & humidum, materiei munere. Huic vero elementorum quaternario ulterius quintum, secundum Stoicorum opinionem, addidit, quem spiritum vocat. Hunc, putavit, cuncta penetrare, & continere, & gubernare. An hic spiritus idem sit, quem Stoici ἐκτίκον. i. e. habitu positum vel comparatum: ⁶⁶ an vero natura? quam spiritum esse, atque ignis speciem prae se ferre, ⁶⁷ incertum est. Quantum spectat ad
ne-

[59] In introd. *Galen*i cap. viii.

[60] De different. puls. libr. ii. cap.
iii. prope finem.

[61] Idem de diff. puls. libr. iv. cap. x.

[62] Libr. vii. cap. vi.

[63] Horum mentionem facit *Galenus* de diff. puls. libr. iv. cap. v.

[64] Idem de Element. libr. i. cap.
xi.

[65] Ibidem. cap. xii.

[66] Vide cap. iix. Introduct. *Galen*i, unde hæc contraxi.

[67] Ut habet *Diogen. Laertius* libr.
vii. prope finem. Auctor tamen Intro-

negotium generationis consentit cum Aristotele Athenæus; statuit enim genituram non ex omnium animalis partium eliquatione, verum e sanguine tantum percocto produci. Deinde posuit, imo perinde ac pronunciatum quoddam ipsi est; Fieri non posse, ut unum animal in se habeat utraque sui simile generandi principia, materiam puta & facultatem; hæc duo enim ad generationem postulari, arbitratus est. Quibus positis & concessis, concludit sexui fœminino nullum semen genitale esse: sed fœminas materiam generationis, i. e. sanguinem menstruum; at mares genuinum semen, vitalitate seu movendi facultate præditum, suppeditare duntaxat. ⁶⁸ Cæterum pneumatici antiquum dogma, omne febris genus ex putredine oriri, profitebantur. ⁶⁹ Rigorem dicebant totam esse affectionem frigidam, quapropter & eum facientis nomine appellabant. ⁷⁰ Pulsum statuebant, distentione juxta & contractione cordis arteriarumque perfici. ⁷¹ Quod superest, dolendum est sane, hujus sectæ scripta & dogmata interisse. Sectatores ejus Galenus frequentissime omni laude cumulavit, honorificentissimeque appellavit; viros nempe esse cum in cæteris, quæ ad artem pertinent, tum maxime in febrium contemplatione, minimè contemnendos. ⁷² Agathinum nominavit virum non vulgarem. ⁷³ Is erat Herodoti præceptor, cui librum suum dicavit. ⁷⁴ Archigenis fit etiam honorifica passim mentio: ⁷⁵ & is erat in disputando longe pertinacissimus: sta-

troduct. Galeni operibus insertus cap. xii. tradit spiritum esse, qui lapides continet. Eundem post paulo scribit in lethargico vel cardiaco affectu resolvi.

[68] *Galenus* de semine libr. ii. cap. v. & seq.

[69] *Idem* libr. i. cap. v. de different febr.

[70] *Idem* de palpit. tremor. &c. cap. x.

[71] *Idem* de differ. puls. libr. iv. cap. xii.

[72] *Idem* de differ. feb. libr. i. cap. v. Præterea aperte ingenueque fatetur,

se illis magna ex parte de doctrina febrium consentire, exceptis eis, quæ a medicis ephemeræ nominantur.

[73] *Idem* in libro, qui de typis scripser. cap. iv.

[74] *Idem* de differ. puls. libr. iv. cap. xi. Galenus addit Herodotum apud Romanos in exercenda Medicina inclaruisse.

[75] Ut libr. iiii. cap. iv. de loc. affect. Galenus attestatur Archigenem in curandi ratione fuisse longe exercitatissimum.

statuebat enim civitatem potius, quam ullum sectæ placitum, prodendami. ⁷⁶ Proh hominum fidem, quæ fuit illa pertinacia, quanta vis amoris erga sectam. In religione tuenda quidem, fateor, constantiam, sententiæque perseverantiam laude dignam haberi; sed quotus quisque credit ulli medico, sententiam modo suam tuendi causâ, tantam fuisse pertinaciam. Mitto temerariam, irrisione dignam, Archigenis jactantiam & pervicaciam; semper æmulatores, semper propugnatores sectæ cujushbet fuerunt, qui nihil, nisi quod suæ disciplinæ conforme, putarunt rectum. Quemadmodum Metrodorus nihil, nisi quod Asclepiades: & Zenon nihil, quam quod Herophilus: & Hermogenes nihil, quam quod Erasistratus: ita Herodotus nihil, quam quod pneumaticus aliquis invenit decrevitque, admirabatur & magni faciebat. ⁷⁷ Eadem posterorum sive Galenici, sive Iatrochemici, sive mechanici fuerint, conditio est. Sed ad propositum, abs quo declinavi, revertor.

XIV. Et Aretæus videtur Pneumaticorum, familiæ annumerandus. Perlegenti enim dicti auctoris scripta, a me propter fidelem, accuratissimamque diligentia traditam, signorum morbi doctrinam, magni æstimata, nullo negotio innotescet, in ipsis offendi parilia, ut supra significavi. Ita Aretæus rationem daturus, quapropter mulieres sæpius, quam viri nervorum distentione tententur, in medium profert frigidum: & quia illæ infimul natura humidæ, hinc eas præ viris crebrius ab hoc malo liberari. Verum senes cum maxime dicto vitio corripitur, in causâ autem esse frigus pariter & ariditatem senectutis. ⁷⁸ Anginæ causam, existimat esse, spiritum solum, prava conversione in calidissimam ficcissimamque naturam mutatum; nul-

[76] *Idem* de diff. puls. libr. II. cap. III. in fine. Proditionem autem, arbitrabatur, esse, si vera dicendo, dissentendum sit de his; quibus ea secta defenditur: putabat insuper, omnia sua decreta turbari, si aliquando vel in uno re-

prehendatur. *Galenus* d. I. de loc. aff.

[77] *Idem* de simpl. Medic. fac. lib. I. cap. XXIX.

[78] *Aretæus* de morb. acut. sign. & caus. lib. I. cap. VI.

nulla interim corporis parte aliqua inflammatione laborante.
⁷⁹ Quandoquidem puerorum corpora rara, humida, fluxa, atque crebrior eis, quam adultis, fit difflatio digestiove: hinc illa minus pleuritidi obnoxia: imo pleuritidis omnino expertia esse. ⁸⁰ Vertiginis causam, ait, frigidam esse & humidam. ⁸¹ Asthmatis frigus, spiritum atque humidum esse causas: materiam vero, crassos atque intrinsecus abditos humores. ⁸² Morbi regii causam opinatur esse calidum fatigatum debilitatumve, quocirca id ipsum in acre atque igneum converti: omne autem humidum in bilem abire, seu transmutari: ignis enim ope id amarum fieri, & bile infici, ⁸³ De cætero reprehendit medicos, qui existimarunt jecoris tantum vitio hunc morbum provenire: contra putat Aretæus, posse aliquando vel ventriculum, vel lienem, vel renes, vel laxum intestinum. i. e. colon, causæ esse. Jecur dictum affectum producere, si quando aut phlegmone aut scirrho opprimatur. Meatibus itaque, per quos bilis ad intestinum fluit, dicto modo interclusis, bilem retro labi, cumque sanguine misceri; abs quo sanguine, bile infecto, inque cuncta membra diffuso, hæc colore bilis deinceps tingi. Porro arquatum etiam provenire posse, raturum habet, si ventriculi, si intestini coli, facultas concoquendi læsa fuerit: in primis vero concoctionem in colo effici, & ab ipso alimentum in usum jecinoris digeri. Et hoc modo putat posse etiam a caeteris visceribus, five ea nunc alimentum hepatis suggerant, five ab hoc accipiant, aurigonem oriri. Neque enim per canales duntaxat sensibiles; verum multo copiosius alimentum a Natura halitus sub forma per universum corpus distribui. Etenim tales halitus, quia discurrere facile queunt, a natura per solidas perque densas partes dirigi.

XV.

[79] Ibid. cap. vii.

[80] Ibid. cap. x.

[81] *Idem* de diuturn. affect. sign. & caus. lib. i. cap. iii.

[82] Ibid. cap. xi.

[83] Ibid. cap. xv. Indidem ea verba, quæ sequuntur, ad compendium contuli.

XV. De Philareto, qui mihi videtur aut Galeno æqualis, aut ætate non multum posterior, (citatur enim Galenum) ⁸⁴ mihi dubium est, utrum Erasistrati assecla, an Athenæi? Scribit quidem, in diastole attrahi substantiam quandam arteriæ, quare intra explicatam arteriam refrigerans aër, vitam refocillans firmitudinem, ingrediatur, & inde animalis spiritus oboriatur: in systole vero, convenientibus ad centrum extremis arteriæ, id quod ex humorum digestionem in toto corpore, tanquam fumosum excrementum est contractum, eliminari, excernique. ⁸⁵ Item arteriam esse aëris & spiritus naturalis copiosioris, cum modico admodum sanguine mixti, receptaculum: venam vero sanguinis, cum exigua naturalis spiritus portione confusi, receptaculum. ⁸⁶ His dictis tamen non efficitur auctorem memoratum fuisse sectatorem Erasistrati, quia Erasistratæi credebant nihil quicquam sanguinis in arteriis in statu corporis naturali contineri, sed merum spiritum. Quandoquidem vero alio loco ⁸⁷ tradit arteriarum pulsus in primis vim caloris frigorisque in spiritibus significare; existimarem potius hujus generis dictionem pneumaticorum similem esse. Horum quippe mos erat omnimodum corporis humani statum per qualitates primas, perque spiritum explicare.

XVI. Concedatur laus veteribus pneumaticis: hos tamen, si reviviscerent, existimo, Wirdigium, seculi præteriti scriptorem, in loco Coryphæi habituros: Is enim nil nisi spiritus peperit. Dabo præcipuorum dogmatum & positionum breviarium. Cælos, Wirdigius credit, esse meros spiritus, seu corpus subtilissimum atque tenuissimum. ⁸⁸ Aërem, quippe spiritus est, necessario sentire: ergo etiam ægrotare; eundemque laborare hyeme febre algida: vere, intermittente; & æstate, febri calida continua cum exacerbatione caloris. ⁸⁹ Atomos, quia maxime sunt agiles, appellat spiri-

[84] Cap. ix.
[85] *Idem* cap. ii.
[86] *Idem*. cap. iii.

[87] Cap. x. vide etiam cap. vi.
[88] Lib. i. cap. iii.
[89] *Ibid*, cap. cap. vi. & §. 4.

spiritus. ⁹⁰ Hominis spiritus, ait, esse corpus vivum subtilissimum, tenuissimum, calidum mobileque, a subtilissima maximeque sincera sanguinis parte secretum. Spiritus autem *minerales*, salinos puta, quos etiam peregrinos vocat, rotundos quidem in superficie esse: verum tamen, quia Terræ filii sunt, atque ab ejus phantasia generati, idcirco illos esse hirsutos, hispidos, senticosos, aculeatos. ⁹¹ Affectiones spirituum naturales & præter naturam enumerat adeo multas, ut nihil supra ⁹² Temperare tamen mihi non possum, quin lepidam auctoris argumentationem, qua probare conatur ideas esse spiritus, Lectori exhibeam. Ita argumentatur. Quodcunque spiritu subtilius est, hoc est spiritus. Ideæ sunt spiritibus longe subtiliores. Ergo spiritus sunt. Spiritus constant igne & humore pingui, idea non. ⁹³ Ipsum corpus humanum, dicit, sine spiritibus, nec sanum esse, nec dici posse. ⁹⁴ Catarrhi causam esse spiritum frigoris: eum enim & fugare & necare spiritus calidos; quibus fugatis insequi colliquationem alimenti. ⁹⁵ Tarantulam, postquam hominem pupugerit seu icerit, communicare cum homine ideas saltatrices: canem rabidum, complures caniculorum ideas: cujusmodi subinde in saliva inque urina conspectas. Præterea hoc
ip[s]is

[90] Ibid. cap. VIII. §. 6.

[91] Ibid. cap. XVI. §. 1. & 2. Esse autem spiritus hujusmodi, quia a terra, quæ suos habet montes, cautes, scopulos acuminatos & prominentes, tanquam a matre, nati sunt.

[92] Sunt autem affectiones spirituum naturales, ut eæ libr. I. §. 12. & 13. ab auctore enumerantur. 1. Vita seu *viriditas*, vigor, *sensatio*, vis generandi, *vegetandi*, sese multiplicandi in infinitum, *creandi* ideas. 2. Subtilitas, tenuitas, *teneritudo*, penetrabilitas, *pernicitas*, *homogeneitas*, simplicitas, puritas, serenitas. 3. Caliditas, igneitas, lumen, luminositas, *pelluciditas*, claritas, radiatio, illuminatio.

4. Nobilitas, levitas, *circulatio*, irradiatio, velocitas, influxus, extensio, robur, activitas. 5. Humiditas, dulcedo. Præter naturalis spirituum constitutio. 1. In qualitate, & quidem in densitate, spissitudine, crassitie, nigrore, obscuritate, tenebricositate, partim in impuritate, & aciditate. 2. In quantitate aucta vel imminuta. 3. In motu concitato & motu imminuto, motu orgastico intumescens iracundia, motu enormotico, & tandem motu trepidationis, vibrationis, convulsionis.

[93] Ibid. cap. XII. §. 5.

[94] In Proœmio. libr. I. §. 8.

[95] Ibid. cap. IX. §. 10.

ipsis peculiare esse, ut habeant, fermenti instar, multiplicandi sese potestatem. ⁹⁶ Adhæc hydrophobiam esse symptoma: morbum vero esse de genere febris ardentissimæ, ortum ex spirituum igneorum flagrantia, incendio, seu nimia qualitate ignifera: hac de causâ etiam spiritus igneos, ratione naturæ igneæ, aquam naturaliter averfari. Quapropter autem submersio hydrophobicos plerumque fanet; hanc ejus rei rationem, ait: nempe, sicut copia aquæ seu diluvium, ignis incendium: ita submergendo hydrophobicum, spirituum incendium, & una ideas furibundas caninas, mordaces, invidiosas extinguui, obliterari, suffocari. ⁹⁷ Pestem talem Wirdigius longe omnium atrocissimam judicat, quæ ex putredine in conflictu quodam occisorum ac insepultorum oritur. Ratio ipsi in promptu est hæc. *Miasmata* pestifera, credit, esse spiritus, ex cadaveribus militum, in ipso iracundiæ furore occisorum, egressos, in aëre fluctuantes, ab aliis attractos, furorem vindictamque retinentes, eamque exercere desiderantes. Et quia animum, indolem, vindictam, & occidendi furorem, in corpora, in qua migrarunt, exerunt, ideo spiritus hujusmodi vocari a nobis occisores. ⁹⁸ *Metempsychosin* nihil aliud esse, quam circuitum & transmigrationem spirituum vegetantium in animantia, & animantium in animalia & animalium in homines, & hominum brutorumque in aëreos, & aëreorum in terram, & terrestrium iterum in vegetantia. ⁹⁹ *Necromantiæ* auctores, superstiose credit, esse cadaverum spiritus frigidos, & ab his totam istiusmodi divinationem dependere: adde ex hac inveniri posse Medicinam hætenus incognitam, ad coercentes spiritus morbosos, *enormonticos*, copia, caloreque atque orgasmo, omnifariam corpus humanam afficientes. Conjectat insuper spiritus hujusmodi frigidos, forsan esse nigros tenebricososque; quoniam facultatem habeant spiritus corporis

[96] Ibid. cap. xxiv. §. 21. 25.

[97] Ibid. cap. xxviii. §. 26. 28.

[98] Ibidem §. 16.

[99] Hanc esse rerum naturalium pe-

riodum, circulum initio & fine carentem, antiquorum serpentem gyratum, se ipsum mordentem: caudamque suam devorantem. *Ibid.* cap. xxi. §. 8.

ris humani radiantes corruscantefve extinguendi. O delirationem incredibilem ! O lepidas anilesque fabulas ! Dolendum sane, quod homines non vulgaris eruditionis vitam in ejusmodi fabellis fingendis transigant. Et quod magis est, tunc demum se sibi applausum conciliaturos existimant, si stylo sæpe sæpius tropos ; & hos inter cumprimis catachresin & hyperbolem, inferuerint.

XVII. Cl. Majow, quamvis singulares de spiritibus opiniones habeat, mihi videtur pneumaticus dicendus. Etenim spiritus nitro-aërei, ab ipso primum evulgati, ope annititur omnis generis corporis actiones explicare. Pauca modo ex hoc depromam, ut B. L. quoddam ejus doctrinæ specimen habeat. Motum musculorum, statuit, ab effervescentia particularum nitro-aërearum & salino-sulphurearum, in motum perniciosissimum una erumpentium seu ruentium, concitari ; has asserit a sanguine separari : at illas a cerebro profilire, atque esse ipsos spiritus animales ; particulas autem nitro-aëreas spirituum animalium indoli valde similes, ex hoc argumentatur, quia subtilissimæ, agiles, distensusque capaces sunt. Spiritibus itaque animalibus i. e. spiritu nitro-aëro, pro animi arbitrio e cerebro in partem movendam, prodeuntibus, inibique particulis salino-sulphureis occurrentibus non posse, quin fibrillarum contractio fiat, & partis istius commotio. Igitur spiritus nitro-aëreus particulis sulphureis commixtus, motus corporis velocissimi, & nonnunquam plane ignei, auctor est. Idem spiritus a consortio particularum sulphurearum liberatus, maxime corporis quietis, ut asserit, causa est. Sudorem esse falsum, autumat, quia particulæ nitro-aëreæ & sulphureæ una cum latice seroso foras in cutem populsæ, eundem acrem & penetrantissimum reddunt. Et, ut breviter & summatim dicam, utramque paginam facit spiritus nitro-aëreus, eo nihil mobilius est, nihil tranquillius. ²

XVIII.

[1] *Ibidem* cap. x. §. 10.

[2] Vide ejus tractatum, hujus spiritus gratia, in lucem editum: ut & ejus libellum de motu musculorum.

XVIII. Commemorant veteres etiam *Episyntheticam* & *Eclecticam* sectas; sed, licet de his anquisiverim, invenire pervolvendo varios auctores non potui, quo effici possit alterutrius doctrina: Dabo nihilominus sectæ utriusque reliquias passim inventas. Sectæ Episyntheticæ (quod vocabulum latine reddunt super composita secta) alius Agathinum, ³ alius Leonidem Alexandrinum, ⁴ asserit, auctorem esse: vocabatur etiam *Hectica*, i. e. habitu comparata: si Agathinus fuerit princeps disciplinæ, videtur mihi is in quibusdam placitis a Pneumaticis dissensisse. Hic enim, ut paulo ante præfatus a Galeno in familia Athenæi habetur: ⁵ si vero Leonides, autumo, eum a Methodicis dissensisse; siquidem, cum Lethargum finiverit esse obstructionem secundum vias membranarum cum furore mentis, atque febre & moestitia, ac pressura & pulsu magno, more Methodicorum fere locutus est. ⁶ Cæterum Leonides admittebat causas tam obscuras, quam evidentes: cum e diverso Methodici omnia, in corpore oborta, mala per communitates suas explicarent tantum. Assertionem meam possum auctoritate Ætii ⁷ confirmare. Is, capite de Hydrocephalo, locum e Leonida habet, ubi hic affectionem, ait, oriri, vel a causa obscura, *localibus* utpote vasis sua sponte rarefactis, & aquosa in ipsis *essentia*, quæ cum sanguine permixta erat, depulsa, inque unum locum congregata: vel e causa manifesta, vasis nimirum *localibus* ex plaga aut contusione ruptis, & sanguine in ipsis effuso, postmodum rarefacto, atque in *essentiam* fœculentam aut cruentam dissoluto. Superfunt quidem penes dictum Ætium alia loca e Leonide excerpta; verum, quoniam in his cum maxime agitur de curationibus, ad Chirurgiam in primis spectantibus, sine expositione causarum affectus quolibet pro-

[3] Ut auctor finition. cap. 11.

[4] Ut auctor Introduct. Galeno adscriptæ. cap. 111.

[5] Ast. Cæl. Aurelianus lib. 11. cap.

x. acutor. mort. Agathinum & Archigenem refert. inter Methodicos.

[6] Cæl. Aurelianus. Celer. pass. libr. 11. cap. 1.

producentium, hanc ob causam iis supersedeo.

XIX. Quemadmodum Leonides forsitan a Methodicis defecit, sine dubio fuit eadem conditio Archigenis ⁸ Ecclecticæ sectæ conditoris, quem paulo ante etiam in Pneumaticis annumeravi. Evenit fortassis, ut quædam ipsi displicerent Athenæi placita, unde occasionem captavit peculiaria tradendi dogmata. Cujus generis autem hæc fuerint, apparebit ex quibusdam locis a Galeno citatis. Sensum eorum, quantum possum, compendifacere reddam. Dolores capitis sine inflammatione obortos, vinculum, quod barbaricum appellat, arcere. Vasis etenim vehementer compressis prohiberi in ipsa incurfionem. In *sphacelode* Hemicrania arteriam primo affectam, eandemque inducere dolorem pulsantem persultantemque, adipiscique formam rotundam ac horrorem excitare. Nervos, in describendis dolorum signis pergit Archigenes, subinde intortos distendi, indurarique, hinc inde inferri dolores torpentes, dura distentione cruciantes; quin & profundos infixos, angustiae plenos, &c. membranas in latum discurrentes excitare inæquales dolores, habereque illas interdum simile quidpiam *hæmodiæ* propter transmissionis asperitatem: superficies & membranas in media carne contentas, si afficiantur, inferre dolores dilaniantes. Dolores a perioestio dependentes proinde affligere ac si in ipsis ossibus consisterent. ⁹ Supersedeo cæteris, quia uberius ac fusius dicta sunt, quam
ut

[7] Tetrabibl. II. Serm. II. cap. I.

[8] Cujus Præceptorem Agathinum fuisse memoriæ prodidit Ætius tetrab. I. Serm. III. cap. CLXXII. Narrat de Archigene, quod is Agathinum ex vigiliis delirantem, confestim a vigiliis ac delirio liberaverit, capite ejus multo calido oleo irrigato.

[9] A venis graves & detrahentes, & æqualiter infartos dolores excitari. A carne, & fusos & laxiores, quapropter non adeo extendi videantur; sed ægro-

rantem arbitrari, quasi sensu asperis quibusdam rebus impleatur. Musculi carnem & nervos, imo etiam arterias, proprietatum misturam in doloribus referre, & efficere frementes, & late se distendentes, ac stupide pulsantes, dolores. Ex reliquis vero ulcerosum dolorem, & in ulceribus leviter acutum, & maxime dulciorem, qui pruriginem inducere potest, pertinere ad superficiem. Punctorium profundas partes infestare: infixum, cum ad sinus accesserit: stimulantem,

ut a me breviter describi possint: indicari enim istis censebat, quomodo ex dolorum differentiis partes affectæ inveniri queant. Utitur tamen aliquando vocabulis, magis aptis ad saporem, quam dolorem, exprimendum, qua de causa etiam a Galeno fuisse perstringitur. Alibi asserit, Archigenes actiones quasdam lædi, illæsa ea corporis particula, quæ ipsis deputata est. ¹⁰ Principatum animæ in corde esse. ¹¹ A vaporibus calidis & acribus ad caput delatis, & animale in cerebro spiritum evertentibus, ducit, primum hebetudines quasdam oculorum fieri; postea etiam aurium sonitus assiduos, & gravitatem auditus; augesciente autem affectione, & oculorum obscuritatem, & vertiginem. ¹² Insaniam quidem citra febrem, sed fieri multo sanguine non putrefacto ad cerebrum confluente: eundem aliquando purum esse, & multitudo solum affligi, velut in ebriis: aliquando autem ipsi flavam bilem esse admixtam. ¹³ Postquam omnes nervi sensum perinde & motum amiserint, fiderationem appellari affectionem: sin vero id in parte sive dextra sive læva acciderit, vocari re-

partim eorum, quæ in loco sunt, aliquid affectum esse, declarare, partim contra, utpote eum, qui haudquaquam profundas partes occupat: lacerantem autem esse, qui in sinu quodam consistit. Hæc *Galenus* de loc. aff. libr. II. cap. VII. Capite octavo Archigenis. variorum corporis viscerum dolorum singularium descriptio traditur. Scilicet Hepatis dolorem esse *holcimon*; i. e. *traetorium*, & inhærentem, & torpidum & atrocius molestantem. Splenis non esse acutum, sed & gravitatem simul & extensionem habere, atque similem videri ei, qui ad elisionem quidem atque expressionem, sed extrinsecus incumbentem renitatur. Renes & austeros dolores inducere, & cum permanente adstrictione pungentes vesicam vehementer adstringentibus affici doloribus, atque

intensionibus punctoriis. Uterum autem acutis, persultantibus, pungentibus, dissendentibus, in modum torminum incidentibus. Eum vero taliter dolere, quia ex huiusmodi mixtione natus sit: ideoque etiam proprietatis ambiguitatem inducere.

[10] *Idem* de affect. locor. notit. libr. III. cap. I.

[11] *Ibid.* cap. IV.

[12] *Aetius* tetrabibl. II. serm. II. cap. VII. Quod autem aliquis trochum, vel aliam rem gyrantem aspiciens, vertigine corripiatur in causa esse, quod spiritus *visivus* ad trochum, qui circumvolutatur, allabens moveatur, & simul cum illo circumferatur, atque sic inæqualem, & turbulentum, ac inordinatum humorum & spiritus motum efficiat.

[13] *Ibidem* cap. VIII.

[14]

resolutionem. Oriri autem affectionem hanc a copia humorum viscidorum atque crassorum, nervos obthurantium. ¹⁴ Coeliacæ passionis causam esse assiduas ciborum corruptiones, & perigrinorum usum eduliorum; eandemque vero eo magis oboriri, quo magis seu frigus, seu vehemens ardor institerit. ¹⁵ Calculos renum a jugi cruditate generari, atque in primis a copia materiæ crudæ congregata, & ardore circa renes & vesicam exorto, humores istiusmodi affante vel torrente, inque lapidem indurante; pari fere modo ut topi, in aqua reperti, in æreis præsertim balneorum vasis, excoqui assoleant. ¹⁶ Hemitritæum ponit in numero intermittentium, atque ducit illud a tertiana & quotidiana ortum: cum contra Agathinus id inter tertianas, a quibus sola accessionis vehementia differat, retulerit. ¹⁷ Plerisque morbis duo esse tempora, in altero vigorem seu statum, inque altero ejusdem declinationem, posuit: medio interim tempore, morbi videlicet incremento, omisso. ¹⁸ De cætero copiosus admodum est in medicamentorum compositione, eorundemque virium traditione. Fragmenta plurima etiamnunc reliqua sunt penes Galenum, Oribasium, Ætium, &c.

XX. Venit mihi in mentem Posidonius: non iste Philosophus, cujus Cicero meminit, quemque familiarem suum appellat; ¹⁹ sed is, quem Archigene, ævo Trajani claro, pos-

[14] Ibidem cap. xxviii.

[15] *Idem* tetrabibl. i. i. i. Serm. i. cap. xxxvii. Non dissimilem dicto affectui tradit causam volvuli, quem oriri dicit propter continuam ciborum corruptionem: præsertim si multi, si varii, si insueti, & inter hos cum maxime carnes pingues ingerantur. Subinde etiam plagam mundi in causa esse: quandoque copiosam frigidæ potionis potationem; interdum oboriri intestino, in scrotum una cum stercore, delabente; quod si inde violenter retrudatur, inflammatione ex facile affici: aliquando etiam dictum

affectum progigni ob veneni potionem, ob induratum stercus, circa lactes impactum, in uno loco dolore innitente, ut admotâ manu durities tactui succumbat, quem affectum veteres *Chordapson* vocasse *Ibid* cap. xxviii.

[16] Ibidem. Serm. iii. cap. iv.

[17] *Galenus* de differ. Febr. libr. ii. cap. x:

[18] *Idem* de morbor. temporib. cap. ii.

[19] Vide libr. i. i. i. Tuscul. Quæst. &c.

steriorem conjecto, quia solet ab Ætuo pone Archigenem collocari: imo Posidonius citat Archigenem, quod non fieri posset; nisi fuisset posterior, vel saltem æqualis illorum temporum. Et quoniam insuper utrorumque sæpenumero sub eodem capite fit mentio, quid vetat statuere, utrosque de doctrinæ præceptis congruisse, atque Posidonium Ecclecticæ disciplinæ, cujus princeps erat Archigenes, sectatorem fuisse. Dabo quædam ejus doctrinæ placita. Anteriore cerebri parte læsa, statuit, imaginationem solum laedi: medio autem cerebri ventriculo læso, rationem perverti: posteriore vero circa occipitium parte læsa, perire memoriam, & cum ipsa etiam duas reliquas facultates. ²⁰ Carum oriri, autumat, frigidis & humidis humoribus cerebrum occupantibus. ²¹ Coma vero, vaporibus calidis & humidis e subjectis partibus ad caput delatis, ac ipsum implentibus. ²² Morbum, quem Medici incubum appellant, non esse daemonem, sed proœmium & prænuncium morbi comitialis, aut insaniae, aut siderationis. Affectum vero oboriri, si quando ventriculi cerebri vaporibus & crassis, & frigidis impleantur, prohiberi tunc, quo minus nervi munere suo perfungantur. ²³ Inconvulsione, & morbo comitali, censet, principium nervorum laedi, a re infestante & molestiam exhibente. Namque prout stomachus, aut alimenti copia gravatus, aut ab acri humore vellicatus, non solum singultum, sed etiam convulsionem excitat: similiter principium nervorum, atque stomachus, ejusmodi motionem enormem concitat, dum rejicere conatur, quicquid tandem fuerit id, quod e parte primitus affecta ad ipsum affertur. ²⁴

XXI. Dionysius Ægeus, cujus Photius mentionem facit, mihi videtur fuisse Sophistes, sic enim appellantur hi, qui aut ostentationis aut quæstus causa philosophantur: aut Pyrrho-

[20] Ætius. tetrabibl. II. Serm. II. cap. II.

[21] Ibidem cap. v.

[22] Ibidem cap. VI.

[23] Ibidem cap. XII.

[24] Ibidem cap. XIII.

rhoniorum aliquis. Nam Theses, quas protulit, non modo in disceptationem quæstionemque vocavit, sed de his, in contrarias partes disputavit, similiter ac id positum erat in more institutoque Pyrrhoniorum. Sextum Empiricum, si modo ætate non prior fuerit, videtur fuisse imitatus. Superfunt quidem ejus proposita, quæ in quæstione versabantur, sed argumenta, quæ in partes contrarias attulit, injuria temporum perditæ sunt. Tradam ipsas summas propositorum. Venarum principium est cor vel hepar vel ventriculus. Cor emittit sanguinem. Cor non sanguinem emittit, sed arteriæ potius ipsum attrahunt. Cor a se ipso movetur. Cor est arteriarum principium vel pulmo. Arteria illa, quæ juxta dorsi spinam sita, arteriarum principium est. Sanguis naturaliter arteriis inest, & arteriæ non sunt sanguinis receptaculum. Vasa omnia summo simpla sunt, imo plicata atque involuta in Vasorum principium sunt meninga. Exterior cerebri pellicula, quæ in cavitate est, principium est nervorum. Per nervos sensus & motus animanti sunt. In corde non est vis intelligendi sed in capite, aut in medio cerebri ventriculo. Duplex quædam in stomacho est efficientia. Edendi bibendique appetitus per universum corpus diffunditur. Non ita se habet, sed est in stomacho: nec ita, sed situs est in imaginatione. Ex humorum inopia nascitur sitis. Glaucedo ex eo nascitur, quod alimento suo meatui visui inserviens destituatur. Eadem oboritur ob sanguinis in dictum meatum, illapsum: aut ob humorum crassitiem atque exhalationem. Phrenitis fit per distensionem meningis sanguinisque corruptionem: aut ab caloris excessu; aut ab inflammatione. Lethargus fit ex inflammatione; aut per distensionem corruptionemque. Lethargus non ob multitudinem sed ob qualitatem eorum, quæ exhalantur, accidit. Pharmaca per corpus divisa purgant. Non est utendum medicamentis purgantibus. Vomitus procreatio nihil prodest. In morborum incrementis clysteres sunt utiles. In morborum initio unctionibus non est utendum. Caput ca-

taplasmatitis curandum. Balnea febricitantibus ex usu sunt. ²⁵

[25] Hæc e Photii Biblioth. codic. | genitali memoravi supra Dissert. iv.
CLXXXV. & CCXI. cæteras theses, ut de | pag. 44. & III. pag. 60.
concoctione ciborum, & de femine

DISSERTATIO XVI.

DE

Placitis Galeni.

I. **G**alenus ab ephebis liberalibus disciplinis enutritus ¹ gentilem quidem Religionem profitebatur; verum non adeo tardi erat ingenii, ut crederet plures, sed unicum universi Conditorem. Existimabat insuper in hoc sitam esse veram cujusvis pietatem, non ut ei plurimæ taurorum hecatombæ sacrificentur; neque casiaë aliaque sexcenta odoramenta, ac unguenta, suffimigentur; sed si ipse Dei cultor noverit primus, deinde & aliis exposuerit, quænam sit illius Sapientia, quæ virtus, quæ bonitas.

II. ² Ex instrumentis, quibus res quæpiam invenitur, putat hæc duo sufficere, rationem nempe atque Experientiam. ³ Quod autem ad ullius artis scientiam acquirendam pertinet, neminem, arbitratur, hanc nancisci posse, nisi & methodum quandam habuerit per universalialia vocata theoremata, & in singularibus se exercuerit exemplis. Neque enim fieri posse, ut multiplici in quibusvis ægris singulatim instituta exercitatione, quod ex usu sit, fiat; neque sine universalium
CO-

[1] De his lege cap. x. libri de cognosc. | usu part, corp. hum.
curandisque animi morbis. *Galen.*

[2] Tam pie sensit libr. III. cap. x. de | [3] Ita in libr. de curand. rat. per
sang. miss. cap. III.

cognitione exercitatio probe procedat: methodum enim in universalibus, at exercitationem in singularibus, consistere. ⁴

III. Elementum, quoniam sit minima pars ejus, cujus sit elementum, ⁵ censet, sensibus externis non judicari. Et tale, quia simplicissimum est, atque remotum, ægre investigari posse: ideoque vult tradi oportere, tametsi quodammodo composita sint, propinquiora corporum quorumlibet elementa, quæ etiam ab ipso principia aliquando appellantur; ⁶ quorum in numero autem ponit ignem, aërem, aquam atque terram. Cæterum differentiam ponit principium inter & elementum, ac autumat principia non necessario in idem genus coire cum rebus, quarum principia sunt: elementis sinceris vero necessario idem genus esse. ⁷ Præter hæc suam cuique elemento corporum tribuit qualitatem, ut igni calidam, aëri frigidam, aquæ humidam, & terræ siccam. ⁸ Hujusmodi qualitates vulgo appellantur primæ, & alibi a Galeno habentur tanquam communia omnium corporum elementa: proxima autem animalium elementa statuit esse sanguinem, pituitam, atque bilem tam flavam quam atram ⁹.

IV. Memoratae qualitates primæ vocantur quoque a Galeno simplices, ac persuasum habet eas inter se plurifariam commixtas, qualitatum compositarum, alias secundarum, elementa esse. ¹⁰ Partitur autem has compositas in genera qua-

[4] Hæc in libr. ix. cap. vi. Method. Med.

[5] De Hippocr. & Platon. dogm. libr. viii. cap. iv.

[6] Vide libr. i. cap. i. & seq. de elementis.

[7] Ibid. cap. iix. xiii. & in libr. de Nat. Hum. Comm. i. §. iii. scribit fere hoc modo, licet principia etiam elementi vocabulo nuncupari queant, tamen, ut ne confusio rerum fiat, elementi vocabulo significandam, sensit,

minimam totius rei particulam: ast principii, particulam minimam, quam ne mente quidem in minores partes partiiri valemus. Quæ cum ita sit, non inficiatur, nos sincera simplicissimaque corporum principia revera demonstrare non posse; nimirum ut sensuum adminiculo de eorum simplicitate aliquis judicare possit.

[8] *Idem* libr. i. de element. cap. xiii.

[9] *Ibid.* libr. ii. cap. i. & Meth. med. libr. vii. cap. iii.

[10] *Idem* de Elem. lib. i. cap. xiii. de

quaterna, secundum quosdam sensus externos, ut (1) in numero qualitatū saporis habet adstrictum, austerum, acerbum, amarum, falsum, acre, insipidum, dulce & pingue: (2) in numero visus, omnis generis colores: (3) in numero odoratus, omnimodos odores: (4) in numero tactus, durum, molle, friabile, lentum &c. ¹¹ Compositionem autem harum qualitatū non vult in eo sitam esse, ut elementa frustulatim compingantur, ac ita sese attingant, sicut quondam Empedocles docuit; sed Hippocratem, primo *craseos* seu temperamenti vocabulo usum, sequitur; elementa utpote invicem commisceri. ¹² Hæc elementa, quomodocunque invicem mixta fuerint, in causâ esse, ut unaquæque animalis particula propriam actionem edat, & quælibet ab altera distincta sit: provenire enim hoc, quia particula alia alia sit aut calidior, aut frigidior, aut siccior, aut humidior: aut quod binis sit affecta simul qualitatibus. ¹³

V. Homini credit esse corpus divinum atque optime ad animæ rationalis potentiam seu facultatem comparatum: cum e diverso simiæ propter animam ridiculam corpus sit etiam ridiculum. ¹⁴ Membraturam autem, seu posituram quarumcunque partium solidarum corporis humani nonnisi adminiculo Anatomes addisci posse, æquis ibit inficias? verum tamen omnes minutias corporis anquirere velle, existimat, non redundare ad aliquem Medicinæ fructum. Exempli gratia, si alicui esset animus percontandi musculos linguæ, quoteni reperiantur, quave forma singuli sint dotati: itidem quot membranæ singulis cordis orificiis sint; quot venæ id ipsum nutrant, aut unde quomodove procedant, aut quo pacto

de compos. medic. per genera. libr. v. in Præf. & de simpl. medic. facult. libr. v. in Præf. Harum qualitatū mentio facta est supra Dissert. vi. pag. 83. & seq. ub copiose & abundanter de his differui.

[11] Vide ejus comment. in lib. de Nat. Hum. Hipp. §. 6.

[12] *Ibidem* §. 14.

[14] i. e. calida & sicca vel calida & humida, vel frigida & sicca, vel frigida & humida. vide libr. vii. cap. iiii. de Meth. Med. & alibi.

[14] De usu part. corp. hum. lib. xiii. cap. xi.

pacto nervus diffusus ex paribus illis, quæ a cerebro deorsum feruntur, eidem inferatur. Hæc & similia, statuit, non ex usu Medicinæ, sed curiosum potius esse ea scire vel-
le ¹⁵.

VI. In animalibus fenfit, triplicis generis compositionem reperiri. Primam esse earum partium, quæ similes appellantur, veluti arteriarum, venarum, nervorum, ossium, cartilaginum, ligamentorum, membranarum & carnis: alteram instrumentalium, ut cerebri, cordis, pulmonis, hepatis, &c. Tertiam totius corporis ¹⁶.

VII. Inter quatuor corporis humores sanguinis maximam copiam adesse, eundemque esse generationis nostræ quasi materiam. Et gignimus ex ipso, ait, dum in utero concipimur, primamque formationem adipiscimur, editique in lucem deinceps formatorum membrorum distinctam applicationem, incrementum & perfectionem inde accipimus. In infantia lacte, ex sanguine ortum habente, educamur: deinde iisdem, quibus adulti, cibis vescimur; ex quibus rursus sanguis, pituita, & utraque bilis genera existunt. ¹⁷ Quantum vero ad ipsam sanguinis compositionem pertinet, statuit, hanc non e secundis, velut Plato fenfit; sed e primis, qualitatibus originem ducere. ¹⁸ Reliquos corporis humores, juxta ac si tantum amandationi extra corpus destinati, imo excrementa essent, considerat ¹⁹.

VIII. Partes corporis animalis, autumat, non fieri omnes simul, sed aliquas prius, aliquas posterius, consistere. ²⁰ Cor esse vitæ principium, ²¹ & cæteris corporis partibus seu ca-
lo-

[15] Ex adverso satis esse cognoscere, a quibus musculis extendatur brachium, cubitus, femur, tibia & pes: a quibus rursus inflectatur: quinam in obliquam singulas partes enumeratas circumagant, quotque unamquamque nervi perreptent, unde progrediantur, quemve sint naesti situm: adhuc ubi vena, aut arteria insignis, ubi parva substrata sit. vide lib. II. cap. III. de Anatom. administrat.

[16] De different. morbor. cap. III.

[17] Lib. VIII. cap. VI. de Hipp. & Platon. dogmat.

[18] Ibidem cap. VII.

[19] Lib. II. cap. VIII. de temperam.

[20] Vide libellum ejus, hujus quæstionis ergo conscriptum.

[21] De usu part. corp. hum. lib. XIII. cap. X.

lorem, seu frigus suum impertiri. ²² Procreari autem id viscus a spiritu & sanguine arteriarum: a corde autem iterum produci arteriam aortam, a sanguine vero procreari jecur, & hoc deinde venarum esse primordium. Cerebrum esse nervorum principium, atque id generari ex solo semine, & cerebrum postea medullam spinalem velut truncum quendam producere. ²³ Ventriculum, cui quatuor esse facultates attrahendi videlicet, retinendi, alterandi & excernendi, alimenta assumpta in chylum elaborare; hunc a venis meseraicis exceptum perferri ad hepar, ubi eundem in sanguinem mutari, fierique sanguinis purioris a fæcibus secretionem, vesicula interim bilis id, quod leve & flavum supervacuum recipiente: splene vero, quod crassum limosumque est, attrahente. Chylum, si prius ab eo dicta duo excrementa fuerint separata, & is beneficio innati caloris exactam fuerit adeptus coctionem, statuit, inchoare tum rubescere, induereque naturam sanguinis; quem a vena maxima exceptum in utramque animalis partem, sursum nimirum & deorsum, in usum nutritionis circumferri. Fluorem vero esse sanguini respectu aquæ admixtæ; imo, quod magis est, hanc esse causæ, ut particulæ nutrientes angustissimos quosque partium nutriendarum poros adire valeant; ac tantum, quantum pro nutricatu necessarium, relinquant. Sanguine istiusmodi particulis, crassioribus puta vel parte fibrosa, privato (aquam etenim nutritioni ineptam esse) non posse, quin is, propter copiam scilicet aquæ ipsi admixtæ, justo fiat tenuior, atque adeo ad alium œconomiae animalis usum inhabilis fit. Quale incommodum vero ut tollatur, adeste renes, qui tenuem humorem, in sanguine abundantem, secernant, eundemque postmodum ad vesicam urinariam amandent, indidem foras excernendum. ²⁴ Crassum nigricantem quodammodo sanguinem, ar-

bi-

[22] De curand. rat. per. sang. miss.
cap. v.

[23] Libr. I, cap. x. de semine.

[24] Hæc Libro IV. cap. I. II. III.
IV. V. VI. & VII. de usu part. corp. human.
contraxi.

bitratur, si propter febrem *phlegmonodem*, aut putredinem incaluerit, transmutari atram in bilem. Huic potentiam esse terram quamvis corrodendi, quod cum fiat, attolli omnes partes sursum; actionem autem ejusmodi vocari subinde fervorem, subinde fermentationem; pari modo ut idem effectus cernitur in aceto, terræ cuiuspiam affuso. Ob similitudinem itaque efficientiæ veteres ejusmodi humorem appellasse acidum, perinde atque bilem pallidam, iidem amaram nominarunt. ²⁵ Humorem corporis natura frigida atque humida præditum Praxagoras vitreum: alii *scindapson*: Galenus autem appellat pituitam. Ejus vero tria genera esse, unum saporis esse dulcis, alterum falsi, acidi tertium. A vario horum in corpore dominio seu exuperantia multimodas febrium differentias originem ducere ²⁶.

VIII. Respirationis negotium bifariam, inspirando puta & expirando, peragi; alterum refrigerandi seu ventilandi, alterum fuliginosam extra corpus materiam deducendi, causa. Duplicem inde corpori impertiri utilitatem: alteram in eo positam esse, ut innatus calor, exacto aëris per asperam arteriam in pulmones ingressu, fartus tectusque conservetur: alteram vero, ut spiritus animales ex aëre, per nares ad cerebrum delato, nutrimentum capiant ²⁷.

IX. Licet Galenus interdum vocabulis spiritus, & aëris promiscue usus fuerit, ²⁸ videtur tamen mihi videre differentiam

[25] Method. medend. libr. XLV. cap. IX.

[26] De differ. febr. libr. II. cap. VI. Et comment. I. de Nat. hum. §. 32. Inesse autem & hoc pituitæ generationi, scribit Galenus libr. III. in aphorism. Hipp. 12. ut, quæ ab intenso frigore efficitur, evadat acida: quæ vero a calore, caput replente, falsa: a modico autem frigore, dulcis, vel nullius manifestæ qualitatis consors. Et de nat. fac. libr. II. cap. IX. dicit, quod ea pituita, quæ dulcis est, salutaris sit ani-

manti, & naturalis: acida, omnino cruda. & falsa, putrida. Cæterum inter dictos humores, *Galenus* libr. de inæqual. intemp. cap. V. sensit bilem flavam natura calidissimam: pituitam verò frigidissimam, esse. Sanguinem deinde respectu caloris ad bilem flavam, & atram bilem, frigoris ratione ad pituitam, proxime accedere.

[27] De utilit. Respir. cap. ultim. & caus. respir. cap. I.

[28] Ut libr. I. de differ. febr. cap. I. §. 2.

tiam aliquam spiritum inter & aërem. Alibi enim ²⁹ literis prodidit spiritus, quorum tria genera posuit, ex aëre inspirato & humorum halitibus, ortum trahere. Spiritum vitalem ita in arteriis inque corde gigni: animalem vero ex hoc vitali, perfectius concocto, oriri, inque cerebro separari: naturalem denique, si quis modo sit, in jecinore inque venis contineri. Animalem non ideo vocari, quod sit de substantia animæ; sed quod primum animæ, cerebro inhabitantis, instrumentum sit.

X. Platonis vestigiis Galenus insistens ³⁰ statuit animæ tres esse facultates, & suam cuique tribuit sedem. Sedem facultatis irascendi in corde: concupiscendi in hepate, & ratiocinandi in cerebro, collocavit. Functiones animæ vero, cujus cujus ea substantiæ fuerit, omnigenum corporis temperamentum sequi: atque hoc potissimum causæ esse, ut aliquis seu bonis seu malis animi sit præditus moribus; imo mores feros posse ad tempus occasione ebrietatis, veneni, morbi, &c. exoriri ³¹.

XI. Præter has animales posuit quoque quatuor facultates naturales, ut attrahendi, retinendi, alterandi, excernendique. Verum, quoniam harum alibi, ³² longe longeque mentio facta, hac de causâ eas in præsentia faciam missas.

XII. In corpore statuit esse duo motus genera; alterum in loco, alterum in qualitate; illud lationem seu translationem: hoc vero appellari alterationem: prius, quod ab interpretibus vocabulo actionis latine redditum, esse motum activum; posterius autem esse motum passivum: pati namque, quod alteratur: affectus itaque, dum alterentur, moveri, & si moveri desiverint, alteratos tunc esse ³³.

In

[29] Ut libr. XII. cap. IV. Meth. med. & libr. VII. cap. VI. in quo tamen memorat duplicis generis spiritus, animalem puta & vitalem.

[30] Libr. III. cap. I. libr. VI. cap. VII. & libr. VII. cap. IV. de Hipp. & Platon dogm. & libr. IX. cap. X. de Meth.

medend.

[31] Vide Galeni librum, quod animi mores corporis temperaturas sequantur, imprimis vero cap. VIII. IX. & XII.

[32] Ut supra Dissertat. IV. pag. 57. & deinceps.

[33] Libr. II. cap. III. de Meth. me-

In artuum commotione fungi musculos interiores munere flexionis : extensionis autem exteriores. Perspicuum quippe omnibus est, tensionem & in se ipsos contractionem, musculis esse actionem insitam : extensionem autem & laxationem, oppositis intensis, & ad se ipsos trahentibus, contingere. Quibus positum planum fieri, non fenas, ut aliqui falso existimarunt, sed quaternas musculorum motionum differentias esse. Primam consistere in contractione, secundam in laxatione, tertiam in translatione, quartam tandem in tensione *tonica* ; quam postremam aliqui male judicarunt vix quicquam a quiete, seu immobili differre musculi statu ³⁴.

XIII. Sanitatem ait, non esse absolute elementorum, ex quibus constamus, aut medium temperamentum, quam *eucrasiam* vocant : aut debitam convenientiam, quam *symmetriam* appellant ; sed esse talem corporis constitutionem, in qua nec doloribus torquemur, nec in obeundis vitæ actionibus impedimur. Qua autem ut fruamur, opus esse, ut partes similes debita calidi frigidi humidi & sicci temperie sint dotatae : compositæ vero ex his, ut organa aliave corporis membra, debito situ, magnitudine, figura & numero constent. Hominem itaque omnes naturæ actiones recte exercentem, optimo habitu, quem *evexiam* nominat, præditum, esse sanum. Et huius sanitatis duo genera posuit : alterum appellat *evexiam* simplicem : alteram vero athleticam. Distinguit præter hæc ambas a se mutuo : etenim in *Evexia* simplici putat moderatam portionem vel *symmetriam* sanguinis & solidarum partium : in athletica vero, iusto maiorem, præcipue carnis, copiam, adesse ; ideoque hanc ab Hippocrate summe periculosam fuisse æstimatam ²⁵.

XIV. Galenus, de placito aliquo Medicinæ disserturus, industrie observavit, imo & tironibus nimis inculcavit, ut
voca-

medend.

[34] De motu musculor. lib. I. cap. VIII. X. & XII.

[35] Vide de differ. morb. cap. I.

De Sanit. tuend. libr. I. cap. IV. V. & VI.
De optim. corp. constit. cap. I. & seq.
de bono corp. habit. cap. I. & seq.

vocabula, quæ homonomiam aliquam habeant, prius finiantur, ut ne ambiguitatem pariant, ac efficiant non rei, quam plerique auctores animo intendunt, sed verborum controversiam tantum. ³⁶ Quam ut devitaret Galenus, statim ab initio monuit, qui vocabula sint intelligenda. Videmus hoc observatum in usurpatione vocabuli affectus, quo utitur ad exprimendum statum corporis sanum juxta & morbidum; siquidem omne, sive sanum, sive ægrum, sive neutrum id fuerit, id quodammodo affici; ab afficiendo igitur esse nomen affectus derivatum. Quæ cum ita sint, morbum dicit perinde definiri, sive aliquis dixerit morbum esse statum corporis præter naturam a quo functio primum læditur; ³⁷ sive morbum esse affectum præter naturam a quo actio læditur. ³⁸ Actionem vocat agentis motum: id vero, quod ab eo affectum est, *passionem*. Verba affici & pati parum modo inter se differre: alterum ab altero differre motu solo. Quippe cessante eo, quod alterabat, immutatio, quæ in passio superest, ejus affectus est. Ita scilicet, ut in ipso verbi & mutari & alterari & moveri, *passio* generationem habeat; in eo vero, quod manet & in subjecto corpore reservatur, affectus constet. ³⁹ Omnem autem corporis affectum, qui a naturali statu recedit, ait, vel morbi causam esse, vel morbum, vel morbi symptoma. ⁴⁰ Alibi statuit quatuor corpori, de naturali statu declinanti, differentias accidere: primam esse functionis vitiatae; secundam ejus, qui hunc affectum peperit: tertiam causarum, quæ ipsum affectum præcedunt: & quartam symptomatum, quæ hunc

[36] Ita adhortatur tirones libr. I. cap. V. & VII. Method. Med. & libr. de sympt. diff. cap. I.

[37] *Ibidem*. de sympt. diff.

[38] Libr. I. cap. VII. & VIII. Method. medend. Sive, si quis dixerit, Morbum esse affectionem quandam in animatis corporibus, actionem primo lædentem, ut Comment. II. §. 2. in libr. de Natur. Hum. sive Morbum esse corporis affe-

ctum, qui actionem vitiat; sive Morbum esse affectum præter naturam, qui actioni obest, ut de sympt. diff. cap. I.

[39] *Ibidem* de Sympt. diff.

[40] Causam, ut multitudinem humoris boni, aut ejus depravationem: Morbum, ut inflammationem, ut ulcus: Symptoma, ut malum colorem, ut gracilitatem. Libr. II. cap. III. Method. Med.

hunc necessario sequuntur ⁴¹.

XV Quod vero ad morborum genera spectat, Galenus eos primum bipertitur, & alterum in similaribus, alterum in organicis, corporis partibus, ponit: ⁴² in utrislibet vero autumat seu actionum, seu structuræ, læsionem contingere posse. ⁴³ Cæterum similarium morbos partium originem suam intemperiei cuidam, nonnumquam & duabus simul excedentibus, debere. Ast organorum unum genus morborum esse ratione figuræ: secundum ratione particularum numeri: tertium ratione cujusque quantitatis; & quartum ratione posituræ. Utrisque vero partibus tam similaribus quam instrumentalibus, morbum communem esse solutam unitatem; ita ut in summa sex sint morborum genera. ⁴⁴ Alibi posuit partium similarium octo morborum genera, quatuor simplicia, totidemque composita: simplicem partium similarium morbum oriri, si unica modo e primis qualitatibus rerum potiatur, vel reliquis præcellat; compositum autem, si duæ qualitates. v. g. aut calidum & siccum simul: aut calidum & humidum conjunctim: aut frigidum & siccum, &c. seu copia, seu virtute, cætera excedat. ⁴⁵ Hujuscemodi primarum qualitatum aut unius modo, aut duarum, exuperantiam, exprimit vocabulo intemperiei: cujus itidem octo genera, pariter atque jamjam totidem morborum partium similarium genera memoravi, enumerat ⁴⁶.

XVI. Similarium morbos tradidi aliquos simplices, aliquos esse compositos; eadem organicarum partium est conditio morborum. Horum Galenus posuit esse quoque aliquos simplices,

[41] *Ibidem* cap. i.

[42] *Ibidem* lib. ix. cap. xiv.

[43] De differ. Morbor. cap. i.

[44] De Method. Med. lib. ix. cap. xiv. & lib. ii. cap. vi.

[45] Vide lib. vii. cap. iii. & de differ. morb. cap. iv. & de caus. morb. cap. i. & seq.

[46] Libro de inæquali intemperie cap. i. cap. iv. De cætero *Galenus* lib. ii. cap. ix. statuit etiam aliam sanitatis, aliam morbi esse intemperiem: illam paulum, hanc vero longissime, a media temperie abesse: illius notam esse, si nulla animalis functio manifeste sit læsa; hujus vero contrariam esse rationem.

[47]

ces, aliquos compositos: simplicem vocat morbum, si pars instrumentalis uno vitio laborat: compositum vero contra. Et, ut aliquis melius ac perspicue ejus opinionem de morbo composito possit memoriæ mandare, rem exemplo eluciddat luxati membri, inflammatione insimul affecti: ubi luxationem statuit esse totius instrumenti morbum; inflammationem autem non primo neque proprie, sed ex accidenti tantum. Eandem esse rationem lippitudinis, ortæ ab inflammatione membranæ, corneam operientis, ubi etiam ex accidenti fieri totius oculi ægritudinem ⁴⁷.

XVII. Memoravi paulo ante Galenò vocabulum affectus promiscuæ significationis esse: ait enim tres esse in corpore affectus præter naturam, causas scilicet, morbos & symptomata. Alibi vero plenitudinem sanguinis, flatus, molem gravantem, humores quoquo pacto vitiatos, ab ipso in numero affectuum, dolores excitantium, collocantur. ⁴⁸ Ex quibus innotescit quam ampla vocabuli affectus ad mentem Galeni significatio sit. Sanitas, morbus, passio, pleræque morborum causæ, symptomata, & nescio quid amplius, secundum mentem Galeni sunt affectus.

XVIII. Siquidem adeo multa in numero affectuum ponuntur, ut vix sine confusione percipi queant, dabo idcirco notas, quomodo morbus, passio & symptoma a se distinguantur. Sensit enim Galenus, non omne, quicquid præter naturam in corpore est, morbum vocandum, sed id tale nomenclatione dignum, quod actionem aliquam corporis primum læsit, ac vitiavit. Quod morbum præcedit, morbi causam: &, si insuper alius affectus morbum sequitur, symptoma esse. Quinimo omne, quicquid animali præter naturam accidit, ut actionis læsio, &c. ab ipso appellatur symptoma. Fuerunt equidem tempore Galeni, qui strictiorem symptomatis significationem tradebant: nempe symptoma esse, quicquid ani-

[47] De different. morb. cap. XIII.

[48] Libr. XII. cap. VIII. Method. Medend.

[49]

animali præter naturam accedit: *Epigenne*ma vero, non omne, quod præter naturam fit, sed id tantum, quod solos morbos necessario insequitur. Verum enim vero Galenus non curat hujusmodi distinctiones: sed si modo præter naturam fuerit, id enim ei peculiare esse, non dubitat hoc symptoma appellare. Pariter proprium morbi esse, ut sit affectus, dein ut actio seu functio quædam corporis lædatur: quorum neutro ad existentis symptomatis naturam opus esse, cujus, ut dixi, proprium est mutatio a naturali statu: in his itaque & morbum & symptoma inter se diversa esse. Quandoquidem vero *passio* consistat in motu secundum naturam: & symptoma non solum in motu, verum, etiam in habitu quodam, præter naturam, patet inde utriusque differentia. ⁴⁹

XIX. At enim vero, Galeno adeo generalem symptomatis finitionem in Medicinam introducente, videtur forte cuipiam supervacua & morborum, eorundemque causarum mentio, quoniam hæc, si in corpore fuerint, præter naturam aderunt. Difficultatem hanc agnovit ipse Galenus cum scripsit symptoma generatim appellari & morbum & morbi causam, non quæ extrinsecus, sed quæ intrinsecus in corpore, subsistat. Attamen circumscriptam magis usurpavit quoque vocabuli symptomatis significationem. Quicquid enim, detracto seu dempto morbo ejusdemque causa, præter naturam etiam nunc superfuerit, id singulariter nominatione symptomatis appellandum, autumat ⁵⁰.

XX. Symptomata ad tria genera redegit. Primum continere complexu suo symptomata actionis læsæ; alterum symptomata, ex immodico retinendorum vel evacuandorum excessu, oriunda: tertium symptomata alicujus qualitatis naturalis corporis, sine actionum læsione, mutata. ⁵¹ His positis in suas quodque genus iterum dispertitur species; & has etiam atque etiam alias in classes distribuit. ex. gr. sympto-
mata

[49] Vide de symptom. diff. cap. i.

[50] *Ibidem*, & cap. ii.

[51] De Method. medend. libr. xii.

cap. i.

Kk

mata actionis læsæ bipertitur, in actionem animalem & in naturalem. Animalem rursus dividit in actionem sentiendi, movendi, regendique. Sentiendi actionem secundum quinque nuntios, quibus animus cognoscit, differre: sensorii communis symptomata esse soporem, nec non pervigilium. Movendi actionum symptomatum in numero ponendam ducit impotentiam movendi, ut & mobilitatem vitiosam: hujus autem varias species esse; aliam, si motus diminutus infirmusque; aliam, si motus pravus seu perversus fuerit. Prævum autem esse motum, si quando tremulus, convulsus, palpitans vel vibrans fuerit. Naturalium porro functionum symptomata oboriri, si illæ aut male, aut prorsus non, perficiantur. Huc referenda esse cuncta corporis vitia, quæ occurrunt in appetitu prostrato, depravato, aucto: in mitigatione ciborum, in mutatione chyli in sanguinem, in nutritione, in excernendorum retentione, vel retinendorum excretionem. Cæteris, quoniam satis superque ab institutionibus medicas docentibus explicantur, supersedeo. ⁵²

XXI. Galenus de causis morborum hæc habet. Morbum, ait, esse affectum præter naturam, qui actioni incommodet: morbum autem præcedere posse affectum alterum, qui etiam præter naturam sit, non tamen secundum suam ipsius rationem, actionem labefactet, sed morbi interventu; talem affectum non morbum, verum causam morbi esse appellandam. Namque, quod ex sua natura ei, quod fit, partem aliquam generationis confert, id causam ipsius dici. ⁵³ Causarum vero esse duo genera: alias intestinas, alias esse externas: has Græce *procatharticas*, at vero illas vocari *proëgumenas*. ⁵⁴ Deinde commemorat causam per accidens, causam

[52] Vide de symptom. differ. cap.
 111. & seq. e quibus hæc excerpti.

[53] *Ibidem* cap. 1.

[54] Ita in libr. de Hum. nat. comm.
 11. §. 2. De Method. med. libr. 1. cap.

119. De sanit. tuend. libr. 14. cap. 11.
 De causis *procatharticas* peculiarem librum
 composuit, in quo fusc de causis e-
 git.

sam sine qua non ; ⁵⁵ & hanc in morborum curatione ipsum esse aërem. ⁵⁶

XXII. Galenus curiosus erat in distribuendo ad suas quemque affectum classes; non minorem utique adhibebat diligentiam in tradenda vitiosa corporis affectione: vitiositatem enim corpus bifariam adipisci statuit. Nimirum elementares & primas corporis particulas aut æquabiliter, aut inæqualiter, invicem temperatas, illius causam esse. Vocat autem æquabiliter temperari, cum ad aliquam intemperiem versæ æquabiliter omnes corporis particulæ, aut frigidiores justo, aut calidiores, aut humidiores aut sicciores redditæ: aut per conjugationem, quædam calidiores simul & sicciores, quædam humidiores pariter & frigidiores, &c. Eandem, differendo pergit, esse instrumentalium partium conditionem; quarum etiam aliquas æquali, alias inæquali, modo interdum esse compositas, seu factas. ⁵⁷ Propter qualitates primas aliter, ac decebat, invicem temperatas, dolere hominem, ac eundem per easdem curari; immutata utpote vel educta ea qualitate, quæ reliquas virtute præcellebat. Quod & insuper ostendit ex operationibus medicamentorum, quæ omnia aut calefaciendo, aut refrigerando, aut siccando, aut humectando, vires suas edere solent ⁵⁸.

XXIII. Verum, utcunque dicta sint, Galenum non præteribat, esse insuper plurimos corporis affectus, quorum origo non apte excessui alicujus qualitatis primæ adstrui possit. Hac de causa amplexus est doctrinam Hippocratis, alicubi ⁵⁹ docentis, corpus in se sanguinem, & pituitam, & bilem tum flavam tum nigram, habere. Putat itaque hujusmodi quatuor humores, si quando inter se tum facultate tum copia naturæ convenienter permixti, efficere corporis

[55] De differ. symptom. cap. i.

[56] Lib. ix. cap. xiv. Method. med. | §. 7.

[57] De tuend. valetud. lib. vi. cap. ii.

[58] In libr. de nat. Hum. Comm. i.

[59] Libro de Natura hominis.

ris temperationem, i. e. sanitatem : ægritudinem autem ; cum horum aliquid plus minusve fuerit , aut separatum in corpore, neque omnibus permistum. ⁶⁰ Respectu autem elementaris compositionis quaternario humorum numero peculiare virtutes tribuit. Choleram namque facultatis calidæ & siccæ esse : Melancholicum humorem frigidæ & siccæ : sanguinem calidæ & humidæ ; & pituitam frigidæ & humidæ.

⁶¹ Fieri autem humores dictarum qualitatum consortes ratione cibi potusve, vel ob pleniorum corporis animique motum, aut quietem. ⁶² Calorem, arbitratur, quinque modis corpori importari, ut (1) a lassitudine ab immoderata exercitatione orta, quam, si totum corpus invaserit, solere febrim insequi, (2) ab ira (3) a putredine (4) ab adstrictionibus & refrigerationibus, ea, quæ diffilari consueverant, intus cohibentibus, (5) ab alimentis acerbis aliisque calida natura refertis. Frigus oboriri in corpore vel a frigore externo, a cibis potuve frigido, seu frigida qualitate dotato, ab adstrictione & rarefactione : tandem ab otio & immodica quiete. Siccitatem induci in corpus, si quis plurimum evaporet, minus autem nutriatur ; contingere autem id præsertim, si curis aut vigiliis immodicis inhæserit, in aëre sicco versatus fuerit : si thermis & medicamentis, vi exsiccandi præditis, usus fuerit. Denique humoris generationis contrariam causam esse ; progigni scilicet eum a ciborum humidorum & potus copia : symbolam præter hæc ei dare vivendi rationem justo delicatiorum, & securitatem animi & crebriorem balneorum aquæ dulcis usum, & otium, & tempestatem pluviosam. Et hæc sunt causæ, simplices qualitates, producentes, easque in corpore adaugentes. Quod vero ad compositas pertinet, putat earum causas quoque compositas esse : quas nullo negotio, existimo, aliquem ex dictis meis, combinando utpote duas simplices, deducere posse. Hæc de causis morborum, ratione omnimodæ temperationis ⁶³.

XXIV.

[60] De atra bile. cap. v.

[61] De causis morbor. cap. vi.

[62] De curand. rat. per. sang. miss. c.v.

[63] Quas describit in libro de causis morbor. cap. ii. iii. iv. v. & vi.

XXIV. At enimvero alibi statuit corpori duplicis generis causas corruptionis esse: quarum alteras intestinas & a se, alteras externas & ex se, vel sua sponte. Corpus duplicem ob rationem consumi: unam esse, quod id ipsum vel ætatis decursu, vel assiduo substantiæ fluore, tendat ad interitum sui: alteram, quod cibum potumque sequatur excrementorum quorumlibet cunque generatio. In numero causarum externarum habet primo aërem nobis ambientem, a quo corpus secundum diversum elementarium qualitatum dominium omnifariam immutari: cum hoc annumerat insuper varias res, idoneas ad corpus vel contundendum, vel divellendum, vel vulnerandum, vel aliquem articulum e loco movendum. ⁶⁴ Porro Galenus causam corpus intrinsecus affligentem, existimat, duplici occasione oriri; nempe ob humorum vel plenitudinem, vel depravationem: illam solemus *plethoram*, hanc vero *cacochymiam* nominare: illam quantitatis, aut hanc qualitatis, vitium. Plenitudinis morbos oriri, ducit, si, quod ex corpore exhalat, minus est, quam, quod accepit: fierique hoc, si libera corporis transpiratio, *ἐνδιαπνευσίς* Græci vocant, ob meatus corporis justo angustiores, fuerit inhibita quadantenus. Ex pravis humoribus putat alios congerere magis succum frigidum & pituitosum: alios calidum potius & pituitosum: alios calidum potius & biliosum: alios aquosum: alios melancholicum: cujusmodi succos autem potissimum vitio alimentorum procreari. ⁶⁵

XXV. Memoratæ jamjam plenitudinis duo genera ponit, alterum ad vires appellat, ad vasa alterum: illud inficere humores atque in membra imbecilliora fluxionem immittere: hoc autem ora vasorum recludere dirumpereque. ⁶⁶ Adhæc *plethoram*

[64] Libr. I. cap. III. de sanit. tuend.

[65] Libr. VI. cap. V. de sanit. tuend.

[66] De hum. natur. comm. II. §. 2. De multitud. cap. III. & de curand. rat.

per sang. miss. cap. I. V. N. Plethoram ad vasa aliqui e Graecis vocarunt κατὰ τὸ ἔγχυμα. Putarunt enim in infusis per vasa humoribus consistere.

ram non promiscue quamlibet cunque humorum exuperanti-
am, ut bilis flavæ vel atræ & pituitæ, significare sed sangui-
nis duntaxat, vel per totum corpus, vel plurimas & præcipuas
ejus partes, abundantis; istorum vero humorum abundantiam
nominatione *cacochymiae*, appellari. ⁶⁷ Præter hæc & alio
modo posuit *plethoram* duplicem: minorem vocat, quæ ca-
vitatem venarum solum replet: majorem, quæ tunicas etiam
distendit. ⁶⁸ *Plethoram* denique cognosci non posse perfecte,
nisi in corpore, quod per aliquantum temporis spatium quie-
verit. Rationem enim esse in promptu, sanguinem in mo-
tionibus, in ira, in febribus, &c. rarefcere attenuarique; quam
ob causam venas arteriasque dilatari, patentioresque fieri, ac
ita præ se ferre, quasi vero abundantia sanguinis afforet; quem
tamen, cum se iterum ad statum naturalem contulerit, nequa-
quam abundare, facili negotio quisque deprehensurus ⁶⁹.

XXV. Sed hæc de causis morborum similiarium: reliquum
est, ut pauca de instrumentalium partium morborum causis
edisseram. Primum dictarum partium morbum evenire, ait,
ratione figurationis, dum pars quædam non debitum habeat
formamentum. Causam ejus esse vel informationem foetus
in ipso matris utero protinus vitiata, vel ob materiæ mul-
titudinem, vel ob qualitatem vitiosam. Adhæc in & a par-
tu posse ab obstetrice juxta & nutricibus infanti calamitatem
importari omnimodam, v. g. si membra singula non fuerint
decenter fasciis involuta, posse tunc perfacile decentem fi-
guram depravari; quin etiam ob immodicam repletionem,
aut alimenti defectum, contingere, ut nonnunquam corpus
universum, vel membrum aliquod, nimis crassum, aut ex-
tenuatum, evadat. Præter hæc & membris accidere, ut
præter naturam, aut levia fiant, aut aspera: horum causam
esse humorum acritudinem, aut medicamina abstergentia:
illorum vero res pingues lentoque humore madentes. Mor-
bos

[67] De multitud. cap. xvii. & de
Method. med. libr. xiii. cap. vi.

[68] *Ibidem*, cap. xv.

[69] *Ibidem*, cap. xiv.

bos in numero vocari, si quæ pars naturalis defit: provenire autem eos, si sectio, si putrefactio, si aliorum præcesserit. Magnitudinem instrumentalium partium augeri ob optimæ materiæ copiam, & propter potentiæ robur: immui autem eandem a causis contrariis: sic etiam organicam partem posse vitari sectione, vel exustione, vel putrefactione, vel immodica refrigeratione in tantum, ut pars, quæ superstes, subinde mutilata reddatur. Morborum compositionis aliquos a repentinis ac vehementibus motibus, aliquos ab articulorum immodico humore, ligamenta quæque madefaciente atque laxante, originem ducere. Unitatis solutionem, vel corruptionem, vel continui solutionem, esse morbum quibuscunque corporis partibus, tam similaribus, quam instrumentalibus, communem. Si quando continuatio in osse tollatur, vocari eam vel fractionem vel cariem; si in carne, ulcus, vel vulnus, vel rupturam: si in nervis, convulsionem. Hujusmodi morbos, statuit a duplici causa oriri, ab externa videlicet & interna: illius generis esse, quæ percussioni seu collisioni apta: hujus vero omnis generis motus animalis inordinatos, ut & quoscunque humores acres, vi corrodingi exedendive refertos. 70 Sed hæc hætenus, ne videar nimius in generalibus Pathologiæ decretis: ad singularia ergo mihi progrediendum est.

XXVI. Postquam Galenus posuerit corpora cuncta, quæ generationem atque interitum habent, duplicis generis transmutationi esse obnoxia: alteram alterando, alteram fluendo, accidere (alterari autem corporum substantiam, vel totam per totam transmutari refrigerando, calefaciendo, exsiccando humectandove: diffui autem per sensibiles excretiones, perque occultam transpirationem) 71 multa postea disputat de putredine, complurium morborum auctore. Naturam vero putredinis in hoc positam esse, censet, ut tota putrescentis rei sub-

[70] Vide de causis morborum cap. VII. | VIII. IX. X. & XI.

[71] Lib. I. cap. XIV. de elementis.

substantia a calido externo immutetur, vel corruptela depravetur. ⁷² Cuncta autem, quæ calidæ, juxta & humidæ indolis, & ad transpirandum inepta, esse ad putrescendum accommodata; atque id in primis, si locis in calidis fuerint asservata. ⁷³ Humorem calidum. v. g. sanguinem putrefaciendo magis incallescere, quam quempiam alium humorem, minus calidum. Putredinis proprium esse, ut in parte ista, cui inhæret, excitet calorem acrem, ac mordacem. Quod si pars, hoc pacto calefacta, insignis fuerit, ut calorem suum cum corde communicare valeat, facili negotio universum incallescere corpus, atque hujusmodi affectum vocari febrem: ⁷⁴ quam esse quendam totius corporis calorem immoderatum. Hujus febris autem ⁷⁵ respectu putredinis, tria genera esse: unum, quod causâ putredinis seu præsens seu absens: alterum, quod per totum animal, aut saltem per partem aliquam putredo sit diffusa: tertium denique, quatenus aut sine, aut cum *phlegmone*, sit. ⁷⁶ En fontem uberrimum, ex quo Galenus tot morborum genera derivavit, tot febres, inflammationes, bubones, Erysipelas, carbunculum, & sexcenta alia. ⁷⁷ Cæterum arbitratur febrilem calorem non modo in corde, sed subinde in humoribus, subinde in spiritibus, accendi. ⁷⁸ Pari modo, ut alibi ⁷⁹ asserit causas refrigerandi, calefaciendi, &c. aut in humoribus, aut in spiritibus, aut in solidis, esse ponendas. Et, ut exemplum quoddam doctrinæ de febribus, deque earundem differentiis, in medium proferam, dabo, quæ Galenus posteris tradidit. Inter-

mit-

[72] De method. med. libr. xi. cap. viii. & de diff. febr. libr. ii. cap. ix. Sententiam Aristotelis amplectitur, putredinem utpotè ab alièno calore oriri. Et Comment. iiii. de morb. vulg. scribit. *Videtur putredo ex materia quidem igni humida: ex causâ vero efficiente, extraneo, & præter naturam calore: augeri porro quiete.*

[73] De Method. med. lib. ix. cap. ii. & libr. ix. cap. iv.

[74] De curand. rat. per. sang. miss. cap. v.

[75] De causâ morbor. cap. ii.

[76] Libr. xiv. cap. vii. de Method. Medend.

[77] De differ. feb. lib. i. cap. iii. §. 5.

[78] Ibidem. cap. iii. §. 3.

[79]

mittentium febrium, ait, tres esse differentias, quotidianam, tertianam & quartanam: quotidianam ex pituitæ putredine: tertianam ex flavæ: & quartanam ex atræ, bilis putredine, originem ducere. Continuarum, ex flava bile ortarum, duo genera esse: alterum propter continuum fervorem, *synocham* appellari; in unica enim accessione universum tempus consumi: alterum sub se febres continuas, quæ pluribus circuitibus finiantur, complecti. Febrium autem, quæ synochæ nominantur, tres dari differentias. Namque aliquas ab initio, usque ad finem æqualiter ægrum invadere, hinc eas *homotonos* atque *acmasticas* i. e. in eodem statu vigoreque perseverantes: aliquas paulatim augeri, ideoque eas *anabaticas* atque *epacmasticas*. i. e. insurgentes & invalescentes: aliquas tandem paulatim decrescere, idcirco tales *paracmasticas*, i. e. decrescentes, appellari. ⁸⁰ Licet Galenus doctrinam de febribus sectatorum Athenæi, omnes ex putredine ortas statuentium, plerumque assequutus sit; opinionum tamen dissensione discrepat ab iis ratione originis febris *ephemeræ*, raro ultra diem tertium perdurantis. Exoriri hanc posse, judicat, ex adustione, cruditate, lassitudine, vigilia, perturbatione animi, vel bubone; quin & ex obstructione pororum corporis a frigore aliquo peracta: ⁸¹ imo obstructionem sine putrore non valere febrem excitare; præterquam id, quod non transpirat, & copiosum sit & calidum ⁸².

XXVII. Vocabulo phlegmones Galenus non utitur pro quacunque inflammatione vel *phlogosi*, perinde ac antecessoribus id solenne erat; verum per hoc intelligit inflammationem cum adjuncta partis affectæ tensione, pulsatione atque rubore; consistere autem phlegmonem omnem in sanguinis confluxu majori, quam par erat. Quapropter autem is eveniat, hanc profert causam. Obortum qualibet cunque in corporis parte dolorem, opinatur, facultatem excernendi sentire, molli.

[79] De Method. Medend. libr. XII. cap. VII.

[81] De differ. febr. libr. I. cap. V.

[82] Libr. IX. cap. III. Method.

[80] Lib. II. cap. II. de differ. febr. medend.

L1

[83]

lirique doloris causam auferre: quam facultatem, dum foras causam doloris ejicere properet, phlegmonem interdum in parte aliqua concitare, quum utpote materiam doloris cum aliquota parte sanguinis & spiritus in partem afflictam infimul exprimat. Tumores, qui præter naturam in corpore fiunt, ratiocinando pergit, non esse uniusmodi, sed secundum diversitatem ejus, quod in partem influit, varios esse. Ita ventigenas quosdam esse, si copia materiæ ventosæ adfuerit; Phlegmone vero magis similes, ubi sanguis: Erysipelati vero, ubi bilis: *oedemati*, ubi pituita: scirrhus, ubi crassus lentusque humor fuerit parti infixus. Etenim id partibus corporis principibus peculiare esse, ut id, quod qua redundantia qua qualitate supervacuum est, ad partes ignobiliores seu imbecilliores, quarum in numero cum maxime glandulas *adenas*, rariori textura dotatas, ponit, amandent. Et hanc esse rationem, quas ob res pleræque inflammationes atque tumores ejusmodi in partibus inveniantur ⁸³.

XXVIII. Quantum vero ad inflammationes in genere spectat, statuit, earum duas differentias esse: alteram complexu suo inflammationes humiditas, & alteram siccas, comprehendere: illas oriri a calida fluxione membrum aliquod occupante; has vero a calore naturali, sine humoris alicujus influxu, effervescente. Causas eis varias esse, ut vulnera, contusiones, disruptiones, &c. humoris cujusvis abundantiam, ut & acrimoniam. In numero autem inflammationum habet herpetem exedentem, & *miliarem*, erysipelas & carbunculi species; bubones, *phyma*, *phlycthen*, lippitudinem, pleuritidem, anginam, peripneumoniam, &c. ⁸⁴

XXIX.

[83] Libr. XIII. cap. I. II. III. IV. & V. Method. med. vide etiam ejus librum de tumoribus, in quo agit de phlegmone, deque variis ex aliquo humore ortis tumoribus: cum primis vero cap. 7. ubi hæc. Quatuor sunt affectus, qui frequenter propter influxum humorum

fiunt, ut erysipelas, oedema, inflammatio & scirrhus. Erysipelas bilioso fluore superante: inflammatio sanguineo, oedema tenui pituitæ constitutione, scirrhus vero ab atra bile oritur.

[84] De art. curand. ad Glauc. libr. I. cap. I.

XXIX. Sanguinis profluvium multimodis accidere : arteriarum enim venarumque ora aut referari, aut tunicam earum dividi, aut sanguinem sudoris modo percolari per vasa. *Anastomosin* accidere propter vasis imbecillitatem, vel sanguinis, ad vasorum ora impetu ruentis, copiam; vel ob acrem, forinsecus incidentem, qualitatem. *Diapedesin* vero ex tunica quidem ipsa rarefacta, sanguine vero attenuato, oriri. Rupturamque denique vasis, sanguinem vehentis, vel vulnerando, vel clamando, vel cadendo, vel contundendo, accidere posse.⁸⁵ Palpitationem fieri, cum pars quædam præter naturam, seu invitis nobis & distendatur, & contrahatur: causam
fam

[85] Method. medend. libr. v. cap. 11. Magna inter veteres fuit de differentiis profluvii sanguinis dissensio; unam solam, quæ vulneratione fiat, statuit *Themison*: eruptiones sanguinis statuerunt *Hippocrates* & *Euryphon*; ille solarum venarum, hic vero etiam arteriarum. *Asclepiades* duas differentias posuit eruptionis i. e. rupturæ, & putredinis i. e. diabrosis vel venarum ab re acri exesarum. *Erasistratus* tres, eruptionis, putredinis & anastomosis. Quartum, expressionis puta, dictis trinis adjunxit *Bacchius*, asserens ex gingivis sanguinem fluere sine ulla vulneratione; quin etiam in curationibus fracturarum sæpe fasciolarum ligamenta sanguine cruenta reperiri. *Demetrius* Herophili sectator duas principes differentias, alteram incisuræ, alteram quæ sine ulla sectione, contingat: reliquas vero, quarum multas species esse, dictis duabus esse subjiciendas. Etenim quam memorat incisuræ fieri, in duas divisit species, in eruptionem & putredinem: eam vero, quæ sine ulla divisura est, in quatuor, quarum unam raritate fieri, alteram expressione vel sudatione, tertiam defectione vel debilitate corporum, quam Græci *απορία* vocant: quartam,

osculatone, quam ab expressione differre. Siquidem oscula venarum aperiri, inquit, ob nimiam plenitudinem, vel virtutem medicaminum *osculantium*, quæ a Græcis anastomatica vocantur, & magis, inquit, venarum ultimos fines, exprimi etiam sanguinem, vel excludi per venarum latera. Ex Asclepiadis sectatoribus alii inficiati sunt dictam osculationis differentiam: quippe fieri non potest, ut sanguis natura crassus humor per adeo tenuia oscula feratur vel excludatur. Negarunt itidem putredinis differentias; quoniam ex aliis locis acrior humor ferri videatur. Alii vero eundem Asclepiadem non exquisitis argumentis putredinis differentiam ab Erasistrato constitutam expugnasse dixerunt. Aurelianus tres posuit differentias, eruptionis, vulnerationis & putredinis. Sive lacerationis ex tussicula venientis, sicut operantium manus jugi fricatione, lacerati vulnerantur, sive sudatione sine vulnere, sive vulnere, sive ex raritate viarum effectus fluor ad anastomosin pertineat, sive expressionis vel cujuslibet alterius causæ ratione accadat. *Cal. Aurel. Chronic. libr. 11. cap. x.*

sam ejus esse spiritum crassum ac vaporiferum, debito per vasa transitu carentem. ⁸⁶ Rigorem esse algorem cum dolore, & inæquali quadam totius corporis agitatione & concussione. ⁸⁷ Calculum, vel aliquod lapidosum in animali produci, si quando tenax & crassus corporis humor aliquanto temporis spatio, in corpore assuetur, atque exsiccetur, v. g. sanguinem, qui in renes advehitur, aut crassio rem justo, aut tenaciorem, aut magis in indolem bilis atræ, vel flavæ, vergentem, per venas per arterias ad renes deferri: inibique calorem præter naturam concipere, a quo partes sanguinis dissimiles exsiccare, assari, indurarique, ac ita in calculum transmutari. Eandemque esse conditionem lapidis, tophi & similis terrestris rei, in variis corporis visceribus, & membris, generatæ. ⁸⁸ Senectutem denique esse affectum corporis animalis, ortum a calore innato, pleraque corporis viscera, imo universum corpus, paulatim exsiccante. ⁸⁹ Licet prohiberi nequeat, ut quispiam tandem aliquando senectute conficiatur: verum tamen fieri posse, judicat Galenus, ut eam aliquis tardiusculam adipiscatur. Et hanc Medicinæ partem, quæ procrastinationem senectæ promittit, appellari *Gerocomicam*.

In

[86] Libr. de palp. tremor. &c. cap. v.

[87] Ibidem cap. xi.

[88] Quatuor autem lapidis generati causas esse. Primam vocat *efficientem*, qua calorem: secundam *materialem*, qua humorem crassum ac lentum: tertiam *instrumentalem*, qua renes vel vesicam vel aliam corporis partem, lapidis generationi aptam: & quartam *finalem*, qua ipsum lapidem, existimat, esse significandum. Vide libr. de Ren. dignot. & medic. cap. vii. & viii.

[89] Vide libr. de Marasmo. cap. ii. iii. & iv. & de Sanit. tuend. lib. i. cap. ii. & iii. Et iterum de sanit. tuend. libr. v. cap. xii. dicit senectutem nequic-

quam esse aliud, quam siccum & frigidum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione proveniens. Itaque de senectutis causa non convenit Galeno cum iis, quos lib. de Marasmo cap. iii. memorat, quique statuebant calorem in nobis, aut in alius animalis corpore velut materiæ cuidam illigatum: primum quidem & humidum esse & debilem, augescere autem usque ad vigoris ætatem, effulgere, & ad maximam magnitudinem attolli, & ignis flammam imitari. Calore ejusmodi ob alimenti penuriam paulatim debilitato, senectam: eodem autem penitus interfecto, mortem propere appropinquare.

In eo autem cardinem rei verti, ut cor in tantum ne sicce-
tur, ut inhabile evadat ad munia sua obeunda. Quamdiu
enim id secundum suam ipsius actionem movetur, tamdiu
ullum animal mori haud posse. Senium igitur procrastinari
posse, autumat, si cordis, si jecoris substantiam medicus hu-
midiores effecerit, quam ut tam cito, perinde ac alias so-
let, exarescere possit ⁹⁰.

XXX. Tradita breviter, quoad fieri potuit, Galeni de
morborum causis disputandi ratione, scriptionis ordo postu-
lat, ut jam commemorem ejusdem præcepta, quæ dedit de
morborum curatione. Medicum, censet, tum maxime exple-
re munus Medicinæ, si quando omnes omnium corporis par-
tium functiones, quoquo modo læsas, restauraverit, hoc est
Medicina eas ad salutem reduxerit: quæ vero salvæ sunt, si
eas fartas tectasque conservarit. ⁹¹ Sanatio itaque Galeno au-
ctore; nihil aliud est, quam præsentis in corpore vitiosi af-
fectus naturalem in habitum immutatio. Quandoquidem au-
tem hujusmodi affectus corporis incolumitati contrarii sunt, hanc
ob causam necesse esse, ut eorum per contraria fiat alterius in
alterum affectum, naturæ convenientem, translatio, seu im-
mutatio. ⁹² Indicatione autem ad hanc pervenire in primis
Medicum, deinde & experientia: hanc sensibus, at illam ra-
tione tantum, acquiri. ⁹³ Igitur, qui hoc modo Medicinam
fecerit, eundem se gerere prudenter; imo ut Medicum ra-
tionalem seu dogmaticum addeceat. Præterea, quamvis po-
tuerit unam duxtaxat esse curationum quarumvis maxime gene-
ralem indicationem, contrarii scilicet conversionem correctio-
nem: attamen non dubitavit hanc ad tria genera redigi pos-
se, unum spectare ad morbum: alterum ad corporis tempe-
ramenta: ad aërem, nos ambientem, tertium; cujus cujus
enim

[90] De Marasm. cap. vi. & de
tuend. valet. libr. v. cap. iv. & vi.

[91] De curand. rat. per. sang. miss.
cap. iv. & de art. medic. constit. cap.

xii. & seq.

[92] Libr. ix. cap. xv. Method. med.

[93] De subfigur. Empir. cap. ii.

enim contractam vitiositatem esse arte corrigendam, & id, quod incolume fuerit, conservandum. ⁹⁴ Præter memoratas indicationes credit insomnia quoque indicare inopias & redundantias, ac qualitates humorum. v. g. Si quis somniaverit incendium, indicare id exuperantiam flavæ bilis: si fumum vel caliginem, vel profundas tenebras, copiam atræ bilis significare. ⁹⁵ Reliqua, ne longius evager, quam ratio scribendi permittit, faciam missa.

XXXI. Galenus ducit Medici, celebritatem consecuturi, munia insuper esse, ut crisis in cognitionem omni cura incumbat: quam autem esse subitam morbi ad sanitatem conversionem, definitione declarat. Id Galenum non habet anxium, quantumvis alii aliis verbis dixerint, subitam in morbo mutationem, sive eam, quæ antecedit agitationem, sive integram omnem morbi solutionem, significare vocabulum crisis; sufficere ratum habet, si modo suam ipsius opinionem per vocabula usitata significaverit. ⁹⁶ Antequam autem aliquis de crisi judicare possit, opus esse, ut notitiam temporum habeat morborum. Et in quantum ad hæc pertinet, rejecit sententiam Archigenis, duo solum morborum tempora, prima videlicet & maxima, statuentis: ⁹⁷ cum e diverso Galenus quatuor statuatur, principium puta, incrementum, statum & declinationem. Hæc etiam ab eo vocantur universalis morborum tempora: singularia autem, quæ in singulas accessiones dividuntur. ⁹⁸ Quodcunque in his evenit, id vult a medico diligenter animadvertendum, ut qualemcumque morbi eventum præsagiri queat. Cæterum tradit trifariam morbos, aut ad fa-

[94] Method. Medend. lib. ix. cap. xv. & xiv. indicationem autem. libr. ii. cap. vii. M. M. vocat ipsam sequentis, vel agentis insinuationem. Etenim ex ipsa rei natura ordiri, atque ab ipsa, quod sequens est, citra experientiam invenire, esse indicatione invenire. Vide etiam cap. i. lib. iii. M. M. & de optim. sect. cap. vi. §. 8.

[95] Vide ejus libellum de insomniis.

[96] De crisib. lib. iii. cap. i. & ii. Et libr. i. cap. i. de crisib. & comm. i: i. cap. i. in Prognost. Hipp.

[97] De morbor. temporib. cap. ii.

[98] Libro de totius morb. temporib. cap. i. & lib. i. cap. ii. de crisib.

salutem, aut ad mortem, tendere. Et primo morbos cito finiri, si excretio quædam copiosa, five ea per alvum, per urinas, per vomitum, per sudores, per quodlibet cunque sanguinis profluvium: five per quemcunque partis ignobilioris abscessum, peracta. Ut nunc fuerit, vocari ejusmodi morbi mutationem oportere, crisin perfectam. Absque hac vero, si quis salubris factus, ægritudinem plurimum recidivam esse. Secundo contingere nonnunquam, ut aliqua dictarum evacuationum appareat, nec subita fiat morbi diminutio, & tamen ægrotus non perfecte a morbo liberetur: hinc judicat talem morbi mutationem esse crisin imperfectam appellandam. Tertio subinde morbos paulatim finiri imminuique, & id, cum contingat, a quibusdam crisin abusive dici: melius autem morbi solutionem, autumat, esse vocandam. Quemadmodum morbi tribus modis ad salutem, sic etiam eos ad mortem, statuit, tendere. Namque evenire interdum, ut æger cum turbatione agitationeque & quibusdam excretionibus, vel humorum collectionibus, derepente decumbat: utrumcunque autem per malam crisin fieri: & hanc imperfectam, at illam perfectam appellari. Sin vero æger sensim ac sensim deteriore conditione fuerit, ejusmodi nominari marcorem. Superesse quidem modum quartæ subitæ mutationis ad pejus sine copiosis excretionibus, sine humorum collectionibus, aut hunc censet non mereri, ut in numero crisis habeatur⁹⁹.

XXXII. Quo pacto dictæ morborum mutationes cognoscendæ sint, statuit, ad has tria signorum genera conferre. De his enim aliqua cogitatione ex urinis alvique excretis, & sputis: aliqua ex affectione totius corporis: & aliqua e facultatibus tam animalibus quam naturalibus, eruenda esse. Et quantum ad urinæ qualitatem pertinet, eam, si bene colorata, si alba & lævis, æqualis, in matulæ fundo subsederit
fæx,

[99] Libro III. cap. VII. de crisib. & libr. I. cap. I. de dieb. decretor.

fæx, significare bonam coctionem: e contrario urinam tenuem, fæcis expertem, indicare humorum cruditatem. Cætera quanto minus de statu naturali declinent, tanto magis salutem ægrotanti portendere. Summam autem boni præfagii in dictione Hippocratis consistere. Nempe, si æger fuerit mentis compos, atque ad ea, quæ ipsi offeruntur, bene se gesserit, si respiratio facilis, si tolerabilius dolores pertulerit, si adfuerit bonitas pulsus, si facies sanis simillima, si decens cubitura, & totius corporis æqualitas, &c. bona hæc omnia; e diverso mala, quæ dictis adversantur¹.

XXXIII. Crisin porro ad mentem Hippocratis judicat computabilem: comprehendendi autem, seu terminari hanc cumpri-
mis septenario, deinde quaternario, quia hic numerus illum bipartitur: atque hoc esse fundamentum, quocirca quartus quisque dies sit index septimi, & undecimus decimi quarti. Tertii denique septenarii novissimam esse diem vigesimam, & non vigesimam primam: copulari enim inter se, quoties unus dies utriusque septenariis communis est, desinente in eum primo septenario, proximo vero ab eo ipso incipiente. Et hanc esse rationem, quod quadragesimus, sexagesimus, &c. ab Hippocrate in numero dierum decretoriorum sit positus. Quid? quod dies critici eundem ordinem servant ut Luna: eam enim non duo de triginta diebus seu quatuor integris septenariis, sed viginti septem & tertia diei parte, circulum suum absolvere. Pari modo quatuor crises perfectas non ~~xx. i. ix.~~, seu quatuor septimanis, sed ~~xxvii.~~ diebus, compleri. Et si de hoc numero unus septenarius auferatur, restare viginti; & hanc esse etiam rationem, ante memoratæ addendam, qua de causâ vigesimus quisque dies sit criticus².

XXXIV. Quod vero ad crisis causâ attinet, putat, eam esse

[1] De crisib. libr. I. cap. xiv.

libr. III. de dieb. decretor, & comm.

[2] De his vide cap. iv. lib. I. & cap.

III. cap. I. in progn. Hippocr.

vi. vii. viii. ix. Libr. II. & cap. xii.

esse naturam, causas morborum impugnantem, sibi in his medicantem. Nauci itaque habet reprehensionem Asclepiadis, omnia in animalibus propter moles atque meatus peculiare fieri, statuentis. Nimis generalia hæc, ast singularia, quæ scitu magis necessaria sunt, esse reliqua ad perdiscendum. Enimvero potentias seu facultates, quibus unumquodque animal gubernatur, esse perquirendas: ³ deinde astrorum superiorum, præsertim vero & Solis & Lunæ virtutes. Neminem equidem in dubium vocare posse, censet, quin Soli sint maximæ quæque vires, quas annuatim ubique terrarum experimur, tribuendæ: verum tamen Lunam quoque diversis affectionibus symbolum dare, ⁴ quod & jampridem ab Astronomis Ægyptiis, inventum atque experientia confirmatum esse: Lunam nempe non modo ægris, sed etiam sanis, dies, cujusmodicunque sint tandem futuri, prænunciare. Nam secundum variam ejus stationem in Zodiaco, & omnimodum reliquorum planetarum aspectum, alium atque alium in hoc Orbe terrarum, imo in homine ipso, exoriri effectum. Et, ut in summa dicam, Lunæ *tetragonas* & *diametrales* stationes in principiis bonis bonas: in malis malas, facere alterationes ⁵.

XXXV. Quantum vero pertinet medicamentorum ad virtutes, astruit Galenus, non modo rebus, purgandi facultate præ-

[3] De crisib. lib. iii. cap. viii.

[4] Lib. iii. cap. ii. de diebus decretor.

[5] Ibidem. cap. v. vi. & xii. In primis vero stationem Lunæ plenæ potentio-rem falcata, putat, statione; quamvis & hæc de aëre decernat. Deinde animadvertendum esse omnimodum Lunæ, juxta salutes aut infastos planetas, positum: quem, cujusque modi fuerit, omnis generis efficientiam seu bonam seu malam, in corpore edere. Exempli gratia ponit hominem, faustis planetis in Ariete: malignis ve-

ro in Tauro, commorantibus, natum: hunc, Luna in Ariete, Cancro, Libra & Capricorno, posita, se habiturum belle: cum vero Taurum ipsum, vel tetragonum aliquod, vel e diametro ipsi Tauro contrarium signum, occupaverit, eundem male tunc & moleste vitam transacturum: atque huic morborum initia, cum Luna in Tauro, Leone, Scorpio & Aquario fuerit, pessima; sine periculo autem, & salutaria fore, Luna, Arietem Cancrum Libram & Capricornum, permeante.

præditis, peculiare esse, ut humorem proprium educant: ⁶ verum etiam singulorum remediorum, nomine alterantium a medicis insignitorum, singulas esse proprietates; nonnulli Medici eas vocant vocabulo peregrino *specificas*. Et quamvis aliqui jamdudum ante Galenum, imo qui æquales temporum Galeni erant, ejusmodi placita deriderent contemnerentque, & falsissime dicerent, nunquis præses istiusmodi medicamenta juberet atque imperaret, quemadmodum ab aliquo in Tragoedia imperatum erat

*Abi quidem tu flumina ipsa ad Inachi
Thebas, at age tu pergito Cadmeas.*

Ita etiam vos medicamenta, tu propera ad hepatis portas, tu ad vesicam vel utrosque renes proficiscere, &c. verum tamen Galenus horum cavillatorum cavillas fusque deque habebat. Enimvero exploratum, agebat, esse sibi de lepore marino, ex omnibus corporis partibus pulmonem solum exulcerante, de cantharidibus vesicam, deque aliis rebus calculum renum corrodentibus, salva interim intactaque reliquorum viscerum substantia: quæ omnia fieri non posse, nisi talis efficientia naturalis unicuique dictarum esset propria ⁷.

XXXVI. Quare autem aliquod remedium singulariter cui-dam affectui medeatur, verbi causa canceri combusti rabiei? Causam hujus efficientiæ, judicat, esse totius substantiæ proprietatem: hanc non modo in hoc, verum etiam in aliis affectibus sanandis, sanationis esse auctorem ⁸. Tandem in curatione morborum, ut & in tuenda valetudine, ex usu esse exercitationes tolerabiliter, & habita virium corporis cujusque ratione, institutas. Etenim in exercitando corpus triplex cum-

[6] De his vide supra Dissert. iv. pag. 61. & Dissert. vi. pag. 82. & seq.

[7] Libr. i. cap. 11. de compos. med. per genera.

[8] Libro xi. cap. xxx. de simpl. med.

facult, & libr. v. earund. facult. in prooëmio scribit eandem esse conditionem complurium, venenorum, antidotorum, purgantium ac plerorumque attractentium remediorum, quæ singula ratione

cum primis commodum indipisci. Nimirum organis exercitatione duritiem seu firmitudinem conciliari, fieri præterea innati coloris incrementum, atque concitatiores spirituum motum. Calorem adauctum insequi validam alimentorum quaquaversum per corpus distribuendorum attractionem, & alterationem promptiorem, & commodiorem nutritionem, &c. A validiore spirituum commotione autem meatus corporis perpurgari, atque excrementa supervacua evacuari⁹.

XXXVII. Verum enim vero, quomodocunque hæc se habeant, contingere non raro, ut ex immodica exercitatione exoritur affectus, seu constitutio quædam corporis, quam Græci νόπον, Latini vero lassitudinem, appellant. Qualis autem affectus hæc lassitudo sit, non consentire inter se, qui de ea scripsere. Alium enim statuisse eam esse articulorum, propter motiones exsiccatorum, siccitatem: alium, humorem multum & tensionem & calorem, fluxione nimirum e partibus, vehementer agitatæ, effusum: alium non humorum multitudinem, sed qualitatem solam, causari¹⁰ Galenus scribit lassitudinis proprium esse, ut adsit seu horror, seu dolor, seu pigritia quædam ad motum. Horum autem aliquid inveniri in lassitudine ulcerosa, tenta, & inflammationis. Illam generari ab excrementorum copia tenuium simul & acrium, seu cutim seu ipsam carnem ita pungentium vel vulnerantium, ut horror, vel concussio commotioque quædam totius corporis inæqualis, oboriatur: istam exoriri, excremento in musculis in nervis ob nimiam distensionem, quam exercitando admiserunt, residente: hanc denique, qua aliquis sentit contusas, vel phlegmone quasi obsessas, partes, solere maxime incidere, musculis nimium calefactis, quippiam ex circumfusus excrementis, ad se attrahentibus, Præter has esse & aliam speciem lassitudinis, quam evenire, musculis ultra

mo-

tione totius substantiæ singulari virtute esse prædita.

[9] De renum affect. dignot. cap. VII. Plura autem de utilitate exerci-

tationum tradit Galenus libris de tuenda valetudine.

[10] De simpl. medic. facultat. libr. II. cap. x.

Mm 2

[11]

modum siccatis, adeo ut squalens contractumque corpus, atque ad movendum quodammodo iners, appareat. Hanc vocat lassitudinem gracilitatis. Dictas quatuor lassitudines simplices, vocari, compositas vero evadere, si una e tribus primis cum alia conjungatur, exoriri tum tres compositas, & universim septenas lassitudinum species ¹¹.

[11] Quid? quod putat, has lassitudines posse ad quindecim species redigi, si utpote hoc pacto inter se connectantur. Exempli gratia proponam quatuor simplices, ut Ulcerosam, A. Tentam, B. Inflammationis, C. & Gracilitatis, D. Compositam fieri, si AB. aut AC. AD. BC. BD. CD. aut ABC. ABD. ACD. BCD, aut ABCD. sibi invicem conjungantur. vide libr. III. cap. XIII. de sa-

nit. tuenda. Reliqua autem, quorum mentionem feci indidem. cap. VII. VIII. IX. X. & libr. IV. cap. II. & seq. quin & de multitud. cap. IX. & XI. nec non *Oribasii* Synops. libr. V. cap. XV. & XVII. in quibus locis etiam curatio dictorum affectuum indicatur, deprompsi. Vide etiam supra pag. 17. notam 8. ubi etiam de lassitudinibus differui.

DISSERTATIO XVII.

DE

*Græcorum Arabum Latinorumque medicorum,
qui post Galenum in Medicina celebres
fuerunt, decretis.*

I. **G**aleni dogmata in Medicina per multa secula maxime viguisse, apparebit ex nunc tradendorum auctorum placitis. Pervelim equidem, ut obiter moneam, ut dicendorum auctorum opiniones ordine & tempore, quo vitam degerunt, reddere possim: ast, quia de eo inter doctos controversia est, quæ etiam nunc propter testimonii probati defectum haud diremta; eapropter ordini cum maxime trito insistam, & narrabo primum Græcorum, postea Arabum, dein Latinorum de dogmatibus; & quidem breviter pluri:

plurimorum faciam auctorum mentionem. Sed ad propositum.

II. A Theophilo, qui tractatum de urina scripsit, exordiar scribere. Is statuit generari lotium in vena illa magna, a Galeno *ἐλεχιαῖα* vocata, quæ a sima jecinoris parte exorians aliarum veluti truncus est. In hac, putat, facultatem *αἱματοποιητικὴν* opus suum absolvere. Præparato namque sanguine, perturbationeque in eodem oborta, quicquid leve est, ac sursum tendit, cujusmodi flavum biliosumque excrementum est, illud vesicam biliariam, juxta hepar sitam, per meatum suum recipere: partem vero terrestrem, & quasi fæculentam sanguinis, splenem beneficio ductus sui ad se attrahere: aquosum autem excrementum una cum sanguine mixtum, in truncum venæ cavæ, a parte superiore ad inferiorem spinæ adjacentem impelli, atque a renibus exceptum, in urinam commutari. ¹ Quapropter urinæ oleum supernet, vel ejus in fundo omnigenum sedimentum subinde reperiatur, hanc rei rationem, putat. Scilicet pinguedinem & carnem inter solidas corporis partes, & molliores esse, & humidiores. Si quis ergo febris laboret, resolvi primo pinguedinem, partium omnium solidarum solutu facillimam, deinde vero carnem. A calore autem pinguitudinem colliquari, atque in substantiam olei transmutari. ² Carnem, quæ totum corpus circumvestit, quæque renes constituit, a calore liquatam, causam esse, ut fiat sedimentum instar ervorum: si sedimentum fuerit, proinde ac laminæ essent vel folia, abradi tunc ea de corporis superficie, præsentem in primis febrem: alias de vesica duntaxat. ³ Eandem ait rationem esse sedimenti furfurosi. Sedimentum, similagini simile, oriri, autumat, aut ob solidarum partium colliquationem, aut propter adustionem sanguinis: si album fuerit, illam affectionem; si vero rubrum, hanc significare. ⁴ Quod vero ad excrementa alvi pertinet,

exi-

[1] Vide cap. II. de Urinis.

[2] *Ibidem.* cap. XVII.

[3] *Ibidem.* cap. XVIII.

[4] Vide cap. XX. & XXI.

existimat, ea tunc fore debita constituta, si modo excretionis tempus, tempori concoctionis perfecte fuerit consentaneum. Bisariam autem contingere posse, quo minus debita excernendorum per alvum excretio fiat, atque ea aut tardius justo, aut citius: si tardior fuerit, fieri eam vitio facultatis alterandi aut excernendi: si ocyor, accedere hanc propter imbecillitatem potentiae retinendi: vel etiam propter bilem flavam, intestinorum tunicam, stimulantem, vellicantem, pungentem. ⁵ Continuas porro excretiones fieri, vel ob toni vitium, partium nempe juxta ventriculum: vel ob irritationem, e vitiosis humoribus circa ventriculum collectis, exortam. ⁶ Mirum sibi videri, ait, quod facultas trahendi intestinorum, non modo a partibus superioribus ad inferiores: verum etiam ex inferioribus ad superiores, operetur. Cibum quidem plurimum e regione superiore ad inferiorem pelli: verum tamen vi *peristaltica* infra incipiente, quæ in ipsis intestinis, inque ventriculo, continentur, versus superiora ferri, ac evomi. Quid? quod humor aliquis acris in iis, qui ventrem exonerare nequeunt, iterum sursum vehatur, ventriculum postmodum vellicet, & caput anathymiasis repleat. ⁷ Flatus vero, ratiocinando pergit Theophilus, generari ex humoribus quibusdam flatuosis circa ventriculum collectis: vel e cibis, a calore debili, in vapores resolutis. Calorem enim cibos mitigantem, si is modo tepidus fuerit, illos quidem digerere: attamen eundem munere suo haudquaquam defungi; sed procreare potius quandam nubeculam, spiritus flatulenti auctorem. ⁸ Quod superest, honorificentissime & Hippocratem, & Galenum, appellat, atque horum auctoritati plurimum tribuit.

III. Philotheus videtur etiam Galeno ætate posterior, citat enim semel atque iterum scripta Galeni ⁹ Lapsus itaque

[5] De retriment. alvi cap. II.

[6] *Ibidem.* cap. IV.

[7] *Ibidem.* cap. XV.

[8] *Ibidem.* cap. XVII.

[9] Libr. I. aphorism. XLII. lib. III. aphorism. XVII. libr. V. aphor. LXIV. Ludovicus Coradus libros e Græco in latinum convertit.

que per errorem est Neander ¹⁰ statuens hunc, cujus expositiones in aphorismos Hippocratis habemus, esse eundem Philotham a Plutarcho ¹¹ commemoratum. Aliqui putant ¹² Philotheum, esse eundem Theophilum, cujus doctrinam jammodo enarravi. Sed, ut aliquid de Philothei doctrinam degustet, B. L. dabo quædam excerpta. Medicinam in contemplativam & activam partitur. In contemplativa tradi naturam, signa, causas. In illa parte, quæ naturam tractat, doceri elementa, temperamenta, membra, actiones &c. In ista quæ signa exhibet, demonstrari ut ex iis vel præsentia cognoscamus, vel futura prædicamus, vel superiora nobis in memoriam revocemus. In hac denique, quæ causarum investigationi dicata est tractari causam primitivam abditam & continentem. Partem activam, quam vulgo Therapeutice vocant, complecti id, quod integra fruitur valetudine, & quod curatione indiget. Hoc triplici ratione instituendum, diæta utpote, Pharmaco, vel Chirurgia. Victus rationem vel senibus inservire, vel ægrotis, vel iis, qui ex morbo convalescunt, vel iis, qui recte se habent, ut ne a morbis corripiantur. ¹³ Ex morbis v. g. febrem tertianam, putat, e bile flava; quartanam, ex atra bile, quotidianam, e pituita, primas inter corporis humore tenente, existere. ¹⁴ Morbos acutos, qui

[10] Syntagm. de Med. laud. orig. &c. pag. 66.

[11] In Antonio. De Philotha Amphissenensi medico narrat, eum in numerum affeclarum Antonii ex Fulvia filii receptum, & cum eo, quoties non cum patre cœnaret, una cum reliquis amicis cœnare solitum. Hunc aliquando cuidam, medico, qui una cœnantes disputando & ostentando obtunderet, hujusmodi sophismate os obthurasse. *Quodammodo febricitanti frigida est exhibenda: atqui omnis qui febricitat, quodammodo febricitat: omni igitur febricitanti danda est frigida.* Ex his dictis etiam colligitur non omnes Medicos apud Romanos in servitute fuisse.

Cœnare enim cum filio & aliis amicis Antonii triumviri tantum abest a servitute, ut nihil servituti magis possit esse contrarium. Plura hujus generis argumenta vide in dissert. 1.

[12] Gesnerus, qui in Biblioth. tit. Phil. scribit fortassis hic est ille Theophilus, cujus & alia scripta in Medicina habemus: & tit. Theoph. adscribit aphorismos Theophilo. Et Martianus Rota in Præf. ad aphor. Philothei scribit. *Philotheus, qui a nonnullis Theophilus dictus &c.*

[13] Ita *Philotheus* in lib. 1. Hippocr. aphor. 1.

[14] Ibidem aphorism. v. & libr. 11. aphor. 26.

[15]

qui brevi tempore ingravescent, & ardore & gravioribus symptomatibus stipantur, statuit e bile, vel ex acuta & tenui materia generari, quam quidem ratione substantiæ facile diffari; ratione autem acrimoniæ libenter aliquid in corpore exedere: mordens enim cum sit, molestiam naturæ inferre, eamque ipsam excitare ad expellendum quicquid in corpore adversarium est, & ad sustinendam judicationem. ¹⁵ Ex bile flava itidem oriri epilepsiam, pleuritidem, phrenitim, hæmoptysin, tabem, &c. ¹⁶ Convulsionem, motum in instrumentis, ad electionem voluntatemve pertinentibus, involuntarium, fieri vel ex multitudine, qua cerebro repleto & nervis, hos ipsos intendi: vel ex siccitate, unde nervos insimul augeri. ¹⁷ Ventrem, per quem non modo ventriculum, in quem cibi ingeruntur, sed omnem cavitatem in profundum jacentem, ut cerebri, cordis &c. intelligit, hyeme se ipso calidiorem esse, quoniam propter frigus comprimatur, & meatus ejus coangustentur: qua de causâ innatum calorem contendere, ut transpiret: cum autem id, quod transpirandum est, ob corpus condensatum non inveniat exitum, id ipsum retrocedere ad interiores partes vicissimque ad exteriora redire, ex qua motus vicissitudine magnopere calorem corporis adaugeri, atque adeo quemlibet ventrem se ipso calidiorem fieri. ¹⁸ Lassitudinum, quarum Galenus quatuor simplices & undecim compositas statuit, ¹⁹ Philoteus tria genera enumerat, ut tentam, ulcerosam & ossæam. Primam esse, in qua universum corpus videtur tendi, provenire hanc ex spiritibus flatuosis, distensione quadam corpus afficientibus: Alteram sensum ulceris inferre, generarique ex acuta & mordaci materia: In tertia videri quasi ossa deterantur, hancque provenire ab humore crasso & terrestri. ²⁰ Hippocratis præceptum de corpore

[15] Libr. II. aphor. 18. & 23. 24.

[16] Libr. III. aphorism. XXIX.

[17] Libr. II. aphorism. XXVI.

[18] Libr. I. aphorism. XV.

[19] Vide supra pag. 275.

[20] Libr. II. aphorism. V. Longe ante Philoteum Theophrastus libro de

lassit. memoravit ossium lassitudines, quas *ὀσάερας* nominat. Ossa enim moveri, & confluxum humorum accipere: quos, quando propter multum dolorem intro fluxerint, efficere in ossibus defatigationem.

corpore purgando ita exponit, facilis in corpore fluxus, quem Hippocrates procurandum monet, *fit duobus modis vel attenuando materiam vel dilatando loca.* Oportet igitur & ea, quæ sunt angusta, relaxare, rarefacere, meatus extendere, vasorum os dilatare, humores crassos & lentos, qui continentur in corpore incidere & attenuare. Quibus confectis, & adhibito medicamento humores transferuntur & trahuntur ab eo, & optima fit purgatio ²¹.

IV. Complures fuerunt, quibus nomen Sorani erat impositum. Nam is, qui Epheso erat oriundus, fuit, ut mihi cum Galeno atque Cæl. Aureliano constat, in secta Methodica celeberrimus. Verum ille, cujus mentionem facit Aetius, quamquam perraro, tamen si id agit, more Galeni fere ratiocinatur. Commemorat enim intemperies, quas nauci habebant Methodici. ²² Cæterum prostat liber, titulo Sorani Ephesi superbiens: verum hic auctor imitatus est auctorem Epistolæ, quæ in lucem sub nomine Dioclis ad Antigonum Regem prodiit: vel auctorem libri de dynamidiis, operibus Galeni insertum. Quid? quod Arabum quorundam more potius ratiocinatur. Statuit enim in capite phlegma, in pectore sanguinem, in ventre bilem rubram, inque vesica bilem nigram, residere: atque suis quasque humoris species adaugefcere temporibus. Sanguinem namque in corporibus vere, bilem rubram æstate, bilem autem nigram ut & pituitam hyeme, augeri. Præter hujusmodi humores, memorat, quaterna fellis genera insuper in homine esse, fulvum nempe, rubrum, nigrum, & phlegmaticum. Præposterum servat ordinem in suo cuique loco, ubi resideat, tribuendo. Vult enim bilem fulvam tempore verno in stomacho: rubram æstivo tempore in latere sinistro (er-

[21] Ibidem. aphorism. x.

[22] Vide Aetii. tetrabibl. iv. ferm. iv. cap. LXXIV. & cap. LXXIII., in quo agit de Uteri debilitate. hæc habet. *Menstruorum vero tempore, pectinis lumborum ac crurum gravitas adest, & stomachus male habet, & hinc vaporibus ad caput elevatis aliquando deliria succedunt, simi-*

lesque sunt harum vexationes eis, quæ ab utero strangulantur: quandoque etiam velut atra bile perciti desipiunt, ac furore aguntur. Capite LXXLI. quo feminis fluxum, & Capite LXXV. quo uteri resolutionem: & aliis cap. quibus varios morbos tractat, reddit quidem dictorum morborum curationem; verum de eorum caus-

(error est, forsitan putat in latere dextro) nigram tempore hyemali in latere sinistro: phlegmaticam tandem autumnali tempore in pulmone, abundare, ac rerum potiri: ²³ sed missum facio, auctorem, quem hominem nugatorium recentiores haud injuste appellabunt.

V. Reputans mecum auctorum Græcorum, qui post Galenum inclaruerunt, doctrinam, hæreo sane in judicando de placitis, quæ cuivis auctori propria seu peculiaris sunt. Quippe ad unum fere omnes excerpserunt, hauseruntque ex antiquis dogmata, methodumque medendi. De iis itaque ægre judicium possumus facere, utrum de suo veterum doctrinæ aliquid addiderint, nec ne? Exemplum sumamus ex Oribasio. Is, ut e scriptis, quæ e tanta collectorum mole nobis etiamnunc supersunt, manifeste apparet, vix quicquam habet, quod ipsi singulatim attribui possit. Etenim is ipse ingenue profitetur, se jussu Juliani imperatoris e præstantissimis quibusque auctoribus, quæ ad valetudinem tuendam pertinent, excerpisse, eaque septuaginta libris, quorum septendecim etiamnunc superstites, comprehendisse. ²⁴ Quandoquidem vero tam vasta, operosaque librorum moles, difficulter potest ab uno quoque tractari: hac de causâ eam, suâsu rogatuque filii Eustathii, Oribasius ad compendium, ad libros novem, redegit. ²⁵ Theoriam Medicam perbrevisiter, rationem autem curandi prolixè, pertractavit, ac ingentem remediorum copiam collegit. Inter alia, quæ ab ipso memoriæ prodita, quæque ab aliis posterioris ævi scriptoribus semel atque iterum exscripta, eminent notæ signave temperierum non modo totius corporis, sed & vario-

caussis vix quicquam tradit.

[23] Vide ejus librum, cui titulus est, *Isagoge in artem Medendi saluberrimam* cap. v. xii. xix. xx. & xxi.

[24] Hujus gratia vide præfationem libr. i. collect. med. *Eunapius* de vitis Philos. in Zenone. *Juliani* tempore complures medici floruerunt, inter quos *Zenon Cyprius*, doctrina celebri clarus, attigit

tempora Juliani Sophiste & post illum Proceresii, qui Zenoni successerunt. Hic utrumque & profitebatur, & facitabat medicinam. E discipulis clari nominis fuere Magnus, Oribasius & Ionicus, qui veluti inter se partiti sunt præceptoris studia. & pag. 184. edit. in oct. Oribasium & Ionicum laudat propter artis peritiam.

[25] Vide præf. synops. libr.

[26]

riorum viscerum. Firmam corporis constitutionem æstimat, si id in medio omnium extremitatum fuerit positum. Nempe, nec nimis obesum, si nec gracile, crassum, calidum, frigidum, nec alio quodam qualitatuum excessu, præditum fuerit : & , ut breviter & summatim dicam, quod naturales animalesque actiones habet integras. Colorem rubrum corporis, capillos nigros paululum hispidos, venasque latas indicia esse, quod tale corpus justo calidius sit, quin etiam citiorem in infantia dentitionem subeat. Frigidæ temperiei notas esse, si corpus tactu frigidum, si glabrum, si pingue, si venæ angustæ sint. Siccæ temperiei indicia hæc esse, corpus durum ac aridum esse, difficulterque moveri, squalidum ac siccum ab exsiccantibus fieri. Humidæ vero temperaturæ signa esse, si corpus molle, si majori carnis copia refertum, unde illius crassities, vel obesitas; si male fert usum rerum humidarum. His subjunxit signa intemperierum compositarum, non modo corporis generaliter; sed etiam speciatim diversarum ejus partium, ut capitis, ut cerebri, ventriculi, pulmonis, cordis, atque jecoris. Profecto si hæc omnia sigillatim enarrare vellem, necesse mihi esset de his facere peculiare volumen, quod procul dubio plerique lectores fastidirent : ea de causa brevitati studens his supersedeo. ²⁶ Facultatum corporis principum, statuit, tria genera dari, ut naturalem spiritalem & animalem. Illam prodere omnes corporis ægritudines per urinam aut alvum : istam, vitiatum pulmonem & respirationem : hanc vero affectus capitis. Ex his facultatibus aut recte aut minus recte se habentibus significari morbi magnitudinem & exitum. Ex his unam semper duas, aut duas unam, vincere. Et licet virtus spiritalis & animalis mortem minentur, naturalis tamen, si modo valida fuerit, spem bonam de ægro tali habere indicat. Verum si naturalis debilis fuerit, hanc solam reliquas duas subjugare, & causam esse, ut æger moriatur. Ast bonum nunquam non esse signum

[26] Plura si desiderantur, vide synopl. | cap. LI. & sequentibus tradit intemperierum curationes.
libr. v. cap. XLIII. XLIV. XLV. XLVI, &c.

signum, si cunctæ facultates firmitatem & robur habuerint.²⁷ Quantum vero ad omnis generis corporis affectus spectat, statuit, œdematis causam esse fluxionem aliquam pituitosam: Vitiliginis albæ sanguinem pituitosum ac lentum, qui diuturnitate temporis colorem indeptus fuerit albidum: nigræ vero causam, esse succum melancholicum. Humorem, qui lepram efficit, statuit, ad imas usque partes penetrare: &, qui scabiem, corporis superficiem occupare. A sanie tenui atque acri, cæteris crassioribus admixto, oriri impetiginem; quam facile, ait, seu in scabiem, seu in lepram degenerare. Inflammationum causam materiale esse spiritum flatuosum crassum, vaporiferumque: corporis autem densitatem spirituum evaporationem inhibentem, esse causam adjuvantem.²⁸ Flatus in ventriculo gigni, autumat, e succis vel cibis, ab imbecillo calore in vapores dissolutis. Omnimodas jecoris affectiones oriri, putat, vitio variarum intemperierum. Calidam succos assare: frigidam humores crassos, & ad fluxum atque motum contumaces reddere: siccam, succos crassiores siccioresque justo efficere: humidam vero partes justo dilutiores facere.²⁹ Febrem hæcticam non solum in humoribus spirituque, sed etiam in solidis partibus, consistere. Calorem in hoc morbo ægros non sentire, quia omnes corporis particulæ æquabiliter calefactæ.³⁰ In curatione morborum ple-
 rorumque oportere medicum respicere victus, imo vitæ rationes consuetudinemque, quas æger ab ineunte ætate suscepit; ad præceptum hocce probandum profert Galenum, quem ægrum quendam genere hominem rusticum & agrestem, cui Glaucos diu multumque frustra medicinam fecit, invisisse, eundemque interrogasse de consuetudine victus. Ad quæ ille, consuevi, inquit, erucas agrestes comedere. Galenum vero
 post-

[27] Hæc Oribasius in aphorism. xxvi. libr. i. Hippocr.

[28] Hæc habet Synopses libr. vii. cap. xxxv. xliix. xlix. & l.

[29] Dictæ synopsis. libr. ix. cap. xix. & xx.

[30] Ibidem libr. vi. cap. xxi.

postquam fasciculum erucarum collegisset, coctam offerre voluisse. Sed ægrotus supervacuum, inquit, ejusmodi coctio est, des, obsecro, crudam modo: solebam enim jam dudum hac delectari. Annuente Galeno rusticum ab esu dictæ herbæ protinus e morbo gravi recreatum fuisse. ³¹

VI. Philagrius, quantum e variis ab Ætio excerptis locis addiscere potui, videtur mihi non magnam operam caussarum abditarum, morbos efficientium, investigationi impendisse; sed potius tractasse, quæ ad curationem morborum spectant. Interea tamen non inficias ibo, constare e capite, in quo de affectibus lienis cognoscendis egit, eundem placita Galeni fuisse amplexum. Statuit enim lienem, ut cætera corporis membra, secundum octo intemperierum genera, a Galeno primum excogitata, omnifariam affligi. ³² Idem judicium facio de Philumeno, quem etiam in numero sectatorum Galeni, vel Archigenis, habeo: quod liquet, quia febrem ardentem progigni putat e flava bili putrefacta, ac jugiter incensa. ³³ Tonsillas deinde, quoniam in loco calido & humido sint positæ, frequentissime ideo affici inflammatione. ³⁴ Cætera, quorum in dictis fragmentis fit mentio, pertinent potissimum ad medicationem rite instituendam.

VII. Ægineta & Aetius institerunt methodo Oribasii, excerpteruntque atque ad compendium redegerunt complurium scripta veterum. Quid? Ægineta in præfatione operis sui ingenue fatetur, se compendium e veteribus confecisse, atque in hoc minime foeturas suas, paucis quibusdam exceptis, pro-

[31] Vide *Oribasii* expositionem in aphorism. xxxii. libr. ii. Hippocr. Ego hanc historiam in operibus Galeni, quæ nobis supersunt, invenire non potui.

[32] Hæc *Ætius* tetrab. iii. ferm. ii. cap. vii.

[33] *Idem* tetrab. i. ferm. i. cap. lxxviii.

[34] *Idem* tetrab. ii. ferm. iv. cap.

xliv. & tetrab. iv. ferm. iv. cap. lxxxiii. statuit Philumenus uteri inflammationem ob multas causas contingere: videlicet vel ex plaga, vel mensium obstructione, vel abortu, ulceratione, nimio coitu, fellæ durioris infessu, longa ac intenta ambulatione: vel frigore, ac flatibus, eam oboriri.

posuisse. Quæ cum ita sint, nescio fane, si qua inde depromam, an ea ipsi, tanquam sua, vendicare auserim. Et præter hæc, quamvis lectori aliqua in ejus scriptis obveniunt, quæ videantur proprio Marte elaborata: tamen, si ea cum placitis Galeni comparentur, clare perspicueque ex his conficitur, Æginetam in numero asseclarum Galeni, cujus doctrinam est amplexus, collocandum. Idem judicium judico de scriptis, deque doctrina AETII.

VIII. Alexander Trallianus quoque in dandis morborum causis, ut ipse fatetur, ³⁵ assumpsit plerumque placita Galeni; & quantum ad rationem medendi pertinet, complura mutuatus est ab Archigene, Apollonio, Aetio, Theodoro Moschione, &c. Dabo aliquot specimina, e quibus hypothesis, vel doctrina, quam habet de morborum causis, innotescet, v. g. Cephalalgiam oriri posse, autumat, a calida intemperie, exempli gratia, jocinoris: calidius enim justo hoc viscus, ubi exstiterit, mandare vapores exhalationesve sursum ad caput, hujus dolorum auctores. Eandem, ait, rationem esse ventriculi, intemperie calida, præditi. Non modo calidam, sed & frigidam intemperiem, & biliosum, & lentum humorem, &c. posse capiti omnis generis dolores importare, existimat. ³⁶ Phrenitidem nasci e flava bile, in cerebro aut ejus membrana, inflammationem excitante. ³⁷ Paralysis causam putat humorem crassum, viscidum frigidum: interdum etiam terrestrem & melancholicum: aliquando intemperiem calidam causæ esse, ut sanguis reliquique humores nimis torrescant. ³⁸ Melancholiam subinde provenire e copia sanguinis, cujus vapore spiritus animales perturbari: subinde e bilioso & acriori sanguine: quandoque vero a sanguine melancholico, plus
fatis

[35] Libr. XII. cap. I. in quo febres tractat.

[36] *Idem* libr. I. cap. V. Et cap. XI. exhibet notas Cephalæ, quam, putat, subinde oriri e cerebri inflammatione, aliquando fieri ex insidente spiritu fla-

tuoso, interdum ex acri & bilioto humore, aliquando etiam e calida corporis intemperie.

[37] *Ibidem* cap. XIII.

[38] *Ibidem* cap. XVI.

fatis adusto, vapores abundanter capiti transmittente, anima lemque in eo spiritum, permutante. ³⁹ Aquam inter cutem ducere originem a jecore admodum refrigerato: quocirca id viscus non amplius cibos in sanguinem, ut alias assolet, sed in aquam, aut in pituitam, aut in flatus, transmutare. Hisce positis raturum habet Ascitis causam esse tenuem serosumque humorem: tympanitidis, flatus: Anasarcae autem, humorem pituitosum. ⁴⁰ Calculos in renibus generari a tenacibus crassisque humoribus, ab immodico renum calore invicem compactis, atque tostis; calculos vesicæ autem, quoniam e materia crassiori constent, non deponere tantum calorem, quantum calculi renum materia requirit, sed illam prompte ab insito qualicunque calore in lapidem concreescere. ⁴¹ Profluvium feminis non provenire solum a copia ejus, facultatem retinendi, in vasis seminalibus contentam, gravante: verum etiam ex acrimonia ac tenuitate feminis. ⁴² Febrem denique, opinatur, sedem suam habere in corde. Materiam illius triplicis generis esse: subsistere enim eam vel in spiritibus, vel in humoribus, vel in solidis corporis partibus: si in illis subsisterit, oriri diariam: si in istis, febres putridas: at vero si in his, hecticam. ⁴³ Hæc & similia ratiocinia, quomodo-
cunque fuerint, in medio relinquam: hoc tamen de Tral-
liano possum asseverare, cum accurate & exquisite
signa, vel notas morborum secundum datam hypothesein,
tradidisse, atque curationem morborum ad eandem normam
causarum direxisse. Cæterum in morbis medicandis fudit
multum amuleti. Et inter hæc cum maxime asserit explora-
tum sibi esse de annulo ferreo octangularem, cui sint inscripta
hæc Græca $\phi\epsilon\upsilon\lambda\epsilon\ \phi\epsilon\upsilon\lambda\alpha\ \iota\varsigma\ \chi\omicron\lambda\eta\ ,\ \eta\ \kappa\omicron\rho\upsilon\delta\alpha\lambda\ \&\ \epsilon\varsigma\eta\tau\epsilon\iota$: in capite autem
ejusdem annuli figura instar literæ N cum senis parvulis cir-
culis, quemadmodum heic inserta figura exhibet : cu-
jusmo-

[39] *Ibidem* cap. xvii.

[40] Libr. ix. cap. i. & ii.

[41] *Ibidem* cap. iv. & vii.[42] *Ibidem* cap. ix.[43] De his lege libr. xii. in quo co-
piose doctrinam de febribus pertractat.

[44]

jusmodi confectum annulum, ait, multum valere contra dolores colicos. ⁴⁴ Ita etiam contra podagram commendat versum ex Homero, laminæ aureæ insculptum. ⁴⁵ Adversus calculum proficere putat tessellam ex ære ignem nondum experto, factam, cui insculpendum esse leonem, & lunam dimidiatam & stellam, cujus tessellæ circulo nomen feræ conscribendum, postea hanc tessellam annulo aureo inclusam, in digito, qui minimum sequitur, gestandam ⁴⁶ Nec minoris facit Altercum, Luna vel cum Aquario vel Piscibus versante, effossum, & certis verbis adjuratum. ⁴⁷ Sed mitto ejusmodi superstitiones.

IX. Nonius, qui librum Imperatori Constantino Porphyrogenito dicavit, statuit favum, ulcus multis foraminibus pervium, ex quibus melli similis humor excernitur, originem ducere e nitrosa salsaque pituita. ⁴⁸ Dolorem capitis ex ardore vel vini vel Solis, vel febris, vel e frigida vel calida intemperie, vel ab elevatis a ventriculo vaporibus vel ex immoderato

[44] Affectus Colici varias species memorat: aliam enim putat contrahi ex frigido humore, aliam e flatibus, aliam ex obstructione indurati stercoreis, aliam denique ex humore calido & bilioso. Vide cap. i. libr. x.

[45] Est versus xcv. Iliad. B.

Τετρήχι δ' ἀγορὴν, ὑπὸ δὲ ἰσονα-
χίς τε γαῖα,

Hunc ita latine reddiderunt. *Turbata autem fuerat concio, subtus autem gemit terra.* Trallianus libr. xi. auctor est, dictum versum aureæ laminæ inscribendum, quum Luna est in Libra: præstare autem multo, si illa in Leone inveniat.

[46] Honestum enim esse morbum vincere, & omni machina ægris succurrere. Quid? quod Galenum, qui incan-

tationes ne esse quidem putavit, longa vita usque rerum multarum docuit, ut crederet ipsas plurimum ad arcendos morbos posse. Citat Trallianus libr. ix. cap. iv. ejus verba e libro, quæ de Medica Homeri tractatione reliquit, qualis liber autem injuria temporum periit. En verba. *Nonnulli putant incantationes anicularum fabellis esse persimiles, quemadmodum ego quoque diu existimaui: temporis autem processu ab iis, quæ evidenter apparent, persuasus sum vim in ipsis esse. Nam in percussis a scorpione adjumentum sum expertus: nihil autem minus etiam in ossibus gutturi infixis, quæ incantatione statim expuebantur: ac multa præclara singula habent incantationes, quum institutum consequuntur.*

[47] Hujus feci supra Dissert. vii. pag. 93. mentionem.

[48] Cap. vii.

rato vini usu. ⁴⁹ Phrenitidem ab abundante sanguine, vel bile flava vel atra. ⁵⁰ Lethargum ex pituita humidior cerebri madefaciente. ⁵¹ Coma, a pituita frigida in cerebro contenta. ⁵² Coma vigil e contrariis humoribus, a bile utpote & pituita, quorum illum vigilias, hanc vero somnum inducere. ⁵³ Melancholiam ex humore melancholico, cerebrum occupante: aliquando etiam ex humore, qui sursum a ventriculo ad caput tanquam evaporatio ascendit, cujusmodi affectionem vocari hypochondriacam. ⁵⁴ Vertiginem nasci ex frigido & glutinoso humore, cerebrum occupante; aut e vaporibus calidis & acris ad caput delatis, spiritum animale in cerebro vertentibus, & quasi in gyrum agentibus. ⁵⁵ Epilepsiam ab obstructione cerebri, transitum spiritui animali inhibente, cujus causam esse humorem pituitosum & melancholicum: nonnunquam morbum exoriri per consensum oris ventriculi, aut alterius partis ut manus vel pedis, cum aura quædam elevatur ad cerebrum. ⁵⁶ Apoplexiam oriri, pituita frigida principes cerebri ventriculos opplente. ⁵⁷ Phlegmone fieri sanguine ad membranam adnatam fluente. ⁵⁸ Scabiem, ex humore falso & nitroso. ⁵⁹ Febres tum continuas tum continentes universe fieri, a materia intra vasa vel putrescente vel effervescente: ⁶⁰ speciatim vero tertianam existere e flava bile, extra vasa putrescente: ⁶¹ quartanam, ab atra bile, & quotidianam ex pituita extra vasa putrescente. ⁶² Bulimum, nasci ex refrigeratione & *necrosi* ventriculi: appetitum caninum autem ex humore frigido & acido in ventriculo: ⁶³ colicum affectum ex pituita frigida intestinis crassioribus impacta ⁶⁴

Dia-

- [49] Cap. xi. & seq.
- [50] Cap. xxv.
- [51] Cap. xxvii.
- [52] Cap. xxix.
- [53] Cap. xxxi.
- [54] Cap. xxxi.
- [55] Cap. xxxv.
- [56] Cap. xxxvi.

- [57] Cap. xxxvii.
- [58] Cap. xlv.
- [59] Cap. xlix.
- [60] Cap. cxxxvii.
- [61] Cap. cxxxviii.
- [62] Cap. cxi. & cxli.
- [63] Cap. clvii. & clviii.
- [64] Cap. clxx.

Oo

[65]

Diabeten fieri ex renum calore, eos enim semper potum e ventriculo trahere, quem, postquam ob imbecillitatem continere nequeant, celeriter transmittere. ⁶⁵ Lapides in renibus generari a crasso & pingui humore, in eorundem cavitatem illapso, quem ab ignea calore istuc loci aduri indurarique, donec lapis evadat. ⁶⁶ Priapismum fieri ex flatulento spiritu, quem intumorem attolli, & ab imbecillo calore ex humidis, lentis & crassis succis generari. ⁶⁷

X. Palladius etiam dogmata Galeni amplexus est. Scribit enim a quaternis humoribus, male constitutis, omnigenos morbos exoriri. Ex. gr. Bile flava in vasis redundante, ac in universum corpus se diffundente, fieri icterum, opinatur. Ab eadem bile, putrefacta autem, vasis inhærente, febrem ardentem: sin vero eadem extra vasa fuerit, intermittentem febrem oriri. Sinceram itidem bilem in aliqua corporis parte redundantem, putat, efficere herpetem: erosionem vero huic affectui fore adjunctam, credit, si modo dicta bilis fuerit putrida. Pari modo de reliquis humoribus, tanquam causis plurimorum morborum, differit. ⁶⁸

XI. Actuarius, vir præclara eruditione, censet hominem ex duobus contrariis, anima videlicet & corpore, constare; quorum alterum cum altero maximam coivisse societatem. ⁶⁹ Animam autem esse spiritum atque substantiam simplicem, divinam, immortalemque, ac habere intelligentiam. i. e. facultatem consultandi, dijudicandi, ratiocinandi, suadendi, dissuadendi: ⁷⁰ eandemque parum, aut prorsus nihil commercii cum spiritibus nostris habere. Animam itaque, in abstracto consideratam, nequaquam posse pati; verum si evenit, ut quarundam passionum nostrarum particeps fiat, fieri id ob spiritum, qui nobis est, animale, quo mens, tanquam vehiculo vel ministro quodam, utatur: imo
admi-

[65] Cap. CLXXVIII.

[66] Cap. CLXXIII.

[67] Cap. CXCIV.

[68] Hæc in ejus concisa synopsi de

Febribus cap. v. & vi.

[69] Libr. I. cap. I. de spirit. animal.

[70] *Ibidem* cap. III.

adminiculo spiritus animalis eam ipsam sua secreta, suasque exerere actiones. ⁷¹ Quantum vero ad spiritus pertinet, putat, quatuor diversos nobis esse. Primum ventriculo inesse, & frigida & humida quodammodo qualitatis esse, eundem in aliis visceribus postea attenuari, perfectionemque nancisci, dempto ipsi supervacuo semper humido. Etenim optimum ex alimentis in ventriculo elaboratum succum, quem ait spirituum nostrorum & principium esse & materiam, tendere ad jecur, ac inibi, nec non in venis, mutari in spiritum naturalem. Hoc spiritu, juxta ac instrumento, arbitratur, animam uti, quando concupiscit varia: hujus beneficio nutriri corpora nostra: hunc denique cunctarum functionum naturalium auctorem, juxta & actorem, esse. Porro sanguinem, transacta in gibbas jecori partes distributione, secundum venam, quam λαβδοει-
δην appellant, diduci: partem itaque ejus loca petere inferiora, partem vero recta pertendere ad cor; ibi eamse per dextrum ejus ventriculum permeare in sinistrum; eque hoc deinceps per arterias in universum corpus propelli: vel sanguinem, in dextro cordis sinu per tenuia quædam foraminula eructantem, a sinistro illius ventriculo excipi. Sed utut sunt, tamen non vult percolatione per dicta foramina duntaxat sanguinem tenuiorem fieri; sed multo magis in considerationem venire, & continuam ejus commotionem, ipsiusque cordis calorem. Quæ cum ita fiant progigni interea spiritum quempiam, a Medicis vitalem appellatum. Hunc e corde, proinde ac e fonte, & instrumento vitalitati dicato, procedere, perque omnes corporis partes distribui. Hunc, si ratio ejus impetum reprimere nequeat, causam esse, ut ira, seu aliæ animi perturbationes oboriantur. Vitalem autem spiritum tum denique in animalis principalisque spiritus ideam transire, si in finibus cerebri alteratus transformetur in tenuissimam pellucidamque substantiam. Ejusmodi spiritum deinde respectu meatuum nervorum, quorum alios aliis esse diluci-

[71] *Ibidem* cap. v.

lucidiores, obscuriores, seu angustiores, &c. plurifariam affici, immutarique: & hinc inde variorum apprehendendi modorum causam esse. Quid? quod ipsum spiritum animale in unoquoque instrumento sensifero, autumat, peculiaris indolis esse. Eum enim in oculis luminosa, in auribus aërea, in lingua, humida: in naribus vaporifera: in instrumentis, tactui dicatis terrea præditum indole. Tradita sic cujuscunque spiritus generatione & natura, credit insuper quemlibet posse a vaporibus crassis caliginosisque, a prava ciborum digestionem ortis, quodammodo increassari, fierique turbidum; quare postmodum quemque evadere ineptum ad munia sua obeunda. ⁷² Quod vero ipsum corpus attinet, putat Actuarius, cor hepar & cerebrum præcipuas ejus partes esse. In primis vero cordi, tanquam naturalis caloris & vitalis roboris thesauro, esse primum referendum. Hepar deinde secundo loco ponendum. Id ipsum caloris cordi insiti magis particeps, quam alias corporis partes: eundemque per venam cavam, quam omnium venarum principium judicat, advehi. Cerebrum denique sensum motumque ac actionem *ἡγεμονικὴν* corpori suppeditare. Cæterum has partes principes, cuncta in corpore obvenientia, sive mala, sive bona fuerint, inter se communicare atque consortionis quadam lege pati: uniusmodi enim in omnibus influxum pariter & conspirationem esse. ⁷³ Quantum vero ad præparationem humorum pertinet, existimat, quatuor in diversis fieri corporis locis concoctiones generales: primam in ventre; secundam in venis meseraicis & in cava hepatis parte; tertiam in gibberosa jecinoris parte, atque venis, indidem originem ducentibus; quartam vero in extremis corporis partibus: inque illis fieri partium, nutritui destinatarum, appositionem, compagem, assimilationem. ⁷⁴ Sed sigillatim, perbreviter tamen, de ratione cujusque concoctionis disseram. Cibus dentibus prius mansum, ait, aptum esse ad

[72] Libr. II. cap. XVII. & libr. I. cap. VI. VII. VIII. IX. XV. XVI. & XVII. e quibus verba ad compendium contuli.

[73] De urin. differ. cap. III.

[74] *Ibidem*, cap. V.

ad digerendum. Hunc a ventriculo excipi, qui corrugatus alterat cibum interveniente calore genuino in succum: cujus partem puriorem, chylum dictam, venas meseraicas, originem ab hepate ducentes, e ventriculo ipso, eque intestinis fugere, imo veluti emulgere: quam postmodum ad cavam hepatis partem deferri, ubi eam in sanguinem mutari. Quandoquidem vero eum omnigenis plurimum particulis refertum; hac de causa vesicam bilis, in gibbera hepatis parte sitam, omne, quicquid tenue atque acre in eo sanguine fuerit, attrahere: siquid vero terrestris melancholicique humoris ipsi sanguini admixtum, id ipsum splenem, e regione jecinori adjacentem, trahere: serosum denique in sanguine supervacuum a renibus secerni, subque forma lotii deinde foras excerni. ⁷⁵ Actiones autem cujusunque coctionis omnifariam depravari posse: interdum vitium instrumentis, digestionis dicatis, inhærere: subinde debilitatam concoquendi virtutem: quandoque intemperiem humorum, ut crassitudinem, lentorem, &c.: nec non multitudinem, eorundemque pravam computrescendo contractam qualitatem, in culpa esse. ⁷⁶ De intemperiebus, & ternis facultatibus hominis principibus, ut & de vitali in corde, de animali in cerebro, deque naturali in jecinore, residentibus, convenit ei cum Galeno. ⁷⁷ Quin etiam causam febrium, & reliquos corporis affectus, more & modo Galeni declarat. ⁷⁸ Quod vero ad naturam nervorum attinet, statuit Actuarius, aliquos e cerebro, aliquos e medulla spinali, originem ducere, & alios sensibus, alios motui destinatos. Ineptos eos ad motum fieri, vel ab intemperie qualibet, vel mutilatione, vel dissectione, vel ab infarto humore: convulsione autem, & tremoribus membra affici, nervis ob plenitudinem, ictum, ficcitatemque, sua in principia contractis: quin

[75] Vide de causis. urinar. libr. II. cap. II. & de urin differ. cap. IV.

[76] Lib. II. cap. III. de causis. urinar.

[77] De Method. Med. libr. I. cap. III. & v.

[78] Videlib. II. cap. I. de Method. med.

quin & convelli, tremereque membra, propter facultatem alternis vicibus partim victam, partim vincentem. Etenim gravibus, ratione naturali deorsum tendentibus, facultatem attollentem reniti; atque ita, cum æquis fere viribus & oppugnantia & reluctancia inter se decertent, oboriri vitium, quem tremorem vocamus. Convulsionum tria genera esse, unum τέτανον vocari, ubi statuarum instar ægros, ob nervorum distensionem erectos, seu federe, seu jacere: alterum, si ægrotantes circa regionem pectoris magis convelluntur, έμπροσδότονον: & tertium, si dorsum & scapulæ convulsione affliguntur όπισθόνον, nominari. 79 Sanguinis e venis missionem, ut etiam leviter Actuarii medendi rationem tangam, utilem judicat in plenitudine, ac calidorum humorum putredine; inque iis, quibus excretionibus consuetæ sunt suppressæ. Venas porro non easdem semper esse incidendas, sed vitiorum ratione aliis alias esse præferendas: alias dum refellere: alias dum humores derivare, animus est. 80 Præter hæc subinde ex usu esse, ut arteria, quamquam arduum sit negotium, quia fluxus sanguinis potest ægerrime fisti, incidatur. Namque vehementissimos capitis, dentiumque dolores, & maximas lippitudines, & catarrhos cum primis generari, quando sanguis tenuis, ac spiritibus refertus, cujusmodi præsertim in arteriis contineri, copiose ad caput deferatur; inde eum ipsum quasi ignescere, & spiritus ejus propter calorem adauctum quadantenus accendi; inde arteriis acutissime vibrandi, juxta & concutiendi, potentiam impertiri. Quæ cum ita eveniant, non posse, quin ante memorati affectus oboriantur. Quod sicubi sanguis corruptus putrisque commoretur, 81 eo loci admovendas hirudines putat: cucurbitulas vero cum scarificatione, si noxii humores in profundo lateant: sine sacrificiatione autem eas esse utiles, ubi revellere, & spiritum crass-

fiorem

[79] *Atque eorum omnium causa, scribit, dorsi medullæ ictus, & refrigerationes, ac ejusmodi quidam humores confluentes, censentur. libr. I. cap. XVI. de Method. medend.*

[80] Libr. III. cap. I. de Method. med.

[81] Cujus affectus pertractavit libr. II. cap. III. de spirit. anim. nutrit.

fiorem fluctuantem exhaurire, discutereque cupimus. ⁸² Cæterum, ut brevis sim, in methodo medendi persequitur Galeni sectam; ⁸³ cujus placita supra ⁸⁴ recensui. Sed satis de Græcis.

XII. Antequam de Arabum placitis scribere occipiam, lectorem obiter moneam, necesse est, plerosque eorum & Judæorum, qui de Medicina scripserunt, doctrinam Galeni fuisse maxime amplexos, eandemque posteritati propagasse: non sinceram tamen atque integram hanc conservasse, sed plurimis argutiis inanibusque quæstionibus eam subinde cumulasse adeo, ut nihil supra. Damus hæc non omnibus ita videri, sed ea aliquos velut subtilitates admirari: verum tamen non ambigo aliquem inficiaturum, quod ii, qui dictos auctores ex Arabico sermone in latinum verterunt, non modo complura perperam interpretati sint, & quod bene Arabice, male reddiderint Latine: sed etiam dubia & obscura fecerint, quæ in lingua Arabica, vel Hebræa, forte satis clara seu plana sunt. Verum quomodocunque ea sint, ego enim litem, ob dictarum linguarum ignorantiam, dirimere nequeo, persequar propositum. Abubeter Rhasis, is enim mihi primum incidit in mentem, multum ac prolixè tradit omnis generis intemperierum signa. Deinde, quid rei portendat omnifaria corporis membratura non tantum universim, sed & speciatim, considerata. Ideoque curiose indagat formam figuramve capitis, oculorum, nasi, imo plerarumque propemodum externarum corporis partium. Quibus perspectis non judicat modo de dotibus animi, deque pravis hominis moribus: verum etiam de omnimoda corporis valetudine, tum præsentè, tum futura. ⁸⁵ Signa itidem tradit, quæ cognoscendum, quod aliquis quaternario humorum numero abundet. ⁸⁶ Quando de morborum causis agit, sequitur plurimum doctrinam

[82] *Ibidem* cap. II. III. & IV.

[83] Cujus gratia vide libr. VI. de Method. med.

[84] Vide supra pag. 266. & deinceps.

[85] De quibus vide ejus tractat. II.

[86] *Ibidem* cap. XX. & seq.

nam Galeni. Exempli causa proponam Febrem diariam, cujus causam suadet prius investigandam, antequam aliquis ei medicinam faciat. Aliquando etenim ejusmodi febrem oboriri ex abscessu calido, vel flatu crasso, vel humore mordace, vel siccitate intensa, vel intemperie calida, frigida, &c. simplici: ab intemperie. ut vocant, cum & sine materia.⁸⁷

XIII. Avicenna Medicinam vocat conservationem sanitatis atque curationem morborum, dividitque artem in Theoriam inque praxim: illam versari circa sex res naturales, circa morborum causas, & circa symptomata; hanc vero circa chirurgiam, & dietam & pharmaceuticam. In rebus naturalibus annumerat elementa quaterna, cuique nostrum satis nota: ex quorum compositione ac temperie corpora originem ducere.⁸⁸ Bina ex his, ut ignem & aërem, appellat levia, totidemque gravia esse elementa, ut aquam, ut terram.⁸⁹ Temperamentum esse qualitatem, ex actione & passione mutua contrariarum qualitatum elementorum, ortam. Et quia sua cuique elemento qualitas, quam simplicem appellat, hinc etiam respectu excessus harum quatuor qualitatum simplicium, quaternas intemperies simplices: totidem vero compositas exoriri, duabus primis in corpore composito dominium habentibus, seu reliquis virtute antecellentibus. Præter hæc, censet, unamquamque dictarum octo intemperierum aut sine, aut cum materia, consistere: illiusmodi esse, quum qualitate solum corpus afficiatur: huiusmodi vero, cum humor vicinus, in quo una aut binæ qualitates reliquarum positæ sunt, corporis ægritudinis fuerit auctor.⁹⁰ Exemplum huius generis affectuum ubique obveniunt, quamobrem horum narratione supersedeo. Tertium genus ante dictarum sex rerum naturalium occupare quatuor corporis humores.⁹¹ Porro, quod ad corporis viscera & membra attinet, arbitratur, hæc qua-

[87] Vide de Ephemera. cap. 11.

[88] Vide ejus cantic. prim. part. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 7.

[89] Plura habet lib. 1. Fen. 1. doct. 11.

[90] Ibidem Doctr. 111. cap. 1. & cantic. p. 1. §. 18. 19. 20. 21. 22. & 23.

[91] P. 1. cantic. §. 56. & seq.

quatuor, cerebrum nempe, cor, jecur, & testiculos, esse primaria; quinimo ipsis primatum debere. Nam cerebrum tutari cor a calore, ut ne inflammetur. Cor vitalitatem toti corpori largiri. Hepatis munia esse, ut cibi ad nutriendum reddantur idonei: & absque testibus esset corpus, nullam generationem seu propagationem sobolis futuram. Recensita membra constituunt quartam rerum naturalium classem: ⁹² quintam vero spiritus, quos triplicis generis corpori inesse, naturalem utpote, vitalem atque animalem; horum autem quemlibet ex vapore sanguinis generari. Acceptam imaginationem, memoriam & intelligentiam, debere corpus spiritus animalis incolumitati referre. ⁹³ Tandem ad sextam classem redigit septem facultates naturales, ut facultatem (1) generandi seu genituram immutandi, (2) foetum formandi, (3) attrahendi, (4) digerendi, (5) retinendi, (6) expellendi, & (7) assimilandi, quicquid corpori pro nutricatu destinatum. Dictis addit duas potentias vitales, quarum alteram auctorem esse dilatationis & constrictionis cordis & arteriarum: alteram autem variorum affectuum, ut amoris, ut odii, lætitiæ, tristiæ; &c. Adhæc posuit Avicenna novem facultates animales, ut quinas, secundum numerum sensuum externorum, quibus mens percipit: deinde facultatem lacertas artusve corporis movendi: & facultatem imaginandi, & memorandi, & ratiocinandi. ⁹⁴ Hisce sex rerum naturalium generibus contraria posuit sena rerum non naturalium genera, quæ etiam hoc ævo in Medicinam theoreticam recepta sunt. ⁹⁵ Cæterum ad digestionem ciborum, rite perficiendam, multum facere, autumat, ut homines cibum prius dentibus bene mandant, eundemque saliva subigant. Quo peracto eum non propter stomachi calorem duntaxat, verum etiam ob calorem & jecinoris & splenis in chy-

[92] *Ibidem*. §. 70. usque. §. 77.[93] *Ibidem*. §. 81. 82. 83. & 84.[94] *Ibidem* de §. 86. usque 97. vide

etiam lib 1. Fen. 1. doct. vi. cap. 1. & seq.

[95] De his differit a §. 100. usque

ad finem tractatus primi.

chylum, digerendo quasi, converti. Subtiliorem ejus partem ab intestinis attrahi, inque venas meseraicas impelli: postmodum ad venam, portam hepatis dictam, pervenire; ubi eundem per totum hujus visceris *parenchyma* distribui, inibique mutari in sanguinem, in bilem tum flavam tum nigram, & pituitam. Nimirum suum quisque humor ibi rudimentum capit: perfectior autem fit in aliis visceribus, ubi, pariter atque in promtuario, ad usum œconomiae animalis reservatur. Quemadmodum Chylum ob peculiarem hepatis virtutem in sanguinem, ita etiam sanguinem rursus in mammis in lac, converti. ⁹⁶ Cibum vero nominat, quicquid habet potestatem corpus animale seu nutriendi seu augendi: medicamentum autem, quod alterandi seu vincendi. ⁹⁷ Causam vocat, quod primo est, & ex quo provenit aliquis affectus corporis humani v. g. putredo: morbum esse affectum non naturalem corporis v. g. febrem: symptoma autem, quod antedictum affectum sequitur, ut sitis, dolor capitis, &c. ⁹⁸ Causarum denique alias esse primitivas, alias conjunctas, alias efficientes. Hæc causarum genera etiam atque etiam Avicenna in complures partitur species, quas si singulatim enumerare vellem, Hercule! non unius paginae scribendæ mihi esset negotium. Mitto itaque has: quidni mittam? Enimvero ejusmodi partitiones subtiles perfacile in unum confunduntur; nec non perturbationem non modo memoriæ, sed etiam menti, important. ⁹⁹ In explicanda morborum causa amplectitur potissimum placita Galeni. Gratia exempli in medium afferam Febrem, quam finivit, esse calorem extraneum in corde accensum, quem ab eodem corde, adminiculo spiritus & sanguinis, per

[96] Vide libr. I. Fen. I. doctrin. IV. cap. II.

[97] Cantic. part. I. §. 122.

[98] Libr. I. Fen. II. doctrin. I. cap. I.

[99] Aliquarum causarum ad mentem Avicennæ mentionem feci supra in

Dissert. II. p. 39. Plura, qui cupit, is adeat libr. I. Fen. II. doctrinam. II. in qua fuse XIX. capitibus omnis generis causas tractat. Dictarum compendium inveniet Cantic. part. II. a §. 175. usque ad §. 217.

per arterias & venas in universum corpus distributi. Speciatim vero cholerae putredinem esse causam febris tertianae: sanguinis, continuæ: melancholiae, quartanae: pituitae tandem quotidianæ.¹

XIV. Abhomeron Avenzoar scribit, Medicos solere unumquemque calorem præter naturam e corpore exeuntem vocare febrem: & si æger fuerit intemperiei biliosæ tantum, febrem tum fore de genere cholerae, quam, ait, vel in venis, vel extra venas, putrescere. Si in illis computruerit, oriri tertianam continuam, sine rigore, sine typo aliquo procedentem; verum si extra has, provenire inde tertianam simplicem cum rigore invadentem, & sudore declinantem. Præter hæc a cholera vitello simile, a bile prasina, a bile ærugini simile, peculiare, existimat, provenire febres. Ad hæc phlegma putrefactum, & sanguinem & humorem melancholicum, posse non modo singulatim, verum etiam plurifariam invicem conjunctos, omnis generis febres producere. Namque tertianam, quam vocant non puram, fieri e cholera phlegmate mixta: e sanguine atræ bili mixta aliam; & ex aliorum humorum mixtura iterum atque iterum alius generis febrem. Non modo dictum numerum humorum quaternarium, sed etiam pravam spirituum constitutionem causam esse, ut variæ febrium species oboriantur. Ita diariam febrem opinatur illorum vitio exoriri.²

XV. His, quæ utpote ad doctrinam de febribus spectant, non

[1] Vide lib. iv. Fen. i. Tractat. ii. cap. i. Ut quadantenus exponatur, quam verborum & copiosus Avicenna sit in dandis morborum causis, verbi gratia proferam in medium febrem ephemeram; quam, sentit, exoriri posse, vel a motione spiritus ad interiora, vel a nimia tristitia, vel a multitudine cogitationum, vel ex ira, vel ex vigiliis, vel e somno quieteque nimia, vel e gaudio, timore, labore, dolore, syncope, fame,

fiti, obstructione, ingluvie, apostemate, ficcitate & asperitate, soliditate ac condensatione cutis a frigore vel aquis adstringentibus, vel a vino, vel cibis calidis. De his, quomodo nempe unaquæque possit febrem diariam corpori importare, copiose ac prolixè dicit lib. iv. Fen. i. Tractat. i.

[2] Vide ejus librum de febrib. cap. i. ii. v. vi. vii. & xiii., e quibus memoratas rationes contraxi.

diffimilia sunt, quæ habet Haly Abbas. v. g. Quartanam, ait, ex humore melancholico, crasso siccoque, maturari nescio, oriri: ideoque etiam talem ægre solvi. Medicationem autem febrium putridarum in hoc consistere, ut calor extinguatur, ut humor putris evacuetur. 3 Cæterum commendat medicis Astronomiam, quam iis utilissimam putat. Aspertum conatur facere planum auctoritate Hippocratis, cujus librum de variis Lunæ, in signis duodenis, schematibus profert, atque docet, quid boni, quid mali, ipsius cum his congressus portendat? Sed librum hunc puto supposititium, & haudquaquam tanto auctore dignum. Eiusdem conditionis est liber prædictionum, quem, dicit, in capsula eburnea inventum: commemorat enim talis auctor varias gentes, tempore Hippocratis incognitas.

XVI. Rabbi Moyfes etiam, ut cæteri, Galeni sectam atque institutionem persequutus est. Quid? aphorismos, qui etiam nunc supersunt, e Galeno, demptis paucissimis de suo additis, excerpfit. Damascenus collegit præfagia futurorum eventuum morborum, partim ex Hippocrate, partim ex aliis auctoribus.

XVII. Si quisquam unus veterum Medicorum unquam curiosus fuit in dimensione virium medicamentorum, tum mehercule in his Alchindum nemo, me iudice, arbitror, excellet. Equidem Galenus agnovit quatuor facultatum gradus, sed obiter huiusmodi doctrinam tractavit; verum Alchindus eam ad regulas Matheseos redegit. Et, ut cujusdammodi cogitatum hujus abstrusæ scientiæ habeat B. L. indicabo, temperatum ab eo appellari medicamentum, in cujus compositione vel mixtione quatuor qualitates primæ sunt ad æquilibratam redactæ. Id Alchindus opinatur quinquemodis de æqualitate sua decedere posse. Primum esse, si excessus aliqujus qualitatis primæ se habeat, ut duo ad quatuor, vel 4.
ad

[3] Ita lib. de febr. cap. xii. xiii. | tio innotescet easdem res in utriusque
& xxii. Conferenti Haly Abbatis cum | scriptis exstare, & alterum ex altero de-
Constantini Africani scriptis nullo nego- | scripsisse.

ad 8. v. g. si quando calidæ duplo respectu frigidæ qualitatis in re quadam est: secundum, si caloris triplum, & ejus rationem esse ut 4. ad sex. vel 6. ad 9: tertiam, si quatuor calidi portiones adfuerint; rationem esse ut 5. ad 3. vel 9. ad 7.: quartum, si duplo adhuc pars una additur, rationem esse ut 2. ad 5. vel 11. ad 23. quintum tandem, si duplum iterum binis partibus augeatur, & rationem hujus esse ut 3. ad 8. seu 18. ad 38. Quantum vero ad decantatos quaternos facultatum quarumlibet gradus attinet, putat Alchindus rem quamlibet calidam primo gradu esse præsentibus duabus caloris, & frigoris una parte: reliquis interea qualitatibus in æqualitate positis. Rem esse secundi ordinis, quando quatuor caloris, & una frigoris adest pars: tertii ordinis, ubi octo caloris & una frigoris: quarti denique, quando sedecim caloris, & unica frigoris portio, adfuerit. Eandem, ait, rationem esse frigido calorem: aut sicco humidum, dicta proportionem, excedente: nominationem namque unumquodque sortiri ratione qualitatis inter cæteras dominantis. Hisce positis tradit quot modis medicamenta componenda sint. Ultro quidem profitetur, innumerabiliter id fieri posse: attamen arbitratur omnes propemodum ad sex genera redigi posse. In primum refert, si calidum cum calido: in secundum, si frigidum cum frigido: in tertium, si calidum cum frigido: in quartum, si temperatum cum temperato: in quintum, si temperatum cum calido: in sextum denique, si temperatum cum frigido, misceatur. Sed, ut ingenue fatear, non modo qualiscunque facultatum dimensio, verum etiam doctrina de compositione medicamentorum perincerta speciosaque est: et vix; quod probabile, quod verum sit, habet quicquam. Perpendat aliquis formulam, quæ mihi nunc in mentem venit, ad ejus hypothesis præcepta compositam: & nullus dubito, quin mihi sit astipulaturus, nihil exploratæ rationis in ejusmodi doctrina unquam iri repertum. En exemplum. Cardamomi drachmam unam, asserit, habere partem unam caloris, partem mediam frigoris, partem unam siccitatis, & di-

midiam humoris: sacchari drachmis duabus esse & caloris, & frigoris singulorum partes duas; siccitatis autem & humoris singulorum partem unam: myrabolanorum Indicorum drachmæ uni, & caloris & humoris esse singulorum partem dimidiam; frigoris vero juxta & siccitatis singulorum partem unam: emblicorum drachmis duabus esse caloris & humoris singulorum partem unam; at frigoris & siccitatis singulorum partes duas. Siquis jam subduxerit calculum, tunc innotescet quatuor & dimidiam partem caloris in hac mixtura inveniri, & totidem frigoris: siccitatis vero partes sex, & humidi partes tres. Quandoquidem vero tantidem caloris, quanti frigoris, ideoque existimat Alchindus, mixtionem hujusmodi ratione dictarum duarum qualitatum temperatam: & quoniam duplum. i. e. sex siccitatis, & simplex. i. e. tres partes humidi, hinc inde hanc medicamenti formulam esse siccam in primo gradu. At enimvero, si quis negaverit tot gradus, quot Alchindus posuit, seu calidi, seu frigidi, &c. rebus memoratis inesse, (persuasum enim habeo vix quemquam ejusmodi hypothesein ullis rationibus certam indubitataque effecturum) nonne sua sponte omnis inde deducta evanescet argumentatio? ⁴

XVIII. Abhenguesit, scriptor Arabs, commentarium de virtutibus medicamentorum confecit, doctrinamque Galeni tamen de iisdem facultatibus quadantenus amplificavit, atque plurimis exauxit divisionibus. Dabo qualecunque libelli compendium. Quandoquidem finis Medicinæ sit sanitas, officium itaque Medici esse, ait, addiscere ac investigare, ut ad dictum finem perveniat. Bisariam autem, existimat, medicum ad illum pervenire posse: agnoscendo scilicet corporis cujuslibet temperamentum; post hoc autem potentias ciborum & remediorum. Verum horum facultates & operationes indagandi, statuit, octo esse rationes. Primo, vult, rem conside-

[4] Hæc ex *Alchindi* lib. de medicinar. compositar. gradib. investigand. cap. | III. VII. IX. & XI. compendifeci.

derandam singulatim, quas actiones utpote naturaliter, & quas ex accedenti, suscipiat. Secundo morbum, cui medendum, an simplex an compositus? Tertio contrariis morbo sanandum. Quarto indagandum, ut potentia medicamenti sit æqualis potentiae corporis ægritudinis. Quinto, an debito tempore medicamentum operetur? an diu postea? si hoc modo eveniat, ex accidenti: si illo, effectum tunc ipsi proprium, esse. Sexto, an in unoquoque individuo, ac eodem tempore virtutem suam efficiat; an contra? utrumlibet ob modo memoratam rationem accidere. Septimo distinguendum, an medicamen eodem pacto agat in homine, ac in bruto quodam: sic Altercum turdis, & elleborum coturnicibus, cibum esse; haud quaquam vero homini. Octavo denique differentiam esse faciendam in medicamento atque cibo. Medicamentum namque mutare alterareve corpus ratione qualitatum primarum aut secundarum: atque cibum, quoniam de substantia sua aliquid corpori additur, augmentum, seu nutrimentum, corpori suppeditare. Cæterum fuscè agit de octonis saporibus simplicibus, ut de *pontico*, amaro, acido, acuto, austero, salino, pingui & dulci, quomodo e primis qualitatibus originem ducant, & quæ sint unius cujusque saporis vires ordinariæ. Verbi gratia *Ponticum* censet esse terrestrem, eum aggregare & constringere corporis poros; acutum esse igneum, & subtile reddere & mundare & vehementer calefacere: acidum esse frigidum & humidum, hunc bilem refrenare, & sanguinem ventremque stringere. Reliquos quos brevitas causa prætermitto, eadem ratione explicat. Quod autem ad ipsa medicamenta attinet, statuit, eorum quatuor esse genera. In primo collocat, quæ non mutant corpus, quatenus integræ permaneant: corpus tamen ab iisdem immutari, quatenus vitalitatem, seu animam exuat, fierique id a venenis, ut a morfu viperarum, propter intensum ca-

[5] Conferantur cum his, quæ supra | facultatibus scripsi.
Dissert. VI. pag. 88. de medicamentorum

lorem: vel ab opio, propter intensum frigus, aliquod corpus vivens perimente. In secundo ponit, quæ corpus immutant, & corrumpunt; hujus generis esse hyosciamum attenuando subtiliandove nimis, & cantharides putrefaciendo, corpus corrumpentes. In tertio refert, quæ corpus mutant, nimium eidemque calorem important, ut Euphorbium, ut pyrethrum, ut piper, &c. In quarto tandem genere habet, quæ in corpus quidem apta sunt alterationem inducere: vinci tamen ea a corporis robore, sic cepas, allium, sinapi, &c. calefacere: sic lactucam, hordeum &c. refrigerare corpus; verum non in tantum, ut periculum ingens ex eorum usu metuendum sit. Quæ in binis prioribus, quia ipso corpore valentiora sunt & id ipsum destruunt, hæc pharmaca corrumpentia, vel venena potius: reliqua autem, quæ in posterioribus generibus habentur, quia hæc in corpus, & id vicissim in illa agit, stricte vocanda esse medicamenta, putat.⁶

XIX. Alsharavius unus eminet inter omnes Arabes in tradenda signorum scientia. Uberius ac fusius eam pertractavit, quam ut hanc possem compendificare: verum tamen labris primoribus nonnulla attingam. Signorum genera tria tradit. Primi generis signa incolumitatem: secundi infirmitatem: & tertii conditionem corporis mediam, ostendere. Bipertitur denuo quodlibet genus, subque prima classi materiæ, subque altera accidentium signa, complectitur. Per materiam significat quatuor elementa, ut humidam, calidum &c. temperamentum corporis efficientia. Accidentium signa in tres species dispescit. Ex his enim alia tactu: alia functionibus perfectis & imminutis, percipi, ut sensuum motusque abolitionem, concoctionem ventriculi vitiatam &c. Exhibet præterea tres species majorum signorum. Ex his alia significare præterita, quæ recordativa vocat. v. g. aspectu corporis madidi

[6] Vide cap. I. III. V. & VI. de simplicium medicinar. virtutib. in gener. & in specie.

madidi conjectura auguramur sudorem præcessisse: alia indicare præsentia, & dici demonstrativa, ut pulsum magnum & frequentem ostendere vigorem & excessum caloris. Alia prodere futura, ac vocari *præsignificativa* v. g. ex viso saltu vel tremore inferioris labii prælagimus vomitum instare. In signis & accidentibus, ait, non rei, sed verbi tantum esse controversiam. Nam in ægroto, quæ accidentia sunt, eadem a medicis signa vocari. Ex signis alia esse, quæ nobis extra corpus apparent, ut mutationem coloris cutis, ejusdemque molitiem, duritiem, calorem, frigus & partium numerum. Constitutionem autem corporis interioris manifestari per signa e functionibus læsis, ex excretis, e loco doloris, ex alteratis a morbo membris, e communicatione, ut dentes, facies, cerebrum &c. quæ dolores suos cum aliis partibus nonnunquam participant, ex juvantibus & lædentibus, desumenda; Præter hæc recenset decem signa, quæ medicum docent rationem curandi ægrotum. Hæcque autem petenda esse, statuit, e cognitione morbi generis; e causa ipsius; e potentia infirmi; e temperamento, quo, dum sanus esset, præditus erat: e consuetudine: ex aëre & tempestatibus anni: e regione & loco habitationis: ex aëre, quomodo is tempore morbi se habeat: tandem ex ætate. His, tanquam generalibus positis, subjunxit singularia signa, ut temperamentorum, partium præcipuarum corporis, ejusdemque facultatum &c. quæ omnia accurate sane & cogitate scripsit. Eadem conditio est Practicæ ejus, in qua describenda miram accuratorem adhibuit; inprimis, vero ut ab initio monui, in tradendis morborum signis, tam præsentem, quam futuram, ægri conditionem, ostendentibus & prædicentibus, 7

XX. Johannes Mesues, quem nonnulli pharmacopæorum Euangelistam appellant, medicamento, censet, vim purgandi esse non ratione temperamenti, non quatenus contrarium agit in contrarium, non quatenus simile trahit simile; sed quia id

cœ-

[7] Vide Theoricæ tract. vi. cap. iii.

coelitus talem sortitum est facultatem, posteri dixerunt ob qualitatem occultam, vel ratione totius substantiæ. Astipulatur quidem Platoni, sentienti singulis rebus Naturam singulas indidisse proprietates, quarum ratione singulares quoque facultates habeant, easque ratione formæ & motionis insitæ; siquidem nullius rei actio propria esse potest ulla, nisi quam forma ipsa excitet seu dirigat; verum hæc demonstrare non esse Medici, sed Philosophi altiora contemplantis, Neque tamen inficiatur Medicamentum humores purgare, sed Naturam, vult, actionem ejus inchoare, limitare, dirigere. Humorum quippe evacuatio Naturæ est opus, ast Medicamentum ipsius Naturæ artificis instrumentum. Verum enim vero, utut hæc prolata sint, adminiculo tamen qualitatum tum primarum, tum secundarum, explicat medicamentorum facultates, pariter atque prædecessores, disciplinæ Galeni professores, solebant. Porro, quod ad medicamentum generatim pertinet, statuit, quanto id temperamento hominis medio propinquius, tanto id salubrius: contra, quanto id remotius, tanto malignius, habendum esse. Et ubi id qualitatibus a medio hominis temperamento plane recedat, tum venenum potius, quam medicamentum, dicendum Suaveolens medicamentum, autumat, foetido salubrius. Fragrantiam enim, partes principes facultatum roborare, spiritus instaurare, & facultates animamque exhilarare; contrarium autem in foetore observari. Qua de causâ vero sua cuique plantæ sit virtus, putat esse rationem, quod singulæ e terra alimentum sibi conveniens atrahant: ita vitem, ait, dulce: Lupinum, nitrosum: cucumerem agrestem, amarum, ex partibus terræ adustis natum, alimentum attrahere. Quid? plantas, existimat, vitari, ac viribus diminui, nec non subinde internecinas seu venenificas fieri, si quando debito in loco vel humo haud provenerint: aut si in vicinia aliarum sibi dissensium plantarum sitæ: quin etiam Solis aliorumque siderum positus, atque contagiones, multum pollere ad peregrinas cuipiam plantæ conciliandas vires. Licet ab initio

Mesues

Mesues negaverit purgantia humorem evacuandum attrahere: verum tamen, an hujus canonis immemor, in sequentibus posuit purgans quoddam vi attrahendi insita, ac quasi delectu quodam ex venis, & corporis meatibus, sensum fugientibus, proinde ac magnes ferrum, aut succinum festucam, cognatum sibi quemque humorem ad se in ventriculum & intestina rapere. Purgationis tamen modum, qui per alvum fit, naturam potius, quam eum, qui per os, moliri. Materiam enim ob insitam gravitatem nullo negotio ad inferiora ruere. Adhæc plures venarum meatus, excrementis expellendis dicatos, ad intestina, quam ad ventriculum, ferri. Proinde Naturam non ventriculum, sed intestina, excrementorum evacuationi destinasse: illius namque munia esse attrahere, horum vero expellere. ⁸ At enimvero, habeat se actio purgationis, quomodocunque velit, non inficiaturum, putat, quemquam, evenire non raro, ut purgationi immodicæ succedant febres, alique affectus. Quapropter autem ejuscemodi oboriantur, plurifarias reddit Mesues causas. Nempe purgans quoddam, quia præter modum calidum ac acre est, in corpore subinde intemperiem calidam & siccam relinquere: vel quia materiam quidem commovit, sed non expulit, ideoque eam computrescere, ac febrem excitare: vel quia purgationi immodicæ supervenerunt vehementes, aut animi, aut corporis, motiones: vel quoniam frigoris interventu pori corporis fuerunt coangustati, atque adeo transpiratio insensibilis impedita: vel quia calor Solis humores a medicamento commotos insuper incendit: vel eapropter, quod ea, quæ materiam coquere & expulsionem aptam reddere debebant, non fuerunt prius sumpta; quocirca medicamentum, dum crudam trahit materiam, interdum eam dissolvat quidem, verum haud evacuet, sed conculcet potius, & auctor sit, ut facile putredinem subeant humores. Dolorem capitis, opinatur, purgationem efficere, vaporibus a medicamento, præsertim violenter, aut imperfe-

cte,

[8] Vide Intentionis. I. cap. I. & II.

etc., vacuante, in caput allatis: ut & originem ducere possent ex causa aliqua externa, ut capitis calore, frigore & similibus. Vertiginem vero, quod aliquando vapores a medicamento moti & sublatis caput petant, ibique motum rebus agitatibus proprium excipient, qualis est aquæ in gyrum commotæ, vel vorticis in modum circumactæ. Pari modo & vapores, in cerebri ventriculis & arteriis circumactos, una secum spiritus circumagere: maxime vero, quo loco nervi, sensuum opifices, exoriantur. ⁹

XXI. Plerique medii ævi scriptores eandem cantilenam cantant. Siquis id negotium sibi dederit, & obiter modo inspexerit Mesuæ filium, ¹⁰ Averrhoem, ¹¹ Elluchasem, ¹² Isaa-

[9] Ita in Intention. iv. cap. i. i. i. & i. i. i.

[10] Verbi causa afferam, quæ habet summ. i. i. i. cap. i. de dolore capitis, quem Sodom appellat. Ita interpres Arabicum Latine reddit. *Intentio in curatione hujus egritudinis, si sit complexionalis, & non habens materiam, est alterare & sedare tantum. Et si est cum materia, circa alterum duorum occupabimur, vel utrumque & sunt aut abscissio causæ, aut sedatio doloris, aut utrumque.* c. ii. memorat Sodom calidam, vel a sanguine, vel a bile, originem ducentem. cap. i. i. i. scribit. *Loquemur deinceps de soda frigida, si sit sine materia, si sit cum materia phlegmatica, vel melancholica, si sit permixta, si sit ventosa.* De reliquis corporis affectibus deinceps pari modo differit.

[11] Is in libro de febrib. sæpenu-mero mentionem facit temperiei frigidæ, calidæ, &c. cap. i. scribit. *Incipimus a mala complexionem universaliter totum corpus ambiente, quæ febris nuncupatur.* cap. iv. de diuturnitate accessio- num hæc habet. *Paroxysmus longus est*

propter ipsius humoris tarditatem, & paroxysmi ipsius plus continuantur, quam Cholera paroxysmi, quia iste humor putrefactioni est magis appropriatus. cap. vii. ita de causis febrium ratiocinatur. *Et scias, quod compositio febris est a causa locali, aut a causa materiali. Item causæ materiales tres habent modos. Unus est, quando duo miscentur humores, & tunc materia febris fit inter illos duos humores simplices, qui singulas possunt facere febres. Item alius modus est, ut una fiat putrida, & alia hectica. Tertius modus est, ut unus modus faciens febrem sit cum apostematibus, & alius sine. Et aliquando componuntur duæ febres, & miscentur earum paroxysmi absque eo, quod materia misceantur: & hoc propter causas locales accidit, sicut possibile est, ut una esset intra venas, & alia esset extra, & in hoc genere locatur febris, quæ hemitritæus nuncupatur. Et aliquando humores febrem facientes erunt vicini, sed non mixti. Et possibile est etiam, ut omnes istæ species ad invicem componantur, &c. Cujusmodicunque hæc fuerint, non dubitat tamen Averrhois cap. x. sequentia, de Rationis in Me-*

¹² Isaacum Israelitam, hujus filium adoptivum, ¹³ Serapionem, &c. ¹⁴ Inveniet utique eos decreta Galeni propagasse, & omnimodam corporis valetudinem quaternario element-

Medicinæ instabilitate, scribere. *Necessaria est in hac arte prater universalium rerum cognitionem experientia, propter quam particularia principia habeantur, in eo, quod in unoquoque individuo fieri debet. Et scias, quod ipsa principia scribi non possunt omnia, quia sunt infinita. Et ista pars scientiæ medicinalis nobis vetat perfectionem habere in hac arte, eo, quod magis appropriata est Experientia, quam Rationi.*

[12] Is scripsit librum, quem nomine Tacuini Sanitatis nuncupat. In hoc agit de sex rebus non naturalibus, quatenus suas quæque vires in corpore Humano edant. Galenicorum ratiocinatio dicendi generi operam dedit potissimum; Mentem enim suam quaternis qualitatibus principibus declarat.

[13] Ille, cap. i. finivit febrem, quod ea sit calor, innaturalis, a corde exiens, & arteriis ad omnia membra corporis, ejusque nocens actioni. cap. iiii. xxxi. & xxxiii. statuit causam febrium esse, quatuor humorum putrorem, vel aliam eorum quoquo modo conceptam vitiositatem. Verum cap. xxvi. improbat eorum sententiam, qui dicunt, quod fumus de ebullitione sanguinis, qui adscendit ad caput, sit calidus & humidus; quia fumus ad caput adscendens, si fuerit humidus, eliquabitur in pectoris concavitate, descendens & de pectore in diaphragma, & ibi apostema generabit, quod vera pleuritis nuncupatur: pars vero fumi, quæ in capite remansit dissoluta, per poros cum sudore, & fumo egreditur; unde dicimus, quod fumus, qui fit ex ebullitione

sanguinis, est calidissimus & siccissimus de genere Cholera rubra, unde non potest eliquari inferius ad diaphragma, sed in cerebri pelliculis inviscatur, & generat ibi apostema, quod Phrenesis dicitur. Filius ejus, facta cap. i. facultatum naturalium, & cap. xxiv. putredinis causæ, more sectatorum Galeni, mentione, cap. xxix. accessiones febrium, intervallis redeuntes, oboriri, existimat, ratione materiæ omnifariam seu motæ seu in quiete positæ. Verbi gratia: si materia, scribit, fuerit cholERICA, tertianam veram generat, 12. horas tenens, & 36. quiescens: si sit phlegmatica, amphimeriam facit, 18. se horis movens; & 6. quiescens: quod si melancholia, quartanam generat, quæ 24. horis movetur, & 48. quiescit. Causa diversatis harum gravitas & levitas esse materiæ ad putredinem convenientis. Parilia fere habet. cap. xli.

[14] Is etiam, ut cæteri, cap. xli. statuit, febrem diariam oriri e sanguine, sine putrore tamen, calefacto: cap. xlii. Tertianam a putredine bilis: cap. xiv. quotidianam a phlegmate putrefacto & a calore immodico: & cap. xv. Quartanam ex adustione aut sanguinis, aut bilis, &c. Imo in toto libro, quem de Praxi Medicinæ scripsit eodem dicendi & ratiocinandi genere usus est, quo cæteri Arabes vel Judæi. Librum autem de medicamentis simplicibus collegit e Dioscoride, Galeno, Rhase, Aben Mesue, Abhenguesit, Isaac Aben Amram, & quamplurimis aliis, quibus fere nihil de suo addidit.

mentorū numero, & ex his ortarum temperierum octonario: item quaternario humorum, aut alii atque alii spirituum constitutioni, aut putredini seu exuperantiæ alicujus humoris, &c. retulisse. Sed Satis de Arabum Hebræorumque Medicina.

XXII. Post Galeni e vita excessum inter Latinos de Medicina scriptores nobilis est Q. Serenus, cujus versus, quibus tradit variorum medicationem morborum, adhuc nobis supersunt, verum is non est curiosus in causis morborum abditis indagandis: proinde asseverare non possum, cuinam Medicinæ sectæ fuerit addictus. Eadem ratio est Nicandri, quem, quamvis longe ante Galenum vitam degerit, ideo heic commemero, quia de Theriaca & alexipharmacis Græca metra composuit. Reliqua est etiam Epistola Vindiciani, in qua conqueritur de ignorantia medicorum, sui temporis æqualium. Narrat præterea Imperatori Valentiniano de curationibus quorundam ægrorum a se bene peractis. ¹⁵ Discipulus ejus Octavius Horatianus, qui idem est, qui alias Theodorus Priscianus vocatur ¹⁶ quamquam leviter ratiocinia medicorum tangat, medius mihi habetur. Namque Hippocratis subinde defendit partes; aliquando Asclepiadis placita, interdum etiam Methodicorum, amplexus est; quandoque videtur Galeni sectam sequi. ¹⁷ Marcellinus, pari modo ut Scribonius Largus & Ni-

[15] Hæc Epistola Libro Marcelli de medicam. est præfixa.

[16] Ut apparebit ei utriusque scripta inter se conferenti.

[17] Exempli gratia adducam quædam loca, ut e Præfat. libr. I. Inest nobis, scribit, calor ignitus, qui cum se in altioribus præcordiorum locis repentina aliqua necessitate commoverit, & velut advectus tempestate, loca aliqua naturaliter quietata turbaverit, vaporem acriorem procurat, & tum quidem ex altitudine stomachi febrium ferit originem. cap. XIII, taxat nonnullos methodicos, quod cali-

dis & chalasticis adjutoriis, sæpe ipsam hepatis substantiam dissolverint. cap. XXI, libr. II. Fit itaque Rheumatismus, licet de phlegmate speciali, natura frigida quam maxime fiat, attamen ex aliis humoribus calidioribus aliquando commotiones existit: frequenter autem hoc phlegma, licet natura subpingue sit, velut est vulnorum sanies, attamen cum se inter articulorum conjunctiones, usu commotionum viscaverit, tunc tardi gressus, tunc dolores vitandi, tunc tormenta graviora succedunt. Libr. III. de mul. pass. secundum Methodicorum hypothesein loquitur, ut cap,

Nicolaus Myrepsus, monumentis medicaminum compositiones & virtutes, omisso ratiocinativo dicendi genere, mandavit. Plinii secundi titulo superbit quidam auctor, qui quinque libros de Re medica scripsit: eundem autem Galeno posteriorem esse conficitur ex his, quia semel atque iterum Galenum citat.¹⁸ Suppositius etiam auctor mihi videtur. L. Apulejus Madaurensis, qui de viribus complurium herbarum scripsit: stylus enim admodum diversus est ab eo, cujus metamorphoses & reliqua scripta etiam nunc extant. Nec pluris æstimandus est libellus de Betonica, Antonio Musæ vel Apulejo ascriptus: dictio enim, quam in hoc libello deprehendes, neutri auctori convenit. Est & alius Theodorus, qui nonnulla de Diætâ literis prodidit, sed mihi Theodori Prisciani cum hujus scribendi ratione comparanti videntur utrique idem esse; de virtutibus enim medicamentorum eodem modo ratiocinantur fere, ut methodici assolebant. verbi causa. *Crocum frigidum est & scalticum; sampsucum calidum & calasticum est: spica celtica & cassia æqualis est & stiptica: myrrha calida & glutinosa & scaltica est: mastix intus cathartica, foris tonetica: folium frigidum & toneticum est: ros syriacus frigidus & scalticus est: Galbanum calidum & calasticum est: Squinantium calidum & thermanticum &c.*¹⁹

XXIII. Constantinus Afer Græcorum pariter & Arabum eruditum pulverem attigit, & more istius seculi, quo vixit, docte

cap. 11. Sunt varia & diversa causa matricem frequentius alterantes, quæ licet sub duabus præcipue principalibus passionibus, constrictionis, vel laxationis comprehendantur, tamen etiam sub certis accidentibus, alias causas efficiunt. Usurpat etiam more Methodicorum vocabula medicamentorum, ut encolpismi, encatisma-tum, chalaisticorum. libr. 4. Asclepiadis opinionem de humorum secretionem, cujus supra Dissert. xv. pag. 220. mentionem

feci, amplectitur.

[18] Ut libr. iv. cap. xxvi. xxix. xxxix. xli. xlii. & libr. v. cap. xxv. & deinceps tradit victus rationem eorum, qui calida vel frigida hepatis & splenis intemperie laborant, quin etiam podagra ex cholerico humore. Cujusmodi morborum causas frustra quisquam apud Plinium secundum quæret.

[19] Hæc e cap. ix.

docte ac enucleate scripsit. Et, ut quoddam exemplar doctrinæ ejus proferam, dabo aliqua ex scriptis ejus excerpta. Medicinam bipartitus est in Theoriam & Praxin. Theoriam esse perfectam rerum, solo intellectu investigandarum, notionem, subjectam rerum peragendarum memoriæ. Praxeos vero esse monstrare, ut ea, quæ aliquis in Theoria addidicit, seu sensuum seu manuum operatione, sint hominis ad utilitatem dirigenda. Theoriam divisit tripartito, (1) in rerum naturalium, (2) in non naturalium, & (3) in earum, quæ præter naturam sunt, cognitionem. Rerum naturalium in numero ponit elementa, temperamenta, humores, membra, facultates, actiones & spiritus. Ex his tria, ut elementa, temperamenta & actiones esse sensibilibus juxta & insensibilibus secum communia: reliqua quaterna vero sensibilibus tantum esse propria; dicta septem autem ideo naturalia vocari, quia causæ sunt, ut quoddam corpus animatum subsistat. Sex res, a medicis non naturales appellatæ, satis notæ sunt. Præter naturam tria esse ut morbum, morbi causam, & symptoma. Elementum dicit esse simplicem minimamque corporis compositi particulam: & quod ad ejus numerum attinet, assentitur veteribus, quaternarium elementorum numerum statuentibus. ²⁰ Ita etiam in tradenda corporis cujusmodicunque constitutione plerumque Hippocratis, Galenique placita est amplexus. An vero quædam ipsi singularia sint, dijudicabit B. L. si quando dicenda exempla secum reputaverit. Spiritum, ait, esse corpus subtile, in corpore humano e corde ortum, ad arterias delatum, ad vitalitatem corpori inducendam. Hunc respirationis pulsusque auctorem: hunc, posteaquam a cerebro in nervos derivatus, motionum sensuumque quorumlibet causam esse. Et hoc præsentem corpus vivere, absente vero mori, apparere ex hoc, quia motus ventris & oris, labrorumque ac pectoris in agone indicent, spiritum e corpore exire foras. Duplicis generis hujusmodi

[20] Vide ejus locor. commun. libr. I. cap. II. & III.

modi spirituum in corpore inesse: alterum vocat vitalem, & hunc nutrimentum ab aëre capere, animationemque in corde indipisci, e quo deinceps in universum corpus didi, & pulsus & anhelitus, atque adeo vitæ, auctorem esse: alterum appellat animalem, quem ab illo primordia generis ducere, atque in cerebro naturam suam fortiri, inibique efficere cogitationem, memoriam, providentiam; & ex hoc per nervos in reliqua corporis membra demissum, sentiendi movendique potestatem nancisci. Non uniusmodi singulis hominibus spiritum, quem medium cerebri ventriculum incolere, sed suum quibusque singularem, esse. Aliquos enim præditos spiritu subtili, claro ac puro: talemque esse cogitationis, bonæque perceptionis, atque rationis & auctorem, & dispositorem; aliquos vero habere spiritum, contrario, ac dixi, modo constitutum, eundemque levitatis, stultitiæ atque amenitiæ auctorem. ²¹ De corporis partibus, putat, alias esse temperatas, ut cutim, ut cuticulam: alias intemperatas, quia plus aut minus quaternis principibus qualitatibus referatæ; universe tamen si illæ considerentur, calidas esse eas, quæ sanguinis sunt consortes: frigidas autem, quæ hujus exortes. Sigillatim vero si membra corporis aliquis cum animo suo consideraverit, apparere, ratum habet, renibus, splene, jecinore, &c. cor calidius esse. Frigidarum partium, ut ossium, cartilaginis, tendonum & nervorum, &c. pilos longe frigidissimos: humidissimam pinguedinem: & siccissimos pilos & ossa. ²² Ex facultatibus naturalibus quatuor magni pendit, appetendi puta, continendi, digerendi, expellendique facultates. Has in plerisque corporis membris inesse: absque illis enim si essent, hæc nequiquam functiones suas obire posse. In summa dictas quatuor Naturæ tam sanitatem conservandi, quam infirmitati subveniendi ergo, ancillari. ²³ Cor-

dis

[21] Ita philosophatur in libro, cui titulus est de animæ & spiritus discrimine.

[22] Hæc locor. comm. medic. lib. I. cap. VII.

[23] *Ibidem* libr. IV. cap. IV.

Rr

[24]

dis arteriarumque motionem, quam antecessores ejus cum dilatatione constrictioneque follis compararunt, ait, non ita se habere penitus; sed illam a facultate cordis, aërem appetente, perfici. Hanc facultatem Cor dilatandi, aërem ad se e pulmonibus, ad quos beneficio pectoris venit, trahere: arterias vero eundem beneficio dictæ facultatis e corde ad se attrahere; cujusmodi attractionem flatus dici, sicque deinde per universum corpus distribui. ²⁴ Quandoquidem in Africa, ubi Constantinus vixit, in more est positum, ut mancipia sæpenumero veneant, empturientibus auctor suggerit signa, quibus cognoscendum an mancipium sanum, nec ne sit? Et primo colore corporis effici, putat, qualisnam humor cæteros, qua qualitate qua quantitate, præcellat. Tradit deinde alia cujusmodicunque corporis constitutionem significantia. v.g. Alopeciam indicare cerebri intemperiem: vocem raucam, lepram: balba verba, copiam phlegmatis in cerebro: halitum oris foetidum, putredinem humorum, &c. ²⁵ Quod vero ad morborum explicationem pertinet, arbitror, Constantinum ex sententia Galeni dixisse. Quatuor qualitates principes, totidem corporis humores, & exortæ ex his omnis generis intemperies, faciunt in declaranda morborum causa synectica utramque paginam. v. g. Venenum canis rabidi, asserit, propter nimiam siccitatem & vim desiccandi, qua id refertum, cerebro admodum nocere: hinc horrorem aquæ, & cætera symptomata, exoriri. ²⁶ Apoplexiam ut & Epilepsiam a ventriculorum cerebri, propter abundantiam phlegmatis, obstructione nasci. In illa tres cerebri ventriculos subito oppilari: qua de causa membra, sensui ac motui voluntario dicata, obdenegatum facultatis sentiendi movendique influxum, torpida, & quasi inanima, jacere. In hac, Epilepsia videlicet, non adesse omnium, sed quorundam, cerebri ventriculorum, &

[24] *Ibidem* cap. v.

[25] Plura, si desiderentur, legas
lib. I. cap. xxiv. d. loc. comm. & Rha-

sen. ad Manforem lib. II. cap. xv.

[26] *Ibidem* lib. VII. cap. xx.

& nervorum, membra corporis moventium, obstructionem.
²⁷ Si verum est, ut perhibent, ²⁸ Constantinum seculo decimo in Medicina inclaruisse, conficitur ex hoc variolas, non esse novum morbi genus: quippe laudatus auctor earum facit mentionem, & præterea addit, veteres eas ignis carbonibus, *Siri*, & filias ignis, appellasse. Causam autem earum a menstruo, quo putat foetum in utero nutriri, deducit: & quia id quibusdam rebus refertum, quæ non ex usu nutritus infantis sint, has deinceps in corpore collectas ad corporis exteriora propelli; ubi tandem vel ab aëre contagioso, vel ab errore in diæta commissio, ebullitionem humoribus inducente, tandem aliquando activæ reddantur. ²⁹ Si Haly Abbas Constantino fuerit ætate posterior, ut fertur, constat ex utrorumque collatione Haly Abbatem Constantini libros exscripsisse vel e Latina in Arabicam linguam convertisse.

XXIN. Quemadmodum Constantinus Africanus, ita eodem fere modo in declarandis morborum causis procedunt auctores scholæ Salernitanæ; nec non liber, qui titulo *Macri* superbit, ubi hic vires medicamentorum peculiaribus gradibus, pariter ac Galenici assolent, dimensus est.

XXV. Gariopontus quoque plurimum sectatur Galenum. Dictionem sententiæ meæ argumentari possum exemplo *monopagiæ*, quam, statuit, a bile rubra & sanguine oriri. ³⁰ Ita etiam sensit Epilepsiam provenire sanguine viscido atque felle nigro, cerebrum, animæ habitationem, petentibus. ³¹

Phre-

[27] Ibidem libr. ix. cap. vii.

[28] Mercklinus in Lindano redivivo & alii, quos indicat. Et ante Constantinum Rhasis variolarum passim mentionem fecit.

[29] Vide loc. comm. med. lib. viii. cap. xiv.

[30] Ita libr. i. cap. iii. „ Si Cholera rubea & sanguine mixto, u-

„ na pars capitis in acutum dolorem „ venerit. Monopagiam Græci dicunt: si & oculus simul cum una parte capitis, Hemicraneum ab eis dicitur, ex eisdem causis, quibus & superior passio nascitur.

[31] Ibidem. cap. vi. Tria hujus morbi, ait, genera esse, ut Analepsiam, & Epilepsiam. Analepsiam dici eo, quod sacras capitis partes sensu privet.

Rr 2

Epi-

Phrenitidem veram, ait, e sanguine vel cholera: spuriam vero e phlegmate & cholera, fieri. ³² Podagram, cujus duas species esse, calidam utpote & frigidam, exoriri putat ex aliquo quaternorum humorum. Neque vero ex his, tanquam per simplicem supervenientem materiam solum, solere *rheumatismos* fieri; sed subinde in causa esse quatuor qualitatum primarum intemperiem seu simplicem, seu compositam. ³³ Febrem esse calorem immodicum, cordis arteriarumque actiones naturales lædentem. Tria posuit febrium genera: unum in spiritibus: alterum, in humoribus: & in solidis, tertium. Febres, quae in spiritibus, appellari diarias. Ex humoribus vero v. g. e phlegmate intra vasa putrefacto, & id quidem a calore præter naturam a corde procedente, fieri *amphemerinam* synocham: phlegmate autem extra vasa putrefacto oriri quotidianam intermittentem: & *causonem*, cholera rubra in vasis putrefacta: ab eadem vero extra vasa, tertianam intermittentem. Eadem reliquorum humorum excedentium conditio est, quos vel simplices, vel & omnifariam mixtos, arbitratur, febres efficere. E solidis, ut carne, pinguedine, venis, arteriis & nervis, præter naturam calefactis, fieri tertium genus febrium, hæcticarum scilicet. ³⁴ Aliquando Gariopontus more Methodicorum ratiocinatur, quod liquet, cum dixerit omnes febres typicas esse vel strictas, vel solutas, vel mixtas. Item sudorem esse utilem, si solutio *passioni* infuerit: sin vero strictura, attendendum tunc ad infirmitatis magnitudinem. ³⁵

XXVI. Restat quidem, ut posterioris ævi scriptores, ut Rogerium, Rolandum, Arnoldum de villa nova, Petrum Aponam, ³⁶ Gentilem Fulginatem, Franciscum Pedemon-

Epilepsiam, a mentis & sensus oppressione, quibus occupatis etiam corpus possidetur. Catalepsiam vero esse passionem epilepticorum cum febre, quæ epilepticis non est, quos spumam per os & nares digerere, quod catalepticis non solet usu venire.

[32] *Ibidem* cap. viii.

[33] Vide libr. iv. cap. iiii. iv. & vii.

[34] Vide libr. vi. cap. i. vii. & seq.

[35] *Ibidem* cap. viii. & libr. viii. cap. xi.

[36] Qui scripsit librum, quem vocat conciliatorem differentiarum philosophorum

tium, Gordonium, Guainerium, in ævo, quo vivebat, a quibusdam Monarcham Medicinæ vocatum, Savonorolam, & sexcentos alios, recenseam: verum, quoniam omnes prope, qui usque ad seculum XVII. inclaruere, doctrinam Galeni, & Arabum illius placita mirum in modum amplificantium, professi sunt, ea de causâ ego horum recensione supersedeo; siquidem satis superque de dictorum placitis scripsi.

XXVII. Oblivioni tamen non tradendi sunt morbi totius substantiæ, quos Fernelius primo in Medicinam invexit. Sensit enim triplicem morborum in partibus *similaribus* ³⁷ differentiam. ³⁸ Primam esse sitam in materiæ immoderatione, alteram in intemperie: tertiam denique in formæ seu totius substantiæ corruptela. Etenim, quoniam tria sunt, ut materia, forma & temperamentum, ex quibus pars unaquæque *similaris* constituitur, perque hæc quoque subsistit atque conservatur: ita etiam hæc tria in culpa esse, ut dicta pars aut bene, aut male, subsistat. Namque illorum trium integritatem & moderationem, partis esse sanitatem, eorundemque contrarium i. e. immoderationem, morbum. Totam autem rei substantiam, statuit, esse perfectionem & integritatem, qua res unaquæque consistit. Hæc quoties immutetur, & de perfectione decedat, rem totam continuo perfringi: ipsamque illius decessionem, morbum esse totius substantiæ, seu hujus cujuscumque corruptionem; cujuscumque inquam, quia si ea fuerit penitus corrupta, non posse, quin insimul ejusdem interitus propediem sit affuturus. Cæterum totius

phorum & medicorum: pertractavit in primis res, quæ in quæstione versantur, de quibus dialectice disputavit. Temperare mihi nequeo, quo minus hoc loco afferam descriptionem futilem medici ab aliquo antecessorum traditam. *Medicus est invidia pelagus inexhaustum, detractionis organum, indefensa aut indefessa ambitionis perforata clepsydra, aliena veritatis garrulus contradictor, ignorantia propria inconfessor, inexcusabilis in-*

firmorum neglector.

[37] Quarum denæ species ab Anatomicis enumerantur ut os, cartilago, ligamentum, membrana, fibra, nervus, arteria, vena, caro, & cutis. Hæc rursus dividuntur in *spermatikas*, sanguineas & mistas. Vide Anatomiam Bartholini in Proem. ut & alios auctores, qui copiose de hujus generis partibus disseruerunt.

[38] Vide Patholog. lib. I. cap. VII.

Rr 3

[39]

tius substantiæ morbum, five simplicem esse corruptionem, five putredinem: illam esse spiritus innatique caloris, qui præcipua est partis substantia, dissipationem ac extinctionem; hanc vero substantiæ partis dissolutionem. Hujusmodi morborum præterea duo genera posuit, altero manifestos, ut scabiem, phthisin, &c. altero occultos, complectitur. Hos rursus tripertitur in pestilentes, contagiosos atque venenatos. Occultos autem nominat, quia corruptelam & perniciem ab occultioribus vel involutioribus, iisque maxime externis, causis habeant: esse enim harum aliquas, tota *essentia* nobis contrarias & infensas, si modo quicquam earum nos, ut decet, attingat, id tum omnino lædere assiduumque incrementum sumere: aliquas vero tota specie nobis esse adversarias; & harum alias cum aëre spirando trahi, ut Pestilentia, &c. morborum contagiosorum semina: alias extrinsecus nos attingere, ut canis rabidi, vel alius venenatæ bestiae, virus: alias intro sumi vel cibi, vel potus, vel medicamenti specie. Præterea dari venenum, quod halitu nos ferit, omnium præsentissimum; quod, quum multo tenuissimum sit, spiritu haustum, celerrime per pulmones in cor, viscus vitæ nobilissimum, & in arterias, inque universum denique corpus obrepere, primumque spiritus, deinde humores, postremo partium substantiam, labefactare. ³⁹ Quomocunque hæc a Fernelio posita fuerint, Sennertus tamen inficiatur putredinem, ulcera maligna & spiritus dissolutionem, esse in numero morborum totius substantiæ referendas: quoniam dictorum causæ ad qualitates principes referre queunt; verum e diverso, si maligna & venenata causa læsionem vel affectum in parte simili excitet: & si idem affectus sanescere remediis, respectu qualitatum principum agentibus, nesciat; sed id fiat occulto modo, vel ratione totius substantiæ, in tali remedio singularis;

[39] Hæc excerpti e lib. xi. cap. ix. x. | compendium contuli.
& xi. de abdit. rer. caus. & verba ad

ris, tunc non dubitat ejuscemodi affectum ad morbos totius substantiæ referre. 4º

[40] Plura vide apud dictum *Sennertum* in Instit. libr. II. Part. I. cap. IV.

DISSERTATIO XVIII.

DE

*Ægyptiorum & Asiaticorum tum veterum
tum recentiorum medicorum placitis.*

Soloni in præfecturam Ægypti Saiticam profecto, deque rebus antiquis magna cum cura & diligentia sciscitanti, fertur quidam de senioribus sacerdotibus dixisse, *o Solo, Solo, vos Græci pueri semper estis, juvenis semper vobis est animus, in quo nulla est ex vetustatis commemoratione prisca opinio, nulla cana scientia.* ¹ Arrogabant enim sibi veteres Ægyptii plerarumque artium inventionem & perfectionem. Nec mirum, si etiam de Medicina a majoribus suis inventa atque instituta insolenter gloriati sunt. Ut autem historia Medicinæ neu manca quodammodo neu imperfecta sit, in animum meum induxi hoc capite quædam de eorundem Medicina scribere.

II. Siquidem varo perpauca apud varios auctores, quorum libros etiam atque etiam pervolutavi, illorum medicinæ exempla extant; idcirco diffido me posse quoddam Medicinæ specimen exhibere. Quid? quod illa pauca, a me jamjam proferenda, inter se congruere non videntur. Nec mirum, si ea nobis non cohærentia, dissidentanea, superstitiosa, imo ridicula, videntur: quippe e variis auctoribus, quorum quisque id, quod ad stabilendam suam hypothesein faciebat, cum maxime ex Ægyptiis

[1] Hæc Plato in Timæo.

ptiis excerptis, deprompta sunt. His porro addatis, velim, prout Græcorum aut Latinorum & reliquarum gentium; de hypothefibus philosophiæ vel Medicinæ nec olim erat, nec hodie est, consensus; ita fortassis etiam priscorum Ægyptiorum erat ratio. Sed ad rem.

III. Medicinam primo ab Ifide repertam statuebant Ægyptii, scripsisse autem Hermetem, Osiridis scribam sacrorum, & Ifidi a marito, diversis nationibus bellum facturo, consiliarium & administrum datum, ² de medicina sex libros, quos Pastophori, ædium sacrarum custodes, ediscebant. In dictis libris continebantur ea. quæ ad corporis constructionem, ad morbos, & instrumenta, & medicamenta, & oculos & muliebria, pertinebant. ³ Sacrorum scribæ etiam asservabant librum sacrum *Ambrem* dictum. Ex hoc de aegroto judicabant, prædicebantque futuram qualemcumque aegri conditionem, atque eam ex aegri decubitu signis quibusdam perspiciebant. ⁴ Parilia forte in hoc libro erant, qualia in aphorismis vel Coacis præfagiis, vel prædictionibus Hippocratis continentur.

IV. Quantum vero eorum philosophandi rationem, quatenus ea Medicinæ convenit, attinet, censebant materiam fuisse rerum principium, ex qua deinceps quatuor elementa discreta, perfectasque complures animantes duxisse ortum. Ex singulis elementis bina fecere, marem & foeminam. Aërem marem judicabant, qua ventus est: foeminam, qua nebulosus & iners. Aquam virilem vocabant mare: muliebrem omnem aliam. Ignem nominabant masculum, qua ardet flamma: foeminam, qua

[2] Ut habet *Diodor. Sic.* lib. i. cap. xvii. xxv. *Syncellus* Chronogr. pag. 55 scribit *Tosorthum* vel *Sosorthum* Dynastix iii. secundum regem, ob medendi peritiam ab Ægyptiis pro Æsculapio habitum.

[3] *Clemens* Alexandr. Strom. lib. vi. Pastophori erant teste *Horo Apoll.* Embl. xl. ædis custodes. *Apulejus* Metamorph.

lib. xi. coetum Pastophororum vocat sacro sanctum collegium.

[4] *Horus Apoll.* Embl. xxxvii.

[5] *Diogenes Laert.* in Prooem. Alii putabant humidum quoddam ab initio tria prima corpora effecisse ut terram aërem & ignem *Plutarch.* de Ifide & Osiride.

qua lucet innoxius tactu. Terram fortio-rem, ut saxa cautes-
que, mares appellabant: foeminæ nomen assignabant huic tra-
ctabili ad culturam. ⁶ Ex horum quatuor elementorum com-
mixtione non modo mundum, sed etiam corpus hominis,
Deum hominis fabricatorem, composuisse, ut omnium isto-
rum conjunctio temperata animal ad formam divinæ imitatio-
nis ornaret, & in parvo corpore omnium elementorum vim
atque substantiam, natura cogente, conferret, atque divino
illi spiritui, qui ad sustentationem mortalis corporis, ex cœ-
lesti mente descendit, licet fragile, simile tamen mundo, pa-
raret hospitium. Ea re hominem, quasi minorem quendam
mundum, stellas quinque errantes, Solem etiam & Lunam
ignita, ac sempiterna agitatione sustentare, ut animal, quod
ad exemplar mundi factum est, simili divinitatis substantia
gubernetur, Hinc est, quare Petosyris Necepsoque tradide-
runt hominem ad naturam mundi similitudinemque forma-
tum, iisdemque principiis, quibus ipse mundus regitur &
continetur, perenne perpetuatis sustentari comitibus. ⁷ Cor Æ-
gyptii habebant pro principe corporis totius parte. ⁸ Augeri id
per singulos annos in homine putabant, ac binas drachmas
ponderis ad quinquagesimum annum accedere: ab eo detrahi
tantundem, & ideo non vivere hominem ultra centesimum
annum defectu cordis. ⁹ Nervum quendam tenuissimum a di-
gito sinistræ manus, qui minimo est proximus, ad cor homi-
nis pergere ac pervenire Appion scripsit Ægyptios infectis aper-
tilque

[6] Seneca Natur. Quæst. libr. III. cap. XIV.

[7] Jul. Firmic. Astronom. Præfat. in libr. III.

[8] Horus Apoll. Emblem. xx.

[9] Plinius Hist. nat. lib. XI. cap. XXXVII. & Censorinus de Die natali cap. V. ex Varrone allegat Dioscoridem astrologum scripsisse. Alexandria inter eos, qui mortuos solent conservare, constare hominem plus centum annis vivere non posse. Id cor humanum declarare eorum.

qui integri perierunt sine corporis tæbe; ideo quod multis annis pependit cor hominis, incrementa ætatis & diminutiones conservent. Et anniculi pendere drachmas duas, bimi quatuor, & sic in annos singulos usque ad quinquagesimum accedere binas: ab his centum drachmis ab anno quinquagesimo item decedere in unoquoque binas. Ex quo perspicuum fit, centesimo anno redire ad anni primi pondus, nec longius vitam posse produci.

tisque humanis corporibus reperiisse. Propterea non inscitum visum esse eum potissimum digitum tali honore, gestatione puta annuli, decorandum, qui continens & quasi connexus esse cum principatu cordis videretur. ¹⁰ Hunc digitum sacerdotes, quos prophetas vocabant, singulis confectis odoribus illiniebant. ¹¹ Semen genitale, aliqui existimabant, e spina dorsi defluere ¹².

V. Mirifice veteres Ægyptii fabulis superstitioneque delectabantur. Gratia exempli proferam Decanos vel Deos æthereos, quos numero triginta sex esse. In singulis orbis signiferi sideribus ternos decanos quasdam partes singulatim possidere, quasdam vero vacuas relinquere. v. g. primas tres arietis partes, censebant, vacuas: quinque sequentes possidere Decanum *Asiccam*, hunc sequi novem vacuas, post tres plenas *Senacher*, dein sex vacuas, tandem quatuor, quas *Asentacer* tenere. Reliquorum Signorum eadem ratio est. Per hos Decanos Necepho, Ægypti justissimus imperator, omnia vitia valetudinemque seu adversam seu secundam collegit, ostenditque quam valetudinem quilibet Decanus efficeret. Quia una natura ab aliis vincitur, unusque Deus ab altero: ex contrariis ideo naturis contrariisque potestatibus omnium morborum remedia divinæ rationis magisteriis adinvenit. ¹³ Ex his triginta sex Decanis, Ægyptii autumabant aliquem singulari corporis parti præesse, ejusdemque male se habentis curationem suscipere. Hunc invocabant, ut vitiatam corporis partem restitueret. ¹⁴ Neque tamen omnem spem sui diligenter curandi in Decano aliquo tantum habebant, sed etiam morbis singulis singulares decanorum dæmoniorumve herbas sacras adhibebant. Hujusmodi sacre horoscoporum herbæ

nu-

[10] *Aul. Gell. noct. Attic. lib. x. cap. x.*

[11] *Macrobius Saturnal. libr. vii. cap. xiii. qui eadem, quæ Gellius, de digito annulari narrat.*

[12] *Horus Apollo Hieroglyph. libr. ii. §. x.*

[13] *Julius Firmicus libr. iv. cap. xvi. ubi reliquorum Decanorum nomina & loca traduntur.*

[14] *Origenes contra Celsum. libr. viii.*

numero eodem, ut Decani, erant, scilicet triginta sex: ita ut sua cuique Decano herba esset. ¹⁵ Cæterum statuebant Lunam non modo ægris, verum etiam sanis dies, cujusmodicunque tandem sint futuri, prænunciare. Etenim hanc, si juxta planetas temperatos steterit, quos latini salutares, Græci ἀγαθοποιός, nominant, procedure faustos ac bonos dies: contra, si ad intemperatos, graves molestosque. ¹⁶ Absurda ea incredibiliaque procul dubio videbuntur, quæ de splene canis narrant; canem nempe inter omnia animalia habere lienem levissimum: hujus vitio illum furere & mori. Quid? quod ii, qui canis funus procurant, (Ægyptiorum enim polilinctores non modo hominum, verum & variarum bestiarum, cadavera condiebant) ubi morituri sunt magna ex parte splenetici fiunt: quin etiam quod, qui ita affecti fuerint, nec odorari possunt, nec ridere, nec sternutare. ¹⁷

VI. Licet Ægyptii Ifidi, vel Hermeti, vel Serapidi Medicinæ inventionem tribuerint: sacerdotibus tamen in primis curam medicinæ amplificandæ expoliendæque demandarunt. Hi Sacerdotes enim non eam Medicinam invenerunt, quæ periculosis medicamentis utitur; sed ejusmodi, quæ, quum æque tuto sumi possunt, ac cibi quotidiani, tantam utilitatem præbent, ut nemo inficiari possit, ea corporibus saluberrima esse, & facere multum ad vitam longam. ¹⁸ Præcepta proinde multa de victus ratione rite instituenda dabant. Ii ipsi abhorrebant abstinebantque a plerisque leguminibus, præsertim a fabis, quas ne ferebant quidem in terra sua ¹⁹ Aversabantur itidem carnem tum ovillam tum suillam, quam multum supervacanei in corpore producere; præcipue vero oderant suem, propter ejus

[15] Hæc Pamphilus e libello Mercurio Ægyptio inscripto teste Galeno de simpl. med. fac. libr. vi. in præf. qui illum, tales ineptias opinionumque commenta proferentem, asperioribus verbis perstringit.

[16] Galenus de dieb. decret. lib. i. i. i.

cap. vi. qui asserit se dictum dogma compertum habere.

[17] Horus Apollo Hieroglyph. lib. i. xxxviii.

[18] Isocrates Busirid. laudat.

[19] Herodotus libr. i. i.

ejus coitum Luna decrescente, & lac, quod bibentibus lepram scabiemque asperam inferat. Aspernabantur etiam cæpas, quia Luna decrescente vigere & augescere solent, & earum usus castimoniam tollit: alii causabantur, quod sitim creent: alii, quod lachrymas eliciant. Salem cibis detrahebant, quo tempore animum inducebant sancte ac pure vivere: eum enim homines reddere bibulos & voraces.

VII. Quandoquidem aër, quo ad vitam degendam continuo nobis opus est, non uniusmodi semper est, sed noctu densatur, corpus comprimit, animamque ad quandam mœstitiā compellit: ideo Ægyptii, quamprimum a somno surgerent, statim resinam adolebant, ut aërem purgaret, spiritumque, qui concretus cum corpore languorem contraxit, resuscitaret. Meridie, sentientes Solem e terra multum ac gravem vaporem attraxisse, eundemque aëri admiscuisse, myrrham, ab iis *Bal i.* e. delirationis amolitionem vocatam, sufficiebant. Privatim vero magni faciebant *Kyphi*, quæ est mixtura sedecim rerum, ²⁰ Aliquantum hujus supra prunam positum suavem utilemque emittit exhalationem, qua aër mutatus spiritu suo etiam corpus afficit, temperiemque blandam adipiscitur. Porro *Kyphi* cum liquore temperabant, ut bibi posset: potum enim ob vim molliendi, qua dotatum est, id interiora corporis, purgare. ²¹ Quin etiam, ut morbos declinarent, singulis mensibus triduum corpus vomitu vel clysteribus purgabant, ciboque se abstinebant. Statuebant enim rerum, quæ corpus nutricantur, majorem partem esse supervacuam, ex qua morbos confici: ideoque expedire eam, ut morbi principium tollatur, e corpore educere, & per jejunitatem imminuere ²².

VIII.

[20] Ut mellis, vini, juvæ passæ, cyperi, resinæ, myrrhæ, aspalathi, junc odorati, bituminis Judacæ, folii ficulnei, juniperi majoris & minoris, cardamomi & calami. Hæc compositio e *Plutarcho* de Iside & Osyride. A *Galeno* de antid. lib. II. cap. 9. & lib. I. cap. 3. & *Ætio* tetrab. IV. serm. I. cap. xcix. & *Ægineta* libr. VII. cap. xxii. & *Myrepsa* sect. I.

§. 298. & sect. xxxi. §. 9. memorantur etiam variæ cyphi species, quæ tamen ab Ægyptiorum differunt.

[21] Hæc *Plutarchus* lib. de Isid & Osyr. & *Symposiac.* VIII. Quæst. VIII.

[22] *Herodotus* libr. II. & *Diodor.* Sic. libr. I. cap. LXXXII.

VIII. In morborum curatione non licebat Medicis ante tertium diem movere, hoc est dare, quæ vel alvum vel vomitum concitarent. Quod si prius ejusmodi purgationem instituisent, faciebant hanc periculo suo. ²³ Medici enim ex lege scripta medicinam, per multos medicos illustres antiquitus concinnatam faciebant. Si leges, quas sacri codicis ²⁴, lectio tradebat, secuti ægritudinem corporis depellere non quiverant, culpa vacabant, indemnesque abibant. Sin vero contra præscriptum egerant, capitis judicium subibant. *Nam medendi rationem, longo temporis usu observatam, & ab optimis artificibus ordinatam paucos ingenio & solertia superaturos, legislator censuit* ²⁵.

IX. Neque vero intra hæc tota eorum Medicina erat, sed ipsis in usu erant alia medicamenta, quæ vel foris corpori appendebant; vel intus ad devorandum dabant. Verbi causa. Rex Nechepso ²⁶ auctor erat annuli ex jaspide confecti, cui figura draconis radios habentis, insculpta. Hunc gestatum prodesse ventriculi orificio. ²⁷ Lapidem Judaicum pulveratum cum aqua instar pultis tenuioris subactum, & derasis circa vesicam ac pubem pilis exterius applicatum, confringere calculos in vesica idem Nechepso literis prodidit. ²⁸ Tradidit etiam melancholicis & crassum sanguinem habentibus conferre plurimum Armenium, quo pictores utuntur, ad grana quinque datum: vomitorium enim est. ²⁹ Idem præcepit e floribus chamæmeli, ubi in vigore sunt, in pila tufis ac probe con-

[23] Aristoteles Politic. libr. III. cap. xv.

[24] Forte hic erat idem liber *Ambr.*, de quo supra pag. 320. scripsi.

[25] Hæc *Diodor.* Sicul. loc. citato.

[26] Qui secundum *Georg. Syncellum* in Chronograph. vixit anno Mundi 4151.

[27] *Galenus* de simpl. Medic. facult. libr. IX. profert hæc e libro XIV. Ne-

chepsonis. Eandem lapidis efficientiam sibi compertam esse, asseverat *Galenus*, quamvis sine sculptura esset de collo suspensus. Eadem *Ætius* Tetrab. I. serm. II. cap. xxxv.

[28] *Ætius* tetrab. I. serm. II. cap. XIX.

[29] *Idem* cap. XLVII. tetrabibl. serm. II.

contritis mediocres pastillos fieri, quos in umbra diligentissime ficcandos. Utiles hos esse febrem habentibus magnitudine fabæ ex aqua calida datos: quin etiam iussit ex uno pastillo & oleo, quantum satis est, linimentum confici, quo universum corpus a capite usque ad pedes illiniendum, dehinc febricitantem stragulis cooperiendum, donec sudore manaret. *Sudor enim, inquit, movebitur, bonus in iis, qui evasuri sunt, & a febre liberabuntur* ³⁰. Nec minus Ægyptii veteres in chirurgia celeberrimi erant, quod colligimus ex Herodoto ³¹ Cyrum ab Amasi medicum ocularium, omnium, qui in Ægypto essent, præstantissimum, petentem, literis prodente: item e Plinio, ³² scribente ex Ægypto talium vitiorum (puta lichenarum, quos Romani joculari licentia mentagram appellavere) genitrice, medicos Romam Tiberii Claudii Cæsaris principatu advenisse, curasque hunc foedum vultus morbum causticis solis. Quo pacto aërem accensis per urbem rogis purgabant, grassante in populum morbo epidemico, ostendi supra ³³.

X. Seculo decimo in Ægypto medicus *Al Tamini* ingenii laude floruit. De eo scribit *Abul Pharajius*, quod ille in arte medica solidam sibi scientiam compararit, atque summam diligentiam & curam collocarit in medicamentorum compositione. Seculo decimo & primo, moris erat Ægyptiorum, ut aliquem febre liberarent, dare primum febricitanti medicamentum *catharticum* & placentulas comedendas una cum *julapio*, & hæc quidem in ipsa febris accessione; postmodum vero venam incidere. Cuidam medico Arabi, quamobrem ita ageret in febre quotidiana, quæ ante quatrimum principem quendam Arabum corripuerat, quærenti, respondebat Ægyptius. Bene, Domine mi, febris est quotidiana, composita ex sanguine & flava bile, quæ post quatrimum decesserit, cumque medica-

men-

[30] *Idem* Tetrabibl. I. Serm. I. titulo *Anthemidis*.

[31] Lib. III. Thaliæ inscripto.

[32] Hist. XII. lib. XXVI. cap. I.

[33] Dissert. XXII. pag. 166.

mentum, purgans nempe, ei exhibuerimus, dissolutus est sanguis, manetque flava bilis, adhibitori autem ei sumus *phlebotomiam*, ut a flava bile tuti simus, volente Deo.³⁴ Sed satis de veteribus.

XI. Qui jam Ægyptum incolunt, an alii priscorum reser-
runt, an alii Galeni aliorumque decreta assumerunt, non fa-
cile dixerim. Afferunt namque, teste Prospero Alpino,
omnium morborum genera vel a calore vel frigore oriri: &
contraria contrariis, curari.³⁵ Febres pestilentes quidam eo-
rum credunt procreari a ventis e proximo Urbi, Alexandriae
puta, lacu spirantibus: hos enim habere vim putredines in-
signes gignendi: at alii a putridis venenosisque exhalationi-
bus, aëri sese permiscentibus.³⁶ Familiarissimum adversus
morbos ipsis præsidium est sanguinis missio, cujus institutæ
tres afferunt rationes. Prima est, quod putent quoslibet fe-
re morbos istic locorum vel a calore tantum oriri, vel aliis
quibusvis causis insuper calorem esse adjunctum: quibus positis
persuasum habent, peracta sanguinis missione corpora admodum
refrigerari. Altera est, quod existiment corpora, ob copio-
sam aquæ Niloticæ, ut ibi mos est, potum, sanguine abun-
dare.³⁷ Hujusmodi aquam autem, superstitiose credunt,
præ alia facilius in sanguinem mutari: quippe talem poten-
tiam tum demum dictam aquam acquisivisse autumant, post-
quam Moses virtute divina eam in sanguinem mutasset. Ter-
tia denique ratio est, quod negent ullam corporis Cacochy-
miam, sed potius abundantiam boni sanguinis, complurium
morborum causam esse; Quo evacuato & morbum infringi.
³⁸ In Diæta statuunt, nihil, quodcunque ægri ex instinctu
Naturæ appetunt, posse nocere: siquidem ipsa Natura tutius
ac

[34] Hæc *Gregorius Abul. Pharajius*,
Dynast. Historia, a Pocockio latine red-
dita. pag. 214 & 235.

[35] De Medicina Ægyptiorum. lib.
I. cap. II.

[36] Idem. cap. XXV.

[37] Et veteres Ægyptii ut tradit
Plutarchus lib. de Isid. & Osir. credebant
aquam Nili potam pinguedinem carnis-
que facere incrementum.

[38] Idem. lib. II. cap. I.

ac prudentius cuncta in commodum inque emolumentum corporis movere, quam præstantissimus quisque medicorum ³⁹.

XII. Sed missa Ægypto tendo in Asiam, de cujus incolarum medicina mihi permulta occurrunt, quæ breviter, quoad fieri potuit, narrabo. Sed ad rem. Brachmanes tanta celebritate famæ jam pridem noti, non plane hospites in Medicina sunt. Nam hi artes, quibus doctrinæ liberales continentur, tractant, & sic majorum institutum in omnibus tenent: pariter ac id olim seu Persarum magis, seu Ægyptiorum sacerdotibus, erat in more positum. Et quantum ad eorundem Medicinam attinet, jactant se de ea habere auctores, quos ab hinc amplius MMMM annis vixisse: & hos auguste sancteque venerantur: his sententias vel præcepta, quæ habent; his sua quoque experimenta, accepta referunt, eorundemque auctoritati subjiciunt. Res herbaria ab iis carmine tractata est, cujus primus quisque versus incipit a nomine plantæ proprio, hinc ejus speciem, proprium, accidentia, formas, partes, locum, tempus, vires, usum &c. accuratissime persequitur. Hinc est, ut Brachmanes, audito plantæ alicujus nomine, extemplo recitare possit quæcunque de ea dicta sunt, atque possunt dici. Namque a teneris, ut Græci dicunt, unguiculis consuevit hæc addiscere ⁴⁰ Distribuantur medicamenta in sex classes, secundum totidem sapes principes; quorum in numero ponunt acidum, dulcem, falsum amarum, acrem & adstringentem. Quod autem medicamenti sui quibusque sapor, & vis sit, tribuunt hæc terræ, aquæ, igni, ventis, aëri, Soli & Lunæ: omnifariam quorumlibet constitutionem & constructionem

[39] Idem libr. I. cap. III.

[40] Hæc Nob. van Rhede Præfat. in Tomum III. Horti Malabarici. Cæterum non possum non Brachmanum in dicendo moderationem modestiam ex dicto auctore perscribere. *Fecundissimum*

sepe audiui acroama, scribit, hos puta Brachmanes seu Gentiles philosophos inter se dissimiles & certantes pondere argumentorum, quæ ex sententiis regulis, rhytmis ex antiquitate, & libris suorum majorum eruditione illustrium depromebant. Disputabant

nem dirigentibus. Dictas sex classes denuo partiuntur in triginta & duas, atque in his, ajunt, cardinem artis medica-
 menta componendi verti. Ex morbis alios esse primitivos, alios ex his natos, quos numero duo millia octingentos quadraginta & septem esse. Tres morbos præcipuos, credunt, unicuique homini esse congenitos. Primum vocant *Wadum*, i. e. ventum in corpore: alterum *Bittum*, i. e. vertiginem vel stoliditatem: *Tshertum*, i. e. humorum impuritatem, tertium. Hos volunt, ex variis causis emergentes, inter cæteros morbos secundum hominum diversitatem conditionemque præponderare, atque adeo alios morbos vel excitare vel suppressere. Quid? persuasissimum etiam habent multum planetas pol-
 lere ad morbos procreandos. ⁴¹ Tria, ratione trinarum morborum classium, statuunt, pulsuum genera: quorum pulsuum radicem esse sub umbilico ad intervallum quatuor digitorum transver-
 forum. Ab hac, opinantur, oriri octies novena millia ar-
 teriarum, quas inde universum per corpus dispergi. Radi-
 cem hanc, coralliis forma haud dissimilem, latam quatuor, altam duos, transversos digitos: esseque eundem ipsum lo-
 cum, in quo homo concipiatur. Neque vero perinde esse, judicant, cujus cujus manus venam medicus tetigerit, sed du-
 cunt in viris dextræ, in fæminis lævæ, pulsuum esse explo-
 randum. Pulsuum modos significant per vocabula pulsus gra-
 ditur, instar ranæ subsultat, instar lumbrici reptat &c. vel incedit ut pavo, ut gallina, ut passer &c. De respiratione hæc sentiunt, aërem scilicet spatio unius diei & noctis vigesies
 millies & sexcenties inspirari ordinario: quod si plus aut mi-
 nus fuerit, id ipsum morbosum esse. Medicorum ordinem in
 octo classes, secundum totidem morborum genera, distribuunt.
 Prima classis complexu suo continet, qui morbos infantum:
 secunda, qui morsui vel ictui venenatorum animalium me-
 dicinam faciunt. Tertia, qui dæmones fugare ac mentis mor-
 bos

tabant vero, atque unusquisque sen-
 tentia sua fortissime patrocinebatur, incre-
 dibili tamen modestia, quam in cultissimis
 gentium philosophis desideres, sine ulla a-

cerbitate, animi perturbatione, aut negle-
 cto secus sentientium mutuo honore.

[41] Baldeus de Indor. Idololatr.
 cap. VII.

Tt

[42]

bos curare. Quarta, qui in venerem frigidis, quique ad coitum ineptis opitulantur. Quinta, qui morbos cæteros, corpori ingruentes, medicant. Qui in hac classe, apud Indos clari & in magno honore sunt. Sexta classi continentur, qui manuum opera succurrunt. Septima, qui senium retardare, canitiemque avertere. Octava tandem, qui capitis oculorumque vitiis curationem adhibere, callent. Quandoquidem vero res ardua & difficilis sit dicta penitus pernoscere: ideoque satis esse, censent, si aliquis se uni tantum classi vel duabus pluribusve solum addicat, neglectis tantisper reliquis, donec in his, quæ excolendæ sibi sumpsit, inter ceteros excellat. Præterea credunt suum cuique classi præsidere quoddam numen, tanquam patronum, cujus in tutela eam esse; hoc illi, qui classi isti se totos dediderunt, auguste sancteque venerantur. Omnes persuasum habent, infantum morbis præesse ventum: morbis ex venenatorum ictibus, aquam: dæmonibus profligandis, aërem: in venerem frigidis, ventum ignem: Chirurgiæ Lunam: canitiei impediendæ Terram: quintæ classi Solem: capitis oculorumque morbis animam hominis. De cætero artem venam tangendi callent, & ægrotorum excrementa, præcipue vero urinam, considerant⁴². In curatione morborum, quamvis morbus a sanguinis multitudine, ortum duxerit, atque ideo aliquid, ut plerique medici censent, de ejus mole detrahendum sit, venæ incisionem haud quamquam instituunt, sed jubent, ut æger aliquandiu se cibo abstinat⁴³.

XIII. Siamenses, gens Chinesibus contermina, plumbei prorsus in Clinice, in Chirurgia inque Anatome sunt. Nec solliciti sunt de fundamentis Medicinæ; verum de ea securi sunt animi, si modo magnum compositionum medicamentorum numerum, quem a majoribus acceperunt, possederint. Variant nihil in his, quantumvis symptomata sæpe sæpius contrarium postulare videantur. Et tamen multi a morbo recreantur, quod vero potius temperantiæ in victu, cui hæc

na-

[42] Hæc Bibliothecæ novissimæ VII. | dico Malabarico.

§. 3. ubi excerpta extant e *Grundleri Me-* | [43] Dappers *Beschryv. van Asien* p. 52.

[44]

natio maxime studet, quam medicorum peritiæ, tribuendum est. Ægroto id in primis curæ est, ut universum corpus molliatur, quod ut debite fiat, quidam hujus rei peritus in ipsum scandit atque jugiter calcat. ⁴⁴ Persas veteres in Medicina & Astronomia excelluisse tradit *Abul-Pharajius*. Hi in medicina facienda videntur magorum sectam atque institutionem secuti, de quibus scripsi supra. ⁴⁵ Hippocratis autem præcepta & instituta postea didicerunt e medicis Græcis, quos Cæsar Aurelianus una cum filia, quam Sapor, Persarum Regi, collocavit, in Persidem misit. Seculo decimo inclytus in medicina erat *Ali Ebno l'Abbas* magus. Hunc ferunt librum Al Maleci i. e. regium, conscripsisse de quo *Abul-Pharajius* hæc literis prodidit. *Liber est insignis & syntagma egregium, cui eo tempore animam applicuerunt homines, ipsumque sedulo triverunt, donec prodiret canon Avicennæ, quem amplexi librum Al Maleci aliquantulum neglectui habuerunt* Est autem Al Maleci, quod praxin spectat, potior, canon, quod scientiam solidior ⁴⁶ Medici vero, qui hoc tempore in Perside medicinam faciunt, maxime Avicennæ institutionem & disciplinam imitantur. ⁴⁷ Apud cæteras gentes Medicina abjecta & neglecta jacet, si quod grave malum incidit, implorant opem alicujus a Papa missi in istam regionem: ex his missis enim aliqui sedem stabilem & domicilium certum habent, aliqui Christianam religionem propagandi causa huc & illuc passim vagantur: omnes vero medicinam istis nationibus faciendi gratia venisse prætexunt: similiter ac ii, qui in Chinam mittuntur, Matheseos studium præ se ferunt, idemque solum, quo religioni prodesse, profiteri simulant.

XIV. Chineses autem de Medicina mirabiliter & loquuntur & sentiunt. Humidum *radicale* enim, auctoritate codicis *Daykio* innixi, credunt, triplicis esse generis, unum debile, al-

[44] Hæc *Mons. de la Loubere* dans la description du Royaume de Siam. Tom. I. chapitr. x. §. 2. 3. & 6. [45] Dissertat. VII. pag. 90. [46] Hæc *Gregorius Abul-Pharajius*

Histor. dynastiar. a *Pocockio* editæ pag. 51. 82. 214.

[47] *Olearius* im fünfften buch der Persianischen Reise Beschreibung.

alterum debilius, debilissimum appellant tertium. Triplex hujusmodi humidum, persuasum habent, in utriusque brachii arteriis residere: originem vero illius esse a pectore ad brachium utrumque. Humidi *radicalis* debilis arterias in utroque brachio a pectore originem ducere, desinere autem in medio digito: debilioris arterias indidem incipere, at finiri in extremitate pollicis a parte exteriori: debilissimi tandem arterias in utroque brachio a corde oriri, terminari vero apice minimi digiti in parte exteriori. Singularum porro arteriarum ab initio ad finem longitudinem esse trium pedum & semissis, & summam omnium humidi radicalis arteriarum, pedum viginti & unius. Non dispar est ratio calidi innati, cujus arterias, credunt, in utroque brachio a capite originem capere, desinere autem digitorum in extremitatibus. Et hoc trifariam in corpus didi distribuive. Primi, quod appellant calidum innatum forte, arterias in utroque brachio inchoare ab apice digiti indicis, harum vero finem esse in extremitate nasi. Debilis, quod alterum calidi innati genus est, arterias oriri in brachio utroque a minimo digito utrinque, verum terminari hoc interioribus angulis. Tertii tandem, debilissimi puta, arterias, incipere quoque in ambobus brachiis, circa extremitatem digitorum annularium utriusque manus: terminum autem habere in utroque hircuo exteriori. Longitudinem arteriarum, singulatim consideratarum, esse quinque pedum; summam vero omnium sex, tres namque in utroque brachio habentur, & triginta pedum. Quemadmodum in brachiorum, ita etiam in pedum, arteriis seu venis, arbitrantur, triplicem calorem nativum atque humorem primigenium dominari. Etenim calidi innati fortis originem a naso putant, & finem in extremitatibus digitorum pedum esse intrinsecus. Calidi debilis, quod in utriusque pedis arteriis, principium esse ab internis hircuis, finem vero in exteriori minimi digiti utriusque pedis parte. Calidum debilissimum oriri itidem ab hircuis interioribus, at vero terminari inter penultimum & antepenultimum pedis utriusque digitum. Quamlibet harum arteriarum longi-

gi-

gitudinem esse pedum octonariam : & quandoquidem in utroque poplite sint arteriæ senæ, efficitur inde, omnium longitudinem in summa esse quadraginta octo pedum. Pari modo differunt de pedis arteriarum humido primigenio. Quamlibet ejusmodi arteriarum longitudinem, statuunt, sex pedum cum dimidio, omnium autem summam novem & triginta. Ex hisce dictis constat arterias, tum calore innato, tum humore primigenio, refertas, numero duodenas esse. Præter memoratas intestinas, statuunt quoque quatuor externas arterias, in quibus ejusdem generis calidum & humidum contineri seorsim. Eadem vero conjunctim duodecim vasis inesse. Primum vasorum genus, vitali spiritu plenum, CLXII. pedes : alterum, spiritibus orbem, CCCLXV. pedes, longum. In illis secundum naturam in primis calidum nativum, quod sursum ferri, reperiri; verum in his præcipue humidum inveniri primigenium, quod potissimum duci deorsum. Qui motus, si æqualis fuerit, quin & si dictus humor & calor in sanguine secundum naturam invicem mixti, efficiunt, ut Chineses opinantur, corporis incolumitatem. Contra, atque dixi, si fuerit, propediem affuturam corporis ægritudinem. Cæterum in curatione ægrorum vilipendunt sanguinis missionem. Argumentantur namque incisa vena non pravam modo, sed & bonum, cruorem, prodire. At enimvero confessam rem esse, inquiunt, sanguinem vitalitatis esse fontem : ergo quanto magis quispiam ejus jacturam fecerit, tanto & eundem imbecilliores futurum. His de causis e re Medici judicant, ut sanguis quoquo modo a colluvie sua depurgetur; cum maxime autem a flatibus, quos plerorumque affectuum, quibus corpus est obnoxium, & auctores esse, & actores. Fieri autem sanguinis correctionem non melius posse, existimant, quam unctione *moxa* instituenda : aut punctura acus, ad id negotium affabre effectæ, varias per corporis partes peragenda ⁴⁸.

X V.

[48] Hæc *ten Rhyne* Mantissa schematica, & libello de acu punctura excerpti, & inde feci dictorum quaecunque brevium. Qui plura scire avet, quo

XV. De Medicina Chinenſium Nob. Cleyerus ſpecimen in lucem edidit, quod Francofurti ad Moenum impreſſum eſt, quin etiam promovit, ut R. P. Boymii clavis Medica de Pulſibus ad mentem Chinenſum edita ſit; ſubjuncta autem hæc eſt Decuriæ II. Anno IX. Ephemeridum Medico Phyſicarum Academiae Naturæ curioſorum. Licet dicti auctores ob tot accepta a Chinenſibus fragmenta, ejusdemmodi res nonnunquam complexu ſuo continentia, perturbate ſcripſerint, conabor tamen de his attingere varia, ex quibus, niſi me fallo, apparebit ſcientia Chinenſium. Sed ad rem. Primum Medicinæ auctorem, Chinenſes, credunt, eſſe Imperatorem HOAM TI, quem vixiſſe MMDCCXCVII. ante natum Chriſtum annis, eundemque libros de pulſibus, adjuvantibus *Ki pe*, *So ven*, & *Luy cum* conſcripſiſſe ⁴⁹ Plerique medici operam dant potiffimum unius generis morbo curando; cujus curationem ab atavis acceptam tenent in familia ſua nepotes. Alii feбри hecticæ; alii puerorum: alii mulierum &c. morbis, medicinam faciunt tantum. ⁵⁰ Anatome, ſine qua corporis ejusque partium tum exterior tum interior conformatio, poſitus &c. cognoſci nequeunt, ab illis non tractatur. Rationem autem, quapropter hanc artem non exercent, afferunt, quod in hominis mortui corpore multa diſſolvantur & diſſuant, quæ in vivo aliter ſunt. Hinc eſſe, ajunt, quod multa perſpicaciſſimis Anatomicis lateant. ⁵¹ Mirum proinde non eſt, quare Chinenſes, neglecta Anatome, præpoſtere, imo infulſe, de cujuſquemodi corporis conſtitutione, ut mox oſtendam, ratiocinentur.

XVI. Chinenſes in hoc univerſo tres præclaras, ſtatuunt, ſubſtantias, ſupra cælum, infra Tellurem, in medio autem ho-

quo pacto acu punctura vel moxa, vel alia materia lævi inflammabili, in variis corporis partibus uſtio ſit instituenda, is pervolvat *Kampferi* amœnit. exotic. fascic. III. obſerv. XI. & XII.

[49] Ut habent *Boymius* in Præfat.

& *Couplet* in Præfat. & *Couplet* in Tab. Chronolog. Monarch. Sinicæ, Confucii operibus ſubnexus.

[50] *Boymius* in annotat. ad præfat. de recept. libr.

[51] Idem cap. XVII.

hominem, quem utrarumque priorum esse participem. Similiter, atque de universo dixi, dividunt corpus humanum tripartito. Supremam complexu suo continere, quicquid est super septum transversum: mediam, quicquid est illud inter & umbilicum; infimam denique regionem, quæ sub umbilico pedibus tenus reperiuntur. Aliquando, de dictis corporis regionibus disserturi, metaphora utuntur, ac in illa ponunt varias nebulas, in ista pluviam, in hac vero lacum & stagna, quæ ex dicta pluvia confluxere. Ita etiam convenientiam dari, contendunt, pulsum inter & dicta tria jamjam memorata. Supremo pulsui, quem etiam nomine cœli, quia is cum suprema corporis regione consentit, nuncupant, dominari calorem primigenium. Infimo, quem Terræ nomine insigniunt, quemque cum infima corporis regione convenire, dominari humidum *radicale*. Medium tandem appellant vocabulo hominis, quoniam hic in medio mundo situs, & ei sit consensus cum media corporis regione. ⁵² Hæc duo, calidum primigenium puta, & humidum radicitus infixum, sunt ex sententia Chinesium principia omnium rerum intestina. His, credunt, cuncta in universitate rerum animari. Ex horum omnifariam facta mixtione exoriri omnium, quæ in hoc universo sunt, affectiones & vicissitudines, tam generationis quam interitionis causâ, obortas. Quinimo ab eorum omnimoda conjunctione, seu congressu, dependere tum incolumitatem tum infirmitatem corporis. ⁵³ Sedem autem & domicilium eorum collocanda esse, putant, in spiritibus & sanguine. ⁵⁴ Quid? quod

[52] Quandoquidem ii, qui Cleyeri Specimen Medicinæ Sinicæ Francofurti anno. M. DC. LXXXII. ediderunt, id magna in membra, ægre ab aliquo pervolvenda, dispertiverunt: &, ut ne videar ego mea opinionum commenta evulgasse, cogor ideo paginas operis, quod quadruplicis generis alphabeto impressum, citare. Hæc itaque, quæ jam prolata, hausi e part. ix. pag. 3. 4. & 85.

& Boymii, cap. vii.

[53] *Ibidem* pag. 2. 65. & 76. Porro utrisque esse triplicis generis diversitatem vel gradus: primum magnum, alterum exiguum, & deficientem tertium, appellant; quos gradus, sentiunt, se in utriusque manus pulsibus explorare posse vide. pag. 7.

[54] *Boymius* cap. i.

quod suum cuique principio spiritum esse, fingunt: humidi radicalis spiritum, putat *Boymius*, esse eundem, qui a medicis nostris, vitalis: & caloris primigenii, qui animalis vocatur. ⁵⁵ Spiritus autem hominem ab alimentis accipere, hæc in stomachum demitti; stomachum ad quinque membra & intestina vapores seu spiritus mittere: eos vero, qui puriores sunt, in sanguinem resolvi. Per sanguinem deinceps & spiritus humidum radicale & calorem primigenum, veluti per sua vehicula ad omnes corporis partes in orbem circuli instar circumferri. ⁵⁶

XVII. Res, quæ ab ipsis elementa dicuntur, fingunt e cœlo, & conjunctis cum cœlo qualitatibus, calido utpote & humido, ortum duxisse. ⁵⁷ Hæc elementa autem esse quinque numero, ut arborum, ignis, terræ, metallorum & aquæ. Hæc, arbitrantur, hoc pacto & ordine producta. Ab humido fertili, quod sentiunt e cœlis primitus demissum, singulari modo enatas arbores: ex his, puta aridis, ignem seu spiritus igneos: ab igne, quoniam post se plerumque fæces vel cineres relinquit, terram. ex terra, metallum: ex metallo aquam: ex hac rursus arbores; & sic singula, secundum eorum doctrinam, inter se reciprocantur. ⁵⁸

XVIII. Corporis partes bipertiuntur Chineses in membra nempe & intestina. Membra præcipua esse numero sex, totidemque intestina. Membra, quibus potissimum humidum radic. inest, tria esse ex parte sinistra, ut cor, hepar, renes: e dextra item tria, ut pulmones, lienem, & portam vitæ. Ex intestinis, apud quæ in primis calor primigenius hospitatur, numero tria esse e parte sinistra, ut intestina minora, folliculum fellis, ureteres: totidemque e dextra, ut intestina majora, stomachum, & tertiam corporis partem, quæ orditur ab umbilico, & ad plantas pedum pertingit. Alii e Chinesibus hæc dicta ad qui.

[55] Idem cap. XII.

[56] Idem cap. VII. VIII. & IX.

[57] Idem cap. cap. IV. e quinque, mox dicendis elementis, duo e chaos

processisse.

[58] *Cleyerus* part. II. pag. 6. Et *Boymius* cap. IV.

quinarium numerum redegerunt, omiſſa vitæ porta, quo vocabulo alias ſolent dextrum renem appellare. Eadẽm conditio eſt inteſtinorum, de quibus, ſi numero quinque tradantur, demunt modo dictam tertiam corporis partem. Ex his membris & inteſtinis contendunt vitam in reliquum corpus inque exteriora ſenſuum organa derivari. ⁵⁹ Præſertim vero pulmones, & initium vitæ, & finem, eſſe: ſiquidem ea ab inſpiratione incipiat & in exſpiratione deſinat; utraſque autem actiones pulmonibus tantum eſſe proprias. ⁶⁰ Ex memoratis quinque membris primo naſci renes volunt, eoſdemque omnium primos eſſe actuoſos, deinde cor, poſt jecur, hinc pulmones, tandem lienem. Renes dentium, aurium, offium eorundemque medullæ cauſſam eſſe. Cor faciei, humorum, palmarum, manuum, linguæ atque ſanguinis: Hepar oculorum & nervorum. Pulmones narium, labiorum, cutis, capillorum atque unguium. ⁶¹ Et ex omnibus membris ſuperiorem locum habere pulmones, quos ſuis quaſi alis cætera membra tegere, omniumque viarum motum in ſe recipere: inde fieri, ut pulmonum via ſit inſtar maris, omnes pulſus congregantis & reciprocantis, quibus vitam conferat & ſpiritus vitales, & exterius quocunque effundens, cutis capillorumque accretionem promoveat. ⁶²

XIX. Opinantur præterea eum, qui ſciendi eſt cupidus corpus hominis eſſe ſicut minorem mundum, oportere gnarum eſſe differentię, quæ cælum inter & terram eſt, ut & conformitatis, quam ſex ſpiritus cum quinque moventibus. i. e. elementis, habent. ⁶³ In cœlo eſſe novem ſtellas & planetas, in terra novem magnas earum partes, nec non novem membra, & totidem vias, ineſſe. ⁶⁴ Admirabilia, quin dicam incredibilia, proferunt de conſenſione neceſſitateque, quam perſuaſum habent, quinque corporis principibus membris intercedere cum quinque aliis hujus univerſi rebus.

XX.

[59] *Boymius* cap. II.[60] *Idem* cap. IX.[61] *Idem* cap. VIII.[62] *Idem* cap. XIV.

[63] Vide Part. I. pag. 16.

[64] *Ibidem*. pag. 34.

XX. Sed, ut explanatius edisseram, necesse est, ut rationes eorum subjiciam. Cor, credunt, corporis esse perfectionem, respondere id Marti, æstati, meridiei, austro, elemento ignis, saporì amaro, colori rubro: delectari milio carneque ovilla, odisse calorem, recondere spiritus, dominari sanguini, liquorem digerere in sudorem, indicem ejus esse linguam: habere diminuti humidi *radicalis* viam ad manus a corde: cum plenum fuerit, somniare timenda & monstrosa, cum vacuum flammam, ignem, lucem; quando calidum, pulsatum esse solidum: si frigidum, subtilem: ejus intestinum vel adjunctum, esse lactes, quos habere a manibus ad caput magni coloris primigenii viam naturæ igneæ. Hepar consentire cum Jove, Vere, tempore matutino, oriente, elemento arborum, vento, sapore acido, colore cœruleo, gaudere semine lini & carne gallinarum, odisse ventum, recondere animam, imperitare sanguini & nervis, liquorem digerere in lachrymas, fenestras ejus esse oculos: habere deficientis humidi *radicalis* viam naturæ aëreæ a pedibus ad pulmonem: plenum sylvas & montes, vacuum herbas subtiles & gramen, somniare; si calet, tristitiam gignere, si friget, defectu spirituum laborare; ejus membrum adjunctum esse fel: hoc itidem esse naturæ arboreæ, & habere viam diminuti caloris primigenii a manibus ad caput. Renes seu vesicam de proprietate convenire cum Mercurio, Hyeme, nocte, septentrione, elemento aquæ, frigore, sapore falso, colore nigro, gaudere fabis & carne suilla: odisse siccitatem, recondere spiritus generosos, imperare ossibus, laticem mutare in urinam, fenestras ejus esse aures: habere imminuti humidi *rad.* viam naturæ aqueæ a pedibus ad pectus: quando plena, renes gravescentes, quando vacua, homini secundum quietem videri, se transnatare aquas metu: si calet, alvi fœces & urinas spissas esse: si friget, evacuari præter modum omnia: ejus membrum adjunctum esse ureteres: habereque magni caloris primigenii viam naturæ aqueæ a capite ad pedes. Pulmonem respondere Veneri, autumnò, vespere, occidenti, elemento metalli,

6s sic

65 sic ficcitati, colori albo, delectari oryza & carne equina, odio habere frigus, abscondere corpus, moderari aëreos spiritus: humores mutare in mucum, fenestras ejus esse nares: habere humidi radic. viam a pectore ad manus: ubi plenus fuerit, arma & bella, ubi vacuus, in quiete videri rura aquea & campos: si calet aut friget, efficere ut pellis aut incalescat, aut frigescat: intestinum magnum esse illi adjunctum, idque habere lucidi caloris primigenii viam a manibus ad caput. Lien, alibi scribit stomacho, consensionem esse cum Saturno, & cum postremis duo de viginti quorumque quatuor anni temporum diebus, & cum media inter quatuor cœli cardines parte, cumque elemento Terræ, tepore, sapore dulci, colore flavo: eundemque prosequi odio teporem, oblectari tritico & carne bubula, recondere animos, dominari carni: humores permutare in salivam, fenestram ejus esse os: habere magni humidi radic. viam a pedibus ad cor: si plenus fuerit, cantum & læta, si vacuus, cibum ac potum, & rixas ob cibum, in somnis videri: si calet, mox pinguescere, si friget, indicare defectum alimonie: ejus intestinum esse stomachum, quem habere puri ac lucidi caloris primigenii viam a capite ad pedes, naturæ itidem terreæ. His quinque membris principalibus adjungunt portam vitæ, quam, volunt, igni cordis suppetias venire, & concurrere in ordine ad gignendam terram: subjici igni forinsecus advenienti, naturam habere aqueam, esseque una cum tertia corporis parte, quæ ei in loco intestini est, perfectorum spirituum domicilium, formæque alicujus membri exper-tem,

[65] Sinenses, quando metallorum nomen & naturam pulmonibus tribuunt, indicare volunt pulmones & illis adjuncta magna intestina habere qualitates, in quibus ipsa metalla præter cætera elementa excellunt, ut crassitudinem, opacitatem, frigus. Per has enim aquam, quæ maxime frigida est, produci. Ita etiam metalla quatenus sonora sunt, eatenus ad aërem

maxime spectare. Inde, quoniam aër est levissimus, pulmones eorundemque vias, quia ejusdemmodi qualitatem sortiti sunt, levitatem, hoc est, exiguam aut nullam gravitatem, habere. Eodem modo philosophantur de reliquorum membrorum qualitatibus primis. Hæc *Boymius* cap. xi.

tem; habereque diminuti caloris primigenii viam naturæ igneæ a manibus ad caput ⁶⁶.

XXI. Præter hæc opinantur Chineses suam quibusque membris invicem esse, aut causam, aut effectum, aut necessitudinem, aut minus; quæ indicaturi metaphorice utuntur vocabulis matris, filii, hostis & hospitis. Ut cordis matrem, ferunt, esse hepar: filium, splenem & stomachum: hostem, renes: hospitem, pulmonem. Jecoris matrem esse renes: filium, cor: hostem, pulmonem: hospitem, lienem & stomachum. Renum matrem esse pulmonem: filium, hepar: hostem, splenem & stomachum: hospitem, cor. Pulmonis matrem esse lienem & stomachum: filios, renes: hostem, cor: hospitem, jecur. Lienis tandem & stomachi matrem esse cor: filium, pulmonem: hostem, hepar: hospitem, renes. Eandem, putant, rationem quinque elementorum esse. Ex. gr. Elementi aquæ matrem esse metallum: filium, arbores; hostem, terram: hospitem vero, ignem, &c. ⁶⁷.

XXI. De sanguinis circuitu, quem, de se ipsis gloriosius prædicant, ante quatuor millia annorum sibi innotuisse ⁶⁸ incredibile dictu, quam inauditam habeant opinionem. Ut autem aliquis dictum circuitum mente possit facile percipere oportet primo indicare respirationem, quatenus ea cum sanguine atque spiritibus de motu reciproco conveniat. Sentiant enim intervallo unius in statu naturali respirationis fieri quatuor, vel quinque ad summam, pulsus, & eodem temporis spatio calorem primigenium, vel spiritus & humidum radic. vel sanguinem progredi in corpore sex digitorum longitudine. Ex quo confici, putant, intra XXIV. horas nostrates, (nam Chineses diem & noctem in duodenas partes partiuntur) quibus tredecim millia & quingentas respirationes fieri, sanguinem

[66] Vide Part. I. pag. 8. usque 14. Part. II. pag. 6. 7. 8. 11. 49. 85. usque 87. & iterum pag. 101. & 102. e quibus dictas opiniones excerpfi, & ad quale-

cumque compendium contuli. Vide etiam *Boymii* cap. II. & IV.

[67] Ita *Cleyerus* Part. II. pag. 11.

[68] *Ibidem* pag. 85.

guinem absolvere intra vasa iter octoginta & unum mille digitorum. Nolim, quispiam credat, adeo longas vias in corpore esse: verum Chinenſes credunt ſanguinis circuitum reſpondere, cœlorum per domos quinquagenas, converſioni: hinc arbitrantur ſpatio unius diei & noctis ſanguinem quinquageſies circuitum ſuum perficere. Quandoquidem vero ſpatio unius reſpirationis fiunt quatuor vel quinque arteriarum pulſationes, & ſpatio diei ac noctis contingunt tredecim millia & quingentæ reſpirationes; effici hac ratione, autumant, non fieri plures pulſus, eodem temporis ſpatio; in ſtatu corporis naturali, quam ſexaginta ſeptem millia & quingentos, nec pauciores, quam quinquaginta & quatuor millia ⁶⁹.

XXII. Quantum vero attinet ad rationem circuitus, quo pacto ſcilicet contingat, perſuaſum habent, dari duodecim in corpore humano vias ordinarias, vel membra, per quæ ſanguinem, & ſpirituum vehiculum, humidum *radicale* ſc. circumire. Dictæ autem viæ hæ ſunt, ut via pulmonis, majorum inteſtinorum, ſtomachi, lienis, cordis, lactium, ureterum, renum, pericardii, tertiæ partis corporis, fellis & hepatis. Ex ſex viis quinque membrorum præcipuorum, ut pulmonis, ſtomachi, cordis, renum & jecoris, nec non pericardii, arbitrantur, deduci humidum radic. plus aut minus intenſum; e ſenis autem viis membrorum reliquorum deduci calorem primigenium, magis aut minus intenſum. Poſthinc tres vias humidum devehentes ordiri ab iſſis membris, ut a corde atque pectore, & in manibus deſinere: totidemque vias a pedibus oriri, terminarique in membris. Itidem tres vias eſſe a capite ad pedes, ac totidem
a ma-

[69] Vide Part. I. pag. 7. Part. II. pag. 15. 79. 80. 90. & 93. & *Boymii* cap. XII. In exſpiratione putant calorem igneæ naturæ ejici; & ſequenti mox inſpiratione frigus humidum aërem naturæ intro aſſumi. Hoc pacto etenim integram reſpirationem fieri. Secundum

Boymii calculum oporteret fieri intra XXIV. horas in homine ſano non pauciores quam quinquaginta quatuor millia & non plures quam ſexaginta ſeptem millia & quingentos venarum pulſus. vide etiam cap. XIV.

a manibus ad caput, quibus, putant, calidum, per corpus distribui His addatis vias, humido destinatas, plerumque magis introrsum, ut ad pectus, ventrem, &c.: e diverso caloris vias potius extrorsum, ad partem corporis posteriorem, ut ad dorsum, &c. ferri. Tandem singulis duodenis viis assignant semitam quandam, cujus ope membrum quodvis ad aliud, inter se reciprocum, ferratur. 7° Præter has duodecim ordinarias finxerunt etiam octo extraordinarias, ad circuitum spectantes, vias. Has oblique, sentiunt, in se recipere, quicquid in illis exuperarit. Primam, appellant, congregationem caloris primigenii, eamque oriri infra spinam dorsi, pergereque occipitio & vertice tenus: ingredique cerebrum & terminari versus maxillæ superioris dentes. Secundam, congregationem humidi radic. dictam, oriri ex anteriore parte, infra deflectere circa ventrem & viscera, ascendere ad guttur, ad caput, terminarique propter oculos. Tertiam, radicem duodecim viarum dictam, oriri prope pubem infra umbilicum dextrorsum & sinistrorsum, pergere stomachum usque & pectus. Quartam oriri e lateribus infra, eamque corpus, cinguli instar, omnium pulsum vias, cingere includereque. Quintam e medio calcaneo oriri, inde extrorsum ferri, ascendereque transversa ad os, & infra aures: hanc, credunt, calorem dextræ & lævæ corporis partis moderari. Sextam itidem, putant, e medio calcaneo provenire, ac progredi ad pectus & guttur, imo ad ipsos oculos usque; hanc ab utraque parte humidum interius regere. Septimam exoriri e loco, ubi concurrunt caloris viæ, a calcaneo incipere, vergereque ad ventriculum, lienem, caput, aures. Octavam denique oriri e loco, ubi concursus viarum humidi ab interiori talo ascendit oblique ad ventrem, deinde

[70] Part. II. pag. 12. 84. & 95. Ut autem aliquis perceptionem humorum circuitus, prout Chineses eum tradunt, habere possit, curavi a Cleyero effectum

exemplar ficti circuitus, ut per duodecim vias ordinarias absolvatur, heic apponere.

deinde ad pectus, & tandem ad partem verticis anteriorem ⁷¹.

XXIII. Quo modo autem humidum *radicale* & calor primigenius viginti quatuor horarum spatio circumagantur, hæc opi-

[71] Vide Part. II. pag. 68.

[72]

opinionum commenta afferunt. Hora tertia apud Europæos matutina, putant Sinenſes, pulmones propagare humidum radic. per spiritus & sanguinem ad manus, vocarique magni humidi radic. viam. Hora quarta, eorſdem pulmones per ſupra dictam manuum viam humidum radic. producere. Hora quinta in magnis inteſtinis proferri calorem naturalem per ſpiritus & sanguinem a manibus; appellarique puri & lucidi caloris viam. Hora ſexta, eadem magna inteſtina propagare calorem primigenium per dictam viam a manibus ad caput. Hora ſeptima & octava ſtomachum producere calorem primitivum ad pedes: viam nominari pedum lucidi caloris primigenii. In ſecundo puncto manus dextræ tam viæ quam membri ſtatum propagare. Hora nona & decima lienem proferre humidum radic. ad cor: dicique pedum magnam humidi radic. viam. In ſecundo puncto manus hujus viæ & Stomachi ſtatum propagare. Hora xi. & xii Cor propagare humidum radic. ad manus; vocarique manuum diminuti humidi radic. viam. A meridie hora i. & ii. parva inteſtina producere calorem ad manus: appellarique manuum magni caloris primigenii viam, Hora iii. & iv. uretheres propagare calorem innatum ad pedes; vocarique pedum magni caloris viam. Hora v. & vi. veſicam vel renes proferre humidum radic. a pedibus: nominarique pedum imminuti humidi radic. viam. Hora vii. & viii. a vitæ porta humidum radic. ad manus provehi: dicique manuum deficientis humidi radic. viam. Hora ix. & x. tertiam corporis partem a manibus calorem propagare: vocari viam diminuti caloris manuum. Hora xi. & xii. Fel producere calorem nativum ad pedes, appellarique pedum imminuti caloris viam. Hora i. & ii. a media nocte Hepar propagare humidum radic. a pedibus: viam vocari pedum deficientis humidi radic. Memorant præterea quot ſingulis horis reſpirationes & pulſus venarum fiant, & quantum iter ſpiritus cum ſanguine in venis conficiant ⁷².

[72] Boymius cap. xiii.

XXIV. Quod autem aliquis aut longævus, aut brevioris vitæ sit, adscribunt effectum hunc corporis humani circulo, cujus centrum esse mediam regionem; at circumferentiam caput pedes & manus. Proinde quanto aliquis circumferentiam circuli vitalis ampliorem nactus fuerit, tanto longiorem, opinantur, ejus vitam futuram, contra esse in circulo minore. Neque tamen unicum in quolibet homine fingunt circumlum vitalem, sed aliis alios esse insertos. Enimvero naturam horum comparatam esse ut orbis terrarum, quem ex annuis, mensuris & diurnis circulis constare ⁷³.

XXV. Cæterum faciunt ad modo dictorum cognitionem & intelligentiam tempestates anni, juxta & tempus menstruale. Annum non modo quadripartitum, sed etiam quinque partitum, reddunt. Statuunt namque quælibet quatuor anni tempora constare e septuaginta & duobus diebus, qui quater multiplicati efficiunt ducentos octoginta & octo dies: reliquos insuper esse extremitati cujusque tempestatis duo de viginti dies, quos quater quoque multiplicatos, efficere quintum anni tempus, similiter, ac priora, septuaginta & duos dies complexu suo continens: & hos, si supra memoratis addantur, efficere annum Lunarem trecentorum & sexagenorum dierum. ⁷⁴ In quolibet anni tempore, credunt, peculiare elementum, & unum e corporis visceribus, rerum potiri. v. g. tempore verno elementum aëris seu arboris, & hepar: æstivo, ignem & cor: autumnali, metallum & pulmonem: brumali, aquam & vesicam: in fine autem cujuslibet annuæ tempestatis, terram & stomachum, tenere dominatum. Non modo hæc quinque anni tempora, verum etiam menses anni, volunt, esse observandos: horum enim ratione spiritus, propter diversitatem caloris & humidi, modo adaukti, modo diminuti, identidem variari. Namque prima & secunda Luna spiritus caloris occipere, habereque tepidum Veris tempus: tertia & quarta, eos reddi magnos & perfectos, habereque calidum Æstatis

[73] *Idem* cap. ix.[74] Vide *Gleyeri* part. II. 19.

tis tempus : quarta & quinta, incipere humidum radic. & ejus spiritibus tunc principatum deferri, obtinereque humidum Autumni tempus : septima & octava, spiritus humidos evadere pleniores, atque tempus nancisci frigidius : nona & decima, spiritus humidos apparere longe perfectissimos, indipisciue tempus brumæ maxime algidum : undecima tandem & duodecima Luna, spiritus naturales calore parvos quidem videri, & tempus frigidum indeptare ; sed eos magis ac magis deinceps augeri, redauspicariue, ac subire deintegro, similiter atque jamjam narravi, pristinam vicissitudinem. ⁷⁵

XXVI Quamquam ea, quæ huc usque de Chinenſium Physiologia scripsi, nonnemini abstrusa & recondita videantur, comparanti tamen hæc cum eorundem pathologia constabit pleraque in unum congruere, & inter se mirifice reciprocarī, attamen id dolendum est, eos in dictionibus nimio opere tropis, in primis vero horum affectionibus, ut catachresi, hyperbole & allegoria, uti : quas cum nimis valde adhibeant, dicendo rem frequentissime obscurant. Sed ad propositum meum redeam, necesse est, nempe ad quinque elementa, e quibus corpus humanum compositum est. Magnopere refert, ajunt, ut elementa inter se mutuam conservent æquabilitatem : ex his enim si unum modo fuerit cum cæteris inæqualiter temperatum, protinus morbum apparere. ⁷⁶ Et eorum vitium esse in hoc positum, ut aut vincant, aut vincantur : illius generis appellant excessum, hujus vero defectum unius aut plurium elementorum : ⁷⁷ præsertim vero oportere medicum cum animo suo calorem primigenium, & humidum radicitus infixum, considerare. Illius enim malignitatem corpori importare perturbationem, & quatuor partium molestias, faciei ruborem, maculas, deliria, inconditosque sermones, &c. hujus autem febrem malignam, gravitatem, oculorum ventriculique dolorem, venenosos spiritus pervadere cor, & frigus de-

[75] *Ibidem.* pag. 107. & 18.

[76] Part. I. pag. 16.

[77] Part. II. pag. 30.

deficiens dilatari absque obstaculo in quatuor partibus ; imo ejus humidi venenum deprimere, & quasi abrumpere, spiritus ^{78.}

XXVII. Præterea statuunt tres caloris primitivi, totidemque humidi radic., vias esse: in his morbum subsistere: has, nec non earum origines, morbum suscipere: totum discrimen in eo poni, ut illius viæ efficiant calorem externum, & pulsus celeritatem: hujus vero frigus externum, & pulsus tarditatem. ⁷⁹ Præter dictas sex vias superesse quinque vitia, quæ læsionem efficiunt. Primum fieri ab interiori vento vel vitio vacui, unde in corpore calorem oboriri, verbi gratia. Cor, tali vitio affectum, cognosci posse e colore rubro. Jecur quidem, omnium colorum dominum & auctorem, in se cœruleum; verum ejus viam, cum ea cor ingrediatur, efficere rubrum: si stomachum, flavum: si pulmones, album: si vesicam, nigrum colorem; nec non in causâ esse, ut calor in utroque latere, &, cum oppleantur, dolor progignantur. Secundum a caloris æstu, quo si quis lædatur, eum tunc odio habere odorem & foetorem. Equidem suum cuique membro esse odorem, tamen omnis generis odorum principatum cordi esse delatum. Cor quidem in *parenchymate* suo producere odorem adustum: verum tamen ejus viam, si ea stomachum ingressa fuerit, suavem: si hepar, carnis similem: si pulmones, foetorem carnis putridæ instar, efficere. Tertium corporis vitium existere ex alimentorum nimietate & defatigatione nimia: cum, qui hoc vitio laborat, sapore amaro oblectari: indicium hoc esse morbum esse calidum a corde, quod calori dominatur, & a ciborum gravitate, unde corpus obdormiscere. Quartum exoriri, si corpus maligna febris corripuit, si ægrotans nugas garrivit, sedem ejus malignæ febris esse in pulmone: quale vitium autem ut declararent Chineses,

[78] Part. I. pag. 44. & 32.

[79] Quod vero ad nominationem dictarum sex viarum attinet, scitu est caloris primitivi vias appellari nomine

magni, lucidi, & diminuti caloris: humidi radicis infixi vias, nomine magni, deficientis, & diminuti humidi. Vide Part. II. pag. 25.

Xx 2

[80]

ses, hanc habent hypothefin, nempe cuilibet visceri, censent; quorum quinque memoravi, peculiarem esse sonum: omnium tamen vocibus & sono imperare pulmonem. Nam, si via pulmonis hepar ingrediatur, eam gemitus: si cor, loquacitatis & risus: si stomachum, cantus: si vesicam, singultus: in se ipso vero pulmonem fletus, esse causam. Quintum tandem corporis vitium nasci, si v. g. æger propter humorem interiore lædatur, cujus indicium esse sudationem jugem: viam enim vesicæ occupasse cor; &, quandoquidem vesica humoribus dominatur, inde contingere, ut, si ejus via hepar ingrediatur, eadem lachrymas: si cor, sudorem instabilem: si stomachum, salivam nimiam: si pulmonem, copiosum narium mucum; in se ipsa autem urinam, producat⁸⁰

XXVIII. Præter ea, quæ paulo ante de febris maligna scripsi, sentiunt, febrem malignam oboriri, si quando quatuor anni tempora non servant proprietatem suam, sed contrario, ac decet, modo se habeant: potissime tamen talem febrem a quinque causis oriri. (1) generari ab interiori vento, quoniam sudor, ob malignitatem venti, læsionem accipiat: & si ea accidat in calore primigenio, pulsum apparere natan-tem & crebrum, eo, quod læsio sit in motu sanguinis, & spirituum, qua de causa calorem sursum tendere; sin vero in humido *radic.* sit, ejus malignitatem pulsum mollem subtilem & debilem prodere. (2) nasci a frigore, & ægrum haud sudare: inde fieri, ut corpus doleat; & quia hic morbus ex caloris primitivi & humidi *radic.* nimietate exoritur, ideo pulsum esse intensum, rarum, & calidum in primo & tertio loco. (3) progigni a calore primigenio & humido *radic.* natan- tibus: ideoque in tertio & primo loco pulsum sentiri natan-tem & crebrum, quem significare cor a calore lædi. (4) exoriri a peste seu tepore, motum hujus morbi omnes vias permeare, atque omnia tempora, quia contrario modo procedunt,

dunt, percurrere: inde fieri ut, qui tali morbo laborant, ratione spirituum multitudinis, aut ocyus, aut tardius convalescant. Tandem (5) produci ab humido tepore, quem, si calori primigenio infuerit, indicare pulsum mollem ac debilem: sin autem humido *radicali*, pulsus esse parvos & celeres. In summa vero, putant, in maligna febre, duas malignitatis species reperiri: alteram in calido primigenio, alteram in humido *radic.* positam ⁸¹.

XXIX. Præter hæc morbum, censent, quinque modis pro-
gigni, nimirum vitio vel vacui, vel repletionis, vel latroci-
nii, vel exiguitatis, vel *rectitudinis*. Exempli gratia propo-
nam Cor. In hoc, vitio vacui ob ventum, nasci morbum:
vitio repletionis, quia id cibo, labore & defatigatione onere-
tur: vitio exiguitatis, cor affici frigore, ex quo malignam
febrem existere: vitio latrocinii, si cor affectum fuerit, mor-
bum oriri ex humore & frigore, si non mortalem, saltem pe-
riculosissimum: vitio denique *rectitudinis* morbum, quoniam
sit ipsius cordis, sua sponte convalescere. Eadem conditio
est reliquorum viscerum primariorum.

XXX. Has quinque modis cujusvis visceris vitiositates,
credunt, se pulsu dignoscere posse, quare species pulsus solent
quoque antedicta vitiorum nominatione nuncupare: & quia
insuper vel durities, vel mollities in pulsu observatur, hinc
harum ratione quodlibet cunque membri principalis vitium du-
plicat, & probant inde bis quinque morbis membrum quod-
dam laborare, hoc est, decem modis id affici posse. Quæ
cum ita se habeant, colligunt ex his, decem diversi generis
morbos cuilibet membro esse ⁸².

XXXI. Præter hos, sentiunt, esse etiam quinque extorum no-
bilium morbum, quem vocant aggregationis spirituum. He-
patis ab aggregatione spirituum morbum, nominant pingue-
dinem spirituum: assimilari hunc inverso calici, nasci sini-
stro in latere, esseque diu immedicabilem, concitare tussim,
& fri-

[81] *Ibidem*, pag. 60. 61. & 63.

[82] Part. II. pag. 23. 24. & 26.

& frigido-calidum morbum. Cordis morbum appellant nomine trabis casus immobilis; ejus locum esse supra umbilicum; cor in hoc affligi ac contristari: affectum itidem de genere tardorum esse. Stomachi morbum nominant vasculum spiritibus repletum; & quia stomachus est in medio, malum hoc in cavitate ventris residere, ac manibus & pedibus dominari. Siquidem vero illud vasculum non recipiat a stomacho colorem flavum, & stomachus recipiat humido-calida, & insuper usu alimentorum cor haud generetur, sed potius icterus; hinc ejus in loco oriri malum aggregationis spirituum stomachi. Pulmonis ægritudinem vocant *cié puén*, hanc residere infra latus dextrum, importareque corpori metum, anhelationem, & tussim diuturnam. Vesicæ morbum nuncupant nomine *puén tuy*, hunc infra residere, atque singultum excitare ⁸³.

XXXII. Sed alia, quam jammodo proposui, ratione differunt de dictorum quinque viscerum morbis & curatione. Perhibent enim e deficiente primi generis pulsu in primo manus dextræ loco, & pellis marcore & capillorum defluviis, colligi malam pulmorum constitutionem. Pulsus deficientes secundi generis indicare cor, sanguinis Dominum, male se habere, & quod consequens est, sanguinem diminui, ficcari, evacuari; ex his deinceps in quinque membris & sex intestinis marcorem existere. Pulsus tertii generis deficientes ostendere male affectum stomachum, quem, cum bene se habet, recipere quinque alimentorum spiritus, ut tritici, oryzæ, fabarum &c. per quos exterius carnem interius vero membra & intestina, alescere: stomachum autem graviter affectum insuper ex eo apparere, quod nec cibis nec potus digerantur, quare necesse esse, ut caro langueat & flaccescat. Pulsus deficientes quarti generis patefacere malum, quo jecur afficitur: conspici id potissimum in nervis; quos remissos & laxatos corpus totum pari modo afficere. Hepar enim
sang-

sanguinis officinam ac condum esse. Hoc sanguinem cordi ministrare, nervos irrigare, unguiumque incrementum promovere. Quinti generis pulsus deficientes prodere affectum vesicæ, quem etiam ossa arefacta & marcida significare: ex hoc debilitatem corporis & somnum gravem oriri, vesicam autem, cum sit cæteris visceribus inferior, beneficio spirituum suorum conservare quinque membrorum ac sex intestinorum vias: nec non causam esse, ut pili, ossa eorundemque medulla increcant. Dictorum quinque viscerum morbis medici Sineses has curationes adhibent: ut in morbo pulmonum, volunt spiritus pulmonum est restaurandos: in cordis morbo, motum spirituum & sanguinis attemperandum: in stomachi, medicinam esse in recta potum & cibos adhibendi ratione, frigida & tepida commiscendo: in hepatis, remissionem spirituum esse inducendam: in vesicæ tandem morbo, augendas esse vesicæ qualitates ⁸⁴.

XXXIII. De amentia disserturi distinguunt hanc a delirio. Si humidi radic. malignitas interior adeo immoderata ut foras egrediatur, & inde caloris gravitas oboriatur, eam tunc causam esse, ut aliquis diliret, & propter calorem obortum ægrotus commoveatur: & quia malum solidum & intra plenum, propterea delirantem parum dormire, nec esurire, verum gloriari de auctoritate sua, cantare, lætari, &c. Verum, si ejusdem humidi plenitudo, & redundantia in actum eruperit (vocatur gravitas humidi) fieri amentiam, quam in tristitia positam: eadem fere de hac proponunt, quæ nostrates de melancholia. Amentia porro quinque species ponunt. Primam fieri a calore, & ægrum instar mortui stercus egerere: secundam ab humido radic. tertiam ex vento: quartam ex tepore; quintam tandem vocant equi amentiam, hanc intervallicis venire, & efficere hominem manibus ac pedibus reptantem ⁸⁵.

XXXIV.

[84] *Boyerius* cap. xiv.[85] *Cleyeri* spec. pag. 65. part. ii.

XXXIV. Quantum ad eventum morbi attinet, Chineses præfagiunt, imo prædicunt, si morbi irrepant in vias naturali ordine sibi succedentes, aut ad viam, a qua prior vinci nequeat, verbi causa: ubi malum suum cor transmiserit stomacho, tanquam filio: aut hepati, ceu matri: aut ubi cor a pulmone, veluti hospite, abs quo superari nequit, malum receperit; contingere tum, ut ejusmodi morbi, quia non radicatus infixi, sed congruenter naturæ procedunt, facilius curentur. E diverso, si morbi malum in viam exonerent, quam vincere queunt, e. g. Si cor pulmoni, hic hepati, hoc stomacho, hic renibus, hi cordi, hoc rursus pulmoni, malum transmittat, evenire, ut tales morbi, quoniam nullum corporis membrum suffert bis a sibi contrario lædi, si non lethales, ad minimum diuturni, evadant ⁸⁶.

XXXV. Ad ipsam medendi methodum quod spectat, discernunt quæstionem, an plenitudo, an vacuitas sit causa, ut membrum aliquod ægrotet; illam e velocitate, hanc vero e pulsus tarditate, apparere: illi mederi non posse, nisi evacuatio in filiis instituatur, neque huic, præterquam quod mater oppleatur, vel restauretur. Verbi gratia, miram dictu proferam allegoriam; hujus enim Chineses sunt admodum studiosi. Hepar aëreum, inquiunt, si a corde igneo invaditur, filius invadit matrem, & vacuitatis vitium est in hepate aëreo; ideo matrem hepatis restaura, i. e. vesicam aqueam, & solves filium, i. e. igneum cordis pulsum. At si hepar invaditur a pulsu vesicæ aqueo, mater invasit filium, i. e. aqua arbores, & multitudinis vitium est in jecore: idcirco hic matrem hepatis, h. e. vesicam evacuare oportet, & solvere filium hepatis, i. e. cor. ⁸⁷ Obscuritates profecto & ænigmata

[86] Ibidem. pag. 9.

[87] Rationem hujus curationis addunt. Namque, ajunt, si hepati arboreo vacuo velis mederi per pulmones metallicos, inducendo pulsum illorum, cum hepar intus habeat aquam, & ex hepate fiat ignis,

qui solvit metalla, unde arbores non ferunt metalla, ac proinde sic morbos non curabis, sed augebis. Eadem ratio est reliquorum membrorum vel vacuitatis, vel plenitudinis vitio laborantium. En aliud rationcinium. Si oriens i. e. hepar fuerit plenum,

ænigmata somniorum hæc Europæ incolis procul dubio videbuntur: quinimo tota Chinenſium doctrina nos ad admirationem traducit; quoniam tot rebus, quas credunt inter ſe admirabiliter reciprocari, referta eſt. Sed eccui dubium eſt, quin illi viciffim admirentur quorundam noſtratum doctrinam, qui mira de ſeptenario numero, aliarumque rerum de incredibili cum hominibus conformitate, convenientia, conſenſu, &c. diſſeruerunt. Quid alias e tanta opinionum diverſitate eruitur, quam, quod illi ſuis, nos noſtris delectemur, ſententiis. Verum, ut ne a propoſito declinemus, pergam recensere, quæ Chinenſes in medendi methodo advertunt.

XXXVI. Quandoquidem Chinenſium natio, ita natura comparata, ut ab homicidio, atque ab omni violento ſanguinis profluvio, abhorreat, ratio hæc eſt, quare ſanguinis miſſionem non inſtituit. Adde his eorum argumenta, quæ afferunt. Scilicet, nimium ſanguinis caldorem, aut vim, non magis ejus miſſione temperari, quam bullientis aquæ fervorem, inſtituta quoquo pacto ejus detractiōe, ſolvi. Niſi aliquis bullienti frigidam affuderit fervorem vix imminutum iri cauſſantur. Argumentantur inſuper, ſanguinis detractiōe, vim morbi quidem minorem fieri, ſed morbum ideo non tolli, ergo ſupervacuam ejusmodi eſſe. Medici namque eſſe, malum, in corpore obortum, extinguere: id autem fieri ſanguinis purgatione, & ſpirituū congruentium temperatione. In his duabus, purgatione nempe & reſtauratione, quas naturæ maxime conſentaneas judicant, vertitur potiffimum eorum

num, & occidens, i. e. pulmo vacuus, ſervare, *ſac equalitatem in igne; ſi vis neceſſe erit, reſtaurare boream, i. e. aqueam veſicam; quia aſtri ignis & arborum orientalis filius, i. e. cor, & veſica hepatis mater, eſt: deinde auſtrum, i. e. cor, evacuare. Hanc ob cauſſam jubent quinque elementa in æquilibratate ſervare: arbores porro ad orientem, metalla ad occidentem, ſpectent. Igitur ſi vis naturalem in metallis plenitudinem*

ſervare, ſac equalitatem in igne; ſi vis ignis habere equalitatem; ſac conſervari equalitatem in terra; ſi vis arbores retinere ſuam plenitudinem connaturalem, ſac ſervent metalla ſuam equalitatem; ſi vis ignem retinere ſuam connaturalem plenitudinem, ſac aquam obſervare ſuam equalitatem. Vid. part. II. pag. 28. & ſeq.

rum curandi ratio. Clysteres, cucurbitæ, epithemata, unctiones, &c. vix in usu sunt. Hæc, quia extrinsecus applicantur, ideo minus in morborum interiorum curatione efficere. Urinæ inspectionem vilipendunt; hanc enim nihil, quod exploratum sit, prodere, præterquam aliæ res adminiculantur. Has inter in cujusvis affectus significatione eminere pulsus: huic, quomodocunque prave constituto, medentur tantum; atque ad hujus instaurationem, seu ad ejus in naturalem statum restitutionem, cogitationes suas dirigunt ⁸⁸.

XXXVII. Hæc habent de generali pulsus curatione præcepta. Septem exteriores pulsus, ubi intra & extra habuerint calidum primigenium, purgandi sunt per inferiora. Octo interiores pulsus, ubi habuerint intrinsecus & extrinsecus humidum *radicale*, sudatione sunt relaxandi. Septem exterioribus pulsibus, si calor primigenius extra, & humidum radic. intra, fuerint, cito subveniendum est sudatione. Octo interiores pulsus, si sunt infra, sunt abigendi. Perhibent enim calorem primigenium intra, & humidum radic. extra, celeriter descendere ⁸⁹.

XXXVIII. Siquidem vero Chinenfium Medicina, maxima ex parte in cognitione pulsus posita est, non ægre dijudicabit B. L. multa admodum esse in medium proferenda; si de omnibus, quæ pulsus gratia monumentis prodidere, vellem sigillatim scribere. Attamen, ut lectori quædam perceptio hujus doctrinæ sit, dabo quædam passim ex antedictis auctoribus excerpta. Chineses tanquam pronunciatum habent, quod is, qui cupidus conjiciendi de morbis, vita, & morte perfectæ, debeat in primis habere singularem, & accuratam, pulsus notitiam: ⁹⁰ sine hujus enim cognitione vix ullum præclarum facinus a medico perpetratum iri. Ut autem aliquis eo usque pertingere possit, necesse est scire, pulsus a Chinesibus in utraque manu in tribus locis explorari. Primus locus est sub carpo, alter infra eminentiam ossis cubiti seu radii,

[88] *Ibidem* pag. 72. & seq.

[89] Part. 1. pag. 27.

[90] Vide part. 1. pag. 1. & *Boymius* in Præfat. ad medicos.

dii, tertius secundo versus cubitum proximat ⁹¹ Hæc tria pulsum loca, statuunt, respondere tribus paulo ante memoratis corporis regionibus. Supremo utriusque manus pulsui convenire cum suprema corporis regione de cujusmodicunque corporis statu: imo pulsum, qui istic loci observatur, indicare morborum statum, qui in illa resident. Reliquarum & pulsus & corporis regionum, ajunt, eandem esse conditionem; hac tantum exceptione, quod pulsus lævæ, sinistram: & dextræ, dextram corporis partem, seu bene, seu male, constitutam prodat. ⁹² Et hæc non modo generatim; sed speciatim credunt, se in peculiari manus observationi pulsus destinato loco posse peculiarium viscerum conditionem explorare.

XXXIX. Licet aliqua sit dissensio inter veteres & recentiores Chineses de visceribus, quæ ex unoquoque loco utrique sciscitantur: tamen, ut nimiam sententiarum dictionem effugiam, indicabo modo recentiorum opiniones. Hi enim primo lævæ loco assignant pulsum cordis, & lactium: secundo, pulsum hepatis & fellis: tertio, renum & ureterum; primo autem dextræ loco, pulsum pulmonis & intestinorum crassorum: secundo, stomachi & lienis: tertio denique, pulsum portæ vitæ, & infimæ partis corporis. ⁹³ Præter hæc, sentiunt, in locis manus sinistræ teporem, ventum & frigus residere, & morbos ex his oriundos vergere extrorsum: verum in locis dextræ siccitatem, humorem & æstum; & si quis morbus a dictis exoritur, eum tendere introrsus. Statuunt insuper pulsus, qui extrorsus tendunt, septem esse species, ut pulsum natantem, plenum in extremitate, in medio vacuum, crebro-acutum, plenum chordæ tensæ similem, intensum, & exundantem. Hujus generis multos in læva adverti, habereque naturam caloris primigenii. Porro pulsum, qui introrsum spectant, octo esse species, ut pulsum parvum, pro-

[91] Part. II. pag. 5. ubi auctor tradit
delineationem utriusque manus, & nomina
cujusque pulsus regionis. vide etiam
Tab. V. in calce *Boymii* libro subjun-

ctam.

[92] *Ibidem.* pag. 85.

[93] *Ibidem.* pag. 5. & Part. I. pag.
1. & seq.

profundum, remissum, raro obtusum, tardum, cadentem, molli-subtilem, & debilem. Hos plerumque in dextra observari, indolemque humidi *radic.* nactos. Præcipuam rationem, quare pulsus tot modis varient, sitam esse non modo in calore primitivo, & humido radicitus infixio; sed etiam in quinque elementis. Et, quia utriusque generis pulsus, in summam redacti, quindecim sunt; inde argumentantur, tres pulsus species sub cujuslibet elementi ditione esse. ⁹⁴ Ex his sex pulsus, raturum habent, subire mutationem, ut profundum, raro obtusum, & brevem, quos habere triplex humidum *radic.* & in humido *radic.* habere calorem primigenium: pulsus natantem, crebro acutum, & longum habere triplicem calorem primigenium, & in hujusmodi calore humidum *radic.* Etenim, nisi aliquis exteriorum juxta & interiorum pulsuum destructionem fuerit scrutatus, vix quemquam vacuitatis & plenitudinis cognitionem habiturum. ⁹⁵ Præter dicta pulsuum genera, opinione non solum, sed & ad veritatem sibi persuadent, singulorum corporis membrorum principum, quorum quinque enumerant, singulos esse, aut naturales, aut eorundem naturæ contrarios, pulsus. Sic renum pulsus naturalem, dicunt, profundum in loco, paulo ante memorato, inveniri: remissum & languidum, si vitiosus fuerit. Hepatis pulsus naturaliter chordæ extensæ esse similem: huic autem adversarium, natantem, raro obtusum. Cordis pulsus naturalem esse exundantem: contrarium, profundum. Stomachi pulsus esse remissum & languidum: contrarium, si quando chordæ extensæ similis fuerit. Pulmonis tandem pulsus naturalem esse natantem, ligni fluctuantis instar: contrarium, exundantem, magnum. Et hos non semper ita se habere, sed

ra-

[94] Part. I. pag. 25. 15. & 16. Namque pulsus natantem: raro obtusum & debilem, elemento metallorum: tensæ chordæ similem, intensum, cadentem, elemento arborum: crebro-acutum, profundum, molli-subtilem, elemento

aquæ: in extremis plenum, in medio vacuum plenum exundantem, elemento ignis: parvum, remissum, tardum, elemento terræ, subjectum. vide etiam *Boymius* cap. XVI.

[95] Ibidem. pag. 19.

ratione quatuor anni tempestatum alio atque alio modo variari. Sic renum pulsus, præter eum, qui sibi familiarissimus est, tempore verno similem esse chordæ tensæ: æstivo, esse exundantem: autumnali, parvum ac natantem: brumali, profundum & crebro-acutum. Eandem, ajunt, reliquorum viscerum rationem esse. ⁹⁶ Dictos naturales cujusvis visceris pulsus, sentiunt, posse ob quinque vitiosos pulsus decem mutationes subire. Scilicet, pulsus vacuus, plenus, exiguus, latro vel rectus (hæc nomina quinque vitiosorum sunt) potest bifariam affici, aut ratione duritiei, a calore primigenio; aut ratione mollitudinis, ab humido *radic.* provenientis. v. g. Pulsus vacuum posse infimul aut durum, aut mollem, esse. Eadem cæterorum est conditio. ⁹⁷ Non modo generaliter, verum etiam singillatim, de antedictorum pulsuum significationibus differunt. ⁹⁸

XL.

[96] Vide Part. II. pag. 13. & Part. I. pag. 7. & *Boymius* cap. XIII.

[97] Part. II. pag. 26.

[98] Verum, ut aliquis Chinenſium pulsus doctrinam mente capere possit, breviabo quadantenus, quæ Cleyerus memoriæ mandavit. Part. I. pag. 103. & seq. Ex septem pulsuum externorum in tribus utriusque manus locis natans est primus. (α.) Hunc tangendo videri deorsum deflectere, & ad superficiem abundare in modum folii cepæ: eum generaliter indicare morbum ex pulmonum vento ortum: singulariter autem in loco primo manus sinistrae, ventum, calorem, capitis dolorem: in dextrae guttur adustum, nares oppletas; in secundo loco sinistrae, oculorum rubedinem, perturbationem, & dolorem: in dextrae, ventris vacuitatem, ficitatem, sitim; in tertio lævæ, aurium surditatem, obstructionem: in dextrae, meatum urinæ obstructum. (β.) In medio ruptus & in extremis plenus. Hunc

generatim significare sanguinis fluxum & vacuitatem: singulatim vero in loco primo sinistrae, sanguinis intra pectus congregationem: in dextrae cruciatus pectoris intestinos; in secundo sinistrae flatuum confusionem vomitionemque sanguinis: in dextrae, intestinorum tumorem; In tertio sinistrae & dextrae, puris & sanguinis loco urinæ mictionem. (γ.) Acuto-creber, tactui videtur proinde ac uniones rotando decurrerent. Hunc generaliter indicare vomitum, cui ventum dominantem adversari: singulatim vero in loco primo sinistrae, cordis calorem, linguæque violentiam: in dextrae, pellis & pilorum arefactionem; in secundo sinistrae, capitis dolorem, oculorumque tumorem: in dextrae, narium calorem, orisque foetorem; in tertio sinistrae, stomachi debilitatem atque renum dolorem: in dextrae, aquam intercutem infimæ partis corporis. (δ.) Plenus & solidus, cum elevetur, habet excessum. Hunc generatim cordis suffocati calorem

XL. Præter dictos quindecim ordinarios Chineses commentum sunt novem extraordinarios pulsus, quos, credunt, stasis anni temporibus subinde procedere; quos plerumque nomine

indicare: speciatim vero in loco primo sinistræ, faciei ruborem ac venti generationem: in dextræ pellis adustionem, mejendi difficultatem; in secundo lævæ, morbum congregationis spirituum, in dextræ, cordis dolorem; in tertio sinistræ meatum urinæ oppilatum: in dextræ, difficultatem mingendi. (α) Chordæ extensæ instar. Hunc generaliter ophthalmiam, & nervorum, propter celerem motionem, significare defatigationem: singulariter in loco primo sinistræ, capitis dolorem, cordisque suspensionem: in dextræ, calorem primigenium condensatum, & alligatum; in secundo sinistræ morbum congregationis spirituum ex cibis indigestis: in dextræ, stomachi destructionem, & fastidium ingens; in tertio sinistræ ventriculi dolorem, gravitatemque renum: dextræ, flatum vesicæ. (β) Intensus excedit, & cum elevatur, oppido est celer. Hunc generatim indicare, flatus in corpore primatum tenere: figillatim autem in loco primo sinistræ, cordis dolorem, cui frigus adversatur; in dextræ, tussim; in secundo sinistræ, stomachi destructionem, & fastidium ingens; in dextræ, motus nervorum celerrimos; in tertio sinistræ, surditatem: & in dextræ, umbilici contractionem. (γ) Exundans, cum elevatur, infra admodum magnus est. Hunc patefacere generaliter dominium caloris, & ex eo ortum dolorem: singulariter vero in loco primo utriusque manus, pectoris ac cordis calorem & tristitiam: in secundo ventris perturbationem, ciborumque vomitum:

& in tertio loco dolorem pedum, meatumque urinæ constipatum. Sic cæteras octo pulsuum species, qui alias intestini dicuntur, hoc pacto enumerant. (α) Pulsus parvus, quem se ita habere, perinde ac si quis filum sericum palpet. Hunc generaliter indicare affectus ex sanguinis corrupti defluvio ortos, item tristitiam: peculiariter tamen in loco primo sinistræ, frigus cordis vacuum, debilitatemque: in dextræ ascensum spirituum vacui frigoris; in secundo sinistræ, oculos videri quasi flores gignant: in dextræ, cor & ventriculum dolore oppleri; in tertio sinistræ, sudoris inhibitionem, in dextræ vero, alvi fluxum. (β) Profundus, quem prope os instar mollis Gossypii deprehendi. Hunc quidem generatim morbum, ex frigidorum spirituum copia natum, indicare: speciatim autem in loco primo sinistræ cordis dolorem, spirituumque angustiam: in dextræ, tussim; in secundo sinistræ morbum congregationis spirituum & cibi nondum digesti; in dextræ, spirituum angustiam, cordisque dolorem; in tertio utriusque manus, urinæ subtilitatem ac renum gravitatem. (γ) Remissus, e magno & tardo compositus. Hunc generaliter calorem, & putridum stomachi teporem: singulariter autem indicare in primo loco utriusvis manus humerorum concussionem & dolorem: in secundo, spirituum congeriem, alligationem lumborum, & ventriculi dolorem; in tertio, vacuitatem vesicæ, tinnitumque aurium. (δ) Obtuso rarus, ab initio is vacuo, in fine pleno, est similis.

In-

mine viarum pulsus nuncupant. Cleyerus putat hos non constituisse novum quoddam pulsus genus, sed potius novas qualitates, quas ante nominatis esse superaddendas. 99 Commemorant insuper sedecim pulsus monstrosos. Appellantur ita, quia plerumque mortem antecedunt, & hujus sunt prænuncii.

Indagaturo talem videri, perinde ac aliquis cultro superficiem arundinis sæpius rodat. Hunc generaliter significare morbum ex defectu, & corruptione sanguinis: singulatim vero in loco primo utriuslibet manus, cordis atque pulmonis vacuitatem, & debilitatem, in secundo sinistrae lateris ac viscerum obstructionem: in dextrae, aquam in ventre, a cibis non mitigatis, exortam; in tertio sinistrae, ventris fluxum ex frigore: in dextrae, murmur intestinorum itidem ex frigore. (e) Tardus, quem generatim indicare spiritus aëreos ex frigore natos: sigillatim loco primo utriusque manus, supremarum partium frigus & vacuitatem; secundo, dolorem in media corporis parte e frigore; tertio, magnum imæ corporis partis frigus. (f) Cadens, talem prope os validum reperiri, ictumque esse instar demersæ rei, & mox iterum emergentis. Hunc generaliter spirituum veneniferorum aggregationem prodere; singulariter autem in primo utriuslibet manus, spirituum in pectore congregationem; in secundo, spirituum in intestinis congeriem oculorumque obscuritatem; in tertio sinistrae, cibos non concoctos; in dextrae profluvium alvi. (g) Molli-subtilis, quem similiter esse, ac si quis tangeret gossypium intra aquam. Hunc universe indicare intensum infimarum corporis partium frigus: sigillatim vero in loco primo alterutrius manus, vacui-

tatem debilitatemque sudorem tollentes; in secundo spirituum imbecillitatem, & tristis iræ dispersum; in tertio, ossium, ob malignitatem frigoris, tarditatem seu stuporem. (h) Debilis. Ab hoc digitum, sicut a lana, levissimo tactu affici. Generatim hunc significare morbum, e vento cum spiritibus colligato, ortum: speciatim vero in loco primo utriusque manus; spirituum caloris primitivi vacuitatem; & inopiam; in secundo loco, nervos spiritibus transiitum impediētes, in tertio, dolorem cutis & spiritus defectionem. Vide etiam *ibidem* pag. 42. & seq.

[99] Nomina eorum; qui proprio loco egrediuntur, hæc sunt. (1) Pulsus longus, similem hunc esse hastæ vibratæ. (2) Celer: utrosque dictos esse a calore primigenio. (3) Brevis: similem hunc inveniri grano oryzæ. (4) Vacuus, quem non dissimilem globo filiferici. (5) Alligatus: hunc cerebro & cumulativē venire, redireque. (6) Vicarius: hunc, quamquam se elevare anitatur, tamen id interdum violenter peragere. (7) Trahens; hunc non inveniri, præterquam quispiam valde premat locum. (8) Motus: hunc, cum elevetur, evanescere. (9) Subtilis: hunc ire redireque valde debilitate, similiter se habere, ac si quis gossypium tangat. Hos septem esse ab humido *radicali*. Quid rei significant, *ibidem* pag. 105. indicatur.

cii. ¹ Ex omnibus autem pulsibus eum, qui radice caret, i. e. qui in infima pulsus regione adverti nequit, maxime lethalem judicant. Eadem ratio est pulsuum duorum in pedibus observandorum: quorum alterum pertinere ad stomachum, & ad pedis superficiem intra pedis pollicem, explorarique altius prope ipsum os fere: alterum pertinere ad renes, inveniri que circa os exstans ad latus, ferri que interius supra calcaneum. ² Pergunt porro, & tanquam enuntiatum habent, pulsuum tardum, frigus; & celerem, calorem, indicare. In numero autem tardorum habent, si spatio unius respirationis tres vel

[1] Primum (α) vocant ranæ saltantis pulsus. Hunc spatio unius respirationis nunquam apparere integrum, semel tantum pulsare. (ϵ) Piscis caudæ immotæ pulsus, quia proinde movet digitum, ac piscis natans movet caput immota cauda. (γ) Pulsus absconditi gladii, quia apparet & disparet celeriter, uti gladius derepente vibratus subito evanescit. In una respiratione fieri duas tantum pulsationes. (δ) Pulsus versi florîs, Lusitanicè *Golfaon* dicti. Illum ab initio parvum, postea oblique descendere, atque in una respiratione semel modo pulsare. (ϵ) Pulsus, jusculi pinguis instar sursum ebullientem. Hunc ab initio parvum, dein magnum, semper tamen debilem. In una respiratione accidere xii. ictus. (ζ) Calicis orificium. Hunc duo extrema tantum attingere, in medio vacuum: in una respiratione fieri. iix. vel ix. ictus. (η) Pulsus, gallinæ rostri, grana carpentis, instar. Hunc advenientem esse celerem, & digitum pungere Interapedine unius respirationis interdum. iiii. subinde. viii. vel ix. pulsationes contingere. (θ) Pulsus domus stillicidii. Advenientem esse plenum, abeuntem debilissimum: intervallo unius respirationis fieri tres ictus. (ι) Projecti lapidis pulsus. In

hoc, tempore unius aut duarum respirationum, unicum duntaxat ictum observari. (κ) Pulsus solutæ chordæ. In hoc contingere, ut tempore complurium respirationum semel appareat. (α) Pulsus herbarum. In una respiratione observari ix. vel x. ictus; hunc deficere, & cum elevetur, impleri. (ϵ) Pulsus terræ globulis similem. Hunc plenum & magnum animadverti, carere autem & principio & fine; in una respiratione ix. vel x. pulsationes contingere. (γ) Pulsus destruentem, similem esse duabus fabis aquæ innantibus. Advenientem plenum, abeuntem tardum esse: tempore unius respirationis fieri vii. vel viii. ictus. (δ) Pulsus poli. Advenientem magnum, abeuntem vero esse plenum: spatio unius respirationis fieri duas pulsationes. (ϵ) Pulsus motui complicationis similem. Una respiratione contingere x. ictus, dein sistere ad tempus; parvum hunc sine capite, nec redire posse. (ζ) Pulsus chordæ distentæ ac personanti similem. Spatio unius respirationis exhibere. i. iiii. vel viii. ictus, antequam subsistant: venientes creberrimos, abeuntes minus celeres, esse.

[2] Part. ii. pag. 4. 91. & 92. Etiam *Boymius* cap. xv. recenset varias pulsuum species,

vel pauciores: in celerum vero, si sex vel plures contingant ictus. Namque naturæ convenientem esse, perhibent, si dicta temporis intercapedine arteriæ quater, si quinquies, pulsarint; si aut plus aut minus fuerit, extemplo morbidum corporis statum, pronunciant³.

XLI. Neque Chineses omnium, qui unquam ingeniosi & solertes in explicanda tot differentium pulsuum natura fuerunt, longe subtilissimi, in dicta pulsuum theoria subsistunt; verum etiam ostendunt complures, suæ ipsorum genti peculiare, venam tangendi præceptiones; quæ tamen maxime nituntur hypothesebus, paulo ante a me allatis, e quibus illas deduxerunt: dictis addo Medicum sanum, a curis liberum, jejunumque matutino tempore ægrum visitare, oportere: adhæc anquirere de sexu, æger an mas an fœmina? Nam hanc in primo & tertio loco alium, quam illum, pulsuum habere. Itaque si alter alterius pulsuum habeat, apparere ex hoc istum agrotare. + Præterea investigare oportet medicum an brevis an proceræ staturæ? an obesus, an gracilis æger: item an puer? hunc enim intercapedine respirationis naturaliter habere octo arteriarum pulsationes. His & aliis probe prius consideratis Medicus Chinois, post aliquantam apud ægrum moram, jubet, ut manum in pulvinari deponat, deinde tribus dextræ digitis, tria lævæ ægri loca primo attingit: disponit autem suo quemque digitum ordine. Primum digito medio tangit locum medium,

species, ex quibus Chineses prædicunt, quo die, mense & anno aliquis sit moriturus.

[3] Part. I. pag. 7. & Part. II. pag. 25. & 70. *Boymius* cap. XIV. pulsus tardos vocat deficientes, celeres vero excedentes. Si arteriæ intervallo integræ respirationis bis pulsarint, vocatur istiusmodi pulsus destituentes vel corrumpentes: si semel dicitur pulsus auferens integritatem vitæ: si intra unam & dimidiam respirationem semel pulsant vocatur mortalis: monstro-

sus vero, si intervallo duarum respirationum semel: ubi tandem intercapedine duarum & dimidiæ respirationis unus pulsus accidat, indicare hunc ægrum non surgere amplius posse. Celerum pulsuum eadem ratio est. Nam si sexies arteriæ spatio unius respirationis pulsarint, appellantur pulsus aberrantes a via: si octies, auferentes integritatem: si decies, periculosi & mortales: si duodecies, vitam abruptantes.

[4] *Boymius* cap. XV.

Zz

[6]

dium, qui est infra os cubiti, ubi id nonnihil eminet; deinde primum locum, qui sub carpo est, indice: & postea tertium, qui infra dictum os secundo loco proximus, annulari digito. Pari ratione digitis sinistrae, loca ægrotantis dextræ sciscitaturus, negotium suum agit. Nimirum primo digitos ad cuiusque superficiem applicat, sic ut cutem leviter modo stringant: alteram pulsus regionem exploraturus, arteriam digitis utcumque deprimit: infimam denique, quam & fundum vel radicem vocant, ad nervos ipsos & ossa validiore contactu pertractat. ⁵ In primis vero explorat, an pulsus e tertio loco, ubi humidum radic. rerum potitur, ascendat ad primum, ubi calor primigenius primatum tenet: vel an contra, e primo ad secundum locum descendat? vel an aliquis pulsus in alterius locum irrepat? vel an proprius extra suum locum evagetur? Præter hæc, quomodo pulsus ab ossibus & carne veniat pellis ad superficiem? spiritus enim auctores esse, ut pulsus subeant ejusmodi mutationem: deinde, qui abeat aut recedat a pelle ad carnem, ossa & sanguinem. Porro, quo pacto pulsus adveniens contingat manum, & recedens quo modo quiescat. ⁶

XLII. Siquidem vero infantium morbi, ut tradunt, pulsu dignosci nequeant: proinde medici in primis vultus colorem observant. Rubrum cordis, flavum stomachi, cœruleum hepatis, album pulmonis, nigricantem renum seu vesicæ, ægritudinem prodere. Deinde tribus dextræ digitis, sinistrae infantuli capitis parti: vel e diverso dextræ parti, tribus lævæ, admotis, indagant, an calorem sentiant: si ita fuerit, signum hoc esse, asserunt, a maligno vento infantulum lædi, ideoque nares obthuratas, vel tussim, vel calorem, adesse. E diverso, si frigus sentiant, indicium hoc esse, infantem extra a frigore, & intra ab alimento, lædi:
hinc

[5] *Boymius* cap. VII.

[6] Vide Part. II. pag. 16. & 71. & | 80. & *Boymius* cap. XV.

hinc vomitum, ventrisque profluvium, ut & calorem externum oriri. Si duo priores digiti tantummodo incaluerint, signum esse, supra calorem, & infra frigus, dominari. Cæteris, brevitatis causa, supersedeo. ⁷ Habent quidem Chineses signa, quæ ex omnis generis linguæ colore: & situ macularum diverso, hauserunt, ⁸ ut & habent signa ex observatione coloris, soni: appetitus, somnii, & ex aliis corporis qualitatibus, desumpta, quæ forsitan nostratibus clinicis subinde usui futura. ⁹ Sed quis omnia narrabit?

[7] *Ibidem* pag. 82. Hæc infantum semestris & junioris ætatlæ morbos explorandi ratio. Paulo aliter, atque memoratum est, procedunt in natu majorum infantum morbis inquirendis. Scilicet conspiciunt ægri infantis tres indicis articulos: si masculus est capiunt lævæ, si fœmella, dextræ manus indicem; fricant hunc quodammodo, ut clarius & venulæ, & lineamenta, & color, appareant. Colorem violaceum, calorem: rubrum, frigus: Cœrûleum, timorem panicum & ventum: album, sanguinis defectum: nigrum, malignitatis aliquid

in medio esse: flavum, affectum stomachi, significare. Color qualiscunque in infimo articulo conspectus, secundum Chinesium opinionem, manifestat morbum curatu facilem: in medio, gravio-rem: in supremo, finem mortem, affectum saltem curatu difficilem.

[8] De quibus peculiarè libellum; prioribus in calce annexum, *Cleyerus* in lucem edidit.

[9] Hæc si quis scire aveat, is per-olvat cap. xx. vel Part. II. pag. 47. & seq. ubi satietatem hujus doctrinæ inveniet.

[1]

DISSERTATIO XIX.

DE

Doctrina Paracelsi.

I. **C**hemiam esse artem vetustate antiquissimam jam pridem ante me ostendit celeberrimus Borrichius. ¹ Quid? quod etiam exteræ nationes & gentes Chemiæ inventionem Dæmonibus vel Diis acceptam referunt. ² Equidem non inficior hanc a Dæmonibus traditam hominibus autem esse

[1] Oratione de ortu & progressu Chemiæ: & Hermete Ægyptiorum, in quo Chemiam ab Hermanni Conringii animadversionibus vindicat.

[2] En quæ Syncellus in Geograph. hujus gratia monumentis prodidit. Cæterum opera quoque pretium est Zosimi Panapolita Philosophi, divino cultui magis ac magis augendo, ex ejusdem scriptis Libro Imuthi nono testimonium his verbis conceptis adjungere. Referunt sacra scriptura, hoc est libri, o mulier, Daemonum genus quoddam esse in mulierum consuetudinem venire solitum: horum mentionem agit Mercurius in Physicis, ac omne ferme tam certa, quam obscura auctoritatis volumen; de illis nonnihil edisserit. Hoc itaque veteres, & sacra scriptura, affirmant, Angelos quosdam mulierum cupidine tactos, in Terra delapsos Natura opera eas edocuisse, eapropter, quod prava quæque, & inutilia eis revelassent, cælo extorres perpetuo exilio damnatos ferunt. Ex his gigantes ortos eadem scriptura testantur: primumque artium hujusmodi documentum est Chemia: librumque hunc vocat Chema, unde & Chymia nomen factum. Etiam Persæ, teste Thoma Hyde

de relig. vet. Persar. crediderunt Diabolos metallorum fossitionumque omnifariam peractarum operationum auctores esse. Ita cap. XIII. quatuor Diabolos memorat, ut Sasta, Bushi aspsersesh, Ukiderugi, & Askânesh-derugi, quibus, ait, commissum esse negotium corrumpendi metalla, eaque rubigine afficiendi corro dendique, ac exedendo vitiandi. Et cap. XIX. scribit. Est autem Shahri-var nomen angeli, qui præst igni, & omnibus metallis ac mineralibus, eisque bene mundandis, & omnibus rebus ac negotiis, tam hoc mense, Augusto sc. quam quarto ejusdem die factis ac faciundis. Brachmanes, teste Grundiero in Medic. Malab. cujus excerptum in Biblioth. novis. VII. §. 3. narrant Chimiā a Deo Tschirwen. lib. quatuor traditam. Chrysopoeam & medicamentum immortalitate inducens jam diu hominum mentis occupasse, ecquis non miratur. Isidem teste Diod. Sic. Biblioth. lib. II. hoc reperisse Ægyptii credebant. Et olim & nunc tam Chineses, quam Siamenses utrisque quam maxime operam dant. De quibus vide Nieuhoff. in descript. Sinæ cap. VI. & Mr. de la Loubere descript. du Royaume de Siam. chap. x.

esse fictam & commentitiam fabulam, a Magis, a sacerdotibus, aliisque sapientiæ Professoribus, (hi enim potissimum Chemiæ olim operam navabant) fortassis excogitatum, vulgum ab hac arte arcendi causa: nec non ut Chemia, juxta ac cæteræ Mathematicæ artes, in majorem hominum, & admirationem, & venerationem veniret: invalescente tamen credulitate, superstitionis matre, Magia, cujus pars Chemia habebatur, exosa hominibus, contemtuque laborabat; quasi vero cunctarum effectuum, quæ captum vulgi superant, machinator esset aliquis Dæmon duntaxat. Cujusmodi præjudicata vulgi opinio tantum valuit, ut multum ac diu Chemia sub paucorum eruditorum umbra delituerit. Namque honos, teste Tullio, ³ alit artes: omnesque incenduntur ad studia gloria: jacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur.

II. Perdiu hæc ars jacuit in tenebris, ex quibus eam in lucem vocarunt seculo septimo, & sequentibus Arabes, qui ejus ope complura excogitarunt remedia ægritudinum. Horum in vestigiis multi Europæi institerunt, tandem Theophrastus, cognomine Paracelsus, missio sectatorum Galeni, cujus placita potissimum apud medicos, ubique terrarum tantum non vigeant, ratiocinio, novam, inauditamque hætenus, in Medicinam introduxit ratiocinationem, quæ experimentis Chemicis maxima ex parte nititur. Paracelsus, cujus decreta animum induxi jam tradere, quamvis plurimorum medicorum sermone vapulet, ab iisdemque male audiat, eum utpote omnium bonarum artium esse rudem, impium, gloriabundum, qui omnes omnium scientiarum doctores fere præ se contempsit, bibacem, & nescio quid amplius eidem a molestissimis doctrinæ suæ exactoribus crimini datum; ⁴ tamen non fuit adeo stolidus, nec irreli-

[3] Tusculanar. Quæst. lib. i.

[4] In primis vero *Thomas Erasmus* in disputationibus & libro de Auro poculento, & *Oporinus*, Paracelsi amanuensis & *Conringius* introduct. in art. Med.

cap. iii. §. 38. & passim in scriptis suis, ejus facta carpsere. *Conringius* eum vocat monstrum hominis, in perniciem omnis melioris eruditionis natum. Si plura cupis, adeas, velim; *Sennerti* librum

irreligiosus, &c. ut inimici ejus monumentis prodidere. Sed, quid purgem Paracelsum de infimulatis facinoribus malis? supervacuum hoc est: siquidem Bitiscus in præfatione operum Paracelsi, latine in lucem editorum, id negotium pererudite tractavit, absolvitque. Verum ut exhibeam exemplum pietatis, quæ omnium virtutum est fundamentum, judicate, quid magis pium dici potest, quam, cum Paracelsus Diaboli fraudes, pessimorum quorumque hominum conamina prava, spernens, statuerit, non hominibus, divorum in numero positus: non bonis angelis, multo minus ipsi Diabolo ejusdemque asseclis; sed soli Deo, cujus providentia administretur mundus, oportere unumquemque se in clientelam commendare.⁵

III. Neque tamen diffiteor sermonem ejus & arrogantiam plenum, & jactantiam; atque insuper ei plurimum insulsi-
tatis esse admixtum. Præter hæc eundem semel atque iterum ac sæpe non modo Galenum, Avicennam, &c. sed plerosque doctorum sectatores maledico dente carpisse. Siquis obiter modo legerit, quas Paracelsus in præfatione in librum *Paragranum* habet basilicas atque imperiosas edictiones, nullum mihi dubium est, quin idem infimul hominis stoliditatem superbiamque derideat. Quid jactantius, quid insulsius, excogitari potest, quam cum Paracelsus præ se ferret, gloriosiusque de se ipso prædicaret, tantum utpote se esse, ut cæteri medici, qui veterum Medicinam profiterentur, non digni, qui corrigiam calceamenti sui solverent. ⁶ Sed utcunque dicta sint, attamen, quod alius Paracelso dat crimini, hoc alius dat laudi: quod alius superbiam, hoc alius magnanimitatem vocat; ita suos quisque habet, vel vituperatores, vel laudatores. ⁷

IV.

brum de Chymicor. cum Aristotelic. & Galenic. consens. & dissens. De his, cujuscunque modi fuerit, *Bitiscus*, qui opera Paracelsi Latine in lucem edidit, Paracelsum excusavit in præfatione, operibus hujus præfixa, quæ tanquam

apologia pro Theophrasto habenda.

[5] Vide ejus fragment. de morb. invisib.

[6] Ita in paragran. II. Tractat. I. de Philosoph.

[7] Tali Paracelsi excusatione adversus

IV. Sed mittam viri mores, & alia quæ ad vitam quoquo modo transactam spectant, narratione potius delibabo ejus doctrinam quam pingui, ut ajunt, Minerva pertexam. Communem rerum omnium materiam, informem, omnium proprietatum expertem, quam veteres Chaos, Paracelsus appellat Mysterium magnum. Id, ait, unicam esse rerum omnium caducarum matrem. Etenim peracta ejus prima sejunctione in conspectum prodivisse quaterna elementa, ignem scilicet, aërem, aquam, atque terram. ⁸ Verum tamen, utut hæc sint, non vult aquam, quatenus humida, seu ignem, quatenus urens, &c. pro elemento habendum. Id enim, quod in conspectum, seu in sensus externos, venit, esse modo elementi cujusvis receptaculum. Id ipsum etenim, quod elementum constituit, esse merum spiritum, & vigere vivereque in rebus, pariter ac animam in corpore. Primam enim elementorum materiam nihil aliud, quam vitam esse, ac matricem sui fructus. Hæc quatuor elementa, statuit, omnium creaturarum matrices. ⁹ Quomodocunque dicta fuerint, alibi tamen posuit, unicum tantum modo esse elementum, atque hoc in quatuor diversa corpora divisum; ¹⁰ pari modo, ut jamjam de mysterio magno differui. Non contradictio hæc doctrinæ, sed vocabuli est tantum. Quemadmodum Mysterium magnum in quatuor elementa, ita rursus, statuit, quodlibet elementum in tres partes divisum, in salem puta, quem Balsamum: in Resinam, quam sulphur; & in liquorem, quem *Gatoronitum* vel Mercurium, nominat: hæc tria unumquodque corpus constituere: Præter hæc tria nec plura, nec pauciora, in corporibus inveniri: ex his tri-

sus ejus reprehensores utitur *Bitiscus* in memorat. Præfat.

[8] Libr. I. text. III. IV. & XI. Philosoph. ad Atheniens.

[9] Philosoph. ad Athen. libr. II. text. II. & III. Hoc autem, in Philos. de elem. aër. cap. I. nominat. elementum, quod vim habet refrigerandi &

calefaciendi. Et Paramir. lib. I. cap. IV. scribit. *Elementum est matrix sui fructus.*

[10] Id est ejus partem aliam in terra, aliam in aëre, aliam in igne, aliam denique in aqua habitare. ita lib. Azoth. cap. II.

tribus cuncta corpora originem ducere. ¹¹

V. Peracta Mysterii magni primo in quatuor elementa conjunctione, censuit, hanc insequi secundam, ex ipsis elementis procedentem, disjunctionem. Etenim univertum, quod in igne latuit, in coelos transformatum, singula astra constituisse. Aërem, quo nihil subtilius creatum, esse fatalium invisibilibus cistam, atque inde provenisse *Dimeas* faxa, *Durdales* arbores, *Neafarenos* terræ poros, & *Melosinias* sanguinem humanum, incolentes. Ex aqua, cujus secretionem totam nondum factam, originem duxisse pisces, animaliumque quorumlibet carnem: item sal, corallium, & cæteras æquoris plantas: quin & Nymphas, Sirenes, *Dramas*, *Lorind*, &c. E terra omnis generis plantas, metalla fossiliaque: nec non *Gnomos*, sylvestres, & lemures. Ex *Sylphis* gigantes, ex pygmæis nanos, ex nymphis *Sirenes*, progenitos; atque horum quemque velut illorum monstra considerandum esse ¹²

Præter hæc Paracelsus quadruplicavit singula elementa, judicavitque quatuor ignis, totidem aquæ, &c. genera, esse. Quod paradoxum vult ita intelligendum. Nempe, ignem quidem unum esse, verum ejus aliquantam reperiri portionem in aëre, in aqua inque terra. Ita etiam aërem in igne in aqua atque terra. Reliquorum eandem esse conditionem. ¹³

Ut elementorum, ita comparatam pariter primarum qualitatum naturam. Namque ignem, & aërem, & terram, & aquam habere suum humidum. Sicci & calidi frigidique in cæteris elementis parilem rationem esse. ¹⁴ Haud dispari ratione differit de quadruplici firmamento secundum quaternos mundos, in quatuor perfectas *essentias* diviso. Animadvertendum hic est, vocabulo firmamenti Paracelsum astra, vel universum coelum stelliferum; voce mundi quadruplicis, coelum, terram aquam atque aërem, indicare. ¹⁵ Licet Paracelsus pas-

sim

[11] Ita in Labyrinth. medicor. cap. III.

[12] Hæc in Philosoph. ad Athen. lib. I. text. XII. XIII. XIV. & XV.

[13] De Pestilitat. tractat. II. cap. III.

[14] Paramir. lib. II. cap. VI.

[15] Philosoph. ad Athen. lib. II. text. XIX.

sim posuerit cœlum, ut & singula astra ex elemento ignis orta: attamen alibi statuit, coruscum Solem nihil aliud, quam sal perspicuum & transparens, ex tribus primis extractum & clarificatum: Lunam esse Sulphur: & corpus tenebrarum, liquorem. ¹⁶ Spirituum, quorum quemlibet peculiarem habere facultatem imaginandi, & quos generatim *Scayolas*, vel non Adamicos, nominat, credit quinque genera esse. In aqua Nymphas, &c. in igne *pennates*, salamandras: in aëre, Sylvestres: in terra *gnomos*, lemures pygmæos incubos, &c. inhabitare; quinti autem generis multa millia dari. ¹⁷ Hos non Adamicos, putat, sanguinem quidem & carnem & ossa habere: verum tamen hæc longe alterius indolis, ac nostra, esse. Eorum enim corpora adeo subtilia esse, ut & murum seu portam clausam penetrare possint. Et tamen non esse spiritus, quia loquuntur, edunt, bibunt, ambulant, & gignunt liberos ¹⁸.

VI. De principiis rerum Paracelsus alibi aliter, ac jamjam commemoravi, philosophatur. Tradit enim Deum, per verbum *F I A T*, primo aquam creasse: ex hac autem prodiisse Sulphur, Mercurium & Salem; & ex his tribus denique omnis generis corpora originem duxisse, ipso quaternario elementorum numero non excepto. ¹⁹ Sulphuris præterea in homine quaternas species esse. Rubrum, album, flavum & viride. Rubrum in carne in sanguine inque visceribus principalibus: flavum in adipe, in medulla inque omento: album in

[16] Lib. Meteoror. cap. III.

[17] De Pestilente tractat. II. cap. I.

[18] Lib. de Nymph. Sylphis; &c. tractat. I. cap. II. *Et si vero utrumque sint, philosophando pergit; spiritus scilicet, & homo; illorum tamen nullum sunt. Homines enim esse nequeunt, quia spiritualiter ambulant. Spiritus esse non possunt, quia edunt, bibunt, carnem & sanguinem habent. Sunt ergo creatura pecu-*

liaris, ab utraque priore diversa, & ex gemina illorum natura mixtio una facti sunt, sicuti compositum quoddam ex dulci & acetoso, quorum tamen nullum est: aut veluti duo colores, sub specie una.

[19] Vide tract. I. cap. III. de pestilit. de trib. prim. Ess. cap. I. Paramir. lib. I. cap. I I. & seq. De baln. Piper. cap. I. & alibi.

in ossibus inque venis ; & viride in Bile , esse. Mercurii tres species dari , ut gravem in carne : levem : in pulmone : & mediocrem in ossibus. Salis tandem quatuor species esse. Dulcem salis partem in carne : falsam in sanguine : amaram in felle : & acidam in extremitatibus membrorum. ²⁰ Sulphuris proprium esse , flagrare : Mercurii pondus : & salis saporem , suppeditare. Alibi duxit sal omnibus rebus formam & colorem conciliare : sulphur autem corpus , incrementum , digestionem , &c. Gubernatricem salis esse Lunam : at sulphuris gubernatorem esse Solem. Utroque planetas porro adminiculo & Sulphuris & Salis gignere Mercurium. ²¹

VII. Sed mihi videor adversarium & obrectatorem Paracelsi audire, Ehem ! inquit, quos fluctus in simpulo excitavit Paracelsus ; quasi vero memorata tria principia sui consilii essent inventa : cum tamen longe ante fuerint Isaaco Hollando, ut & Basilio Valentino, cognita. Et hic promiscue utitur vocabulis salis & corporis, Sulphuris & animæ, Mercurii & spiritus. Sed quid plura referam ? si quid boni Paracelso est, habet id, dum alienis plumis superbit, compilando utpote aliorum scrinia eruditionis. Cætera nil nisi nugalia theoremata. Verum enim vero is injuste reprehendit ac inculpat Paracelsum plagii ? quippe ipse Paracelsus ²² citat Hermetem, ut testem seu auctorem, memoratorum trium principiorum. Quæ cum ita sint, tantum abest a plagio, cujus aliqui eam inculant, ut is mihi potius videatur probitatem quandam & ingenuitatem præ se tulisse. Confessa enim res est, neminem vocari plagiarium, si ingenue, per quos profecerit, professus fuerit. Sed e diverticulo in viam.

VIII. Constitutionem proprietatemve cujuscunque corporis. Para-

[20] Fragment. tom. 1. titulo *Conceptum aliud*, &c. & Paramir. libr. 1. cap. 11. scribit: *quod Sulphur est, flagrat; quod fumat, est Mercurius, & quod in*

cinerem abit, est Sal.

[21] De Pestilente tractat. 1. cap. IV.

[22] Lib. 1. de generat. rer. natur.

Paracelsus posuit, in dictis tribus principiis sitam, appellavitque hanc vocabulo peregrino *Iliadum*. Idem, quod indicare satagebat, significare poterat per vocabulum Temperamenti, jamdudum usu receptum. Dictum *Iliadum* duplicis generis esse, alterum elementorum, alterum hominis: in illis dicta tria inveniri simpliciora, in hoc contra magis composita, Ex hoc *Iliado*. i. e., temperie vel mixtura varia corporis valetudinem tum adversam tum secundam provenire. ²³ Alio loco dicit *Ileidum* esse aëris elementum: in animalibus vero spiritum, per omnia membra pertranseuntem. ²⁴ Quantum vero spectat ad corpora ex elementis concreta, existimat Theophrastus, ea nihil aliud, quam vaporem coagulatum esse: vaporem autem istiusmodi e liquore mercurii, qui varius est, ac jugiter evaporat, ortum habere; & quamprimum exhalando aërem peregrinum contigerit, protinus eundem coagulari. Quamdiu materia, unde ejusmodi vapor prodit, æstuet, tamdiu quoque rem quamque incrementum capere: e diverso cessante æstuatione, cessare etiam evaporationem, & quod consequens est, incrementum Materiam, quæ suppeditat vaporem, ligni incremento destinatum, appellat *Derses*: e qua herbarum proveniunt, *leffas*: e qua Metalla, *Stannar*: e qua lapides, *Enur*.. Et hæc sunt dictarum rerum prima materia: ²⁵ ultimam autem, quam *prædestinationem* vocat, esse sine elemento, & sine *essentiæ* præsentia: imo concreta cuncta, ut ortum e vapore duxerint, ita rursus in interitione in modum vaporis resolvi ²⁶.

IX. Mira incredibiliaque memoriæ prodidit de *Evestro*, quem ait, spiritum esse, Astronomiam docentem: esseque aut mortalem, aut immortalem: ut & auctorem cujuscunque vaticinii. Vates namque & divos adminiculo *Evestri* vaticinatos, ac quælibetcunque miracula perpetrassè. Verum enimvero

[23] Tom. I. fragment IV.

[25] Philosoph. ad Atheniens. libr.

[24] Lib. II. Tractat. II. cap. II. in III. text. III.

explicatione de Tartaro.

[26] *Ibidem*. lib. II. XVII.

vero, sint hæc quomodocunque posita, adstruit Paracelsus differentiam inter *Traramen* & *Evestrum*. Hujus naturam jam-jam indicavi, at illius *Trarames*, ait, proprium esse, ut suggerat acumen, & quid ratio sit. Denique *Turban* magnam esse *essentiam* ejusmodi, quæ præfagiat universa in quatuor mundis futura. Quicquid autem monstrose, & contra naturam, aut consuetum communemque hominum opinionem, futurum, id per *Evestrum* vatem cognosci: atque id sumi, adumbrareque se interveniente *Turban* magna. Adhæc *Evestrorum* naturam & numerum infinitum credit. *Evestrum* esse, quod noctambulones comitetur: *Evestrum* præmonstrare & bonum & malum: *Evestrum* cogitata inquirere, atque omnimodas operas sine corporali motione perficere: usque adeo *Evestrum* esse rem admirabilem, & originem omnium, quæ unquam notatu digna in Astronomia, in vaticinio, inque Medicina, obvenere. Imo nullam esse naturæ cognitionem, nisi intellectus ex *Evestro* petatur. Quid? quod neminem oportere Theologiæ operam dare, nisi intelligat, quid ante memorata sint. Namque *Turban* magnæ Deum mandata dedisse de *Trarama* instiganda, ut *cagastricum*, i. e. depravatum cujusvis intellectum ex *aquastrica Necrolica* exstinguat²⁷.

X. Hominem, Paracelsus statuit, e Limbo procreatum. Per limbum intelligit non modo tellurem, sed universum mundum. Quandoquidem vero ex hoc homo duxerit originem, ideoque eundem merito minorem mundum vocari. Esse etenim eadem in homine, ratione cujusdammodi conformitatis, quæ in magno mundo sunt. In cœlis esse viam lacteam, planetas, Zodiacum, &c. in Tellure omnis generis metalla fossitiaque reperiri; eque terra provenire melissam, cheiri & sexcentas alius generis plantas: hæc & similia quoque *analogice* in homine repertu esse non difficilia.²⁸ Quid? quatuor ventos

[27] *Ibidem*. text. xviii. & seq. ad stat. ii. de Astronom. & *Labarynth*.
ad finem libri. Item lib. Azoth. cap. ii. medicor. cap. iv. & Tractat. i. cap. i.
[28] Vide *Paramir*. lib. ii. cap. iv. de Lunaticis. & Philosoph. Sagacis. L. i.
de Orig. morbor. matric. *Paragrani* tra- cap. ii.

tos cardinales in homine dari, existimavit. Orientis regionem terminari in fine stomachi, & hic Eurum potiri rerum: Occasum prodire e regione monoculi, adscendere ad intestinum colon, terminarique fundo ventriculi, & eoufque Zephyrum procedere: Boream provenire e media spinæ dorfi regione, & tendere versus ventrem; in parte Septentrioni opposita, scilicet circa regionem umbilici, exoriri Austrum. ²⁹ Septena pulsus genera in homine, totidemque in Mundo majori, reperiri: atque hæc nihil aliud, quam septem planetarum motiones esse. Pulsus autem, ait, esse mensuram temperaturæ corporis, secundum sex locorum, a planetis occupatorum, conditionem. Duo pulsus genera, quæ in pedibus conspiciuntur, esse Saturni & Jovis: duo in collo, Veneris & Martis: duo in utrisque temporibus, Lunæ & Mercurii: Solis autem pulsus in sinistro latere sub corde esse. Ad summam cælum & terram esse unum hominem, nec plus nec minus in utriuslibet ipsorum natura inveniri. Quæ cum ita sint, summopere commendat Medicinæ studioso; quinimo nimis inculcat, scientiam superiorum atque inferiorum, qua sibi conformia, qua discordia, sint: & quatenus his omnibus analogia quædam, vel necessitas intercedat cum homine. ³⁰ Sed ad limbum. Hunc statuit, Deum homini, viro putata, ab initio inesse, adeo ut is in posterum ipse esset limbus, e quo proles futurorum hominum originem caperet. Fœminam vero ipsi adjunctam tanquam matricem, in qua tenerum fœtum ad similitudinem hominis fingi formarique. Quo pacto autem formamentum hominis in matrice fiat, id
aciem

[29] Hæc in Tom. I. in tractatu de Colica.

[30] De Pestilente tract. I. cap. III. & passim in scriptis suis. Ejusmodi analogiam vocat *ibidem* cap. V. artem *signature*. Hanc Medico scitu admodum necessariam judicat. Ex hoc fonte plurima morborum remedia eruta, verbi causa. Carduum, quoniam ea planta

habeat aculeos, *signature* ratione indicare, in se reconditam esse quandam virtutem adversus pectoris laterumque punctiones. Perficariam maculis insignitam sanguineis eandem ob rationem valere ad vulnera recentia. Reliquorum, quæ brevitate causa omitto, eadem conditio est.

aciem oculorum indagare non posse. ³¹ Ita etiam se habere genituram, sine qua nullum animal progigni. Albicantem etenim, lentoreque aliquanto præditum, humorem, qui vulgo semen audit, non esse verum semen genitale, sed modo involucrum seu receptaculum ejus: inconspicuum enim id natura sua esse, & mole sua vix magnitudinem pisi æquare. ³² Præterhæc suam cuique sexui esse genituram; & quoniam utræque inæquali semper portione permisceantur, effici hac ratione, ut homines forma inter se plerumque sint dissimiles. ³³ Quod autem a parentibus decente corporis membratura dotatis, nonnunquam gignantur claudi, vel simili corporis vitio affecti, causam esse, putat, quod interior homo imaginationis curvus, vel alio quodam vitio laboret. ³⁴ Homini insuper duplex corpus esse, alterum a cœlo stellato, a terra alterum: illud, pariter ac singula astra, non indigere nutrimento; hoc vero oportere in dies alimentis nutriri. ³⁵ Quid? quod opinatus est, alimentis: v. g. bolo panis sanguinem, carnem & cæteras corporis partes, qua tales, inesse inconspicuas. ³⁶ Cæterum & alio modo considerat nobis duplex corpus esse; unum e genitura, alterum ex alimentis, originem ducere. ³⁷ Ita etiam asserit nobis duplicis generis scientiam seu cognitionem boni ac mali esse, nominatque hanc Tincturam, quia hæc aliunde, proinde ac in Chemicis e rebus variis, derivatur: unam, quantum ad animale naturam attinet, nobis ex astris: alteram, quæ plus quam naturalis, a Supremo esse Numine ³⁸.

XI. Humanum corpus quamquam statuerit e quaternario ele-

[31] *Paramiri* lib. iv. de Matrice.

[32] *Ibidem*. lib. ii. cap. i. & de Morb. tartareis. cap. ii.

[33] Tractat. ii. cap. vi. de generat. homin.

[34] Lib. iiii. de origin. morbor in-
visib.

[35] *Paramiri* tractat. iiii. cap. ii.
& iiii. de ente Naturali, & *ibid.* lib. ii.

cap. viii. de orig. morb. ex trib. subst.
dicit homini etiam esse corpus inconspicuum, quod non ex Limbo, sed ex inflatu Dei productum.

[36] *Modus pharmacand.* tractat. iiii.

[37] *Paramiri* lib. i. cap. vii. de orig. morb. e trib. &c.

[38] *De Pestilente* tract. i. cap. iiii.

[39]

elementorum numero compositum : 39 alibi tamen asserit, dī-
etorum qualitates primas, quæ plurifariam invicem mixtæ
temperamenta constituunt, nihil quicquam ad Medicum spe-
ctare. 40 Eadem conditio est temperamentorum, quæ nomi-
nationem a quaternario humorum sunt sortita. Horum in lo-
co autem ponit (1) acorem, quem natura frigidum ac sic-
cum imprimis in atra bile residere : (2) dulcorem, frigidum
& humidum, phlegmati : (3) amaritiem, naturæ calidæ &
siccæ, bili : (4) falsitudinem, indolis calidæ & humidæ, po-
tissimum sanguini, præsto esse. 41 His utcumque positis, alibi
tamen iterum admittit quatuor humorum genera, ut (1) san-
guinem in venis, (2) humidum in carne, (3) viscidum in
nervis & (4) pinguedinem in arvina. Præter hæc, tria alia
homini inesse, perque universum ejus corpus distributa : ap-
pellat hæc nomine Mercurii, sulphuris & salis. 42 Quid ?
quod alibi docuit hominem esse vaporem coagulatum : coa-
gulationem autem corporis fieri a solis vaporibus, & mem-
bris *spermaticis* e genitura oriundis : quin etiam omne alimen-
tum non nisi vaporem ex liquoribus condensatum esse : hunc
dicit intus in corpore rursus, proinde ac glacies a Sole, dis-
solvi liquefcereque, ac ita in omnes corporis partes didi. Id
enim, quod homini pro nutrimento est, nunquam coagulari :
quod autem in corpore crassescit, id esse tanquam stercus con-
siderandum 43.

XII. Porro, quantum ad nutrimentum attinet, statuit, qua-
tuor elementa hoc homini ministrare : absque his enim si ho-
mo esset, ne diem quidem supervivere ipsum posse. Enim-
vero hominem ideo edere, quia e terra : ideo bibere, quia
ex aqua : ideo respirare, quia ex aëre : ac ideo calorem eidem
opus esse, quia ex igne, originem duxit. 44 Alimonium esse
id

[39] Libro de Hydrop. cap. iv.

[40] *Paramir.* lib. i. cap. iv. de orig.
morb. e trib. &c.[41] *Ibidem*, tract. iiii. cap. x. de *En-
te Natural.*[42] Lib. ii. cap. iiii. de Peste, cum
additionib.[43] *Philosophiæ ad Atheniens.* libr.
iii. text. iv.[44] *Paramir.* libr. iv. de orig. morb.
matric.

id ipsum, quod nos ipsi sumus: id est, necesse est, ut habeat partes corpori nostro affimiles, quæ amissarum locum explere queant. Deinde non quamlibet corporis seu expletionem seu saginationem esse proprium alimonii sed instaurationem vel redintegrationem partium: quæ, ut dixi, quoquo modo fuere abactæ, quas Paracelsus, pro sua consuetudine, nomine vocat inaudito, membrorum interitum. Quo concessio definivit famem, quod sit index adventus mortis in interitu membrorum. ⁴⁵ Adhæc, ventriculum quidem solum Reipubl. corporis causa operari, ac cibos vincere: verum enimvero, excepto hoc ventriculo, suum quæque membra habere insuper stomachum, qui, quod prius in ventriculo mitigatum, de novo fecernat, quod sibi utile: reliquum vero intactum amoliatur. ⁴⁶ Præterea opinatur Theophrastus ciborum digestionem, æque fieri posse in ore, ac in ventriculo: verum totum utriusque rationis discrimen in eo ponitur, quod, qui in ore cibos mitigant, non cacent, sed mejant duntaxat: & tali modo complures divos, ac eremitas vitam transegisse: cacare autem eos, qui in stomacho cibos digerant. Hujus generis rusticum: at illius, nobile esse nutrimentum; siquidem id, quod in os ingerimus, non minus digestionem subeat, quam, quod ad ventriculum glutiendo amandavimus ⁴⁷.

XIII. Vocabulis digestionis & putrefactionis promiscue utitur: ait enim digestionem esse putrefactionem: & putrefactionem esse mutationem alterationemque ciborum in substantiam à priore alienam; perfici autem hanc adminiculo ignis, quem omnis generis escas in se habere absconditum. ⁴⁸ Quod autem tot diversa digestionum genera, diversæque excrementorum secretionis peragantur, oportere nos acceptum opus beneficentiæ magni *Archæi* referre. Namque

matric. & *Paragrani* tractat. II. de Astronomia.

[45] *Paramiri* libr. I. cap. VII. de orig. morb. e. 3. &c.

[46] *Ibidem* lib. III. tractat. IV. de

orig. morb. e tartaro.

[47] *Ibidem* tractat. II. & de modo *pharmacandi* tract. III.

[48] De Pestilente, tract. I. cap. V.

que hujus munia esse, cibum peragere, purum ab impuro sejungere, calorem suum cuique parti mittere, dispensareque cætera, quæ cuique sunt parti necessaria. ⁴⁹ Quod vero attinet ad doctrinam de spiritibus hominis, Paracelsus ponit homini duos esse spiritus, quorum alterum appellat spiritum vitæ, primo generis humani parenti a Deo inspiratum: alterum autem sensit, duxisse originem e limbo i. e. chaos, vocatque eundem naturalem: hunc naturalis: illum divinæ, scientiæ auctorem; hunc una cum homine interire: illum vero interitionis esse nescium. ⁵⁰ Dictum naturalem alibi vocat vitalem, adstruitque eundem per singula corporis viscera, perque artus distributum, omnis generis motionum, quæ in corpore eveniunt, auctorem esse: ⁵¹ præsertim vero magnificat istam portionem spiritus, quæ septem principaliora corporis viscera, a Paracelso planetas vocata, incolit. Et ratione hujus homini septenas diversi generis esse vitas; quarum tamen nullam genuinam seu veram esse adeo, ut cum vita, quam anima suppeditat, comparari possit. ⁵² Porro distinguit spiritum, voluntatis auctorem, a ratione, quam mentem, ut asserit, producere: persuasum quippe habet, in infantibus, quoniam perfectam non habeant voluntatem, non inesse spiritum; hunc enim generari in iis, qui perfectam habeant voluntatem, atque ejus subsidio agant; proinde concludit, eundem non astra in homines immittere, sed suum quosque homines sibi efficere. Etenim ut ex filice ignis, ita ex voluntate cujusque hominis hujusmodi Spiritum progigni: nec uniusmodi hunc, aut alius atque alius indolis, in quolibet homine reperiri. Verum tamen quomodocunque natura ejusmodi spirituum sit, intercedere tamen, arbitratur, alteri cum altero subinde aut necessitatem, aut inimicitiam: hinc eveni-

re

[49] Paramir. lib. iv. de orig. morbor. matric. & de mod. *pharmacand.* tract. iii.

[50] Philosoph. sagac. lib. ii. cap. i. & de Lunatic. tractat. i.

[51] Libr. i. cap. i. de virib. membror.

[52] *Paramiri.* tractat. iii. cap. viii. de *Ent. nat.*

re nonnunquam, ut homo in hominem sine fontica causa magnum aut amorem, aut odium mutue habeat. ⁵³ Alio loco Paracelsus dictis duobus spiritibus adjungit tertium, quem appellat sidereum, quem primordia generis ex astris ducere. Respectu horum triplicis generis spirituum, homini cuique triplicis generis quoque sapientiam esse. Primam appellat carnalem seu animale: alteram sideream, seu intellectum terrenum: utrasque has esse interitui obnoxias; tertiam denique speciatim spiritalem, quam a Deo homines derivare, atque hanc esse immortalem ⁵⁴.

XIV. Quantum spectat ad potentiam astrorum, Paracelsus haud retinuit perseverantiam sententiæ suæ. Etenim subinde adstruit nullum jus in homines habere astra, nec quicquam nobis imprimere: sed hominem omnibus planetis potiorē; ⁵⁵ interdum vero contrarium asserit, quod scilicet mores nostri, naturarumque proprietates ab astris formentur, & stellarum potentiæ plus, quam medicus sæpenumero apud ægrotos, polleant. ⁵⁶ Incredibile fortassis cuipiam habebitur, quæ Theophrastus statuit de mirabili portentosissimaque Saturni invidia: eum utpote aliquando invidia in tantum excandescere, ut cuncta sibi obvia vorare, putrefacere, ac quoquo modo corrumpere cupiat, ut ne cuiquam ex usu sint: ideoque eundem quoque omnium morborum esse auctorem. Contagionem ejus ex infinito pene intervallo, postquam ad hominem pertinuerit, efficere, ut hic evadat mendax, dolosus, caninus, avarus, & nescio quid amplius. ⁵⁷ Sed missam facio Saturni, reliquorumque astrorum, portentificam potestatem.

XV. Sudorem opinatur Paracelsus duplicis generis in corpore esse: alterum per poros, per *emunctoria* alterum manare.

[53] *Ibidem*, lib. IV. cap. III. & IV.

[54] Lib. II. cap. I. Philosoph. Sagacis.

[55] *Paramir.* tract. I. cap. II. III. IV. V. VIII. de *ente* astror. & *Paramir.*

lib. II. cap. VII. de orig. morb. c. 3. &c.

[56] *Ibidem*. lib. I. cap. IV. de orig. morb. c. 3. &c. & de *ente* Astror. cap. XI. partic. II.

[57] Vide lib. II. cap. II. de Peste:

[58]

re. Per *emundatoria* intelligit inguina, aures & mamillarum latera, seu alas. Hujus generis sudorem esse de natura sulphuris, verum non uniusmodi: Antimoniale enim per inguina: Arsenicale per alas: perque aures Marcasitam, secerni. At illius generis sudorem esse tantum evacuationem supervacuorum universi corporis humorum. ⁵⁸ Mulierum menstruum habet pro veneno teterrimo perniciosissimoque: ⁵⁹ imo Diabolos ex hoc aëreo & igneo veneno in aëre araneas excludere procreareve. Et quod magis admirationem movet, nullum, asserit, menstruum esse, quod non muliebri femine sit perfusum atque commixtum: hinc inde progigni omnes pulices, araneas, asellos, teredines, crucas, & sexcenta alius generis infecta ⁶⁰.

XVI, Inepte ac putide scripsit Paracelsus de productione homunculi artificialis e semine genitali viri, quod cucurbitæ figillatæ immissum, in fimo equino tantisper putrefaciendum, jubet, quousque incipiat moveri seu vivere: postmodum oportere hunc homulum arcano sanguinis per quadraginta septimanas nutrire; quibus peractis generari verum & vivum infantem, cæteris, qui a foeminis nascuntur, prorsus similem, præterquam quod longe minoris staturæ sit futurus. Præterea hunc homuncionem, si quando ad maturiorem ætatem pervenerit, aut pygmæum, aut gigantem, evasurum. ⁶¹ Ejusdem conditionis est generatio incuborum atque succuborum, quos

[58] Lib. I. cap. v. & hujus lib. additament. cap. VII. & fragment. lib. III. cap. v. de Peste.

[59] *Paramir.* lib. IV. de orig. morb. matric.

[60] De *Pestilente* tractat. IV. cap. II. Porro scribit, sicut *Mumia Vini*, & *Magnes Vini*, qui nihil nisi ignis sunt, venenum *Menstrui* alliciunt: ita *Mumia* quoque. i. e. ignis hominis, & *Magnes sanguinis*. i. e. spiritus vite, venenum pestis ex veneno menstrui mulierum attrahit. Sicut enim ex veneno menstrui mulieris *Basiliscus* oritur: ita

ex eodem pestis quoque in homine gignitur.

[61] His adde, quod scribit, hoc unum esse ex maximis secretis, quæ Deus mortali, & peccatis obnoxio, homini patefecit. Esse enim miraculum, & *magnale* Dei, & arcanum super omnia arcana, & merito in secretis habendum. Et quamquam hoc hætenus hominibus notum non fuerit, fuisse tamen id Sylvestribus, & Nymphis, & Gigantibus ante multa tempora cognitum, quos inde itidem ortos. vide lib. I. de gener. rer. natural.

quos itidem statuit e genitura, quam homines somniando cum voluptate emittunt, produci: nocturnos nempe spiritus hanc fuscipere, atque inde supra memoratos producere ⁶².

XVII. Nec minoris sunt facienda sigilla, amuleta, charactere & vocabulis Barbaris expressa, & complura alia, anilem redolentia superstitionem. ⁶³ Quamvis hæc & similia nemini hoc tempore probentur, inde profecto haud sequitur, singula viri placita esse ex Medicina ejicienda. Non araneas, quæ e quolibet cunque flore venenum; sed apes, quæ & e venenosis floribus mel colligunt, imitari debemus. Nullum credo unquam auctorem fuisse, imo in posterum futurum (imbecillitas hæc mentis humanæ est), qui non doctrinæ suæ habeat aliquod erronei insertum, quod quispiam e posteris Mommi maledico dente carpere possit.

XVIII. De *Ente*, cui, neglecto scholarum more, inusitatam significationem tribuit, singularem opinionem habet. Definivit enim *Ens*, quod sit causa sive res, vim habens corpus regendi. Quina, statuit, *Entis* genera. Primum appellat *Ens* Astrorum; secundum, *Ens* veneni: tertium, *Ens* naturale: quartum, *Ens* spiritale: quintum denique, *Ens* Dei. ⁶⁴ Alibi mentionem insuper facit *Entis Pagoyci*, nec non feminis. ⁶⁵ Ita etiam asserit *Entis* astrorum omnifariam conditionem venenosam esse. Quod sanguinem solum lædit, esse indolis *Realgaricæ*: quod caput, Mercurialis: quod ossa atque venas, salinæ: quod aquam intercutem inducit, auripigmenti: quod febres, amaræ. ⁶⁶ *Ens* spiritale vocat, quicquid sine materia in vivente corpore ex cogitationibus gignitur.

⁶⁷ Quod

[62] Spërma autem tale, putat, ex imaginatione in amore *Hereos* natum; quem nequicquam aliud esse, quam quod sibi aliquis per phantasiam in animo fingat fœminam, ac eam quasi comprimens ita cupidinem suum expleat. vide libr. III. de orig. morb. invilib.

[63] Quorum ultro citroque in scriptis suis: in primis vero in *Archidoxis* magicis, mentionem facit.

[64] *Paramir.* de v. *entib.* morb. nō. VII. & VIII.

[65] Ut de *Pestilitate.* tract. IV. cap. IV. de *Ente* astror.

[66] Ejusdem *Paramir.* cap. XI.

⁶⁷ Quod vero ad *Ens* veneni pertinet, arbitratur Paracelsus, unicuique rei alimentariæ inesse tum *essentiam*, tum venenum. ⁶⁸ Vocabulo *Essentiae* significavit id, quod ad hominem sustentandum est aptum: veneni contra, quod ad destruendum. ⁶⁹ Quæ cum ita sint, argumentatur, nullum morbum sine peculiari veneno oboriri: ⁷⁰ venenum autem hocce in homine produci ex digestionem putrida, ⁷¹ quam vocabulo Barbaro appellat *Hirbel*, & cujus tres species tradit. Putredinem in sanguine, vocabulo *Hirbel Aquastri Cagastri*: putredinem in carne, *Hirbel* ignei: putredinem denique in stomacho, inque extis reliquis, *Hirbel Ares*, nuncupat. ⁷² Quid? quod ulterius ratum habuit, cum ea, quæ corpus sustentandi causa, tum ea, quæ medicationis ergo, assumuntur: priusquam ad alterutrum finem accommodata evadant, oportere putrefactionem subire; qua peracta immutari illa, transformarique in substantiam, naturæ nostræ magis, accommodam. ⁷³

XIX. Ut autem aliquis ad cognitionem cujuscunque veneni perveniat; necessum esse, ut intelligat cujusmodi sit, quod per loca, secretioni humorum dicata, excernatur. Namque, quod cutis per poros exsudat, esse Mercurium resolutum: quod è naribus effluit, sulphur candidum: quod in auribus secernitur, Arsenicum: quod in oculis, sulphur: quod per vesicam excernitur, salem resolutum: quod per anum, sulphur putrefactum. ⁷⁴ Morbum quemlibet, ait, esse flagellum, quo Deum homines castigare, commonefacereque, ut salutem curationemque non Divis, Ethnicorum more, nedum Medicinæ, at Divinæ ejus clementiæ referant acceptam. ⁷⁵

Imo

[67] Vide *Paramir.* de v. *entib.* nō. VIII. & tractat. IV. cap. I.

[68] *Ibidem.* tractat. II. cap. I.

[69] *Ibidem* cap. VIII.

[70] *Ibidem* tractat. I. cap. IX.

[71] *Ibidem* tractat. II. cap. VIII.

[72] Libro *Azoth.* cap. II. §. 2.

[73] *Paramir.* lib. I. cap. VI. de orig. morb. e. 3. &c.

[74] Ejusdem tractat. II. cap. XII. de *ent.* venen.

[75] *Ibidem* tractat. V. cap. V. de *ente* Dei.

Imo morbum quoque esse purgatorium: Dæmones ejus esse medicos imperitos. ⁷⁶

XX. Ad duo genera morbos redegit, ad naturales scilicet, atque ad flagellum: ⁷⁷ vel ad materiales, & spiritales. ⁷⁸ Morbos, qui ex *Ente* Naturali prodeunt, dispersit in quatuor genera. Primum, ait, complecti morbos diuturnos, quorum causam a sideribus: secundum, acutos, quorum causam ab alimentis: tertium, naturales, a temperamentis; & quartum, morbos tingentes, quorum causam ab humoribus, derivandam. ⁷⁹ Quod vero ad morbos, qui potestatem Divinam speciatim agnoscunt, attinet, existimat horum causam nequire a Medico indagari. ⁸⁰ Alio loco statuit *Iliadum* omnes corporis ægitudines efficere. Nempe, quoties singularis in corpore fuerit oborta sive secretio, sive corruptio, affectum hujusmodi ex *Iliado* originem duxisse. At enimvero, quando universum corpus affectum, ut in Apoplexia, &c. morbum talem ex Elementis prodire, propter liquoris Naturæ, seu Balsami, resolutionem. ⁸¹ Adhæc opinatus est, morborum, quorum naturam generatim in pondere, numero & mensura sitam, ⁸² semina duplicis esse generis: alterum nominat *Iliastrum*, *Cagastum* alterum: illud originem capere e primitiva materie, ex qua utpote cuncta corpora sui generis primordium ducunt; hoc vero adesse exacta rei cujusquam corruptione: illius generis morbos, esse hydropem, aurigonem, podagram, &c. ast hujus, pestem, pleuritidem, febrem, &c. ⁸³

XXI.

[76] *Ibidem* cap. III.

[77] *Ibidem* cap. II.

[78] Ejsdem *Paramir.* tractat. IV. cap. II. de *ente* natur.

[79] *Paramir.* tract. III. cap. XI. part. I.

[80] *Ibidem.* tract. V. cap. VIII.

[81] Libr. II. tract. II. cap. III. de Tartaro. §. 3. & cap. 4. §. 2. *Yleidum* autem cap. II. §. 2. dicit esse acrem

elementalem, & in nobis esse spiritum, qui per omnia membra transire debet. Quod si pori, per quos ipse transire debet, sint obstructi, morbos tunc originem inde ducere.

[82] *Paramir.* lib. I. cap. I. de orig. morb. e. 3. &c.

[83] *Labyrinth. medicor.* cap. XI. & libro *Azoth.* cap. I. *Iliastrum* dicit esse primam materiam, ex qua Sulphur, Sal &

XXI. Præter hæc Paracelsus, ad propiora progrediens, statuit morbos non in quaternis Peripatericorum, sed in tribus elementis, Sulphure nempe, Sale & Mercurio, quæ vocabulo substantiæ nuncupat, consistere. Dicta tria considerat, tanquam causas plerorumque morborum generales: non ita sub forma minerali in corpore exstantes; verum ut tres natura distinctos humores, ad memoratorum indolem quadantenus conformatos. Quicquid enim ad deflagrandum idoneum, hoc sulphur: quicquid ad evaporandum, hoc Mercurium: quicquid ad convertendum in Salinum corpus, hoc appellat Sal. ⁸⁴ Efficere autem sulphur febres aliquas, apostemata, icterum, &c. idem vero putrefactum si fuerit, ob defectum salis, efficere pleuritidem, febres tum stomachi tum jecoris, hemicraniam, oculorum dentium auriumque dolores, &c. Mercurium adscendentem, cum exitum quærat, & eum invenire nesciat, facere maniam, phrenitidem, vesaniam, apoplexiam, artuum quorumque tremores, &c. Sal vero, postquam fuerit aliis rebus obviam factum, coagulari, concitareque calculum, podagram, variorumque viscerum obstructions: at enim, si idem subtiliter comminutum attenuatumve, ex eo gigni scabiem, ulcera omnimoda, Erysipelatem, *fistulam*, cancrum, &c.

XXII. His utcunque generatim positis adjungit singulas singulorum principiorum proprietates. ⁸⁵ Mercurium enim, cujus tot species, quot corporis membra, putat, trifariam secerni; destillatione nimirum, *sublimatione* & *præcipitatione*. Fieri insuper hujusmodi operationes ratione caloris, cujus tres species numerari: unum externum: alterum intestinu as quacunque corporis motione: & a stella quadam ignifera provenire tertium. Mercurium porro quomodocunque destillatum corpori importare mortem repentinam, generaue mor-

& Mercurium condita; *cagastum* autem non modo significare corruptum aliquid, verum etiam S. Nitri.

[84] *Paramir.* lib. I. cap. II. & III.

de orig. morb. e. 3. &c.

[85] Vide fragment. medic. tom. I. tractat. II. cap. I. II. & III.

morborum, qui hominem derepente interimunt: sublimatum, maniam, phrenesim, &c; præcipitatum vero, arrthritidem, chiragram, &c. Sequitur sal, quod statuit, quatuor modis immutari, resolutione videlicet, *calcinatione*, *reverberatione* atque *alkalifatione*. Ternas vero hujus mutationis causas ponit. Primam esse ingluviem seu edacitatem, quæ causa est, ut caro nimis mollis, teneraque reddatur, sanguisque luxuriet: alteram, cum corpus calefactum subito refrigeretur: tertiam autem ab astro quopiam salem nimio opere exsiccante. A sale resolutio serpigines, pruritus, sudores salios, &c. a sale calcinato scabiem, ulcera, &c. a sale *reverberato* canceronoma, lepram, &c. oriri. Naturæ autem sulphuris, quod omnifariam a quaternario elementorum separari, nihil habeo, quod addam: quin puto me ejus paulo ante abunde mentionem fecisse. ⁸⁶.

XXIII. Reprehendit & exagitat Paracelsus veteres, quod dixerint hunc morbum esse natura cholicum: illum melancholicum, &c. sed e contrario existimat, morbos secundum omnigenas rerum proprietates esse nominandos. Quibus positis erysipelatem, vitrioli; cancrum, *Colcothar*: lupum, aluminis plumosi, & reliquos sua quemque nominatione cooptat. Memorat præter hos, morbum Pulegii, morbum Melissæ, Hermodactili, &c. Commemorat Colicam Zibethinam, moschatam, & nescio quos amplius? ⁸⁷ Scilicet æque statuit, ut morbi virtute Anatomes, quæ in luce Naturæ fundata, i. e. secundum omnimodum, seu compositionis, seu resolutionis modum, quem cum aliis rebus habent consentaneum, nominentur. Enimvero errorem eos errare, qui febrem propter fervorem adjunctum ita appellent. Fervorem enim esse quidem signum, sed neque materiam neque causam affectus. Ut itaque secundum hanc conditionem suam febri nomen imponatur, appellandam vult febrem morbum Nitri sulphu-

[86] *Paramir.* lib. II. cap. IV. v. & *ceptum aliud*, &c. & *Paragrani* alterius tract. I. de Philosophia.

[87] Vide fragm. tom. I. titulo con-

sulphuris incensi. Pariter Apoplexiam proprio vocabulo nominandam Mercurium *Cachymialem* sublimatum. Quosdam morbos putat nominatione remedii, quo frequentissime sanentur, cooptandos: sic Epilepsiam, quia *viridello*, hoc est vitriolo, iterum & sæpe sanata, nuncupandam vocabulo morbi *viridelli*.⁸⁸

XXIII. In primis vero copiose prolixèque differit de morbis tartareis, quorum materiam similem esse lapidi vini, qui hoc tempore potissime Tartarus audit. Quandoquidem vero Tartarus concretum ex oleo, aqua, sale atque terra corpus habet: ac horum ratione corpus ægrotantis incendit aduritque, pari modo fere, ceu perhibent, ut damnati igne gehennæ torquentur: eam ob causam transferri verbum oportere in Medicinam, ac ejusmodi morbos a tali causa generatos, & dictum cruciamentum corpori inducentes, nominandos *tartareos*.⁸⁹ Per vocabulum tartari autem intelligit, quemlibet humorem terrestrem ad coagulandum habilem. Ejus totidem genera, quotquot modis corpora se inter diversa: alius enim generis esse Tartarum lactis: alius hordei; alius carnis, panis, &c. eandemque differentiam Tartari in universo orbe reperiri.⁹⁰ Attamen, utut hoc placitum fuerit, redigere non dubitat totidem innumerabiles fere Tartari species ad quatuor genera. Primum statuit comprehendere Tartarum mortalem, omnium pessimum. Hunc enim vel veneni, vel magnitudinis, vel multitudinis, vel *idiosyncrasie* ratione, sævos atrocissimosque concitare dolores. Secundum complecti Chronicum, quem dicit, propter naturam fixam & induratum, in eodem statu permanere, & non ad salutem, verum ad mortem tendere. Tertium mansuetum, quem quidem

[88] *Paramir.* lib. I. cap. VI. de Orig. morbor. e. 3. &c.

[89] De morb. *Tartareis*. cap. I. Et *Paramir.* lib. III. tract. III. dicit. *Tartarum esse morbum extraneum rerum crescentium, qui ex terra & ejus liquoribus*

enascitur.

[90] *Ibidem* cap. II. III. Et *Paramir.* lib. III. de orig. morbor. e. 3. &c. dicit, Tartarum esse excrementum cibi potusque per se, ab hominis spiritu ita coagulatum.

dem dolores aliquantulos excitare, verum non adeo intolerabiles, ut in numero *passionum* haberi possint. Quarti tandem sub imperio esse Tartarum prætereuntem: hunc quotidie colligi, & iterum secerni; ideoque eundem placidissimum juxta & lenissimum esse. ⁹¹ Scripsi paulo ante liquorem terrestrem generalem Tartari materiam: propiorem autem, censet Paracelsus, quadruplicem, bolum utpote, lapidem, viscum atque arenam. His cibos potusque, qui nobis pro sustentatione vitæ opus sunt, plerumque refertos; proindeque non mirum esse, cur materia tartari rursus in corpore separetur. ⁹² Nempe ciborum Tartarum ad intestina tendere, indidemque per alvum excerni: at Tartarum potus, quem longe durioris formæ sive figuræ, quam ille e cibis oriundus, ad jecur ad vesicam per tendere, ac ita identidem a corpore secedere. ⁹³ Indurescere autem Tartarum magis ac magis a spiritu salis, ⁹⁴ exindeque ab eo periculum aliquod extimescendum: quinimo tanto pejorem fieri, quanto magis ex longinquo venerit, atque longe lateque fuerit dispersus. Tartarum itaque cum Tartaro ratione loci, vel vasorum, quorum complura enumerat, differre. Minimum a Tartaro oris: minus periculi ab eo, qui Oesophago inhæret: majus ab eo, qui in fundo ventriculi: maximum vero periculum ab eo, qui in interaneis residet, extimescendum. ⁹⁵ Licet Paracelsus putaverit singulis humidis Tartarum inesse: cerevisiæ tamen arbitratur duplicis generis esse, alterum e frumento, vel polenta, ex qua cerevisia coquitur; alterum ex aqua, existere. ⁹⁶ Quod autem Tartarus tandem aliquando condenscat, indurescatque, causas esse geminos, homini insitos congenitosve, spiritus, *Archæum* puta & salis spiritum. Hominibus equidem promiscue Tartarum

[91] Vide cap. xiv. de morb. *tartareis*.

[92] *Paramir.* lib. iiii. tract. i. de orig. morb. e. 3.

[93] *Ibidem.* tractat. ii.

[94] *Ibidem* tractat. ii. lib. i. de orig.

morb. e. Tartaro. & cap. ix. de morb. tartar. ubi spiritum salis appellat *Heroens* *coagulationis*.

[95] *Paramir.* lib. iiii. tractat. ii.

[96] *Ibidem* tractat. i.

tarum esse insitum ; necesse enim esse , ut microcosmus parilia, ac macrocosmus, habeat : ⁹⁷ mulieres tamen præter dictum habere quoque genus Tartari , quod eas a viris una cum femine genitali accipere. Quale postmodum non foeminis tantum , sed & tenello cuique foetui , omnigenas corporis ægri- tudines, quas hæreditarias vocant, importare. ⁹⁸ Hunc Tartarum innatum persæpe in conspectum venire in forma usneæ , gran- dinis , gemmarum , &c. ⁹⁹ In summa Medicum indigne vo- cari , cujus Scientiam Tartari morbi, eorundemque accessio- nes , fugiunt. ¹

XXV. Verum enim vero , antequam morbos , qui pri- mordialia generis ex Tartaro duxere , commemorem, necesse est , ut obiter moneam, Paracelsum Catachresi nimioperc studuisse, cum virtuti partium quarumcunque corporis *digestivæ* , i. e. facultati purum ab impuro separandi , impo- nat nomen stomachi. In mitiorem itaque partem interprete- mur, quando Paracelsus scribit, carnis stomachum esse in liquore ejus, seu cruore, situm : & eundem, si non rite se- paraverit , quæ separanda erant, causam esse, ut Tartarus copiose in carne generetur, e quo deinceps plurimos mor- bos, cum primis vero maciem seu tabem, exoriri. Idem ju- dicio facere oportet de stomacho medullæ, cujus Tarta- rum, quamvis secernatur, propter pinguitudinem non coagu- lari, sed formam liquoris nancisci ; quem tamen idcirco non minoris faciendum censet : quippe & hic varios morbos , ut Rheumatismum , Arthritidem, Ischiaticam & similes, induce- cere potis est. Tartarum, qui in ore gignitur, efficere pūtre- dinem gingivarum, cariem doloresque dentium, &c. Tar-
tarum

[97] De Morbistartareis. cap. v.

[98] Ibidem. cap. vi.

[99] De Tartaro lib. i. tractat. iv. cap. i. Inter fragmenta habetur sche- dula, in qua hujusmodi tartari species declarat. Ut Tartarum *pruinæ* esse are- næ subtilissimæ, rubræ aut albæ instar:

gemma esse granula , gemmis non dia- phanis & rotundis similia : *grandinis* vo- cari , cum grana non sint rotunda : *Usneæ*, quando per adhærentia se mani- festet.

[1] Paramir. lib. iiii. tract. iv. de orig. morb. e Tart.

tarum stomachi facere singulariter gulæ ardorem, angustias præcordiorum, & alias omnis generis torsiones. Tartarum intestinis inhærentem esse auctorem colicæ, torminum abdominis, diarrhœæ &c. Tartarum bilis pariles accessiones, perinde ac calculus affoleat, excire; cujusmodi sunt vomitus, bilis exundationes, tormina ventris, &c. Ex tartaro Hepatis progigni Erysipelatem, hydropem, fluxum hepaticum, varias febres, &c. Tartarum urinæ, cujus sub ditio-
ne cadere venas meseraicas, renes atque vesicam, magis ac vehementius hominem exagitare, quam aliud aliarum corporis partium Tartari genus solet. Humorem enim quemvis corporis, quanto magis e longinquo venerit, velut urina, tanto magis maturefcere & limpidum evadere; quare etiam Tartarum, qui inde fit, duriores & acriores; atque ideo esse magis aptum, ad hominem omni modo excrucian-
dum. In pulmonibus autem minori in quantitate, quam alias in aliis visceribus affolet, Tartarum aggregari, esse eundem-
que præ cæteris natura subtiliorem: proinde efficere anhelationem, tussim, phthisin, febrem hecticam, &c. ² Ut autem aliquis præcaveat sibi, evitetque, ut ne Tartarus in corpore generetur, necesse esse, judicat Paracelsus, ut ventriculus cuncta ipsi immissa, præsertim vero ipsum Tartarum, mitiget, vincat, destruat adeo, ut non amplius nocere valeat. Facere autem hæc cum primis quascunque res acidulas tam naturales quam artificiales: ³ & ut Tartarus, quamquam cum variis rebus assumptus, in quapiam corporis parte non adhærescat, præter butyrum, seu oleum Olivarum, vix aliquod efficacius inveniri remedium; quin minus cavendum sibi ab iis, quæ Tartaro abundant ⁴.

XXVI. Antequam ea, quæ ad calculum pertinent, referam, indicari primo oportet Paracelsum duplicis generis corporum duritiem

[2] Hæc ex eodem, ut & tractat. v. dicti libri compendifeci.

[3] Vide cap. xvi. de morb. tartar.

[4] *Paramir.* lib. III. tractat. XII. de orig. morb. e Tart.

ritiem statuisse: alteram vocat congelatam a frigore igneo, alteram vero coagulatam, quam ortum ducere a frigore aqueo. ⁵ Deinde posuit duplicem calculi materiam: alteram nobis non secus, ac in macrocosmo, inesse: alteram in nos vel potum, vel cibum importare: utramque vero bifariam indurescere: congelatione utpote, quam efficere igneum salis spiritum protinus, proinde ac idem spiritus salis fulmen, ex sale & sulphure compositum, illico in lapidem, ceraunium dictum, convertat; coagulatione deinceps indurari materiam lapidis propter intensum frigus. ⁶ Verum, utut hæc sint, alibi asserit spiritum salis, quem heroem coagulationis appellat, omnimodam in corpore efficere materiæ indurationem. ⁷ Differentiam agnoscit in lapidibus inque *Duelech*: hoc enim esse medium quiddam inter lapides & Tartarum, imo esse lapidem spongiosum, cum e diverso lapis formam magis compactam adeptus sit ⁸.

XXVII. His quomodocunque positis Paracelsus adjungit curationem omnigeni Tartari, calculi, &c. quam in hoc consistere, ait, ut dicta in fluorem redigantur, ac sub forma aquæ foras eliminantur. Bifariam, asserit, id posse fieri, medicamento scilicet, quod intrinsecus assumendum, & quod *Potentivum*: altero, quod forinsecus applicandum, quod *Acuativum*, vocat: illius virtutem non modo Paracelsus, verum etiam Helmontius, miris laudibus prædicavit, innuitque id parandum e ludo, qui species lapidum est; hujus vero, *Acuativi* puta, confectionem satis clare tradit. ⁹

XXVIII. Sed antequam Paracelsi placita de Tartaro mittam, breviter indicabo commenta aliqua opinionum, quarum etiam hinc inde mentio fit. Hujus generis est *Spara*, quam dicit esse vim mineralem ex *Ilech* primæ substantiæ ex *Ente* pri-

[5] *Paramir.* lib. II. cap. VI. de orig. morb. e. 3. &c.

[6] *Ibidem* lib. III. tractat. VI. de orig. morb. e Tart.

[7] De morb. Tartar. cap. IX.

[8] *Ibidem* cap. XI.

[9] De morbis ex Tartaro tract. II. cap. I.

primo; vel esse partem præcipuam fossilium quatuor majorum, per hæc autem intelligit forsitan sal, alumem, calcem, & chalcanthum: asserit enim ex his Tartarum fieri. ¹⁰ Commemorat etiam gluten, quod chirurgi solent frequentissime *Synoviam* appellare. ¹¹ Sine hoc autumat nullum unquam dolorem in membris corporis exterioribus contingere: in primis vero si ei aliquid falsi, vel acidi, fuerit permixtum. Hoc gluten si ultra modum fuerit inspissatum, efficere articulorum quorumlibet contractionem, sine membri tamen alicujus consumptione. ¹² Imo ipsam podagram nihil aliud esse, quam sulphur in dicta *Synovia* accensum. ¹³ Memorat præterea *Idestrum*, quod ortum coepisse e fossilibus per quatuor elementa; ideoque in eo conjunctionem *Humoralem*, naturalem & fossitiam inesse. ¹⁴ Tartarum resolutum, ob absentiam salis, haud exciure quidem dolorem: verum propter deficientem vim renum, ejusmodi Tartarum digerendi, facile putrescere, accipereque formam faniei,

[10] De Tartar. tract. iv. cap. i. in *expositione* & Fragment. in cap. i. tractat. iv. de Tartaro. Illo loco dicit vim *mineralem*, & humorem salis, humorem aluminosum; & humorem calcis, & humorem *vitriolatum*, esse humores, quos corpori inesse. Et in supra dicta scheda *Spara* est res, in qua est aliquid peccans, non separata a bono.

[11] Fragment. de Tart. intern. tractat. v. cap. cap. i. i.

[12] De Tartar. lib. i. tractat. iv. cap. ii & in hujus exposit. Præter hæc lib. i. tract. ii. cap. ii. statuit gluten solum nullos dolores inferre: sed quando sal resolutum, humor *mineralis*, vel falsus aliquispiam liquor ei fuerit permixtus; hinc acerbissimos exoriri dolores, imo ipsam podagram. Nam gluten seorsim consideratum esse innoxium, &

instar salis dulcis.

[13] Libro de Podagra. cap. iv. Cæterum lib. vii. paragraphor. cap. i. §. i. credit, nullum corporis membrum *Synovia* peculiari destitutum. In renibus *Synoviam* se manifestare colore rubro: in sanguine, rubicundiore: in cerebro, cinereo albumineque ovi crassiore: in splene, atro: in bile, luteo & crassa forma: in matrice, forma crassa ac tenaci, in medulla tandem sub forma spicea & viscida. Et quantum ad ejus utilitatem pertinet, sentit *Paracelsus*. §. 2. quod *Synovia sit partis sue nutrimentum, & conservatio retentiva & motiva virtutis, ex viribus virtutis digestiva.*

[14] De Tartar. lib. i. tractat. iv. in cap. ii. expositionib. & in annotationibus cap. i. i. Tractat. iv. inter Fragmenta collocatis.

nici, quam appellat *Pustam*; quamque pronunciat nullius, aut saltem difficillimæ, curationis. ¹⁵ Sed missos faciam morbos e Tartaro oriundos: satis superque enim arbitror me eorum fecisse mentionem: ad alios properabo. Verum, quo me vertam, nescio? Siquidem non possum non perturbate scribere, quia Paracelsus similes inter se morbos nonnunquam confudit. Non mirum proinde, si mihi, dogmata ejus ad compendium conferenti, idem citra voluntatem meam usu veniat.

XXIX. Ex *Iliado* quidem statuit, morbos universim exoriri: hunc enim esse omnigenis rebus tum ad sanitatem tum ad corporis ægritudinem spectantibus, refertum: singulatim tamen de unoquoque morbo disputaturus, alias atque alias exhibet morborum causas. Præter dictas, quas paulo ante commemoravi, ratum habet, primum morbum, qui corpus humanum corripuit, e sale acri corrodenteque natum: secundum e sale *vitriolato*: ¹⁶ reliquis aliam causam adsignat. v. g. omnes tam interiorum quam exteriorum partium ægritudines, quæ conjunctam habent & inflammationem, & tumorem, & escharam, existere ex arsenico: imo ne mortem quidem, quomodocunque naturaliter evenerit, non excipit. A Mercurio nasci cunctos morbos, qui natura calidi sunt, atque punctiones sanguineaque apostemata inferunt. Ex alumine scissili hydropem, tumores ulcerosos, &c. Ex Alumine plumoso morbos cum fissuris. Ex glacie, qui e vento durescunt, ut Herniam ventosam, &c. E sulphure paralyfin, lethargum, apoplexiam, &c. E chalcantho, ulcera rubra, sicca, serpentia, tumoreque carentia. E *vitriola* albo, canceronomata, &c. E sale communi, qui per se consolidantur, ut abscessus, &c. E sale acuto, apostemata mortifera, ut anthracem &c. ¹⁷ E Nitro tres morbos primarios, ut

(1)

[15] *Ibidem*. tractat. v. cap. i. & scholiis in hunc tract.

cap. iv. in *commutatione*. vide etiam supra nō. 81.

[16] De Tartaro libr. ii. tract. ii.

[17] Vide Fragment. Tom. i. *Conceptum*

(1) febrem quamcunque intermittentem, quam definivit, quod sit motus Nitri cum frigore primum, dein calore, in ægrum invadens: (2) carbunculum, quem quidem cum algore incipere, at postea jugi calore finire: subque hoc comprehendendi Anthracem, pestem, phlegmonem, &c: (3) Flammulam, quam definivit esse morbum, tam frigore quam calore affigentem. Equidem a calore seu caput, seu alia corporis membra, perpetim infestari, inducique delirationes: verum tamen contingere hæc omnia sine ulla aut abscessus, aut exulcerationis obortæ, indicio. Hoc morbi genere complexæ sunt febres ardentes, synanches, &c. Progenerari autem istiusmodi morbos, quia Nitrum sit rei cujuscunque, esui aptæ, sordes; quinimo, dum putrefactionem quoquo modo in corpore efficit, auctorem putridi corruptique sanguinis esse. Febrium itaque intermittentium periodos variare, prout Nitrum aut ocyorem, aut tardiusculam, in dies subiverit, putredinem.¹⁸ Alibi scribit materiam peccantem in febre esse sulphur & sal petræ: idcirco febrem finivit morbum nitri sulphurisque accensi.¹⁹ Apoplexiam & fulgur prorsus inter se, qua generatione, qua operatione, convenire: imo utraque inter se cum proprietate tum potestate similia. Hoc enim de fulgure compertum se habere, quod, salva intactaque, vel cista, vel vagina metallum, in alterutra reconditum, uno puncto temporis ab eo fundatur: similiter apoplexiam varias corporis partes interiores momento quasi liquefacere, cute interea illæsa.²⁰ De Epilepsia statuit, quod ejus dentur quatuor species secundum elementorum numerum: & aliud morbi,

ab

ceptum aliud. Et Paramir. tractat. i. cap. ix. scribit, nullum usquam morbum sine certo veneno affligere. Venenum siquidem cujuslibet morbi principium est, ex veneno omnes morbi emergunt, tam externi, quam interni, nullo excluso.

[18] Ita lib. iv. de Tartaro nitreo.

[19] De Pestilente tract. i. cap. v. At Fragm. de Tart. cos. i. 3. Paracelsus audacter asseverat, quod, nisi Tartarus esset, febres nullæ unquam sint orituræ. Proprietates enim febrium conditione Tartari, putat, esse designandas.

[20] Libro de Apoplexia. §. 3.

ab eo *Realgar* nominati, genus esse, si originem a choas, i. e. ex aëre: aliud, si ex aqua, &c. duxerit; enimvero suum cuique elemento esse *Realgar*. ²¹ Primum suffocationis mulierum originem esse e cœlo viri, mulierem taliter afficiente. Quod si morbus in actum deduci debeat, virum ægrescere in caduco: videlicet ejus sidus esse caducum; aut id propensionem saltem ad ejusmodi statum habere. ²² Hydropem esse affectum in regione jecoris e Tartaro aluminoso ortam: fierique per spiritum *mineralem* visceris istius partium resolutionem; ²³ vel stellam hydropicam, quam *Zedos* appellat, salem *Microcosmi* irradiare, ac portionem ejus, pariter ac Sol vinum, liquare; quam per poros carnis deorsum tendere, tumoresque hinc concitare sero repletos. ²⁴

XXX. Mira plerumque Paracelso est vocabulorum abusus, quid mirum? erat enim licentiosus sine urgente necessitate novorum vocabulorum fictor. Assertum meum, non puto, egere ulla demonstratione: siquidem eorum conplurimum a me in hoc capite est mentio facta; habet præter dicta adhuc plura, sed quis est potis omnia enarrare? Attamen non possum, quin hoc loco ostendam Paracelsum abuti vocabulis diarrhœæ, dysenteriae, lienteriaeque: quas, statuit, non modo vitiosas alvi secretiones; verum, si ejusmodi materia, quæ in quibusvis solebat per alvum excerni, itidem sive per os, sive per vesicam, excernatur, non dubitabat affectum dysenteriam, lienteriam, &c. vel urinæ vel vomitus, nominare. Horum affectuum, a dissolutione ortorum, tria ponit genera; in primo album: in altero rubrum; inque tertio, laxum excerni. ²⁵ Pestem definivit, quod sit morbus ab *Iliado* arsenicali separatus. ²⁶ Secretionem autem fieri secundum

[21] Paragraphor. lib. III. cap. II. §. 1. 2. 3.

[22] Plura vide *Paramir*. lib. IV. de orig. morbor. matric.

[23] Fragmentor. lib. IV. annexor. nō. 4.

[24] Libro de Hydropisi. §. 6.

[25] Paragraphor. lib. I. §. 3.

[26] De Tartaro lib. II. tract. II. cap. III. & cap. II. ejusdem libri dicit, Pestem esse aërem suæ regionis, ex primo corpore generatum, *oppilatum* sine

dum tempus *Arlatum*. *Arlatum* tempus esse, quo corpora composita contra ordinem *Iliadi*, qui ternas habet periodos, resolvantur. ²⁷

XXXI Vocabulo *Crisis* Paracelsus quoque inusitatam tribuit significationem. Dicit enim *Crisin* esse spatium temporis, a principio morbi adusque principium mortis. Primam diem, per excellentiam *Crisin*: ultimam, qua fuerit resolutio morbi facta, appellat *creticam*. Memoratque insuper *Crisin* arsenici, *Crisin* Mercurii, sulphuris, &c. nec non indicat quot diebus, seu quot horis, quæque terminetur. ²⁸

XXXII. Quantum denique spectat ad curationem morborum, Paracelsus pie statuit, Deum, O. M. cujus omnipotentia rerum universitatem moderatur, Medicum esse summum, ²⁹ eundemque hominum valetudini tum secundæ, tum adversæ, prospexisse in tantum, ut ea, quæ aut incolumitatem factam tectamque conservant, aut infirmitatem valetudinis tollunt, ipsis præsto essent. Rem Medicam fore perbono loco futuram, si modo medici sedulo ante dictorum investigationi darent operam. ³⁰

XXXIII. Medicorum sectas, vel potius genera, enumerat quinque. Sub primo collocat Naturales, qui more veterum, qui frigidum calido, humidum sicco, plenitudinem evacuando, inanitatemque expletione, &c. curabant, similem quoque corporis ægritudinibus curationem adhibent. Secundi generis nominat *Specificos*, quos propter singularem formam proprietatemve alicujus rei morbo medicinam facere; non dissimile sane modo, ceu Magnes ferrum ad se allicit; quem id non peragere respectu primarum qua-

egressu de Materia arsenicali, & *Opprimechtioli*: *Opprimechtiolum* autem vocat quemlibet fumum ex metallo vel fossili expirantem.

[27] De *Pestilente* tract. II. cap. I. §. 2. Primam periodum vocat juvenilem, & ad statum pertinere absque secretionibus: secundam esse morbi, ad secundam

mundi partem declinare, & ætatem afferre sanitati contrariam: tertiam vero finem esse, & mortem adducere.

[28] Vide lib. II. cap. IV. de Tartaro.

[29] *Paramir.* tract. V. cap. V.

[30] *Ibidem* lib. II. cap. VIII. de orig. morb. e. 3. &c.

qualitatum, sed ratione singularis, nobis etiam nunc incom-
pertæ, virtutis. Tertii vocat *Characterales*, quos incognitis
characteribus, ut & incognitis nobis vocabulis, omnes mor-
bos curare. Spiritales quarti generis vocat; hos enim nosse
herbarum radicumque spiritus cogere usque adeo, ut ægrum,
quem infirmarunt, rursus sanent. Quinti tandem generis
appellat fideles, quia, pariter ac Christus & ejus discipuli,
per fidem morbo medentur. ³¹

XXXIV. Quod ad medicamenta attinet, Paracelsus miris
laudibus extollit *Mumiam*, incredibiles eidemque assignat
virtutes. *Mumiam* autem dicit ipsum hominem: ³² alibi
vero hominem, qui animam exuit: tum florem ejus, in vi-
ribus & arcanis naturalibus, erumpere. In hujuscemodi
Mumia reperiri omnes omnium plantarum fossiliumque
proprietas. *Marchasitam*, gemmas, antimonium, opopa-
nacem, Melissam: ad summam omnia naturalia in *Mumia*
inesse. Nimis multa sane oporterent hoc loco proferri, si
abstrusiores *Mumie* naturam penitus indicare animum in-
ducerem, quamobrem hanc impræsentiarum missam fa-
ciam. ³³

XXXV. Medicamen omne habet inutile, quod ineptum
est ad computrescendum: putrefactionis enim auxilio reclu-
di, inque actum deduci remediorum quorumcunque facul-
tates. Deridet atque contemnit Paracelsus percontationem
dimensionemque facultatum medicinarum per gradus caloris,
frigoris, &c. ³⁴ sed vim plantæ alicujus nos paucis vesti-
giis posse indagare, contendit, contemplatione utpote coloris
florum. Etenim, quot diversi generis colores floribus sunt,
totidem & eos virtutibus præditos diversis esse, putat. Quam-
vis ita innotescat plantarum vis an una, an plures sint;
tamen

[31] Vide *Paramir.* prolog. II. &
III.

[32] *Paramir.* lib. II. cap. II. de orig.
morb. e. 3. &c. ubi insuper addit, *Mu-*
miam esse balsamum, vulnera sanans.

[33] Plura, si desiderentur, vide-
tur introitus lib. IV. de orig. morb. *invi-*
sibil.

[34] *Paramir.* lib. II. cap. I. de orig.
morb. e. 3. &c.

tamen hanc inventionem non fatis esse, judicat, sed præterera explorandos septem gradus & sapores salium, per cujuslibet plantæ in sua principia resolutionem: se enim de sale absinthii compertum habere, gloriose dicit, quod ejus ope possint quatuordecim morbi perfecte sanari; cum sulphure sex magni: liquore autem absinthii ultra centum & sex: Item saccharo plumbi, triginta & duobus morbis se medicinam afferre posse: alterutro autem vel sulphure, vel Mercurio Plumbi, jactat, octoginta septenis affectibus.³⁵ Plura quidem hujus generis in medium possem proferre: verum, quoniam inter omnes constat, Paracelsum fuisse gloriabundum, qui nunquam non data occasione se magnifice jactat & ostentat: eapropter hæc prudens prætermitto.

XXXVI. Sed mihi videor aliquem ex adversariis, qui Paracelsum jocosè ludit, audire. Euge! inquit, quam multa Syrorum olera: quantane laboravit Paracelsus Chemiæ antistes, μικροφιλοψυχία, a Theophrasto Eresio jamdudum descripta.³⁶ Ego Hercule Paracelsi, quem haud injuste Planetiadem, sicutolim a vagando Didymus³⁷ sectæ Cynicæ philosophus cognominabatur, itidem cognominem: ego inquam, imaginariam ejus supinamque eruditionem titivillitio non emptitem. Nihil sanum profecto, nihil doctum, sed monstrosum sed Barbarum est prope omne, quod literis mandavit. Quantamne licentiam arrogavit sibi in fingendis vocabulis novis: quasi vero verba deessent ad ejus abstrusa, quin dicam absurda, dogmata proferenda & exponenda. Verum enimverò mihi videtur adversarius more sannionum ex musca elephantum, ut ajunt, facere. Pro ingenti crimine habet, quod Paracelsus doctrinæ novæ a se tradendæ gratia, nova identidem vocabula excogitarit: quasi vero is solus talem licentiam sibi vindicasset. Neminem quemquam præterire puto morem dialecti-

[35] Vide de *Pestilente* tract. 1. in fine fere.

[36] Ethic. Character. cap. XVII.

[37] Ejus mentionem facit *Plutarchus* libro de oracul. defectu.

[38]

alecticorum, quorum verba quoque nulla sunt publica, suis utuntur. Etenim id quidem commune omnium fere est artium: aut enim nova sunt rerum novarum facienda nomina, aut ex aliis transferenda.³⁸ Licet non approbem, quod Paracelsus sæpenumero citra necessitatem nova vocabula finxerit, atque complures opiniones falsas de multis rebus habuerit: ex his tamen non conficitur, totam ejus doctrinam esse repudiandam. Consideranti enim ævum, in quo vitam vixit, & homines, quibuscum Paracelsus plurimum, ut perhibent, versatus est, minime mirum videbitur, eum adeo multa vaniloquia operibus suis inseruisse. Quotus quisque nostrum opinione non solum, sed ad veritatem sibi persuadet, plurima forsitan in juventute, cum judicium ejus nondum limatulum esset, ab eo literis mandata, quæ deinceps ætate provectus improbat.

[38] Ita Cicero Academic. Quæst. lib. i.

DISSERTATIO XX.

DE

Severini, Crollii, Scheunemanni & Helmontii, hypothesebus.

I. **S**ectatores quidem Paracelsus habuit nonnullos, qui eum scæco impetu secuti sunt, & in verba magistri jurarunt; fuerunt tamen alii, qui ejus dogmata, quæ extra modum absfona & absurda videbantur, sin rejecerint, saltem compta & mitiora redderent. Horum in numero habeo Petrum Severinum, virum oppido in studio literarum multum versatum, abs quo doctrina Paracelsi primum posteritati propagata est. Placet pauca e libro, cujus titulus est *Idea Medicinæ Philosophicæ*, libare.

Ddd 3

II.

II. Elementa , posuit , totius creaturæ receptacula , hæcque in duos globos esse distributa : unumquemque vero globum complexu suo continere bina elementa : superiorem globum , cœlum vel ignem & aërem : inferiorem autem , terram & aquam complecti : & hæc , cum in vicinitate versentur , absque ullo negotio invicem conjugari , conservari tamen beneficio balsami & *radicalis* tincturæ ; absque hoc enim si essent , nec misceri , nec corrumpi , possent. Quadruplicavit more Paracelsi dicta elementa , ac statuit ignem terrestrem , aërem terrestrem , &c. Terram cœlestem , aquam cœlestem , &c. hæcque omnifariam cunctis rebus inesse. Imo , quod notatu dignum , elementa hæc , asserit , esse loca , matrices , domicilia vitali validaque potestate munita ; quæ semina , generationi consecrata , foveant , digestis temporibus suscitent , ad maturitatem promoveant. Et quia loca sunt , incorporea sint , necesse esse. Etenim , nisi dimensionum legibus carerent , nequaquam tantam corporum , principiorum & seminum multitudinem , tam facile , ut assolent , recipere possent : infinita tamen non esse , quoniam vitalis virtus ipsis fines , seu terminos , præscribat. ¹

III. His quomodocunque positis , non inficiatur Severinus , Hermetis discipulos , instituta corporum artificiali secretionem , manifeste magis , quam alios dicta elementa conspexisse , introduxisseque magna utilitate principia potentiora , seminum proprietates , conditiones ac naturam magis explicantia. Triplicis generis esse hæc corporum principia , & nomine Salis , Sulphuris & Mercurii innotuisse. Neque vero horum unumquodque esse simplex , sed suum cuique esse Sal , suum Sulphur , suum Mercurium. Haud dissimile modo comparatam esse animalium , plantarum , fossiliumque naturam. Singula enim habere proprium Sal , Sulphur , & Mercurium : ideoque hujusmodi principia genere quidem , sed non specie , inter se similia esse. ²

IV.

[1] Hæc e capite v. excerpti , ac breviter , quoad fieri potuit , descripti.

[2] Ita cap. vii. philosophatur.

IV. Vitale principium, cujus virtute vivere vigereque omnia, nomine Balsami, sulphuris vitalis, humidi *radicalis*, *Mumiae*, &c. nuncupat. Quid? nomina hæc qualiacunque non sufficere ad dona tam divitis Naturæ declaranda. Generationem enim & *transplantationum* varietatem, imo universæ fundamenta Naturæ, in hoc Balsamo contineri. Tale Balsamum præterea sicut fontem, & principem omnium actionum, quæ in hoc mundo oboriuntur, considerandum: esseque illud calidum innatum, quod Hippocrates pronuntiavit crescentibus plurimum inesse; idemque corpori, ut ne putrescat, pro sale, vel loco salis, datum. Hoc non uniusmodi, sed respectu corporum, diversum esse. Id Balsami genus enim, quod animantibus inest, subtilitate oppido multum antecellere plantarum fossiliumque Balsamum. Et, ut cujusdammodi cogitatum dicti balsami habeant L. dabo exemplum grani, terræ commissi. Id, arbitratur *Severinus*, putrescere, resolvi, perire; *radicalem* tamen humorem, vel Balsamum, in quo totius seminis structura & potestas vigent, servari: quem quoque causam esse, ut corpus novum mundi in scena appareat: sin vero id Balsamum fuerit quoquo pacto, seu frigore seu calore intenso, &c. abactum, sterilescere granum, vel semen quodvis, evasisseque progenerandæ plantæ, &c. inhabile.

V. Vocabula seminis, Astri, radicis, principiique a *Severino* promiscue, & tanquam synonyma, usurpantur. Quantum vero ad feminum naturam attinet, statuit, semina esse vincula utriusque Naturæ visibilia inconspicuis se conjungentia. 4 Alio loco definivit semen, quod sit principium vitale, in se continens spiritus mechanicos & tincturas universæ structuræ individui cujuscunque. 5 Quin etiam semini ascribendum esse, ut cuilibet corpori sit peculiaris forma, color, odor, &c. Surdum propterea atque cæcum habet omne Sapientiæ studium, quod, neglecta feminum contemplatione, pri-

[3] Hoc pacto ratiocinatur. Cap. II.

[4] Ita Cap. VI.

[5] Taliter Cap. VIII. de semine differit.

privationem, materiam informem, & qualitates venatur mortuas. Etenim semina esse inconspicua, ac pura, omnis generationis, omnisque corruptionis, expertia: verum elementa nobiscum negotiari, commorari, sensibus (sed sapientum) sæpenumero repræsentari. ⁶ Indissolubili nexu, ait, semina elementis conferta cohærere, & vix ulla mentis subtilitate disjungi posse; hinc etiam censuram sensuum plane repudiare. Si elementis ita cohærent, quid mirum? si nusquam corpora, feminibus penitus destituta, reperiantur. Quæ cum ita se habeant, concludit, incredibilem innumerabilemque feminum varietatem, in hoc universo proflare. ⁷ Quid? quod ipsa cujusvis rei generatio sita est in feminum progressionem; quam tamen ipsos spiritus mechanicos perficere. Namque apud hos vigere scientiam, cujus potestate elementa, corporum principia consentanea, ex alimentis opportuna mixtione aucta, ex inconspicuis visibilia, ex incorporeis corporea, evadant; partiumque numerus, situs, consensus, figuræ, magnitudines, &c. secundum *prædestinationes* dictæ scientiæ definitis temporibus, absolvantur. Hos spiritus, inquit, nosse ex iisdem elementis cor, cerebrum, hepar, nervos, venas, arterias, ossa, &c. conformare ⁸. Ut autem *Severinus* mentem suam de *prædestinatione* verbis explicaret, citat locum e Libro Hippocratis de diæta, ubi Princeps Medicinæ, explicatis generationis & corruptionis modis, proposita dogmata finit hac clausula, *omnia fieri per divinam necessitatem*. Hanc, inquit, *Severinus* esse illam *prædestinationem*, a Paracelso toties decantatam ⁹. Aliquis vocet hanc instinctum naturalem, aut alio quovis nomine, per me licet: ego interea persequar institutum.

VI. Quandoquidem cuncta viventia, philosophari pergit *Severinus*, vitæ unitate, principia & exemplaria sua imitentur: mixtionem ideo Naturam fuisse molitam, & illam esse sitam in

[6] Vide Cap. vi.

[7] Ita Capite vii.

[8] Talia cap. viii. & x. habentur.

[9] *Ibidem* Cap. viii.

in conjunctione diversarum quidem rerum, attamen secum conspirantium. Subjecta mixtionis esse elementa, & corporum principia, ex alimentis virtute & scientia spirituum mechanicorum, producta. Nam tum primum fieri mixtionem, cum ex incorporeis corpora, sed plane spiritalia, conficiantur. ¹⁰ Reciprocari autem haec plurimum inter se, ac produci ex spiritibus corpora, & vicissim corpora in spiritus resolvi: quinimo discrimen utrorumque in hoc positum, quod corpora sint spiritus crassiores; e diverso spiritus corpora subtilia purioraque ¹¹.

VII. Rerum mixtionem, censet, omnifariam peragi. Et enim aut elementa invicem, aut haec cum principiis: aut principia inter se, aut omnia simul subinde, misceri. Verum enimvero, utut haec fuerint posita, non dubitat tamen mixtionem ad tres classes redigere. Scilicet, aut perfectum perfecto, aut impurum impuro, aut puro impurum, confundi; optimum vero mixtionis modum, autumat, si quando purum vel perfectum cum puro permisceatur ¹².

VIII. Praeter dicta, ut ad alia me recipiam, *Severinus* amplectitur opiniones Paracelsi, majoris cum minori mundo analogiam quandam statuentis. Exempli gratia. Meteora, quae in magno mundo sunt & ignis & astrorum effectus, in nobis esse febres, Epilepsiam, hydropem, catarrhos, &c. Septem metalla ejusdem indolis, ut septena principalia corporis viscera. Fossilia plurima de potentia deque effectu convenire quodammodo cum lepra, alopecia, scabie, cancro, &c. Eandem conditionem esse urticae, aronis, flammulae, &c. ut pustularum, pruritus, herpetis, &c. Ita etiam Melissae, violarum, Chamaedryos; ut spirituum vitalium cordis, cerebri, atque hepatis. Haec, imo his longe majora mysteria, humanam Naturam ostendere, si modo oculorum non vulgari acie considerentur ¹³.

IX.

[10] Sic Capite ix.

[11] Vide Cap. ii.

[12] Ita Cap. ix.

[13] Hoc modo Cap. iv. differit.

Eee

[14]

IX. Primam rerum faciem, censet, fuisse puram, integram, perfectam, sine corruptione, sine morte: at enimvero post praevaricationem Adami, primis feminibus maledictione Divina novas supervenisse tincturas; quarum admixtione calamitosam in sortem transplantatam esse totius creaturae pulchritudinem. Haec utcunque sit, remansisse nihilominus prima semina, sed novis sed infelicibus obducta vestimentis. Morbos partitus est in tres classes. In prima collocavit morbos haereditarios, cujusmodi propter propagationis constantiam, praesentem feminis vigorem demonstrare: in altera contagiosos, quales indicare *transplantationis* documenta: in tertia denique eos, qui tempori, regioni, aetatique proprii sunt; atque hujusmodi esse documento, radices morborum constare. Porro dividit semina ratione originis suae, quam vel ab elementis, vel a planetis, duxere. Quo posito, arbitratur, constare inter omnes esse morbos aqueos, terrenos, &c. vel Saturninos, Martiales, Mercuriales, &c. Neque vero hos omnes ejusdem esse Naturae, sed singulas species pro trium principiorum diversitate a se mutuo etiam distingui. Exempli gratia Epilepsiam, Apoplexiam, Paralysem, &c. esse quidem morbos Mercuriales; singulos tamen alia atque alia individuorum sobole conspicuos. Reliquorum eandem esse conditionem. Adhaec semina, tametsi in generationum initiis in ventriculo radices agant, ac spiritalem in formam resoluta aliis rebus permisceantur: nihilominus potentiam in iis esse superstitem, mixti coagulationem efficiendi: indeque ortum capere morbos a lentore *Tartareo* ortos, quorum causam spiritum quempiam, vel aluminosum, vel *vitriolatum*, vel *cachymialem*, *bolarem*, &c. esse. Namque spiritibus ventriculi mechanicis, ab aluminosis & stipticis tincturis, inquinatis, dextre perfici neutiquam posse humorum corporis alterationes, resolutiones, secretiones, &c. quoniam corpus tunc tarde ministerium suum absolvat. Praeterhaec non modo planetas, verum etiam caetera astra, ad nos mittere influxum, omnimodorum affectuum auctorem. Sic Plejades, Hyades, Piscium constellationem, &c. demissa coelo in Aërem influentia, in corpore humano efficere pigri-

pigritiem, somnolentiam, &c. quidni concludendum inde? instat argumentando, illis de proprietate somnifera convenire cum papavere, Mandragora, *Vitriolo*, &c. Similiter Bootem, Ursam, sidus Aquarii, postquam eorum contagio ad aërem pertinuerit, ac ita fuerit inspirata, importare corpori tussim, dysuriam, horrorem, articulorumque dolorem. Et quia, ut opinatur, hæc omnia contingunt ratione cujusdammodi acrimoniæ, acoris, &c. judicat, illis itidem pariles, ut aceto, alumini, acaciis, &c. virtutes esse. Pari modo ratiocinatur de aliorum astrorum effectibus, quibus brevitatis causa supersedeo ¹⁴.

X. Quod ad signa & differentiam dolorum corporis pertinet, existimat *Severinus*, spiritum *vitrioli*, æruginis, tartarive, vehementiores, quam aluminis & salis gemmæ, dolores producere: omnium acutissimos esse, quos spiritus seu salis seu Nitri efficit: frigoris auctores esse vel acetosæ, vel aluminis, vel Berberis tincturam: ruborem, calorem, inflationem pulsationemque, inducere Tartari æruginisque tincturam, spiritibus arsenici permixtam. Quid? defendit etiam Archigenis placita, vocabulis saporum dolores quoscunque, in corpore obortos, nuncupantis ¹⁵.

XI. Morborum omnium curationem putat bifariam institui posse: & alteram quidem, quam universalem appellat, absolvi uno eodemque remedio, impuritates omnis generis morbosas consumente, auferente, vel Balsamum innatum restaurante, mitigante, corroborante: alteram vero singularem, secundum omnimodas morborum indicationes per idonea, e tribus regnis desumpta, medicamenta absolvi. Quamobrem autem hæc operationes suas perficiant, non melius nos addiscere posse, existimat, quam per artificialem corporum resolutionem: cujus beneficio, substantiarum facta sejunctio, in conspectum venire corporum proprietates, quæ antea compositionis virtute occultabantur. Sic diu multumque plures in dubium vocasse opii vim stupefaciendi, cum tamen sit res ama-

[14] Plura vide cap. xii.

[15] Vide cap. xiii.

Ecc 2

[16]

amara, quæ alioquin generaliter calida habetur: aliis interim primis, aliis secundis, corporum qualitatibus, ejusdemmodi facultatem tribuentibus: sed futilitatis plena esse horum judicia; siquidem facta opii per ignem resolutione sibi innotuisse, asseverat *Severinus*, oleum quoddam, vi somnifera præditum, pariter atque ut tale in chalcantho, inque quibusdam plantis, non raro invenitur: præterea acquisivisse sal, facultate sudorem ciendi, dotatum. Pari modo se aliquando perrexisse, ait, cum vini diversam potentiam explorasset. In spiritu vel Mercurio, quia is hominis spiritibus quadantenus conformis est, virtutem vini, corpus corroborandi animumque exhilarandi, sitam: sal Tartareum autem, alteram vini partem, causam esse, ut ii, qui consueverunt in se crebro merum ingurgitare, sæpe sæpius doloribus Podagræ, colicæ, calculi, &c. torqueantur. ¹⁶ Sed satis superque de dogmatibus *Severini* scripsi.

XII. Crollius, quamvis non multum mentem ad ratiocinia appulerit, habendus tamen est, ut ex ejus scriptis liquet, in numero sectatorum *Severini*; cujus, ut & *Paracelsi*, doctrinam miris laudibus prædicat, eandemque scriptis exaggerat adeo, ut nihil supra. Præter dictorum auctorum ipsi propria non sunt dogmata: verumtamen dedit sibi negotium de decantata majoris cum minori mundo similitudine, quam vocant *signaturam*, peculiarem in lucem edere tractatulum: in quo ostendit, plurimas res, ob aliquantam conformitatem & formam, quæ ipsis cum homine intercedunt, indicare usum & vires, quibus pollent multum in Medicina. *Hartmannus Crollio* doctrinæ laude non est inferior, utrosque *Libavius* scriptiōis libertate perstrinxit, exagitavitque partim ob complura, eorum scriptis inserta, superstitionem redolentia, partim ob alia, quæ vel

[16] Ita cap. xiv. argumentatur. E-
quidem *Davissonius* in lucem edidit pro-
dromum commentariorum *Ideæ Medi-*
cinæ *Severini*, qui fere ipso libro *Severini*
quadruplo major est. Verum ille mihi

videtur hujus doctrinam potius obscuras-
se, quam illustrasse. Si prodromus tan-
tæ molis est, judicate, quantæ ipsi
commentarii, quos confecit, sint fu-
turi.

vel a Religione Christiana, vel a Philosophia Aristotelis, sunt aliena.

XIII. Sed ne videar concisae brevitatis nimis studiosus, habeo necesse scribere aliquas Crollii opiniones, tametsi cum Paracelsi vel Severini decretis persaepe concordent. Verum ad rem. Firmamentum, quo intelligit coelum stelliferum, statuit esse lumen Naturæ, unde omnia naturaliter homini influere. Etenim, sicut corpus primitivum attrahat elementa per famem & sitim: ita spiritum fidereum hominis a radiis superiorum fiderum, omnes artes, scientias, & facultates, omnemque sapientiam humanam ad sese allicere. ¹⁷ Hunc spiritum vocabulo laris, penatis, Dæmonis boni, hominis umbratilis, & nescio quo amplius, nuncupat. ¹⁸

XIV. Hominem, creaturarum præstantissimum, nobilissimumque esse, quia totius mundi partes habeat; imo nihil sit in majori, quod non reapse in minori mundo reperiatur; ¹⁹ corpus Physicum quidem a Terra seu elementis; fidereum autem corpus, quod est domicilium animae, eundem ab astris coeli accepisse. ²⁰ Siquidem vero hoc inconspicuum, eam ob causam appellat hoc spiritum, primordia generis, ut dixi, ex astris ducentem, quem tamen una cum corpore terreno interire. Praeter hunc & alium nobis spiritum esse immortalem, a Deo inspiratum: ²¹ eundemque omnis generis disciplinarum capacem; quinimo omnimodae ple-

[17] Ut nequis in animum inducat, me mea modo cogitata memoriæ mandasse, oportet Crollii præfationem *admonitoriam*, ex qua hæc in qualemcumque ordinem redegi, secundum seriem paginarum, proferre: quippe eam auctor, ut liquet, in membra haud dispersit. Usus autem sum editione M. DC. XXXV. a *Michaele* in lucem in 8. prolata: in qua ante memorata pag. 48. habentur.

[18] Pag. 70. Penatis nomine eum nuncupari, quia penes nos, seu nobi-

scum nascatur. Præterea eum appellat familiarem sophorum homunculum, anteriorem Paracelsi *Adech*, spectrum, Naturæ lumen, *Evestrum* præfagiens, & propheticum in homine, imaginationem, quæ in se claudit omnia astra, esseque omnia astra, & eundem cum coelo retinere cursum, naturam atque potentiam.

[19] Vide pag. 67.

[20] Pag. 61. & 133.

[21] Ita pag. 59.

plenum scientiae, & id quidem priusquam corpori fuerit adjunctus. Quibus concessis sequi ait, cunctarum notiones rerum nobis esse ingenitas: hasque indigere modo excitatione nostra, ut in apricum proferantur. ²² Praeter haec, statuit, hominis, quatenus corporeus est, parentes esse coelum atque Terram: ideoque, qui parentes noverit, eundem facili negotio cognitionem filii affecuturum. ²³ Corpus hominis Physicum nil aliud, quam Sulphur, Sal & Mercurium esse, idque nutrimentum a Terra capere; sed fidereum, effluviis astrorum victitari. ²⁴ Tantam huic spiritui esse virtutem, ut, quorsum ille imaginetur, ipsum corpus simul attollat atque traducat, teste noctambulone, & aliis. ²⁵ Et si homo secundum hujus instinctum, quod alias vocant vivere secundum carnem, vitam transfigat, planum tunc fieri, num ei convenient epitheta canis, vulpis, lupi, &c. quorum hinc inde in S. S. fit mentio. ²⁶

XV. Hominem porro, cum sit majoris mundi quinta *essentia*, opinatur, non solum imitari posse coelum, sed etiam nutu suo regere, eidemque, si modo allubescit, dominari: atque id per fidem & imaginationem. Omnes enim res habere insitam erga animam obedientiam: hinc, quod si anima magno desiderio aliquid exoptarit, omnes omnium naturalium virtutes ipsi ad vota desideriae obtemperare. In summa, quicquid corpore fit modo visibili, idem & fieri fide seu imaginatione, more spiritali. ²⁷ Ita matrem, imaginationis adminiculo, tenellulo foetui imprimere naevos; ita plurimos morbos imaginatione concitari. Quid? hominem per fidem imaginationis saepenumero plus, quam optimos quosque medicos

[22] Hic. pag. 51. Platonis sententiam amplectitur.

[23] Pag. 26.

[24] Pag. 45. verum pag. 27. dicit Materiam hominis esse extractum quatuor elementorum, aeris scilicet, terrae, aquae & ignis.

[25] Pag. 165.

[26] Pag. 59.

[27] Pag. 74. 75. Imaginationem enim hominis esse magnetem attrahentem ultra mille milliaria: imo quicquid vult in exaltatione sua, id ex quatuor elementis ad se attrahere.

dicos per medicamenta idonea, operari. Etenim animam rationalem vehementi imaginatione excitatam, & ipsam superare Naturam: perque suas affectiones multa in corpore proprio immutare non modo, verum etiam in alieno; posseque utrivis, aut ægritudinem corporis, aut sanitatem, immittere ²⁸.

XVI. Crollius etiam differit multum de Astro: intelligit autem per hoc corpus insensibile, inconspicuum, sine ratione tamen in crescentibus, & in viventibus cum ratione: corpora vero esse astrorum excrementum, eorundemque operatione producta. Quæ cum ita sint, judicat, nullum corpus sine astro, & e contrario nullum astrum sine corpore visibili, existere. Astra enim formare ac producere ex se omnigena corpora, & producendo hæc illa insimul sese multiplicare. Exempli gratia. Triticum in terram projectum, cujus semen esse astrum, id est corpus inconspicuum, producere ex se corpus visibile, nec non multa alia indidem progigni astra. Pariter se habere naturam reliquorum, & crescentium, & viventium. ²⁹ Convenit Crollius etiam cum Paracelso de creaturis, seu incolis quatuor elementorum: quarum ille plura genera enumerat, quam Paracelsus ³⁰ Sed mitto ejusmodi nugæ, conferam me potius, necesse est, ad alia, scitu magis digna.

XVII. Medicum scribit oportet nasci e lumine Gratiæ & Naturæ ab interiori inconspicuoque homine. ³¹ Adhæc oportere Medicum percontari, indagareque Naturæ convenientiam: videlicet quomodo astrum Medicinæ seu cœli magici, &

[28] Pag. 116. & 71.

[29] Vide pag. 70. & 71.

[30] Deum, pag. 28. asserit, creasse in omnibus quatuor elementis ad evitandum vacuum creaturas vivas inanimatas, videlicet sine anima intelligente. Aquæ inesse nymphas, *undenas*, *melesynas*, & horum monstra, seu spurias Syrenes, aquæ innatantes:

Terræ gnomos, lemures, *Sylphos*, montanos, *Zonettos*, quorum monstra esse pygmæos: Aeri umbratiles, Sylvestres, Satyros, & horum monstra esse gigantes: Igni denique *Vulcanales*, pennates, Salamandras, superiores, quorum monstra esse *Zundel*.

[31] Pag. 24.

& interius hominis Astrum inter se convenient; externum etenim perducere nos ad intestinum. ³² Præsertim vero Medicum, quem Naturæ ministrum vel interpretem vocat, tunc demum consequi celebritatem, si innatam naturalium vim per Chemiam cum constellatione cœli stelliferi, ejusdemque influxu, copulaverit. ³³ Sed hic labor, hoc opus.

XIIX. Morbos (quorum tot genera, quotquot species, corpora, & semina crescentium, reperiuntur) originem ducere, putat, e Natura seminis, sive a trium principiorum astris, ut & mechanicis spiritibus inconspicuis. ³⁴ Et, quamvis opus arduum sit conari investigationem causarum morbi, nihilominus ratum habet nullum morbum esse, qui non suam habeat Medicinam; præterquam is occulta *prædestinatione*, mortalibus incomprehensibili, peculiari Numinis ira genitus, evadat tandem incuratus. ³⁵

XIX. Neque vero esse Medicum, qui remediis morbum expellit, sed Naturam ipsam, qua significat *Mumiam* vel Balsamum intestinum, hoc negotium suscipere. Medicum modo illius imbecillitati, intrinsecus quoquo pacto generatae, subvenire rebus externis. ³⁶ Medicinam autem veram, asserit, in vitali sulphure, totius Naturæ thesauro, contineri: fundarique animalium, plantarum & fossitiorum, Balsamo. Hujus ope, si nempe debite præparatum, & ab omnibus impuritatibus separatum fuerit, omnes omnium morborum curationes posse perfici; privatim vero, si a pio eruditoque Medico fuerit datum. ³⁷ Licet interea non neget melius aliquando esse nullum adhibere medicamentum, sed operationem soli *Archæo*, magis potenter, quam medicus cum sua medicina potest, morbos interiores pellenti, committere. ³⁸ Duplicis generis, statuit, Medicinam: alteram visibilem a Patre

[32] Ita pag. 46.

[33] Vide pag. 131.

[34] Pag. 46. & 122.

[35] Hæc pag. 83.

[36] Pag. 120.

[37] Vide pag. 24. & 25.

[38] Ita pag. 120.

Patre creatam, quam, nisi artificialiter fuerit parata, non oportet adhibere: alteram inconspicuam a Filio per verbum. Medicamentum itaque esse corpus visibile: at verbum, corpus inconspicuum; & sive herba sanet, sive verbum, efficientiam tamen soli spiritui Dei, Naturæ conjuncto, tribuenda melle. Ita enim rerum naturam esse comparatam, ut quælibet, quæ sub Luna sunt, potentiam, qua referta, indepta sint de cœlo: cœlum vero de *intelligentiis*: spiritus autem a summo Numine. Verbo scripto, seu characteribus, & sigillis, ad statam siderum posituram fabricatis, præter veros Magos, accuratissimos Naturæ exploratores, neminem quemquam morbo mederi posse autumat³⁹.

XX. Quantum vero ad Naturam Medicinæ attinet, adstruit, eam nihil aliud esse, quam appositionem illorum, quæ desiderantur, videlicet virium juxta & Balsami refectiorem: dein ablationem eorum, quæ redundant, impuritatis utpote morbosæ. 40 Antequam autem quoddam medicamentum effectum suum edere possit, necessum esse, ut ejus vita prima auferatur intercedente putrefactione & renovatione, per Chemiam instituta; acquiri tunc ejus vitam secundam, in qua tria principia cum suis arcanis viribus se medico manifestent. Namque sine instauratione nullum Medicinæ arcanum, quod sine quavis qualitatum compositione consistat, haberi posse. 41 Et quamquam tale aliquis medicorum fuerit nactus; attamen quandoque evenire, ut æger non convalescat; cujus infausti successus octo potissimum rationes esse. *Primam* esse, quando terminus vitæ adest, qui nulla arte, nullisque remediis potest prolongari. *Secundam*, si propter imperiti medici ignorantiam, morbus adeo perniciosus ac internecinus evasit, ut ei deinde incassum, quamvis alias optimum, adhibeatur remedium. *Tertiam*, si Medicus tum demum, quando Natura succubuit, accersitur, Medicinam utpote morbo invalescenti faciendi ergo. *Quartam*, si

[39] Ita pag. 86. & seq.

[40] Vide pag. 116. & seq.

[41] Pag. 44. & seq.

si ægrotus invitus, ac medici præceptis non obsequitur. *Quintam*, si singularis cujusdam hominis proprietas, sanationi inepta, adfuit. *Sextam*, si morbus *prædestinationis* finem affectus, fieri tunc non posse redintegrationem læsæ partis v. g. cæcitatis, surditiei, calculi, &c. *Septimam*, si æger de Medico suo diffidit. *Octavam* denique, si Deus propter peccata hominem morbo, tanquam castigatione, affecerit; loco piaculi tunc morbum esse, admonereque hominem de vitæ transfactæ emendatione. ⁴²

XXI. Verum mihi videor aliquem Doctrinam Crollii insectantem & exagitantem, audire, chem, inquit, quantopere discipuli a moribus Praeceptoris degenerarunt. Paracelsus, ut fertur, habebatur, quin dicam etiam nunc habetur, impiorum in numero: verum aëclæ, qui doctrinam ejus propagarunt, ut Crollius, Dornaeus, Hartmannus, Kuhnrad, Fludde: præcipue vero ii, quos vocant fratres *roseæ crucis*, qui incredibilem morum disciplinæque sanctimoniam præ se ferebant, fuerunt admodum religiosi; quinimo, ut, quod ego sentio, fatear, superstitionem anilesque fabellas cum Medicina admiscuerunt. Sed qualiscunque dictorum ratio est, neminem, puto, qui scit quid distant æra lupinis, in his viris probaturum superstitionem credulitatis matrem: sed selecturum ea, quæ cum sacris bibliis, cumque sana ratione, sunt consentanea; reliqua missurum ad popellum, ad aniculas, superstitionis aniliumque fabellarum mirum in modum avidas. Sed ad propositum revertar.

XXII. *Scheunemannus*, quamvis pleraque Severini placita amplexus, cumulavit tamen ea variis dictionibus obscuris. Exempli gratia. Interiorem seu *essentialem* corporum constitutionem, quam more Severini, & Crollii *Anatomiam* appellat, statuit, septem mutationum niti gradibus, combustionem nempe, *sublimatione* solutione, putrefactione, destillatione, coagulatione, & tinctura. His septem mutationum speciebus tria principia amittere qualitatem formæ, aëtri, spiritus, contra

[42] Hæc a pag. 160. ad 170. fusius traduntur.

tra adipisci qualitatem materialem, visibilem, tactilem: Hæc tria tamen, quomodocunque fuerint mutata, variisque corporis virtutibus ac proprietatibus referta, redigi posse ad denarium, numerorum perfectissimum. Sub hoc denario autem complectitur quatuor Mercurii, tria sulphuris, totidemque salis, genera. In primo ponit Mercurium *pneumosum*, quo indicat spiritum æthereum: seu veterum calorem innatum, corporis humani lumen, omnium, quæ in corpore accidunt, actionum & motorem & rectorem. In secundo Mercurium *cremosum*: convenit huic de proprietatibus cum humido *radicali*, de quo sectatores Galeni multa decantaverunt. In tertio Mercurium sublimatum, quem, ait, esse *radicalis* humidi spiritum acutum, penetrabilem, &c. subtilissimæ naturæ. In quarto Mercurium *præcipitatum*, quem esse spiritum æthereum, vere famelicum acidum, acrem, &c. esseque præterea universale universitatis rerum fermentum vivax; quas ob res solida quæque, sibi obvia, comminuat, diffringat, dissolvat. In quinto sulphur congelatum, quo vult significare spiritum purissimum, odorum, candidum, dulcem, &c, Mercurii acorem & salis amaritudinem dulcore suo, temperantem. In sexto sulphur resolutum: id liquidum & molle, omnesque partes benigno irrorare madore. In septimo sulphur coagulatum, quod natura viscidum, resinæ subinde simile, foetidum. In octavo sal *calcinatum* seu ustum, vitæ id Balsamum esse, congelareque insuper Mercurium & sulphur invicem in uniusmodi corpus: nec non omnis generis sapes ab eo originem ducere. In nono sal resolutum, quod, quamvis liquidum sit, gustu suave ac dulce: ideo tamen ei non humectandi, sed potius exsiccandi indurandique, potestatem esse. Tandem decimo in genere collocat sal *reverberatum*; hoc generale universæ naturæ esse lixivium: potentiam huic esse purgandi corpora quælibet a sordibus: hinc, cum eas omnifariam eliminet, efficere, ut illa mudentur, genererentur, vivescant. Per hunc denarium, statuit, omnium morborum ortum, circuitum, consummationemque effici atque ab-

solvi. ⁴³ Et, ut exemplum fumatis ex hac doctrina, indicabo breviter, quos morbos, credit, ab unoquoque produci. Mercurium *pneumosum*, septem mutationum virtute debilitatum, inferre corpori omnis generis inflationes: Mercurium *cremosum*, repentinam mortem: Mercurium *sublimatum*, affectus omnigenos, quibus punctiones cum fervore adfunt. Mercurium *præcipitatum*, arthritidem, tophos, &c. ⁴⁴ sulphur *congelatum*, ardorem in febribus: sulphur, *resolutum*, omnes affectus somnolentos: sulphur *coagulatum*, omnimoda corporis per loca, excretioni dicata, profluvia: sal *calcinatum*, omnigenos corporis tumores molles: sal *resolutum*, Tartarum, calculum, &c. Sal *reverberatum* tandem, varias cutis deformationes, ut scabiem, lepram, &c. ⁴⁵ Et hæc sunt præcipua *Scheunemanni* placita, quæ tamen a paucis in Theoriam Medicinæ suscepta, atque id non mirum est; perplexa enim sunt, atque magna in iis est obscuratio. Verum plurimi ut *Rulandus*, *Petræus*, *Quercetanus*, *Beguinus*, *Sala*, &c. in doctrina Paracelsi perstiterunt, exceptis iis, quæ superstitionem utcunque redolebant.

XXIII. *Helmontius* tamen, quantumvis magnam speciem doctrinæ Chemicorum præ se tulerit, nihilominus tamen præcepta institutaque Paracelsi reprobavit ex parte maxima, eorundemque in locum alia substituit, in quibus certe æque atque in Paracelsi magna obscuratio est. Enimvero introduxit in Medicinam perplura non modo vocabula peregrina fictaque; verum etiam disputationes abstrusiores, magnas quæstiones, ac opiniones de rebus multis valde obscuras ⁴⁶.

XXIV.

[43] Hujusmodi decreta, qualia qualia sunt, desumpsi e cap. 1. Libri, qui titulo *Medicina reformatæ* superbit.

[44] Vide cap. 11. 111. IV. & V. in quibus reliquos morbos indicat, subnectitque eorundem curationem.

[45] Hæc in capitib. seq.

[46] Non possum, quin heic e vo-

lum 1. Epist. 111. Guidonis Patini perscribam, quam asperis verbis Helmontium is perstrinxit *Pour van Helmont il n'en fera plus. C'étoit un meschant pendart. Flamand, qui est mort enragé depuis quelques mois. Il n'a jamais rien fait qui vaille. J'ay vu tout ce qu'il a fait. Cet homme ne meditoit qu'une Medecine toute de secrets*

XXIV. *Helmontius*, tria Paracelsi principia improbens, ascivit ad hanc dignitatem duo alia: Elementum nimirum aquæ, quam vocat initium ex quo; & fermentum, initium feminale per quod cuncta efficiuntur. ⁴⁷ Eodem res redit, si quis vocabulo fermenti, formam: & aquæ, materiam, intellexerit. Alibi, ubi de industria de elementis agit, statuit, cœlum, terram & aquam, tanquam omnium nascendorum corporum materiem, ab initio rerum creatam esse; & nequaquam terram, sed cœlum, complexu suo aquam continuisse. Quo posito, existimat, hac ratione effici, aquam Terra multo nobiliorem, puriorem, simpliciore, principio propiorem, fortisque cœlestis magis participem. Quid? Sacra biblia non facere ideo creationis aquæ & aëris mentionem, quia cœli etymologia utrumque significat. ⁴⁸ Quod cum ita sit, dicta duo, aërem nempe & aquam, posthabita terra, elementa primigenia. Neque etiam hæc invicem conjungi, mutarique in uniusmodi substantiam; sed diversitatem in eorum proprietatibus apparere non modo, verum etiam has argumentationibus firmis declarari posse, demonstrarique adeo, ut nullus scrupulus amplius restet. ⁴⁹ Terram vero quod attinet, licet ea in principio ab Almo hujus Universitatis conditore creata sit, proprie tamen primordia generis ex aqua duxisse: quare etiam nullas seu generationes, seu missiones in rerum Natura fieri, præterquam quæ quibuscunque refertæ feminibus sunt. ⁵⁰ Etenim has ambas fermentis omnimodis dotatas, atque invicem mixtas, constituere modo liquorem, plantarum generationi dicatum, modo succum, mineralibus generandis destinatum; hunc ficto vocabulo *Bur*, illum *Leffas*, nominat. Pro Terra primigenia autem habet arenæ speciem, quæ apud nos vernacula est, & quæ Belgice vocatur *Quell-Sand*.

XXV.

crets Chymiques & Empiriques, & pour la renverser plus vite, il s'inscrivoit fort contre la saigné, faute de la quelle pourtant il est mort phrénétique.

[47] Libro, cui titulus est causæ &

initia natural. §. 22. & 29,

[48] De Elementis. §. 5.

[49] De Aëre. §. 11.

[50] Progymnas. Meteor. §. 13.

XXV. Aquam, arbitratur, semine vel fermento prorsus destitutam, productioni quarumcunque rerum etiam esse inhabilem. ⁵¹ Fermentum namque esse medium, quo semen materiam omnimodis disponat. ⁵² Quinimo Fermenti vocabulum generaliter significare, quoddam creatum formale, quod neque accidens, sed in modum lucis, ignis, formae, &c. in rerum principio conditum: hujus gratia nempe, ut semina praepararet, excitaret, praecederet. Adhaec esse primitivum rerum initium, virtutemque terræ vel locis quidem, sed non rebus seminalibus, inditam; quoniam id persæpe semine prius, atque hoc ipsum generet, propter generabilem, quem habet, rerum Naturæ spiritum. Ideoque fermentum seminale non esse illud, quod alterutrum duorum principiorum, sed ejusdem productum, & effectum feminis individui; qua de causâ id etiam caducum, interituique obnoxium; cum e contrario fermentum primum, in elementorum finibus conditum, mutationis, vicissitudinis, ut & interitionis, plane sit expers. ⁵³ Fermenta porro duplicis generis statuit; alterum in se continere auram fluidam, *Archeumve* feminalem, qui sua fluxura ad animam viventem aspiret: alterum vero complexu suo continere initium motus & generationis. Præterhæc differentiam in fermento & semine ponit. Illud enim esse odorem, vel qualitatem fracidam, massam seu materiem aliquam simili labe inficientem; hoc vero substantiam, cui *Archeus*, qui est *Gas* spiritale, modo insit, continentem in se fermentum, imaginem atque notitiam disponendi res quaslibet, secundum præscripta, quæ dispositor ille Mundi Deus prædestinavit, statuit, approbavit. ⁵⁴ Et, ut rei summam tradam, opinatur Helmontius, fermenta per semina interventu elementi Aquæ utramque in Mundo facere paginam. ⁵⁵

XXVI.

[51] De Element. §. 13. & 16.
 [52] De Lithiasi. cap. v. §. 4.
 [53] Caus. & init. natur. §. 23. &
 29.

[54] Imag. ferment. imprægn. &c.
 §. 8. & 12.
 [55] *Ibidem*. §. 1. 1. & caus. init.
 natural. §. 31.

XXVI. Arhecum esse quendam incomparabilem producendarum quarumlibet rerum naturalium scientissimum architectum his rationibus & argumentis docet. Scilicet, naturalia quælibet cunque generanda habere motionum, quibus plerumque praedita sunt, quendam auctorem, impulsorem, ordinatoremve interiorem. Hunc, tanquam auram, in semine foecundo clausum: hunc futuram adumbrare generationem: hunc tandem generatum corpus ad usque ejus interitionem, comitari. Sine hoc enim si res quaelibet essent, nunquam ad destinatum statum pervenirent, sed dubiam confusamque actionem, & effectum sortirentur plurimum.⁵⁶ Et alibi asserit dictum Archacum commorari apud spiritum quendam feminis, cui rerum, a se peragendarum, typos ac, nescio quas, umbratiles praenotiones, inesse: omnes autem ex praecedentis idea defluere. Neque vero considerandum hunc, quemadmodum simulacrum aliquod mortuum, seu inanimum; sed potius eum omnimoda instructum scientia, praeditumque insuper potestatibus necessariis res destinatas efficiendi: ⁵⁷ atque adeo & vitae & sensationis primum esse organum: imo primum animantis motorem, ac, ut ita dicam, fabrum.⁵⁸ Sed haec argumenta ad probandum, Archacum esse, plerique hoc temporis medici infirma nugatoriaque ducunt.

XXVII. Vocabulum *Gas* omnino insolitum medicis, & inauditum, Helmontius primo in Medicinam una cum aliis inusitatis dogmatibus introduxit. Vocabulo autem *Gas* significat halitum, vel spiritum coagulari nescium. Hujus generis esse aquam a frigore in halitus mutatam: item spiritum degenerem, superstitem penes corpora, in vase clauso uita; qui tum demum fugatur, si quando in aëre libero cumentur: Item exhalationes e rebus, fermentationem subeun-

[56] In tractatu, cui est titulus *Ar-* | state disputat.

chaus Faber, in quo pluribus verbis de
admirabili incomparabilis *Archai* pote-

[57] De Lithiasi. cap. v. §. 4.

[58] De febrib. cap. ix. §. 12.

[59]

beuntibus, prodeunt. ⁵⁹ Quæ cum ita sint, statuit diversa ejus genera: aliud enim *Gas* esse ventosum: aliud *Gas* pingue: aliud *Gas* siccum: aliud fumosum: aliud ferum, quod nec coërceri, nec in corpus conspicuum, cogi possit. Hujus, quod postremo memoravi, quodque ab Helmontio *Gas sylvestre* appellatur, de genere esse flatus corporis: quos vel a cibis nondum digestis, vel a cremore, vel a stercore ciborum, vel ab alimento intestinorum degenerante, originem ducere. Quibus positis, effici inde, putat, quaternos nobis esse flatus interiores: quintum externum, *Tympaniam* vocat, extra intestinum claudi: sextum naturalem, requisitum seu ordinarium: septimum tandem veneniferum in corporis habitu. Nullum horum flatuum esse vaporem, seu halitum aqueum; aquam enim, utcunque in minimas redactam particulas, pristinam naturalemque semper, si illæ modo iterum coagmententur, assumere formam. Neque flatum esse vel aërem vel ventum: siquidem uterque non sit de compositione concretorum: Restat igitur ut omnis in nobis flatus sit *Gas Sylvestre*, alimentorum digestionem, e cibis, potu, & excrementis, exortum. ⁶⁰

XXIIX. Verum, ut ultra prosequar, mittam hujusmodi effrenum indomitumve spiritum; mecum autem alia atque alia Helmontii commenta opinionum reputanti in mentem venit *Blas*, quo indicat primo duplicem astrorum motum: uno, quo per omnis generis loca feruntur; altero, quo diversis mutationibus sunt obnoxia. Illius generis *Blas* Maris æstum, silente etiam vento, ciere: hujus vero proprietatem, in coloris frigorisque productione, consistere; quam tamen insequi potissimum solere variam ventorum mutabilitatem. ⁶¹ Quantum vero ad *Blas* humanum spectat, putat Helmontius, homini duplex esse: alterum naturalium, alterum

[59] Vide progymnas. meteor. §. 28. | tali.
tract. *Gas* aquæ. §. 6. 7. 10. 12. item
complex. atque mistion. elemental. fig-
ment. §. 10. & in tractat. de aura vi-

[60] De flatibus. §. 4. 32. 33. & 34.

[61] *Blas* Meteoron. §. 1. & 6.

terum voluntariorum, motuum causam esse: utrumvis non sequi, sed imitari modo, *Blas* stellarum; non coactu, sed voluntario, proinde ac quisquam unus sponte veredarii vestigia sequatur. In infirmitatibus tamen corporis *Blas* humanum sæpenumero præcedere, ac sidereo influxu quasi futuras prænunciare tempestates: pariter atque hoc assolent bruta animalia, quæ, quia uno die prius, quam homo, creata; atque adeo illorum *Blas* præcedat *Blas* stellarum: hinc præscia venturæ cujuscunque tempestatis. In hoc brutorum *Blas* cardinem seu augurii seu haruspicii verti: quo tamen tum veteres tum recentiores persæpe abusos fuisse ad superstitionem propagandam ⁶².

XXIX. Mihi autem de Archæo de *Gas* deque *Blas*, quorum jamjam mentio facta, recogitanti videtur Helmontius nequicquam aliud, cum hæc excogitasset, quam apologationes, quam vaniloquia, monumentis prodidisse. Referenda hæc duco ad ejus fabularem insectorum, animaliumque variorum generationem, interventu fermenti singularis factam. Quotus enim quisque hominum observavit unquam, si exutum hominis indusium in cumulum tritici per quicquam temporis recondatur, ex hoc progigni mures? Quin etiam herbam Basilici contusam, inter lateres depressam, soli expositam, intra aliquot dies prodere scorpiones? Pediculorum pulicumque ex fermento sudoris; & formicarum e melle & pane filigineo invicem mixtis originem ecquis nostrum credit.

[62.] Vide *Blas* humanum. §. 9. & 5. Quod autem ejuscemodi *Blas* sit aliquid, quod a lumine & motu astrorum diversum, abunde apparere ex hoc putat; quia ægroti aliique homines, quamvis fuerint sub tecto, vel in loco obscuro positi, atque dictis careant; *analogon* Lunæ motum persentiunt, venturasque tempestates prædicunt. Namque ipsis rerum seminibus inesse connata & cognata cœli lumina, quæ se ad proximorum

fiderum motum, adeoque ad *universa-*
lissimum astrorum *Blas*, componere. Præterhæc clausis hypocauftis ideo istiusmodi efficientiam ab aliquo observari: non quod ea forinsecus in illud incidat; sed quia cœlum intrinsecus, in initiis vitalibus gerat, quo *pentaculo* Numen animantia quæque signasse. Vide tractat. *Astr. necess. non inclin. neque signif.* &c. §. 15. & 17.

credit? ⁶³ Non opus est hæc re & verbis refutare, fatis est ea modo memorasse, vanitas eorum illico proditur. Sed ad alia.

XXX. Helmontius de alimentorum digestionem differens, ponit sena digestionum genera. Primam fieri in stomacho beneficio fermenti acidi, a liene mutuati. Spleni namque esse ventriculi curantiam, eundemque hujus digestionem præsidere, dum debitam fermenti acidi, quo refertus est, portionem ventriculo inspiret. Quod si non fuerit factum, exoriri cruditates, anorexiam, bulimum, &c. ⁶⁴ Præter hoc acidum, posuit, lieni quoque esse vitale fermentum, proprietatem, odorem saporemque, cum spiritu vitali participans. Quale, cum sit indolis falsæ ac balsamicæ, pollere adversum quartanam; cujus materiam illud subigere, vincereque. ⁶⁵ Verum enimvero fermenti virtutem cibos mitigandi, censet, non sitam esse in acore solo; ita enim si comparatum esset, deberet quoque in mechanicis fieri farinæ, ope aceti, vel succi citri *fermentationem*: at, quia hoc non accidat, effici hac ratione, concludit, fermentum stomachi esse esuriens acidum, sui generis singulare: imo & hominum & brutorum fermenta esse inter se diversa, qua qualitate, qua potentia. ⁶⁶ Argumentatur autem dogma unico panis exemplo, qui, licet plurimis animantibus, tanquam alimentum usui sit, respectu tamen singularis fermenti, singulariter vincitur, ac omnifariam immutatur: quod se abunde declarare posse, autumat, exemplo excrementorum animalium, pane cibario vescentium: quæ excrementa, quantumvis ex eadem materia sint producta, inter se diversissima esse; cujusmodi non forent, nisi panis in unoquoque peculiarem sui immutationem subivisset. ⁶⁷ Præter-

[63] Hæc habentur tract. *Imago fermenti imprægn.* &c. §. 9. 10. 12. & 13.

[64] Sextupl. digest. §. 2. 11. 12. 20. & 29. Libr. de spiritu vitæ. §. 8. Jus duumviratus. §. 8.

[65] Libr. *Scholar. humor passiv. de-*

cept. cap. iv. §. 23. & 24.

[66] Tractat. calor efficienter non digerit. &c. §. 26. Vide etiam Lib. *Imago ferment. imprægn.* §. 24.

[67] Lib. de spiritu vitæ. §. 9. Et scab. & ulcer. Scholar. §. 29. 30.

terhæc differre fermentum stomachi acidum a cæteris rebus acidis potestate. Illud etenim alimenta quælibet penetrando, ea reddere volatilia: cum e diverso spiritus quispiam acidus, comminuendo corpora, ipse coaguletur, vel crassescat, ac fixam stabilemque quodammodo nanciscatur qualitatem. ⁶⁸ Licet ita Natura comparatum sit ventriculi fermentum, acidum quodvis fere, debite sumptum, illi gratum, imo requisitum sit; verum tamen idem acidum, si extra ventriculum tetenderit, in perniciosissimum corporis hostem evadere; & auctorem esse, ut aliæ atque aliæ corporis partes in discrimen deveniant. ⁶⁹ Enimvero acidum in intestinis diversens, tormina efficere ventris: Lotio si fuerit immixtum, stranguriam: si inhaeserit cuti, scabiem: si ulceribus, exesione: si artubus, podagram, concire. ⁷⁰ Quid? totidem ulcerum fermenta statuit, quot diversae eorum corruptiones, corruptorumque diversitates, reperiantur ⁷¹.

XXXI. Magni facit *Pylorum*, quem injuste nonnullos proinde ac janitorem ventriculi considerasse duntaxat; cum is e contrario sit digestionis primæ moderator, atque appetitus stomachi rector: & præterea intestinis imperiosus adeo, ut non modo horum contenta moderetur, sed etiam venarum vicinarum conatus enormes reprimat. Quæ cum ita sint, augustius præcellentiusque esse Pylori, quam orificii ventriculi superioris, officium. Adhæc Pylorum, nullius potestati obnoxium, habere absolutam potestatem vitalem, ac proprium, ceu uterus. *Blas* movens, omni humano arbitrio liberum. Verum enimvero, tametsi Pylorus suæ spontis sit, oportet tamen, ut is cum felle consentiat: oboriri alias dysenteriam, diarrhoeam, tormina, hæmorrhoidum dolores, & similia abdominis cruciamenta. ⁷² Fel namque esse jecoris ac sanguinis Bal-

fa-

[68] Tract. imag. ferment. imprægn. &c. §. 25. & 26.

[69] Tract. a sede animæ ad morb. §. 5.

[70] Pleura furens. §. 14.

[71] Scabies & ulcera Scholar. §. 28.

[72] Pylorus rector. §. 3. 22. 17. 6. & 18.

samum, viscus nobile, necessarium, ut ne pisces quidem, quos alioquin mera aqua sustentat, sine hoc vitales sint. ⁷³ Refertum enim esse insuper fermento aliquo, quod chylum, e ventriculo egresso, ac ad duodenum pervenienti, inspiratum, immutat illius acidum volatile, in falsum volatile, vel in sal urinæ: atque hoc cum contingat, fieri secundam alimentorum digestionem: cujus officinam, quam abusive stomachum appellat, intestina gracilia esse. ⁷⁴ Tertiam digestionem perfici in venis meseraicis, ubi, tanquam in officina, chylum a bile informatum, deintegro aliam indolem indipisci, mutarique in humorem falsum rubicundi coloris; adveniente istic locorum cruento jocinoris fermento. ⁷⁵ Quartam digestionem peragi in corde, inque ejus arteria: in quibus rubentem crassioremque venæ: cavæ cruorem, motu, calore, & fermento amplius laborari, volatilioremque effici. ⁷⁶ Scilicet in sinistro cordis sinu, tanquam in officina, habitare singulare quoddam, maxime vitale luminosumque fermentum, spiritum puta vitalem; quod non tantum efficere, ut cruor in sanguinem (differre enim utrosque inter se) sed ut sanguis arteriarum ultimo, in spiritum vitalem Archæi transmutetur. ⁷⁷ Hujusmodi sanguinis in dictum spiritum mutatio, habetur Helmontio pro quinta digestionem; ⁷⁸ cui tamen haud parum opitulari ait, inspiratum aërem, cruorem venarum commaxime volatilem subtilissimumque efficientem. ⁷⁹ Sextam tandem atque ultimam digestionem in culinis singulorum perfici membrorum. Totidem enim esse stomachos, vel officinas potius, quot membra altilia,

[73.] Scholar. humoristar. passiv. decept. cap. II. §. 8.

[74.] Sextupl. digest. aliment. hum. §. 7. 9. 21. & 24.

[75.] Ibidem §. 60. & 61.

[76.] Ibidem §. 29.

[77.] Blas. humanum §. 22. & 21. Dictam differentiam cruoris & sanguinis in hoc positam, sensit, quod sanguinis

ab anima immortali, informetur in sinistro sinu: cruor vero minime, solaque luce, formæ sensitivæ participative, non autem informativæ illustretur. Porro opinatus est cæteras digestionem quietem exigere: quartam vero, perenni motus continuatione perfici.

[78.] Sextuplex, digest. &c. §. 62.

[79.] Blas. humanum. §. 45.

tilia, suum cuique esse innatum spiritum, accomodum sibi alimentum præparantem. Et has esse illas sex, quas provida Natura constituit, digestiones: in septimo autem numero ipsam *sabbatizare* vel quiescere. ⁸⁰

XXXII. Commemoravi paulo ante spiritum vitalem incolere cor, ⁸¹ quin & alias ejus potestates: addatis his, velim, eundem esse qualitatis falsæ, cordisque motorem, esseque luminis vitalis hospitium. Vitam etenim humanam esse lucem formalem, autumat Helmontius, nec non ipsam animam sentientem esse lucidam, qua extincta e vestigio mori hominem. Animæ enim sentienti involutam esse hominum mentem immortalem, quam a morte avolare, postquam illa perierit. ⁸² Ad hæc spiritum vitalem communicare lucem suam cum novis spiritibus, novissime a sanguine arteriarum secretis: cujus cum participes fiant, arterias tunc insimul elevari, ac ita earundem pulsum efficere. Denique e spiritu vitali fieri, postquam ab anima prius informatus fuerit, spiritum animale, quem in nervis ultimam indeptare determinationem. Alibi scripsit hunc, in sinus cerebri translatum, variam suscipere characterum determinationem: ita ut movens evadat spinali in medulla: cernens in organis visus. Reliquorum sensuum eandem conditionem esse: hoc tamen discrimen intercedere, quod si spiritus, organo cuius proprius, errore in aliud membrum ingrediatur, ineptus tunc sit, ad debitam in tali membro sensationem perficiendam. Hinc provenire non raro digitorum stuporem, partium quarundam sive motionis, sive sensationis sine abolitionem, diminutionem saltem; quoniam, ut dixi, alieno devioque spiritu irrorentur. ⁸³

XXXIII. Narrat Helmontius admirabilia, quin dicam incredibilia de duumviratus potestate, habetque hanc hypothesein,

[80] Sextuplex digest. &c. §. 67. &

84.

[81] De magn. vulner. curat. §. 109. & *Blas human.* §. 23.

[82] Spiritus vitæ §. 19. *Blas human.* §. 92.

[83] Vide tractatum de Aura vitali in medio fere: & de spiritu vitæ. §. 14.

thesin, esse conspirationem in œconomia corporis bene gerenda & stomachi & splenis. Hanc vocabulo, in Medicina hactenus inaudito, appellat duumviratum. ⁸⁴ Et primo quantum ad stomachum, superius videlicet ejus orificium, spectat, constare, ait, id maxime sensile. Molestam enim ipsi esse manum, quantumvis leviter, & tantillum temporis, apposita fuerit. Planum putat inde fieri, illud esse cujusunque sensus fontem ⁸⁵ Enimvero unam hominis animam in stomacho, tanquam lecto suo, cubare, seu residere. Proinde vitales universim potestates indidem ortum ducere. ⁸⁶ Alibi vero statuit, duumviratum constare ex intellectu proprio, mente immortalis, & animæ sentientis, peculiaribus sibi organis utentis, imaginandi potestate. Utut hoc assertum fuerit, caput tamen ideo nec otiosum nec frustra factum esse: sed id cogitata, in duumviratu, corporis in meditullis sito, formata, & ad se allata, rursus in partes corporis inferiores, conducere, vel distribuere. ⁸⁷ Quamvis autemet vim primorum motuum esse effrenatam quandam imaginationem, in arbitrii potestatem nondum redactam, in splene residentem: ⁸⁸ attamen alibi, duumviratus præfidi, in hypochondrio habitanti, hanc provinciam tribuit. Imo duumviratum universo imperare corpori; esseque auctorem phantasiæ, Veneris, somni, vigiliæ, ⁸⁹ incubi, ⁹⁰ asthmatis, ⁹¹ &c. atque animæ sentientis hospitium. ⁹² Porro lienem esse cogitationum, idearumque fontem: inde eas deduci in stomachum, duumviratus socium, & in sexu foeminino, in uterum. Dictarum autem

[84] Sedes animæ §. 26.

[85] A sede animæ ad morbos. §.

I.

[86] Jus duumviratus. §. 58. & tract. sedes animæ. §. 17. scribit, Mentem non habere propinquius, aut similis sibi subjectum in quo hospitetur, quam illud lumen vitale, quod vulgo animam *sensitivam* dici. In hac Mentem involvi, & mandato divino, vitæ vinculo, ligari. Pereunte autem *sensitiva*, per

sui *annihilationem*, non posse mentem diutius in corpore subsistere.

[87] Jus duumviratus. §. 61. & 7.

[88] De ideis. morbos. §. 6.

[89] Duumviratus §. 15.

[90] Jus duumviratus. §. 15.

[91] Vel potius nidum asthmatis esse in duumviratu, unde videlicet totius moderamen pendere. Ita in tract. de Asthmatis. & tussi. §. 28. & 29.

[92] Inprimis vero eam in stomacho resi-

tem idearum tria genera statuit. Primo ideas duumviratus : altero Archæi : & tertio uteri ideas , complectitur. ⁹³ Posita in duumviratu anima , atque adeo imaginandi facultate ; supervacuum , existimo , indagacionem ejus idearum argumentis prolixè probare. Præsentiam vero idearum Archæi , Helmontius arbitratur , ostendi posse per quatuor morborum catervas ut (1) per morbos hæreditarios , quorum ideas aliquot annos delitere , antequam se exerant ; (2) per morbos ictu morfuque animalis venenati , ut & contagio , contractos , intervallis in actum deductos : (3) per morbos *concentratos* , quos etiam vocat torturas noctis : & (4) per morbos , quibus virtus est inæquabilis , seu robur inæquale. ⁹⁴ Uterum denique , ut singularem habeat monarchiam , sic etiam morbos. Quemque enim efferatum uteri affectum esse quandam insaniam , vel dementiam *Archæalem* , in ipso utero residentem. ⁹⁵ Et ut in summa , quod de ideis habeo , dicam , censet Helmontius , ipsis esse vim quælibet cunque perficiendi potentissimam. Etenim sine his si Archæus esset , inhabilem certe eum fore ad quamcunque Naturæ actionem , operationem , propagationem. ⁹⁶

XXXIV. Superfunt duo custodes considerandi , positos hos opinatur , prope utrasque aëris valvas , ad infringendam aëris atro-

residere. Vide tract. confir. morb. sedes §. 2. nō. 8.

[93] De conceptis. §. 1. 2. & 6.

[94] De morbis *Archealibus*. §. 11.

[95] Tractat. de conceptis. §. 7. &

13.

[96] De ideis morbofis. §. 19. & 20.

Ab ideis enim , scribit , omnis motio naturalis , & actio , tam in remediis , quam venenis , omnisque potestas naturalis seminaliter a parente quolibet cunque est impressa : imo introducuntur idee exoticæ , alienæ , ascendentesque in jam constitutas , quia idee , non secus atque lumina , se mutuo

penetrant , & Symbolum Archæi , cum Archæo perpetuum atque syngamicum servant. Quæ idea , dum materiam capefunt , jam morbus natus est. Dictis adde. quæ Helmontio sunt Libr. de conceptis. §. 21. ubi innuit conceptam ideam , in vitæ sensibilis imaginatione , esse duplicis generis. Sub altero ideas , e feminibus morbidis : sub altero , ex interiore aliqua causa , ortas , complectitur. Illius generis esse dementiam vituli canisque rabiem ; at hujus deliria febrientium , &c.

atrocitatem. Quo munere ubi debite fungantur, bene eos valere: e diverso, quando ob naturalis roboris debilitatem lassescunt, eos tunc primæ suæ destinationi ex voto satisfacere nequire: elaborare ideo copiam mucī, quem esse generis neutrius: quoniam de proprietate ei non convenit cum ulla reliquorum corporis excrementorum specie; mucum inquam ideo custodes lassos e crudiori latice, & cruore parare, ut partes oblinendo ab injuria seu aëris seu humorum defendat. Mucum proin narium superne stillantem, æque ac pituitam inferne tussiendo excreatam, a custode facultate originem ducere: excrementum quidem utrumque non inutile; ast, propter custodis utriusvis errorem, noxium. ⁹⁷ Latīci, cujus modo mentionem feci, & quo latīni, ut nota res est. omnis generis humorem significant, Helmontius peculiarem assignavit significationem. Nempe laticem vocat istum liquorem insipidum, qui cruori quidem admixtus, sed ab eo distinctus, est. Eundem indicare satagebat humorem, quem recentiores appellant lympham, & cujus vasorum ordinem, ac progressum monstrant: in iis utpote ejusmodi liquorem, ab Helmontio meditatione solum investigatum, reapse inesse. Quinque modis dictum laticem, arbitratur, in aliquem corporis fructum redundare: (1) laticem temperare cruoris acorem; præsertim vero, si cruor laborando, sudando, balneando, &c. ob auctam corporis *perspirationem*, se nimiope re condensat; latice hinc illum dilui, ac ita reddi fluidiorem: (2) siquidem chylus vel cruor nonnunquam sale abundet, laticem tunc ipsis adminiculo esse, quoniam sal istud recipit, ut evertatur: (3) efficere, ne ullum densioris compaginis residuum, in ultima alimonii evaporatione remaneat; sed simul, ratione fermenti arteriarum, *transpiratione* foras eliminetur: (4) sudorem constituere; quem secum abducere partium, per quas permeat, sordes: (5) laticem ad linguam ad oculos, &c. adductum fieri salivam, lachrymas &c. ⁹⁸

XXXV.

[97] Vide tract. custos errans §. 26. |
27. 30. 5. 6. & 27.

[98] Libr. latex hum. neglect. §.
3. 12.

XXXV. Helmontius veterum placita redarguens, statuit, morbum esse aliquid, quod, postquam nociva quædam peregrina potestas vitale principium violavit, penetravit, ac *archæum* excitavit ad indignationem, furorem, metum, &c. nasci. ⁹⁹ Morbi autem, ex aliquo semine orti, naturam initiumque, in Idea quadam seminali, & in materia *Archæi* consistere: ¹ alius vero indolis esse morbum ab externa causa productum, ut vulnera, & quæcunque meatum aliquem intercipiunt. Ideoque illiusmodi morbos habere materiam, & causam efficientem: utramque vero in ipso *Archæo* sitam: ² vel ut alio loco dicit; morbum quemvis, ab intestina utpote causa obortum, fieri ab *Archæo* in se ipso; & quidem suo-pte nutu, dummodo materia quædam data occasione, vel fortuito, ipsum quomodocunque turbaverit. Enimvero *Archæum* in singulis morbis turbari calamitateque affici. Quod cum eveniat, eundem fingere suomet more in se ipso ideam perturbationis vel afflictionis, efficientem dein morbi causam seminalem. Esse autem tot morbos, quot idearum morbosarum species: & vicissim totidem ideas morbosas, quot sordium in homine diversitates. Perinde enim esse, sordes, sive forinfecus intrarint, sive intrinsecus digestionum quarumvis vitio progenitæ, sive a succo alimentario vel vitali, utcunque vitiato, fuerint obortæ. Utut Natura *Archæi* morbosa fuerit,

3. 12. 13. 14. 19. & 20. Cæterum quod ad ejus proprietatem pertinet, scribit §. 11. laticem in cruore oberrare permittum, non quidem ut partem cruoris, aut residuum lotii excrementum, sed ad varia utilem: ideo eum habet pro humore peculiari insipido, fatuo, innocuo, concurrente viarum socio, vide. §. 29.

[99] Tract. de ortu. imag. morbos. §. 2. Et libro, cujus titulus, progreditur ad morb. cognit. *Morbum*, scribit, appello non *diathesim*, sed ipsum ens prævaricans, quod ex ipso *Archæo* cuditur vitale. vide etiam ignoti hosp. morb. §.

40. Progreditur ad morb. &c. §. 14.

[1] Ignot. hospes morb. §. 77. nō. 4.

[2] Ibidem §. 31. 32. 40. & 43. scribit. *Siquidem in cunctis morbis seminalibus, materiam reperio occasionalem, quæ instar violenti hospitis, impetum facientis, hospitium atque jus violat, & œconomiam turbat. Inde invenio ipsum Archæum turbari in singulis morbis; hinc namque & alteram materiam morbi internam considero: partem videlicet Archæi, quam deturpavit propria exorbitatione, in quam partem, ideam finxit sue perturbationis, seminalemque causam morbi efficientem.*

Hhh

[3]

rit, persuasum habet Helmontius, morbos redigi ad duo genera in primis posse: scilicet ad recepta, atque ad retenta: 3 Primo complecti (1) injecta a sagis, (2) inspirata ab *endemicis*; (3) suscepta ab irruentibus, assumpta vel potu, vel cibo, vel veneno, vel medicamento: & (5) *beteroclitia*, ut torturam noctis, robur inæquale, sterilitatem. Secundo complecti, (1) relictæ, seu excrementa in I. II. III. vel VI. digestionem, (2) transmutata in modo enumeratis digestionibus, (3) transmissa ab una digestionem in alteram. 4 Prioris generis, proditorum more, forinsecus in corpus intrantia, *Archæum* commovere adeo, ut damno sibi consilio ideam morbosam in sese formet, eamque suæ materiariæ parti imprimat: atque adeo verus veri morbi parens fiat. Posterioris generis nostra culpa aut defectu provenire; & tunc quidem, quando haud statim tempore, debitaque quantitate eliminantur foras: considerata enim hæc veluti concordia, Oeconomiae animalis hostes, seu perturbatores; quos nequaquam esse participes oporteat hæreditatis vitæ nostræ. 5 Quod vero ad sedem morborum spectat, existimat Helmontius, morbos ad unum omnes adoriri animam sentientem; quam quidem natura sua interitioni obnoxiam, & ut paulo ante dixi, ad tunicam stomachi commorari: nihilominus tamen eandem, ipsam mentem immortalem hospitio invitare, imo suscipere: spirareque spiritum, modo insensibili, in quæcunque corporis organa, tametsi incredibilem canalium angustiam, & tenuitatem nacta sint. Posita morborum sede in anima sentiente, & hac rursus in stomacho collocata, non dubitat, stomachum morborum sentinam appellare. 6 Tandem morbum a morte, etsi utraque ex eodem principio exorta sint, distingui ratione idearum seminalium; quarum illum esse participem, hanc vero expertem 7.

XXXVI.

[3] Vide tract. cujus titulus divis. morb. §. 1. 2. & 4.

[4] Ita in morbor. phalange secund. caus. occas.

[5] Division. morbor. §. 5. & 6.

[6] Tract. confirm. morb. sed. &c. §. 1. 2. nō. 6. 9. 10. & §. 9. 10.

[7] Progreditur ad morb. &c. §. 14.

XXXVI. Helmontius erat certe molestissimus decretorum non modo Galeni, sed etiam Paracelsi, exactor, irridebatque inter alia hujus de tartaro dogma, quod pro agresti habet; ⁸ quum tamen Paracelsus, ut Dissert. XIX. ostendi, ex tartaro complures morbos existere persuasissimum haberet. Quare autem Helmontius dictum dogma, quod tamen complures Medici quandoque ratum habebant, improbavit, hæc habet rei documenta. Paracelso, hoc enuntiatur, nequicquam aliud, quam quod per ignem probari possit, credendum, proferenti, astipulatur. Quo admissio probat calculum, vel lapidosam, in corpore animali inventam, materiam, & Tartarum, quo fœcem vini induratum indicant, inter se esse disparia. Scilicet Tartarum vini in aqua ebulliente liquefcere; contrarium observari, si quis modo periculum fecerit in quocunque calculi, in animantibus reperti, genere. Adhæc, utrumvis igne, secundum præcepta artis, destillatum, suggerere indagatori diversa initia. ⁹ Ex his exemplis, cæteris brevitatis causa supersedeo, putat penitus confici, quod ad demonstrandum sibi constituit: nempe nullum e Tartaro oriri morbum: adeoque Tartari in Medicina considerationem frustra institui.

XXXVII. Is ipse autem, ut calculi in animalibus sæpe sæpius inventi, generationem, exponeret, fingit quoddam semen, in lotio per materiæ transmutationem generatum: cujus causa calculum, quem *Duelech* vocat, lapidescere in duritiem. Istud semen adeo potens esse, ut, quamvis calculosus non bibat nisi aquam destillatam, nihilominus inde calculus generari possit. ¹⁰ Alibi vero statuit, calculum fieri a trium, natura diversorum, spirituum, quos urinæ inesse, conjunctione. Unum spiritum esse indolis salino-volatilis: alterum vinosæ, inflammantem se instar spiritus vini: & terrestris tertium.

[8] Invent. Tartari in &c. §. 1. & | tari vini histor. §. 13. 14. & 15.

^{23.} [10] Eodem tractatu *Tartarus non in*
[9] Tartarus non in potu §. 7. Tar- | potu §. 7.

tium. ¹¹ Hoc pacto existimat fieri calculi generationem. Spiritum urinæ, apprehendere terram volatilem, e semine, ac fermento fracido putridoque, procreatam; postmodum suscitare insimul spiritum vinosum; occultum adhuc urinæ incolam. His, ut dixi, concurrentibus adungere se præterea spiritum terrenum, quem, putat, prioris generis spiritus, coagulationis auctoris qualitate, imbui: quæ cum ita eveniant, contingere extemplo firmissimum dictorum connexum. Monstrofe Hercule hæc omnia; quoniam calculus in medio urinæ coagulatione; & quidem tantillo temporis spatio, progignatur: & tamen eundem postea non posse rursus in aquam resolvi. ¹² Quid? quod raturum habet, integrum hominem, posse in duritiem lapidescere, velut hujus metamorphoseos varia passim exempla proflare: si modo is, in loco fracido conclusus, ab odore saxifico suffocatus; cujusmodi odorem deinde, vult, in arterias, inque solidas corporis partes, pervadentem, transmutare cadaver, priusquam putreat, in petram. ¹³ Verum enim vero, his quomodocunque positis, persuasissimum habet, Tophum, qui in artubus podagra laborantium reperitur, longe alius naturæ, ac calculum, esse. Generari enim e *Synovia*, quam esse lentorem pellucidum, ossium in articulis residentem, hos lubricandi causa a Natura comparatum. ¹⁴ Hoc lentore semel acore infecto, partes ejus aqueas sensim ac sensim exhalare. Quod cum contingat, residuum paulatim arefcere, indurescereque adeo, ut plerumque Tophi & formam & naturam præ se ferat. ¹⁵ Quantum vero ad Podagram attinet, judicat Helmontius, eam esse characterem morbi-

dum,

[11] De Lithiasi cap. III. §. 42. &	vera essentialique transmutatione.
43. [12] Ibidem cap. IV. §. 1. 2. Et §.	[13] Ibidem. cap. I. §. 16.
10. scribit. Itaque generatio Duelech non	[14] Volupe vivent. morb. &c. §.
est cocta mucilaginis, vel ficta pituita ima-	20. Hujusmodi Synoviam. §. 15. sensit,
ginaria petrificatio, calore loci arefacta,	necubi solitariam occurrere, quam ubi
aut arefcendo indurata; sed est trium si-	duo ossa se mutuo tangunt.
mul spirituum transmigratio in Duelech,	[15] Vide de Lithiasi, cap. III. §.
	14. 15.

[16]

dum, instar seminis in spiritum vitæ insertum; quem, postquam maturuerit, fermentum acidum una cum partibus, spermaticis dictis, fermentans progignere. Acorem igitur esse doloris causam: aut dolorem, quem noxiam atque tristem, dicit, esse sensationem, in spiritu vitali conceptam, & per vitalitatem cum anima sentiente communicatam, ¹⁶ esse vicini, boni & insontis, cruoris affluentis causam. Equidem quicquid subtilem acorem in dicto spiritu suscitatur, maturatur, auget, vel promovet, id etiam accessiones morbi provocare: verum tamen in curatione Podagræ, non considerandum præcipue esse acorem; quippe is modo a morbi causa principe productus: sed meditari medicum debere de characterem seminali Podagræ, e spiritu vitæ, abolendo, extirpando. Hoc etenim superstitie, nihil medico gnaro dignum, perpetrari ¹⁷.

XXXVIII. Febrem, statuit Helmontius, esse ipsam partem materiale *Archæi*, indignatione turbati. Nempe partem *Archæi* per iram fœdari deformarique: hinc suscipere ideam indignationis; quam ideam peregrinam *Archæum* conari intervallis de se exterminare: inde accessuum lassitudinisque in febribus causam deducendam, quia spiritus, imagine odiosa insignitus, ineptus evadit ad solita munia sui regiminis ob-eunda. Duplicem porro, persuasum habet, febribus esse causam adventitiam. Alteram captare occasionem, dum in ultima alimenti digestionem degeneres contingant mutationes: degenerare autem eas vel rei extraneæ admixtione, vel impressione peregrina, vel errore indignati *Archæi*. Alteram, ubi venæ mesenterii in Ileii intestini extremis trahant succum quendam, quem stercus liquidum appellat. Utravis ratione, si aliquid fuerit separatum & diutius, quam addecet, in corpore detentum; vel alicubi in partem, ubi non oportebat, de-

[16] *Ibidem* cap. IX. §. 36.

[17] Vide tract. volup. vivent. morb. | &c. §. 18. 19. 21. 23. 24. & 28.

delatum, evadere id in *Archæum* hostile, & causam cujusvis febris fortuitam. Communem omnium febrium auctorem esse *Archæum*, alicujus adventitiæ rei sibi adversæ indignatissimum. De proprietate itaque & nomine febres sibi convenire: distingui autem a se ratione materiæ & loci. Quantum vero ad locum, vel sedem febrium attinet, arbitratur Helmontius, eam primis officinis circumscribi. Nimirum ordiri a Pyloro: terminari vero in duodeno ejusdemque vasis, in cæteris intestinis & venis mesenterii; aut ordiri a splene, & terminari in jecore. Quanto autem sedes febrium fuerit ori ventriculi propior, tanto & febres molestiores, ac formidabiliores. In primis vero oportet a Medico considerari stomachus, tanquam palæstra febrilis certaminis. Hæc de sede febrium generatim: jam vero de quarundam singulatim dicam. Febris quotidianæ, ut & hæcticæ, domicilium collocat in cavitate stomachi: ardentis malignæque sedem prope os ventriculi. Pejoris enim moris esse febres, quæ in convexa, quam quæ in concava, stomachi parte resident. Quartanam solum exlegem in ipso liene inque venis, huic visceri contiguas, hospitari. Quod vero ad auctorem delirii, quem Helmontius sagittarium delirii appellat, putat is, dictum apud præcordia commorari. Fieri autem deliria, febribus quibusdam conjuncta, materia in primis febrili in officinas somniorum irreptante. Hisce hypothesis loco positis, Helmontius asseverat, omnium febrium causam adventitiam (namque ad hanc respiceat medicus, necessum esse) una falce quasi posse amputari: & id quidem remedio sudorifero, causam fortuitam, ubicunque locorum ea demum extiterit, extenuante, resolvente, liquante, abradente, abstergente. Dicta causa autem quomodocunque correctæ, & sedato Archæi, ideas febriles formantis, furore, facile deinceps secerni, quæ & qualia debeant. Remedium, cui tale negotium committendum est, asserit, esse præcipitatum *diaphoreticum* Paracelsi: ejusmodi gloriatur omnem febrem unica potione sanare: Hæctica excepta, quam tamen intra menstruum spatium a dicto re-

remedio subjugari. ¹⁸ Quam vellem Helmontius nobiscum tale febrium remedium communicasset, occultatio seu igno- ratio liquoris *Alkabeft*, quo tale sudoriferum hydrargyri pul- verem jubet parandum, caussa est, ut ejus confectionis fru- stra suscipiatur labor.

XXXIX. Helmontius, mirus rerum verborumque fictor, morborum gratia commentus est aliquod soporiferum seu *anodynum*, dictos morbos efficiens. v. g. Apoplexiam, vult, ex præludio virulento *anodyno* & cadaveroso, in præcordiis con- cepto, generari fortuito. Id posteaquam maturuit, inficere si- mili labe *Archæum* loci : quem statim, ob id ipsum vi, & superare cerebrum, & consternare. Paralyfin dicit esse partium, sensatio- ni dicatarum, contractionem, a terrore solo excitatam. Singulares vero membrorum resolutiones exoriri a præfato veneno soporo. vertigine non adesse somniferum cadaverosum, sicut in Apo- plexia, sed inebrians, quale in Tabaco. In summa omnes nervos contendit, ut persuadeat dictos affectus, ut & epile- psiam, coma, tremorem cordis, &c. sua quosque habere ve- nena singularia, potestate tamen soporifera referta ¹⁹.

XL. Ut autem res quædam medicamentosa sit, necesse esse, ut ipsi sit convenientia cum Archæo, & hic illam in deliciis habeat. Nec satis est talem invenisse, sed oportet nosse peræquam ejus pro- portionem comparisonemque, quam habeat cum Archæo, id est quo pondere, & tempore ægroto danda sit. ²⁰ Medicamenta au- tem agere, censet Helmontius, potissimum ratione odoris. Etenim, quia odor, symbolum fermenti, atque ideo semina- lem transmutationis causam, contineat; non dubitat ex isto exemplo concludere, rerum quarumcunque vires atque robur odoribus peculiariter esse tribuenda. Odores igitur plerorum- que medicaminum, ratum habet, importare præcipue corpo- ri

[18] Pervolve librum de febrib. cap. ix. §. 10. 23. cap. x. totum. cap. xiii. §. 4. 5. 7. 8. cap. xiv. §. 1. 7. cap. xvii. §. 4. 8. & 12. e quibus dictæ febrium doctrinæ qualescunque confeci compen-

dium.

[19] Plura vide in tractat. de Lithi- asi cap. ix. §. 81. 82. 86. &c.

[20] Natura contrarior. nescia §. 42. 44.

ri aut purgationem, aut quemvis alium effectum, quem illa edere solent²¹.

[21] Imag. ferment. imprægn. &c. §. 17. & 18. & Pharmac. addisp. modern. §. 41. Didici pleraque remedia odore atque sapore, tam intus, quam extra nostris auxiliari infirmitatibus. Et tract. Butler Ergo cujuslibet medicaminis vis propemodum in contactu odoris ac suffitu quodam fere momentaneo concluditur.

DISSERTATIO XXI.

DE

Campanellæ & Rogertsii Doctrina.

I. **C**ampanella, vir sanè acerrimo ingenio & in artium studiis liberalissimis & doctrinis multum versatus, ob æmulorum invidentiam Magiæ, atheismi, proditiōnis &c. eum incusantium, varios miseriarum humanarum casus tulit. Hujus vitam, scripta, & quam misera multumque jactata fuerit fortuna peculiari libro literis prodidit *Ernestus Salomon Cyprianus*. Quandoquidem vero Campanella in Medicina prope singularis fuit, non ab re duxi, si quædam ex ejus scriptis, quæ ad illustrandam Medicinam faciunt, excerpserim.

II. Deum T. O. M. sensit Campanella ab initio locum creasse,

[1] Exempli gratia proferam locum e Guiel Du Val phytol. gener. quæst. 3. pag. 75. ubi verborum contumeliis Campanellam hoc pacto lacerat, Ce sont, scribit, les mêmes dogmes des Manichéens, qu'a voulu follement, temerairement, & plus audacieusement renouveller; je ne scay quel nouveau Philosophastre, impudent, calumniateur du grand Aristote, &

l'ennemy juré du Peripatisme, Frère Thomas Clochette, dit Campanelle, Dominicain. Car c'est ce vil, & méprisable Marsyas, ce pygmée, ce Dave, ce Phaéton, ce Hibou; cette Chauve-souris, ce Zoile, ce jaseur impertinent, qui s'élève contre l'Apollon, le Hercule, l'Oidipe, le soleil, le prince de la Philosophie.

asse, inque eo posuisse corpus informe actionisque expers; aptum tamen extendi, contrahi, dividi, in unum congregari, & omnem suscipere figuram, & actionem & artificium, sicut cera omne sigillum. In hac corporea mole, Deum dixisse, ut nascerentur duo fabri incorporei, quos nihil posse nisi in corpore subsistant. Hos non esse formarum physicarum organa, sed formatores. Calori & frigori, utrisque principiis maxime actuosis, hanc materiam quomodocunque informandi potentiam adscripsit. Horum alterum alteri, simulatque creata essent, inimicum fuisse, dum utrumque cupiat totam materiæ molem occupare. Calorem convertisse magnam materiæ partem in fumum: ex cujus rarefactæ materiæ subtiliori parte cœlum, & minus tenui aërem, e crassiore tandem mare, extitisse. Frigus autem, quod in conflictu duriter se habebat, cum se undique ab inimico exhalante undiquaque calore superbo, suam attenuante molem, in medio circumdatum sentiret, collegisse se in medio firmamenti cum propria materiæ portione ac constituisse corpus quoddam densum, durum, immobile, Terram a Prima Sapientia vocatum².

III. Ex hac Deum, peracta reliquarum rerum creatione, animal plenum rationis, quem vocamus hominem, procreasse. Compositum autem hominem esse e solido, humido, spiritu & mente, quæ ipsi propria est. Hanc non cum corpore nasci, sicut aliæ partes solent, nec interire, sed advenire post corporis perfectam fabricam. Soliditatem corpori esse e multis corpusculis se in unum locum condensantibus. Humidam vero qualitatem ipsi esse ex majori distensione & minori particularum conjunctione. Spiritalem tandem naturam oriri e moleculis maxime rarefactis, minima earundemque copulatione. Has quatuor partes mutuis utilitatibus una contineri, nec posse, ubi una defuerit, simul subsistere, sed totum compositum protinus dissolvi, excepta mente, sine qua infantem in utero plures dies, quasi animal, vivere.

So-

[2] Campanella Physiologic. cap. i. | [3] Ibidem cap. x. artic. iv.
artic. ii. iii. & iv.

Solidas partes indigere humidis, ut harum crassiorum particulis alantur & inungantur, mobilitatem eis inferendo, & ne arescant, & rumpantur: humidas solidis, ut ab his tanquam in vasis contineantur: spiritum vero humidis, ut earum subtili portione nutriatur; & solidis, ut retineatur ne evolet. Verum enimvero humorem egere spiritu, ut ab eo generetur ex cibis exprimendo succum aptum, ut caleat & moveatur: Solidum autem, ut sustentetur; &, ubicunque opus est, moveatur: Mentem denique indigentem esse spiritus, ut per eum corpus studiose moveat, & rerum naturalium scientiam accipiat ⁴.

IV. Mihi videtur Campanella vocabulis spiritus & animæ usus fuisse, ut Synonymis. Nam spiritum dicit ⁵ primordia generis duxisse e corpore tenuissimo, lucido & calido, mobili, potente, sentiente & appetente, ideoque mortalem esse. Animam esse ipsum spiritum tenuem & calidum ingeneratum in humore intra crassam molem, unde egredi prohibitus eam ipsam effingat formetque ad usus permanentis vitæ ⁶. Unicam esse animam, unum scilicet Spiritum in toto corpore, variis in vasibus habitantem & operantem ⁷. Eundem esse spiritum, quem veteres animale, vitale & naturale vocarunt: nec eum tres sedes habere ut caput, cor & jecur, velut aliqui putarunt, sed unam duntaxat, caput puta: cæteras esse officinas, ut ventriculum, cor epar; aut vias & funes, ut nervos fibrasque. Caput esse nervorum, ossium venarum & arteriarum principium, licet alibi ob usus varios plus dilatentur & crassescant. Liberum spiritum dici, qui apud cerebrum habitat, & in nervoso genere inambulans, foras introque vigilias, somnum & perturbationes efficit: infixum autem, qui in fibris cutis, carnis, sanguinis &c. detinetur ⁸. Pulsus arteriarum spiritum continuo exhalantem in-

[4] Medicinal. lib. I. cap. I. artic. I.

[5] Ibid. cap. III. artic. I.

[6] De sensu Rerum lib. II. cap. IV. & cap. VIII.

[7] Ibidem cap. IX.

[8] Lib. I. Medicinal. cap. III. artic. II.

instaurare, idcirco eum nunquam, nisi in apoplexia, spiritu cerebro suppetias veniente, arteriisque cum modico crasso imperfectoque spiritu remanentibus, cessare. Per respirationem ventum cordi infundi ad excitandum vivificandumque nativum colorem & convertendum sanguinem in spiritum intra arterias, ipso simul vento in spiritum transeunte⁹. Hunc spiritum natum coelestem igneumque esse: proprium ejus esse semper moveri, ab hujus perenni motu vitam dependere. Cor, cerebrum arterias pulmonesque, non agere, sed pati. Hæc acceptam actionem spiritui soli referre: patibilem ipsis modo naturam esse, qua corpus factum tectumque conserve-
tur¹⁰.

V. Licet complures in homine humores sint, sanguinem tamen pro principe habet: ex hoc, quia præ cæteris est subtilis, spiritum continenter ali: nutriri autem corpus e crassioribus ejusdem particulis: Reliquos corporis humores habet in numero excrementorum. Neque vero eos ea re ut supervacuos esse habendos, sed suum quemque in corpore usum habere, v. g. atram bilem ad famem stimulare: flavam bilem stimulare spiritum ad excernendum excrementa alvi, & ad iram: humorem, qui in pericardio colligitur, facere, ut cor, ob jugem motum, ne arescat: partem feri misti pinguedine cum sanguine ex venis per medias exudantem fibras retinere Carnem & nervos & ossa, quasi rore perfusos madidosque, ut sint ad motum prompti, & ne siccescant & rumpantur. Et sic suum cuique humori usum tribuit, quem, ne longius evager, prudens prætermitto¹¹.

VI. Vitam, censet, esse solidarum, humidarum & spiritalium partium consensionem, mutuis officiis & utilitatibus in animali per calorem innatum contentam: imo vivere idem ipsi est, quod esse. Quandoquidem vero vita hominis mortalis constet ex vita & morte: alias enim corporis particulas
&

[9] De sensu rerum lib. II. cap. IX. [11] Medicinal. lib. I. cap. IV. artic.

[10] Lib. IV. medicinal. cap. III. 2. & lib. V. artic. I. §. 3.
part. I. artic. I.

& spiritus in aërem jugiter recedere, & in hac nostra vita mori: alias vero de integro ex cibis, ut refarciant damnum, generari: ea propter cibum & potum esse individui medicinam naturalem, sicut coitus est medicina speciei, ne intereat. Famem igitur & sitim, si congruenter naturæ fuerint, tantum abest, ut morbi sint, prout aliqui opinantur, ut sint potius amor & desiderium medicinæ, ad instaurandum corpus necessariæ. Famem vero fieri suctu jocinoris, & ventriculi venarum, quas, ubi plenæ sunt, non fugere, quia non indigent.

VII. Ægritudinem corporis, statuit Campanella, esse medium quoddam vitam inter & mortem: ¹² progigni fere omnem a destillatione, inflatione, putredine, cruditate, obstructione vel inflammatione ¹³. His in alio libro ¹⁴ adjungit refrigerationem, exulcerationem, tumorem, ariditatem, *immobilitatem* tremorem, relaxationem, animique affectiones. Hujusmodi corporis affectus habet pro causis morborum formabilibus: in proximarum autem numero habet impotentiam & læsionem alicujus partis ex ingestione aut egestionem, & debilitatem alicujus partis. Sedes primas morborum esse in spiritu, humore, & solidis corporis partibus ¹⁵. Et licet homo aliqua ex dictis causis non afficiatur, vitam tamen ejus non perpetuam ac sempiternam fore, præterquam quod divinæ virtutis particeps fuit. Propter peccata enim mortem naturalem homini accidere, quam fieri e morbo naturali, senectute nempe. Nam calorem nativum depaſto proprio subjecto, idque in tenuitatem convertente, ad exteriora evolare, similiter ac ignis candelæ ceram aut oleum attenuat, & postea consumpto pabulo avolat. Hujusmodi mortem esse cum voluptate vel sine dolore: contra naturam vero, ubi illato morbo aut vi extinguatur & pervertatur. Senectam vero fieri continuo caloris augmento, quem semper plurimum exhalare, cum tenuitate

[12] Ibidem lib. II. cap. I. artic. I.

[13] Moraliū cap. VII. artic. II.

[14] Medicinal. lib. III. cap. II. ar-

tic. II.

[15] Ibidem cap. I. artic. II.

tate tandem copiosiori, quam partes, quæ ex cibis in corpore generantur, aptæ sunt ad damnum illatum restaurandum. Adhæc epar induratum non bene & æquabiliter fundere succos, sed adurere. Inde sequi etiam caloris paucitatem in copia, & tandem debilitatem in robore, partesque exteriores fieri quasi rimosas: per quas & frigus occidens, & calorem attrahentem calorem, ingredi: hinc senes plus frigus sentire quam pueros: Pueris enim minus caloris in robore, sed plus in copia, inesse. Hanc causam esse, quare plus in corpus de cibo, quam de corpore in aerem vertatur: Ideo illos alimentis mollibus & multis indigere; solida enim eos gravare, quoniam calor ea non fundere potest. E diverso senes plus Caloris in robore, sed minus in copia, habere; idcirco duriorum & modicum cibum iis convenire. Juvenes robore & copia caloris abundare, ideoque eos solido & multo alimento vitam sustinere ¹⁶.

VIII. Verum, ne ea, quæ de calore in robore, vel in copia scripsit, cuiquam obscuritates & ænigmata viderentur, insolentem dictionem illustrandi gratia, in medium profert carbones accensos; his statuit, calorem in robore, flammæ autem, vel rebus inflammatis, calorem in copia inesse: diversitatis rationem esse subjectum vel materiam ignis, quæ si densa fuerit, ignis particulas esse magis coactas, & unum in locum quasi congregatas; sin vero rara fuerit, easdem magis spatiosum amplioremque locum occupare ¹⁷.

IX. Febrem putat Campanella non morbum esse, sed bellum contra morbum a spiritu illatum. Nec ea melius remedium animantibus, ut sanitatem amissam recuperent, a natura datum esse ¹⁸. Nec eam inter morbos, sed inter symptomata, referendam duxit. Hoc pacto eam definivit. Febris est caloris nativi in animantis venis & spiritu accensio ad putrefactum humorem coquendum, & expellendum ¹⁹. Febris autem

[16] Medicinal. lib. II. cap. I.

[17] Ibidem lib. V. cap. I. artic. II.

[18] Ibidem libr. VII. cap. I. artic.

[19] Ibidem lib. III. cap. II. artic.

I. & cap. III. artic. II. scribit febrem

esse inflammationem spiritus contra

tem, ut morborum remedii & allevamenti, hæc habet documenta. (1) Confessam rem esse ait, omnes morbos a superveniente febre depelli: ægrotos autem, qui, ubi opus est, non febricitant, morbo opprimi & perire. (2) Plerosque omnes medicos docere febrium accessiones fieri, ut humores pravi extra vasa ferantur, & per poros exhalent. (3) Tum demum naturam pro ægroti salute decernere, posteaquam morbus ad summum augmentum devenit; præsertim vero, ubi accessio febris fuerit maxime vehemens. Pulsus crebriorem, celeriore, vehementiorem, & calorem auctum, febrem habentibus esse, ut spiritus multi, magna quippe eorum jactura in febre fit, reficiantur, qui in bello conficiendo iis, qui extabant, succedant, materiam nocivam attenuatam devictamque educendi ergo. Nam febris finem primarium esse vincere dictam materiam & expellere. Quid? quod putat omnem febrem esse iracundiam, i. e. accensionem spiritus ad vindictam, i. e. ad occisionem & expulsionem causæ hostilis. Quæ cum ita sint, confici ex his, opinatur, eos in errore versari, qui censent febrem esse rem malam: quantumvis interea non negandum sit, causam ejus esse malam ²⁰.

X. Febrium tria genera ponit. (1) Ephemeram, quam præcipue in spiritu, quia ibi causæ est, contra quam is pugnare debet, accendi. ²¹ (2) dici putridam, quoniam putrescentibus humoribus ad hos pellendos calor augeatur, licet per con-

morbum ea causæ factam, ut noxii humores, vapores & excrementa, expellantur. Et lib. XII. cap. II. artic. I. nullam febrem, scribit, esse morbum, sed morborum remedium: nec ullam esse *essentialem*, sed omnem *symptomaticam*. Et de sensu rer. lib. II. cap. XIII. *Quando inter venas malignus humor oritur, sanguis & spiritus accenduntur, ad ejus expulsionem, & adeo agitantur, quod ille humor, vel vapor calefcit attenuatur, & extra venas propellitur per rimulas in-*

terfibræles. Et hæc pugna est febris quæ tantopere prodest, victoriosæ remanentibus sanguine & spiritu: nocet autem si vincantur: non quia ipsa accensio nocet, quæ febris appellatur, sed quia superare morbum non potuit. Et Physiologicor. cap. xv. Art. I. scribit febrem esse augmentum motus & caloris ipsius spiritus, ad molestiam sibi creantem rem amovendum & expellendum occupati.

[20] Medicinal. lib. VII. cap. I. artic. I.

[21] Ibidem lib. III. capit. IV. artic.

v. Et

consensum partium in toto composito febris fiat. (3) Hecticam, quam in primis in totum solidum grassari. ²¹ Primi generis vocat febrem spiritalem. Hujus causas, quoniam in spiritu ex malo jamjam illato existunt, manifestas esse. Ex animi concitationibus iram non efficere febrem, sed eam ipsam esse febrem ex sola occasione sine causa: reliquos vero animi affectus ut tristitiam, lætitiā, timorem, quin & aërem calidiorem, laborem, dolorem, vigilias, somnum, famem, ebrietatem, cruditatem, catharrum, inguinumque tumores, cutisque obstructionem considerandas esse ut causas febrem ejusmodi inducentes; ad quas amoliendas & debellandas spiritum accendi. Siquidem vero hujusmodi febris causæ notæ & manifestæ sunt; propterea eam non difficulter a Medico cognosci: adest enim calorem mitem, urinam naturali similem, vel parum mutatam: pulsum nullam fere inæqualitatem, vel modicam saltem habentem: & accessione finita pulsum statim fieri sanorum pulsui consimilem &c.

XI. Quantum ad ejus curationem attinet, Campanella medicum hortatur & suadet ut primo spiritum ferventem & pugnātem juvet, ut vincat: minime autem hunc a pugna revocet, nec pugnam extinguat. Secundo, ut hostis, propter & contra quem bellum febrile geritur, tollatur, & spiritus dimicans victoriam ab eo reportet. Tertio, ut læsiones, quæ multæ ex hoc certamine in spiritu inque aliis corporis partibus fiunt, auferantur. ²²

XII. Ex febribus in humoribus a spiritu accensis alias continuas esse, ut Synochum, Lipyriam &c. quas fieri ab humorum multitudine: aut si locus, in quo dicti in copia insunt princeps quædam corporis pars est: aut ex quo causa morbi, pro-

v. Et moral. cap. VII. artic. IV, *Tria sunt febrium genera, scribit, totum quidem corpus excalefacientia, sed ortum proprium habent, aut in spiritibus, sic fit febris diaria; aut in humoribus, & sic putrida: aut in solidis, & sic hectica.* Et Medic.

lib. VII. cap. III. *febres accenduntur, omnes in spiritu, hostem vero habent, vel in spiritu, vel in solido, vel in humido.*

[22] Medicinal. lib. VII. artic. I. & II. cap. III.

propter angustiam, aliamve spiritus incommoditatem vel imbecillitatem facile expelli nequit. Alias febres in humoribus esse intermittentes, ut quotidianam, tertianam &c. alias esse medias, ut quotidianam, tertianam & quartanam continuas; quas quidem quandam accessionum remissionem habere, sed non tantam ut æger videatur feбри omnino carere.²³

XIII. In remittentium & intermittentium febrium curatione monet primo calorem febrilem esse promovendum, ut humorem peccantem possit attenuare, evacuando minuere, & vias ad evacuandum aptas facere, quominus spiritui incommodet atque prælium irritet. Tertio damnum, quod spiritus & sanguis; & solidæ partes in hoc certamine faciunt, resarciendum esse.²⁴

XIV. Febrem hecticam tandem, putat non esse ullam, nisi ubi solidum sorditie, aliave intemperiem partium efficiente re, vexatur. Tunc enim spiritum adversus causam insultantem, & solidi temperamentum depravantem, accendi; atque ideo calorem novum in solido excitare. Quandoquidem vero is agitatione nequeat simul pugnare, vitio non in vasis, nec in medio ejusdem generis partium, sed in solidis, ad quas motionem spiritus non pertingere, subsidente: ea re febrem hecticam non solvi, nec interrompere, sed calorem illum durare temperiemque demoliri, spiritu contra solidi intemperiem pugnante. Colliquescere autem corpus, atque adeo macere, quoniam calor in carne & cæteris solidis conclusus non exhalare potest.²⁵

XV. Concessa hypothese, febrem quamlibet a spiritu ad confligendum cum hoste se inflammante exoriri, existimat, aliam ab alia differre calore & pulsu tantum. Nam quo minor calor accendatur, pulsusque ex æqualibus, temperatis &c. fiant magni, celeres, crebri & vehementes, & calor e repido fervens, eo minoris

[23] Ibidem cap. v. artic. I. & III. | *lorem inclusum in solido, ita ut non possit*
 [24] Ibidem cap. VII. artic. I. | *transpirare, nec ventilari: & cum ex hoc*
 [25] Ibidem cap. IV. artic. I. §. 5. 13. | *sequitur nutritionis impeditio aliqua ex*
 & §. 16. scribit. *Hetica autem fit ob ca-* | *ussâ, sequitur tabes.*

noris periculum momenti esse. Quod si calor major oboritur, & fervens quasi, itidemque fiant pulsus majores, celebriores, crebriores & vehementiores, majoris momenti periculum esse: maximi vero, ubi accessiones fuerint ardentes, pulsus maximi, velocissimi, creberrimi, & vehementissimi. Neque tamen hæc scivisse satis est, sed addiscendam quoque esse differentiam febris ratione materiæ, quam cognosci e caloris qualitate, & accensionis modo, & coloris varietate, & materiæ, in cutim prurptione, ex urina & alvi dejectione & pulsu ²⁶.

XVI. De febrium typis, quod aliquæ videlicet certum habeant circuitum, & intervallis accedant, & recedant hanc *Campanella* habet opinionem. Omnem febrem, censet, oriri ab quolibet humore depravato. Verum tamen accidere plerumque ut quotidiani circuitus febris a pituita, trini a bile flava, & quatrini, ab atra bile, exoriantur. Quartanam autem ex atra bile non ideo existere, quia ejus nec tanta copia nec robur est, alioquin ejusmodi febris non tam longa esset; sed quoniam atrabilis ob suam crassitiem quarto quoque die ad belligerandum provocat spiritum. Quomodocunque dicta se habeant, putat tamen febris circuitum, non a natura humoris, sed læsionis, oriri. Et, ut se ex quorundam laqueis facilius expedire possit, in subsidium vocat astra, quæ motum suum semper cum rerum inferiorum motibus communicare: in primis vero omnes humores Lunæ & obedientes esse & subjectos. Atram enim bilem Lunæ & Saturni: flavam Lunæ & Martis: pituitam Lunæ & Veneris: sanguinem Lunæ & Jovis: Spiritum Lunæ & Solis Mercurique: semen Lunæ Veneris Martis & Jovis, in ditione esse ²⁷.

XVII. Accessio autem febris quare brevior fiat, culpam confert in humorem tenuem, qui nullo negotio vincitur & exhalat: in meatuum, per quos facile permeat, laxitatem: & in vim corporis validam id, quod corpori est noxæ, expellendi.

[26] Ibidem cap. II. Artic. III. §. III. cap. II. artic. v. §. 9. & deinceps 3. & 6. Item moralium. cap. VII.

[27] Ibidem artic. II. §. I. & 3. & lib. I

lendi. Accessuum vero productionis causam esse vel vasorum, in quibus materia febrilis accenditur, angustiam: vel materiæ crassitiem & renixum contra coquentem & ferventem spiritum: vel imbecillitatem spiritus, qui fervorem & agitationem humoris vitiati intendere non valet. ²⁸ Intermittere febrem, quando pars humoris valida e corpore expulsa est: crescente autem indies reliquo humore spiritum de integro adversus eum intervallis excandescere donec totum extrudat. At enimvero, ubi humor multus est & depravatus, intra vasa & sanguinem & cor. &c. afficiens, laborare, continuo spiritum, contraque illum pugnare cum ad finem, quoad ex parte ipsum vincat, eque vasis extrudat: sicque fieri febris ad tempus remissionem, quam indicare periculum mortis præteriisse. Sin vero spiritus dicto modo humorem expugnare nequit, vitio præsertim in venis capillaribus subsistente; & partibus corporis exterioribus frigentibus, interioribus autem æstuantibus, ceu malignis morbis usu venit, tum spiritum tamdiu cum hoste præliari, quousque eum perimat, aut is ipse ab hoc interimatur; & in hac pugna accidere *crises* sæpe vincentis aut succumbentis spiritus indicia. Ubi vero accessiones una vel altera hora anticipet, & febris augeatur, significari per has morbi materiam potentiores esse: sin autem tardius redeant & febris minuatur, indicare hæc spiritum robustum & potentiores esse ²⁹.

XVIII. Equidem scio multos esse, qui hæc, quæ Campanella spiritui tribuit munia, habent pro visis falsis & inanibus, asseruntque eum *ὑπερβολικῶς* scripsisse, attulisseque nec argumenta nec rationes firmas, quibus docuit spiritum adeo potentem, quem sanè rationis atque intelligentiæ oportet præditum esse, in corpore humano habitare; imo hujus æque ac Archæi, de quo capite præcedente scripsi, naturam esse, obscuram, & difficiles explicatus habere. Qui cum ita sit, eum in medio re-

[28] Medicinal. libr. VII, cap. II. |
artic. IV. §. I.

[29] Ibidem lib. XII. cap. II, artic. V.
§. 7. & 12.

relinquam, tradere autem pergam quid de morborum quorundam judicatione, quam medici *Crisin* appellant, senserit. *Crisin Campanella* statuit, esse judicium vel sententiam de lite, quam morbus cum natura suscepit, orta ex humorum imutatione & tendente aut ad salutem, aut ad mortem, quando tempus congregiendi eos maxime urget. Nam Naturam anniti jugiter nocivos humores a locis vitæ separare, pellereque in loca minus periculosa, vel eos in utiles convertere: dein, quod noxæ est, foras expellere, quibus conversis aut expulsis oportere bonam spem de ægroto habere. Et licet tempus, quo Natura cum morbo de primatu decertet, continuum sit; tamen istud in primis morbo aptum & congruens esse, quo humores a Natura alterentur. Neque tamen omnes morbos Naturam ad certamen instigare, sed quos magnos esse. Neque hos solos ad belligerandum aptos, sed necesse esse, ut ægri natura sit potens ad hostem propulsandum, languida enim si fuerit, eam magno morbo in tantum succumbere, ut nullum inter utrosque certamen, sed potius mors confestim sequatur, vel pugna imperfecta, & ejus quoddam specimen modo. Hanc *crisin* pro bona habet, quæ evenit in morbi statu coctione apparente: meliorem autem esse, quæ in declinatione morbi, secernente Natura e corpore id, quod ipsi adversarium est. Salutaris criseos signa esse, si fiat in morbi statu, si coctio perfecta in excrementis, si in die *decretorio*, si excretiones morbo convenientes & loco affecto, si æger facile morbum fert, tandem si e morbo recreatur. Exitialis autem indicia esse, quæ dictis e diametro contraria sunt. 3° Melius esse feбри supervenire materiæ corruptæ in cute eruptiones, quam contra. Has enim indicare dimicantem spiritum vicisse, & morbi causam in cutem protrudisse, & causam, quæ remansit, non tantam esse, ut spiritum etiam atque etiam ad pugnam laceßere valeat 3¹.

XIX.

[30] Medicinal. lib. IV. cap. I. artic. I. & cap. II. artic. I. II.

[31] Ibidem. lib. III. cap. IV. artic. VII. §. 7.

XIX. Morbos diuturnos, sentit, sequi motum Solis, deque iis judicandum esse, Sole proprium diametrum & quadratum attingente. In morbis vero acutis Lunæ quartas, non prout a Solis conjunctione incipiunt, sed a loco, in quo morbi in principio Luna reperitur, observandas esse per septimanas, usque quo ad idem punctum intra xxvii. dies & viii. horas revertetur. Suadet itaque Medico, ut videat in ephemeride locum Lunæ, quo temporis puncto æger primum decubuit, & expectet non in septimo, nisi Luna in medio motu sit, sed paulo ante, vel post *crisin*: quam bonam futuram prædicat, si Luna ad quadratum. i. e. ad nonagesimas coeli partes veniens, benifica aspiciat: malam vero, si malefica. Neque hæc animadvertisse fatis est, sed vult dictis esse adjungendas eclipses, cometas, planetas tum faventes tum nocentes & horoscopus. Enimvero diversitatem horoscopi, putat, causam esse, quapropter e duobus eodem temporis articulo ægrescentibus consimilique morbo laborantibus, alter convalescat, alter vita discedat. Magni itaque facit prædictionem, & notationem cujusque vitæ ex natali die ut passim ex ejus scriptis, præcipue vero e volumine, quod de Astrologia confecit, apparet. ^{32.}

XX. Quandoquidem vero ejusmodi prædictiones, hoc tempore a plerisque doctis pro apologationibus habentur, ea propter has prudens prætermitto: aggrediar autem ad morbos spiritum describendos. E spiritu nullos morbos per se existere, putat *Campanella*; eum enim in tantum a natura sua degenerare non posse: sed ab objectis vel subjectis causis ad de-

[32] Ibidem lib. iv. cap. i. art. i. & ii. N. Aspectum trigonum & sextilem Astrologi habent pro benevolo; pro noxio autem & infelici quadratum & oppositionem, quam alii *diametricalem* appellant. Qui plura de astrorum potentia scire cupit, is adeat, velim, Julium Firmicum, Ptolomæum, Cardanum Taisnierum &c.

magna cum solertia illam describentes. Nimium oportet me in scribendo esse. si præcipua tantum hujus doctrinæ capita, quæ ad supra dictorum intelligentiam faciunt, attingere coner. Tamen quædam pertractavi, supra Dissert. vii. de Astrologia pag. 96.

determinationem actuum & refectionem, & conservationem sui facientibus, morbos effici. ³³ Causarum subjectarum, ex quibus spiritum morbos trahere, duo genera statuit, humores videlicet, ex quibus nutritur, & corpori continuatur: dein organa sensibus & motui dicata; ab his eum affici, cumque his iisdem miseriis & æumnis premi. V. C. Dolorem in spiritu fieri a vaporibus e ventriculo exhalantibus pravis, acribus: nec non a crassis ventriculi humoribus. Vertiginem itidem fieri in spiritu, a vaporibus pravis ex ventriculo in cerebrum ascendentibus, quibus spiritum supernare; quos, cum natura mobiles sint, impulsus eorundemque infernas continuo sequatur, in gyrum verti, ac, cum exitum non invenient, insimul spiritum gyrare & premere. ³⁴ Epilepsiam generari a flatibus succosis, caput occupantibus, nervorumque poros non prorsus, sed ex parte, obstruentibus. Quos, cum spiritus excutere allaboret, atque ideo in caput confluat, causam esse, ut conflictatio & tam enormes, corporis distortionem & tremores oboriantur. ³⁵ Imo omnes morbos somniferos, & eclipsin quasi vitæ inducentes, putat, oriri a succis, flatibus refertis, a superioribus ad inferiora delatis. Podagram vero, Chiragram, gonagram, coxendicis dolorem, nervorumque & contractionem & resolutionem fieri ex humoribus, in quos vapores in capite converti, ad inferiora defluentibus, & partis, in quam influit, muneris functionem impredientibus. Tantum porro abest, ut dicti morbi a se toti sint diversi, prout complures sic habent persuasum, ut potius sit eadem res, quæ dictos affectus corporis excitet, differens modo & loco & magnitudine. Nam humorem defluentem, ait, ubi in articulis pedum constiterit, viam moventi spiritui impedire, præcludereve, nervosque comprimere: adeoque & ipsum spiritum inambulantem & innatum afficere: & quod consequens, ita dolorem commovere magnum & acerbum. Eandem esse rationem, si humor in manibus, verte-

[33] Medicinal. lib. vi. cap. 1.

1. & 2.

[34] Ibidem cap. III. part. 1. artic.

[35] Ibidem cap. IV. artic. v.

bris, coxa, cæterisque articulis, substituerit. Si nervos repleat, atque cohibeat, quo minus spiritus movens & sentiens eos permeare possit, efficere paralyfin: si musculos & nervos referciat, ad eam partem eos torquens & relinquens, in quos spiritus alias libere & licenter solebat agere, affectum dici spasmus³⁶. Catarrhum fieri, putat, ex illis vaporibus & humoribus, qui ad cutem feruntur expurgandi; ast a frigore poros apertos intrante prohibiti & repèrcussi, ad cerebri, universique corporis centrum revertuntur, ibique in fluores conversi stillant deinceps ad inferiora.³⁷ Tussim esse conatum spiritus stringentis inferioris & aperientis superiores gutturis partes, cum impulsu ad expellendum aliquid rei nocivæ per asperam arteriam aut Oesophagum. Tussim enim in gutture similiter, atque sternutationem in cerebro per nasum, & febrem in venis, se habere. Aliquando tamen tussim siccam, quæ nihil fere emolitur, exoriri, ex destillatione liquorum subtilium, & acrium, ex capite in asperam arteriam: quos in respiratione obvios se spiritui dantes spiritum conari quoquo modo repellere.³⁸ De incubo ita disserit. Ex crapula, vel continua ventris cruditate generari vapores crassos, frigidos; quos cerebri spiritum affligere, meatus obstruendo; quo circa illum indidem erumpere non posse, ut munia sua sustineat: inde oriri respirandi difficultatem, & sensum pressus & strangulationis: hinc vocem tolli, & minus articulate proferri: mox tamen post dictam anxietudinem spiritum denuo prorumpere, perque solitas vias redeundo in libertatem vindicari. Mulieres, hoc affectu correptas putare se ab incubone, quem pro quodam dæmone habent, premi.³⁹

XXI.

- [36] Ibidem cap. v. artic. i. §. i. 2. Et artic. iii. *Puto autem*, scribit, spiritus exhalantis, vel refugientis, vel membrorum a suo recto situ *excompagnationem*, dici *resolutionem*. Hanc non in toto cerebro, alioquin apoplexia esset, sed in spinali medulla incipere. Artic. iv. scribit convulsionis causam, esse musculorum nervorumque obstructionem & spiritus abscessum.
- [37] Ibidem cap. v. artic. ii. §. 3.
- [38] Ibidem cap. xi. artic. i. §. i. 3.
- [39] Ibidem cap. iii. artic. iii. Part. i. ii.

XXI. Licet complures sint cognoscendi rationes, unam tamen, cenſet *Campanella*, eſſe naturam cognoscentem, animalem, menti ſubditam, ſenſilia eidemque objecta ſubminiſtrantem. Sentire autem eſſe præſentis objecti perceptionem: memoriam ſenſum anticipatum: fidem conſenſum, ſeu ſentire per alium: imaginationem eſſe ſimulacri, non rei, ſenſum, ſed rem repræſentantis: rationem ſentire in alio, id eſt, in noto ignotum, & concludere ex illo de hoc: intellectum penetrare tanquam jaculum ad rem, quæ non ſentitur: judicium tandem eſſe quoddam de omnibus notionibus decretum. Judicium autem falli vel ob imperitiam, quando aliquis naturam rei ab uno fortaffis, & non omnibus ſenſibus, compertam habet; verbi cauſa, ubi quiſpiam rerum prima vice in aqua conſpexerit, putat eum fractum eſſe, quum ita oculorum ſenſui videatur: vel ob inconfiderantiam, quando aliquis v. g. ſtatuam ligneam primo conſpectam judicat inconfiderate hominem ſe vivum cernere. Inconfiderantiam autem fieri, quando aliquis rerum, de quibus quæſtio eſt, imperitus, vel ſi res menti impedimentum infert, quo minus e rebus viſis recte ratiocinari poſſit. v. g. qui delirant, & credunt ſe videre, & eſſe, quæ non ſunt; his quidem res ita recte videri, quamvis re vera non ſint. Sic aliquis melancholicus conſpecto fortuito pepone putrido & tabeſcente imaginabatur ſe itidem putreſcere, & propterea ſudare: e ſudore, quo manabat, colligebat, & ſtatim perſuaſiſſimum habebat, ſe tabidum eſſe peponem: talem ſeſe aliquot dies eſſe, credebat, donec aëris caldor, unde ſudabat, mitigaretur. Huic humorem melancholicum, judicat *Campanella*, non falſam imaginationem intuliſſe; ſed tantum obtuliſſe occaſionem imaginandi, & rectæ rationis impeditiorem. Equidem omnes humores, ubi morbos pariunt, aptos eſſe ad incommodandum ſpiritui in rebus cognoscentis & diſcernendis: ſed atram bilem, quoniam ſua caligine obſcurat ſpiritum, & intermixta fuligine ejus diſcurſum impedit, ſine morbo, ſine febre, rationem depravare. Nam ſpiritus melancholicorum tenuiſſimos eſſe;

esse; ideoque aptos affectibus quacunque re parva ortis: imo & scientiis occultis: id circo quoque averfari hominum confortia, quia ob nimiam tenuitatem, qua dotati sunt, maxime læduntur. Sin autem impuritas fuliginis insuper accesserit, & ex adusto sanguine humores tetri, necesse est, eos insanire, videreque imagines diras, & credere, quicquid imaginantur, esse verum. Sensiles esse, atque sagaces, memoriolaque vacillare, quoniam tenuis spiritus subito continuoque volat, nec cum adveniente satis rei perceptæ communicat. Eos autem, qui plurima crassaque bile atra referti sunt, sordidos esse, stupidos, sepulchrorum amantes, plorare, mortem appetere: spiritu in tetrum mutato, consimilia sibi cupiente. Phreniticorum delirium fieri a cerebro ejusque membranis inflammatis: qua de causâ spiritum inhabitantem attenuari, acremque evadere, & undique abigi, nec, quo se vertat, habere locum certum: undique ignem similiter, atque hominem, cujus domus ardet, timere. Hinc ipsis videri tam multa videre, quæ reapse falsa sunt: quibus judicium tamen reluctari non valere 40.

XXII. Fateor equidem, delirationis causas, quas *Campanella* excogitavit, speciosas esse; verum non certas. Et quotus quisque de re adeo retrusa atque abdita, ut delirium quoddam est, planius & apertius differet? Prætermittam itaque, quæ nimium recondita & penitus abstrusa a natura nobis relicta sunt; sed eorum loco dabo, quod *Campanella* de medicamentorum facultatibus sensit. Omnia medicamenta, censet, agere in corpus ratione caloris vel frigoris. Medicamenta, quæ his facultatibus dotata, vocat *activa*. Caloris autem & frigoris naturam in se ipsis nec augeri, nec minui; sed in subjecto, in quo recipiuntur, amplificari, & minui. Præterea calorem differre a se ipso in subjecto, robore & copia, veluti paulo ante memoravi, & tum hæc verba, quoniam obscuro.

[40] Medicinal. libr. vi. cap. iii. part. ii. pag. 340. & deinceps. item pag. 349.

obscura videbantur, exposui. ⁴¹ Ex odore acuto, & laxa exilique materia cognosci res, copiam caloris: e gravi odore & materiæ densitate robur caloris habentes: Hujus generis esse rutam, raphanum, allium &c. illius vero origanam, ocimum, petroselinum &c. Ex iis, quæ robore frigida sunt, esse glaciem, nivem: ex iis, quæ copia, aërem borealem, ventum a septentrionibus, aquam fontanam &c. Quod si medicamentum quoddam calefaciens excedat corporis nostri calorem in robore & copia, illud hoc destruere, vel eam corporis partem, cui admovetur, lædere: nec ei salutare, vel ex usu futurum, nisi corrigatur, mitigetur: vel si unquam utile fuerit, id casu evenisse tantum. Rerum calefacientium nos indigere aut ad substantiam alicujus membri, aut ad solam qualitatem, calidam augendam. Si animus est calefaciendi substantiam, adhibendam esse medicinam, caloris robore illud membrum plus minusve ex sententia medici vincentem: sin vero qualitatem alicujus visceris, ut hepatis, splenis &c. calidam augendam medicus desideret, adhibendum esse remedium copia, & non robore caloris illam exsuperans: contra, ac dixi, si medicationis viæ institerit, effecturum medicum, ut visceris istius calida intemperies, & durties, quas merito & jure abominatur, exoriantur. Quandoquidem a frigore materia aliqua liquida condensatur, vel contrahitur, & a calore tenuia corpuscula e solidis expelluntur, confici ex his, judicat *Campanella*, nec humidum nec siccum esse qualitates actuosas, ut nonnulli vulgo credunt, sed esse duos gradus ejusdem materiei: Neque medicamenta agere & moliri aliquid ratione siccitatis, neque ratione humoris; sed per calorem exsiccare, perque frigus humectare: vel utrumque facere ob particularum vel humidarum vel siccarum admixtionem ⁴².

XXIII. Quare autem aliæ res singulariter capiti; aliæ pectori

[41] Vide supra pag. 437.

[42] Medicinal. libr. v. cap. 1. artic.

tori : aliæ ventriculo : aliæ jecinori &c. maxime conducant, aut noceant, non posse, existimat, illarum efficientiam apte beneficio primarum qualitatum explicari ; sed esse cognationem naturæ, & quasi concentum, consensumque, quam Græci *συμπάθειαν* : aut illis quoddam contrarium, vel dissensionem, quam *ἀντιπάθειαν* vocant. Proinde dictas res non ullam vim habere, nisi quatenus ex qualitatibus primis constituantur : nec modo inter se, sed etiam cum stellis, & cum rerum universitate eandem effectiorem sortiantur. ⁴³ Quid ? quod & septem sidera, tanquam causæ rerum inferioris mundi universales, sunt considerata. Ab hoc fonte & capite deducit complurium morborum causas pariter & remediorum multorum agendi rationem. De his Astrologorum more uberius ac fusius disputat, quam quod ego ea hoc loco edisserere possim ⁴⁴. Quid supra ⁴⁵ de his uberius ac fusius in contrarias partes disputavi.

XXIV. Interroganti in quam Medicorum familiam putem *Campanellam* referendum esse, respondeo; mihi hujus dogmata, cum aliorum dogmatibus comparanti videri eum in numero *Pneumaticorum* esse habendum. Nam hi, ut supra ⁴⁶. ostendi, spiritui magnam vim quodlibet fere in corpore animante efficiendi adscribebant. De eadem hæresi est etiam *Rogersius*, quanquam Iatro-Chemicum præ se gerat. Sed placeat mihi aliquid ex ejus doctrina degustare

XXV. *Helmontius* quidem sena ⁴⁷ at *Rogersius* quina, digestionum vel coctionum genera statuit in corpore humano esse. Primam appellat *Chylosin*, quam fieri in ventriculo, in quem mansos cibos demitti, quos inibi intercedente calore, & fermento acri ab arteriis forsan advecto, vel ventriculi plicis inhærente, inter se mutuo colluctantes, & reniten-

[43] Ibidem artic. III. §. 6.

[44] Ibidem cap. III. artic. I. & seq. usque ad cap. VII. vide etiam cap. XIV. libr. III. de sensu rerum & Astrologi-
corum libr. IV. cap. VIII.

[45] Vide supra Dissertat. VII. de Astrologia pag. 196.

[46] Vide supra Dissert. xv. pag. 132.

[47] Vide Dissert. xx. pag. 4. 8.

tentes exagitari, imo quaquaversus tumultuose ac turbulente ferri cum ad finem, quoad ciborum compages soluta, atque illi in succum cinereum, hordei cremori similem, qui *Chylus* vocatur, conversi fuerint. ⁴⁸ Hunc liquorem postea e ventriculo demitti, & in tenuia intestina: ex his puriorem illius partem, a fibris intestinorum continuo se contrahentibus & dilatantibus & spiritibus animalibus impellentibus, pelli in *galaxiam* vel venas lacteas, ex his in venas *mesentericas*, unde eundem rubrum in succum conversum denuo protrudi ad hepar, ubi triplicis generis succos ab eo secerni: tenuiorem sero similem ad renes, deinde ad uretheres & vesicam: crassiores ad lienem: medium partim ad porum biliarium, partim ad vesiculam bilis, amandari: residuum chymum ita a facibus depurgatum, adminiculo hepatis caloris, & fermenti ejusdem, & spiritus naturalis conjunctione, perfectiorem reddi ad tertiam coctionem, *hematofin* puta, in corde subeundam. Secundam autem, de qua jam modo dixi, appellat *Chymofin*. ⁴⁹ Tertiam peragi cordis calore & fermento, ejus foco vel appensis vasis immorante: quinimo perennem cordis motionem multum ad ejus perfectionem facere. Nam a corde dilatato chymum defaecatum suscipi in ejus ventriculum dextrum: indidem autem per ejus contractionem propelli per arteriam pulmonis ad hoc ipsum viscus: & confestim ex hoc repelli per arteriam *venosam* in sinistrum cordis ventriculum: ex quo, consummata jam nunc ejus coctione, sine ulla mora per illius contractionem in arteriam aortam impelli; cujus ope deinceps partem ejus per arterias *carotides* sursum ad cerebri ventriculos, *pneumatoseos* ergo, amandari: partem vero deorsum ad minores arterias mitti, ex his in venas impelli, sicque per universum corpus distribui ⁵⁰. Quartam coctionem, quam *pneumatofin* vocat, subire sanguinem, per *carotides* ad cerebri vasa delatum, caloris fermentique anima-

[48] Ita libr. II. cap. I. Sect. II.

[50] Ibidem Sect. IV.

[49] Ibidem Sect. III.

nimalis virtute. Agitari enim moverique continenter sanguinem istic locorum, fierique particularum crassiorum a subtilioribus secretionem : Illas ad fundum aut infundibulum præcipitari, has vero, quæ spiritum animale constituant, in nervos susceptas per totum corpus, sensus, motus, & nutritus gratia dispensari. Perplacet ipsi sententia Willisii, huic utpote spiritus confectioni similitudinem cum Chemicorum destillatione esse, statuentis calvariam pro alembico, nervos pro totidem rostris, in quos spiritum elaboratum derivari, habendos. ⁵¹ Cæterum licet hic spiritus, quantum ad ejus naturam attinet, principio uniusmodi sit, eundem tamen putat in variis sensuum organis quadantenus informari, singularesque qualitates adipisci. Nam eum, qui ab *opticis* nervis hospitio accipitur, pellucidior, rariorem, & forsan igneum esse : eum, qui nervis auditui inservientibus inest, esse subtilem magisque aëreum : eum, qui nervis gustui dicatis servit, esse humidior, pinguiorem : qui olfactui, ficciorem & puriorem : qui tactui tandem blandior, æquabilior forsan & spissior. ⁵² Quintam coctionem, quam *spermatosin* nominat, fieri censet in testiculis vasisque seminalibus, e materia per innumeros nervulos illo delata; ubi hanc interveniente calore & fermento seminali converti in semen, & in germen : hoc, quod tantummodo fœcundum judicat, *prostat* : illud vero testibus, asservari. Quid? ad *spermatosin* rite perficiendam multum facere existimat, triplicis generis spiritus, ut (1) naturalem, quem progigni in *chymosi* e falsis potissimum alimentorum principiis : (2) vitalem, quem in *hæmatosi* e principiis magis sulphureis : & (3) animale, quem *pneumatosi* procreare ex elementis maxime *mercurialibus* & æthereis. Quinimo persuasissimum habet hos spiritus in *spermatosi* cum germine conjungi ⁵³.

XXVI.

[51] Ibidem Sect. v. & cap. ii. Sect. III. & deinceps, copiose & abundanter de *pneumatosi* scripsit, quam non modo in animantibus, sed in fossilibus inque plantis etiam a natura institui,

multis argumentis tuetur.

[52] Libr. ii. cap. iii. Sect. x.

[53] Ibidem cap. i. Sect. vi. & libr. iii. cap. i. Sect. iv.

XXVI. Ab his quinque coctionibus vitiatis, tanquam totidem fontibus, deducit *Rogersius* magnum morborum numerum, ut a *chylofi* læsa, anorexiam, bulimum, picam &c. a *chymofi* hydropem, lenteriam, dysenteriam &c. ab *hæmatofi* anhelationem, pleuritidem, peripneumoniam &c. a *pneumatofi*, ubi spiritus crassus, lentus &c. fuerit, lethargum, apoplexiam &c. ubi nimis tenuis adeoque nimium actuosus, phrenitidem, cephalalgiam, spasmodum, maniam &c. Neque tamen satis est, si quis morbos e vitiata *pneumatofi* ortos, in duas tantum classes, ut jam jam dixi, distribuit? sed auctor noster plures commemorat ut (α) in qua collocat morbos, ex intemperie *pneumatosis* nimium frigida & humida productos, ut hemicraniam, carum, paralyfin, incubum &c. (β) morbos ex intemperie *pneumatosis* nimium calida & sicca, ut febres, vigilias maniam, phrenitim &c. (γ) ex intemperie *pneumatosis* nimis frigida & sicca: (δ) item calida & humida: illius generis esse metum, tristitiam, melancholiam &c. hujus autem vertiginem, lassitudinem, torporem &c. (ϵ) morbos ex læsa *pneumatofi* ab excretis aut retentis ortos, ut catarrhum, lippitudinem, raucedinem &c. Nec his classibus cuncta *pneumatosis* vitia comprehenduntur, sed iis subjunxit depravationes, quas *pneumatosis* concipere ratione organorum, congruentem naturæ constructionem & figurationem non habentium; in primis eorum, quæ sentiendi movendi, nutriendique facultatibus serviri debent [54]. En fontes uberrimos, a quibus, in complures deintegro rivulos dispergitis, deduxit sexcentas, ut ita dicam, morborum species. In hoc tam immenso campo mirum quantum libere vagetur, proferatque tam multas membrorum condiciones & causas, ut vix quispiam eas memoriter enumerare possit. Eadem ratio est *spermatosis*, de cujus a qualitatibus primis vel spiritibus vel ab organis male constitutis contracta vitiositate fuse disserit. Ad summam, ne agam de singulis, in principum causarum

[54] Libr. II. cap. VII. Sect. II. & III.

farum morbos quoslibet fere producentium numero habet Chemicorum principia, tartarum, fermentum, in primis vero, spiritum. Hæc recensita utramque paginam faciunt: in his cardo *Physiologiæ & Pathologiæ* vertitur potissimum^{ss}.

[55] Libr. III. cap. VII. Sect. I.

DISSERTATIO XXII.

DE

Roberti Flud Institutis Medicinæ.

I. **E**os, qui obiter modo Roberti Flud a Fluctibus libros evolverint, arbitror, assensu suo comprobaturos, virum hunc summe omnium doctrinarum studiosissimum, fuissetque in rebus, quæ usum vel sacrum vel profanum habent, exercitatissimum. Placet mihi hoc capite quædam ex ejus in lucem editis voluminibus attingere, quæ ipsi ad illustrandam Medicinam facere visa sunt.

II. Sed, ut ab initio rerum exordiar, Deum T. O. M., censet solum & unicum esse rerum universitatis *principium simplex & absolutum, a quo, in quo, & per quod omnia alia sive sint principia, sive principiata, derivantur*.¹ Ab hoc, quem ut unitatem in numero considerat, duas sibi maxime adversarias proprietates, putat, exortas & derivatas, tenebras utpote, primarium materiæ informis, quæ in potentia modo erat, tegumentum, & lucem, materiam mundi informem caliginosam forma lucida imbuentem.² Lucem quidem & tene-

[1] Medic. Cathol. tom. I. tract. I. sect. I. libr. 4. cap. II.

[2] Ibidem cap. III. & cap. VI. vel ut habet cap. IX. pag. 37. Ex uno ra-

dicali sunt duo principia mundi lux & tenebra. Ex tenebris materia, ex luce forma mundi, orta, sine quibus in mundo nihil, & nihil mundus.

tenebras fuisse res easdem in monade omnium antiquissima ; verum posteaquam partu ineffabili fuerint editæ , has factas esse inter se maxime contrarias : lucem enim res illuminando tenebris ; & tenebras vicissim obscurando luci resistere. Enimvero tenebras efficere rem abditam & occultam , inducere timorem & mœstitiam , tollere verecundiam , conciliare fomnum : e contrario lucem reddere rem cognitam & manifestam , pellere pavorem , torporem & segnitiam , afferre autem confidentiam fortitudinem , læritiam , verecundiam , nec permittere , vt animal quiescat , quoniam in ejus sanguine vitam & motum excitat : eamque enim esse formarum & actionum originem. ³ Tenebras insuper frigoris & densitatis , lucem vero caloris & raritatis esse causam. ⁴ Hisce positis funditus repudiat sententiam eorum , qui lucem & tenebras , tanquam duo principia æterna , quorum alterum boni , alterum mali , originem primariam crediderunt ; illudque Deum , hoc vero dæmonem vocarunt ⁵.

III. Neque vero in his subsistit Flud , sed statuit diversos principiorum ordines : Primarium esse Deum : secundaria lucem , tenebras , aquam , quasi immediate a fonte *Ensofb* scaturientes : tertia quatuor Peripateticorum elementa , quæ proxime a *Monade* , & immediate a secundariis existere ⁶. A-
quam

[3] Ibidem cap. iv. & utriusque Colmi Histor. Tract. i. libr. i. cap. v.

[4] Philosoph. Mosaic. Sect. i. libr. iv. cap. i. Medic. Catholic. Tom. ii. Sect. i. part. i. libr. i. cap. iv. quo copiose utrorumque originem , naturam atque efficientiam pertractat.

[5] Med. Cath. tom. i. tract. i. Sect. i. libr. i. cap. vi. In hoc summo errore versabatur , teste Plutarcho de Isid. & Osir. Zoroaster , qui statuebat duos esse Deos , quasi contrariis deditos artibus , ut bona alter , alter mala opera conficiat : eum , qui est melior , Deum , qui deterior , Dæmonem appellabat : illum Oromazam maxime similem esse

luci , & ex luce purissima natum : hunc autem , quem Areimanium vocat , similem tenebris & ignorationi , e caligine. Manes etiã , ut auctor est Epiphanius contr. Hæres. libr. ii. tom. ii. cap. lxxvi. §. 8. colebat duos ingentos Deos per se naturales sempiternos , alterum alteri oppositum , & alterum quidem bonum , alterum vero malum introducebat ; alteri lucis , alteri tenebrarum nomen tribuebat : & lucis quidem esse partem , animam in hominibus : tenebrarum vero , corpus & materiæ opificium.

[6] Med. Cathol. Tom. i. tr. i. sect. i. part. i. libr. i. cap. ii.

quam vero imprimis habet pro universale cunctarum rerum tam naturalium, quam earum, quæ præter naturam, sunt subiecto, vel materia ex qua : quam tamen ante illius visibilis creationem fuisse inconspicuam, nihilque aliud, quam aërem universalem 7. Materiam elementi, putat nihil aliud esse, quam simplicem materiæ primæ orbis superioris complexu suo continentis, & jam per claritatis præsentiam in actu deductæ portionem : quas portiones tanto magis a se distinguere, quanto forma *essentiali* ditiores sunt. Harum autem portionum in quolibet cœlo quatuor esse genera, & non plura ; illam enim materiæ cujuslibet portionem, quæ plus formæ *essentialis* i. e. lucis & minus terræ habeat, dici ignem ; quæ vero minus formæ & plus materiæ, terram : ex quarum mixtione produci de integro duo elementa intermedia, quorum alterum terræ magis particeps esse, ut aquam, hinc utrasque qualitatem frigidam sortitas, quia minus formæ, plus materiæ habeant : alterum autem, aërem utpote, ignis consortem : ambos natura calidos, plus formæ, minus materiæ esse nactos. 8 Aquas autem, quæ ex tenebricosa, & informi abyssu præsentia & virtute divini *Ruah Elohim* fuerunt ante omnia extractæ & in actum reductæ, habet pro communi omnium rerum subiecto, vel materia, ex qua omnia expressa atque effecta sunt, & pro subiecto ad condensandum & rarescendum apto : rarefieri autem aquas a calore, earum partes, quæ ante a frigore erant contractæ, dilatante : e contrario condensari aquas a frigore, earum moleculas, quæ antea calore erant dilatatæ & attenuatæ, in molem unicam congregante vel contrahente 9.

IV. E binis principiis, tenebris puta & luce, ortas esse primas duplicis generis qualitates simplices, frigidam atque calidam : calidum formas amplecti & rei unicuique præstare vitæ functiones, ejusdemque animæ esse comitem ; frigidum vero

[7] Ibid. tom. II. sect. I. part. IV. | I. lib. I. cap. IX.
Ebr. II. cap. I. & II.

[8] Utriusque Cosmæ Histor. tract. | IV. cap. I.
[9] Philosoph. Moysaic. sect. I. libr.

vero corpora possidere, diligere, ac iis naturaliter inhærere. Ex hisce duobus, v. g. si calidum cum æquali frigidi parte jungatur, fieri humidum: siccum vero, si humidum penitus abfuerit. Hujusmodi ergo qualitates secundæ sunt, quas *Artesius* simplices de simplicibus appellavit ¹⁰.

V. *Materiam primam*, censet, esse quoddam infinitum, informe, in potentia tam ad aliquid, quam ad nihil, nullius quantitatis seu dimensionis, cum nec parvum nec magnum dici possit, nullius qualitatis, cum nec sit subtile, nec spissum, nec perceptibile, nullius proprietatis nec inclinationis, non movens nec quiescens sine ullo colore, aut qualitate elementari, omnium tamen actionum passivum primum, rerumque capax. ¹¹ Hujusmodi rem, quæ a compositione omnium est remotissima, appellavit *Hylen*: secundam esse materiam elementorum per se ratione dominantis frigoris vel caloris distinctam, & nominibus variis propter varios ejus situs & effectus vocatam. Tertiam esse Chaos vel materiam confusam, indigestamque molem, in qua cuncta elementa erant confusa & commixta, eo quod ex illis terra & aqua, quæ cæteris sunt graviora, sursum usque ad orbem Lunæ assurgebant; ignis autem & aër, tanquam leviora descendebant usque ad terræ centrum ¹². Quartam, & ultimam materiam primam, quæ corporibus propinquior est, & ex qua infimi coeli composita immediate generantur & multiplicantur, in animantibus esse sperma, in plantis semina, inque fossilibus sulphur & hydrargyrum ¹³. Purissimum sulphur autem, nihil aliud esse quam ignem *essentialem*, tincturamve simplicem a luce divina immediate ortam, & sine illius præsentia nihil in hoc mundo vivere aut esse posse ¹⁴.

Sal

[10] Ibid. tom. I. tr. I. sect. I. part. I. libr. I. cap. v. & utriusque Cosmi Hist. tract. I. libr. I. cap. VII.

[11] Utriusque Cosm. Hist. libr. I. cap. IV.

[12] Ibid. cap. x. & Philos. Moytaic. sect. I. libr. III. cap. VI. Chaos erat confusa quadam & frigida atque sic-

ca moles, quousque lux divina e tenebris apparebat, & in aquarum congelatarum massam operabatur.

[13] Utriusque Cosm. Hist. tract. I. libr. I. cap. x.

[14] Medic. Catholic. tom. I. tract. I. sect. I. part. III. libr. V. cap. VII.

Sal virgineum, si primigenium & simplex consideretur, esse vitæ pabulum & cibum per pulmones ad cor atque arterias introductum, esseque balsamum vitæ pretiosissimum, aëreo spiritui inclusum, & per arterias in corpore undique expansum, atque calore nativo facile accensum, & in sui simile conversum, in quo, & per quem Deum immediate in creatura agere¹⁵. Enimvero quicquid in hoc mundo roboritur, fieri a sulphure Mercurio & sale, quæ una agere in creatura, ad imitationem radicum suarum; videlicet lucis sulphureæ, aquæ mercurialis & salis ex utrisque conflati. Ex his tribus cuncta per gradus esse creata; ita tamen, ut hæc tria sola proprietate distincta, in unica consistant natura: sicque omnia esse tria & tria unum. Quinimo prout anima mundi nihil aliud est, quam consensus unitatis in *trinitate*, sic elementa, quæ mundus numero quatuor constituit, revera non nisi tria esse, ad imitationem mundi & ejus animæ compositionis, quam etiam ex tribus constare, videlicet ex tenebris vel materia tenebrosa, luce formali, & materia intermedia: *hoc est*, inquit, *ut Pythagorice loquar ex æternitate seu verbo lucido, litigio tenebroso & pane, vel materia intermedia*. Ex his, opinatur, mortalium corpus, ut ex elementis cœlestibus animam & vitam, constare. Quod si aliquod ex his elementis extra harmoniæ nexus amoris ignei sit egressum, vitæ temperiem corrumpi, sanitatisque imperium violari: bellum enim intestinum hinc esse inter elementa compositionem vel corporis, vel animæ, vel utriusque vitam constituentia, certum¹⁶.

VI. Licet aliqui de veteribus calidum, frigidum, humidum, siccum pro elementis habuerint, commodius tamen, arbitratur, in eorum locum substitui ventos quatuor principes, ut subsolanum, austrum, favonium & septentrionem; quatenus anima cujuslibet elementi ab illis oriatur. Nam afflatum septentrionis frigidum & siccum, aërem in naturam terræ

[15] Medic. Catholic. tom. II. libr. I. de Ouramantia cap. v.

III. libr. v. cap. VII. & hoc eodem tomo libr. II. cap. III.

[16] Ibidem tom. I. tract. I. sect. I. part. I.

terræ mutare, atque ideo terræ esse originem: ventum, qui ab occidente spirat, frigidum & humidum aquæ: qui a meridie calidum & humidum, aëris: qui ab Oriente, calidum & siccum, ignis initium esse. Ventum autem vocat naturam angelicam spiritu sapientiæ æternæ informatam, atque in vasto Mundi spiritu Mercuriali motam atque exagitata, quo & quando ipsi placuerit. Elementum vero nihil aliud ipsi videtur esse, *quam spiritus mundani portio qualitatis per se expers: vel portio quædam essentialis venti cujusdam angelici afflatu animata.*

VII. Vocabulo mixtionis nonnunquam late utitur ad indicandam mixti alicujus compositionem: interdum compressius ad significandam elementorum vel naturæ ventorum cum spiritu, cui insunt commixtionem: hoc est miscendorum atteratorum conjunctionem, ex qua corpus naturale compositum existere. Mixtionis rationem sequi temperamentum, quod proprie non esse mixtionem, sed potius ipsius mixtionis rationem vel dispositionem seu ventorum seu eorundem qualitatum. Si ea absolute æqualis fuerit, dici temperamentum ad pondus: aliquid non absolute temperatum appellare, in quo tantummodo est commistorum ventorum in spiritu, vel elementorum mediocritas, sed minime simplicitas ¹⁷.

VIII. Colores oriri, autumat ex profundiori vel superiori naturæ unius tertii in alium: etenim lucem, quo profundius ea in diaphanum penetret, eo obscuriorem, & in opaco multiformiter mutare objecti intuitum. Gratia exempli in medium profert carbonem nondum accensum, quem, ob sulphur in sale *centrali* occultatum, nigrum esse, more enim chaos confusi omnia inibi esse tenebris obruta: at si parum inflammetur, exoriri colorem cœruleum, in quo multum nigredinis vel fumi nigri & parum flammæ esse: verum si plus flammæ crocæ & minus fumi atrii adsint, vel si fumus sit aliquantum subtilior, quam in cœruleo, viridem oboriri colorem: ast si æqualis fuerit carbonis nigri cum igne
ful-

[17] Ibidem part. III. libr. v. cap. I.

fulphureo corpori ipsius adhærente, rubrum produci colorem: ubi vero flammæ pars tenuior fuerit in aëre, proveniri flavum: albedinem tandem in aëre illustrato reperiri. Quinimo rem colore esse nigro, si lux nulla: albo si nigroris nihil: flavo, si albedo & rubor æquales: croceo, si plus nigritiæ & minus albitudinis: rubro, si nigritudinis & alboris medietas: viridi, si lucis & nigrifici æqualitas: cœruleo, si plus nigroris & minus lucis fuerit¹⁸. Sed satis mihi videor attigisse, quæ ad Physicam generatim spectant; ordo scribendi postulat ut me convertam ad ipsum hominem, quem Hermes filium mundi vocabat, & Socrates totius mundi incolam & civem arbitrabatur.

IX. Hominem Robertus Flud ducit immediate ab ipsa Sapientia Divina, ipsum mundum *typicum* undique implente & vivificante, & materia mundi humida e chaos radicitus exurgente, & in cœlum & terram virtute dictæ Divinæ Sapientiæ distincta, conflatum¹⁹. Quid? quod suas cuique in Divinate personæ tribuit partes ad procreandum primum hominem. Nam ex parte Patris nos habere materiam præparatam seu spiritum tam gloriosa forma dignum: ex parte Filii seu Sapientiæ, dari formam tali materiæ convenientem; glutine & nexu Spiritus Sancti fieri conjunctionem in naturam angelicam, qua universalis mundi spiritus animetur, & vitam suam ducat. Ex quibus confici, putat, vitam & animam esse totam a Deo, in Deo, & quasi ipsum Deum, creaturarum utpote, præsertim vero hominis, vitam dierumque longitudinem; causam scilicet. Utique ex²⁰ eodem fonte, Deo puta, vitam, & quod consequens est, sanitatem fluere. *Nam ex una parte, scribit, spiritus passivus a materiæ potentialis est fonte, quæ patri refertur, & ex altera parte lux formalis & agens ex parte verbi seu filii, utpote qui est emanatio deliciarum & jucunditatis à fonte radicali: horum unio est ipsa vita.* Ex hisce clarissime apparere, judicat, sanitatem esse vitæ ad justitiæ & per-

[18] Medic. Cathol. tom. I. tract. I. sect. I. part. III. libr. V. cap. VII.

[19] Ibidem part. I. libr. II. cap. II.

[20] Ibidem cap. I.

perfectiōnis metam vel mensuram exaltatæ actum vel effectum: e contrario morbum vitæ impeditæ & imperfectæ, vel decrescentis & debilitatæ effectum: & utrorumque tam salutis & vitæ, quam morborum & mortis auctorem actoremque primarium esse Deum, cujus in manu esse animam omnis viventis, & spiritum universæ carnis ²¹.

X. Incredibile est, quam multum ingenii *Flud* habuerit ad fingendum. Exempli gratia afferam munimen valle & quatuor propugnaculis ad cardines mundi positum septum: hujus in medio provolutus genibus orans homo: in singulis vero propugnaculis singuli angeli collocantur ad inhibendam dæmonum turbam, a quaternis ventorum spiritibus versus quodvis propugnaculum efflatam, hominemque ni boni genii in custodia positi prohibuerint, adorsuram. Angelum, qui ex oriente spirat archidæmonem *Samaelem* cum sua caterva, vocat *Urientem* vel orientem, impetum hujus retundere Archangelum *Michaelem*, in propugnaculo illi opposito in custodia positum: eum, qui a meridie flat *Azazelem* cum sua cohorte, nominat *Amaymonem*, noxam ejus amoverè *Urielem*, qui e regione in excubiis est: eum, qui ab occidente proflat *Azaelem* cum sua caterva vocat *Paymonem*, cujus maleficia homini inferenda, repellere *Raphaelem*, in opposita munitione vigilias agentem: eum denique, qui a septentrione *Mahazaelem* & ejus asleclas exspirat, *Egynem* appellat, cujus improbitatem retundere *Gabrielem* ex adverso in propugnaculi vigilia stantem. Ne autem aliquis hoc hieroglyphicum mysticum salutis munimentum pro fictis & commentitiis fabulis habeat, mentem suam sententiamque confirmandi causâ notat varia e Sacra Scriptura loca, quibus putat confici, Deum ventis & ab iis emissis malis spiritibus tantam, quantam *R. Flud* iis tribuit, mala facinora faciendi potestatem permittere. ²² Putat ad hæc Deum benevolentia erga hominem pri-
mas

[21] Ibidem cap. III. & cap. IV. | libr. IV. cap. VII. & seq. ubi cacodæ-

[22] De his vide Medicinæ Catho- | monum vim, quam in macro- & mi-
lic. tract. I. præfationem & tom. 2. | cro-cosmo habent, copiose descripsit.

mas detulisse magno Michaeli, a *Cabbalistis Mittatron* vocato, cujus ad curam spectare animæ, vitæ, atque sanitatis custodiam: malevolentia primas vero *Abaddon*, a Grajis Apollyoni nominato, ad cujus hostilem & litigiosam naturam attingere infirmitatum morbos & mortem hominum de quibus illum tandem triumphum agere ²³.

XI. Verum enimvero, priusquam cacodæmonum ventorumque singularem hominibus inferendi morbos potentiam enarrem, oportet prius indicare quo pacto ad stabiliendam de spiritibus opinionem *R. Flud* morbum & sanitatem, aliter quam supra §. IX. ostendi, definivit. Sanitatem, scribit esse affectum vel statum naturalem, ortum suum a benedictione propter obedientiam ducentem. Morbum esse affectum præter naturam a maledictione divina propter peccatum ortum atque effectum; ut autem spiritus, tanquam causæ proximæ morbum inferentis, mentio fiat, has duas exhibet definitiones. *Morbus est plaga, quam angelus percussor corpori humano, sic volente & permittente, imo vero & animante Domino, infligit. Vel Morbus est plaga, quam malevolens Jehova in cor inobedientis per percussorem, sive malum angelum immittit* ²⁴. Siquidem vero etiam venti soleant morbos corpori importare, ea propter hoc pacto morbum definivit. *Morbus est meteorum aliquod infaustum maledictione divina seu Jehovæ irascentis actu in mortaliū flagellum animatum* ²⁵.

XII. Cacodæmones ergo, ut miram incredibilemque eorundem vim ostendam, putat *Flud* producere in solo hominis spiritu aëreo subtili diffidentiam, idololatriam, iram, furorem, timorem &c. Ratione spiritus aërii densi & humoribus immixti morbos ignitos ut pestem morbosque contagiosos, phrenitim, guttam roseam &c. vel morbos aereos turbinosos ut vertiginem, epilepsiam &c. vel flatulentos, ut hypochondriacos

[23] Ibidem tom. I. tr. I. Sect. I. part. I. libr. II. cap. III.

[24] Medic. Cathol. tom. II. sect. I. Part. II. cap. II.

[25] Ibidem cap. III. ubi insuper trinas hujus generis finitiones memorat, quæ tamen maxime inter se conveniunt.

cos flatus. Ratione corporis aqueos morbos, ut hydropem ventris fluxum, gonorrhœam &c. vel aëreos ut lepram, scabiem, scirrhum &c. Ratione corporis & spiritus simul efficere in hominis spiritu aëreo vel flatus, unde tympanitidem, colicam, spasticos affectus &c. vel æstus & ignes, inde pestem, febrem ardentem, inflammationem &c. In aqua vel hominis elemento pituitoso paralyfin, aquam, intercutem, catarrhum &c. in terra vel partibus solidis stuporem, apoplexiam, œdemata, scirrhos &c.

XIII. Neque vero in his, quæ generatim Dæmonibus adscriptæ, substitit *Flud*, sed recenset præterea cujusque Dæmonis, in una ex quaternis aëris regione, rerum potentis, singularem homines nocendi potestatem. Persuasum enim habet eum, qui in aquilonari plaga, quæ tenebrarum & frigoris sedes est, dominatur, condensando corporis humani humoris obscurandoque ejusdem spiritus, inducere stuporem, catochem, lethargum &c. tristitiam, desperationem &c. ægrota-
tiones: eum, qui in occidente primatum tenet, efficere in corpore humano hydropem, catarrhos &c. eum, qui in australi mundi plaga obtinet principatum, inferre pestem, contagiosas febres, psoram &c. eum denique, qui Orienti cum summo imperio præest, cum sua geniorum malorum cohorte, excitare febres ardentes, omnis generis inflammationes &c. ²⁶.

XIV. Simili propemodum ratione differit *Flud* de meteoris morbidis in aëre procreatis, quorum alia esse tenebrosa, quæ bipertitur in septentrionalia & occidentalia: alia lucida, quæ denuo in duas classes distribuit, in orientalia nempe & meridionalia. Metecora ex ventis septentrionalibus, esse vel non

[26] Med. Catholic. tom. II. libr. IV. membr. II. cap. VIII. & deinceps capite XIV. Christianis nimis inculcat, ut hanc de Dæmoniorum morbos quoslibet inferendi potentia doctrinam serio & sedulo expendant, perutilem enim

hanc ad medicinam faciendam esse. Vide etiam sect. I. part. III. libr. I. cap. IV. & V. & tom. I. tr. I. sect. I. part. I. libr. II. cap. IV. ubi pluribus verbis de angelorum percussorum malignitate disputat.

non contagiosa, vel contagiosa. Illa partitur rursus in ventosa, liquida, vel solida; ventosa vel male afficere animam, & inducere ratione circii solitudinem, moerorem &c. ratione Boreæ tristitiam, ignorantiam &c. ratione Aquilonis invidiam, desperationem &c. vel corpus, quare ex parte Circii oriri scotomiam, epilepsiam, convulsionem &c. ex parte Boreæ flatum, hypochondriacam, stuporem &c. ex parte Aquilonis insaniam, febrem quartanam, uterum nigrum &c. Liquida ventosa inferre ratione humoris melancholici vel fœcis sanguinis, in quæ potissimum dominantur, apoplexiam, appetitum caninum, dysenteriam &c. Meteora ex ventis borealibus solida, quæ ex liquidorum concretione existunt, esse gangrænam, cancrum, scyrrhum &c. Ventosorum tandem septemtrionum contagiosorum meteororum unicum esse princeps, ut lepram: cætera de proprietate cum illo convenire, ut impetiginem, tineam, lippitudinem. Eodem modo pertractat reliquorum ventorum cardinalium meteora morbida, quæ, ne nimius cuipiam videar, sciens prætereo ²⁷.

XV. Verum enimvero, non satis erat tot dæmonia ac meteora ventosa tanquam morborum fontes & capita statuisset, verum is, ut ostenderet se ingeniosum ad comminiscendum, insuper in Astrologorum castra se coniecit, decrevitque astrologum judicium in sanitatis tuitione nequaquam esse negligendum: imo Astrologiæ cognitionem medico maxime necessariam esse. Ex stellis fixis, præsertim vero quæ in signifero orbe sunt, alias esse ad corpus homini salutare, alias vero

[27] Vide tom. I. tract. I. sect. I. part. III. libr. III. cap. II. & seq. & tom. II. sect. I. part. III. libr. II. part. I. cap. I. & deinceps, id est, a pag. 84. usque 156. item libr. IV. membr. I. part. II. cap. I. a pag. 174. ad 228. item libr. IV. membr. IV. cap. II. Incredible est, quam subtiliter, & copiose de ventorum vi morbos tum animi tum corporis efficiendi differuit,

placitaque sua auctoritate vel Sacræ Scripturæ, vel Hermetis, vel Hippocratis vel Galeni stabiliverit. Quid? ne aliqua ex parte ejus doctrina manca quodammodo atque imperfecta esset, pag. 421. & seq. varia experimenta physica in medium protulit, quibus persuassimum habet, confici ventos e varia Mundi plaga flantes omnimodis corpus & animam pariter afficere.

vero homini inimicas atque infestas. V. g. illa Zodiaci signa, quæ domicilia sunt Jovis & Veneris, vitæ humanæ esse gratissimæ, cujusmodi esse Tauri sidus, a quo defluere suaves Plejadum influentias, propter fœlicem nexum, qui factus est inter Geminos: quod sidus, quatenus madorem suavem & influxus moderate calidos in animata inferiora demittit, humano generi admodum salutare esse ²⁸. In primis vero magni facit stellas errantes, quia, dum omnifariam in corpora hominum influentias suas demittunt, efficiant cum quaternis corporis humoribus, bile puta, sanguine, pituita & atra bile quatuor temperamenta, ut *cholericum*, *sanguineum* &c. ²⁹. Multus est *Flud* in explicanda planetarum efficientia, quam habent ratione loci, quem in Orbe signifero in singulos dies occupant. Fausta, infausta, utcunque homini usu venerint, benevolentia vel malevolentia eorundem adscripsit. Quandoquidem vero de his supra Dissert. VII. satis superque disputavi, ea de causa hæc consulto prætermitto ³⁰.

XVI. Memorat præterea *Flud* morbos vel meteora morbosa *empyrea*, Divina, seu *idealita*. Divina hæc vocat, quatenus immediate oriantur a Deo, vel se contrahendo, quem actum sequi tam tenebras spirituales quam meteora spissa seu septentrionalia: vel se dilatando emittendove lucem suam malevolens; sic fulgura in nube ad metam certam dilatatione emitti; sic morbos igneos in corporibus generari. Sed quia hæc, quæ de Deo philosophatur, penitus abstrusa sunt, Idcirco ea in medium relinquam ³¹.

XVII.

[28] Medic. Cath. tom. I. tr. I. sect. I. part. III. libr. I. cap. I. & seq.

[29] Ibidem sect. II. part. II. libr. I. cap. III. & seq.

[30] Ibidem tom. II. sect. I. part. IV. libr. IV. membr. III. cap. IV. & deinceps vel a pag. 366. ad 407. Et de Divinat. Iatromathem. a pag. 166. ad 203. Eadem fere habet, quæ Julius Firmicus, ad 203. Ptolemæus, Cardanus, Taisnier Manginus &c. Astrologiæ

doctores.

[31] Videtom. II. sect. I. part. III. libr. I. cap. I. & III. ubi ideas, ad mentem Augustini, definit, *formas æternas & incommutabiles in mente Divina*: velut Scotus *res objectivas cognitæ ab intellectu Divino*. Siquidem vero hæc sint æternæ, consequens esse, ait, has esse ipsum Deum, quia plura æterna non sunt.

XVII. Teneri tamen non potui, quin hoc loco declararem causas morborum, quas *Flud* appellat *formales*. Harum quatuor genera, ratione quaternarum Mundi plagarum, posuit, ut lepram, quæ ipsi videtur fons omnium morborum tum contagiosorum tum non contagiosorum, ad septentrionem: Epilepsiam ad Occidentem: pestem ad Meridiem: & febrem ardentem ad orientem. Definitionem lepræ, quam Galenus aliique a Christiana religione averſi doctores dediderunt nauci facit; loco ejus autem alias suggestit. ex quibus unam afferam. V. g. *Plaga lepræ est quædam carnis ab aëre corrupto & depravante defectio, homini a Jehova propter peccatum inflicta, in qua aut tumor, aut scabies, aut macula alba cum pilo ut plurimum candido, ipsa cute profundior apparet* ³². Ad genus lepræ refert meteora corporea septentrionalia tam contagiosa, ut porriginem, scabiem, ulcera maligna &c. quam minus contagiosa, ut podagram nodosam, scirrhum &c. Corpus meteoris leprosi, censet, non aliter in humorem melancholicum resolvi, quam glaciem limo permixtam in aquam turbidam & limosam. Et, ne profanis auctoribus assentiri videretur, novam humoris melancholici inauditamque affert definitionem, v. g. *Humor melancholicus est liquor quidam aëreus, malevolo spirituum borealium afflatu in consistentiam lentam, atram & tristem (maledicente Jehova) ad peccatoris flagellum alteratus*. Scilicet corpus leprosum, putat, in humorem melancholicum, qualis prius erat, converti: hunc vero vicissim in spiritum borealem, ex quo dictus humor primordia generis duxit. Melancholiam hypochondriacam describit esse *flatuosam quandam spiritus humani perturbationem a Jehova per angelos suos a boreali, vel binis simul oppositis mundi plagis spirantes ad peccatoris flagellum productam, quam sequi indignationem, mœrorem, viscerum elevationem, cordis palpitationem*

[32] Ibid. sect. I. part. IV. libr. III. in præf. & membr. I. cap. II. ubi & hanc tradit descriptionem. *Lepra est plaga tumida scabiosa, & ut plurimum candida, cutis humana defectio, a Deo Elohim per ministros suos Boreales Been Elohim dictos, peccatoribus loco flagelli inflicta.*

tionem, stuporem, conturbationem &c. Insolens est etiam stuporis definitio, quem dicit esse plagam quandam spirituales, gelidam & soporofam, per stupidum suum in proprietate boreali ministrum, ob peccati punitionem, inflictam, in qua nervorum virtutem, motusque facultatem in suo actu & officio quasi impotentem, & ad quietem fere preparatam videri ³³.

XVIII. Ex aquea seu occidentali Epilepsiæ materia crassiori & terrestri, sensit, exoriri œdema, scrophulas &c. operante spiritu magis centrali, terreno & ad quietem tendente: e materia crassiori & aquea vertiginem, paralyfin, lethargum &c. spiritu magis stupido, frigido & aqueo materiam congelante: e tenuiori & magis aqueo generari Hydropis species &c. ex aëre, omnis generis catarrhos. Epilepsiam vero esse meteoron quoddam turbinosum, ab Adonai per afflatum spiritus immundi & aquatilis in proprietate occidentali spirantis, tempestuosum, propter peccatoris punitionem productum, in quo ægroti spiritus certis Lunæ statibus, sed præcipue plenilunio, instar turbinis a dæmonio jactari & conturbari, & ipsos percussos & elisos in terram spumantes, & cum stridore dentium quasi mortuos volutari. Oedema esse plagam ex substantia aquea a Jehova per spiritum occidentalem ad proprietatem septentrionis vergentem leviter coagulata, quam comitari tumorem mollem, laxum, dolorisque expertem ³⁴.

XIX. Pestem, statuit, principem esse in omnibus meteoris Australibus; in hac reliqua insalubria tam contagiosa, quam non contagiosa, tanquam in arca reservari. Pro improbata veterum pestis definitione hanc, quasi vero magis perspicua esset, substituit. Pestilentia est sagitta Dei volans in tenebris ab occurso seu dæmonio meridiano proveniens, atque in peccatorum flagellum ejaculata, cujus toxico spirituali & æstuoso plagæque seu ictus invisibilis virulentia multa millia hominum hic atque illic cadere animadvertuntur ³⁵.

XX.

[33] Ibidem cap. iv. & v.

[34] Ibidem membr. ii. cap. i. & | ii.

[35] Ibidem membr. iii. cap. i.

XX. Febrem definivit esse *Jehovæ in æstu & ardore suo per percussorem aëre orientali indutum propter peccati plagam visitationem*, in qua ægroti spiritum æstu consumi, vel causam esse gravem quandam atque æstuantem peccatoris a sagittis *Jehovæ orientalibus seu igneis percussione*, cujus virulentia spiritum ægroti ebibi, cum substantiæ fluore effervesce flatibusque siccis elevari viscera, cutem linguæ esse denigratam, ossaque præ nimio æstu arescere, pulsumque velociter & præter naturam solutum sine requie laborare. Hujusmodi febrem ardentem igneam & siccam, caput seu ducem esse, sub cujus ditionem cadere reliqua ignei imperii meteora vel spiritalia, cujusmodi esse febres cunctas in spiritibus, & meteora omnia in humorum regno tam febrilia ut phrenitem, delirium &c. quam, quæ sine febre sunt, ut partis cujusquam inflammationem, intemperiem siccam &c. ³⁶. Et, ut clare ostenderet febris ardentis procreationem, sumpsit tanquam res concessas, aërem nil aliud quam quoddam sal volatile, qualitate autem nitrosum esse: siquidem vero sanguis est substantiæ aëreæ, colligit ex hoc sanguinem nitri participem esse, hinc illum, quamdiu in corpore est, fluidum semper & quasi igne dissolutum permanere simul atque vero idem e corpore eductus fuerit, eum protinus instar nitri congelari. Quando jam sanguis bili flava sulphurea contaminetur, fieri non posse, quin igneam intemperiem indipiscatur, inque actum reducatur, carbonis sane maligni accensi instar: inde exoriri febrem ardentem cum ingenti in visceribus murmure, magnoque ardoris cruciatu. Si non satis aëris a calore rarefacti ad implenda cerebri interiora fuerit, ad locum vacuum implendum elevari æstuosum atque biliosum regionum inferiorum spiritum, igne febrili accensum, cujus immiti æstu morderi partes cerebri

[36] Ibidem membr. iv. cap. ii. & r. Mirum, quanta est usus *Flud* metaphora ad hanc febrem definitionem. *Febris*, scribit, *est ventus quidam ab Elohim Gibor urens, seu tempestas ab eo æstuosa, nocte, (hoc est tenebris & occul-*

te) opprimens, quæ peccatorem infirmum tollit, & veluti turbo rapit eum de suo loco. Plus quam sexcenta loca e sacra Scriptura profert, quibus supra traditas definitiones probare contendit.

rebri magis sensiles , atque adeo inquietudine perturbari , inque alienationem verti spiritus imaginandi facultatem moderantes , inde phrenitidem vel delirium generari ³⁷.

XXI. Et victus rationem , censet *Flud* , solere nonnunquam morbos vel meteora morbosa procreare. Assentitur quidem Hippocrati , mutationes temporum potissimum pariunt morbos , & in temporibus magnæ mutationes aut frigoris aut caloris fiunt , scribenti ³⁸ : verum putat omnia nutrimenta tali anno producta ut triticum , hordeum , fructus & radices , imo vero ipsa pecora & volatilia nancisci peculiares vires ratione illius anni , & quartarum ejusdem præter naturam a ventis alteratarum : unde colligit , hujusmodi alimenta ab homine comesta in singulares humores divisa vel conversa tam insalubres ventorum quam elementorum , atque etiam imperfecte ab istis mistorum proprietates sanguini impartire ; atque ideo creaturam reddere morbis eorundem conditionibus convenientibus obnoxiam , *nisi ipsius natura contra ipsorum insultus sit commode fortificata atque præparata , aut fomento talibus influxibus in sua conditione inclinato destituta , uti in morborum vulgarium ortu atque procreatione videmus* ³⁹.

XXII. Reprehensori dogmatum suorum , instabilitatem eorundemque objicienti , ex dictis ratione concludenti , hoc modo , si alimenta , si elementa , possunt tum agendo tum patiando omnis generis morbos hominibus inferre , quid mihi cum istis ventorum & angelorum figmentis , otiosi cujusdam cerebri , & tenebrionis inconstantis opinionibus ? respondet *Flud* , *si Deus implet omnia idque essentialiter & præsentialiter , si Deus operatur omnia in omnibus tunc certum est , quod Deus sit & operetur centraliter in qualibet atomo totius universi*. Nam spiritum corrumpi nescium , teste Salomone , esse
in

[37] Ibidem cap. viii. demonstr. 20. & 22. Hoc capite multa experimenta affert , quibus ante oculos proponit complurium morborum productionis rationem ut aurium tinnitus , flatus hy-

pochondriaci , catarrhi , vertiginis , gonorrhææ , phthisis &c.

[38] Aphorism. sect. iii. §. i.

[39] Medic. cathol. tom. ii. libr. iv. membr. iv. cap. ix.

in omnibus. hunc cujuslibet rei centrum, cujus circumferentiam nusquam esse: quinimo verbo Domini firmatos esse cœlos, pfallente Davide, & spiritu ab ore ejus omnes virtutes eorum. Quæ cum ita sint, confici ex his, concludit, omnem actum & motum provenire a magno illo mundi animatore, qui a fonte *Ensoph* seu infinitatis quasi legatus, nuncius seu angelus catholicus in mundi civitatem emittitur, a quo omnes tum postea angelos subalternos, quasi radios a plenitudine divinitatis emissos scaturire, ad verbum & placitum creatoris efficiendum ordinatos & paratissimos. E loco Psalmi civ. *Angeli Dei validissimi robore efficientes verbum ejus facientes, ministri ejus placitum ejus*, colligi nos posse, arbitratur, quod effector mundi & molitor Deus nihil sine instrumentis istis, angelis puta, agat, nihil moliatur, sed voluntatem suam. v. g. Borealem exequi gestire in spiritum & per spiritum mundanum 4º.

XXIII. Temperare mihi nequeo, quin hoc loco commemorem quoddam thermometri genus, quod *Flud* vocat speculum *calendarium*. Constructio ejus ita se habet. Capiatur instrumentum ordinarium e sphæra & tubo gracili conflatum: hoc modica aqua adimpleatur, donec tubus inversus in temperato aëre ad medietatem plenus sit, qui tum in vasculum aqua repletum immittatur. Longitudini tubi in tredecim partes æquales partiti adscribitur medietati ejus primus, & ab hoc inferius ad vasculum sex, totidemque superius ad sphæram usque, gradus, ita ut in qualibet extremitate septeni gradus sint. Incredibile est, quot ac quanta ratiocinia argumentaque tam ad physicam quam ad Medicinam spectantia ex hoc instrumento collegerit *Flud*. Imum vasculi habet pro polo Austriali, superficiem aquæ pro tropico solstitiali, & regione elementum ignis, iracundiam, furorem &c. icterum, erysipelatam, gangrænam &c. Urinam tenuem, rubram, nigram &c. indicante medium pro æquatore & moderata

derata vitæ temperie, supremam tubi partem pro tropico brumali, & regione elementum terræ, mœrorem, tristitiam &c. scirrhum, cancrum, apoplexiam &c. Urinam tenuem, albam, lividam &c. ostendente: summitatem sphaeræ pro polo Boreali. Gradus 2. 3. 4. ab æquatore versus superiora tubi convenire de proprietate cum elemento aëris; perque hos significari ingenii gravitatem, mœstitiam & lenteriam, pleuritidem, pestem &c. Urinam spissam, obscuram, fulvam, rufam &c. 41

XXIV. Morborum, non modo, ut supra ostendi, sed & *Criseos Flud* inusitatam & novam definitionem fecit. v. g. *Crisis est velox in pugna inter spiritum percutientem, & illum læsum sive percussum facta, motus post sententiæ Jehovæ vel miserescentis ad bonum, sive vitam, vel irascentis & sævientis ad malum seu mortem conducentis prolationem.* 42 Lunam, censet, esse causam, ut morbi acuti, Solem vero, ut lenti diuturnique, solvantur. Incredibile est, quanta diligentia & subtilitate *crisum* mysteria pertractaverit. Ego haud injuste cuiquam

[41] Instrumentum hujus modi non uno modo delineatum exhibet Philos. Mosayc. sect. I. libr. I. cap. III. & v. Medic. cathol. tom. II. Sect. I. part. I. libr. I. cap. v. libr. III. cap. I. II. III. v. part. III. libr. II. partic. I. cap. I. part. IV. libr. IV. membr. IV. cap. VII. & de Ouromant. libr. v. membr. II. cap. x. Sed, utut hæc se habeant, videtur mihi *Flud* interdum in partitione tempestatum anni errasse, dum trinas imi tubi partes orienti, & ternas insequentes æquatore tenus meridiei, assignat. Nam secundum hypothesein contra est experimentum; siquidem tempore brumali aqua ob coarctatum a frigore aërem altissime tollitur: e contrario tempore æstivali eadem ob dilatatum a calore in sphaera detentum aërem maxime versus infima tubi loca deprimitur.

Quæ cum ita sint, consequens est, ut in nostro climate heic ponatur non orientis, ut *Flud* habet, sed meridiei sedes. Sic etiam oriente sole atmosphæra frigidior est, quam cum sol ad occasum commearit: ergo post tres septentrionis gradus debent totidem orientis, hinc temperati unus, & deinceps tres occidentis poni. Hæc enim omnia quamvis instrumentum dextre se habeat, præposteris verbis pronunciavit.

[42] Tom. II. tract. II. part. II. membr. I. libr. II. cap. II. ubi & hanc dedit. *Crisis est velox & subitanea Jehovæ vel benevolentis vel malevolentis in natura agroti ab hora ipsius decubitus sive percussionis lictoris Divini custodie commissam & in carcere quasi ad diem usque judicii detentam sive ad libertatem sive ad necem exequutio.*

quam nimius in scribendo haberes, si ea recensere in animum meum inducerem. Quid? quod auctor Astrologorum viæ potissimum insistit, & omnimodam siderum constellationem, tanquam criseos caussam, sumit. Hujus gratia orbes duos cum indice supra limbum inferiorem fixum versatiles finxit, instrumentum vocat speculum criticum: adeo multa eis inscripta sunt, ut pagina non una sufficiat ad ea ordine exponenda. Eadem ratio est usus hujus speculi, quin & variorum apotelesmatum ratione horoscopi confictorum: quæ cum subtiliora & spinosiora, quam ut recentiores nostri medici assentiantur, prudens prætermitto ⁴³.

XXV. Neque tamen *R. Flud.* Chaldaico prædicendi generi tantum confidit, verum etiam more & instituto *geomanticorum physiognomicorum & chiromanticorum* plurima divinandi præcepta tradit de rebus quomodocunque futuris. Sed, quia hoc tempore ea nullum in Medicina usum habent, ea propter hæc missa faciam ⁴⁴.

XXVI. Singularem quoque habet *Flud* de Urina opinionem; existimat enim Urinam hominis esse sanguinis serum, & quasi aëris humani pluviam, sanguinemque animæ sedem, atque adeo in sanguine maximum vitæ mysterium delitescere. Quæ cum ita sint, minime mirum ergo cuipiam debet videri, spiritum inconspicuum virtutis non minimæ & status vitalis nuncium *veridicum* in urinam non minus, quam in quaternos corporis humores, immergi atque abscondi. Itaque cum spiritus iste in lotio absconditus in cernendi sensum non cadens, sed per solum effectum apparens, sit de spiritus aërii in homine natura, (supervacuum enim quoddam ejus esse) necesse est credere, inquit, *quod & ipse aëris, seu spiritus vitæ in aëre inclusi statum & dispositionem per effectum* *osten.*

[43] Fabricationem & usum hujus speculi docet, ibid. membr. II. libr. V. cap. III. & deinceps, hoc est a pag. 45. ad 71. Doctrinam de apotelesmatibus conficiendis eorundemque significa-

tione tradit a pag. 237. ad 235.

[44] De his subtiliter & copiose differit loco jamjam citaro, id est a pag. 204. ad pag. 231.

ostendere queat ⁴⁵. Rejectis veterum Urinæ definitionibus quinque novas, ceu vero magis perspicuæ essent, substituit: ex his duas, ne nimius videar, adducam. *Urina est quædam quasi pluvia ab aëre microcosmi sanguineo decidens, quæ vel ob fulguream & nebulosam Meridiei proprietatem corruscantem sulphuream, & siccam illam Orientis tingitur atque colore intenditur, vel pruinoso Septentrionis sicco, aut Occidentis humido algore remittitur.* Vel *Urina est aquea quædam superfluitas insigni naturæ chymia mediantibus emulgentibus atque renibus a sale sanguineo separata, quæ colore secundum sulphuris in sale dominium, hoc est manifestationis aut occultationis gradum magis minusve aut intenditur aut remittitur.* Incredibile est, quam multa *Flud* de origine naturaque urinæ philosophetur, quam multa de ea divinandi det præcepta; quorum aliqua magnam utique subtilitatem ingenii, ad fingendum prompti, produnt. Sed quis singula exponenda a me, auctorum doctrinas ad compendium conferente, postulabit ⁴⁶.

XXVII. Veterum de pulsus causâ opiniones non modo repudiavit *Rob. Flud*: verum etiam novas ejus fabricavit definitiones v. g. *Pulsus est cordis & consequenter arteriarum mediante corde dilatatio & contractio ab increato vitæ spiritu in purissima & subtilissima cœlorum substantia quasi vehiculo, seu curriculo equitante atque dominante ad vitæ creaturam beneficium gubernata & ordinata: vel Pulsus est vivificans spiritus Deiformis in corde & arteriis actus in contractione & dilatatione consistens, ad vitam continuandam spiritusque vitales per novi aëris panem vitæ occultum in se retinentis inspirationem augendos productus atque ordinatus* ⁴⁷. Quantum vero ad pulsus causas tum antegressas tum continentes attinet; *R. Flud* denuo cum *Cabalistis* philosophatur, agnoscitque mundi artificem, Deum nempe, omnium, quæ aut agunt aut patiuntur, auctorem pri-

[45] De Ouromant. libr. i. cap. iv.

[46] Dictæ definitiones extant Ouromant libr. ii. cap. ii. totus liber continetur 158. pagin. in folio.

[47] De pulsum mysterio libr. ii. cap. v. ubi insuper novem diversas pulsus descriptiones tradit, quas singulas auctoritate Sacræ Scripturæ munivit

primarium , vel monadem , qui tametsi ratione naturæ suæ , & unicus sit , & æternus , eundem tamen ab initio rerum se proprietatis esse duplicis , secundum animi nostri perceptionem ostendisse. Ratione unius , contractionis utpote Deum abscondere se in seipso , mutareque lucem in tenebras, trahe-
reque a circumferentia ad centrum , & subtilia atque pellucida mutare in crassa & opaca, convertereque motum in quietem, face-
reque e re aliqua nihil , ita ut potentia Divina videatur illud , quod informe tenebris erat velatum ; sic tenebras dictas fuisse super faciem abyssi ante ullam rerum inconspicuarum crea-
tionem. Ex hisce quomodocunque positis colligit tenebras fieri a contractione ; quinimo aërem perlucidum contractio-
ne in nubem tenebricosam transverti , spiritum tenuem in rem crassam , densam &c. Ratione alterius proprietatis , di-
lationis nempe ; quam priori e diametro oppositam , Deum dilatare virtutem suam absconditam in centro contractam , &
quasi quiescentem , a centro ad peripheriam , & hoc actu mutare tenebras in lucem , res crassas & densas in subtiles
& pellucas ; quiescentes in mobiles , ponderosas in leves , frigidas in calidas &c. Siquidem vero dicta revera ita
se habeant , necesse est credere , statuit , quod *cælum micro-*
cosmicum , mediante quo vivit , centraliter movente Deo , ex istis
contrariis conflatur , atque adeo a dictis proprietatibus Divi-
nis , pariter ac major mundus , afficiatur. Ab his fontibus
deducit *Flud* utraque pulsus actiones , *systolen* scilicet &
diastolen , quarum in vicissitudine & conjunctione naturam
pulsus esse positam. Humidum , quod corpori humano in-
est , propter frigus in eo delitescens , contrahendi , e diverso
calidum innatum dilatandi , habere facultatem , eque his , si
in æquilibrata fuerint , fieri compositionem vitæ ⁴⁸.

XXVIII. Ut autem dictorum naturam clarius exponeret, in
medium profert musicorum instrumentum, *monochordon* di-
ctum,

[48] Hæc e cap. 11. libr. 1. & cap. 1 de puls. mysterio.
111. libr. 11. pag. 27. & cap. 11. libr. 11.

ctum, cujus chordam percussam prodere unisonum, omnes tam consonantes quam dissonantes sonos continens; quo posito, si eadem deinceps in alterutra extremitate percutiatur, e-
dere utrimque sonum diapason; unum ex his respondere ma-
teriaë, alterum formæ: medium tanquam Dei sedem confide-
rat; ex hac perfectissima consonantia vivificari hominem: imo optimam corporis humani constitutionem, & vitam ad pondus, ut vocant, consistere in dicto diapason. Vitam tem-
peratam, quæ æqualis ad justitiam dicitur, congruere cum Diapente, id est in proportionem sesqui altera ut 2. ad 3. Ubi vero temperamentum hominis fuerit quodammodo in-
temperatum, ita tamen ut limites sanitatis non excedat, convenire hunc gradum de proprietate cum diatesseron. i. e. in proportionem sesquitercia, vel ut 3. ad 4. quam fidis stre-
pitum exoriri e monochordo in quatuor partes æqualiter di-
vifo.

XXIX. Sed ut hæc planius & apertius *Flud* explicaret, sua-
det lectori de novo *thermometri*, de quo supra §. XXI. scri-
psi considerationem. Huic ab uno latere appinxit quinque
diversæ crassitie & amplitudinis frustula arteriarum: e regio-
ne autem notas musicas cujuslibet arteriarum particulæ ori-
ficii diametro, ratione temporis, quo pulsus fit, responden-
tes. Nempe in tubi medio, quod pro æquatore habet, po-
nit arteriam mediocris amplitudinis, vel dilatationis: inter-
vallum temporis pulsus motus & quietis comparat cum nota
Musica, quam *Kircherus* ⁴⁹ minimam appellat; hujus vena-
rum pulsum moderatum naturæque hominis congruentem esse.
A secundo gradu ad quartum versus superiora tubi ponit ab
una parte arteriam minus dilatatam, & ab altera notam
semibrevem, per quam significat pulsum motu tardum quie-
te rarum. A quarto gradu usque ad sextum arteriam angustissi-
mam cum nota brevi pulsum tardissimum rarissimumque &
calorem nativum maxime languidum indicante. A secundo
ad

[49] Musurgie libr. XI. cap. XIII. & IV. & libr. VIII. cap. II.

ad quartum gradum versus inferiora tubi, in tertio utpote, collocat arteriam magis ampliatam, & notam a *Kirchero semi-minimam* vocatam, & pulsus hoc loco indicari putat, celerrimum & crebrum, & calorem innatum, si humidum *radicale* respondeat, intentum: a quarto ad sextum ponit arteriam amplissimam & notam *chromatē* vel *fusam* dictam, quam monstrare pulsus celerrimum & creberrimum, & intensiorem caloris, præsentem insuper humidi *radicalis* proportionem, permagnam. Incredibile est, quot ac quanta *R. Flud* ex his conjunctis ducat argumenta, quibus doceat cujusmodicunque corporis statum. Sed ut aperte ingenueque fatear, hæc mihi Platonis numero obscuriora videntur; nec percipio, tardi hoc ingenii mei fortassis vitium est, quo pacto hæc Medico ægrotis medicinam facienti prodesse, utilitatemque asferre possint. 50.

XXX. In valetudine tuenda, morborumque curatione, tenet *Flud* astrologorum veterum institutum. Nimirum sanguinis missionem, supervacuorum a corpore abscissionem, balnea, medicamenta tum alterantia tum purgantia vix ulli usui futura, censet, nisi medicus planetarum, in primis Lunæ, benevolū erga reliquos aspectum observaverit 51. Verum, quoniam de his supra Dissert. VII. satis superque scripsi, ea de causa finem huic dissertationi facio.

[50] Hæc & plura hujus generis | [51] Vide Medic. cathol. tom. I. extant de puls. myst. libr. III. cap. III. tract. I. sect. II. part. II. libr. I. cap. libr. IV. cap. VI. & XI. | IX. & X.

DISSERTATIO XXIII.

DE

Placitis Tackenii, Sylvii & Willisii.

I. **T**ackenius ¹ antiquatam propemodum Hippocratis Physiologiam instauraturus, posuit ignem & aquam, tanquam duo corporum principia ². Ignem duplicis generis esse, alterum universalem, alterum singularem. ³ Universalem, omnium rerum scientem, & omnium naturalium formarum parentem, a sole proficisci, esseque occultum quendam atque inconspicuum spiritum acidum. ⁴ Singularem autem cuilibet mixto, modo oculos fugiente, inesse; eundemque esse, qui ab Hippocrate nomine spiritus, flatus, venti, seu aëris, nuncupatur. ⁵ Alterum Naturæ principium, aquam nempe, igni obedire, & medium esse inter densum, & tenue, inter terram, & aërem: esseque Naturæ Solvens, & foeminam; præditumque insuper corpore volatili, multiplicem induens figuram. Aquam præterea, sentit, esse vacuum, qua de causâ ejus Natura ita comparata, ut possit intra se incomparabilem Solis spiritum acidum suscipere, absorbere, attrahere. Majoris perspicuitatis ergo non dubitat eam, more aliorum Philosophorum, appellare *Alkali*. ⁶ Proprium ignis esse cuncta semper movere: at aquæ omnia semper nutrire. ⁷ Ignem autem, & aquam inter se copulata, constituere

[1] In Hippocrate Chimico, & in tractatu de morbor. principe.

[2] In libr. de morbor. principe cap. I.

[3] *Ibidem* cap. II. & VI.

[4] *Ibidem* cap. VII. Hujusmodi spiritum, cum aquam in matrimonio

habuerit, constituere fermentum rerum vitale, & omnia, quæ mundus habet, in se comprehendere.

[5] *Ibidem* cap. II.

[6] Vide cap. III.

[7] *Ibidem* & cap. II. Hæc duo utramque faciunt paginam: omnia pos-

tuere fermentum vitale, & omnia, quæ mundus habet, in se comprehendere. Etenim aqua, cœlestia masculinaque rerum semina ex aëre, hauriente, confestim ignem inchoare in illam agere, movere, eamque ornare: indeque postmodum progigni Hermaphroditam, Ignis aquam, quam Naturæ mystas nomine salis communis nominasse, cum tamen id potiori jure sit salis Philosophorum, Balsami universalis, &c. cooptandum. Ex hisce positis, putat, planum fieri, rerum universalitatem non aliter, quam per acidum & *alkali*, produci posse. Hæc concordia sibi mutuo esse conjunctissima; & hæc inter se copulata, constituere id, quod veteres humidum *radicale* vocarunt ⁸.

II. Apud acidum, opinatur, commorari animam qualicunque prudentia præditam ⁹. Hoc dogma, quamvis cuipiam abstrusius prima fronte videatur, per Mechanicam tamen posse demonstrari, putat. Scilicet omnis generis spiritus acidus, invicem mixtos, uniusmodi quidem liquorem secundum externum aspectum constituere; neque diversitatem ejus mixti gustu explorari posse. Verum enim vero hujusmodi liquor, si fuerit sali cuivis lixivo ad saturitatis punctum, hoc est, donec nulla amplius in amborum mixtione appareat ebullitio, junctus; ac postea super ignem ad exhalandum, quoad crustula in superficie conspiciatur, positus: hinc loco frigido ad *crystallisandum* collocatus, repræsentat de novo omnis generis acida, a se mutuo tum forma tum sapore facili negotio dignoscenda. Fabricare enim, ait, quodlibet acidum sibi ex *alkali* domicilium simile illi, ex quo desumptum fuerat. Ex hoc exemplo, arbitratur, apparere, dictos spiritus acidus lucis Naturæ scintillam in se recondere, intelligentiamque ex sua dotali proprietate habere. Nam-

sunt, omnia ipsis insunt. Ab igne etenim, sensit, binas qualitates primas masculinas, calidum videlicet & ficcum: ab aqua totidem foemininas, ut frigidum & humidum, effluentes in

mixtorum generatione concurrere, commiscerique. vide etiam cap. VII.

[8] *Ibidem*. cap. IV.

[9] *Ibidem*. cap. VI.

Namque, nisi intelligentia ac sensu pollerent, ratiocinari pergunt, non singuli in una ac simili materia peculiarem locum occuparent vel servarent ¹⁰. Hac ratione itaque putat effici, acidum quodlibet constare ex anima & spiritu: ¹¹ *Alkali* autem, more magnetis, vi attrahendi refertum, superiorum virtutes ad se allicere, immutareque præterea acidum de proprietate naturali in falsam concretionem ¹².

III Hisce, stabiliminis Theoriæ loco, positis, transit ad corpus humanum, quod, si quando temperiem ex tenuissima aqua & rarissimo igne adeptum, censet, saluberrimo habitu præditum esse. ¹³ Ad nutritum autem id ipsum indigere duplicis generis nutrimento, altero corporeo, altero spiritali: sine hoc enim illud parum ad vitam conferre. Nam acidum vitale, seu mollis stomachi ignis, quem homines per pulmones inspiratione recta, ad cor, tanquam ad Microcosmi centrum, ex atmosphæra attrahere, cum ad ventriculum tandem pervenerit, nisi corporeo *Alkali* inibi nutriatur, facillime ambo destrui: & e diverso *Alkali*, nisi dicto acido saturetur, perdere nutrimenti vim, atque cadaverosum evadere. Præter hæc illud, perinde ac Natura nihil amat solitarium, non posse solum consistere, sed appetere *Alkali*, ut cibum sese multiplicandi causa: quem assumptum illud acidum attrahere, fermentandoque resolvere primam in materiam, i. e. in Chylum: in quo omnes, tam solidarum quam fluidarum universi corporis partium, particulas, five eæ ad nutritionem, five ad generationem, sint necessariae, potentia inesse. Has prudentem opificem seu *Spagyrum*, in stomacho sedentem, pro sua ratione & intelligentia, separare, ac mandare eas postea in varias corporis regiones. Scilicet, cum tum temporis nondum adeo, ut postea, demonstrata sunt vasa lactea, existimat *Tackenius* totum Chylum, aura vitali turgidum, in vaporem adeo volatilem resolveri, ut solidam

[10] *Ibidem.* cap. VIII.

[11] In recapitulatione. cap. VIII. |

[12] Hæc capite IV.

[13] Vide cap. VI.

[14]

dam intestinorum membranam pervadere nullo negotio possit: & peracta in venis mesenterii, propter novam generationem, puri ab impuro, secretione, ventriculum Hepatis dictum vaporem chyli falsum rursus fugere: quem vaporem, cum is fuerit istuc loci in liquorem iterum condensatus, esse eundem, quem vulgo sanguinem vocamus. Hunc esse aquam microcosmi, omnium corporis succorum, muscutorum, capillorum, &c. semina complectentem, vitalisque spiritus sedem. ¹⁴ Adhæc, cum observetur in singulis fere corporis partibus peculiare liquidum secerni, apparere ex hoc, suum cuique esse ventriculum; imo quot membranas, quot musculos, totidem etiam esse digestionum officinas: aliter enim, ac dixi, si esset dictarum Natura partium comparata, separetur, necesse esse, ubique locorum uniusmodi latex ¹⁵.

IV. Quomodocunque aliquid fuerit in corpore effectum, non potuisse id, judicat, sine duabus Naturæ effectricibus, solutione utpote & coagulatione, perfici. Has non solum requiri ad panis ad vini opificium; sed etiam ad omnium animalium vitam, sanitatem, & morbum. ¹⁶ Prout de ventriculis, ita etiam de animabus, statuit. Animam quidem, si generaliter consideretur, esse sui domicilii architectum; at enimvero, cum nemini non notum sit, singulos morbos inter se diversos: effici igitur hac ratione, persuasum habet, suam cuique morbo etiam esse animam. Hunc spiritum, cunctarum rerum scientem, tam morborum quam remediorum esse fabrum. Qui cum in unoquoque individuo natura diversus, quid statuendum de iis, ad judicandum relinquit, qui præpostere bestię sanguinem peculiari, & ab hominis natura distincto, spiritu præditum, in venas hominis immittant ¹⁷.

V. Quod

[14] Vide cap. VII.

[15] *Ibidem.* & cap. IX.

[16] Vide cap. IX. in medio fere.

[17] Plura hujus generis occurrunt cap. VI. Hujus inventi auctor habetur

Daniel Major, qui de chirurgia *infusoria* peculiarem librum in lucem edidit, in quo copiose de hac operatione differt.

V. Quod ad morbos pertinet, statuit, omnes propemodum morbos a *fermentatione*, seu conjunctione acidi & *Alkali* exoriri. ¹⁸ Itaque morborum omnium modum, Hippocratis sententiam tenens, opinatur, unum eundemque esse, locum vero, facere illorum differentiam; siquidem acidum ab acido non natura, sed secundum loca modo, differt, aliter enim si ejus ratio esset, ac statuit, non posse, ait, quin semper idem morbus generetur. ¹⁹ Acidum ergo ad urinam admis- sum, stranguriam: ad intestina, colicam: ad commissuras articulorum, podagram: ad pellem, scabiem: ad fauces, raucedinem, &c. efficere. ²⁰ Paronychiam generari, quan- do in extremitate unguis occultum fermentum errore tendit ad exteriora, & indidem propter impeditam exhalationem foras exire nescit, tunc illud protinus acescere accendique. Hæc ita se, ut censuit, habere, hoc habet rei documen- tum. Si in principio, scribit, pellicula leviter saltem scal- pello abradatur, dolorem omnem & pulsationem illico cessa- re: quia detenta acrimonia, dempto obice, identidem ex- spirare potest.

VI. Posito acido tanquam cujuslibet morbi causa princi- pe, aliquis Tackenio potest objicere, ergo *Alkali* quodvis, quoniam id secundum ejus sententiam, omnis generis acidum absorbet seu invertit, nemini non morbo medetur. Verum ille ab hoc tale responsum auferat, licet, *Al- kali* generaliter in *Macrocosmo* cuncta acida sine discrimine forbeat: *Microcosmi* tamen longe aliam conditionem esse; eo, quod acidum, quamvis morbosum, animatum tamen, & suo modo prudens magnetis instar, sit: ideoque id non festinare, nisi ad illud *Alkali*, quocum ipsi convenientia & necessitas quæ- dam intercedit. Et hanc esse rationem, quapropter lapilli can- crorum, ut & ferrum, tanquam *alkali*, singulariter acidum hypo- chondriacorum absorbeant, emendentque. ²¹ Hæc sunt præ-
cipua

[18] Hæc cap. iv.

[19] In anacæphalæosi cap. viii.

[20] Ita cap. vii.

[21] Vide plura cap. ix.

cupua *Tackenii* dogmata, quæ etiam maxima ex parte professi sunt Bontekoe, Overcamp & alii: qui tamen insuper viscidum, variorum affectuum effectorem, acido & *Alkali* junxerunt. Et, ut summam doctrinæ dicam, opinantur, *Alkali* perraro, verum & acidum, & viscidum, plerasque corpori importare ægritudines.

VI. Verum enimvero, ut dicta se habeant, mihi non tam auctores in disputando, quam rationis momenta quærenti, longe aliter, atque memorati statuerunt, videtur. Fateor equidem dictam hypothesein apprimè valere in incolas regionum frigidarum, & humidarum, ubi maxima hominum pars morbis diuturnis & obstructionibus laborat: verum vix quispiam mihi persuadebit, eam quadrare in regiones calidas seu siccas, ubi homines sæpissime morbo acuto & inflammationibus corripuntur: cujusmodi affectibus non *Alkali*, sed acido quodam, vel terrestribus, vel frigore, vel sanguinis missione, vel & alio sanguinis nimiam exæstuantis motionem cohibente, Medici non raro medicinam faciunt. Docuit quondam id Sylvius, docuerunt & alii, in malignis, in ardentibus febribus, inque aliis morbis observari sanguinem justo fluidiorem. Cæterum astipulor Sylvio, non argumentis non experimentis qualibuscunque in Medicina agendum, sentienti: quia plurima in Theoria quidem speciosa, verisimiliaque; ast in praxi, vana ac erronea, animadvertantur ²².

VII. Itaque Sylvius & Willisius, utrique seculi modo præteriti auctores longe celeberrimi, copularunt ratiocinia Anatomica cum Chemicis. Quotus enim quisque ignorat, intra sesqui seculum oppido multa ab indefessis utriuslibet artis cultoribus observata, adinventaque, quæ scientiam quantamcunque veterum fugiebant. Ex his uterque petebat, quæ ad condendam novam in Medicina philosophandi rationem

[22] Vide *Deleboe Sylvii* Prax. Med. | ejusdem libr. cap. x. §. 64.
dic. libr. III. cap. VII. §. 13. & seq. &

nem facere videbantur. Et quamquam ambo ex iisdem fontibus rationes, quas proferunt, deduxerint; tantum tamen abest, ut convenient inter se, ut potius sua cuique placita sint singularia. Uterque suos habuit, imo etiam nunc habet, sectatores. Uter utri autem, qua doctrina qua eruditione, antefendus, non meum est dirimere; sed id aliis, me doctioribus, ad iudicandum relinquo.

VII. *Sylvius* tanquam enuntiatum habet nihil in Medicina, perinde atque verum, admittendum esse, præterquam id, quod Experientia per sensus externos confirmavit. ²³ Ut autem hanc sibi quisque comparare possit, necesse esse, ut is & Anatome, & Praxi Medicæ, & Chymicæ operam navet: illi, ut singularum partium structuram, ac affinitatem communionemve, quæ ipsis intercedit, nec non contenta corporis multiplicia, addiscat: isti, ut affectiones rerum naturalium, quæ ex harum aut usu aut abusu homini, vel sano, vel ægro accidere solent, accurate & exquisitè observentur: huic denique, ut sibi naturalium vires. i. e. eorum agendi patiendique modi, atque adeo sensiles mutationum naturalium causæ, innotescant. ²⁴ Hoc triplici fonte *Sylvius* cum ea, quæ ad Physiologiam, tum ea, quæ ad Pathologiam, spectant, derivat.

VIII. Digestionem ciborum in ventriculo, non dubitat, *fermentationi* in Mechanicis assimilare. Nam cibo dentibus manso intermisceri salivam, vi fermentandi in primis referatam: posthinc cibum mansum demitti ad ventriculum, ubi reliquias alimentorum, circa ventriculi rugas hærentes, potestate fermenti dotatas, suum quoque symbolum conferre ²⁵. Exacta alimenti in liquorem albidum, beneficio *fermentationis*, in ventriculo elaboratione, dictum liquorem, chylum a Medicis appellatum, indidem per pylorum emitti in lactes: in quibus iterum fieri chyli ab alvi excrementis secretionem. In

[23] Disputat. medic. ix. §. 27.

[25] Disputat. medic. i. §. 21. &

[24] Disputat. medicar. x. §. 5. 6. | seq.

& 7.

In primis vero hoc opus contingere in intestino duodeno, ubi bilis, propter sibi adjunctum sal lixivum, & succus Pancreatis, natura subacidus, facta utpote utrorumque cum chylo mixtione, excitant blandam, naturæ nostræ amicam, effervescentiam. Quæ cum contingat, fieri insimul puri ab impuro secretionem. Hoc tendere sensim sensimque, postquam fuerit prius in lactibus omni sibi admixto chylo orbatum, ad alvum, ut foras eliminetur: illud vero a motu intestinorum peristaltico in venas lacteas, & ductum thoracis exprimi, ubi denuo id conjungi cum lymphæ: at cum sanguine, si quando ad axillarem & cavam venam pervenerit. Posthac conjunctim defluere paulatim versus dextram cordis auriculam; ubi, perhibet, de novo eis admisceri sanguinem, ab inferiore parte ad cor redientem. Mixta invicem dextram cordis auriculam subire, & ex hac contracta in dextrum cordis ventriculum propelli. Et licet istuc loci interior cordis ignis mixturam hanc accendat attenuere; tamen eam non ultimam perfectionis suæ metam attigisse: Ideoque iterum deferri per arteriam pulmonis in pulmones, ubi ab aëre inspirato temperari, ac, ut ita dicam, recreari: per venam pulmonis deinceps properare ad auriculam cordis sinistram, ac ad ejusdem loci ventriculum; ubi de integro antedictam mixturam ab igne cordis accendi, rarefieri, ac quodammodo effervesce, & tunc sortiri ultimam sui perfectionem ²⁶.

IX. Sanguinis constitutionem, quomodocunque fuerit, Triumviratui *Sylvius* acceptam refert. ²⁷ Per Triumviratum autem intelligit triplicis generis corporis humores, bilem scilicet, salivam, & succum *pancreatis*. Bilem, ratione salis volatilis & oleosi, blande partes alimentorum tenaciores incidere, quo facto has potiore fluentiam sortiri. Salivam, propter

[26] Vide disputat. medic. II. §. 14 & seq. disput. III. §. 2. & seq. disputat x. §. 44. 53. & seq. Prax. Medic. lib. I. cap. XI. §. 1. & seq. item appen-
dic. tract. v. §. 526. & Prax. med. libr. I. cap. XVIII. a §. 1. usque 6.
[27] Prax. Medic. lib. I. cap. XI. §. 3.

propter spiritum acidum & sal lixivum, ipsi admixta, magis magisque ciborum *fermentationem* promovendo, eorundemque lentorem minuendo, partes quascunque secessui reddere aptas. Denique succum *Pancreatis*, propter spiritum subacidum, quo dotatum, alimentorum tenacem naturam potentius solvere, simulque partes ipsorum maxime lentas cogere ad confluxum cum fluidioribus: quo peracto temporis vestigio ipsis perfluendi occasionem præberi. Quoties nunc dictorum trium humorum vel unus, vel duo, vel omnes insimul male constituti, toties pituitosam contingere Chyli a fœcibus alvi secretionem. ²⁸ In primis vero & salivam, & succum *Pancreatis*, utròsque inter se non dissimillimos, pituitæ producendæ esse aptissimos. ²⁹ Cæterum, peracta istorum trium humorum conjunctione, in qua sal lixivum bilis ab acido succi pancreatis & salivæ immutatur, progigni quartum; quem de proprietate convenire cum sale ammoniaco, quod etiam sui generis esse acidum, a sale volatili urinæ informatum ³⁰.

X. Quemadmodum in duodeno a Triumviratu cum Chylo, ita etiam in corde fieri lymphæ, quam naturæ subacidæ, & bilis, quam naturæ *alkalicæ*, *effervescentiam* seu ebullitionem amicam: cujus beneficio deinde, arbitratur, erumpere, seu exurgere ignem vitalem, non lucidum, sed similem ei, qui ex oleo *Therebinthinæ* & oleo vitrioli invicem mixtis oboritur. Hunc foveri sanguinis reliquiis intra dextri cordis ventriculi cavernulas resstantibus ³¹. Ebullitionem Naturæ humanæ inimicam, modo hanc modo illam febris speciem, cientem, exoriri, quoties utraque, bilis putata

[28] *Ibidem* cap. x. §. 2. 5. & seq.

[29] Append. Prax. Medic. tractat. vi. §. 39. & 40. Disput. Medic. v. §. 37.

[30] Prax. Med. append. tract. v. §. 163.

[31] Disput. med. x. §. 30. 43. 54. & 56. Prax. Med. libr. i. cap. xviii. §.

6. Append. tract. ii. §. 243. & seq. Paragrapho 16. Disput. x. scribit ignem vitalem haudquaquam more ignis foveri vel excitari, *verum deberi aut resstantibus intra dextri cordis ventriculi cavernulas sanguinis reliquiis; aut ipsi sanguini utrinque ex venis accedenti; aut utrisque simul.*

ta & lymphæ, vel alterutra, fuerit minus temperata ³².

XI. Lympham suspicatur *Sylvius* generari e spiritibus animalibus, eandemque ad glandulas conglobatas, per nervos deferri; cui ulterius acidum, ex affluente ad ipsas sanguinæ secretum, admisceri. ³³ Quamvis *Sylvius* alibi ³⁴ ingenue fassus sit, se hæere in declarando indolem ac usum lymphæ: attamen alio loco ³⁵ statuit, duplicem utilitatem corporis œconomix lympham afferre: (1) impedimento esse spiritibus animalibus, ut ne nimiam subeant consumptionem sui, & (2) ebullitionem sanguinis in corde peragendam, dirigere.

XII. Quantum vero ad spiritus animales attinet, putat *Sylvius*, generari hos e sanguine, a corde per arterias carotides in ipsam cerebri cerebellique substantiam, perlato: ubi parte sua aquosa, colando quasi per angustissimos capillarum arteriolarum poros, privari, ac nancisci qualitatem, a spiritu vini non multum abludentem ³⁶.

XIII. Acidum, cujus sæpenumero mentionem facit, existimat, sanguini arteriarum inesse; hoc non genitum in corpore, sed postmodum in glandulis certa proportionem secundum omnigenam humorum indolem ab aliis rebus modo separari. Sic in glandulis conglobatis fieri e spiritu volatili & acido lympham, in *Pancreate* e spiritu acido & oleo, succum

[32] Disputat. Medic. x, §. 55. Append. Prax. tract. x. §. 654. Ita non modo univèrse, sed potius figillatim scribit *Sylvius* de causis febrium. E. G. Prax. Medic. libr. i. cap. xxx. §. 97. & seq. scribit, febres algentes ortum suum debere succo *pancreatico* acidiori, & pituitæ satis copiosæ ac tenaci juncto: bile interim valde inerte. Ardentes febres oriri a succo *pancreatico* minus acri, & pituita modica minusque lenta: bile autem acri, oleosa & copiosa. Cardiacas febres exoriri a succo *pancreatico*, stagnando vim corrodingi nacto: præ-

sertim vero, quando fel acre concurrat, atque valida, ex ipsorum confluxu, contingat ebullitio; qua de causa tunc halitus acerrimos, versus superius ventriculi os assurgentes, id ipsum acriter mordere ac rodere. Non dissimili modo de reliquis febrium speciebus differit.

[33] Disputat. medic. viii. §. 40. & 42.

[34] Disputat. medic. v. §. 4. 8.

[35] Disputat. medic. viii. §. 62. & 63.

[36] Disputat. medic. ix. §. 28. & 29.

cum sui generis: in glandulis maxillæ conglomeratis ex acido & volatili spiritu, & oleo, salivam ³⁷.

XIV. Si quis memorata hypothetice a *Sylvio* posita sumserit, non imparatus is erit ab argumentis probabilibus, quæ faciunt ad faciendam fidem plurimarum corporis ægritudinum: Nam modo humorum, aut abundantiam, aut defectum, tametsi laudabiles fuerint: modo singulatim fellis nimiam, aut acrimoniam, lixivam aut pinguitudinem: modo succi pancreatis nimiam acerbilitatem, austeritatemve: modo salivæ, modo lymphæ, &c. quoquo pacto contractam mendam, culpabit. ³⁸ Non imparatus itidem erit, secundum hanc hypothesein, suum cuique affectui remedium adornare. Scilicet si ejus virtutes habuerit perspectas, & dosin, & tempus administrandi, observaverit: incassum alias, me judice, quæviscunque medicamenta ornabit. Sed quantopere in his, in quibus tamen cardo curationis vertitur, plurimorum scientia vacillet, non meum est indicare. Utinam hæc arte determinarentur? Arbitror enim horum cognitionem universis morbis salutarem, & fore, ut exinde Medicorum honor in dies increbrescat. Sed quis multorum præjudicatas opiniones, & negligentiam, e vita sustulerit? Eorum nempe, qui putant cognito morbo ejusdemque causa, nullo negotio remedium inveniri posse: verum hoc est, quod curatione ægri demonstrandum est. Quis nostrum non ingenue confitetur medicos, quamvis morbum cognoverint, fluctuare sæpe animo, quando ægris remedia præscribunt: & id potissimum ob rationes jam jamque allatas. Verum mitto hujus seculi errores, quos, spero, alios, me doctiores, diligentia correcturos; auctoritateque, ac experientia, roboraturos. Sed mihi jam satis superque scripsisse videor de *Sylvii* hy-

[37] Disputat medic. viii. §. 48. 53. 54. & 58.

[38] Method. med. libr. i. cap. xvii. §. 13. & seq. Prax. med. libr. i. cap. xi. §. 7. & seq. Quid, quod *Sylvius* ejus

modi argumenta passim in libris suis affert. Supervacaneum ergo duxi laborem, si huic operi plura inseruerim: siquidem auctor cum plerisque medicis recentioribus versatur.

hypothefibus ; commemorandæ fupersunt *Willisii* hypothefes, quas me hac Differtatione daturum promifi.

XV. *Willisius* ftatuit in homine revera duas, natura diftinctas effe animas: alteram intelligentem, incorpoream, immortalem: alteram corpoream e fanguine vitali, & fpirituum animalium congerie pariter, conflata effe. Hanc illi loco fubjecti, cui inhæret, infervire, &, quamvis corporea per univerfum corpus diftributa, tamen rationalem animam fedem occupare in phantafia; hanc vero collocatam effe in medulla cerebri. ³⁹ Verum, quoniam multa multi de natura animæ humanæ, quatenus ea fingularis, & a brutorum animalium anima fit diftincta, philofophati; mittam itaque illam, at conferam me ad hujus, de qua peculiarem edidit tractatum, indagationem.

XVI Animam beftiarum corpoream, opinatur *Willisius*, conftare e duplicis generis initiis: unum flammæ non diffimile, ortum e fanguine ducere: alterum lucidum, in cerebro inque nervis glifcere. ⁴⁰ Hujusmodi animam per univerfum corpus, fenfit, effe extenfam, naturæque effe igneæ; vel halitum, flammæ fimilem. ⁴¹ Hanc primordia generis ducere e femine genitali, in quod eam nondum accenfam, tanquam atomorum fubtilium congeriem, reconditam effe: quam deinde, pofteaquam focum nafta eft idoneum, vel a parentis, vel geftantis, vel incubantis anima, velut flamma de flamma, ante jacta corporis fundamenta, accendi; hinc micare, & fe paululum explicare. Eam poftea conceptus telam exordiri, & materiam agitare opofitam, & accendere, & fuo quamque partem ordine difponere. Eam porro adaugefcere in dies, paremque evadere corpori, a fe efficta. ⁴² Conftare itaque naturam animæ brutæ, opinatur, e particulis ejufdem materie, ut corpus; hoc tamen difcrimine, quod illi fint felectæ, sub-

[39] De anim. brutor. part. Phyfiolog. cap. vii.

[40] Libr. de fang. incalefcentia.

[41] De anim. brutor. part. Phyfiolog. cap. ii.

[42] *Ibidem*. cap. v.

subtilissimæ, maximeque agiles; huic vero crassiores, &c.
⁴³ Præterea hanc animam cujusquemodi corporis mixtionis, & connexionis esse vinculum: hanc id ipsum corpus, tanquam Sal, a putredine vindicare. Namque flamma animæ inter-
 stincta, seu accensione & motu particularum subtilium cessante, confestim, ait, corporis compages dissolvi. ⁴⁴ Non modo bestiis, verum & insectis suam quibusque animam esse igneam, asseverat; quoniam vitæ accensæ ergo, copia aëris, tanquam ignis pabulum, ipsis sit opus. ⁴⁵ Porro singulare innatumve in hac anima esse, tueri se a cujusmodicunque injuriis: dein speciem suam propagare. i. e. sobolem, seu alias animas.

XVII. Quantum vero ad effectus spectat, dependere eos, putat, a flamma animæ brutæ, plurifariam aut aucta, aut imminuta. In ira inque indignatione eam modo immani excandescere: a gaudio pene extingui: suffocationis autem periculum subire, prout omnifariam, vel subito timore, vel tristitia perculsa, periclitetur. Quid? quod & ipse corporis habitus ejusmodi flammam omnimodis immutare potis est. Etenim in temperamento frigidiores, hydrope, leucophlegmatia, &c. propter sanguinem nimis aquosum, flammam non nisi exiguam, inconstantem, proinde quasi fumo & vapore esset obruta, emitti: interdum vero sanguinem, ob abundantiam sulphuris, in totum accendi: exempli gratia in temperamento cholerico, & intemperie febrili. Ex dictis exemplis concludit, prout flammæ vitalis accensio varie alteretur, ita etiam particulas lucidas, ab eo ortas, seu spiritus animales, diversimode fulgere. Neque oblivione conterendum est, aliquando ipsos spiritus animales, non satis lucidos ac aëreos esse: verum moleculis peregrinis, salinis nempe, ut chalcanti, ut nitri, vel aliis nubilosis, infici: cujusmodi deinde sensibiles species deformare, & motus inordinatos excitare: atque

[43] *Ibidem.* cap. i. i.[44] *Ibidem.* cap. v.[45] *Ibidem.* cap. i. i. i.

que adeo causam esse, ut tota anima subinde varias subeat mutationes, speciesque induat alienas; ceu in mania, melancholia, &c. sæpe usuvenit ⁴⁶.

XVIII. Duplicis generis, sensit *Willisius*, bestiis notiones esse: alias enim esse ingenitas animæ, alias aliunde acquisitas. Illius generis appellari vulgo instinctum naturalem, quo ducunt animalia bruta impelli ad conservationem sui, & ad propagationem sui generis; hinc ad famem, frigus, &c. tollenda jugiter conniti, exquirereque ea, quæ sibi, ut comoda, congruunt; aut amoliri summopere ea, quæ his contraria sunt: inde coitum appetere, nidulari, ovis incubare, & similia, tum ad generandum tum ad nutriendum foetum necessaria, peragere. Acquisitæ autem notiones bestias fieri consortes, si quando sensibilia earundem animabus imprimuntur. Non statim, cum in lucem venerint, eas se præbere dociles, sed tum demum, quando cerebrum & ejus appendix non amplius humida, partem animæ lucidam obscurant; quapropter hoc tempore factæ sensationes obiter modo impressæ cerebro, confestim denuo oblitterentur. Verum enimvero, si contra, ac memoravi, cerebri fuerit constitutio, & spiritus animales satis lucidi, objecta externa, ad sensuum organa delata, his quidem cujusdammodi impressiones importare, quas nequaquam in his perstare; verum ratione continuatæ spirituum animalium seriei, introrsum versus corpora striata transmissas, *sensorium* commune afficere; indidem ulterius ad corpus callosum, & ab hoc rursus ad cerebri corticem, pertingere, ac ita animæ perceptionem rei sensæ inferre; cui vestigio temporis succedere imaginationem, atque ejus typi relicta vestigia constituere memoriam ⁴⁷. Ex hisce positis deducit *Willisius* argumenta & causas omnis generis capitis morbos efficientes. Mirum, quanta series rerum sententiarumque sit? atque ut ex alio alia necantur. Nimium me oporteret in scri-

[46] Hæc e cap. v. dictæ partis Phylol.

[47] Vide cap. vi. ejusd. part. ubi auctor copiose hæc disputat.

scribendo esse, si singula attingere vellem ⁴⁸.

XIX. Fermentationi, ducit *Willisius*, complura, quæ in animalium corporibus oboriuntur, esse adscribenda: quinimo eam ipsam multum pollere ad omnimodam corporis tam sani quam valetudinariæ constitutionem. Per vocabulum *fermentationis* significat quamcunque ebullitionem turgidam, quæ in corpore naturali sponte, a particulis istius varie agitatæ, concitatur. Hanc operationem vero neutiquam in re observari, nisi adfuerint particulæ dispares sui atque dissimiles, in aliquo humido congregientes. ⁴⁹ Superfedebo his, quæ longe lateque de utilitate ac potentia hujus in Mechanicis differunt: ea tantum proferam, quæ ad corpus humanum pertinent.

XX. Hominem, arbitratur, non modo ratione fermentorum nasci, nutririve, verum etiam mori: quemlibet enim morbum virtute cujusdam fermenti suas excitare tragœdias. Quid? morborum quoque curationes *fermentationis* ope Naturam moliri. Etenim in tuenda aut recuperanda hominis sanitate, & medici, & cœnopolæ parile propemodum esse officium. Sanguinem enim, & reliquos corporis humores perinde ac vina, oportet in æquabili temperie, æquabilique *fermentationis* motu servare. In hoc enim consistere bonam valetudinem: ægram vero, si quando dicta humorum motio, aut minor solito, aut major, fuerit. ⁵⁰ Et, ut prima vitæ initia attingam, sensit *Willisius*, ea originem suam spiritui in corde, velut puncto cuidam fermentanti, debere. Hujus cordis fermenti instinctu, seu occurso, sanguinem impetuose effervesce. Proindeque sanguinem a *fermentatione*, seu

[48] De his vide part. II. quam *Pathologicam* appellat, in qua tractat morbos, qui ad animam corpoream, ejusque ad subjecta, cerebrum utpote, & genus nervosum, spectant, ut Cephalalgiam, Apoplexiam, Maniam, &c.

[49] Vide cap. I. de Fermentat.

cap. III. hoc modo dictam operationem definitione declarat. *Fermentatio est modus intestinus particularum principiorum cujusvis corporis, cum tendentia ad perfectionem ejusdem corporis, vel propter mutationem in aliud.*

[50] *Ibidem.* cap. V.

seu accensione, quam in cordis sinu patitur, quam plurimis spiritus salis & sulphuris particulis, e laxata compage erumpere nitentibus refertum, non sine tumultu insigniter turgescens, per vasa deferri. Nec cordi tantum, sed etiam plerisque interaneis, inesse peculiare fermentum, cujus adminiculo omnis generis humorum, per vasa postea colandorum, perfectionem fieri. Ventriculi plicis, autumat, inhærere fermentum acidum, cujus beneficio esculenta mutantur in chylum: quem propter particulas sulphureas cum salinis dissolutas, fermentoque acido commistas, colorem nancisci lacteum. Quod vero tale ventriculi fermentum a liene stomacho inspiretur, multum addubitat: quia Anatome non monstrat viam, qua id eo usque ad ventriculum pertingere possit. Attamen, ne splen habeatur tanquam viscus ignobile, ut ita nonnullis visus est, ratum habet, eum, velut promptuarium terrestris, & limosæ partis, esse considerandum. Inde hanc, postquam fermenti naturam sortita, vicissim ad sanguinem, effervescendi gratia, amandari. ⁵¹ In sanguine vero, quem statuit, sulphure, sale, aqua atque terra, compositum: vel, quem habere particulas spiritus instar valde agiles ad calorem & motionem; nec non molles, & teneras ad corporis nutricatum, idoneas, ⁵² inveniri du-

[51] *Ibidem.*

[52] Libro de febribus. cap. 1. Spiritus esse subtilem, & maxime volatilem sanguinis portionem. Horum particulas nunquam non expansas, & avolare nitentes, cæterorum, quibus obvolvuntur, corpuscula crassiora exagitare, & in continuo fermentandi actu continere. Sulphur copiose sanguini inesse, apparere ex hoc, quoniam non modo alimentis pinguibus assatim vescimur; verum etiam, quoniam nutrimentum, quod partes corporis solidæ a sanguine accipiunt, sulphure, vel pinguedine cumprimis refertum est. A

dissolutione hujus sulphuris, sensit, rubicundum sanguinis colorem oriri. Sælem inprimis vero volatilem, sanguini inesse, evincit gustus: item destillatio. Terram insuper eidem esse admixtam, probat, quia est humor crassus, & spissus: eandemque sanguinis subtilitati nimie moderari, ac præproperam hujus accensionem inhibere. Fluxionem sanguinis dependere ab aqua ipsi admixta. Hanc, ut ne sanguis stagnet, impedire: ideoque causam esse, ut hic debite circuitum per vasa absolvat; & quod superest, nimium sanguinis calorem attemperare, adustionemque restinguere.

Præ-

duplicem fermentandi actum : alterum naturalem , præter modum naturæ alterum. Naturalis est , quando rite citra ullam molestiam perficitur : præter Naturam ex adverso , quando sanguis , ultra modum effervescit , & turgescendo rarefactus , vasa distendit , pulsum celeriores concitat , & velut liquor sulphureus incensus calorem adurentem quaquaversum demittit. Trifariam autem præcipue sanguinem præter naturam effervescere : sive enim ei aliquod extraneum , ipsi dissimile , vel extrinsecus corpori illatum , vel intrinsecus a vitiis quibusvis visceribus , suppeditatum , permisceatur : sive principium quoddam , sanguinem constituens , ultra temperiem naturalem , efferum evaserit : sive tandem ei a causa morbida qualiscunque liquoris coagulatio inducatur , ac ita particulæ crassiores a tenuibus secernantur ; quomocunque memoratorum aliquid evenerit , actutum id causam esse , ut sanguis solito magis effervescat , & naturalis corporis status perturbetur ⁵³.

XXI. Sanguinem existimat *Willisius* , esse animatum , & vitam ejus ab cujusquemodi incendio dependere : quinimo ipsam vitam esse speciem quandam flammæ , ab ipso conceptu in humore genitali depositæ ; quam deinceps a calore materno exsuscitatam , incipere paululum gliscere , micareque , & ad sanguinem , quoad animal ætatem degerit , commorari. Non adeo stupidum aliquis credat *Willisium* , ut statuatur sanguini flammam lucentem , ut ea igni culinari , vel candelæ , vel simili inflammatae materiæ , est , itidem inesse : verum potius *Willisius* persuasum habet , eam , quoniam tenuissima , forsan sub forma fumi , vaporis , &c. sanguini præesse ⁵⁴.

Quid?

Præterea comparat sanguinem cum vino , ratione effervescendi vel fermentandi actus : quem , sensit , utrisque esse familiarissimum. Quin etiam illum lacti comparat , ratione cujusdammodi formæ , coagulationis , seu alius , quoquo pacto institutæ , partium utriusvis

discessionis.

[53] *Ibidem* cap. II. confer etiam cum dictis cap. I. part. pathol. de anim. brutor.

[54] Vide tractat. de sang. incallescencia.

Quid? quod calor & motus sanguinis intestinus a duobus deinde dependant: nempe (1) a peculiari ejus constitutione, quam esse in hoc sitam, ut sanguis, quia scatet principiis actuosis, ut spiritu, sale & sulphure, in vasis suis, non fucus, ac vinum dolio inclusum, sua sponte turgescat; (2) a fermento, cordi insito, quod liquorem, sinus ejus pertranseuntem, efficienter rarefacere, ac cogere eundem, ut effervescens quasi cum spuma corde exiliat⁵⁵.

XXII. Præter hæc, statuit, vasa feminalia & partes genitales fermento turgere adeo, ut nihil supra. Videri enim sibi, ait, heic locorum spiritum, sal & sulphur, simul compacta, summeque attenuata, in semen, velut in *Elixir* nobilissimum, redigi. Actuosa hujusmodi principia, non tantum in utero pro foetu efformando fermentescere; sed etiam juxta ac vividum fermentum, universo sanguini, ut volatilius fiat, & acrior effervescat. inspirari. Hoc fermento itaque rite se habente, in foeminis faciem colore florido suffundi; nec non, ob luxuriantem sanguinem, singulis mensibus necesse habere sanguinis ex utero profluvium. Eandem esse virorum conditionem, quibus ratione fermenti seminalis esse plurimum caloris, vocem sonoram, pilorum in barba inque inguine eruptionem. Deficiente vero, seu depravato ejusmodi fermento, in utroque sexu observari pallorem, anhelationem, &c. & viros fieri plurimum imberbes⁵⁶.

XXIII. Spiritus corporis, censet *Willisius*, generari e sanguine, & quidem ex ejus purioris sulphuris portione. Hanc intra *corticalem* cerebri cerebellique partem a sanguine secerni, similiter fere, ac spiritum vini; quem destillando per poros spongiæ, alembico impositæ, pertransire, ac ita subtiliorem indeptare naturam. Neque vero constrictiori cerebri nervorumque compagi solum, spirituum confectionem esse tribuendam: sed in cerebro liquorem subtilissimum, spiritum puta, e sanguine extillatum, fermento quodam imbui: quo
ad-

[55] Libro de febr. cap. 11.

[56] De fermentat. cap. v.

[57]

admixto eum volatiliorem reddi, atque adeo ad motus sensationisque munia obeunda magis idoneum. Cerebrum namque abundare sale volatili, cui spiritus acuendi attenuandive virtutem esse insignem. ⁵⁷ Procreatorum, tali, ut dixi, modo, spirituum, e sanguinis flamma emissorum, lucis radiis similium, ingentem copiam in meditullio cerebri in futurum animæ superioris usum asservari: sufficiente interim portione, e summa hac corporis regione in medullam oblongam, & spinæ dorsi medullam, & deinde in nervos, inque eorundem propagines, blande scaturiente, hosque insimul agitante, &, ut tensi evadant, inflante. Quin etiam spiritus, ubertim e nervorum sinubus exundantes, musculorum, membranarum, &c. fibras *nerveas* subire: adeoque causam esse, ut hæ propria, sine medio interveniente, constituentur sensus ac motus organa. Bifariam autem spiritus rerum suarum fatagere: introrsum, cum officium erga sensus: a foris, cum erga corporis motionem, conservent ⁵⁸.

XXIV. Per sæpe *Willisius* mentionem facit liquoris nervorum, spiritibus animalibus vehiculi loco inservientis. Hunc originem ducere, judicat, a sanguine, cerebri cerebellique oras exteriores, irrigante, ipsisque instillato: unde, caudicem medullæ trajiciendo, leni postea scaturigine per totam systematis nervosi compagem diffundi. Hujusmodi laticem autem re vera, & cerebro inesse, & nervoso generi, apparere ex hoc, quod spiritus animales, jugiter manantes, sint contigui: quod tendonum, partiumque nervosarum seu vulnera seu abscessus, exsudent ichorem tenuem: quod, si catuli cujusdam nervi majores ligentur, hi paulatim intumescant; quæ omnia accidere, arbitratur, ratione liquoris, nervos permeantis. Addatis his, quod si nervi, novissime discissi, extremitati admoveatur charta bibula, ea humectetur istic loci. Munus hujus laticis esse, vehere spiritus, & varios spirituum, in

[57] *Ibidem* cap. II. & v.

[58] De anim. brutor. part. Physio-

| log. cap. IV.

in usum sensus & motus, *schematismos* referre: posthæc eundem conferre ad nutriendum corpus. Verum, antequam hic liquor ad nutritionem aptus sit, necesse esse, ut ei admisceatur aliusmodi humor, quem ubique fere e Massa sanguinis per arterias deponi. Hos geminos humores, postquam utrimque commixti, constituere liquorem vere nutritium: hunc deinde partibus accrescendis debita proportionem ac mole conjungi: vel spatiosa, propter jugem particularum exhalationem, decidua, interposito suo continuo explere: in hisce duobus namque nutritionis opus cum maxime consistere. Ut ut nutritio fuerit, primatum tamen conferendum esse, censet, liquori nervoso: hunc, propter subtilitatem, & spiritus, quibus abundat, liquorem arteriarum, natura sua inertem crassioresve, informare, reddereque accommodum nutritui. Constare enim inter Medicos, succo nervoso aut deficiente aut depravato, sin ullam, perversam minimum, in corpore oborituram, nutritionem ⁵⁹.

XXV. Ut corporis motionem *Willisus* clare exponeret, postulat, ut duæ positiones sibi concedantur; nimirum plus spirituum animalium, vel particularum impellentium, intra fibras tendinum, quam carnis, hospitari: deinde fibris carneis aliusmodi particulas, ac in tendonum fibris, esse infinitas. In motu itaque corporis vel musculi alicujus, spiritus animales, ad instinctum cerebri cum nervis communicatum, e fibris tendonum in carneas, erumpere, profligare; & cum inibi inveniant alius generis particulas, a sanguine suppeditatas, conjunctim protinus effervesce. Quod cum contingat, fibras musculi carneas, laxas alioqui, & poris abundantes, infarciri, ac quodammodo corrugari, hinc sequi ejus musculi contractionem. Qua finita, spiritus superstites, quorum natura etiam nunc sincera est, redire in fibras tendinum. reliquis interea particulis intra carnem relictis. Harum dispen-

[59] Vide Cap. I. de febrib. De cerebri Anatom. cap. XIX. & XX. unde hæc, quomodocunque fuerint, excerpti.

pendium sanguinem ; at illorum , nervos , refarcire. Et licet ingenue fateatur , se magnum opus omnino & arduum conari , si indicare dictarum particularum naturam , si declarare causam , qua eæ ipsæ ad motum impelluntur , & denique si definire rationem vel modum contractionis musculorum , moliatur : non dubitat tamen se omnes exorpturum difficultates , si permittatur sibi ponere , nervorum spiritus salinæ indolis , & particulas laticis in musculis inhabitantes , vel nitro , vel sulphure , esse refertas ⁶⁰. Hujusmodi duplicis generis particulas , ad nutum animæ , quoscunque corporis motus ad eorundem normam dirigentis , effervescendo vel ebulliendo coire ; perinde ac spiritus complures , Chémica arte parati , vel invicem mixti , vel rebus solidis diversis admixti , parilem effervescendi actum edere solent. Quemadmodum in horum , ita etiam in illorum conjunctione , autumat , fieri repentinam partium subtilium eruptionem , a quibus postmodum inflari musculos , contrahique ⁶¹. Contractis enim , breviatisque fibris musculorum carneis ; quia ejusmodi particulis adimplentur , eos tumescere , ac ad omnimodam motionem esse accommodatos. Porro , contractis quoquo modo musculis , spiritus , nervos influentes , a fibris membranaceis , carnosas ubique decussatim secantibus , desistere : quare etiam musculos , quia istiusmodi fibræ membranaceæ exinanitæ vel laxatæ sunt , facili negotio posse distendi ; relaxatis autem musculis , spiritus modo dictas fibras denovo subire , implere , & , quo melius carne stringant , breviores reddere ⁶². Hæc de naturali partium quarumcunque corporis motione. Vitiose autem habere se eandem , si memorata spirituum eruptio , *explosionem* vocat , haud ab artèriarum sanguine , fibras musculorum undique interfluente ,
verum

[60] Etenim nisi aliquis ejuscemodi particulas posuerit , vix fore , putat Willisius , ut aliquis mentem suam de affectibus spasticis , &c. verbis explicare possit. Vide cap. xv. Part. Pathol. de

anim. brutor.

[61] De morb. convulsiv. cap. r.

[62] Plura inveniet. B. L. i. in libr. de motu musculor. pag. 33. & 34. edit. Wetsteinian.

verum a cerebro cum liquore, nervos irrigante, descendat; & dein juxta horum origines, medios processus, plexus, extremitates, sibi certos terminos constituat. Nullum enim sibi dubium esse, ait., quin particulae diversae, & vi quadam e sanguine erumpentes, una cum succo nervoso instillentur cerebro. Has postea in nervosum genus detrusas spiritibus inibi contentis accrescere, iisque constitutionem spasticam inferre. Scilicet, spiritus dicto modo contaminatos, intra nervorum truncos, vel intra fibras membranaceas, musculis intertextas, vel inter plexus nervosos, hospitantes, aut gravatos ob nimiam plenitudinem, aut data quaqua occasione exagitatos, irritatos, cogi excutere copulam suam; & tum particulas elisas a se mutuo discedentes, partes continenter valde inflare, adeoque convulsionem concitare. Neque vero omnes convulsionum species a capite solum, verum quaedam originem ducere a nervorum finibus. Luculenta enim hujus asserti exempla observari in splenis, uteri, renum, &c. affectibus, in quibus itidem corpus convulsione bifariam, ob irritationem videlicet, & ob copulam dissimilem particularum explodendarum, torqueri. Si liquor nervosus fuerit penitus vitiat, fieri convulsionem continuam: intervallis vero redeuntem; si materia morbida, finita accessione, de novo collecta, nervoso generi iterum debita portione immisceatur. Igitur prout materia, aut stasis, aut instabilibus, temporibus fuerit congregata; ita etiam periodos affectus reciprocaturas ⁶³. Pulcherrime quidem istiusmodi ratiocinium a *Willisio* excogitatum est, sed belle, sed melius, haberet se, si constaret inter nos de tanta, quantam ipsis affinxit, spirituum animalium & sanguinis arteriarum discrepantia, de actu effervescendi, & subita particularum, maxime subtilium, in fibras musculorum, irruptione. Reliqua omitam, ne ego videar Viro spectato, ejusdemque sectatoribus adversari.

XXVI. Febrem, *Willisius* censet, esse inordinatum sanguini-

[63] Vide libr. de morb. convuls. | 37.
cap. VI. & VII. de motu muscul. pag. |

guinis motum, & sanguinem nimio opere effervesce. Si in sanguine aut spiritus aut sulphur nimis attenuatum ac effertum, cætera principia superemineat, causam hoc esse, ut sanguis continuo effervescat, i. e. ut febres continuæ oboriantur. Sin vero aliquid diversum sanguini confundatur, cujus particulæ tamdiu ebullitionem cient, donec vel subactæ reddantur aptæ mixtioni, vel foras excernantur; esse id causam, ut febres, vel statas periodos observent, vel earum accessiones aut anticipent, aut succedant sibi tempore incerto. Febres hæ, cujusquemodi sint, a Medicis appellantur intermittentes. Intermiſſionem autem oboriri, existimat, quia materia morbida uno accessu omnis difflatur; quamprimum vero de novo alia, in debita quantitate accumulata fuerit, iterum aliam febris accessionem sequi, necesse esse. Quod vero typi non sint uniusmodi, causam esse, putat, diversam sanguinis constitutionem; dum a temperie naturali degenerans consequatur modo acrem, modo acidam, modo austeram qualitatem. Cujusmodicunque ea fuerit, tamen non oblivioni tradendum esse succum alibilem; quem non ita pridem in sanguinem advectum, plus aut minus crudum, in materiam citius aut tardius ad fermentandum idoneam, perverti. Hinc typorum varietates, sentit, esse deducendas⁶⁴. Sunt quidem Willisio multa artis theoremata, in tractatu de medicamentorum operationibus, ubi insimul complures morbos omni cogitatione pertractat: at enimvero, quia hæc cum illis, quæ modo perscripsi, conveniunt, derivantur enim ab eodem fonte, ea de causa his supersedeo.

[64] Pervolve libr. de febr. cap. III. & seq.

DISSERTATIO XXIV.

DE

*Medicis , qui ex institutis præceptisque Matheſeos ,
quid in homine fieri ſoleat , ratiocinantur.*

I. **E**ſt hoc in more poſitum inſtitutoque auctorum , ut ii , qui de re aliqua diſſerere volunt , prius verbum , quænam ei ſubjecta ſit notio , definitione declarant : ideoque , ut intelligatur quid ſit mathema , de quo animum induxi hoc loco ſcribere , indicabo obiter , Mathema ſignificare quidem quamviſcunque diſciplinam : per excellentiam tamen Mathematica ſeu ſcientias Mathematicas fuiſſe nominatas , Arithmeticam , Muſicam , Geometriam & Aſtronomiam. Addatis his alias , ex dictis quaternis , quæ a poſterioris ævi ſcriptoribus quadrivium vocabantur , ortas ; ut Architecturam , Staticam , Mechanicam , Opticam , Gnomonicam , &c. Eadem ratio eſt vocabuli Mechanices , quod notat generaliter artem , quæ ingenio & manu ſimul exercetur : per eminentiam vero ſcientiam , ſecundum Mathematicorum & Phyſicorum rationes , efficiendi machinas , & organa admirabilis effectus ^{1.} Mechanicum Boerhavius appellat , qui non modo callet dicta conſtruere ; verum qui corporum vires ex mole , figura & velocitate , vel aſſumptis , vel obſervatione deprehenſis , calculo æſtimat Geometrico ^{2.} Proinde , niſi aliquis Geometriæ præceptis initiatus , nunquam is evadet magnus Mechanicus. Et , ut ad ſtudium Medicinæ deveniam , Geometria

[1] Vide lexica Hofmanni & Reyheri. | dit , eaſque poſtea ad varios uſus appli-
Hofmannus Med. Rat. ſyſtemat. tom. I. | cat.
in præf. Mechanica eſt motuum ſcientia , | [2] Ita Boerhavius in Oratione de uſu
quæ eorum naturam , cauſſas ac leges tra- | ratioc. Mechan. &c.

tria est illa necessaria scientia, quam & Hippocrates³, & Galenus⁴, sectatoribus suis tanquam requisitum scitu maxime necessarium suaserunt. Quis enim ignorat, ii, qui Mathematici vocantur, quanta in obscuritate rerum, & quam recondita in arte, & multiplici subtilique versentur? quo tamen in genere, vel Tullii ævo, ita multi perfecti homines extiterunt, ut nemo fere studuisse ei scientiæ vehementius videatur, quin, quod voluerit, consecutus sit⁵.

II. Equidem non diffiteor Mathematicos, qui in Astrologia vel Genethliologia, vel in aliis hujusmodi divinationibus, male horas collocarunt, male quondam audivisse, eosdemque crimine Imperatores quosdam damnasse⁶. Quippe illi præceptis disciplinæ abutebantur, perinde ut olim aliqui Magi, Philosophiam profitentes, qui cum nimis subtiliter studium Sapientiæ evolvere conarentur, superstitione eam contaminarunt. Verum eos, qui rationibus & præceptis mathematicorum ad explicandam rerum efficientiam tantum utun-

[3] In epistola ad Theſſalum filium. Ubi memorat Geometriam & Arithmetica non modo in omnigenis hominum negotiis, verum etiam in Medicina, ex usu esse. Namque illam maximæ utilitatis esse, in articulorum, ossium, &c. membrorum situ cognoscendo, inque luxati membri restitutione; hanc vero in omnis generis febrium natura, ac circuitibus determinandis.

[4] De libris propr. cap. xi. confitetur se a patre, ab avo & proavo ad omne humaniorum disciplinarum genus instructum. Et cap. v. de ord. libr. tuor. narrat, se, posteaquam ad xvii. ætatis annum pervenit, & liberalibus disciplinis innutritus, monitu infomni patris, ad Medicinam applicuisse, atque hanc Philosophiæ conjunxisse. Et talem, inquit, meam felicitatem, quamquam majorem etiam redderem, quod citius meliusque reliquis omnibus, quacum-

que docebar, discerem: nisi tamen per universam adeo vitam in illis Medicina, Philosophiæque theorematibus me diligenter exercuissem, nihil præclarum excellensque eram consecuturus. Quapropter mirum non est, in tanta hominum multitudine, qui in Medica & Philosophica exercitatione, studioque versantur, inveniri tam paucos, qui recte in illis profecerunt.

[5] Ita Cicero libr. i. de oratore.

[6] Dioclet. sc. & Maxim. vide Cod. libr. ix. Tit. xviii. §. 2. Cæterum, artem Geometriæ discere atque exercere publice interest, eadem lex testatur. Item Cod. libr. x. Tit. lxiv. §. 2. Mechanicos, Geometras & Architectos, & eos, qui aquarum ductus, & inventos modos docili libratione ostendunt, Imp. Constantinus & Constans immunitatibus donarunt.

tuntur, omni laude esse dignos, neminem, puto, præter eum, qui eruditorum mathematicorum pulverem nondum attigit, inficiaturum.

III. Ex medicis primus Cassius, quem Celsus, 7 æqualis illorum temporum, vocat ingeniosissimum seculi nostri medicum, Geometrarum more conatus est explicare, quare ulcera rotunda cæteris difficiliter coalescant? Attulit scilicet figuram angularem & rotundam tanquam argumenta ad sententiam suam probandam. In illa enim partes, sibi viciniores esse, quam in hac, in qua omnes partes æqualiter a centro distant: difficiliorem proin hic fieri labiorum vulneris ad sese accessionem 8 cicatricisque coitionem. Cur motus hominis recti ei non vertiginem inferant, sed circulares in gyrum cursus, causam hanc esse. *Rectos motus, scribit, non prohibere materiae transpiratum, circulares vero non permittere eam difflari, irruente nimirum cum turbinis impetu aëre & transpirationem inhibente. Adde quod motui corporeo respondet ad unguem circularis in nobis humorum motus. Hi namque cum corpore simul circumacti, occlusa perspirandi via, ob rationem memoratam, postquam motus causa quiescit in orbem, jam tum moveri incipiunt: unde talis motus in causa est, cur humores præter naturam aliquid concipiant, ac representari credant 9. Quæstionem etiam habet de accessibus febris, qua de causa videlicet in universum fere extrema frigore capiantur? Rationem esse, ait, quia humores eo confluunt, ubi motus initium extat: id autem in mediis viscerum penetralibus consistere 10. Cæterum culpat passim adstrictionem nimiam, aut perspirationem corporis impeditam, aut nimiam spirituum motionem 11.*

IV.

[7] In Præfat. libr. 1.

[8] Hæc e Probl. 1.

[9] Problem. xxvii.

[10] Ita ratiocinatur Probl. vii.

[11] Sic Problem. lxxvii. qua de causa in febrientibus alteretur pulsus, hanc affert rationem. Nimirum, quoniam spiritus innatus, quum naturali &

symmetro statu, redundat, & a calore interiore dividitur, tenuaturque, ac levitatis occasione concitam acquirit celeritatem; non pulsui tantum, sed & ipsi respirationi, alterationem inducit. Et Probl. lxxii. cur in Cholera convellantur contrahanturque, & refrigerentur extremæ corporis partes, atque pul-

IV. Post hunc jacuit ratiocinium Geometrarum diutissime, aliis sectis in Medicina interea primatum habentibus: adventu autem Viri incomparabilis Cartesii seculo haud pridem elapso exorti, id reviviscere cœpit. Hujus e Physica postmodum multi medici, ut Regius, le Grand, Craenén, Broekhusius, Waldschmid, &c. complures hypotheses in Medicinam transtulerunt; easdemque cum variis, quæ ad rem pertinere videbantur, tam Galenicorum quam Chemicorum decretis, copularunt. Hinc orta nova Medicinæ rationalis facies. Inter alia tamen, quæ medici a Philosophia Cartesii mutuati sunt, eminet decantata illa Mundi Materia subtilissima. Hanc, statuit, universum mundum perfluere, adeoque non inepte vocabulo animæ Mundi nuncupari: hanc, ne uspiam vacuum esset, omnes omnium corporum poros adimplere. Quandoquidem autem horum natura non uniusmodi, sed tum amplitudine tum figura, diversa sit; necesse itaque esse, ut illa etiam aliis atque aliis particulis referta, quæ omnis generis poros explere possit: sin vero pori alicujus rei ita comparati, ut materia subtilis eos difficulter, aut plane non, penetrare valeat, immensam tunc rerum luctationem seu agitationem oboriri; quæ prout omnifariam, aut mitis, aut valida, aut brevis, aut diuturna, ita quoque omnimodam sortiri nomenclationem. Inde varios fermentandi, effervescendi, putrefaciendi, &c. actus, quibus corpora omnimode, aut conjunguntur, aut alio quoquo pacto

pulsus adsit obscurus? fieri hæc ratiocinatur, per spiritum impetu elatum, propter tenuitatem partium, qua ventriculus esse præditum. Et, quia hujus spiritus sit oppido calidus, idcirco eum latenter diffilari: &, quod consequens est, dictas partes torpore affici; ea autem torpere, quæ spiritus vehiculo priventur. Extrema porro refrigerari, contrahique propterea, quod in istis calidum nativum ad ventriculum, ob

illius partis tenuitatem, commeet. Et Probl. LXXIX. insanorum deliria accidere, ait, quoniam spiritus animalis propter impedimentum, & obstructionem pororum, qui in partibus, memoratum spiritum conficientibus, sunt, angustum inveniat transitum. Quin etiam *Cassius*, ut mentem suam explicaret de variis corporis affectibus, in quibusdam problematibus, usus est spiritu, calore vel frigore.

cto alterantur, vel immutantur, originem capere. Latissime proinde patet, quod hæc sit causa princeps extraordinariorum effectuum, in animantibus non solum, verum etiam rerum in universitate, obortorum: atque adeo putant ejus sectatores, eandem tanquam dominam omnium rerum habendam. Posita pororum differentia, conficitur ex hac, suum cuique rei esse ætherem. Alium metallis, alium lapidibus, alium frumento, &c. esse. Quippe particulæ materiæ subtilis, quæ v. g. in Auro insunt, nesciunt eadem ratione aliorum hospitari. Et, ut pressè loquar, proferam verbi causa sanguinem, cum quo, putant, materiam subtilem communicare variam *diathesin*. Ab ipsa, quos reditus, quæ impendia sanguis faciat, esse ac fieri: eamque, quia vel ferit & furit, vel rodit & perfodit, sanguinem & quidem floridum ejicere¹². Quæ cum ita sint, liquet inter nos positionem materiæ subtilis, cumulare & Physicam, & Medicinam ratiociniis omnimodis¹³.

V. Celeberrimus *Craanen* præter dictum ætherem, ad exponendos varios corporum affectus, sæpissime commemorat corporis animalis poros, ex quibus alios, statuit, foris intro, alios vero intus foras, spectare; per illos aliquid rarefactum in corpus vel partem ejus mitti, per hos vero e corpore, vel parte ejus, idem emitti¹⁴. Glandulam pinealem itidem, ut id apud eos, qui de familia Cartesii sunt; in more est po-

[12] *Broekhusius* Oeconom. animal. artic. LXIII.

[13] Vide opera, quæ titulo *Craanenii* in lucem a variis edita, *Broeckhusii* Oeconomiam animale, *Waldschmidtum*, *Broenii* scripta, &c. qui hujusmodi ratiocinativo dicendi generi frequentissime insistent.

[14] Non adeo absurda sunt esse meatus corporis forinsecus ad interiora tendentes. Medicamenta enim exterius adhibita non agerent, nisi talis corpo-

ris constitutio esset. Memorabile est, quod *Theophrastus* libro de odorib. literis prodidit, unguenta quædam, vel malagmata ex aromatibus confecta esse, quorum aliquo si cujusdam præcordia & pectus illiniantur, eum continuo ructus odoratos edere: Urinam reddi odoriferam, si unguentum capiti illiniat. Hydrargyrum foris inunctum vel applicatum salivæ fluxus ciere, pervulgatissimum est, &c.

positum, sensuum in officinam assumfit. Ad hanc, tanquam ad mentis immortalis solium, spiritus animales sensationes suas deferre: indidemque mandata iisdem spiritibus identidem dari de negotiis gerundis.

VI. Plausibile quidem est hujusmodi ratiocinandi genus; verum tamen, quomodocunque fuerit, laborat id a veritate; siquidem multas habet hypotheses, quæ proinde, quasi veræ essent, ponuntur. Quas, cum Pitkarnius¹⁵, & Baglivus¹⁶, & alii, observarent, occasionem sunt nacti ejusmodi ratiocinationem reprehendendi, quia nihil fere habeat ad fidem proni; sed pleraque, cujuscunque modi sint, foris assumantur, quæ concipi non possunt. Quid? quod ipse *Broekhusius*, quamquam maxime Philosophus, non dubitavit, aperte ingenueque profiteri rem arduam, ac difficilem esse de singulis ad præcepta Philosophorum differere. *Utinam, inquit, intimam modificationem partium caperem, & eandem juxta genuinos motus, & mixturæ conciperem respectus; tunc sane quam raro & parum aberrarem in cognitione causarum & effectuum e corporis nostri machina resultantium, mentique & oculo sese offerentium, & nemo non experietur meam in praxi industriam, cum jam xx. annis præter propter sedulam navaverim operam corporis ut compositum, & ejus partium ad se invicem perspicerem relationem*¹⁷.

VII. Verum enimvero quoniam plerique recentiores philosophi persuasissimum habent mundum universum non modo, verum etiam singula animalia cum machinatione quadam moveri, ea de causâ placet hoc capite potissimum recensere varias variorum auctorum, Mechanicen profitentium, opiniones, quas habent de qualicunque corporis viventis constitutione, deque ei medicinæ adhibendi ratione. Sed ad propositum revertar.

VIII. *Hofmannus* F. F.¹⁸ tanquam Theorema proponit, quod

[15] Cujus gratia vide dissertat. III. theor. pract. cap. v. pag. 69.
de caus. divers. mol. &c.

[16] Prax. Medic. libr. I. cap. x. §. 4. II.

[17] Ita Ration. philosoph. medic.

[18] In Fundament. Medicin. cap.

quod, quemadmodum rerum universitas in Mechanice sita, ita etiam Medicina; quam ideoque non modo hic, sed complures alii senserunt, Mechanice declarandam. Ut autem ea proponatur perspicue, judicat, prius consideranda esse bina rerum elementa, materiam nempe & motum. Materiæ, cujus natura consistit in extendendi actû, differentiam esse positam in diversa ejus figura & magnitudine; quibus si insuper & motus, & quies adjungantur, tunc hæc quatuor constitutuere universales corporum simplicium affectiones. Ipsam materiam autem, non dubitat, ad duo genera redigi posse; quorum alterum solidam, alterum fluidam, materiam complexu suo continere. Solidum Pitkarnius ¹⁹ dicit esse corpus omne corpus, cujus partes inter se cohærentes difficulter a se divelluntur ac distrahuntur. Fluidum vero esse corpus omne, cujus partes cedunt vi cuicunque illatæ, & cedendo facile inter se moventur ²⁰.

IX. Celeberrimo *Newtonio* simillimum veri videtur, Deum Mundi artificem principio materiam ita creasse, ut primigeniæ ejus moleculæ, ex quibus deinceps oritura corpora, essent solidæ, firmæ, duræ, non penetrabiles, inertes, mobiles tamen; dotatæ vero tali magnitudine, figura proprietateque, tantoque numero & quantitate; quanto opus est ratione spatii, in quo futurum erat ut moverentur, & eum ad finem, ad quem creatæ fuerunt, perducerentur. Hujusmodi particulas censet admodum solidas multoque duriores, quam ulla corpora ex iisdem deinceps cum occultis interjectis meatibus composita: imo adeo duras esse, ut nec deteri possint unquam, nec comminui: nec ullam in rerum Natura vim esse, quæ talem moleculam, quam Deus in prima mundi fabricatione unam fecerit, in plures partes dividere queat. Quod si illæ particulæ primitivæ aut deteri aut comminui possent, consequens esse, argumentatur, ut rerum natura, quæ ex
iis

[19] Propositione x.

[20] Idem propos. ix. & Elem. Medic. Physico-Mathem. libr. I. cap. IV. §.

19. & *Newton* Philosoph. nat. libr. II. sect. v.

iis pendet, immutaretur. N c aquam nec terram, si forent nunc ex particulis imminutis & contritis compositæ, habituram easdem proprietates, quas habuerunt in principio, ubi ex particulis integris concreverint. Quid? corporum cunctorum mutationes, existimat, in variis secretionibus, novisque conjunctionibus & motibus durabilium, istiusmodi particularum consistere. Concedit quidem corpora composita dirumpi posse, verum negat id fieri particularum primigeniarum solidarum fractura, sed contra, qua parte ex commissuris inter se junct  erant, & paucis in punctis se modo contingebant, disjunctione, secretionem ²¹.

X. Motum *Hofmannus* habet pro primo ac universali rerum principio, & causa, omnis generis formas, efficiente. Primam vero motus causam esse materiam subtilissimam, cui Deus impulsus in corpora universa concessit. Motus autem naturam ita comparatam esse, ut semper procedat secundum lineam rectam, præterquam alia res ipsi obstaret: exinde oriri, si ita accidat, vel reflexum, vel refractum motum. Et cujusquemodi motus fuerit, non evenire hunc tractu, ut complures credidere, sed pulsu: cujus momentum, aut ex celeritate corporis, aut ex mole, æstimandum. Peculiare autem hoc cuilibet corpori esse, ut id, quale quale fuerit, eadem vi deorsum ingravet, nisi vis aliorum premeas, illius nisi superior, interveniat.

XI. Quandoquidem vero varii illi motus, quos in mundo observamus, perpetuo decrescant, necesse esse, scribit *Newtonius*, quem plerique recentiores philosophi sequuntur, recurrere ad actiosa aliqua principia, per qu  motus conservatur, vel si retardatus fuerit, de integro instauratur. In horum numero habet gravitatem & causam, quæ corporum seu cohærentiam seu *fermentationem* efficit. H c motus principia latissime patere, ad plurimosque Naturæ effectus pertinere. Nam per gravitatem planetarum & cometarum

mo-

[21] Newton Optices pag. 343. edit. Lond.

motus in orbibus suis jugiter conservari, corporaque omnia magnum cadendo acquirere motum : per fermentandi actum cordis sanguinisque animalium motum & calorem fartos testosque tueri, interioraque telluris perpetuo calefieri, corpora permulta ardere, lucere, &c. Addit & his motum, qui ex imperio voluntatis manifesto oritur. Præter hæc ad explicandas rerum causas persæpe adhibet attractionem vel vim magneticam, per quam significat vim, qua corpora ad se mutuo tendunt, cuilibetque causæ demum illa virtus tribuenda sit ²².

XII. Quod ad variam corporum motionem attinet, *Newtonius* statuit hanc trifariam potissime accedere, adeoque trinās ejus leges dedit ²³. I. Corpus omne perseverat in statu suo quiescendi vel movendi *uniformiter* in directum, nisi quatenus a viribus impressis cogatur statum illum mutare. II. Mutatio motus proportionem habet ad vim moventem impressam, & fit secundum lineam rectam, qua vis illa imprimitur. III. Actioni contraria semper & æqualis est *reactio*: vel corporum duorum actiones in se semper sunt æquales, & in partes contrarias diriguntur.

XIII. *Pitcarnius* ²⁴ inficiatur esse materiam ætheream vel subtilem, omnium corporum poros replentem, & libere permeantem, prout ea *Cartesio* ejusdemque sectatoribus visa est. Nam si talis esset, argumentatur, aër ejus plenissimus haberet densitatem, hydrargyri densitati æqualem; nec minus aër motui ferri deorsum resisteret, quam hydrargyrum: adeoque nec ferrum, nec aliud quodvis corpus posset per aërem descendere: quibus tamen contra est experimentum.

XIV. Principium & causam motuum animalium, *Borellus* ²⁵ censet, esse animam: per hanc enim illa vivere, & du-

[22] Newton optic. quæst. 23. pag. 322. & 343.

[23] In Philos. natur. princip. mathematic. pag. 12.

[24] In Element. Med. propos. xxvi.

& cap. 1. §. 6. ubi alterum argumentum, quo vanitatem materiæ subtilis evincat, affert.

[25] De motu animal. part. 1. cap. 1.

durante vita motum eis inesse : simulatque vero animal quoddam extinctum occidat , hoc est quando animal non amplius operatur , machinam animale omnino inertem & immobilem relinqui. *Hoffmannus* ²⁶ sentit nervorum fluidum motuum voluntariorum animalis , & naturalium , qui contra voluntatem fiunt , seu mechanicorum primam & præcipuam esse causam. Illius generis motuum organa esse musculos e fibris cylindraceis mollioribus ac porosis in fasciculum collectis , constructos : hujus vero instrumenta esse tunicas nervosas & carneas ex fibris maxime annularibus composita.

XV. De omnibus corporum actionibus , quarum profecto ingens est numerus , *Bellinus* ²⁷ excipit contractionem & distractionem. Sub his , velut duobus generibus , reliquas comprehendit. Has igitur utramque facere paginam. Ut autem dictarum actionum aliquod cogitatione percipi possit , proponam , gratia exempli , chordam : quæ si distendatur , longitudinem illam , in quam chorda tractu oppositas ad partes redigitur , vocat distractionem ; contractionem vero , si cessante distensione chorda pristinam recuperet longitudinem. Eadem ratio est rerum flexibilium , quæ quoque , exacto paulisper curvamine , per latera nitentia sponte in priorem positum restituuntur : cujusmodi actus solet hoc tempore vocabulo *elateris* , vel vis *elastica* , frequentissime nuncupari ²⁸. Hanc secundum omnigenam corporum soliditatem,

[26] Medic. Ration. System. part. III. cap. II. §. 4. 5. tom. I.

[27] Hæc e propos. L. de contract. natural. Et *Hoffmannus* p. I. tom. I. cap. II. §. I. corpus elasticum illud est , quod ex variis filamentis duris tensilibus constructum , & vi alterius corporis expandi ac constringi , elongari ac abbreviari potest , qua vi cessante in pristinum statum se restituit.

[28] Item *Hofmannus* tom. I. in Præf. Sunt vero duplicis generis solidorum mo-

tus , contractio nempe & dilatatio , quibus omne fluidum in universo corpore movetur , atque propellitur. Et in scholio §. XI. cap. VIII. part. III. Has esse causam , statuit , quæ omnes vitales motus tuetur , quæ totum corpus a putredine vindicat , qua universum secretionis & excretionis negotium moderatur , qua salva & recte se habente omnes functiones omnis vigor tam animi quam corporis recte se habent : qua læsa vel turbata omnia fiunt præter naturæ

tem, qua res cum re differt, Baglivus statuit, diversam ²⁹.

XVI. Verum enim vero, antequam solidi naturam, quam Mechanici, teste Boerhavio ³⁰, tantummodo declarare norunt, aliquis indagare potis sit, necesse est, corporum cohæſionem ſcire, quam, *Bellinus* ſenſit, in hoc poſitam, quod v. g. duo corpora ſe contingant niſu quodam: & repugnent poſtea contra ſui diſjunctionem ſeu remotionem; ſin vero alterum ab altero ex facili removeatur, merum modo talium corporum contactum accidiffe, & ea haudquaquam cohæſiſſe. Ut autem natura cohæſionis duorum corporum plana fiat, necesse habet Phyſicus conſiderare niſus in contactum determinatos gradus, determinatasque poſitiones in lineis directionum. Poſthæc cohæſionem corporum dici tamdiu in uno tenore verſari, quamdiu perſiſtunt in contagione; atque ad hanc, per lineas directionum eodem modo poſitas, nituntur. Quoties corpora dictum cohærendi modum, qui plurifariam accidit, amiſerint: toties illorum forma mutatur, id eſt, nova, a prioribus diverſa, corpora generantur. Exempla poſſumus ſumere e rebus fermentatis, putrefactis, aut alio quovis modo cunque immutatis ³¹.

XVII. Perſpectis placitis generalioribus, quæ ad Phyſicam potius ſpectare videntur, quorum tamen Medici, Mechanicen profitentes, sæpenumero mentionem faciunt, ordo ſcriptionis requirit ut ad propria ſingulariaque, quæ ad homi-

mi-

turæ ordinem, & morbi ac mors in propinquo ſunt. Quibus poſitis vitam ſentit nihil aliud eſſe, quam motum ſanguinis & humorum in circulum abeuntem, a ſyſtole ac diaſtole cordis & arteriarum omniſque generis canalium ac fibrarum, ſanguinis & fluidi nervei influxu ſuſtentata, proſciſcentem, qui ſecretionibus & excretionibus corpus ab omni conſervat corruptione, & omnes ejus functiones gubernat. Ita in tom. i. præſat. & part. i. cap. 11. §. 2. & cap.

I. §. 27.

[29] In ſpecim. de febr. motric. libr. 1. cap. viii. corollar. 4. Hanc ibi tradit *Elateris* definitionem. *Vis elaflica corporis, ea eſt, qua corpus externa vi a figura ſua detruſum, in priſtinam figuram ſe ipſum reſtituere nititur.*

[30] In oratione de uſu ratiocin. Mechan. &c. p. 15.

[31] Vide Propoſ. xxxi. in qua actus fermentandi exponitur.

[32]

minem, quatenus vitalis est, magis pertinent, me convertam. *Boerhavius* ³² statuit, corpus humanum esse machinam, cujus solidarum partium alias esse vasa liquidis coërcendis, dirigendis, mutandis, colligendis, & excernendis apta: alias vero instrumenta mechanica, quæ figura, duritie nexuque suo, vel fulcire alia, vel definitos motus excitare queunt. *Baglivus* ³³ vero mechanicorum sententiam amplexus, censet, corpus humanum, quatenus functiones naturales edit, esse complexum motuum Chemico-Mechanicorum, a principiis mathematicis pendentium. Namque non dubitat eum, qui attenta mente machinam hanc perquisiverit, inventuram in mandibulis & dentibus forficem, in venis arteriis cæterisque canalibus, tubulos hydraulicos: in corde, embolum: in musculis, potentiam vectis: in hirsutis, trochleam, &c. Quibus inventis eundem, putat, facile concessurum, actiones corporis re vera ad vires cunei, æquilibrii, vectis, *elateris* & similium *Mechanices* principiorum, referri debere.

XVIII. Vitalitatem corporis sensit *Boerhavius* ³⁴ communi fluidorum, a *Mechanicis* explicatæ naturæ, in ipso corpore vi viscerum productæ potius, quam singulari, cujusquam particulæ virtuti, deberi. Motum enim eorum solum, quem cum foetu primum parentes communicarunt, quemque alternantes cordis, ac ejus auricularum, contractio ac distractio continuant, præcipuam vitalitatis causam esse.

Pit-

[32] Dictæ orat. p. 14. Et *Hofmannus* tom. 1. part. 1. cap. 1. §. 9. Machinam corpus esse scribit, ex variis partibus, magno artificis ingenio inter se junctis constructum, eo consilio, ut certos ac ordinatos motus producat. Et §. 17. Corporis humani structuram maxime esse hydraulicam, cum tota fere ejus compages vasculosa sit, vel ex innumeris diversæ magnitudinis & stupendæ exilitatis & angustię tubis conflata, per quos varii generis fluida jugi & perenni

motu circumvehuntur, vel secernuntur. Non diffitetur tamen *Clariss. Auctor* tom. 11. cap. 1. §. 14. in schol. Complura in corpore humano mechanice peragi, quæ captum nostrum longe exsuperare.

[33] *Praxeos*, Medic. libr. 1. cap. xi. §. 7. Vide etiam institut. Medicin. *Boerhavii* §. 27.

[34] Memoratæ orat. p. 21. 22. 23. & 25.

[35]

Pitkarnius ³⁵ corpus omne vivens esse, ait, in quo liquores intra suos canales continuo moventur. Vitam proinde esse circuitum sanguinis e corde pulsi per arterias, & per venas reducti ³⁶.

XIX. Sed antequam ad tractationem partium solidarum aggrediar, opus est indicare staminum, ex quibus illæ coalescunt, naturam. Hæc a *Bellino* villi, & a *Baglivo* fibræ, vocantur. Quid uterque senserit, sigillatim narrabo. Villum, contractioni aptum, *Bellinus* statuit, non ex unico individuo, sed ex dividiuis constare corpusculis: aliter enim, ac dixit, si comparatus esset, nec distrahi, nec contrahi vicissim posset. Partes autem villum quemque componentes, cohærere non posse per plana ad axem recta; quia ipsis intermedium, cui adhærere possit, deest: cohærere autem eas per plana ad axem obliqua, si quando axis sit directus; aut æqualiter distet a linea, per quam villi partes in contactum nituntur, cohærere posse per plana ad axem quomodocunque inclinata. Utut nunc villus fuerit, facultatem hunc contrahendi, statuit, ejus esse conditionis, ut eodem tempore per eandem rectam lineam partes in oppositas nitatur. Duplicis generis porro contractionem villo esse, unam naturalem seu necessariam, alteram voluntariam: causam autem hujusmodi contractionis esse liquidum nervorum subito rarefscens; aut quaquaversum se in bullas innumeras effundens, ipsius villi partes secundum longitudinem & amplitudinem penitus premens. Utrarumque contractionum discrimen in eo poni, ut villus naturali contractione alterne, & id quidem intervallo æquali, contrahatur: involuntaria autem continue per intervalla æqualia, inæqualia, majora, minora, prout nimirum usus fuerit. Hæc *Bellini* ³⁷, aſt *Baglivi*, opinio est, fibrarum corporis humani duo esse genera, alte-

[35] Element. Medic. physic. mathem. propos. 12.

[36] Ibidem defin. 1.

[37] Desumpta hæc sunt e propos.

de contract. natur. Item ex iis, quæ ad motum musculor. pertinent §. 4. 11. 15. & 16.

altero membranaceas, altero carnosas, comprehendi: illas a cerebro, ut & a pia duraque matre: has vero a tendinibus, ortum ducere: & tendines ab ossibus. Quid? quod opinione non solum, sed & ad veritatem sibi persuadet, plerasque corporis partes, exceptis musculis, tendonibus ac ossibus, nihil aliud esse, quam productiones, quam continuationes membranarum medullæque cerebri: has, postquam plurifariam circulatæ, contortæ, expansæque fuerint, efficere omnis generis interanea, vasa, faccos membranaceos, &, nescio quid amplius ³⁸.

XX. Priusquam fibrarum munia persequi queam, oportet primo indicare originem motus solidarum corporis humani partium. *Baglivus* igitur, ut hanc rite explicaret, statuit geminos partium omnium motores, cerebrum nempe & cor: ab horum mutua consensione omnem sensationis, motionisque rationem dependere. Cor namque ad cerebrum, sanguinem: cerebrum vero ad cor, nervorum laticem, tanquam perennem rivulum, mittere. Quid? quod autumat suum cuique singulare esse dominium, & neutrum neutri obnoxium. Etenim cor, ratione originis, motus & nutritionis, in partes carnosas, & sanguineas: & cerebrum ob eandem rationem, in partes membranaceas, cum maxime dominari ³⁹. In primis vero magnificat membranam cerebri, ab Anatomicis duram vel meningem, vel matrem, nominatam. Ab hujus motu, conjectat, cordis motum pendere; adeoque id ipsum sub illius ditionem cadere. Et, quia in dicta membrana, parilis ferme fibrarum lacertorumque structura reperiatur, ut ea cordi est, non addubitat eam jure quodam posse appellari cor cerebri, e villis membranaceis compositum; cujusmodi villos, cum crispentur contrahanturque, omne id, quod ipsis inest, contactu, pariter ac cor, constringendo exprimere. Quinimo conjicit, hanc duram
ma

[38] Specimin. de fibr. motric. libr. I. cap. I.

[39] *Ibidem*, ut & cap. VI.

matrem longe cordi in potentia inque efficientia excellere. Eam enim maximum esse corporis humani agitatore: eam ipsam perpetua agitatione secretiones fluidorum varie promoveri, dirigere: eam solidis juxta & fluidis imperare; imo singularum partium motus, quoniam ab ipsa impellantur, ab ejusdem legibus pendere ⁴⁰. Et, ut in summa dicam, utrasque meninges, adeo utiles, adeo necessarias ad vitam esse, putat, ut aliquorum vita sine cerebro quidem, ast non sine meningibus degi potuerit. Ita etiam eos, quibus sanamens est, & alios, qui mente capti, non differre inter se cerebro, sed dura matre; cujus tonum & renixum hos nimis debilem & laxum habere: ideoque etiam eos, si non gravioribus corporis ægritudinibus obnoxii sint, saltem esse plerumque valetudinarios ⁴¹. Quid causæ vero sit, quæ innatum meningi *elaterem* & excitet jugiter, & promoveat, ratum habet, eam solidarum partium motibus succedentium, & reflectentium æquilibrio tribuendam.

XXI. Affectuum, qui in quibusvis membranis oriuntur, sedem, arbitratur, esse in meningibus, quarum fibras exquisitissimo præditas sensu: e diverso medullæ cerebri fibras qualicunque sensatione torpere. Pulsationem equidem interiorius in variis capitis affectibus ab ægris non raro percipi; quam non arterias, ceu vulgo homines credunt, sed duram meningem, concitare. Hujus ab agitatore, tono, distractione, contractioneque, a naturali statu recedentibus, cephalalgiam, maniam, vigilias, epilepsiam aliosque capitis morbos, originem ducere ⁴². Eandem esse rationem, asserit, meningis, quam Anatomici vocabulo *piæ matris* nuncupant ⁴³. Præter hæc, opinatur, dari re vera in corpore duplicis generis motionem, seu contractionem cujusdammodi reciprocam; a meningibus videlicet ad partes, & ab his rursus ad illas.

[40] Vide ejusdem specim. cap. v. | VI.
& Corollar. VII.

[41] *Ibidem*, & corollar. x. & cap.

[42] *Ibidem*, & coroll.

[43] Ejusdem specim. cap. VIII.

[44]

illas tendentem: siquidem plerique existimant membranarum proprium esse sentire: & muscutorum, motus corporis perficere ⁴⁴. Membranas vero omnes ad unam, primordia generis sui ducere a dura meninge ⁴⁵: easdemque aliis partibus non tantum involvendis esse destinatas; sed summum Numen ordinasse, ut oscillarent perpetuo, ut liquidorum secretionem promoverent, ut æquilibrium reliquis corporis partibus importarent ⁴⁶.

XXII. Quandoquidem vero quilibet musculus peculiari membrana involvitur, hæc vero a nervis, per musculos expassis, ortum trahit: confici hæc ratione, putat *Baglivus*, cum fibris carnosiss jactationem, seu oscillandi instinctum, participare duram meningem; siquidem ab hac singulæ membranæ singulique nervi, ceu jamjam memoravi, oriundi, & cui omnes ad unum contigui sint, seu cohæreant. Idcirco etiam fibram oscillantem, seu motu agitatam, ocyus motum sibi impressum ad remotas partes propagare, quam lineam cujuscunque fluidi itidem commoti. Frustra eruptionem spiritus nitri & sulphuris repentinam in medium afferri, prout *Willisio* placuit: sed acceptum robur, acceptamque agilitatem fibrarum, *elateri* agitationique, seu tono, corpus referat, necesse esse. Enimvero, nisi fibræ decenter, aut tendi, aut laxari possent, vix fore, ut corpus valeat ⁴⁷.

XXII.

[44] Motum a meningibus ad partes, vocat *systalticum successivum*: & ab his ad partes, *systalticum reflexivum*. Namque, ut animi jussu partes patrent, laticem nervorum & meninges recipere impressiones talium directionum, ab anima determinatarum, quas postea illas per motum, primo loco dictum, ad partes transmittere. E diverso, ut impressiones, in externis sensibus ab externis objectis factæ, ab anima percipiantur, necesse esse, ut per humorem nervorum a sensibus perveniant ad cerebrum: nec non per

ipsas meninges, in partibus sensiferis expallas, cujusmodi sensationem fieri ratione motus *systaltici reflexivi*; quia veluti reflectendo, a partibus ad primum mobile duræ matris momento temporis propagetur. vide specim. cap. v. in fine.

[45] *Ibidem*, cap. vi

[46] Corollar. i. cap. v.

[47] Hæc, quæ auctor. cap. i. dicti libri habet, conferantur iis, quæ cap. viii. & ix. ut & libro de Anatomie fibrar. monumentis prodidit. Dictis adde præcipuum, ac innatum qua-

XXIII. Nervum *Borellus*, ⁴⁸ statuit, esse fasciculum complurium capillamentorum, seu fibrarum, involucro quodam membranaceo colligatarum. Et, quamvis oculorum acies ullas in eo cavitates offendere haud valeat, tamen non ambiguum sibi esse, asserit, quod nervus, instar cannæ indicæ, seu ferulæ, habeat tubulos, humore aliquo refertos. *Bellinus* ⁴⁹, ait, hujusmodi humorem, pariter ac lymphæ, seu ovi albumen solet, igne condensere se. Et *Hofmanno* ⁵⁰ probabile habetur, hunc duplici materia, altera humidior ac subtilissima succi nutritii parte, altera sicciore, e purioribus aëris particulis, pulmonum ministerio in sanguinem receptis, elaborata, constare.

XXIV. Quanquam *Galenus*, *Aquapendens*, *Vesalius* &c. solertem subtilemque descriptionem musculorum corporis dederint; Doctissimus *Steno* tamen videtur ea in re illis antecellere; siquidem primo Geometricis rationibus ostendit musculorum e variis fibris constructionem ⁵¹. *Borellus*, qui *Stenonem* imitatus est, musculorum tria genera posuit, primo comprehendit musculos columnæ similes, e fibris inter se parallelis compositos: cujusmodi trahere resistentes per eandem fibrarum directionem: Altero, musculos rhomboidales simplices, quorum fibras obliquas, ossi annexas, trahere ad se aliud os vel tendinem: Tertio denique, musculos pennæ similes, quorum firmo perimetro fibras duplici ordine annexi ⁵².

XXIV.

si fibrarum effectum accidere contractione. Ab hac fluidorum motus promoveri dirigique. Fibrarum membranacearum contractionem jugi duræ matris agitatione & renixu foveri, augeri, dirigi: carnearum vero, ab æquilibrio jactationum cordis per arterias & sanguinem in illas propagatarum. Hanc contractionem, si ea naturæ congruenter contingit, appellat tonum: contra, ac dixi, si fuerit, laxitatem, vel partium atoniam.

[48] De motu animal. part. II. propos. 23.

[49] In comment. part. II. §. I.

[50] In fundam. medic. cap. v. §. 50.

[51] Vide ejus musculi descriptionem Geometricam, in qua subtilissime admirabilem musculorum fabricam more Geometrarum demonstrat.

[52] Part. I. propos. VI. de motu animal.

XXV. Potentiam musculis *Borellus* statuit, duplicem esse; unam propriam ab ipsa naturali fibrarum structura, seu positura: alteram a causa externa, dependentem. Illam esse debilem fibrarum musculi contractionem contra suos *antagonistas*: hanc vero validissimam contractionem, qua ingentia suspendant pondera. Ut altera ab altera distinguatur, majoris perspicuitatis ergo illam vocat propriam: hanc vero voluntariam fibrarum musculi contractionem ⁵³.

XXVI. Quandoquidem vero musculi e fibris cavis seu tubulis, in quibus, vel lymphæ, vel sanguis, inest, compositi sunt, *Borellus* opinatur, in actione eorundem affluere succum nervorum; quem inibi efficere ebullitionem quandam, qua deinde musculos inflari, tumescere, breviari, exinde contrahi, atque sic actionibus suis reddi accommodos ⁵⁴. *Bellinus* autem ejusmodi efficientiam soli nervorum latici attribuit, ac vult in contractione musculi fieri refluxum liquidi per nervos, per ejusdem musculi villos distributos: & tanto quidem impetu, ut series partium refluentium superet momentum, quo series partium succedentium se inter naturaliter cohæret ⁵⁵. *Pitcarnius* autem judicat ⁵⁶ præter liquores nervosi & arteriosi ad partem movendam influxum, requiri etiam subitam dictos liquores rarefaciendi actionem & in bullas conversionem, & effusionem quaquaversus alterutrius, aut utriusque liquidi in musculum influentis. Deinde partem nullam moveri, nisi musculus ad eam pertinens in longitudine contrahatur; hunc autem secundum longitudinem a rarefactis liquidis inibi simul influentibus distendi non posse, nisi aliquid de ejus amplitudine detrahatur; & nisi pars fibræ musculosæ solida extrorsum subito ab influente liquoris copia urgeatur. Influxum hujus liquidi, in omnes musculos, sentit *Boerhavius*, fieri semper æquabiliter, in aliquos uno

[53] *Ibidem*, propos. VII.

[54] Vide part. II. propos. 24. 26. & 27.

[55] In comment. part. II. ex iis,

quæ ad mot. liquid. &c. §. 8.

[56] *Element. Medic. physic. mathem. libr. II. cap. III. §. 7. & propos. 140. 141. 142.*

uno tenore alterne: in aliis vero mutari ejus influxum, mente momentum pressus mutante. Dirigi autem vim musculi sæpe fasciis membranaceis coercentibus, ut ad carpum, &c. sæpe lacertorum fasciis, ut ad dorsum & femur: sæpe trochleis cartilagineis, ut ad trochleas oculi, &c. sæpe alio musculo dirigente, ut ad *digastricum*, &c. ⁵⁷ *Baglivus*, observavit motum musculi in medio ejus ordiri; in tendonibus autem terminari, quod sibi innotuisse, asserit, facta musculi ventris colligatione; quæ quantisper arcta fuerit, contractiones tantisper in toto musculo cessasse: e diverso, relaxato paululum vinculo, musculum intermissam ad tempus motionem recuperasse ⁵⁸. Quomodocunque hæc fuerint posita, *Baglivus* tamen aperte & ingenue confitetur, eos opus arduum conaturos, qui mechanice musculorum motum declarare annituntur. Necesse etenim ipsis esse, investigare proportionem motus, & gravitatis minimorum, liquidum quodlibet constituentium, & singulorum liquidorum per canales fluentium: nec non indagare æquilibrium, quod fluida inter & solida est ⁵⁹. Reliquis, ab eo in medium allatis, difficultatibus, ne in enarrandis rebus abstrusis & controversiosis multus & insolens sim, supersedeo.

XXVII. Temperare tamen mihi non possum, quin hoc loco reprehendam *Baglivi* inconstantiam, eundemque in sententia non consistere. Etenim modo aspernatur tam veterum, quam recentiorum, ratiocinationem: modo Mechanicorum amplectitur sententiam: modo Chemicis vitio vertit, si quando complurium experimentorum operationumve similitudines cum actionibus, & affectibus corporis instituunt: & tamen is ipse, de natura fluidorum passim disputans, Chemicorum experientiam ac principia in subsidium vocat ⁶⁰. Huic non diffi-

[57] Hæc in Institut. medic. §. 318. edit. prim.

[58] Specim. de Fibr. motric. cap. VIII.

[59] Vide libr. de Anatom. fibr. p.

408. edit in 4.

[60] Ut prax. medic. libr. I. cap. x. & cap. xi. §. 3. & 4. scribit Galenicorum Theoriam non solum per inanem quæstionum exercitationem, imbecillos mul-

diffimilis est D. *Frind* ⁶¹, qui etiam vituperat Chemiam, quatenus ab hac ratiocinia pro stabilienda Medicinæ Theoria petantur: & tamen is, ut medicamentorum vim, aut adstringendi, aut attenuandi, exploraret, ipse periclitatus est in sanguine, cui omnis generis res admiscuit; utcunque postmodum eventus rerum fuerit, judicat de medicamentorum & sanguinis natura. Quid? asserit præterea, quod ea, quæ ex hujusmodi experimentis elicitur, non inutilis sibi videatur argumentatio ⁶². Sed damus rem se ita habere, verum si aliquis Chemicorum ejuscemodi ratiocinativo dicendi generi institerit, de præpostero ordine objurgatur, perinde quasi sambucam aptasset caloni: sed si aliquis Mechanicorum istiusmodi argumentis, quæ Chemia ministravit, egerit; tunc apposite, tunc probe judicavit, tunc nemo primoribus medicorum

multorum animos a recta Praxeos ratione abducere, verum molesta rerum repetitione inventionis sterilitate, argumentarumque ostentatione, Praxi tenebras offundere cap. x. §. 3. Paracelsum Helmontiumque, dicit, tranquillum Medicinæ statum perturbasse, quoniam ea, quæ vel librorum lectione, vel *venaticis* furni experimentis, didicerunt, haud ad amissum ad motus naturæ progressusque morborum aptaverunt. Ejusdem generis reprehensionem vide. cap. xii. §. 4. Et cap. x. §. 4. facta Philosophiæ corpuscularis mentione, scribit, ejus auctores nihil aliud re vera prodidisse, quam puram & abstractam Philosophiam. Vide etiam cap. xi. §. 5. Adde his, quæ habet §. 7. Postquam utilitatem Hypothesis Geometrarum in Medicina indicavit, hæc notatu digna subjunxit. *Si morbi a solidis vitiatis duntaxat penderent, certe origines, & causas effectuum morbosorum, in eis existentium, facillime per antedicta principia investigarentur, notarenturque: at quo-*

niam major pars illorum fluidis, varie affectis, originem debet; ideo nil mirum, si per principia theteticæ philosophiæ, veram ac genuinam morborum causam investigare unquam poterimus. Subtiliori enim quolibet Mathematico, ait, subtiliorem esse Naturam. Quantopere autem is fuerit in explicandis corporis actionibus, Geometrarum seu Mechanicorum præceptis deditus, ejus opera lecturis plurimum constabit. Ita etiam Tarantularum venenum, salivæ, atque bilis naturam principiis, ac experimentis, quæ Chemia ministravit, explorat.

[61] In Præfat. Emmenolog.

[62] Vide cap. xiv. in quo auctor complura hujus generis argumenta, & experimenta ex arte Chemica petit. Et *Pitcarnius* Elem. medic. physic. mathematic. libr. i. cap. v. ejusdemmodi exemplis usus est ad ea detegenda, quæ ad sanguinem vel coagulandum vel liquefaciendum apta sunt.

dicorum probatior. Sed redeo ad *Baglivum*, qui, licet copiose de solidorum natura atque potentia differuerit; non inficiatur, has nobis a posteriori, i. e. ab effectibus, innotescere tantum. Enimvero, quomodocunque aliquis accuratissimas ac exquisitissimas demonstrationum Geometrarum leges, seu canones in medium attulerit: tamen non evidenter corporis functiones a nobis percipi posse. Siquidem nobis latent, ait, vasorum omnium diameter, seu amplitudo; eorundemque productiones: quin minus differentes, humorum per singulas corporis partes, motus, in quibus vitam consistere. Hæc & similia, quoniam ad accuratam Geometrarum demonstrationem redigi nequeunt, prodere, nos per caliginem modo corporis vitalis actiones videre⁶³. Ex hisce dictis conficitur, ne Mechanicorum quidem ratiociniis *Baglivum* prorsus confidisse. Verum e diverticulo in viam.

XXVIII. *Borellus*, Mechanicorum facile princeps, statuit duplicis generis articulorum motum; alterum sphaeræ, alterum cono, similem accidere. Nempe, quotiescunque motus unius ossis undequaque circa unum punctum fixum sit motum esse sphaericum, dextrorsum utpote, sinistrorsum, sursum, deorsum, ante & retro: sin vero motus fieri debeat circa duos polos vel axem, necessario articulum, aut in superficie plana circulari, aut in superficie conica, circumduci. Illius exemplum nobis esse in motione humeri circa scapulam: ast hujus in motu cubiti circa humerum, ut & in motu tibiæ circum genu⁶⁴. Sed de exterioribus corporis partibus hæc hæctenus, de interioribus quibusdam nunc ad mentem mechanicorum scribam: ordiar itaque a ventriculo, reliquarum corporis partium promo.

XXIX. Cibos, *Pitkarnius* statuit, non mitigari in ventriculo ratione alicujus fermenti; sed ratione attritus, quem tuni-

[63] Ita differit. libr. 1. specimin. [64] De motu animal. part. 1. prode Fibr. motric. cap. VII. vide etiam pos. 9.
Corollar. II. cap. x.

tunicas ventriculi interiores efficere. Musculos abdominis symbolum conferre, ut alimenta commolendo, comminuedove, in Chylum mutantur; facta earum partium, quæ ultimo coierunt, in tubulos fibrasve formæ, in animali spectandæ, sejunctione. Quæ cum ita sint, frustra aliquos *Archæum*, qui ope caloris & fermenti ex alimentis sulphur alibile, seu acidum & *alkali* pro sulphure extricando, fecerant, fuisse commentos. Frustra itidem aliquos ad comminiscendum ingeniosos, de natura ciborum, de eorundemque partium aut pororum magnitudine ac figura, more philosophorum differuisse. Etenim non esse usui scire, an ullum sit fluidum pervadens, an omnes ciborum partes ejusdem, an diversæ, sint figuræ; verum satis esse nosse, solidum, quod ex conjunctione rerum, antea fluidarum, coaluit, redigi posse in simile fluidum, detrudendo partes illas in contrarias vias. Memoratis abdominis musculis, ut & ventriculo, adeo validum cibos perficiendi potestatem esse, hac demonstratione, credit, confici posse. Nimirum pondus musculi medium abdominis recti æquare grana MCCCCLX. pyramidalis grana LXIII. Musculi oblique adscendentis, grana MCCCXX. pondus musculi oblique descendentis grana MXX. pondus septi transversi MMMCCCLX. Summam, si quis collegerit, inveniet 8223. Quandoquidem propositione 6^a Borelli efficiatur, potentiam flexoris pollicis, quem pendere 122. grana, æquare libras 3720.: pariter se habere modo dictum musculorum pondus ad 248235. libras. Musculorum enim potentias se habere in ratione composita; nempe secundum rationem longitudinis & profundi: hoc est secundum rationem solidorum homogeneorum. Ex quibus positis apparere vires horum musculorum non cedere potentiæ lapidis cujusvis molaris. Et licet non nemo musculorum auxilium pro cibis comminuendis inficiatus fuerit; attamen soli ventriculo satis virium esse ad tale munus subeundum: quippe pon-

pondus medium stomachi humani esse unciarum octo, quod si memorato modo calculus instituat, inveniri potentiam musculi stomachi æqualem esse ponderi librarum 12951.

XXX. Sed ecquis non admiratur potentissimas a *Pitkarnio* in medium prolatas probationes. Borellus quidem flexori tantam, quantam commemoravi, potentiam tribuit, quia ejus fibræ pennæ similes sesqui digitum excedere videntur: harum ratione itaque vult vim 124. librarum prius positam, debere trigesies multiplicari: subducto taliter calculo proveniet summa a me jamjam allata. At enimvero Anatomicis ad dirimendum relinquo, num tantus fibrarum pennæ similium numerus, tantaque earundem longitudo in singulis abdominis musculis, inque dimidiato ventriculo, inveniatur? quod, si numero plures, si aut minoris aut majoris longitudinis fuerint, de quibus non pendet mihi animus, ecquis nostrum inficias ibit? longe alia ratione calculum esse subducendum. Adhæc ponamus rem se ita habere, qualem *Pitcarnius* sumpsit, nonne consequens est, ut ii, qui ponderosiores abdominis musculos & ventriculum, qui longiores talium partium fibras habent, facilius cibi copiam digerere possint, quam alii, quorum natura a proposita ratione diversa est. At quis nostrum non habet persuasissimum, puerorum musculos & ventriculum multo minores, quam adultorum, vel senum esse; dein cui nostrum est dubium, quin illis indies major ciborum digerendorum copia sit opus, quam his. Quæ cum ita sint, apparere ex his, puto, *Pitcarnium* e locis longinquis & reconditis, imo altius initium digestionis demonstrandæ, petivisse; & plura, proinde quasi vera essent, posuisse, quorum tamen dubia etiam nunc est ratio⁶⁶.

XXXI.

[66] Hæc memorat. dissert. in quo tractat motum, quo cibi in ventriculo rediguntur ad formam sanguini reficiendo idoneam. Dictis addatis. Usus liquoris copiosi ventriculo esse impedimento, quo minus is munere suo per-

fungi possit. Ab interposito enim fluido, aut copioso, aut tenaci, ait, eludi musculorum ventriculique impetum; a quo solo, cum nullum sit fermentum vel liquor coquens, pendere coctionem oportet. Præterea, quo gravius fue-

rit

XXXI. *Boerhavius* ⁶⁷ ciborum digestionem tribuit fibris. Has utraque ventriculi ora claudere, has contenta premere, cogere, variataque contractione miscere: minus cohærentia utpote cum fluidis eliquando, & tenacia intermedio acrium dividendo. Imo varias fibrarum series aut simul, aut deinceps contractas, secundum omnem superficiem partes jam maceratas liquidis calidis perpetuo miscere, dividere, mutare, soliditatem ciborum destruere, fluida in iis contenta exprimere; & ita cuncta in uniusmodi liquorem mutare. Haud dissimile sane ratione juxta ac Pharmacopæi assolent e seminibus, vel nucleis, lac quoddam interveniente liquido quoddam conficere. *Borellus* ⁶⁸ admittit fermentum, cujus ope pisces & aves aliquas alimenta in ventriculo vindicare. In homine fermentum ejusmodi esse, *Hofmannus* ⁶⁹ astruit. Nec *Boerhavius* in ventriculo fermentandi actum esse inficiatur ⁷⁰.

XXXII.

rit interpositum in ventriculo fluidum, eo magis id valere motui ventriculi resistere, vimque motus, ac contactum frustrari: atque adeo coctionem abolere. Inde sequi, putat, falsos acidosque liquores, cum graviores sint, digestionem ventriculi impedire. Deinde, quod ad modum mutationis alimentorum in succum alibilem attinet, statuit, necubi in corpore secretionem contingere, quæ potis sit alimenta mutare in spiritus Chemicos, salia volatilia, &c. Nam cibos in ventriculo comminui, fierique prius earum partium disjunctionem, quæ minus arcte inter se cohærent. Atqui partes, inquit, ex quibus ultimo conflati sunt canales, vel quarum adjunctione sunt aucti, minus cohærent, quam istarum partium partes, cum ista a reliquis, non ha a se mutuo per impetum cordis sanguinisque divisa & secreta fuerint. Postquam vero ista ita fuerint in ventriculo separata rursus, ut fluere una supra alias possint facile, tum motu ventriculi expelluntur in lactea. Unde se-

quitur nihil fieri in ventriculo, unde quis pro certo possit statuere, ciborum coctione elici sulphur, saliaque, & alia corpora pro elementis venditata. Vide etiam ejusdem Element. medic. physico mathem. propos. 121. 122. & libr. 1. cap. v. §. 2. & seq. & §. 51.

[67] In institutionib. medic. §. 53. edit. 1.

[68] Part. 11. propos. 189. de mot. animal.

[69] In fundament. Medicin. cap. v. §. 23. & Medic. rat. systematic. tom. 1. part. 11. cap. iv. §. 12. intima dissolutio corporum sine fermentatione, quæ motus intestinalis est, mixti partes unitas intime solvens, fieri nequit: nullum hinc dubium est, quin in ventriculo etiam atque in intestinis tenuibus actus fermentationis celebretur. Salivam autem §. xi. & xiii. ducit esse verum & universale alimentorum solvens & fermentum, quo ea funditus dissolvi atque extrahi.

[70] Institut. medicar. §. 78. editionis secundæ.

XXXII. De Chyli in sanguinem mutatione Mechanici hanc habent opinionem, scilicet Chylum in intestina propulsum, judicant, in his magis ac magis elaborari; in ductu thoracis cum lymphâ misceri, ut dilutior evadat, in vena sanguini confundi, in auricula cordis solvi, subigi, attenuari; in dextra cordis cavitate eadem pati: tandem per tot ambages, per tot discrimina rerum tendere ad canales conicos & cylindraceos arteriæ pulmonis, ubi eundem a postico premi & a lateramine reprimi, formarique in sanguinem ⁷¹. Proinde chylum ministerio pulmonis, quem intumescendo fieri se ipso brevior, atque instar sphæræ evadere: detumescendo vero, per lineas ad suam longitudinem quoquo modo inclinatas circum compressum, fieri se ipso longior, ac quodammodo *sphæroidem* ⁷²; chylum, inquam, ministerio pulmonis, perfectionem suam indipisci, ac mutari in humorem, ad quasvis corporis functiones necessarium ⁶³. Hanc chyli in sanguinem elaborationem autem, non accidere ratione aëris, aut majori, aut minori momento, inspirati, vel expirati: verum, si aër momenti mediocris expiretur; & id quidem expirationis initio, tunc sanguinem ab ipso solvi in partes minimas ⁷⁴. An vero aliquid aëris per pulmones sanguini admisceatur, multi pendent animis; siquidem vias non reperiri, ajunt, per quas aër pertransiens se sanguini associare possit ⁷⁵. *Boerellus* ⁷⁶ opinatur, laticem, qui

fem-

[71] Vide *Boerhavi* institut. medic. §. 149. edit. 1.

[72] *Bellinus* in Comment. ex iis quæ in prim. part. respir. §. 20.

[73] *Boerhavius* in institut §. 157. & seq. edit. 1. Et edit. secund. §. 208. scribit, efficaciam pulmonum in corpore sano esse majoris momenti, quam aliorum viscerum: ideoque humorem omnem vitalem, totus quantus est, pulmones transire, certa tantum portione per alia viscera transfluente: imo hic ejus præparationem pro nutrimento

fieri, quia chylus omnis ad illos mittitur: quin hic in primis officina sanguinis &c. Et *Pitcarnius* propos. 102. & 103. statuit commixtionem sanguinis fieri ab actione pulmonis & cordis impetu, arteriarumque minimarum compressione. Et constrictione canalium, sanguinem vehentium, in pulmone partes sanguinis majoris & ultimæ compositionis, dividi.

[74] *Bellinus* in Comm. ex iis, quæ in 1. part. respir. §. 24. 31. & 32.

[75] *Ibidem*, §. 26. & *Boerhav.* in instit.

semper vesiculis pulmonis, lubricandi ergo, inest, imbui inspirando aëris particulis. Et, quia talis latex facile poros venarum penetrare valeat, fieri non posse, quin sibi conjunctas aëris particulas exinde cum sanguine communicet. *Bergero* ⁷⁷ nihil vero similis videtur, quam partem aëris, intra utriculos pulmonum admissi, per raram vesicularum, & quæ singulis illarum planis modo reticuli intertextæ perque minima dispersæ sunt, venularum pelliculam, in ipsum sanguinem intromitti. Hanc aëris, respirando intra sanguinem admissi, commixtionem, *Borellus* ⁷⁸ judicat, ad vitam animalium producendam & conservandam, esse maxime necessariam. *Pitcarnius* ducit, prout per attritum alimentorum fit chylus, mutata solum partium ultimæ compositionis textura; ita etiam per attritum chyli fieri sanguinem mutata solum partium chyli figura ⁷⁹. *Hofmannus* censet ⁸⁰ præter ipsum sanguinem ejusque motum compluria viscera conspire ad chylum in sanguinem convertendum. Pulmones in primis, deinde lienem multum facere, ut chyli partes a nexu suo liberentur, & conjunctissime cum sanguine versentur: quin etiam in venarum toto systemate, ubi tardior est sanguinis progressio commodissime perfici chyli in sanguinem mutationem.

XXXIII. Quantum vero ad abstrusum respirationis negotium pertinet, putat *Bergerus* ⁸¹, id totum a motu musculorum thoracis, & pondere aëris ac elatere, pendere. Thoracem enim, quo velut injuncto jugo pulmones coerceri, paulatim dilatari; quapropter aërem in illorum vesiculis adhuc conclusum, spatium deinde nactum, & libertatem, suam explicandi vim experiri; atque externo atmosphæræ cylindro, in ore & naribus, aspera que arteria comprehensum, niten-

stit. medic. §. 150.

[76] Part. II. propos. 113. de motu animal.

[77] Libro de natur. hum. cap. IV.

[78] Part. II. propos. 116. de mot. animal.

[79] Elem. medic. phys. Mathem. propos. 123. & 124. & libr. I. cap. V. §.

51. Sanguificationem, scribit, esse commixtionem chyli per motum cordis & articularum, contracta sua præsertim in pulmonibus comprimentium.

[80] Medic. ration. systemat. tom. I. cap. IX. §. 4. 5. 6. II.

[81] Loco jam jam citato.

V v v 3

[82]

nitenti, facile concedere: locum autem invadendi pulmones dare, viam aperire, hinc vesiculas illorum, quousque potest, replere & expandere. Præterea, siquidem pectus est in aëre constitutum, *Bellinus* ⁸² sensit, nec musculos contrahi nec ossa moveri posse; nisi aëri, externam ejusdem pectoris superficiem in quolibet animalis positu undecunque comprimenti, aliqua alia facultas, ab intestina superficie per easdem quaquavorsum lineas æqualibus viribus contrahitur. Hujusmodi facultate autem præditum esse aërem, qui in pulmones ducitur: quoniam nulla alia causa potest concurrere ad æquilibrium illud constituendum. Deinde contractis semel pectoris musculis, necesse esse, animal per totum vitæ spatium respiret. Scilicet dictos musculos tantisper, dum animal vitam vivit, alterne restitui contrahique: & quo tempore eos contrahi, dilatari pectus, & aërem in pulmones duci. i. e. inspirationem contingere: verum musculis iterum se restituentibus, pectus constringi, aëremque reddi. i. e. expirationem fieri.

XXXIV. Explicatio efficientiæ cordis, quod Hofmannus ⁸³ censet, motus & sanguinis circuli principium esse, quodque agendi ratione perfecte antliam & machinam hydraulicam imitari, cujus *diastolen* semper fieri causam *systoles*, & hanc vicissim illius causam: cujus structuram hac ratione perpetuum quoddam mobile, cujus inventio mirum quantum mechanicos hucusque torfit, repræsentare ⁸⁴: non adeo facilis est, ut ea quibusdam Matheseos ignaris videtur. Nam ejus potentia difficulter ex cognitione effectus potest indagari, quemadmodum tali pacto potentiam musculorum solent explorare mathematici: ad eos utpote appendentes pondus, donec in trutina radiorum æquabilium alteri altera haud prævaleat, sed conjunctim in æquilibrio persistant: vel eos conferentes cum machina, cujus vires cum vecte comparantur

ra.

[82] In Comm. ex iis, quæ ad re- spir. §. 16. & 18. | I. cap. vi. §. 5. 7.

[84] Ibidem in Præfat.

[83] Medic. rat. systemat. tom. I. p.

ratione potentiae reciprocae, ratione proportionis distantiarum, seu velocitatum, quibus moveri possunt. Verum, quoniam cordis natura non comparata est, ut articulos graves ac pondera trahat sustollatque; sed, ut constringendo instar praeli exiguam sanguinis molem, in ventriculis ejus contentam exprimat: ergo alia ratione progrediendum est, ut potentia cordis exploretur. *Borellus* opinatur cordis potentiam esse cum arcu, vel simili re tensa, & resiliente, conferendam. Antequam autem eousque aliquis pervenire potis sit, eundem necesse habere comparationem facere cordis cum cæteris musculis. Et quia inter Mechanicos liquet æquales moles duorum musculorum continere æqualem fibrarum minimarum multitudinem; confici hac ratione, putat *Borellus*, vi unius musculi movente perspecta, exinde nos nullo negotio de alterius potentia judicaturos. Igitur, moles carnosæ cordis cum sit prope ejusdem magnitudinis, ut unus musculus temporalis & *masseter*; apparere ex hoc vim cor moventem æqualem esse ei, quam quæ dictis duobus mandibulam stringentibus musculis est: & quæ MMM plus minus librarum. Præterea cor sua contractione superare majus obstaculum, quam est vis illa, quam ipse cordis musculus, vel ejus fibræ minimæ edunt. Etenim vim musculum cordis moventem superare suo momento obstaculum totius sanguinis arteriarum, & fasciarum, earundem dilationem impredientium; quod vi esse majus ponderis 180000. librarum. Quale assertum ut planum fiat, considerandam esse primo vim, quam cordis musculus exerere inflando omnes vesiculas seu poros suos. Hanc adeo grandem esse, ut vel sine machina quadam possit superare pondus 3000. librarum. Deinde contemplandam esse proportionem vis moventis ad cordis momentum, seu ad vim, qua sanguinis motus in arteriis impeditur: hanc vero se habere ut 1. ad 60. si jam uterque numerus, id est, alter cum altero fuerit multiplicatus, effici inde propositionis memoratæ demonstrationem. Scilicet vim totam, a qua sanguinis motus impeditur,

& quam cordis potentia superat, majorem esse vi ponderis 180000. Q. E. D. Ab hoc validissimo cordis musculo, alterna vibratione propelli seu exprimi, in modum emboli, in arterias certam sanguinis portionem (uncias tres circiter in adultis existimat *Borellus*): quo facto universam arteriarum compagem amplitudine dilatari, distrahivē: molem sanguinis vero novissime immissam, aliam, quæ ante est, protrudere, propellere, cogere, ut locum cedat, donec ea ipsa ad vasa minima pervenerit; ubi arteriarum fasciæ, distractionem ulteriorem ob renixum distentus renuentes, eandem undique comprimunt; ac ita causæ sunt, ut totius molis, per vasa minima, ex arteriis in venas expressio; atque adeo ejus per universum corpus circuitus, fiat. Compressio itaque & restrictio arteriarum a vi Machinæ, qua vasorum viscerumque fibræ contrahuntur, & quæ diversa a vi propellente, projiciente, vel exprimente cordis, sunt causæ, ut sanguis extra arterias, per earum orificia, expellatur. Quænam autem sit causa cor movens, utrum scilicet id propter organorum necessitatem, machinatione quadam, ut automa quoddam moveatur: an vero a facultate animali, insciis nobis, ob consuetudinem habitu acquisitam, primario moveatur? incertum. De his tamen *Borellus* copiose in utramque partem disserit ⁸⁵. Hoc tamen inter Naturæ speculatores constat, cruorem solo cordis pulsu, in extremas trudi arterias, & has esse canales conicos, distentui aptos, inflexos, divisos in similes minores eodem trunco ortos, quos ultimo circa vertices cylindraceos retis structura in se mutuo patere. Inibi sanguinem *elastica* arteriarum contractione retroPELLI aliquantulum, quo momento ictum cordis cessare, ejusque valvulas concidentēs, regressui spatium laxare. Hoc reciproco impulsu & repercussu, varias mole partes cruoris, ubique

[85] Hæc part. II. de motu animal. cap. v. quo tractat cor, & ejus pulsationem propos. 37. 51. 52. 66. 67. 72. quæ modo attuli, cum iis, quæ habent *Bellinus* de motu cordis propos. 24. *Boerhavius* in institut. Medic. §. 104. & 74. 75. 79. & 80 contraxi. Confer. hæc, seq. & *Thomson* in disert. I.

ubique applicari ad diversa capacitatis hiantia oscula, easque, aut intra hæc suscipi, aut inde repelli. Hoc artificio solum secedere sanguinem in diversos, qua colore qua tenuitate, humores, mox in venis iterum sanguini permiscendos.

XXXV. Porro Mechanici statuunt, arteriam, postquam memoratum antea rete constituerit, tubos emittere cylindraceos adeo arctos, ut rubras sanguinis sphaerulas in oscula sua suscipere nesciant: missis itaque illis factis, hæc vasorum lymphaticorum oscula potius recipere tenuiorem tantum, & limpidam sanguinis partem. Eandem arteriam ibi locorum recto decursu porrigere truncum, quem tanquam initium venæ habendum: hunc emissis *lymphaticis* sensim sensimque ampliorem nancisci formam, ob advenientem per fistulas, ei a latere positas, laticis *venosi* & lymphæ molem: hunc destinatum ad rubrum crassiolemque, sero liquidiori orbatum, sanguinem vehendum. Ex dictis vasis, ut & nervulis omnifariam inter se, in modum glomeris, convolutis, oriri modo simplices, modo compositas, glandulas ⁸⁶. Quomodocunque nunc hæc, & alia corporis, vasa fuerint, ratum habent, eorum orificia non inter se differre ratione figuræ, sed ratione amplitudinis figuræ: omnia quippe ad unum circulorum more sunt disposita ⁸⁷. Quid? quod dia-

me-

[86] Vide *Boerhavii* orat. de usu rationis. *Mechan.* &c. pag. 8. 9. 10. 11. & 26. nec non ejusdem instit. §. 97. usque 142. & a §. 161. ad 173.

[87] *Pitcairnius* in dissert. de circuitu sang. §. 15. & 16. & de curat. febrium §. 4. Et *Elem. medic. physic. mathem.* in præloq. §. 12. propos. 47. 49. 96. 97. 98. scribit canales corporis animalis certam habere *elasticitatem*: eorundemque & liquorum conditiones esse infinitas. Orificia vasorum, secretioni humorum destinatorum esse forma inter se similia. Glandularum poros esse orbiculatos, & nullam esse pororum differen-

tiam, nisi ratione majoris minorisve amplitudinis. *Hofmanni* fundam. *Medic.* cap. VII. §. 50. 51. & 52. Et *Medic. ration. system.* part. II. cap. I. §. 8. & seq. literis prodidit diversitatem secretionis humorum recte a diametro & amplitudine canalium majore vel minori deduci: canales angustissimos, tenuissimum: ampliores, crassiolem humorem admittere: non inficiatur tamen canales angustos posse ampliari, ita ut fluida crassiora quoque suscipiant, sed fieri talem humoris crassioris admissionem præter naturam.

metri ramorum, *Boerhavio* ⁸⁸ auctore, fere ubique minores sunt diametro trunci recta pergentis eodem in loco communi. Qui cum ita sint, hac lege divisionem in minutissima usque pergere; & cum ultimi rami ultimo trunco minores, ergo ibi in sanguine, propter omnimodam arteriarum pressum motionemve jugem, soluto attenuatoque omnis generis partes reperiri: aliis diametros esse majores diametris ramorum; aliis diametros minores: illas cogi inire in ultimum truncum rectum, ubi ramos definere, ubi conum, cylindrum; ubi arteriam, venam fieri: has vero, obliqua opposita validaque pressura, in ramos patentes, impelli. Et quamquam hæc vasa non prout arteriæ a fluido projecto dilatentur, nihilominus tamen ea aliquatenus, ut *Thomson* ⁸⁹ auctor est, distendi, propter multiplex obstaculum fluidorum. Resistere autem fluidum, quod in canalibus inest, ratione molis ad movendum ad perfluendum inertis. Ad hæc, quoniam fluidorum motus non fiat ad lineas directionum rectas, seu canalium lateribus parallelas; verum pro vario, fluidi a tergo prementis, impulsu canalibus impingat, & ad angulos plus minus obtusos reflectatur: proinde anguli, quo minus fuerint obtusi, id est ad naturam rectorum accesserint, eo magis eos motui esse impedimento. Dictis addamus admirabiles quorundam vasorum contorsiones, mutuam eorundemque implexum in modum retium: nec non lymphaticorum valvulas ultro citroque se fluidis obviam dantes. Hæc & similia obstacula priusquam fluida superare queunt, necesse ipsis esse, se omnino juxta latitudinem expandere; quod cum contingat, distrahi quoque canales in majoris latitudinis diametros.

XXXVI. Quod vero ad naturam fluidorum, in quorum motu & libera per vasa fluxione sanitas & vita sitæ sunt, attinet, eam *Boerhavius* ⁹⁰ statuit, hunc examussum mente capere,

[88] In Institut. Medic. §. 200.

[89] Dissertat. I. pag. 36.

[90] In Orat. memorat. p. 17.

pere, qui minuta & agitata corpuscula, quorum congeries aliquod fluidum constituit, noverit. Etenim, si quis dictorum unum attenta mente consideraverit, eundem illi ultro delaturum rationem solidi; adeoque ejus efficientiam moli, motui, figuræque esse assignandam. Sin vero aliquis universam fluidi molem simul ad Mechanices præcepta perpendit, innotescere ipsi gravitatem & fluorem esse generales cujusquam liquoris proprietates: singulares vero, qua alius alio distinguitur, esse virtutem *elasticam*, ponderis, spissitudinis, fluxuræ, nixusque in contactum gradus varios, impetus, quo feruntur, momentum, & itineris directionem.

XXXVII. Quantum vero pertinet ad omnigenam in corpore humano humorum secretionem, de qua paulo ante etiam mentionem feci, putat *Bellinus* ⁹¹, hanc fieri ratione plexus, more retis constructi: hunc maxime facere ad conservandam promovendamque generalem liquidorum solutionem, & secretionem liquidi a liquido, in glandulis sine ullo fermento. Et *Boerhavius* ⁹² pressius verbis, asserit, variam longitudinem arteriæ a corde, varium ejus situm, complexum, velocitatem, proportionem rami ad truncum, vim exprimentem, moram in cavo variam, (i. e. mechanica necessitas secundum *Borellum* ⁹³, causam esse, ut varia liquida variis in locis secernantur, & secreta mire immutentur. Quibus concessis posse mille modis omnis generis humorum secretiones fieri. Quid? proportionum corporum diversorum eundem liquorem constituentium, *Pitcarnio* auctore ⁹⁴, sunt infinitæ

[91] Libro de ferment. propos. 36. & 37.

[92] In institut. medic. §. 203. & 204.

[93] De motu animal. p. 11. propos. 160.

[94] Elem. med. phys. mathem. propos. XLVIII. XLVI. LXI. LXXXVIII. CXIII. & seq. ponit dari 1. vim quandam naturalem, secretionis nutritioni inservientis principium, circuitus legibus circumscriptam.

2. vim vitalem, caloris in corpore innati primordium, in arteriarum sanguine, per has a centro ad circumferentiam permeantem, calorem universum per corpus distribuentem. 3. Vim animale, motus & sensus initium, in spiritibus animalibus, proportionem data ad vim naturalem & vitalem in venarum arteriarumque sanguine subsistentem, a sanguine intra cerebrum circumeunte ortam.

finitæ : imò , utcunque quilibet liquor fuerit, certa tamen ratione quisque fluidus est. Liquores impetum in canales faciunt, deinde retrorsum vicissim canales impetum in liquores faciunt. Quomocunque vero liquorum corporis conditio fuerit, putat eorum secretiones in corpore fieri mechanice, hoc est secundum certas leges : quinimo secundum virium naturalium vitalium & animalium potestates & proportiones, fieri secretiones naturales vitales & animales. *Pellinus* ⁹⁵ arbitratur secretionem, & derivationem dissimilium liquidorum, per canales corporis conjuncte fluentium, fieri per compositionem duorum motuum; quorum alterum accidere secundum canalis longitudinem, alterum eodem tempore quaquaversum ad latera : prius autem exprimi, quod liquidius est. Et *Baglivus* ⁹⁶ sensit, secretionem cujusvis laticis, in quolibetque viscere factam, dependere in primis a majori vel minori velocitate sanguinis, ad viscus quoddam appellentis, & a longinquitate visceris a corde.

XXXVIII. Quin etiam nutritum *Pitearnus* ⁹⁷ statuit, sui generis esse secretionem. Hujusmodi a cæteris non differre, nisi, quod motus fluidi, in nutritione secreti, per canalem, seu porum secernentem, multo tardior sit, quam aliorum fluidorum motus per suos canales. Cujus rei causam esse, quod in secretionem, nutritionis ergo instituta, angulus per verticem canalis vel pori, a latiori basi orientis multo major sit angulo per vertices aliorum canalium, per quos vulgo secretionem fiunt : & hanc esse rationem, auctor memoratus asserit, ut in secretionem hujusmodi maximum latera alicujus pori obstaculum importent progressuris partibus, e pertransiente fluido dicta secretionem separatis. Hæc, & ante memorata, cum ita se habeant, efficitur inde non modo secretionem fluidorum omnigenam a solidis; verum etiam illo-
rum

[95] In comment. ex iis, quæ ad secret. §. 1. & 2. Eadem suffuratus est *Baglivus* libr. 1. de febrib. motric. cap. x. prop. 5. & 6.

[96] *Ibidem*. propos. 8.

[97] Dissert. de motu, quo cibi in ventric. &c. §. 17. & Elem. med. propos. 107. & deinceps.

[98]

rum motum a solidis. i, e. a varia canalium tensione *elastica*, dependere ⁹⁸. Vasis enim quibusque corporis id peculiare esse, ut tum actionem suam instituant, quando fibræ, a liquido transfluente distractæ, versus suæ cavitatis axem se contrahendo, humores propellunt ⁹⁹. Quid? quod humores, ut *Baglivus* ¹ monumentis prodidit, in juvenibus plurimum faciant impetum versus loca superiora: e diverso in senibus versus inferiora: atque hoc contingere in his propter nimiam solidorum, & fluidorum laxitatem, in illis vero propter dictorum nimiam tensionem, vim, seu agitationem.

XXXIX. Cæterum, licet plerique de sanguine decreverint, eum bifariam moveri, nempe juxta ductum vasorum, & juxta latera, qui motus etiam intestinus vocatur, in quo globuli, sanguinem constituentes, juxta axem perpetim commoventur ²: *Baglivus* tamen præter hos novit sanguinis motus projectionis, inclinationis, *horizontales*, ascensus, descensus, &, nescio, quos amplius ³. *Gulielminus* autem ⁴, ratum habet, triplicem in sanguine motum inesse. Primum vocat *circularem*: alterum, *agitativum*, *fermentativum*, tertium. Illum a corde ducere originem, a vasorum vehementium, & revehentium situ; nec non a valvularum positione, determinari: adjuvari autem a constrictione vasorum, & muscutorum ea comprimantium. Istum non toti sanguini, sed ejus partibus inesse, producique; quia ille non solum in diversis ejusdem arteriæ sectionibus, verum etiam in eadem sectione, non uniusmodi, propter obstacula varia, fiat. Pro certo enim habet sanguinem, qui circa vasorum axem versatur, velociter magis, vel rapidius fluere eo, qui
prope

[98] *Thomson* dissert. i. de motu, quod renituntur, &c. pag. 37.

[99] *Boerhavius* in instit. Medic. §. 856.

[1] Lib. i. specim. de fibr. motric. cap. x. propos. i.

[2] *Hofmanni* Fundam. medic. cap. iv. §. 37.

[3] Lib. i. specim. de fibr. motric. cap. vi. Corollar. xi.

[4] In libro de sang. nat. &c. §. 6. 11. 20. & 22.

prope circumferentiam est: quin etiam diversam partium, sanguinem componentium, gravitatem, & partes aëris tenuiores, respiratione sanguini admixtas, ut & ætherem *Cartesii*, hujusmodi motui causam esse. Hunc denique, quamquam non æque in naturali, ac in statu præter naturam, observetur; adesse, sanguinem extra vasa perfacile corrumpentem, atque febres, quas majores appellarunt putridas, tanquam assertionis habet documenta: naturam hujus motus generaliter partium diversitate esse fundatam *D. Frind* tamen⁵ contradicit tot sanguinis commotiones, ut & ejus effervescenti fermentandive actus. Illum enim sanguini inesse non posse, causatur, quia deest acidum, primarius illius actionis auctor; neque adesse hunc, fermentandi nempe actum, quia fluidi cujusvis partes, quæ sub iisdem planis *horizontalibus* jacent, æquabiliter premuntur: adeoque conquieturæ deinceps, nisi intercedente novo impetu, vel liquido a corde ministrato, fieret motus redintegratio. Quod si res ita se habeat, latissime patere, præter eum, quo continuo progreditur, & circumfertur, vel propellitur per universum corpus, nullum alium in sanguine motum esse posse. Sanguinis circumactus est mensura vitæ: ab hoc adaucto oritur calor: qui est tanquam rectangulus ex velocitate in viciniam⁶. Imo sanguis convenienti mensura ac temperie, motuque bene constitutus, *Hofmanno*⁷ videtur esse omnium virium ac motuum in corpore nostro fons atque origo: calorem autem ejus, putat, dependere quam maxime a parte subtili sulphurea in motum concitata⁸.

XL. Quandoquidem recentiores quidam semper in ore habent leges mechanicas & hydraulicas, non ab re fore, duxi, si aliquas hoc loco descripsero, ut (1) *Vi-res moventes ubique se habent ad onus movendum, uti reciproce spatium ab hoc decursum aut decurrendum, ad spatium illud, quod*

[5] In Emmenolog. cap. 11.

[6] *Pitcarnius* Elem. medic. pro-
pos. 58. 53. 55.

[7] Medic. rational. system. tom.
1. in Præfat.

[8] Ibidem part. 1. cap. v. §. 13.

[9]

quod vis movens interim emetitur. (2) Virtus motrix & onus movendum sunt ipsorum velocitatibus reciproce proportionales. (3) Eadem vis quæ potest verbi causa C. libras elevare per duos pedes, potest quoque CC. libras elevare per unum pedem⁹. Hæ leges usum habent ad motus partium corporis animantis solidarum explicandos. Siquidem vero sanguinis humorumque progrediens & circularis motus legibus motus corporum fluidorum subiectus est, non ab re erit facere comparisonem hydraulicorum cum animalium organis. Quemadmodum in hydraulicis, quo minus fluidorum motus impediatur, opus est valvulis, quæ fluidum in cavitationem vel vas admittunt, regressum vero per eandem viam impediunt: ita ad promptiorem & non interruptum sanguinis motum conservandum valvulæ cordis & venarum multum faciunt. Sicuti in hydraulicis expeditus fluidorum motus est per canales continuos licet inversos: ita etiam in animalibus tubus ille magnus arteriosus & venosus unicum continuum canalem conicum & cylindricum inversum efformat, cujus basis est in corde, apex vero in partibus externis. Quemadmodum in hydraulicis impetus fluidorum major est, quæ per longius spatium propelluntur, quo major & celerior fuit emboli vis: ita etiam circulus sanguinis pro diversa cordis systole atque compressione ventriculorum multum variat. Quemadmodum in hydraulicis, permanente eadem potentia movente, fluidum si premitur, ejus partes ad omnia vasa, pro eorum capacitate, æquali nisu tendunt, illuc vero maxime feruntur, ubi nullam vel minorem resistantiam inveniunt: ita etiam sanguinis circuitus non ubique æqualis est &c. Sicut in hydraulicis aliquot canalibus, per quos antea libere ferebatur fluidum, obstructis ejus impetus vergit in tubulos apertos per quos celerius transfluit: ita etiam evenit in animalium corpore. Perinde ut fluidorum motus & adfluxus se habet ut vasorum resistantia, adeo ut hac minuta plus adfluat, eadem vero aucta plus alteri accedat: ita fit in sanguinis fluxu & motu. Ut in hydraulicis pro diversitate pressionis & capacitate cavita-

tis,

[9] Has tradit Sturmius mathes. juvenil. scient. static. & mechanic. cap. x.

[10]

tis, quæ liquida continet, nec non pro amplitudine majori vel minori orificiorum & canalium, per quos liquida ferri & ejici debent, modus liquidorum valde differt ratione accelerationis & tarditatis, atque adeo ratione copię, quæ effunditur: similiter circulus sanguinis multum variat ratione amplitudinis cordis & reliquorum vasorum ¹⁰. Neque vero Hofmannus, ab quo dictas collationes sumpsi, in generalibus acquievit, sed singulares etiam exhibet microcosmi leges hydraulicas: ut (1) spasmus tubulos constringendo liberum fluidorum cursum impediunt atque inæqualem reddunt. (2) Quo major est spasmorum vasa coarctantium vehementia; & quo latius illi sese diffundunt, adque ampliora vasa exporriguntur: eo copiosior & impetuosior ad alias & remotas partes fit sanguinis appulsus, translatio & congestio. (3) Spasmus vehementior membranis nervosis insidens vitiosum motum per universam sæpe nervorum ac membranarum compagem propagat. (4) Spasmus parti, quam semel atque iterum occupavit, talem inducit habitudinem, ut postea accedente levi causâ easdem spasticas constrictiones repetat. (5) Spasmus partibus, quas diu obsedit, atoniam atque imbecillitatem inducit. (6) Spasmus non est continuus, sed ad certum tempus ejus vehementia remittit se, vel plane intermittit: interjecto autem aliquo tempore statim periodis, cum eodem sæpe impetu revertitur. (7) Fluida & solida ex iteratis actibus talem acquirunt naturam constitutionemque, ut facillime eosdem motus repetant ¹¹. Quandoquidem omnia, quæ de natu-

[10] Hofmannus med. ration. tom. 1. part. 1. cap. vi. §. 4. 10. 12. 18. 27. 28. 29. 30.

[11] Idem tom. 4. part. 1. cap. 111. §. 3. 4. 26. 28. 30. 29. 35. N. Hofmannus in præf. tom. 1. nimiam atque intensiorem solidarum partium contractionem vocat *spasmodum*, earundem autem dilatationem immodicam, diuque partibus insidentem *atoniam*. Hos duos motus intensum videlicet & depressum

esse morbosos. Sed in Scholio §. 30. cap. 1. part. 11. tom. 11. statuit tres motuum naturæ maxime hostilium, & morbos inferentium classes, ut (1) vehementiorem febrilem, quem ab interioribus foras cum impetu sanguinem pellere: (2) Spasmodum, quem ab exterioribus ad interiorem sanguinem urgere: & (3) atoniam, quam a nimia resolutione & relaxatione fibrarum *motricum*, & remissione toni consistere.

natura & motione fluidorum vitalium jam jam scripsi, apprimè cum principiis mechanicis conveniunt, atque illorum proprietates per hæc congruenter dilucidantur; apparere ex his ait *Boerhavius* ¹², illa quoquo pacto vitiata, egere, ut in ordinem naturalem redigantur, auxiliis mechanicis. Nempe fluida esse subinde inspissanda, coacta resolvenda, stagnantia movenda, dissoluta compescenda, crassa diluenda, leviora solidanda.

XLI. Ex Iatromechanicis *Pitcarnius* censet *temperamenta esse conditionum in liquoribus mutationes, quæ in infinitum fieri possunt*. Eadem esse, autumat, morbos nativos, & diversa *cachymie* genera, quæque numero tria esse potissimum. Illum sanguinis liquorem, qui dato circuitus impetum permittit, ut bilis in majori ad reliquas secretiones proportionem, quam in plerisque ejusdem regionis incolis fieri solet, secernatur, in temperamentum evadere biliosum. Illum sanguinis liquorem, *fluxilitatem*, qui liene bene constituto permittit, ut major quam ad reliquas secretionem sit proportio secretionis per renes & meatus cuticulares, abire in temperamentum melancholicum. Ubi per datam vim sanguinis, a corde pulsus, proportio salivæ ad alia secreta est major, existere ex hac temperamentum pituitosum. Quod si quis temperamento aliquo præditus est, hunc in se habere morbum nascentem ¹³. *Hofmannus* vero ¹⁴ statuit temperamentum esse certam partium & solidarum & fluidarum habitudinem, ad circulum sanguinis motusque microcosmicos & functiones tam naturales quam vitales & animales perficiendas. In *choleric* temperamento fibras esse teneriores, valdeque tensas, & vasa angustiora, per quæ validiorem vim *motricem* vehementi impetu vitales undas jaculari. In temperamento melancholico, ob fibrarum duritiem ac densitatem sanguinem lente per vasa devolvi; unde humores crassitiem induere, omnesque tam animi quam

cor-

[12] In citata Oratione pag. 22.

[13] Elem. med. propos. 63. 72. 73. 65. & deinceps. Item libr. I. cap. III.

[14] Medic. rat. systematicæ tom.

I. part. III. cap. XIV. §. 1. 2. 4. 5. 6.

corporis actiones quadam difficultate peragi. In temperamento *phlegmatico* serum abundare, valdeque tardum ac languidum esse humorum circuitum, & omnes tum animi tum corporis actiones pigritiam ac torporem sibi habere adjunctum. Sanguineos vocari, quibus habitus corporis spongiosus est, & laxè cohæret, quibus venæ copiosæ sed exiles & angustæ sunt, per quarum alveos sanguis placido & secundo flumine decurrit.

XLII. Spiritus animales, quos alii vocabulo liquoris vel succi nervorum nuncupant, medici semper considerarunt, ut quondam Romani tribum prærogativam, cui cæteræ tribus frequentissime assentiebantur. Spiritus enim, si debite munere suo funguntur, in primis causæ sunt corpori animali, ut sit vitale, sit mobile, & sibi in functionibus, naturæ suæ conformibus, expediendis, assentiatur. Hos *Boerellus*¹⁵ statuit esse naturæ fluidæ, subtilissimæ, purissimæ & mobilis: & *Boerhavius*¹⁶, judicat nervorum succum esse corpus tenue, celere, fluidissimum, in cortice cerebri *glandulosa*, secretum; & quod hujus fibrarum ope in medullam oblongam, & inde in spinalem, post hæc in nervos, deferri. *Hofmanno*¹⁷ probabile habetur, liquidum nervorum constare ex duplici natura, una humidiori subtilissimaque succi nutritii parte; altera sicciore, quam e purioribus aëris particulis, pulmonum ministerio in sanguinem receptis, elaborari. Siquidem vero hujusmodi fluidum nequicquam a illud,

[15] Propos. 24. Part. II. de motu animal.

[16] In Instit. Medic. §. 311. no. 8. & §. 219.

[17] Vide Fundament. Medicin. cap. v. §. 50. 47. 54. & v5. vide etiam cap. vi. §. 2. 3. Et in antedictis, ut & §. 15. 14. & 16. *Hofmannus* vocabulis spiritus animalis, & succi nervorum, ut æquivalentibus, utitur. Et med. ration. Syst. tom. I. part. III. cap. I. §. 2. Dupli-

cem, scribit, in fluido cerebri & nervorum admittendam esse substantiam, alteram omnium tenuissimam ad motum celerimum & varium recipiendum atque propagandum aptam; alteram crassiorē, quam magis humidam, atque illi vehiculum esse, & §. 17. *Fluidum nervorum, quum ex partibus admodum exilibus, flexibilibus & mobilissimis compositum a globulis æthereis, quibus innatat, omnes in partes agitari possit &c.*

liud, quam materia subtilissima, potentia mechanica determinata, ut ait, instructa sit, & ad *ideales*, & ordinatos in corpore motus edendos, apta; hinc ei recte spiritus nomen imponi. His spiritibus duplicis generis motionem esse, alteram rotando quasi perfici, quoniam quævis particula circa axem moveatur: alteram directam esse, tendereque a termino ad terminum. Præter hæc spiritus animales in nervis secundum lineam rectam se movere: ætherem in sanguine secundum lineam curvam, inde ejus calorem dependere.

XLIII. Philosophantur Iatromechanici etiam multum de corporis excretionibus, in primis vero de ea, quæ fit modo insensibili per cutem. Primus *Sanctorius* indefesso labore se ipsum, nonnunquam & alios in trutina, ad id negotium concinnata, stateram vocant, suspendit, explorandi animo, quanti ponderis corpus quotidie perspirando jacturam faciat? libratis prius alimentis, ventriculo ingestis, exinde excrementis alvi & vesicæ seorsim ponderatis, invenit excretiones hanc plerumque fervare rationem. Nimirum excretionem alvi esse quatuor: vesicæ sedecim: cutis quadraginta & amplius: oris, ratione respirationis, sex unciarum¹⁸. Ex quibus apparet insensilem exhalationem omnium corporis excretionum esse maximam. Quid? *Pitcarnius*¹⁹ minime dubitavit, quin computando possit adinveniri, quantum ponderis de quodam corporis villo expiret? Hoc pacto calculum subducit. *Sanctorii* observatione fretus, ponit viginti quatuor horarum spatium, perspirando excerni uncias quinquaginta, seu scrupulos cl. cc.; & spatium horæ l. scrupulos; & quovis horæ momento, quinque pondera, quallium sex conficere scrupulum. Quandoquidem vero corporis humani pondus medium sit librarum clx, quas scrupulum minimum sexaginta millia æquare; & e tali corpore intra

[18] Vide ejus Medicin. static. Sect. I. §. 59. 5. 6. & seq. Et *Pitcarnii* differtat. de curat. febr. §. 8.

[19] In citata modo differtatione. §. 14.

tra horam quinquaginta scrupuli *perspiratione* excernantur ; effici hac ratione , concludit , si utpote quinquaginta in sexaginta millia ducantur , quamvis corporis partem emittere eodem tempore , partem sui millesimam ducentesimam : vel spatio cujusvis horæ quemvis corporis villum unius scrupuli de se exspirando emittere partem scrupuli millesimam ducentesimam. Concedo utique acutissimum & subtilissimum hujusmodi argumentandi genus esse ; verum multa in eo sunt , quæ in dubium incertumque vocantur. Inter Medicos enim constat , corpora , ut & singulas eorum partes , seu ratione ponderis & figuræ , seu laxitatis & densitatis ratione , esse inter se cum maxime diversas ; quin & non quolibet tempore , ne ipso quidem *Sanctorio* negante , fieri uniusmodi exhalationem. Quibus positis , & ita re vera , ut dixi , se habentibus , latissime patet , eos , qui conantur calculo mathematico excretiones corporis determinare , quot ac quantum videlicet singulis horis , singulisve horæ momentis , excernatur , obscuritatem & tenebras afferre.

XLIV. De sanitate deque morbo Iatromathematici non eadem sentiunt. Sunt aliqui ²⁰ , qui statuunt , si fluida corporis decente temperie æquabileque motu prædita ; si solida debitam figuram , situm & ordinem sint nacta , corpus tunc bonam consequi valetudinem ; & hanc esse perenne , fluidorum per solida , motu fundatam. Alii ²¹ perhibent sanitatem animalis consistere in justa canalium tensione , eam ob causam instituta , ut valido renixu , canalium villi alterna contractione , fluida comprimant , ad circuitum per vasa minima absolvendum. Contra , ac dixi , si ejus constitutio fuerit , ad morbum tunc illud esse proclive. *Pitcarnius* ²² asserit

[20] Ut *Hofmannus* in Fundam. Medic. cap. III. §. 2. Et med. rat. system. tom. I. part. III. sect. II. cap. 5. §. I. ita eam definivit: *Sanitas est vigor actionum tam corporis quam animi , a temperato & libero solidorum ac fluidorum*

motu sanguinisque & humorum temperie ; neque minus a convenientibus secretionibus & excretionibus dependens.

[21] Ut *Thomson* in fine dissertat. I.

[22] *Element. medic. propos. 75. definit. 2. 3. 5. 6. 4. & libr. I. cap. II. §.*

rit sanitatem animalis consistere in debitis secretionibus a sanguine rite factis: eandemque esse vitam sanam, vel circuitum sanguinis liberum nullo dolore comitatum. Perfectam sanitatem esse vitam *indefinite* longam, morbi expertem: vitam *indefinite* longam esse eam, quæ est infiniti conatus moriendi expertis: vitam infiniti conatus moriendi expertem esse vitam maxime sanam: medicinam ergo esse artem faciendi vitam *indefinite* longam; perfecte tamen sanum esse neminem: morbum esse motum sanguinis circularem nimis acutum vel diminutum: morbos omnes in liquoribus consistere, vel in eorundem mutata qualitate, vel mutata velocitate motus: mortem tandem esse morborum summum, vel circuitum sanguinis penitus suppressum. *Hofmannus* ²³ morbum definit esse magnam mutationem & turbationem proportionis & ordinis motuum in solidis & fluidis, cum vel nimis accelerati vel retardati in universo corpore, aut in certis partibus sunt, junctam cum insigni læsione secretionum, excretionum & aliarum functionum corporis animati, tendentem vel ad ejus salutem aut interitum, vel ad pravam partium ad alios morbos dispositionem. Causam ergo ejus proximam esse motus solidorum & fluidorum valde immutatos, ratione proportionis suæ vel nimis deficientes vel nimium excedentes.

XLV. Omnis generis autem morbos, qui nil nisi naturalium motuum læsiones sunt, non secus ac motus, quæ vitæ atque sanitati præsunt, ad duas potissimum classes, ad *systolen* nempe & *diastolen*, id est, ad contractionem & dilatationem referri

2. propos. 74. definit. 30. & libr. 1. cap. VI. *morbis est circulatio sanguinis insolita, seu motus sanguinis circularis auctus, si-ve diminutus, aut per totum corpus, aut per aliquam corporis partem.* Symptoma vocat morbum simplicem; compositum vero symptomatum complexionem. Minus recte proinde fieri,

cenfet, morborum divisionem in morbos partium similiarum organicarum, & solutæ unitatis. propos. 78. defin. 100.

[23] Med. rat. system. tom. II. part. 1. cap. 11. §. 3. 9. & tom. I. in præfat.

referri posse, idem Hofmannus loco citato censet. Nec huic dissimilis est sententia Baglivi ²⁴, qui priscorum Methodicorum communitates in Medicinam rursus introducens, statuit, strictum & laxum, quia æque in fluidis, ac solidis, vigeant, in primis in numero causarum morborum habenda. Contractione enim & laxatione non modo in Mechanicis, verum etiam in universitate rerum, plerasque operationes perfici. Alibi tamen ²⁵ ubi duo fibrarum genera recenset, memorat etiam duo morborum genera, quorum alterum membranaceis, alterum carnosius corporis partibus, secundum fibrarum differentiam inesse. Illos periculosos, propter necessitudinem, quæ ipsis cum capite vel dura meninge intercedit: hos vero minus periculi ægris injicere. Utrumlibet etiam genus separatim in corpore posse subsistere: quandoque vero utraque inter se in tantum copulari, ut alterum cum altero acceptum communicet vitium. *Boerhavius* statum corporis viventis tollentem exercendæ actionis cujuscunque facultatem vocat morbum ²⁶. Morbos autem ad tria genera redegit, sub primo complexus est, qui ratione solidi aut fluidi accidunt: sub altero, qui aut maribus aut foeminis sunt proprii; sub tertio autem eos, qui eveniunt, quatenus homo ex anima & corpore compositus ²⁷. Quod vero ad solidum spectat, ratum habet, quod ultimum minimi vasis solidum, cum liquidi fuerit plene expers, sit considerandum, ut corpusculum terrestris, simplex, tenue, cujus connexæ particulæ adeo minutæ, ut vix a fluidis differant; sintque omnes nervosæ, vel e nervis saltem oriundæ. Hoc solidorum genus, autumat, non inepte in quatuor classes posse discesci. Sub prima comprehendi

[24] Specimin. de fibr. motric. cap VII. Corollar. 3. cap. IX. propos. 3. Et anatom. fibrar. p. 4. 9.

[25] Specim. de fibr. motric. libr. I. cap. IV.

[26] Institut. Medic. edit. secund. §. 696.

[27] Ibidem §. 699. has trinas morborum differentias tradit (1) morbos partis solidæ simplicis organicæve. (2) humorum morbos, horum naturam, copiam accidentia spectantes. (3) Morbos ex his binis compositos, qui masculini foeminini.

particulas terrestres minimas, quarum ex conjunctione fibrarum, cujus dotes esse laxitatem, rigorem, robur, debilitatem, oriri: secunda canales minimos, ex quibus in unum collatis nervum minimum: tertia canales ex congregatione minimorum canaliculorum, unde reliqua vasa: quarta denique ea, quæ ex liquido & vase, vel e vasis, liquido expulso, concretis, originem ducunt comprehendendi. In his, semel incolumitatem adeptis, nihil morbidum, nisi quod solutæ unitati, vel laxitati, vel rigori, vel robori, vel debilitati, vel prævæ solidorum cohærentiæ vitium acceptum refert, concipi posse. Quantum vero ad vitiatam fluidorum qualitatem pertinet, in his considerandas esse particulas singulas, qua mole, soliditate, figura, rigore, flexu, elatere, cohærentia, &c. sint dotata singulatim. Molem enim adauctam corpori obstructiones omnimodas, minutam vero nimiam importare *perspirationem*. Soliditatem auctam producere osculorum apertionem, rupturam vasorum, &c. vel fluidorum nimiam attenuationem & attritum. Soliditatem justo minorem augere inertiam liquidi in vasa, & obtundendo vim solidi in liquida fere enervare. Figuram se, propter angulorum aciem, vitiose habere, dum partes a sphærica nimio opere recedant, aliamque induant formam. Rigorem nimium, ob acrimoniam plerumque adjunctam, inducere malum vix medicabile. Flexilitatem nimiam, aucto contactu, causam esse partibus, ut facile concrecant. *Elaterem* nimium, ob calorem mutatum & vim comprimentem, cuncta mutare. Cohærentiam nimiam impedire requisitas, partium in aliam naturam, mutationes. Præterea fluidum in considerationem venire generatim, ratione universæ massæ fluidæ; scilicet an liquor, an tenuitas, motus, quies, &c. rite se habeant: item ratione loci, si nimis aucto vasis diametro crassiora liquida in arctiores mittantur canales, si ruptis vasis in solidorum interstitia fluant distenta ²⁸. Quid? quod fortassis causæ

[28] Hæc ex ejus institut. Medic. edit. prim. §. 490. 492. 507. 508. 509 &c.

causæ morborum simpliciores, & potiori jure inter mechanicas solum referendæ sint, quam aliquispiam medicorum cum animo suo cogitare valeat. Documentum hujus positionis nos capere posse, ait, e punctura nervuli, seu festuca membranaceæ corporis parti infixæ. Quæ & quanta non oboriri symptomata, corpori, alias optime valenti, mortem minitantia. Quotus quisque est? qui tali pacto læsi non torqueantur doloribus, rubore, tumore, ardore, pulsatione, febris, siti, delirio, convulsione, &c. ²⁹ quia copiosior, teste *Thomson* ³⁰, in partem dolentem fit liquidorum fluxus, ob renixum canalium fortiori & celeriori impetu exertum. Hæc cum ita se habeant, existimat *Boerhavius* ³¹ venenorum spicula, pestis lanceolas vel salium acumina; quoniam pariter efficientiam mechanicam habent, nemini admirationem motura. Quinimo ne ipsos quidem animi affectus esse de hac excipiendos: siquidem virtus cogitationis, quamprimum in corpus influit, totum id, quod in eo, producit, conficiat corporeum; adeoque tale etiam legibus Mechanicæ obedire.

XLVI. Sed ut singulatim quosdam morbos attingam, *Pit-carnius* plethoram, quæ est sanguinis moles, aut quantitas in majorem mutata; & *cocochymiam*, quæ est sanguinis velocitas, aut qualitas a statu integro quovis modo mutata, non habet in numero causarum morbi alicujus, velut plerique medici eas referebant ³², sed pro morbis ipsis ³³. Scorbutum

& § 10. contraxi. In aphorismis autem §. 21. & seq. magna cum cura atque diligentia describit & exponit morbos fibræ solidæ simplicis, morbos fibræ debilis & laxæ: morbos fibræ rigidæ & elasticæ: morbos vasorum minimorum & majorum: morbos viscerum debiliū & laxorum; morbos viscerum fortium & rigidorum; morbos spontaneos ex acido humore: morbos a glutinoso spontaneo: morbos ex *alcalino* spontaneo; morbos ab excessu motus

circulatorii solo: morbos ex defectu circulationis & plethora: morbos ex obstructione & vulnere &c.

[29] Vide ejusdem oration. de usu ratioc. Mechanic. pag. 32.

[30] In Dissert. 1. §. de stimulis.

[31] *Ibidem*. pag. 33. & 34. & institut. medic. §. 796. edit. secund.

[32] Elem. med. physico mathem. libr. 1. cap. vi. §. 8. & definition. 33. 32.

[33] *Ibidem* libr. 11. cap. xxiii. §. 8. 2.

butum definit intimam sanguinis *dimotionem*: vel texturæ sanguinis ultimæ mutationem generalem: vel *cohæſionem* partium ultimæ compositionis mutatam. Sanguinis *dimotionem*, quæ scorbuti symptomatum cauſſa eſt, eſſe intimam ſolutionem partium *in ea* quarumvis, & remotionem ex aliarum vicinia fieri. Quandoquidem vero sanguinis miſſio poteſt facile intimam sanguinis *dimotionem* inferre; eapropter hanc ſcorbuto laborantibus haudquaquam ex uſu eſſe. Nam ſi *partiulæ sanguinis habeant vires reſpectu aliarum centripetas*, aliarum autem reſpectu centrifugas: hoc eſt, ſi potentes quædam & univerſales cauſſæ ſint, quæ eas perpetuo conentur impellere verſus unas & remove ab aliis, tum hæc dimotio intima a venæ incifione, quæ ſanguinem in vaſis minus conſtrictum relinquit, poteſt facilius contingere: quia ea cauſſa vires motuum a corde & in arteriis per ſanguinem *V. ſeção*ne ablatum, diminutæ, poſſunt fieri minores viribus per cauſſas illas alias communicatis.* Affectionem hypochondriacam cenſet³⁴ eſſe hypochondriacorum morbum, a deficiente chyli & ſanguinis comminutione in canalibus & liquoribus inteſtinorum ortum. Strangulatum vulvæ, quem *hystericam paſſionem* plerumque vocant, eſſe partium membranacearum in inferiore ventre ſitarum convulſionem, a partium peregrinarum cum ſucco nerveo in nervoſarum fibrillarum tubulos per intervalla effuſarum, eoſque conſtringentium, actione exortam. In hypochondriacis, & hystericis convulſionem e preſſura cerebri, per arteriolas ſanguinem non ſatis attenuatum ferentes, facta exiſtere. Convulſionem, quæ eſt contractio muſculi non voluntaria, fieri ſi ad muſculum perveniat aut ſanguinis, aut liquoris *nervei*, copia major;

8. 2. & propoſ. 137. 136. 138.

* *Vis centripeta*, ſecundum definitionem v. Philoſ. Nat. *Newtonii*, eſt, qua corpora verſus punctum aliquod tanquam ad centrum undique trahuntur, impelluntur, vel utcunque tendunt. *Vis centrifuga* ſecundum *Graveſande* phyſ. elem. tom. 1. acp. xxv. §. 218. eſt, qua cor-

pus a centro recedere conatur: verbi cauſſa, lapis fundæ impoſitus, inque gyrum agitatus, & projectus. De hac Nobiliſſ. *Hugenius* peculiarem libellum in lucem edidit.

[34] Ibidem definit. 80. 81. propoſ. 171. & libr. 11. cap. xxii. §. 7. cap. v. §. 4. propoſ. 150. 148. 149. 147.

Zzz

[35]

jor, quam ad musculum oppositum, eaque præter voluntatem: quæ si ita fuerit, impetum ab iis impressum etiam majorem, & quod consequens est, inflationem contractionemque musculi majorem futuram. Verum enimvero si in musculum minor dicti liquoris vel sanguinis copia derivetur, quam in oppositum, fieri hujus oppositi contractionem. Inducere autem spasmos ea, quæ corpus, vel ejus partes nimium aut replent, aut inaniunt. Sensationem, aut non motum, tolli, ubi sanguis intra musculos cum nervorum liquido concurrens rarefcere quidem adhuc, sed non libere intra nervos moveri, inque varias undas agitari, potest.

XLVII. Quantum vero ad febrium enodationem attinet, Borellus, ³⁵ in *Willisii* fere vestigiis insistit, & succum nervorum justo acriorem; quin & quoddam fermentum, pro causa, febrem efficiente, habet. Ast *Pitcarnius* ³⁶ sentit febrem, quæ est motus sanguinis auctus ³⁷, tam a suppressa meatuum cuticularium secretionem, quam a suppressa alia, exoriri. Quandoquidem vero illa sit omnium secretionum, vel duplo, vel triplo major: proinde suppressionem dimidiæ, vel tertiæ partis feri *perspirabilis* febrem generaturam; æqualem ei, quam generaret aliarum simul omnium suppressio. Adhæc, quia cuticularis sit minimum decuplo major, quam ventris: idcirco decimam partis feri ad exhalandum apti febrem excitaturam, æqualem ei, quam progigneret rota alvi suppressio. Quibus rationibus positis effici, auxilium dimidiæ vel tertiæ partis expirationis tantum in solvenda febre pol-

[35] Part. II. de motu animal. propos. 225. 226. Ut vicissitudinem accessus & remissionis febrium secundum rationem elucidaret, propos. 231. in medium affert fermentum quoddam, cujus reliquias, finito utpote priori febris accessu, succos tenaces & acres, in glandulas deinceps advenientes, rursus invadere, cumque his virtutem suam communicare. Inde vasa, excretioni

destinata, & postea nervulorum ostia; ab iis secunda vice infarciri, obstrui, pungi; atque adeo novum febris accessum excitari.

[36] Dissertat. de curat. febrium; &c. §. 9. & seq.

[37] Elem. medic. defin. 34. vel, ut habet libr. II. cap. I. §. I. est *velocitas circulationis uniformiter i. e. per equalia temporis intervalla aequaliter, aucta.*

[38]

pollere , quantum valet reliquarum excretionum auxilium infimul : & auxilium decimæ partis perspirationis tanti futurum , quanti excretio alvi integra. Quin minus ex his confici, morbum non posse tam cito adaucta alvi excretionem , quam aucta cutis exhalatione , depelli ; præterquam quod incrementum illius ad incrementum hujus fuerit in ratione inverfa. Scilicet , secretionem per alvum debere centuplo majorem esse , antequam spatium diei tantum evacuetur , quantum eodem tempore *perspiratio* , decuplo tantum major naturali , potis est. Quin etiam febrem decupla istiusmodi secretionem cuticulari probabilius solvi posse ; quia minori cum virium dispendio ac faciliori negotio instituitur , quam alvi , vel alia corporis excretionem , quoquo pacto adaucta.

XLVIII. Cæterum venit mihi in mentem, venia sit digressioni a proposito , singularis, *Pitcaronii* , hominis sane imprimis ingeniosi , opinio de ratione inebriandi ³⁸. Scilicet , si duorum animalium , inter se cum forma tum qualitatibus cæteris , similibus , & nervos amplitudine æquales , ac æqualiter a se mutuo distantes , habentium , arteriæ cerebri fuerint amplitudine inæquales , istud animal tunc , cui majores sunt arteriæ , citius fieri ebrium , quam illud , cui minores sunt , quod exin citius dolore capitis afficietur. Nam majorem molem requiri , ad majoris arteriæ latera ad datam tensionem , extrudendam , quam minoris : quippe moles se debet habere , ut quadratum diametri.

XLIX. De mensibus mulierum , quam opinionem habeat Doctissimus Frind , placet hoc loco referre. Putat enim purgationes foeminarum menstruales potissimum exoriri , quia foeminis sit humorum , cum primis vero sanguinis , abundantia. Generari autem hanc , quoniam eæ ipsæ non tantam *exspiratione* insensibili jacturam humorum faciant , quantum alias viri : quoniam earum temperamentum humidius ,
quam

[38] Quam affert dissertat. de circuitu sanguin. &c. §. 14.

quam virorum : & quia non æque , ac viri , labores validasque corporis exercitationes , sustineant. Sic & situm matricis multum conferre. Fœminis enim esse uterum , respectu horizontis , ad perpendicularum rectis lineis collocatum ; cum e diverso cæteris animalibus , sit vulva respectu horizontis parallela. Truncum Aortæ descendentem multo ampliorem in fœminis , quam in viris , reperiri : arteriarumque situm esse ad perpendicularum fere , & inflexionem habere tortuosam : ita etiam non inveniri in venis matricis ullas valvulas : quæ cuncta multum conferre , ut sanguis redundans uteri per vasa evacuetur. Namque in fluido corporis cujusvis circumpositi fieri pressuram , non modo deorsum , sed etiam a latere. Quandoquidem vero pressura lateris fit in ratione altitudinis , qua attollitur incumbens fluidum : idcirco universam sanguinis columnam , ab aortæ descendentis trunco ad uterum usque , protensam , vasa uteri a latere , atque id juxta perpendicularum , comprimere distendereque. Igitur , propter *plethoram* & pondus fluidi , tum in arteriis tum in venis perpendiculari in modum , incumbentis , intumescere latera vasorum ; ita ut fibræ magis ac magis distrahantur , ac vi superiori cedant. Præterea in *plethora* augeri sanguinis momentum , quia augetur quantitas , & insimul , nisi lentor obstiterit , ejus velocitas : vim autem obstaculi imminui , quia in vasis , ob multitudinem sanguinis pridem , distentis , minor sit fibrarum contactus , vel cohærentia ; sanguinem itaque , superato tali impedimento , tandem erumpere. Quod autem hujusmodi fœminarum purgationes statuta tempora servant , ratum habet ex his dicendis apparere. Deficiente videlicet in mulieribus per meatus cuticulares exhalatione , necesse esse , aliquid in dies intra vasa coacervari , ex quo paulatim sanguinis multitudinem ortum trahere. Ut autem modus dictæ sanguinis abundantiae perspicue mente percipiatur , hanc habet hypothesin. Scilicet , si singulis diebus pars tantum tricesima alimentorum , v. g. libras duas pendentium , accumulatur , redundare tum talem fœminam , singulis diebus pondere

dere drachmarum sex & duarum quinque partium drachmæ: intra mensem vero triginta dierum sanguinis adaucti copiam fore librarum duarum; quas quatuor unciiis excedere copiam sanguinis, purgatione menstruali effusam: cujus pondo plerumque esse unciarum viginti. Posita hac sanguinis redundantis, & quolibet mense evacuandi, quantitate, quam esse circiter partem decimam totius sanguinis massæ; momentum sanguinis fore sub fine cujusque menstruæ periodi decima parte fortius. Quod cum ita sit, velocitatem non commemorat, confici hac ratione, putat, singulos corporis canales, decima quoque parte magis comprimi distendique, donec tandem sanguini effluxuro locum cedant. Haud dissimili sane modo, ceu lances in æquilibrio positas, quas pondere adjecto protinus præponderare. Quibus concessis consequi, menstruales foeminarum purgationes æque, ac anni tempestates annuatim, suas vices & tempora observare. ³⁹.

XLVIII. Fateor quidem subtiliter admodum D. *Frind* causas menstrui fuisse rimatum, esseque ingeniosum ad comminiscendum. Verum enimvero aliquas quoque in medium profert, quas non possum non in dubium vocare, e.g. memoratum paulo ante positum uteri, & singularem venarum constitutionem. Quæ si aliquid ad mulierum profluvium facerent, quare simiæ per vulvam, quare complures viri per penem perque hæmorrhoides, ejusdemmodi sanguinis profluvium menstruale habuerunt; sicuti varia hujus rei exempla, a medicis longe celeberrimis, memoriæ sunt prodita ⁴⁰. Fortassis adhuc sunt alia exempla, quæ notitiam nostram fugiunt. Præter hæc non advertit, profluvium istiusmodi non exactis triginta diebus, ut hypothetice sibi sumit; sed post viginti duos, vel quatuor plus minus dies revertere, & sic

[39] Hæc de Capitib. III. IV. V. & VII. Emmenologiæ decerpfi, ac feci rationum auctoris quaecunque brevium.

[40] De quibus vide *Etmulleri* instit.

Medic. Physiolog. cap. XXI. §. 9. & 10. Therapeutic. cap. III. §. 1. & de menstr. flux. vitiis. cap. I. ubi talia exempla, e Zacut. Lusitano, Bartholino, & Fehr. deprompta, profert.

fic memoratam pressuram, vel distensionem vasorum efficere: quia quamdiu menses fluunt, qui non in singulis individuis non idem dierum spatium observant: aliquando enim tribus, subinde quinque, & pluribus: interdum bis in mense, aliquot diebus, effluere solent; tamdiu moles sanguinis non adaugetur, sed potius diminuitur. Calculum itaque debet D. *Frind* alio modo subducere, ut demonstret, quod sibi ad probandum assumpsit. Plura dubia sunt, quæ ipsi objicere possem: verum ne videar contradicendi studiosus, eapropter his supersedeo. Mea faciam, quæ habet *Ba: glivus* ⁴¹. Plurima nempe in rerum natura nobis occurrere, quorum effectus esse certos ac evidentes: & tamen nos causas, quæ talia re vera produxerunt, ignorare. Is ipse *Thomsonius*, qui alias ad amussim more Mechanicorum, corporis humani cujusquemodi conditionem declarat, ingenue aperteque confitetur ⁴², Medici non esse indagare causam causæ, vel curiose perscrutari, quare aliquid eveniat, sed quid Natura faciat, aut ferat, id necesse esse, ut dignoscat duntaxat. Nolite autem putare, me investigationem causarum primarum, quia plerumque sunt abstrusæ, ideo eas ducere inter res scitu supervacaneas, minime gentium? sed supervacuas tum ego eas habeo, si conjecturis meris, si hypothesebus subtiliter excogitatis, si commentis opinionum, quæ ne speciem quidem veri præ se ferunt, fuerint nixæ duntaxat. Sed in viam.

LI. Menses ad mentem D. *Frind* ⁴³ supprimuntur vel vasorum, vel sanguinis, vitio: vasa namque uteri si usque adeo constricta, vel tenacia, vel distenta, ut cruor penitus effluere nequeat, causam esse, censet, ut momentum sanguinis intendatur. Enimvero non modo ejus quantitas peccat, verum etiam velocitas; quam vero, nisi lentor adfuerit

[41] In Epistola ad Philippum *Hecquet*, de motu mening. & oscill. folliculor.

[42] Dissertat. iv. de Mercurio pro-

pos. 4.

[43] cap. x. memoratæ Emmenologiae.

fuerit, ratione copiae una adaugeri. Lentescere autem sanguinem ratione multitudinis trifariam. Nimirum, si major fuerit fluidi moles, quam vasa complexu suo continere possunt, sanguinem redundantem tunc majorem sustinere renixum: quoniam ejus particulæ, tum a canalium tunicis, tum a præcedente liquido, cui continuo affricantur, proinde quasi retro pulsæ & retardatæ, in angustius spatium coeant, id est, tenaciter invicem coaleant. Deinde motum cordis imminutum causam esse, cur sanguis minori impetu protrudatur, cur facili negotio a quocunque obstaculo retardetur, adeoque prompte lentus evadat. Post hæc partium tenuiorum absorptionem efficere quoque sanguinis lentorem. Vasa enim a redundante sanguine admodum distenta, vicissim, & reciproca quadam actione contra sanguinem niti; ita ut ejus particulæ, a tunicis vasorum repercussæ, a *pressione* recedere contentur: quo fieri, ut per vasorum poros & ductus, secretioni destinatos, quicquid in sanguine tenue vel aqueum fuerit, exprimatur. Quo factò, superstitem sanguinis compagem, evenire arctiorem juxta & constrictiorem.

LII. Hucusque conditionem qualemcumque quarundam corporis partium, earundemque functionum, ad Mechanices præcepta perpendimus; restat, ut simili modo de morborum curatione scribam, & de hac, quæ decreta fecerunt, heic commemorem. Celeberrimus *Boerhave* decrevit, ut Medicus morbo medicinam factururus attendat animum ad causas impediti liquidorum floris, ad regulas superandi renixus, ad restituendos motus *elásticos*, ad augendam cordis virtutem, conferendo hanc cum morbi phænomenis, &c.
⁴⁴ *Baglivus* autem ⁴⁵, ut in curatione semper habeatur major solidi, quam fluidi, ratio. Temperiem enim fluidorum semel vitiose se habentem, facile restitui: solidorum vero tonum

[44] Hæc Cl. *Boerhavius* in oratione sæpe sæpius citata pag. 33. vide etiam ejusdem instit. medic. §. 839. & seq.

[45] Specim. de fibra motric. libr. I. cap. VI. corollar. I.

num amissum difficulter, vel raro, instaurari. Quid? sicut pronunciatum habet ⁴⁶, quod morbi solidorum, a vitiosis fluidis producti, remediis sanari nesciant; nisi fluidum prius ex malo convalescat. Et eandem esse conditionem morborum fluidi, vitio solidi cujusquam obortorum; quos itidem non sanari, præterquam quod solidum convaluerit: etenim hæc duo morborum genera inter se reciprocari. Sic etiam magni facit medicos, qui, antequam morbum curare in animum inducant; Mesenterii conditionem examinant, ac serio ad artis præcepta perpendunt ⁴⁷. *Pitcarnius* ⁴⁸ vult morborum omnium curationem per materiæ & motus mutationes, rite factas, institui debere. Mutationes autem hujusmodi, si bene si perperam procedant, fieri secundum certas leges mechanicas. *Hofmannus* ⁴⁹ non aliam, putat, constare medendi viam, quam ut motus & excretiones a naturali statu desciscentes, in ordinem reducantur. Omnia etenim remediorum genera id præstare tantum, ut vel nimis auctos motus sedent ac moderentur: vel depressos & impeditos excitent, promoveant, & æquales rursus reddant. Ab auctiore sanguinis circulo, qui in febribus est, has, præsertim vero acutas, sine medicis & medicamentorum apparatu, convenienti ordine ac tempore, sponte sanescere. In morborum autem longorum curatione, ubi ars plus quam natura potest, medici usu periti esse, remediis tollere viscerum *atoniam*, motus depressos excitare, obstructiones solvere, & noxiam materiam per convenientes vias educere. Perpauca simplicesque esse morborum origines & causas, statum corporis naturalem immutantes: perpauca itidem esse remediorum genera, causis hisce removendis accommodata. Universum enim re-
medio-

[46] *Ibidem* cap. VII. corollar. 2.

[47] *Qui hoc bene perpenderit, scribit in Epistola ad Hecquet, O quam bene curaverit! Sapienti pauca.*

[48] *Element. medic. physic. mathematic. propos. 85. 86. & 87. morbi cujus-*

cunque curatio sive in canalibus, sive in liquoribus, sive in utrisque per leges sit mechanicas.

[49] *Medic. rat. system. tom. I. in præf.*

mediorum apparatus ad materiam nocentem emendandam ac removendam & perniciales motus tollendos collineare.

LIII. Medici, Mechanicen profitentes, in morborum medicatione crebro mentionem faciunt de stimulis; hos *Thomson* sentit ⁵⁰, seu doloris species esse, seu voluptatis: utrovis modo tremorem parti inferri validum, quem, posteaquam ex hac ad sensuum officinam, (*sensorium* commune plerumque appellatur) interveniente nervorum motu, undatim progrediente, delatus est, validiori motione partem identidem ferire, ac liquidum inibi contentum magis ac magis exagitare. Sic salia actione stimuli, ad intestinorum glandulas, & ad sanguinem delata, fortiores canalium villis movere renixus, ut deinde, accedente sanguinis fusione, quæ magis soluta sunt, per vasorum emissaria expellantur. *Bellinus*, qui copiose de stimulis scripsit, dicit ⁵¹, stimulos sub genere doloris complecti. Quinimo stimulum appellat, quidquid sensum acrius movet. At enimvero si ponatur vim stimuli solum esse flectentem, & stimulum sub genere doloris complecti: his rationibus tum confici, ait, flexiones in singulis partibus sentientibus fore citissimas, & undas densissimas, in longitudine nervorum per intervalla minima, factas. Et quemadmodum contingit in corporibus, seu distensionem, seu flexionem, aptis, ut ea partibus prope medium positis, in extremitatem sui contactus excurrentibus, & nitentibus, vel distendendo, vel flectendo, exiliora fiant: pari modo evenire in nervis, quorum partes tunc id, quod ad exprimendum, & ad movendum, idoneum, movere ac exprimere. Ideoque stimulos loco missionis sanguinis interdum ex usu esse, quoniam moveant, & augeant sanguinis velocitatem; quoniam minuant ejus quantitatem; quatenus id, quod quoquo modo evacuant, ex ipso sanguine eliciant. *Baglivus* auctor est ⁵², in morbo non a fluido, sed a solido originem du-

[50] Dissert. 1. de motu, &c, membro de stimulis, & purgatione.

IX. §. 2.

[51] Libro de sang. missione propos.

[52] Libr. 1. cap. vi. corollar. 8. specim. de fibr. motric.

ducente, istiusmodi stimulos non referare vias, sed potius intercludere. Talibus enim remediis, agitationem & spasticam solidorum contractionem crescere, oriri que majorem solidorum contra fluida renixum: inde causam patere, quare a præpostero dictorum usu nonnunquam canceronoma, scirrhus, internecinæque viscerum obstructions exoriantur.

LIV. Sanguinem, *Thomsonius* sensit ⁵³ mittendum, quando ejus impedimentum, sive a nimia mole, sive ab expansionis impetu, obortum, contractionis canalium vires superat, adeo ut justo renixus momento, actione alterna, vasa eundem sanguinem non comprimant, ad pergendum circuitum per vasa minima. Deinde venam incidere ex usu esse, si tota sanguinis compages, propter nimiam partium cohærentiam, est solvenda. Missa enim debita ejus quantitate, quod reliquum est, agitatione canalium, vehementius conquassari, ac exin minutatim facili negotio conteri comminuique.

LV. De purgantibus medicamentis, D. Frind ⁵⁴ sentit, bifariam ea potissimum vires suas in corpore effundere: vel ratione stimuli tunicas intestinorum irritando, vel sanguinis circumactum ocyorem promovendo. Ea, quæ potentiora sunt, utrumque efficere. Stimulum eorum non modo lymphæ majorem vim ex glandulis exprimere, sed etiam humores ita revellere, ut ad istarum ora minus, quam alibi, sit impedimenti, atque ideo horum exitus facilius fiat. Huc igitur eos uberius confluere, vel, quod idem est, sanguinis celeritatem his in locis incitari. Neque vero D. *Frind* in constitutione purgantium generali solum subsistit, verum etiam ad calculos revocat quantum ex sanguine velocius aucto ad alvi fluxum accedat. Ponit nempe arteriarum mesenterii, quibus intestina irrigantur, amplitudinem ad *aortæ* basin se habere ut 1. ad 10. Quandoquidem vero naturæ speculatores u su tractandoque cognoverunt sanguinis 4000. uncias

[53] Dissert. 1. de motu, quo renit. |
§. de miss. sang.

[54] In Epistola ad D. Mead Commentariis de febribus subjuncta.

uncias singulis horis in *aortam* derivari, ratiocinatur D. *Frind*, dictas arterias eodem temporis spatio 400. uncias ad intestina delaturas: quin etiam aliquid ex uno aut altero *coeliacæ* ramulo huc adduci. Utut sit, naturalem, quæ inde per glandulas fit, excretionem plus minus pondere duodecim scrupulorum esse. Quibus sumptis, ratiocinando pergit, quod si usu *cathartici* sanguis duplo citius circumagatur, arterias Mesenterii singulis horis octingentas uncias sanguinis adducturas, iisdemque temporis intervallis glandulas humoris scrupulos viginti quatuor excreturas. Quod si triplo velocitas sanguinis major fuerit, excretionem fore scrupulorum triginta sex. Præterea si vasorum excernentium diametri duplo ampliores evadant, quod iis, ubi *catharticum* paulo acrius fuerit, usu venire nullum dubium esse, excretionem intestinorum glandularum fore centum quadraginta quatuor scrupulorum, i. e. naturalem, supra memoratam, duodecies excedentem. Nec oblivioni tradenda est excretio bilis, cujus drachmas duas intra horam in intestina effluere: usu autem *cathartici*, triplo majorem sanguinis velocitatem inferentis octo horarum spatio, quo ex glandulis intestinorum quadraginta octo unciae humoris elici possunt, uncias sex fellis e jocinore elici. *Ad hunc modum*, concludit, *per has intestinorum vias, quamquam neque alimenti reliquias, neque succum Pancreaticum æstimaverit, a cathartico expurgari possunt libræ quatuor & semis. Vasis autem simul ampliatis copiosior erit multo humorum effluxio, scilicet in ratione diametrorum duplicata.*

LVI. Mechanici aliquando etiam cum animo suo considerant medicamentorum quorundam gravitatem singularem, ut hujus ope ratiocinarentur de eorum viribus, quas edunt in corpore humano. Sic D. *Pitcarnius* ⁵⁵, ut vires mercurii investigaret, advertit gravitatem in eo majorem esse, quam in cæteris mineralibus; adeoque, cum is celeritate non minori instructus, quæ ubique celeritati sanguinis

nis æqualis fit, eundem plus momenti suscipere, impetumque majorem exerere. D. *Frind* ⁵⁶ statuit gravitatem hydrargyri decuplo majorem, quam sanguinis: ideoque hac ratione hydrargyri momentum eo, quod sanguini est, fore validius. Sanguine itaque, ob assumptum argentum vivum, fortiolem impetum acquirente, humores lentos per obstructa vascula facilius protrudi. Neque hoc impetu solum pol- lere hydrargyrum, sed propter partium gravitatem pariter & tenuitatem, id cohærentiam sanguinis ita diffringere se- gregareque, ut, humoribus plurimum attenuatis, major fiat spirituum secretio, & vis cordis fortior: unde etiam velocitatis ratione, ab adhibito mercurio, increfcere san- guinis momentum; imo id proprium esse mercurio, ut non modo vasa obstructa aperiat, verum etiam acidorum acu- leos una retundat. Verum enim vero, D. *Thomson*, qui plerumque Mechanicis assentitur, de potentiæ Argenti vivi ratione cum ante dictis auctoribus dissentit. Literis enim prodidit ⁵⁷, se ponderi Mercurii, in quantum ad Medici- nam attinet, parum tribuere. Lubenter equidem concedit illum gravitatis singularis ratione sanguinem superare; at- tamen illum, quamquam adeo gravis sit, nihilominus ad nutum hujus circumferri. Nempe, vim motus sanguinis, hydrargyrum propellentis, fortiolem esse, quam ut hujus gravitatis excessus, cum illius singulari gravitate, compa- rari possit.

LVII. Interdum Mechanici, medicamentorum facultates indagaturi, alia atque alia via proceduntur. Sic D. *Frind* ⁵⁸ quatuor modis remediorum. v. g. vim attenuandi explo- rat. Primus versatur circa effectus sensiles, quos esse inve- stigandos, censet. (1) Sapore, qui si acris si amarus sit, indicare partes esse tenues, & ad motum excitandum idoneas.

(2)

[56] In Emmenolog. cap. xiv. mem-
br. iv. §. 7.

[57] Dissertat. iv. de Mercur. pro-

pos. 2.

[58] In Emmenolog. cap. xiv.

(2) Odore, qui si vividior adsit, prodere, pariter ac sapor solet, salis volatilis præsentiam. (3) Pulsu citiori, qui cum usu remedii alicujus fortius increbrescat, ostendere sanguinem ita attenuari rarescereque, ut copiosior fiat spirituum secretio: &, qui consequens est, cordis impetus, pulsum moderans, validior. (4) Calore, quem nihil aliud, quam motum partium vividiorum esse, fierique earundem invicem attritu: inde sanguinis globulos divelli plurimum, atque adeo rarescere. (5) Sudatione, quam provocando remedia sanguinis cohærentiam adeo resolvere, ut facilius per poros, quod vitiosum est, secerni queat. Secundus modus versatur circa variarum rerum cum sanguine calido, vel sero, mixtionem; a qua si sanguis aut fluidior aut spissior efficitur, adscribit tunc eis aut attenuandi, aut condensandi potentiam. Tertius inhæret mixtioni rerum cum syrupo violarum, quod si is indeptarit colorem viridem, vel proxime ad hunc accedentem, prodi tum rem ejusmodi *Alkalicæ* esse indolis: *Alkalicis* autem virtutem esse sanguinis coagulum resolvendi. Ex adverso, quando color syrapi cœruleus additione rei in rubrum mutetur, indicium hoc esse, illam si non acidam, minimum tamen acoris alicujus esse consortem: & insuper facultate sanguinem coagulandi dotatam. Eadem ratio est modi quarti, qui versatur circa rerum in venam canis, vel alius animalis viventis injectionem. Utcunque sanguis post aliquam moram, & animalis deinde apertionem, inventus fuerit; ita post hæc judicat de omnimoda remediorum seu attenuandi seu condensandi virtute.

LVIII. Sed quomodocunque dicta se habeant, mihi tamen hæc & similia legenti, videtur D. *Frind* delinquere in assignanda ferri solutionibus, spiritu seu salis seu nitri paratis, facultate sanguinem attenuandi; quia istæ, perinde ac *Alkalicis* id in more positum est, colorem syrapi cœruleum in viridem transmutent. Certe vix quispiam, mihi saltem ita videtur, credet, Ferrum seu Chalybem intercedente acido: vel acidum interveniente dictorum alterutro, conver-

sum fuisse in aliquod, *Alkalica* natura præditum; quod tamen de illis, ut mihi videtur, laudatus auctor inferre voluit.

DISSERTATIO XXV.

DE

DD. Andry, de Moor & Stablii placitis.

I. **V**arii generis insecta in hominis corpore nonnunquam generari, eademque persæpe mortis causam proximam esse, res nota atque apud omnes pervulgata est: sed eorundem origo, natura, æque aliis in alia vicissitudo atque mutatio, non æque veteribus, ac recentioribus, manifesta erant. Incredibile est, quantum in his generatim cognoscendis atque tractandis Malpighi, Rhedi, Swammerdam, Lewenhoeck &c. studium posuerint. Quomodocunque dictorum arguta sedulitas fuerit, N. *Andry* tamen de his sigillatim, quatenus ad Medicinam spectant, magna cum cura & diligentia scripsit. Placet itaque hoc loco quædam ex hoc auctore excerpere.

II. Quandoquidem omnis, quæ a ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet, Tullio suasore¹, a definitione proficisci, ut intelligatur, quid sit id, de quo disputetur: proferam ergo insectorum descriptionem, quam Cl. *Andry* habet. Insecta, scribit, sunt animalia perfecta, divisa in complures incisuras, forma circulorum vel annulorum factas, quarum ope illa respirant². Ex insectis alia, tradit, habere

[1] De officiis libr. 1.

[2] Vide ejus tractat. Gallice conscripti. cap. 1. & cap. XII. section. 1. §. 3. ubi ita breviter. Les insectes sont

ainsi appelez, parce qu'ils ont le corps marqué, d'insections, ou, pour mieux dire, d'incisions.

re incisiones sub ventre : alia super dorsum : alia utrobique. Non dubitat cuncta insecta ad duo genera redigere ; unum complexu suo, censet, continere magna, ut colubrem, aspidem, viperam, ranam, &c. alterum parva, quibus singulariter nomen vermibus competere, ut muscas, erucas, papilionem, lumbricos, animalcula insolita in corpore humano generata, &c. Vermium genus denuo in duas classes distribuit : In prima ponit reptantes, quos ventre in modum lumbricorum terrestrium humo serpere : in altera, qui ratione ingressus ab illis distinguuntur, ut muscæ, formicæ, millepedes, &c.³ Quantum vero attinet ad vermium, in corpore humano natorum, formam, statuit, eos apte ad novem classes posse redigi. Nempe interdum inveniri vermes quodammodo vel ranis, vel lacertis, vel serpentibus, vel anguillis, vel iis, qui habent caudam instar furcæ ; vel scarabæis, vel erucis, vel scorpionibus, forma similes. Non credit iis talem formam ab initio esse, sed, quando senescunt, tunc paulatim partes, quæ antea oculabantur, in apricum proferri. Haud dispari sane ratione, sicut bombyx, diuturnitate temporis, se multimodis transformat : accidere autem hoc ob accretionem partium, cutem, qua circumdati, & quam Physici nympham appellant, vi disrumpentium⁴. Qua de causâ autem contingat, ut semina insectorum, quæ vel respiratione, vel alimentorum usu, in corpora immittuntur, non omnia simul, sed ex dictis vel unum modo vitalitatem accipiat : causam esse, putat, diversitatem humoris, quo corpus aliquod præ alio abundat. Quinimo, prout semina plantarum non in unoquoque solo proveniunt ; sed aliud sabulosum, aliud pingue, aliud humidum, aliud ficcum, &c. requirit ; ita etiam semina insectorum indigere loco, ac nutrimento idoneo, ut vitam & incrementum obtineant. Siquidem semina insectorum forma adeo exilia, idcirco vix quiddam in rerum universitate in-

ve-

[3] Chap. 1.

[4] Artic. III. chap. 3.

veniri, in quod illa se insinuare non possint. Si calor modo, & materia alimentaria adfuèrint, dicta tunc nullo negotio excludi. Nec fortuitam admittit insectorum generationem, sed suum quibusque esse semen, quod singulis speciebus ad conservationem sui, Deum O. M., cum in rerum initio res omnes creasset, indidisse. Quid? postquam animo suo consideravit, constare insecta, quæ nusquam, nisi apud homines divertant, ut *solum*, ut pediculi prope inguina, &c. quæstionem de iis habet, utrum eorum semina sint in homine, an insimul cum homine, creata?

III. Profecto magna quæstio est, quam Cl. *Andry* in medium protulit. Nam si ita res se haberet, ut Vir celeberrimus conjectat, necesse est, ut alteruter e primis humani generis parentibus fuerit, si non ipsis insectis, saltem eorundem semine, præditus. Quod si ita res se habuit, conditio eorum non fuit ab exordio perfectissima, sicut omnes, qui sacra biblia venerantur, persuasissimam habent: quippe insecta, si in corpore humano insunt, præter naturam corpori insident, eidemque omnimodam important calamitatem; igitur, quod consequens est, & Religioni nostræ nequaquam congruit, status primorum parentum non fuit perfectissimus. Sed missam facio perdifficilem & perobscuram quæstionem, ne videar longius a proposito declinasse.

IV. Tametsi totus Mundus, Paulino auctore, ⁶ verminosus: & vermes in tribus ita dictis regnis reperiantur ⁷: memorabo tantum species, quæ in corpore humano subinde sunt inventæ. Celeberrimus *Andry*, vermium, qui in homine nascuntur, duo genera posuit. In primo collocat, qui extra intestina in quibusvis corporis partibus: in altero eos, qui in interaneis fuerunt generati. Prioris generis, secundum

[5] Chap. 2.

[6] Paragr. x. xvii. & lxiii. de morte verminosa. In hoc libro auctor doctissimus quæstionem tractat, an mors naturalis plerumque sit substantia ver-

minosa? cujus quæstionis gratia e luculentis auctoribus plurima collegit exempla.

[7] Vide passim in dicta disquisitione; nec non D. *Andry*, chap. 3.

dum locum natalem, decem species enumerat, ut *encephalos*, *pulmonares*, *hepaticos*, *cardiacos*, *sanguineos*, *vesiculares*, *spermaticos*, *helcophagos*, *cutaneos*, & *umbilicales*. Posterioris numerat tres species, ut vermes longos & rotundos, breves & rotundos, dein planos. (α) *Encephalos* (quorum quatuor species tradit, ut (1) qui in cerebro sunt, & singulatim nominatione *encephalorum* nuncupantur, (2) *rinares*, (3) *auriculares*, (4) *dentarii*) capiti, vel parti, quam incolunt, inferre dolores acerbissimos, aliquando febrem ardentem, delirationem, imo interdum furorem. (β) *Pulmonares* efficere tussim, quandoque etiam ascendere in asperam arteriam, & compungendo istic loci partem, similem effectum producere, perinde ac id, quod forte in laryngem incidit, efficere solet. (γ) *Hepaticos* producere jecoris gravitatem, lancinantesque lateris dextri dolores: imo secundum aliquorum opinionem, caloris per universum corpus sensationem cum magna tristitia. (δ) *Cardiacos*, quorum alios in corde, alios in pericardio, efficere cordis dolores, palpitationes, synopem, &c. (ϵ) *Sanguinarios* una cum sanguine ad carnem adductos, istic locorum efficere furunculum, subinde corporis universi scabiem. (ζ) *Vesiculares*, intra renes generatos, & per vesicam exeuntes, conciere sæpenumero retentionem urinæ, & in mingendo acerbissimos circa vesicæ collum dolores. (η) *Spermaticos*, partes, quibus insunt, quadantenus vellicare; exempta tamen hac differentia, ut illæ partes nullis doloribus torqueantur. Et, quia ex his fieri propagationem sobolis, confici hac ratione putat, quanto aliquis fuerit potiore corporis incolumitatem nactus, tanto & eundem dictis animalculis abundaturum. (θ) *Helcophagos*, quamvis ulcera rodant, & carnem corruptam modo comedant; tamen propter excrementa relicta parti sanæ corruptionem inducentes, eidem esse damno. (i) *Cuticularium* diversas esse species: præcipue tamen considerandos esse (1) crinones, ita dictos, quia, quando cutem exeunt, forma glomeribus pilorum quadantenus similes sunt; eosque inveniri in brachio,

crure; præsertim vero in dorso infantium lactentium, ubi succum alimentarium consumentes, maciem corpori inducunt. (2) Acaros, quos sub cute repere, hancque sensim ac sensim rodendo excitare pruritus insignes, & tumores parvulos, sub quibus eos frequentissime delitescere. (3) Bubulos, ita nominatos, quoniam boves quandoque iis referti. Hos, acaris majores, sub cute serpentes, concitare pruriginem fere universalem. (4) Dracunculos, & (5) Ton.^s (x) *Umbilicales*, in infantibus efficere maciem languoremque corporis, labra pallefcere, calorem naturalem diminui: ad summam, contingere universi corporis everfionem; præsentiam ejusmodi vermium non magis innotescere, quam gobionis fluviatilis supra umbilicum applicatione; quem, si illi modo adfuerint, ex parte exesum iri⁹. Posterioris generis vermium, qui utpote in intestinis insunt, esse tria genera, ut (1) rotundos & longos; quos aliquando in ventriculo, interdum in lactibus, inveniri. Hos varia mala corpori importare, ut nauseam, vomitionem, acidis oris halitus, tormina, diarrhoeam, tenesnum, & alia sexcenta corporis cruciamenta. (2) Rotundos & breves, quos potissime in crassis intestinis inhabitare: illos esse anonymos; hos vero appellari ascarides, efficere pruritum in anu: quinimo ob ejusmodi intestini irritationem sæpenumero oboriri animi deliquia, syncopen, & sæpissime tenesnum. (3) Planos, quos vocari tænias, propter formam, quæ ipsis cum tæniola intercedit. Duas earum esse species. Quæ nec motionem, nec capiti simile aliquid, habent, eas singulariter nomine tæniarum nuncupari. Tæniam autumat, in gracilioribus intestinis produci primum; indidem autem se postea per cætera intestina explicare: alterius speciei tæniam appellat *Solium*. Equidem Naturam, ferunt, amare nihil solitarium: contrarium tamen comperimus in hoc verme, qui nunquam non

[8] Horum supra Dissertat. V. pag. 76. mentionem feci.

[9] Hæc e cap. III. artic. I. & cap. IV. artic. I. excerpti.

[10]

non solus in corpore, cui inest, invenitur. Hunc mobilem esse, ait, hunc capite rotundo, verrucæ non dissimile, præditum: hunc habere caput in pyloro, ac indidem nutrimentum capere; reliquum corpus vero per longitudinem intestinorum porrigere. Præter hos superesse quidem speciem vermium planorum, quos aliqui *cucurbitarios* nominant; verum hos D. *Andry* dicit, alios considerare, tanquam excrementa, alios, ut ovula *Solii* ¹⁰. Et, ut in summa dicam, Auctor multo celeberrimus curatione complurium ægrorum comprobavit, multos admodum in corpore humano oboriri affectus, quorum causa perperam, nescio, quot diversis rebus, cum tamen sæpius sit vermibus tribuenda. Compertum enim se habere, ait, enectis, seu eliminatis e corpore, vermibus homines ex morbis variis convalescere: cum antea ipsis omnifariam fuerit incassum Medicina adhibita. Sed de vermibus hæc hæctenus.

V. Quoniam vero induxi in animum recensere plerorumque medicorum dogmata hypothesesque, quæ ad ostendendam Medicinæ Rationalis mutabilitatem facere videntur; non ingratum fore existimavi, si hac dissertatione duorum in Medicina celebrium virorum, D. de *Moor* puta & *Stablii*, placita commemoraverim. De illius præceptis institutisque Medicinæ primo, de hujus deinceps scribam.

VI. Cl. de *Moor* statuit corpus humanum esse machinam *hydraulico-pneumaticam*, e partium fluidarum & solidarum, apte inter se convenientium atque motarum mirabili constructione constantem ¹¹. Hujus machinæ *pneumonicæ-hydraulicæ*: vitam, & actiones tantummodo a pressu sanguinis, & respiratione, pendere ¹². Vitam, de-
fini-

[10] Hæc ex artic. 1. cap. 111. & artic. 2. cap. IV. contraxi.

[11] Ita institut. med. cap. 111. §. 30.

[12] Patholog. cerebr. cap. XIII. de morb. caduc. pag. 402. & pag. 397. scri-

bit vitam, motum, calorem a pressu sanguinis & impetu spirituum animalium pendere. Et cap. VII. de caro. A sanguine ejusque pressu, scribit, vitam & vires humanas dependere corporeas.

initione declarans; dicit, esse aliquid actuosum ex interiori principio. Principium autem istud intestinum esse nequicquam aliud, quam perennem sanguinis motum, circumactum, pressum¹³. Imo omnes corporis humani acceptas functiones, quæ ac quantæ fuerint, dicit, huic principio, pressuræ puta sanguinis, esse referendas¹⁴. Hujus efficientia admirabilis traduxit D. de Moor ad admirationem adeo, ut nihil supra. Quare raptus ejus amore, non dubitavit exclamare, o blandam, o scaturientem, o efficacem sanguinis pressuram¹⁵! Hujusmodi sanguinis iteratis percussionibus pressum esse maximi momenti negotium ad vitæ conservationem, & operationes omnes absolvendas, imo intelligendas; ideoque statuit, eas debere medicis semper ante oculos versari. Ab hoc enim dependere nutritionem, accretionem, spirituum animalium secretionem, imo secretiones omnes, somnum, vigiliam, animi perturbationes, motum voluntarium¹⁶.

VII. Licet Celeb. auctor non neget Harvæum sanguinis circuitum descripsisse; celeritatem tamen ejus insignem, & consequentias, quantæ ad eum satis sunt, censet, eundem non monumentis prodidisse. Et, quamquam recentiores celeritatem ex insigni pulsuum numero demonstrarint; finem tamen hujus circumactus eos non probe perspexisse; scilicet, *sanguinem maxima vi premi in arterias repletissimas*: unde functiones naturales plurimas, si non omnes, clarissime demonstrandas. Fatetur quidem harum fundamenta ante jacta, sed ne-

[13] Vide oration. de method. docend. medic. pag. 12. & 15. Et institut. cap. iv. §. 6. scribit, quod *vita sit activitas ex interno principio, atque ea in motu partium fluidarum per tubulos appropriatos sese exerat.*

[14] Patholog. cerebr. cap. 1.

[15] Vel potius ita, ut propriam auctoris exclamationem in medium proferam. *O blandam, & amicam vitæ atque calori nostro nativæ pressionem sanguinis!*

O scaturientem a primis vitæ incubabilis, ad extremum vitæ halitum fontem perennem! O efficacem iteratis pulsibus continuatam pressionem, a quo nutritio, vivificatio, motus voluntarius, robur; agilitas, corporis nostri pendent! Significant & ornate dictum, in memor. Orat. pag. 13.

[16] Institut. med. cap. xxv. §. 15. 16.

neminem, credit, rem, quamvis sit consequens circuitus, se excepto, verbis perspicuis illustrasse ¹⁷.

VIII. Quamquam Cl. Auctor in sanguine admittat duplicis generis motum, alterum intestinum, alterum progredientem: ¹⁸ posteriorem tamen curatius differit. Ut autem tradendæ pressuræ nobis aliquod cogitatum sit, gratia exempli profert decollatum hominem, ex cujus trunco nos contueri, ait, plerumque sanguinem subsultim decurrere. Idem etiam accidere, si quis hominum & bestiarum venas inciderit. Tale vehemens sanguinis profluvium, arbitratur, non posse ab ejus circuitu, aut motus celeritate deduci tantum. Confitetur quidem celeritatem posse effluentiae subitaneæ, at non sanguinis in distantiam eruptionis, causam esse. Igitur, ut rem exemplis illustraret, fontes artificiales, antliaeque hydraulicas, tanquam rei documenta, in medium profert. In his & similibus nos animadvertere, scribit, quanto lymphæ ex sublimioribus locis derivetur; quanto pressura in machinis fuerit major; tanto aquam vehementius, & sublimiter magis ex angustis canalibus, profulturam. Eadem quadrare, putat, in dictam sanguinis eruptionem, cujus causam esse cor, quod eum perprimat. In primis vero pressuram, quam efficit sinister cordis ventriculus, validiorem esse: indidemque calorem corporis naturalem primordia generis ducere. Præterea sanguinem, accedente aëre in pulmone, dilatari, atque in angustiora vasa propulsum comprimi admodum: adeoque consequi dictum premendi actum, quem in arteriis angustioribus esse ingentem. Neque vero oblivioni tradenda est cordis fabrica, quam fibrarum dispositione non parum ad contractionem validam conferre: promoveri autem hujusmodi sanguinis propulsum, & pressum ab ipsa arte.

[17] Cogitat de instaur. medic. libr. 1. pag. 1. 38. & 40. Et in citat. orat. *Mirum re vera, utilissimum hoc inventum, de circumactu sanguinis differit, adeo fuisse hætenus sterile, si modo sterile*

fit dicendum id, quod abortus non paucos, & opinionum peperit monstra.

[18] Patholog. cerebr. cap. 1. pag. 13.

arteriarum contractione ¹⁹. Arterias autem esse tubulos albicantes, firmos, crassos, venis minus amplos, continuo motu dotatos, a corde originem ducentes, in extremitates capillares desinentes. Tunicam arteriarum inferiorem esse admodum glabram & levem, ut sanguis quidem aliquod *e configuratione* inveniret obstaculum, nullo modo autem in motu suo rapido impediretur. Renixum, vel *resistentiam* hanc omnino esse notandam, quoniam ea se habeat instar librilis, vel penduli in horologio, quæ si abesset, actum statim esset de viribus deque vita nostra. Porro arteriarum tunicarum densitatem efficere, arbitratur, ut ea, quamvis sanguine vacua, suam servet rotunditatem, adeoque liquor e corde expulsus inveniat vasa patula: tunicarum vero crassitiem impedire, quo minus sanguis e corde validis & iteratis percussibus expulsus, arteriam nimium expandat, aut aneurisma producat. Pulmonis arteriarum constructionem a reliquis maxime distare: eas etenim similiter atque aorta a principio amplissimo originem ducere, & protinus in extremitates minimas desinere. Et hanc esse rationem, opinatur, quare Athmosphæræ pondus, omnino requiratur ad angustum sanguinis transitum adjuvandum: ob hanc causam respirationem adeo necessariam esse, ut ejus intermissio causâ sit, ut homo statim intermoriatur: hinc petendam explicationem angoris maximi, qui in febribus subinde oboriri solet, quique tum ægrotis tum medicis molestiam creat, cujus causam nonnulli vaporibus aliisque causis fictis perperam adscribere solent ²⁰.

IX. Verum enimvero, utut antedicta se habeant, mihi videtur Clarissimus Vir superiorum medicorum sagacitatem eruditionemque oscitans hallucinatus fuisse, quum crediderit eos non animadvertisse rationem eruptionis sanguinis in distantiam: eam utpote fieri pressu contractioneve cordis, sanguinem propellentis. Contrarium, arbitror, me posse nullo

[19] Vide cogit. de instaur. med. lib. I. pag. 48. 51. 66. & 69.

[20] Institut. cap. VI. §. 2. 5. 6. 7. 8. 17. 18. 19.

[21]

lo negotio facere planum auctoritate Harvæi ²¹, Wallæi ²², Borelli ²³, aliorumque ²⁴. Verum ne videar contradicendi studio-

[21] Qui sæpe hujusmodi sanguinis eruptionem observavit. v. g. in Exercit. Anatom. 1. ad Riol. pag. 14. Edit. in 12. *Et si quisquam viderit, & cogitaverit, quanta difficultate & molimine, compressionem, ligaturis apparatuque multiplici cohibetur impetuosus profiliens sanguis, e rescissa vel disrupta minima arteriola, quantis viribus, (veluti si syphone ejaculetur) omnem apparatus projicit, propellit, aut pertransit, &c.* Et exercit. 1. pag. 55. scribit singulis cordis contractionibus sanguinem ejici: *quini- mo in arteriotomia, si exilem partem orificii laxaveris, sanguinem singulis pulsibus subsultu ejaculari.* Pag. 60. dicit, cor ab auricula distendi, ultro autem contrahendo pristinam formam adipisci: pari modo arterias a corde dilatari, & ultro eas rursus subsidere. pag. 114. & seq. perspicue tradit modum, ut sanguinis circumactus fiat cordis impulsu, ac ita sanguis in omnes arteriarum fibras didatur, &c. Tandem Harvæus, ut probaret arteriarum distentum, & pulsum, fieri a solo sanguinis impulsu, in medium. pag. 121. profert rescissam arteriam, in qua nihil dictorum adverti. *Et quemadmodum, scribit, cum aqua, vi & impulsu syphonis, per fistulas plumbeas in altum cogitur, singulas compressiones instrumenti, (per multa licet stadia distent) in ipso aquæ exeuntis fluxu, singulorum ictuum ordinem, principium, incrementum, finem, vehementiam observare & distinguere possumus: ita ex abscissa arteria orificio.*

[22] Is in libr. de motu chyli, præter motum sanguinis continuum & celerem, admittit quoque vehementem:

& sanguinem e corde in arterias pelli, dum cor constringitur; constringi contrahive autem id ipsum, si ejus ventriculorum fibræ secundum latitudinem undique distendantur: abbreviari eas tum juxta longitudinem, & causam esse, ut cavitas ventriculorum reddatur angustior; atque adeo sanguis, inibi contentus, in arterias expellatur. Vide etiam ejus Libellum de motu sanguinis.

[23] Qui principiis Mechanicorum nixus potentiores; quam antedicti, protulit probationes. Nempe libr. 11. de motu animal. propos. XLIX. demonstrat ventriculorum cordis restrictionem fieri non posse a vi contractionis fibrarum ejus; neque cordis cavitates stringi, quia ventriculorum longitudines decurtentur, sed quia eorum latera ad sese accedunt. vid. propos. 1. Pergit prop. LII. probare actionem propriam musculi cordis esse constrictionem ventriculorum ejus, & compressionem, & expressionem sanguinis in eis contenti instar preli factam: minime autem a contorsione fibrarum cordis spiralem; sed ab inflatione, & earundem tensione. Vide etiam propos. LXXI. in qua demonstrat vim, quam sanguis in ventriculis cordis contentus ab ejusdem compressione patitur, æqualem esse vi, qua idem sanguis ad instar emboli impellit sanguinem intra arterias. Item propos. LXXV. ubi probat causam, sanguinem extra arterias per earum orificia expellentem, esse compressionem, & restrictionem arteriarum a vi machinæ, qua contrahuntur fibræ vasorum & viscerum. Vide supra Dissertat. xxv. §. xxxiv.

studiosus, ea propter his supersedeo. Ut autem me in viam recipiam, indicabo utilitatem, efficientiamque, quas Cl. de Moor, sanguinis pressui adscribit.

X. Motum corporis voluntarium, qui fiat, multos, ait, anxie quæsisse: cum tamen is clarissime demonstrari possit. Scilicet (1) nervos, esse instrumentum motus, & tanquam chordas, quæ ab influxu spirituum animalium tenduntur, considerandos. (2) Innumeras nervorum fibrillas per musculorum carnem, seu tubulos sanguineos, esse dispersas, easdemque caudam vel tendonem constituere: (3) ablegationem spirituum versus quosvis musculos, a voluntate nostra pendere, eandemque distensione fibrillarum nervorum, qua sanguinis motus retardatur, perfici. Hisce positis musculorum actionem hoc pacto declarat. *Quandoquidem, inquit, spiritus animales ad voluntatis nostræ nutum in fibrillas nerveas musculorum, motui voluntario inservientium, præcipue circa extremitatem influunt, ubi nerveæ fibræ copiosiores, necessario tubuli arteriosi expanduntur, sanguineæ in progressu suo impeditæ: atque adeo musculus contrahitur, & partem sibi annexam trahit, qui est ipsissimus motus voluntarius* ²⁵. Sin vero sanguis ordinarium circuitum impetu quodam repetit, musculus, statuit, rursus flaccescere seu detumescere ²⁶. Nec etiam heic loci omittenda est aëris inspiratio, quam sanguinis, dextro cordis ventriculo expulsi, motum vel magis, vel minus, impedire: sanguine interim venæ pulmonis, versus sinistrum cordis ventriculum properante, ac eadem vi, qua arteriarum sistitur, versus cor propulso. Hunc excipi statim, exceptumque expelli in arteriam magnam; inde sanguinis pressum, musculorum expansionem, atque vires majores oriri. Imo, quanto obstaculum, sanguinis motum progre-

[24] Ut Bellini, in tractat. de sang. mission. & Pitcarnii in duabus dissertat. de circuitu sang. Non modo hi, verum & Borellus propos. xxxv. xxxvi. & cci. memorat utilitates, quas hujusmodi

sanguinis circumactus corpori infert.

[25] Cogitat de instaur. medic. lib. i. pag. 75.

[26] Ibidem lib. iiii. pag. 346. vide etiam lib. i. pag. 78. & 79.

gredientem impediens, majus: quanto pressura a tergo major fuerit; tanto etiam distensionem musculorum fore majorem ²⁷. Mirum dictu, quantopere ipsi hujusmodi motus muscularis explanatio placet. Nullam, asseverat, se hujus gratia habuisse hypothesein ²⁸: cum tamen tres ante memoratae positiones, ut mihi videntur, hypothetice ponantur.

XI. Licet spiritus animales sint motus requisitum & instrumenta, quatenus in musculos, motui destinato inservientes, influendo efficiunt, ut fibræ nervorum per universum musculum disseminatae, atque versus tendinem coeuntes tendantur; existimat tamen celeberr. auctor contractiones membrorum adeo efficaces continuatasque a blando spirituum per tubulos admodum exiguos influxu derivari solum non posse, sed requiri insuper liquorem longe efficaciorum, sanguinem utpote per vasa conica efficaci pressu & repetitis percussibus per universum corpus propulsum. Aliud enim esse expandere musculum & caudam vel tendonem versus caput adducere; aliud sanguinis motum progredientem aliquatenus cohibere: illud sanguinis, hoc spirituum animalium proprium officium ac munus esse.

XII. Siquidem vero spiritus animales proxime mentem afficiunt, atque proxime a voluntatis imperio determinantur, ratum habet Cl. de Moor eos non tantum sensus, sed & motus proximum esse instrumentum. Frivolam proinde eorum sententiam esse, qui contendunt extare partem aliquam solidam, sive ea glandula *pinealis*, sive alia qualiscunque sit, cui nomen *Sensorii* communis imponendum sit. Etenim spiritus anima-

[27] Ibidem pag. 360.

[28] Vel ut libr. 1. pag. 76. scribit. Nihil hic suppono, non voco in auxilium non probata, non humores contrarios, non effervescentias, non pulverem pyrium, aut vim elasticam fictitiam, non motus explosivos, vel similia. Et post paulo. Dico simpliciter, a tensione nervearum fibrillarum sanguinem arteriosum impediri

in suo progressu, hinc extendi musculos. Itē jam *Willisus*, *Borellus*, & vos cæteri, qui per ambages, e principiis, seu *Chemix*, seu *Mechanices*, motum musculorum incredibili meditatione ac studio fuscitati estis. Celeb. de Moor illum facillime percipit, eum utpote a præpotente sanguinis pressura dependere tantum.

animales solos abunde isti sentiendi officinæ satisfacere, atque hos utramque facere paginam ²⁹.

XIII. Somnum, putat, oriri a valido cerebri, ejusdemque membranarum, pressu: qua de causâ sensuum externorum munia, nec non motum voluntarium, ad tempus retardari. Contribuere etiam decubitum aliquid ad somnum cuiuspiam inducendum: quia sanguinis via, versus cerebrum ardua, decumbendo redditur facilis, minusque acclivis; hanc ob causâ pressuram, atque adeo in somnum majorem evenire propensionem. Calorem, undiquaque excitatum, sanguinem magis dilatando, eandem pressuram intendere. Itidem, si spiritus circa cerebri basin, nervorumque exortum, parum moveantur, orificia nervulorum facile tunc ab incumbente desuper pondere, & sanguinis arteriarum pressu, comprimi: quibus deinde externorum sensuum & motuum voluntariorum cessatio consequatur, necesse esse. Enimvero, quanto dicta pressura major, tanto etiam somnum profundiores futurum. In principio somni majorem inspirationem adesse, postmodum expirationem increbrescere: tum enim particulas subactas, per minima quæque vasa, facilius trajici. Ubi vero membranæ & cerebrum, ratione sanguinis minus subacti, deprimi cessent, pressum validiorem postea cuiusvis aucto ferre suppetias; dum interea particulae, per cerebrum separandæ, lævigantur, poliuntur, attenuantur. En causâ, quocirca finito somno, tanta adest mentis sensuumque omnium alacritas ³⁰.

XV. A pressu sanguinis, censet, dependere quoque intestinorum, & fibrarum motui destinatarum, motum peristalticum: nec non variorum excrementorum sejunctionem. Exempli gratia proponit renes, e quibus, cadavere exemptis, & in frustra dissectis, facili negotio, carunculas papillares

va-

[29] Institut. cap. XIX. §. 14. 15. 17.

[30] Cogit. de instaur. med. pag. 84. 85. 87. 365. & 366. scribit. Atque hæc sunt, quæ de somno moderato dicenda habuimus, perspicua, uti opinor, & verissima. Nihil

enim assumimus, nisi, quod e vasorum constructione, & phænomenis diligenter expensis clarissime sequi arbitramur. Vide etiam ejus Patholog. cerebr. cap. VII. pag. 423.

valide premendo, urinam satis copiosam exprimi; sine pressura autem nihil proditurum. Ex hoc apparere, colligit, pressum etiam in vivente requiri, ut urina versus pelvim, & ureteres, amandetur. Quemadmodum urinæ; pariliter se habere secretiones omnis generis humorum, five in glandulis, five in aliis quibusvis corporis partibus, peractas. Harum omnium solam validamque sanguinis arteriarum pressuram esse unicum auctorem. Quæ cum ita sint, ratum habet doctrinam hujusmodi oportere nimis inculcari ³¹. Quid? quod in libro, in quo morbos capitis omni cogitatione pertractat, pressum sanguinis seu intensum seu imminutum potissimum morborum causam statuit, v. g. comatis vigilis causam dicit, esse nimium sanguinis pressum, cum ejusdem particularum motu intestino rapido, & febrili vasorum distensione, per meninges & cerebrum, disperforum. Comatis somnolenti tres præcipue causas esse, repletionem, sanguinem exteriorum cerebri corticem prementem, & spirituum animalium torporem ³². Et, ut brevis sim, præter decantatum istum sanguinis pressum, mihi videtur, nihil novi ab Auctore allatum.

XV. Pergam porro Celeberrimi in arte medica *Stahl*i dogmata, quæ me hoc capite traditurum, supra §. v. pollicitus sum, persequar. Is præcipua Medicinæ tum docendæ tum discendæ fundamenta posuit in corporis humani, quatenus vivum est, historica cognitione: & in ejusdem adhuc vitalis ad res externas & adventitias habitudine. Ex horum etenim recte & prudenter instituta investigatione & comparatione, Theoriam; ex moderatione vero & restituenda rerum, quæ præter naturam sunt, ad naturalem statum directione, Praxin Medicam unice pendere ³³. Alibi duo jecit Theoriæ Medicæ fundamenta, quæ longe omnium firmissima, sensit: innotuntur autem hæc consideratione corporis, quatenus id mixtum

[31] Ita part. III. pag. 346. & part. I. pag. 92. 96.

[32] Vide cap. VII. Patholog. ce-

[33] Opusc. chymic. phys. medic. programmate, quod exstat pag. 50.

mixtum & vivum est ³⁴. In mixtione corporis duo considerat, (1) materiam videlicet, subtilem terram, pinguedinem, & aquam, e quibus illud coagmentatum, & (2) finem, quem in hoc positum esse, ut corporis constitutio, propter movendi sentiendique actus, quos exerere oportet, sit flexilis, tenax, minimeque fragilis ³⁵. Vitam quod attinet, dicit, esse conservationem corporis, ejusdemque mixtionis ab omni corruptione, cui alias id respectu materiæ obnoxium est ³⁶. Corpus humanum autem si quis secum confide-

[34] Disputat. de fundam. Theor. med. cap. III. & Theor. medic. pag. 185. 194. & seq. disputat. de vita cap. II.

[35] Theor. Medic. pag. 95. & seq.

[36] Ibidem pag. 76. 194. & seq. & 361. Disput. de febr. Therap. Sect. II. scribit. *Vita formaliter nihil aliud est, nisi conservatio corporis, & singularum ejus partium, adversus corruptionem illam mixtionis sue, cui tota materiali sua constitutione absolute exposita sunt.* Et in disput. de vita. cap. V. *Vita est conservatio mixtionis præcipue corporis a principio, corpori inhabitante, non manifesto corporeo, per actum etiam in se incorporeum, nempe motum in genere, secretionem vero & excretionem in specie.* In disput. de mechanis. mot. progr. sang. §. 17. dicit vitam, si generatim consideretur, esse conservationem mixtionis ad corruptelam maxime pronæ: si speciatim esse *conservationem mixtionis, valde corruptibilis seu dissolubilis, sine ullo materiali concursu, aut mixtionis ulla alteratione, in ordine ad potentiam corruptionis, sed tantum ad actum.* Et paulo post magis singularem tradit descriptionem, ut: *Vita est conservatio mixtionis, inter media corruptionis organa, sine ullo tamen materiali concursu,*

aut mixtionis alteratione in potentia corruptionis, a causa seu principio, quod corpori intrinsecum existit, proficiscens. Vitam, philosophatur, consistere *subjective* in partibus, quæ præ aliis magis corruptioni obnoxie sunt: *objective* vitam versari circa habitum partium summe corruptibilem. *Instrumentalem* vitæ causam, nihil aliud esse, quam actum quendam mechanicum, quo tota illa efficacia *conservativa*, simpliciter & directe mechanice absolvatur; imo esse motum, quo illa heterogenea, quæ ab indole corporis non solum aliena sunt, sed etiam quæ periculum illi minantur, perpetuis successibus, e corpore eliminantur, ut ne corpori adversarium effectum inferre valeant. *Formaliter* vitam esse conservationem corporis ratione mixtionis quidem *corruptibilis*; citra tamen istiusmodi corruptionis *actualem* eventum. *Finaliter* necessariam esse, ut corruptioni corporis resistat, ut nutritio, &c. actus ad conservandam vitam necessarii, fiant *efficienter per nudum actum mechanicum, in se formaliter incorporeum seu immaterialem, nempe motum; & quidem specialissime, amotionem perpetuam alienorum a bonis atque sinceris: quo ipso actu hæc ab istis ita expurgata, in propria sui inte-*

sideraverit diligenter, apparere ex hoc, ait, id ad nihil aliud aptum, quam ut id animæ, sicuti instrumentum quoddam, inserviat. Ut autem id iussu animæ patrare possit, necesse ipsi esse habere omnis generis organa, tam solida quam fluida; præsertim vero flexibilia sint, necesse esse, ut non modo motus *crassiores*, seu vehementiores: verum etiam quoscunque sentiendi actus, perficere valeant. Flexilia vero ea esse, quia temperiem mucido pinguem nacta sunt: & hanc esse causam, quapropter corpus fragilitati & putredini obnoxium sit; ob mixturam nempe aquæ & pinguedinis, nullum durabile consortium servantium ³⁷. Quandoquidem dicta organa non solum, sed etiam ipse sanguis ad corruptelam maxime proclivis sit: ideoque cuncta conservationem sui, sine qua vita degi non potest, requirere ³⁸. Hanc partium conservationem in qua, ut modo memoravi, naturam vitæ posuit, fieri absolute motu: quem re vera esse rem incorpoream, corpori adjunctam, *generice* ejusdem indolis habitudinisque, qualis ipsa anima est ³⁹. Quid? singulos corporis actus, generatim consideratos, nequicquam aliud, quam unum actum, seu motum, esse. Eadem ratio est, si speciatim considerentur, apparere tunc, omnes, ne sensationibus quidem demptis, esse motuum species, vel motus omnifariam directos ⁴⁰.

XVI.

integritate ita perenniter, conserventur. Vide Theor. Medic. pag. 119. 125. 561. 663. item Disput. de temperam. cap. v. Et paulo ante citata Disp. de febr. Therap. dicit subjectum vitæ esse omnes & singulas partes corporis: objectum autem ejus quasi *materiale*, hanc ipsarum *corruptibilitatem*: *formale* vero hujus objecti, *corruptibilitatis* hujus *expugnationem*, adeoque corporis adversus illam *preservationem*; instrumentum huic scopo inserviens *remotius* & *generalius* motum humorum progressivum; *specialissimum* vero, ultimas illas hujus motus *productiones*, *secretiones* & *excretio-*

nes rerum corrumpentium & corruptarum: quarum perpetua subtractione, reliqua incorrupta & integra manere. Has descriptiones, & distinctiones in medium eo attuli, quia Celeb. Stahl putat, vitalitatem corporis plerisque medicis esse incognitam.

[37] Theor. medic. pag. 33. 42. 43. 101. 268. Disput. de fund. theor. Med. cap. 111.

[38] *Ibidem.* pag. 131. 271. 254. & 561.

[39] *Ibidem.* pag. 569.

[40] Vide. pag. 43. 119. & 561.

XVI. In numero actionum, quas vulgo vitales appellant, quia ad corporis conservationem adminiculantur, ponit duplicis generis actus vel motus: altero ea, quæ corpori adversaria sunt, removeri: altero ea, quæ quoquo pacto fuerint abacta, vel rejecta, istis partibus admoveri. Hujus generis est nutritio, quam nequicquam aliud esse, quam corpusculorum recentium, Lymphæ scilicet, in locum eorum, quæ decesserunt, applicationem, admotionem, receptionem⁴¹: illius generis sunt secretio & excretio, quas etiam vitæ instrumenta appellat: quoniam harum ope omne, quicquid corpori quoquo modo noxiam inferre potest, non modo e partibus, quibus inhæret, sed ex universo corpore, emovetur⁴². Licet pleraque, quæ e corpore excernuntur vel educuntur, secretionis beneficio fiant: secernuntur tamen quædam, ut Lympha, saliva, &c. quibus ad corpus, pro inserviendis variis commodis, opus est, ut intrinsecus apud se, corpus puta, maneant⁴³. Quantum vero ad negotium secretionum & excretionum attinet, putat, id potius in materiæ movendæ proportionem, quam in ulla organorum necessitate, consistere⁴⁴. Hac ratione ductus, nauci habet opinionum commenta, quæ quibusdam Mechanicis sunt de mira incredibilique, tam secernentis vasis, quam secernendæ partis, forma, figura, constructioneque. His certiores esse effica-

[41] Vide. Theoriæ Medicæ veræ. pag. 564. 563. 474. & 484. dicit *assimilationem nutritoriam* nihil aliud esse, nisi corpusculorum, cujuslibet partis consistentiæ convenientium, e lymphæ liquamine, a reliquis diversæ indolis, semotionem (dum illa locum ubi appositio fieri debet, præterlabitur) particularum harum ad loca, in quæ imponi, ibique in posterum immanere debent, admotionem, seu per motum immisionem, atque ita colloca- tionem: sed hoc ipsum absolute, numero simpliciter conveniente; non quan-

tum materiæ occurrit, sed quantum ejus de die in diem, imo de anno in annum, per totos ætatum circuitus, in proportionem perpetua, apponi congruit. In primis verò negotium nutritionis inservire, ut partes solidæ decentem nanciscantur formaturam: deinde ut sanguis, perpetuis in dies agitationibus fatiscens, restauretur, Disp. de fundam. Theor. Med. cap. III.

[42] Disput. de febr. Therap. in Gen. Sect. II.

[43] Theor. Medic. pag. 444.

[44] *Ibidem*. pag. 571.

efficaciam meatuum, sola magnitudine differentium, quorum alios tenuiora, alios spissiora tantum, secernere; & id colando quasi per omnis generis vasa perfici, simplicissima utpote Mechanicæ proportionem; dum organa, secretioni destinata, id ex humoribus spissioribus, se pertranseuntibus, retinent, quod tenue, quodque cum forma sua maxime congruit ⁴⁵. Ideo autem tale vitæ conservandæ ergo esse removendum, quia, propter tenuitatem agilitatemque nimiam, periculum aliquod corpori minatur. Proinde particulas acres *salino-sulphureas*, ac tenues, secerni in renibus, ac amandari ad vesicam: ejusdemmodi moleculas item in hepate separari transmittique vesicæ bilis: nec non per poros cutis, atque inde proxime extra corpus pelli: subtiles, *aquoso-vaporousas*, *halituosas*, *spumidas*, maxime per ipsam cutem forma fudoris, udoris, halitus, vaporis se jungi; *mucido-viscidas*, lentas tenuesque per intestina cum excrementis alvi, per *mucositatem* narium, oris; & paulo *inordinatius* per fauces, & ipsos pulmones screando vel tussiendo, &c. excerni ⁴⁶.

XVII. Has enumeratas actiones, quomodocunque fuerint, censet, peragi præcipue partium solidarum motu, quem duplicis generis esse: alterum intrinsecus ordiri, & terminari forinsecus, quaquaversum, æqualiter, & generaliter pulsu cordis, & quadantenus respiratione: alterum a foris introrsum, quaquaversum singulariter, & inæquabiliter motu partium *tonico*, perfici: cujus ope partes modo relaxari, ut plus humorum, pulsu apulforum, in ipsas penetret; modo constringi, ut postea inordinate impulsa, inde exprimatur, ac retrorsum in vasa compellatur ⁴⁷.

XVIII. Non modo in solidis, sed etiam in fluidis, ut sanguine, lympa & fero ⁴⁸, esse motum quendam, quem communiter circumeuntem, progredientem, vel *progressivum*, vocant

[45] *Ibidem*. pag. 327. & 123. & Disput. de Autocr. cap. I.

[46] *Ibidem*. pag. 124. & Disput. de Autocrat. natur. cap. I. & disp. de fundam. Theor. med. cap. III. disp. de

temper. Phys. &c. cap. VIII.

[47] Disput. de Autocr. natur. in Procem.

[48] Disp. de temper. Physiol. Phys. cap. VIII.

vocant ⁴⁹. Præsertim vero sanguinis motum progredientem fieri duplici impulsu; altero intestino, cordis videlicet contractione: altero externo, distentu utpote partium solidarum mollium ⁵⁰; præcipue vero musculorum. Hos autem distentos esse, confici duabus rationibus, (1) e musculo transversim dissecto, cujus labia, vel fibras de se mutuo discedere illico, resiliereque; quod non fieri posse, insit, nisi fibræ ejus essent extensæ: (2) ex humero, femore, &c. luxatis, ad quæ reponenda ideo valida distensione opus est, quoniam musculi, offe e loco excidente, non adeo secundum longitudinem expansi, ut alias solent, sed retrahendo fibras breviores facti sunt ⁵¹.

XIX. Cæterum, sanguinem, qui pulsu ad partes per arterias propellitur, statuit, non transire proxime ab arteriis capillaceis ad venas capillaceas, ratione fictæ alicujus *anastomoseos* ⁵²: sed ex arteriis exilissimis in *porosam* partium substantiam exprimi; ex hac vero rursus in venas, interveniente partium solidarum molliorum distensione, imprimi. Enimvero hujusmodi partium distentum, quem nomine motus *tonici* nuncupat, moderari sanguinis *porosas* per partes progressui, ut is, aut copiose admittatur, aut minus; & id quidem non generaliter modo, verum etiam singulariter: dum quævis corporis particula subinde, facta ejus aut contractione, aut laxitate, plus vel minus sanguinis expellit vel admittit ⁵³, adeoque omnimodam humorum secretionem efficit; quam, secundum dictam partis distensionem, multimodis constitutam, subito aut tarde, copiose aut parce, perfici. Namque a tono partium remisso copiose sanguinem in poros exteriorum partium admitti: ab adstricto autem a-

bun-

[49] Disput. de Natur. errorib. Sect. I.
[50] Posit. de Mechanism. motus sang. §. 2.
[51] Posit. de æstu mar. microcosm. §. I.

[52] Theor. medic. ver. pag. 296.
[53] Posit. de mechanism. mot. sang. §. 3. 5. 8. 9. de æst. maris microc. §. I. Theor. Medic. ver. pag. 196. 575. & seq.

bundanter ad interiora reprimi ⁵⁴. Hujusmodi mollium mobiliumque corporis partium motu *tonico* menstruale foeminarum profluvium, non ex ipso utero, materia spissa, densa ac dura prædito; sed ex vasis, quæ a vena *hæmorrhoidali* in cervicem, atque collum uteri porriguntur, expelli. Cessare autem hocce profluvium, quia concipiendi facultas, vel intentio deficit. Concipiendi actum vero desinere, quoniam proprii corporis struendi ulterior vegeta intentio & virtus cessant ⁵⁵. Cætera tonum istiusmodi diversimode variari non modo sensibilibus, ut caloris, frigoris, siccitatis, &c. ratione; verum etiam ratione pathematum animi, unde ejus nimiam laxitatem aut distensionem; &, quæ consequuntur, nimiam aut modicam secernendorum secretionem, & excretionem, exoriri ⁵⁶. Præterea differentiam ponit in *tonico*, *spastico*, & *convulsivo* motu, hosque differre inter se specie. Illum esse secundum naturam, & partibus solidis, exceptis cartilagineis & osseis, familiarem, lenem, *successivum*, & a nemine hæctenus observatum: istum esse motus tonici *repentinam exacerbationem, contractoriam*, singularem, in quibusdam musculis exortam: hunc tandem esse motus *tonici* completi, nempe *contractorii & relaxatorii exacerbationem*, in musculis factam. Ex dictis apparet, spasmum & *convulsionem* esse præter naturam, & motus *tonici*, qui naturæ congruens est, excandescantias ⁵⁷.

XX. Utilitates varias, quare sanguinis circumactus fiat, in medium profert Cl. *Stahlius*. Nempe (1) sanguinem hoc violento per dictas partes perenni pressu attenuari, ac in fluore contineri; quod si non debite perprimatur, eundem tunc facili negotio lentorem nancisci. (2) Hoc actu partes, nutritui destinatas, ubi iis opus est, impelli: (3) secretionem humorum utibilium, & inutilium excretionem fieri: (4) san-

[54] Vide pos. de æst. mar. microc. §. 2. 3. de Mechan. mot. sang. §. 10. & Theor. Med. pag. 217.

[55] Theor. medic. pag. 391. & 355.

[56] Posit. de æst. maris microcosm. §. 4. & 5.

[57] Disp. de Mechanism. mot. sang. §. 11.

sanguinem quo vehementius per partes, & majori nisu exprimitur, eo magis incallescere; in primis vero sanguinem nusquam magis, quam dum pulmones pertransit, ab actu respirandi calefieri, citra opem alicujus ætheris se istis loci ipsi admiscentis: ingredi autem sanguinem pulmonum vasa, quando aërem inspiramus⁵⁸. (5) Sanguinem ob jugem istiusmodi motionem mutari, attenuari, resolvique in materiam, inutilem ac nocivam, serum dictam. Hoc serum maxima ex parte constare aqua, cui paucas, agillimas tamen, admixtas esse particulas *orgasticas*, *halituosas*, ad fermentandum pronas, salinas, *mucilaginosas* & *oleaginas*⁵⁹. Sin vero dictus sanguinis circuitus præpostere, vel perperam procedat, tunc non modo secretiones & excretiones, præcipuas vitalitatis conservatrices, male se habere; verum etiam ipsum sanguinem, ob tarditatem circumactus, coagulari, deinde perfacile putrescere: & sic omnimodam corruptionem contrahere⁶⁰. Quomodocunque inde aliquis effectus in corpore obortus fuerit, motum, qui ei succedit, non fieri a materiæ perversitate; sed propter illam vel eliminandam, vel ad statum naturæ conformem redigendam⁶¹.

XXI. Tametsi plerique eorum, qui Medicinam Rationalem profitentur, spiritus pro auctoribus cunctarum motionum, quæ in corpore fiunt, habeant; videtur tamen mihi Vir clarissimus, quantum e lectione ejus scriptorum, in lucem editorum, profeci, hæere in doctrina spirituum. Quid? quod sensit, motus quolibet corporis vitales re vera ab ipsa anima administrari. Corpus vero propter animam rationalem subsistere: quia id nemini, nisi dictæ animæ solum, aliquod commodum afferre potest. Ideoque

[58] Theor. medic. pag. 407. & seq.

[59] Theor. medic. 149. 286. 288. 217. 284. 291. Posit. de mechanis. mot. &c. §. 12. 13. 14. 19, de æst. mar. microcosm. §. 1.

[60] Theor. medic. ver. pag. 271.

609. 631. 1286. Posit. de Mechanis. &c. §. 16. & seq.

[61] Ibidem pag. 208.

deoque animam rationalem non modo re ipsa tali corpori inesse; verum per istud agere, sentiendo: in istud vero agere, motus *locales* producendo. Et, quod ad animæ naturam spectat, monumentis prodidit, eam *generalissime* esse aliquid activum: generaliter, aliquid movens, & *specialissime* aliquid intelligens. Ad summam, acceptos actus vitales ratiocinandi, sentiendi (quem potius *active*, quam *passive* contingere⁶², & actum e loco movendi, animæ cogitanti & rationali corpus referat tantum, necesse esse⁶³. Eam ipsam enim omnium, quæ in corpore fiunt, rectricem esse; peragereque singula solo motu, secundum incorporeas circumstantias: nempe secundum gradum, tempus, loci directionem, organique electionem: &, ut strictim sententiam suam dicat, juxta proportionem reciprocam instrumentorum, ad obtinendum certum effectum, exquisitissime administratam⁶⁴. Tantum abest, ut corpus humanum ratione imaginarii *Mechanismi*, aut ætheris, aut gravitatis & levitatis partium, aut *fermentescentiæ* &c. continuo moveatur, ut potius intestinum quoddam principium actuosum sit, quod ad arbitrium pleraque omnia, quæ corpori vivo usu veniunt, prudentia sua gubernet & moderetur⁶⁵.

XXII

[62] *Ibidem* pag. 524. 533. & seq.

[63] *Ibidem* pag. 567. 153. 491. 35. 32. & disput. de Autocrat. in præf. & disput. de abort. &c. p. 18.

[64] Disputat. de fundam. Theor. medic. pag. 27. Et in Negotio otioso. pag. 125. hæc scribit. *Est autem, quod ego cum tota schola Medicorum physiologorum animæ tribuam energiam motus conservationi æque atque usui reliquo universo, corporis sui convenientes active agitandi; seu corpus suum tam vitalibus quam animalibus motibus instruendi & exercendi.*

[65] Opusc. chym. physico-medic. pag. 61. 57. Omnes agnoscunt, scribit,

quod tale activum, & effectivum, gubernans, dirigens, regens, principium in corpore vivo præsto sit, tam in statu sano, quam concusso agens, vigilans, propugnans, quod complures Medici Naturam vocarunt. In hujus ditione ac potestate neutiquam esse materiam ipsam, ejusdemque efficientiam, sed illam habere potestatem solam materiam dimovendi, eque loco emovendi. Ita theor. med. ver. Patholog. sect. iv. membr. III. pag. 649. Hinc D. Alberti Nob. Stahl's Lectator introduct. in univers. med. cap. I. §. I. Naturam definivit, quod sit principium reale, incorporeum, corpori mechanica dispositione prædito, inexistens,

XXII. Verum tamen, ut dicta fuerint, animam, statuit, se subinde ad corporis temperamentum accommodare. Temperamentum vero, censet, esse legitimam partium corporis solidarum, & fluidarum inter se mutuam proportionem; qua utrarumque debitus motus, purgatio & conservatio per secretionem & excretionem in fluidis; & debita flexilitas in solidis conservatur. Differentiam quatuor temperamentorum non sitam esse, putat, in diversitate mixtionis sanguinis: quippe is qua quantitate qua qualitate in singulis plerumque uniusmodi est; sed differentiam eorum consistere in hoc, asserit, ut partes solidæ respectu humorum majoribus aut minoribus poris sint refertæ; atque adeo adeptæ aut laxitatem, aut densitatem. Hinc evenire, ut in temperamento, seu sanguineo, seu pituitoso, non tanta humorum quantitas in vasis, dum partes solidæ, ut dixi, ob meatuum magnitudinem notabili portione refertæ sunt, reperitur, quanta alias in bilioso, &c.: ubi apud partes, ob meatuum angustiam, humores in copia diverti nesciunt ⁶⁶. Qualiscunque corporis conditio fuerit, animam illum typum, quem primæ ac jugiter peragenda vitalium actionum principi, motui humorum videlicet per meatus certæ proportionis, adhibet, fervare: eidemque parere consuescere in tantum, ut illum plerisque omnibus actionibus quoque adhibeat; inde huic motuum typo respondere etiam motum, seu intentionis, ac proportionis omnium actionum, typum ⁶⁷. Animus Viri Doctissimi utique præsentiebat aliquos futuros, qui rationes huiusmodi, quasi vero penitus abstrusæ essent, reprehensuri, iudicaturique sint istiusmodi philosophandi viam metaphysico potius, quam medico, convenire; sed adversus hos dogmatum

stens, idque motibus, tanquam incorporeo medio, rationabiliter instruens, & organica ratione conservans, præservans, & a periculis vitæ & sanitatis educens.

[66] Dissert. de temperam. physiol. phys. &c. cap. LII. & theor. medic.

ver. pag. 227.

[67] Vide theor. medic. ver. pag. 308. & seq. item pag. 656. si plura, quæ ad naturam animæ spectant, desiderantur: habentur hæc dissert. de febr. pathol. in genere. §. I.

tum fuorum exagitatores excufatione utitur ⁶⁸.

XXIII. Sed fatis de iis, quæ ad Phyfiologiam fpectant, fcripsi: reliquum eft, ut quædam, quæ ad morborum naturam expofitionemque cauffarum pertinent, attingam. Hominem equidem ipsis brutis animalibus crebrius ægrotare, unicuique noſtrum notum, ſcribit Cel. Stahlius: accidere autem id non ratione mixtionis *materialis*, nedum peculiaris membraturæ, verum ratione animæ, cujus perturbationes non ſolum vitales motus protinus alterare; ſed etiam illorum ordinem, atque legitimum progreſſum, & decurſum, novas ideas immutare, efficereque, ut perplura inſolita periculoſaque morborum genera exoriantur, quibus beſtiæ potiffime ſolutæ & liberæ ſunt ⁶⁹. Dictis addatis perversos animi more, errores, &c. in victu, &c. quos ſingulos eſſe aptos ad omnis generis corporis affectus producendos, ac ejus conſtitutionem omnifariam perturbandam ⁷⁰. Hoc ipſi maximam admirationem movet, quod homo, etiamſi ejus corpus ratione omnimodæ materiæ, invicem mixtæ, corruptioni ſeu putredini promptiffime obnoxium; tamen infrequentibus ac paucis morbis corripitur ⁷¹. Et, quod inſuper conſideratione dignum

[68] Hujus gratia vide diſput. de febr. patholog. in genere pag. 11. & 12. ubi inter alia hæc habet. „ Qui dicerunt quid ſit propter finem agere, „ & ſciunt, quod neceſſe ſit, qui vult finem, velle media: in noſtro vero negotio corporeo, non uti timetur metaphyſico, intelligunt abſolutam, „ & phyſicam: pro ipſa etiam anima inquam, phyſicam, non metaphyſicam, illius finis neceſſitatem; & quidem non qua finis metaphyſici, ſed non ſervationis corporis pro uſu animæ. Illis non opus eſt reſponſionem hic ſuppeditare, & ita opere inculcare, quod in periculo œconomix humanæ capitali: & ne-

„ neceſſitate hujus generis agendi, non „ contra Logicam, aut Metaphyſicam; „ ſed contra λόγον ſit, libertatem agere volendi ab illo agente expectare, „ eo ipſo, quia rationale eſt. Plura non modo in hac diſputatione, ſed paſſim in ſcriptis editis occurrunt.

[69] Vide Diſp. de freq. morb. præ brutis. 27. 28. & 64.

[70] Theor. medic. ver. pag. 227.

[71] Ibidem pag. 71. 194. 222. 562. 612. Diſput. de fundam. Theor. Medicin. cap. iv. & diſput. de infrequentia morb. perſonal. §. 1. 2. & 6. Cæterum, ut planum fiat, quid auctor hoc paradoxo ſignificare conatur, tradam, quæ habet diſp. de fundam. &c. loco citato.

dignum est, quod rarissime corpori humano tales ægri-
tudin- nes obtingant, quæ ab externis, & quidem violentioribus,
caussis, producuntur. Etenim morbos pleròsque omnes,
statuit, minime respectu vitiatæ mixtionis & structuræ læsæ;
sed in primis ratione motus, se vitiose habentis, oboriri ⁷².
Imo motuum in corpore humano læsionem, inæqualitatem,
& perversitatem magis pollere ad morbos quosvis progignen-
dos, quam ullam humorum intemperiem. Ex quibus, ita
concessis, confici, verum *generalissimumque* ægri-
tudinis sub-
jectum esse perturbatam ideam regiminis ipsius œconomix
animalis ⁷³. Et, quantum ad ipsius morbi naturam attinet,
credit, morbum esse actum, ab ipsa Natura, materiam per-
niciosam expugnandi gratia, susceptum: ideoque ad conser-
vationem vitæ necessarium ⁷⁴. Distinguendum autem esse
in unoquoque affectu *passivum* ab activo. Scilicet cujusmo-
di damnosum actionibus propter partium corporis vitium
accidat: & quale insolitum respectu constitutionis, sub va-
riis morbidis occasionibus, circa actiones varias, in primis
vitales, eveniat ⁷⁵. Porro animadversione Medici dignum
esse, quod in singulares ætates, temperamenta, tempora anni:
imo in sexum fœmininum potius, quam in virilem, singu-
lares morbi ingruant ⁷⁶.

XXIV.

Quamvis etiam corpus humanum, sed
in diversis individuis *ingenti* numero læ-
sionum, e potentia in actum deducta-
rum, diversis temporibus & locis infeste-
tur; quod nihilominus illæ corruptiones,
quibus corpus materialiter directe simplici-
sime expositum est, adeo in immensum
rarissime ipso actu corripitur, ut ejus rei
exemplum, ad incredibilem usque rarita-
tem raro eveniat. v. g. si consideremus
mille homines, quorum quilibet quinqu-
aginta circiter annos vixerit, & tamen
nemo illorum unquam vera & nuda pu-
trefactione seu sphacelo laboraverit; ve-
rissime dicimus, quod sphacelus in quin-

quagies mille annis, non obtigerit, &c.
& ita de tot myriadibus hominum, &
secundum illorum intuitum, vix nume-
ralibus myriadibus annorum. Item theo-
rix ver. pag. 613.

[72] Disputat. de infreq. morbor.
person. §. 3. & 5.

[73] Theor. Medic. ver. 198. 601.
& 602.

[74] Ibidem. pag. 47. 616. 619. 627.
& seq.

[75] Ibidem. pag. 622. & seq.

[76] Ibidem. pag. 222. 656. 662.
& 600. Disputat. de morbor. ætat.
fundam.

[77]

XXIV. Morborum caussarum, Clarissimus Vir, tria genera statuit, ut *Pletboram*, *Cacochymiam*, & *Rheumatismum*, vel motum ⁷⁷. Multitudinem sanguinis, etsi laudabilis, liberum sanguinis ejusdem progressum non modo varie alterare; verum etiam eandem ratione ponderis, & molis, cum capacitate spatii comparatam, ipsi motus actioni plurimum negotii facessere: atque id in primis, quia abundantia sanguinis mox qualitatem lædit, dum sanguis ob liberum progressum deinceps spissescat ⁷⁸. Rheumatismum esse motum humorum ad peculiariora loca tendentem ⁷⁹. Ex hisce generalibus oriri deinde singulares morborum causas, ut restagnationes, stationes, corruptiones: & motus, ad hæc omnia partim præoccupanda partim expugnanda apti, defectum ⁸⁰. Quid? quod sensit, plures morbos ratione motus, quam ratione corruptelæ, mixtionis, & structuræ partium, hominem corripere ⁸¹. Et hæc est causa, quare complurium admodum motus specierum passim in scriptis, hætenus in lucem editis, mentionem facit ⁸². Præter dictas admittit etiam causas, a Medicis non naturales appellatas, & violentas, & similes a foris in corpus ingruentes, partium quarumlibet ru-

[77] Theor. Med. ver. 815. 973. & 673.

[78] Ibidem. pag. 638. 644. & 646.

[79] Vel Rheumatismum esse sanguinis congestionem, qua ille ad propria corporis loca astringitur ita, ut ibidem stagnans omnigenas sensationes molestas proferat: præsertim vero oboriri tensionem, gravitatem, pressionem: postmodum sub qualicunque repressione, seu contentione motus corporis, aut fortioris attactus, sensum acutiorem talem, qualem a contusione plerumque persentimus; quin etiam materialem distensionem, mobilem calorem, quodam modo inflammatorium, & ardorem velut acrem. Ibidem. pag. 819.

[80] Ibidem. pag. 673.

[81] Vid. Disput. de infreq. morb. personal. §. 5.

[82] Ut Disput. de Autocratia Naturæ cap. IIII. memorat motum active congestorium, eluctatorium ad excretionem & expressionem spectantem; commemorat motus arthriticos, hemicranicos, hypochondriacos, ischiadicos, varicodes, erisypelatoïdes, podagricos. Et in Disput. de motu sang. hæmorrhoidal. cap. VIII. memorat motus cardialgicos, suffocativos, flatulentos, colicos, alvi adstrictorios, ac rigidos. cap. IX. habet motus spasmodicos tam pressorios, completos, quam vibratorios, tractorios, palpatorios, incompletos.

ruptionem, & texturam lædentes ⁸³. His adde habitudines corporis, ut consuetudines, & affectus hæreditarios. Consuetudinem, dicit esse habilitatem, vel celeritatem singularem, ad varias actiones tam suscipiendas, quam decenter exercendas. Si quid huic contrarium in corpore contingat, id aptum tunc esse alicujus morbi productioni ⁸⁴. Quomocunque nunc materia aliqua, præter ordinem naturæ, in qualibet corporis parte fuerit collecta, requiri tunc ad eam in ordinem redigendam, vel foras e corpore eliminandam, motus extraordinarios vitales: genere quidem eosdem, sed ratione proportionis, gradus, ordinis, successus atque methodi, intentiores, ad materiam nocivam secretionem, & excretionem expellendam ⁸⁵. Cæterum, quoniam sanguinis multitudo omnis generis mala corpori minuitur, ideo naturam moliri eam, secundum variam sexus & ætatis differentiam, per hæmorrhagiam, diversis in corpore locis, per vasorum utpote extremitates, peragendam, imminuere; cui autem peculiariter auxiliari motus *tonicos* adauctos, quibus sanguis in hunc vel illum corporis locum ita constringitur, donec tandem, facta vasorum & orificiorum extremorum distensione, in modum expressionis prorumpat ⁸⁶. Collectiones autem progigni, quando major sanguinis portio per motum *tonicum* in peculiariora corporis loca impellitur, salvo tamen progressu Massæ sanguinis in genere: eapropter autem eas fieri, ut, quod supervacuum, quod nocivum, est, exoneretur ⁸⁷. Inflammationem esse intensum & verum calorem, naturalem vehementia excedentem, in aliqua corporis parte, cum tumore, rubore, duritie, &c. ob sanguinis stationem, obortum ⁸⁸.

XXV. Quandoquidem vero Celeb. auctor putat, neminem fere

[83] *Ibidem.* pag. 597. & seq.

[84] Vide. pag. 452. & seq. nec non pag. 594. & 652. vide etiam Disput. de consuetud. efficac.

[85] *Ibidem.* pag. 646. & seq.

[86] *Ibidem.* pag. 681. 693. 694. &

703.

[87] *Ibidem.* pag. 800. & 805.

[88] *Ibidem.* pag. 830.

fere examuffim inflammationis rationem tradidiffe⁸⁹: capropter breviter, quoad fieri potest, dabo, quid de ea fenfit. Ab aliqua fanguinis portione, intra partium poros ftatione, coagulata, ftatuit, nil, nifi corruptionem ejus putridam, effe expectandum. Licet hac præfente fanguis coagulatus rurfus ita diffolvatur, ut mollior ac fluidior, quam ante hac erat, evadat: interea tamen eundem non adeo fluidum reddi, ut ita per fe iterum ex illa ftatione decedere valeat. Et quamvis putredinis particeps fanguis fiat adeo fluidus, ut reliquis humoribus apte immifceri poffit: expedit tamen id non fieri; quia partem finceram ex facili fimile labe inficit. Medici igitur effe fubvenire fanguini fubfiftenti, ne cujufque modicunque corruptelam contrahat. Fieri autem id non melius poffe, quam per folitos motus vitales, i. e. fanguinis per partem læfam perenni progreflu: moveri tunc fanguinem non folum e vicinia dictæ partis, fed fubinde ex ambitu corporis, reft ringendo quafi, ad locum affectum; ac paulatim in moleculas fanguineas, etiamnunc in meatibus corporis fubfiftentes, penetrare. Id autem accidere vix poffe, quin infimul dicta pars magis ac magis expandatur, infletur, intumefcat, & ob copiam intromiffi fanguinis, rubefcat. Calorem vero iftic loci increbrefcere, quia fanguis, propter vegetiorem *tonica* directione appulfum, & rigidiores partis iftius diftentionem, hæc loca tranfit: atque
ad

[89] Vel hoc pacto doctrinam verbis extollit. Interim, cum ego non fine gravibus meis incommodis & fastidiis, abunde expertus fim, & publica experientia univerfalis hoc monftret (provoco enim ut e classicis dogmatibus, ufquam receptis, aut approbatis, monftretur, ubi hoc, quod agito, jam declaratum habeatur) quod præ incondita illa, & ad fcientiam fimpliciter inani, mechanica corpusculari, vera Phyfico-Chymica materiarum, & vera Mechanica, feu ma-

chinalis, motuum (instrumentalis etiam) ratio, omnem cogitationem, ne dum conceptum de his rebus diffuaserit, atque præcipuerit: quod me cum bona lectoris folertis venia faéturum effe confido, fiftam etiam veram Phyfico-Mechanicam inflammationis rationem: tum quatenus adhuc iterum difcuffionem aftequitur, tum fupurationem producit. Ibidem. pag. 840. & feq. unde reliqua, quorum fuprà mentionem feci, excerpti.

ad eorum fibras, & ad moleculas sanguinis coagulati solidescientes, allidit, impingitque; quinimo, si modo materia subsistens non nimis densa fuerit, ab adaucto sanguinis motu, nonnullas illius particulas insimul abradi, hinc illam mole diminui. Sin vero moleculæ adeo crassæ, ut excedere e loco nesciant, contingere tum, ut interiorem suæ mixtionis dissolutionem sensim subeant. Quandoquidem autem rei mixtæ partes tenuissimæ, & ad motionem maxime proclives, ut sulphuræ, primum commoventur: fieri inde, ut, illis abactis dissipatisve, quod reliquum est, veram putredinem, non in resolutione simplici, sed in nova subtiliorique partium conjunctione positam, suscipiat. Fugatis tali modo subtilioribus, sulphureis utpote particulis, ruboris sanguinis auctoribus, usu tum venire ut id, quod superest, amisso coloris principio, album tantummodo appareat; esseque idem, quod puris nomine cognitum est. Hoc putrori insuper vix aptum, sed potius ad falsam indolem, exulcerationis auctorem, proclive. Verum enimvero sicubi talis motus progrediens, abstergens, auferens, haud ministretur, produci tunc sphacelum, vel ipsam putredinem: quam non modo sanguinem, istic loci commorantem, verum etiam portionem partis solidæ, corrumpere: imo partes huic conterminas, *fermentali* agilitate, ulterius corripere, sicque sensim sensimque mirum in modum evagari °.

XXVI. Ad plurimorum naturam morborum cognoscendam facere, censet Cl. Auctor, a majoribus intermissam venæ portæ

[90] Vide etiam Disput. de inflammation. ver. patholog. cap. 111. Ibidem cap. 1v. tradit differentiam Gangrænæ & Sphaceli, sentiens, illam esse summum gradum inflammationis jam defecturæ, & in puram putredinem, suppuratione non impetranda, ruituræ; hunc vero esse simplicem putrefactionem sanguinis coagulati, una cum par-

te, cui is fuerit impactus. Quo magis purus & copiosus sanguis stationis istius causa fuerit, eo peiorem & acriorem putredinis foetorem futurum: & quo plus feri falsi illi intercurrerit, eo tardius processuram putredinem, & in falsam; seu in canceronoma degeneraturam.

portæ considerationem : esse enim quædam in hac vena singularia , quæ in nullam aliam conveniunt. Nempe cæteras venas ex angustioribus ortas initiis fieri magis magisque deinceps majores & ampliores , & in canalem maxime capacem, venæ utpote cavæ truncum desinere, ex quo postea sanguinem in dextrum cordis ventriculum effundi : e contrario venæ portæ truncum in plurimos minores, & majores, & minimos ramulos dispartitum, in hepar inque reliqua abdominis viscera ingredi perque hæc passim dispergi : nec ullas in hac valvulas, quales in cæteris venis deprehenduntur, reperiri. Quandoquidem vero intercedentibus aliquot ramis hæmorrhoidalibus venam portæ inter & cervicem vaginamque uteri communio est, inde planum fieri consensum, qui inter mensium & primarum viarum alternantia vitia, & hæmorrhoides est. Bifariam autem venam portæ amplitudinis ratione lædi ; extremitates enim ejus subinde adeo esse angustatas, ut sanguis per eos libere & copiose permeare nequeat : vel sanguinem crassiores, non prompte per hepaticos venæ portæ ramos progredientem, subsistere, atque adeo justo ampliorem dictæ venæ inducere distensionem. Quinimo ipsum sanguinem, quoniam abundanter a compluribus vasis ad venam portæ mittitur : indidemque vero ægre propter arctissimas extremitates in jecur demittitur, ob longiorem ibidem moram coacervari, ac facile spissescere, contractumque vitium cum vena hæmorrhoidali splenica, & vase brevi communicare ⁹¹.

XXVII. Licet *Stablio* de doctrina febrium quadantenus cum *Campanella*, febrem rem utilem pronuntiante ; cumque *Helmontio*, & *Sydenhamo*, febrem tanquam opus Naturæ habentibus, conveniat : verumtamen ille perplura dubia, ab his tradita, perspicuis illustravit ⁹². Verum ad propositum. Febrem, statuit auctor, esse actum, per secretiones &

[91] Ita differt. medic. de vena por-

tae, porta malorum pag. 14. 11. 23. 27.

30. 32. 46.

[92] *Theoriae Medicæ* ver. pag. 209.

Eccc 2

[93]

& excretiones materiæ nocivæ, ad conservationem corporis tendentem ⁹³. Et alibi ⁹⁴ scribit *febres omnes esse intensiones motuum vitalium secretiorum & excretiorum ab ipsa natura humana, seu anima vitaliter, movente, ad conservationem corporis institutas, directas & ad effectum perductas*. Principem ergo febrium causam, quam efficientem vocamus, esse naturam humanam, vel animam, conservationi corporis organici intentam. Materiam, cujus gratia motus febriles suscipiuntur, esse rem aliquam corpoream, aptam ad corruptionem putridam; si non præcipuis, quibusdam saltem corporis, partibus, inferendam. Materiam ejusmodi constituere concreta salino-sulphurea, terreæ plus minus subtili substantiæ, implicata; quorum temperiem non taliter, ut mineralium, sed ut plantarum, ut animalium, comparatam, quæ notabilem aquæ portionem sibi habere intermixta: hinc, quia translatitiam mixtionem nacta, ea perfacile ab actu putrefaciendi fermentandique jugiter commota, extenuari in summam ténueritudinem adeo, ut vel halitus formam subire possint. Talem materiam, si utpote ita, ut dixi, fuerit attenuata, esse idoneam, ut per varias subtiles secretiones e corpore excernatur. Equidem superesse, ut quibusdam placet, alium modum materiam febrilem invertendi, ut effectus pristinos non amplius exerere valeat: verum talem, exceptis paucissimis forsitan rebus, perraro sub ditionem naturæ cadere. Quippe hæc non habet solenne, ut physicis actionibus formandi aut reformandi mixtiones, (dempta illa, quam corpori, ut organo suo, impendit) vacet; sed potius illa mecha-

[93] Disput. de febr. Patholog. in gen. pag. 23. Et pag. 40. scribit. *Febris non solum & absolute est commotio, effrenis videlicet atque indeterminata: sed ad effectus convenientes, secretiones & excretionem deducenda*. Et Theor. Medic. ver. pag. 925. *Dicitur autem febris, insigniter, & satis constanter alteratus*

motus sanguinis, & hunc veluti pressis vestigiis insequentia, etiam caloris, frigoris, sensationum, augmenta: roboris autem ad voluntarium motum impotentie, seu atonia.

[94] Observat. Chymic. phys. medic. curiosar. anni M. DC. XCVII. mens. Novembr. cap. VI.

mechanico organico actui, structorum organorum motui perficiendo, invigilet. Efficitur igitur ex dictis, secretiones & excretiones, quas præcipue *Diapnoe*, mictu, vel alvi egestionem contingere, media esse respectu materiæ, cujus gratia motus febrilis suscipitur. Ut autem memoratæ extraordinariæ, ac operosæ actiones deinceps fiant, opus esse circuitu sanguinis generaliter aucto intensoque, & variis directionibus *tonicis*, versus loca affecta, aut versus loca, ubi id, quod secernendum est, colari, vel excerni, decen- te ac efficace proportionem, oportet. Motum febrilem qui- dem primo propter materiæ, partibus vitalibus corruptio- nem penitus inferre aptæ, expulsionem: deinceps vero prop- ter corporis conservationem, atque arcendam, quæ ipsi inde imminet, corruptionem & destructionem, suscipi. Namque quamlibet febrem tendere ad expurgationem rei alicujus, in intimam ipsius mixtionis corporeæ dissolutionem, vergen- tis. Ergo, peracta talis materiæ a moliente Natura expur- gatione, febrem habentes, sponte naturæ, sine ullo artificia- li subsidio, convalescere: quinimo febrem speciatim consi- deratam, nunquam non ad exitum salutarem tendere, præ- terquam quod ex accidente aliquo ordo ejus perturbetur. Calorem, qui plerumque in febribus adest, oriri, censet, ab augmento motus verticosi corpusculorum sanguineorum circa suum axem: præsertim vero hujusmodi verticosam motus calidi intensiorem, adscribit, rapidiori transitui, & affrictui corpusculorum sanguinis, ad solidas fibras mea- tumque parietes; qua de causâ tunc illa latici *seroso*, sicut vehiculo, innatantia, verticosum istiusmodi motum velo- ciores nancisci: quem omnifariam variare, prout sanguis magis, vel minus celeriter progrediendo ad dictas partes al- liserit. Frigus contrario, ac de calore dixi, modo, se ha- bere: efficere autem frigus rigidam atque crassam partium *porosarum*, constrictionem; in tantum, ut vel oculis com- pressionem, & inanitatem vasorum, sanguini vehendo desti- natorum, conspiciere cuiquam liceat. Quandoquidem febres

E e e e 3.

naturæ:

naturæ congruenter, per memoratas corporis secretiones, terminantur: ea de causâ hujusmodi actiones oportet medicum, non solum in ægro tolerare; sed etiam observare, gubernari, & quoquo modo juvare, ac promovere potius, quam ullo modo negligere, nedum pervertere. Id tamen ab re ægri esse, onerare ventrem, quando necessarias excretiones fieri, oportet: item absolum esse, tempore imminutionis sanguinis, a natura institutæ, eundem augere velle; quia fieri nequit, ut tum novus sanguis perfici queat⁹⁵. Et hæc est, in quantum ratione assequi potis fuerim, Cl. Stahlî Theoria febrium. Mirum dictu, quantopere hæc sibi placet, & quam ostentationem scientiæ suæ literis ultro citroque prodidit⁹⁶.

XXVIII. Commemorat quinque præcepta, ad Therapeiam spectantia, quæ, quoniam mihi tanquam medicorum leges, quibus pareant, quas observent, videntur, placet formula legum exprimere. I. Non movete, ubi nihil est movendum. II. Ubi quidem aliquid est, quod moveri debet, & tamen id ad movendum etiam nunc ineptum est, istud ad motum, & quidem generaliore, haud impellitote. III. Ubi res
mo-

[95] Hæc hausi partim e disput. de febr. Pathol. in gen. pag. 33. 40. 4. 13. 15. & seq. usque 20. 28. 34. 35. & 37. item e disput. de febr. tertian. gen. cap. iv. disp. de æstu sang. pag. 10. partim e Theor. medic. ver. pag. 209. 927. 933. & 942.

[96] Quamquam Cl. auctor passim inventa sua, quibus Theoriam Medicinæ ditavit, extulerit, ac gloriosius de se ipso prædicarit; tamen non possum non heic perscribere, quæ literis mandavit. pag. 22. disput. de febr. Pathol. in genere. „ Ego sane, scribit, „ Disputationis præses, cujus est hæc „ hypothesis, provoco confidentissime „ ad universi orbis practicos, e qua „ hypothesis ante, aut extra hancce

„ meam, bona fide, cordate, nedum „ distincte & connexe deduci potuerit, „ vel solum *ὅτι*, quod in febribus ple- „ ræque commotiones sint activæ, con- „ tra materiam corpori noxiam direc- „ tæ: eidem examussim quadrantes: „ & quidem non ad ejus difficiliorem, „ plus moræ requirentem, imo inter- „ dum impossibilem: alterationem „ tendentes; sed ad evacuationem na- „ turarum respicientes, & si nihil ex „ accidenti impediat, pervenientes. „ Nedum ut ex alia hypothese quacun- „ que illi parti *τῆ διότι*, quibus Me- „ chanicis aptitudinibus hi organici ef- „ fectus deducantur, vel minima lux „ affulsisset. &c. Vide etiam Theor. Medic. 197. 191. & alibi.

mobilis, motus vero languidus adest, nullum concitatote. IV. Omnia tempori, mensuræ & loco convenienter, ratione motus, agite. V. Inæqualitates motuum aliunde coartatas mitigate, refrenate, & in ordinem inque viam reducite⁹⁷.

XXIX. Tandem, ut ad finem properem, eos verbis perstringit, qui complures subtilitates, quas vel Anatome, vel Chemia, vel Mechanica ministrat, Medicinæ perversè immiscent: longe alia enim via, quam dictarum artium cultores statuunt, NATURAM procedere⁹⁸. Reprehendit quoque affectatum vel nimium nostri ævi plurimorum studium auctores admodum plures citandi, & id quidem subsidio complurium lexicorum, vel auxilio librorum indicis tantum⁹⁹. Quin etiam non magni facit studium bibliothecas antiquariorum more perreptandi, ab quo pulverulento labore, nec non ab exscribendis auctoribus, & collectione locorum communium, se ab ephebis, ait, fuisse alieniorem¹⁰⁰.

DIS-

[97] Vide Disputat. de fundam. Theor. Medic. cap. v.

[98] Vide Theor. Medic. ver. pag. 68. 69. 70. 196. 197. 198. 199. 227. & seq. Quin etiam passim in disput. in lucem editis.

[99] Ibidem. pag. 238. & seq.

[100] Sed e diverso, asserit, se unice ipsis rerum *phenomenis*, per ipsam experientiam intentam observationem, deprehendendis, & quanta in ipsum caderet, pensitationis *ἀκριβεία*, e vera *causali* habitudine, & mutuo inter se nexu, ita æstimandis, & tandem pernoscendis, ut inde vera, firma at-

que immutabilis Theoria consurgeret, potissimum invigilasse. *Quam quidem rem*, pergit scribendo, *facillimè probare possum illis ipsis meis systematicis conceptibus non solum, sed deductionibus, quas juvenis adhuc 24. annorum, non solum discursibus publicis, sed plane ad calamum dictatis, non profecto unquam e libris, sed simpliciter e liberali ingenio, & liberrimo animi conceptu, dogmatibus, & collegiis uti vocant in Jenensi Academia 1684. 85. 86. ingenuorum, & certe maximam partem egregie eruditorum juvenum non exiguo numero habui. Ibidem 102. & seq.*

DISSERTATIO XXVI.

DE

Nepenthe.

Helena, Tyndarei ex Leda, procreata filia, ¹ Menelai Lacedæmoniorum Regis conjux charissima, fœminarum quondam totius Orbis longe formosissima, Telemacho parentis Ulyssis Fortunam iniquam narratura, vino immiscebat Medicamentum magna prudentia confectum, ipsi, cum in Ægypto per quicquam temporis diverteret, a Polydamna, Thonis Ægyptii Regis uxore, datum: quod postmodum ad ebibendum Telemacho cæterisque convivis, non modo exhilarandi animum causa porrigebat; verum etiam, ut ne contristarent se, siquando audiverint Helenam, decenne infortunium, quo vagum atque laboriosum Ulyssẽm adversa Fortuna immisericorditer jactaverat, recensentem. Admirabilis profecto, imo captum superat, divina hujus Medicamenti virtus; quam miris laudibus Homerus, omnium sane poëtarum, quotquot vitam vixerunt, parens & princeps, prædicavit. Medicamento erat nomen Nepenthes, & virtus, ut, siquis id ipsum vino mixtum bibisset, omnes id dolores omnemque iram tolleret, atque oblivionem protinus malorum induceret omnium: & licet cujusdam pater & mater charissimi jam novissime in rationem Libitinæ venissent; vel filius fraterve coram consanguineis ferro crude-

[1] Ita Hygin. fab. lxxviii. Verum Pausanias Aitic. cap. xxxii. scribit Græcos dicere matrem Helenæ fuisse Nemefin, Ledam vero nutricem; præterea eos perhibere Helenæ patrem,

non Tyndarum, sed Jovẽm, fuisse. Servius vero in Æneid. Lib. ii. auctor est, de Jove & Leda natos esse Pollucẽ & Helenam.

delissime trucidatus fuisset, idque cum horrore necessitudine conjunctissimi quique aspexissent; tamen iidem nequirent tota ista die, qua facinus malum acciderit, ullam de genis profundere lachrymam². Tanta huic Pharmaco vis animum lætificandi erat. Tanta dolores ac iram cogitationesque tristes auferendi potestas, ut nihil supra. Hanc nemo non secum considerans admiratur, stupefcit. Sed dicta, quomodo se cunque habeant, non impedimento mihi erunt, quo minus experiar, & ut spero, assequar Nepenthes ab Homero decantatum: proinde audientia & observatione vestra non indignum fore, existimavi, si hoc tempore, de re tali, omnium consensione laudata, rationibus conquisitis in utramque partem disputavero. Vos autem A. D. seligetis, quicquid vero simillimum vobis probabitur, & condonabitis mihi, si me sine sermonis lepore, sine latinitatis purissimæ dictionibus, sine apta & quasi rotunda verborum constructione; sine tam multis aliis requisitis, quæ dicendi venustatem procreant, auditorumque aures permulcent, audiveritis balbutientem. Quidni impetrem a vobis veniam? Si-

qui-

[2] Licet Doctissimus *Petitus* Librum, in quo pererudite Nepenthis naturam pertractavit, in lucem ediderit: tamen non dubitavi eandem materiam tractare; quia mihi alia, quam Cl. *Petito*, de tali medicamento opinio est. Argumentum autem nostræ orationis tradidit *Homerus* *Odyss.* his verbis.

Ibi tum alia excogitavit Helena e Jove nata

Protinus sane in vinum misit pharmacum unde bibebant,

Absque dolore & ira, & malorum oblivionem inducens,

Qui illud deglutierit postquam crateri mixtum erit,

Non utique tota die profundere poterit

lachrymas e palpebris,

Neque si ei mortui fuerint mater paterque:

Neque si coram eo fratrem, aut charum filium

Ferro trucidarent, ipse vero oculis videret.

Talia Jovis filia habebat pharmaca utilia

Bona, quæ illi Polydamna præbuit Thonis uxor

Ægyptia, quæ plurima producit fertilis terra

Pharmaca plurima quidem salubria mixta, multa lethalia.

Eadem canit *Joh. Tzetzæ* *Histor. Chiliad.* vi. 76.

quidem nemini vestrum latere puto, me quidem ab ephebis usque ad hæc tempora multum laboris & operæ in Chemia, sed non in artificiosa eloquentia, consumpsisse. Nul- lum itaque meo cordi dubium est, quin me in dicendi stu- dio prorsus hospitem, si qua in parte animadvertatis erro- res errantem, seu leges dissertationis prætereuntem, excu- satum habeatis: ac menda qualiacunque mea, in dicendo pro- lata, corrigatis, inque mitiorem partem interpretemini. Haud quaquam provinciam hanc, tenuitatis quippe ingenii ego mihi probe sum conscius, suscepissem; nisi justum, ac æquum esset, morem gerere Academiæ legibus, quæ serva- ri suum solenne flagitant. Nempe, ut is, qui in ordinem Professorum recipitur, in quem & ego ab *Amplissimis & No- bilissimis* hujus Academiæ Curatoribus benevolentissime inau- guratus, retitata Oratione, vel dissertatione publica, initie- tur. Sed quo evagor? Revocem me ad iter, quod mihi pro- positum, necesse est.

Nepenthis vocabulum, quod tantum significat, ut luctus mœrorisque expers: vel luctum mœroremque abolens³, fa- tis cognitum quidem; sed inexploratae rationis est, an id significet Medicamentum singulare, & quodnam tali nomen- clatura insignitum sit: an vero vox Nepenthis indicet mo- do quandam allegoriam? Utrumque suos habet defensores. Inter eos, qui posteriorem asserunt tuenturque sententiam, scilicet Helenæ medicamentum tanquam allegoriam accipi debere, eminent complures præclaræ eruditionis viri. In horum numero Athenæum primum habeo, qui narrat He- lenam, Jovis gnatam, oratione commercioque sapientum Ægyptiorum multa edoctam, panacem, efficax revera mœ- roris auxilium, vino injecisse, & de Ulyssæ narrare incepisse, obiterque etiam texendi consuetam aggressam fuisse operam⁴. Post illum in mentem incidit Apollonius Thyasæus, qui

Da-

[3] *Macrobius* Saturnal. libr. vii. cap. 1. Latine reddidit delinimentum. Vide

etiam *Suidam* in voce Νηπενθής.

[4] Vide *Deipnosoph.* libr. v.

Damidi, sectatori suo, absurdum esse, inter viros mœstos deambulare proferenti, ita alloquitur: Imo vero, inquit, hi cum maxime colloquentibus, & consolationibus indigent, si Homeri carminum meministi, qui dicit Helenam Ægyptia medicamenta in cratere miscuisse, ut animæ dolores dilueret. Quod ego, verba sunt Apollonii, nihil aliud significare puto, quam Helenam, cum sermones Ægyptios didicisset, eos mœstis hominibus narrare solitam fuisse: atque eos in cratere ponere, id est, sermones pariter & vinum ad levandam animi ægritudinem adhibere⁵. Quin etiam Plutarchus, historiæ Homeri literarum sensum redarguturus, hæc memoriæ tradidit. *Sunt, qui buglossam, scribit, vino admiscent, aut solum rigant verbenarum adiantorumque succis imbuta aqua, quod hæc convivii hilaritatem aliquam, & comitatem parere opinantur. Imitantes Homericam Helenam, quæ vino medicamentum injecerit: neque intelligunt fabulam illam, longo itinere ex Ægypto usque deductam, tandem in sermones decoros & elegantes desinere. Bibentibus enim narrat Helena de Ulysse*

*Infractum quantum toleravit mente laborem
Cum se verberibus fœde multasset acerbis, &c.*

Hoc enim fuit illud mœrorem abolens medicamentum, omnemque abolens medicamentum, omnemque amolens dolorem. Oratio videlicet præsentis rei & eventibus accommoda⁶. Verum, ut reliquis, ut Macrobio⁷, & aliis, quos adducere possem, supersedeam, videntur mihi ante memorati scriptores fuisse Homeri historiæ contortores: & verbis, clare ac distincte exaratis, citra rationem verborum translationes tribuisse.
Quan.

[5] Hæc apud Philostratum de vita Apollon. Thyanæi. libr. vii.

[6] Ita Plutarchus Sympotiac. libr. i. Quæst. i.

[7] Apud quem Eustachius. libr. vii. hoc pacto confabulatur. Nam, inquit,

si Homeri latentem prudentiam inscru-
teris altius delinimentum illud, quod He-
lena vino miscuit, non herba fuit, non
ex India succus, sed narrandi opportu-
nitas, quæ hospitem mœroris oblitum
flexit ad gaudium.

Quandoquidem de connexione ac serie historiarum, ab Homero conscriptarum, planissime constat, Helenam, postquam calici prius medicamentum injecisset, eidemque postmodum vinum superaffundere jussisset, tunc demum verbis mentis affidentes convivas allocutam fuisse, in modum, veluti Poëta narrare pergit. Hanc sententiam varii quoque ex antiquis scriptoribus amplexi sunt, ut Diodorus Siculus, qui, comprobans Homerum etiam in Ægyptum iter fecisse, inter alia hæc affert. Quod autem Homerus eo loci pervenerit, cum aliis argumentis, tum pharmaco, ab Helena Telemacho apud Menelaum, ad inducendam exantlatorum laborum oblivionem exhibito, Ægyptios probare. Nepenthes enim pharmacum, quod Helenam a Polymnestæ, Thonis uxore, acceptum ex Thebis Ægyptiis adportasse, Poëta diligenter exploratum habuisse videtur. Nam etiam nunc efficaci hoc remedio mulieres istius loci uti, ait: quinimo apud solas Diopolitanas iræ & tristitiæ medicamentum, ut asserunt, inveniri. Thebas autem & Diospolim unam & eandem esse civitatem⁸. Quin etiam Plinius ejusdem sententiæ favet. Et Homerus, inquit, herbas certe Ægyptias a Regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas, narrat, ac nobile illud Nepenthes, oblivionem tristitiæ veniamque afferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum⁹. Quid? quod ipse Plutarchus, alio loco¹⁰ verba Homeri secundum literam intellexit: scribit enim Homerum, præter medicamenta, quæ extrinsecus applicantur, novisse, quæ interiorius ad devorandum dantur. Hujusmodi esse illud, quod Helena in cratere temperavit, quod omnem dolorem & acerbilitatem animi abolendi, & oblivionem omnium malorum

[8] Bibliothec. Histor. libr. 1. cap. xcvi.

[9] Ita Histor. nat. Lib. xxv. cap. 2.

[10] Libro de Homero in fine circiter. Et Anonymus, qui vitam Homeri descripsit, monumentis quoque

prodidit, Homerum novisse etiam poculenta remedia, ut cum Helena pharmacum crateri immiscet, Nepenthes adimens iram, malaque cuncta tollens.

lorum inducendi potentiam habuit. Ex hisce adductis exemplis, nec non recitata paulo ante Homeri historia, nullo negotio unus quisque concludet, id, quod ab Homero Nepenthes vocatum, fuisse re vera medicamentum quoddam: injuste autem, ac citra necessitatem, quosdam traduxisse historiam totam, vel partem ejus ad allegoriam. Quæ cum ita se habeant, superest igitur investigandum, quodnam pharmacum Nepenthis titulo insigniri possit. Incertum hoc est; quia Homerus nusquam dedit exquisitam medicamenti, tam maxime præclari, descriptionem, unde aliquis concludere posset, aut hoc, aut illud genuinum esse Nepenthes. Prisci itidem Medici, ut & herbarii consimilis vitii sunt incusandi. Memoriae namque haud prodiderunt, quænam res ejusmodi Nepenthis nominatione digna sit. Hoc autem an ignorantia an negligentia factum, non facile dixerim. Contingere quippe poterat, ut ipsius Homeri scientiam fugeret Medicamenti forma: cum nihilominus Poëta ejus virtutes, quas forsitan ex relatione aliorum didicerat, accurate haberet perspectas. Nemo ideoque, velim, adeo inverecondus sit, ut insimulet Poëtam mendacii: quasi ad gratiam historiæ conciliandam modo, tam incredibilem medicamenti facultatem finxisset; quoniam id posteri oblivione propemodum contriverint, & non memoriæ mandarint, cuinam rei peculiariter istiusmodi laudes, ac dotes admirabiles, quas elegans Poëta cecinit, attribuendæ sint. Verum enimvero, licet ipsum Nepenthes in lucem veritatis proferre non ausim, atque adeo illud vobis nudum digito monstrare: tamen non illicitum nobis esse, arbitror, a posteriori, ut ajunt, argumentari, asseverareque, huic vel illi, a me jamjam, recensendæ, rei, competere Nepenthis vocabulum. Fuerunt, qui credebant, vinum esse verum Helenæ Nepenthes, cujus sententiæ patronus exstitit Plinius ¹¹. Quin gravemini audire auctoris multo eruditissimi verba, nullus dubito. Vinum, ait, curas
vigo-

[11] Histor. nat. libr. xxxiii. cap. i.

vigoremque animi impedit, ad procinctum tendentibus : somno vero ac securitatibus jamdudum hoc fuit, quod Homérica illa Helena ante cibum ministravit. Sic quoque proverbium cessit, Sapientiam vino obumbrari. Galenus itidem, Medicorum lumen excellentissimum, auctor est ¹², vini potum omnem & tristitiam, & tædium levare. Luceat mea facere, quæ canit Naso ¹³,

*Vina parant animos, faciuntque coloribus aptos.
Cura fugit, multo diluiturque mero.
Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor & curæ, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes ævo rarissime nostro
Simplicitas artes excutiente Deo.*

Et quod Lyricus Poëta de ebrietate habet. ¹⁴

*Quid non Ebrietas designat? operta recludit,
Spes jubet esse ratas, in prælia trudit inermem.
Sollicitis animis onus eximit, addocet artes,
Fœcundi calices quem non fecere disertum?
Contracta quem non in paupertate solutum?*

Vinum profecto, cæterosque potus inebriantes, admirandæ virtutis esse in permutandis hominum moribus, plurimis sane exemplis possem, si temporis angustiiis non excluderer, probare. Permittite, quæso, A. H. vestram gratiam aucupari, ut modo unicam, non illepidam tamen, vobis ex Athenæo ¹⁵ historiam, dicta quantacunque mea confirmantem, enarrem. Juvenes quidam Agrigentini, postquam non modicum meri in se ingurgitassent, usque adeo temulenti, & mente alienati erant, ut in triremi se navigare crederent, hor-

[12] Libr. quod anim. mor. corp. temper. seq. cap. 111.

[13] Libr. 1. de arte amand.

[14] Epistolar. lib. 1. Epist. v.

[15] Deipnosoph. libr. 11.

horrenda tempestate mari jactata. Tantaque mentis alienatione laborabant, ut omnia domus vasa, & stragula, foras ejicerent, velut in mare, navis, quam tempestas mala affligeret, ut ipsis videbatur, exonerandæ causâ, jussuque gubernatoris. Congregatis ad id spectaculum multis, ut projectam supellectilem diriperent, ne illorum quidem concursu tanta juvenum cessavit insania. Postridie vero profectis ad illas ædes prætoribus; tam attonitum illorum stuporem cernentibus, unus ex iis, qui major natu cæteris videbatur. Ego, inquit, viri tritones, metu consternatus sub infimo navis tabulato, quam maxime licuit, abditus jacui. Perenni mentis alienationi cum judices ignovissent, objurgatos ac monitos, ne postea se vino ingurgitarent, dimisserunt. Illi vero se gratiam habituros professi, dixere, si portum attingerent, a tempestatis periculo liberati: ac ipsis, scilicet judicibus, quia servassent se, & tam opportune auspicatoque sibi apparuissent, in publico cum marinis diis statuam dicaturos. Admiranda hercule! horum juvenum mentis alienatio, quam, ut a vino fuerit corpori importata, vix mentis acumine explorare possumus. Sed quorsus hæc recito? quorsus, nimirum ut planum fiat, vinum quidem animum exhilarandi, mentisque alienationem inducendi, habere potentiam: verum inde concludatis, nolim, me putare id ipsum Ægyptium esse Nepenthes. Nam judicate quæso, nonne ex contextu verborum Homeri liquet, illud aliquid diversum a vino fuisse. Siquidem Poëta expresse ac distincte memorat, Helenam poculo prius pharmacum immisisse; postea autem curasse, ut eidem poculo vinum infunderetur. Igitur, quoniam vinum istud hilaritatis medicamentum non est, circumspiciendum mihi est, ut aliam alibi rem, quæ laudatissimis Nepenthis viribus dotata sit, reperire possim. Plinius dicti sui immemor, vinum utpote verum esse Nepenthes, alio loco ¹⁶ memoriæ prodidit Helenium, quod e lachrymis

[16] Histor. nat. libr. xxi. cap. xxi.]

[17]

mis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helena insula laudatissimum, esse famosum istud toties memoratum medicamen. Ælianus etiam auctor est ¹⁷, Polydamnam Ægypti Regis uxorem docuisse Helenam vires alicujuspiam plantæ, qua se ab ictibus venenatorum animalium præservaret. Hanc deinde posteros per excellentiam vocasse Helenium. Cæterum Plinii distinctum est Dioscoridis Helenio. Etenim Helenium Dioscoridis, & Galeni ¹⁸ id ipsum est, quod etiam nunc in pharmacopoliis, nomine Enulæ campanæ, in usu est: at vero Plinii ¹⁹ frutex est, humi se spargens, dodrantalibus ramis, folio similis serpilli, radice candida & dulci. Præterea putant, scribendo pergit ²⁰, usu ejus quandam gratiam, veneremque conciliari. Attribuunt hilaritatis effectum eidem poto in vino, eumque, quem habuerit Nepenthes illud prædicatum ab Homero, quod tristitia omnis aboleatur. Verum enimvero, quia recentioribus, Rei herbariæ callentibus, vix ulla planta, vel frutex, qui ejusmodi forma, vel tam egregiis viribus, ut Plinius tradidit refertus sit, cognitus est; his de causis missum Helenium faciam: indicabo autem numne radix Oenotheros, vel Oenopia istud, quod anxie quæritur, doloris remedium sit. Inter veteres industrius rerum naturalium investigator Theophrastus literis prodidit ²¹ radicem Oenotheram datam e vino mitiores mores, atque hilariores efficere homines. Habere autem Oenotheram, ait, folium quidem amigdalæ simile, latiori tamen: florem rubrum, ut rosam, loca adamare montosa. Id vero absurdum videri non debere, quod homines hilares reddat: fieri enim quandam quasi refectionem ex viribus, quas radix ista vinosa possidet. Plinius, ille inexplebilis cujusque artis & scientiæ, ut ita dicam, heluo, parilia ferme, ut Theophrastus

[17] Libr. ix. cap. xxi. de animalib. | cap. x. mentionem facit.

[18] Ille Helenium. libr. i. cap. xxvii. | [20] Ibidem. cap. xxi.

hic vero de simplicib. medic. cap. | [21] Histor. plantar. libr. ix. cap. xcvi. describit. | xxi.

[19] Cujus Histor. nat. libr. xxi.

phrastus, profert ²². Oenotheram sive Onurim enim, scribit, hilaritatem afferre in vino, amigdalaceo folio, flore rosaceo, fruticosa longa radice: &, cum siccata est, vinum olente. Galenus radicis Oenotheræ non mentionem facit, sed Oenopiæ, quæ mihi videtur esse eadem Oenothera. Habete, quæ de hac Oenopia ²³ profert. Radicem quoque Oenopiam, scribit, id vel magis præstare ajunt, nempe ut potius, quam vinum tristitiam omnem demat: eandemque esse hospitis Ægyptiæ medicamentum, de quo dicit Poëta.

*Infudit vino medicamentum unde bibebat,
Luctum iramque fugans, oblivificumque malorum
Cunctorum*

At enim, quid multa hujus radicis de virtutibus profero? quandoquidem illam non, nisi nomine, noscamus: quam velim, ut secula Barbara nos non illius cognitione privassent! Forsitan contingeret, ut, si recentiores Botanici eam distincte nossent, Medici hujus ævi præclarum effectum ab ejus usurpatione sibi aliisque polliceri possent. Hanc itaque, quoniam quid sit, res dubia & controversa est, missam facio. Verum, ut me paulatim ad notiora, quam hætenus protuli, recipiam, ipse differendi ordo postulat. Sunt qui credunt, *Daturam*, quæ species solani Indici vel stramonix est, Helenæ decantatum esse pharmacum. Enimvero varii auctores adsignant eidem facultatem inducendi ad tempus omnium rerum oblivionem: enarrantque præter hæc Lusitanorum in India Orientali uxores, siquando mœchaturæ, marito prius certam *Daturæ* portionem in potione quadam ad ebibendum porrigere. Qua epota maritum, cautis Maresiæ instar, fieri rigidum, attonitum, stupidum, omniumque rerum hoc tempore peractarum plane nescium; quan-

[22] Histor. natur. libr. xxvi. cap. || [23] Libr. quod anim. mor. &c. cap.
XI. III.

quantumvis plurimum oculis apertis omnia aspicere præsens-
 ribus videatur: imo subinde distorqueat os cachinno. Inte-
 rim autem, marito talia perpetiente, mœchum cum mœ-
 cha illicitam furtivamque Venerem celebrandi opportunita-
 tem tuto & sine metu observare ²⁴. Quod si mente capti
 pedes aqua laventur vel humectentur, eum paulatim men-
 tis errorem deponere. Verum, utut dicta historia se habeat,
 tantum abest, ut credam, *Daturam* esse Homericum Ne-
 penthes, ut eam potius habeam pro abominando pharmaco.
 Non opus est, ut id pluribus verbis vobis probem; siquidem
 rationis meæ veritatem facili negotio vos vestra mente cap-
 turos, non ambigo, si pensculatius vobiscum reputaveritis, Te-
 lemachum, cæterosque convivæ mensæ Menelai accumben-
 tes, sensuum haud quaquam fuisse orbos. Quod si sic?
 opera me Hercule Helena fuisset abusa, sibi id negotium
 dans, ut recenseret ipsis tam longam, de Ulyssæ, incredibi-
 les errores variamque in itinere fortunam perpeffo, histo-
 riam: aliam ergo nostræ orationi aptam rem pandamus, ne-
 cesse est. Medicorum nonnulli arbitrantur Opium, aut me-
 dicamentum saltem, in quod aliquantulum Opii ingreditur,
 easdem, pariter ac de Nepenthe audivistis, habere virtutes. Fit au-
 tem Opium ex papavere, e nigro vult Plinius ²⁵: ex errati-

CO

[24] Vide *Petiti* de Nepenthe part.
 1. cap. xlix. Item *Linscotens* Itiner. p.
 1. cap. xxx. Mandellio *Morgenländische*
Reysebeschreibung. libr. 1. cap. vii.
Christoph. Acoſta Hist. nat. cap. xi. scri-
 bit: *Il mal' uso dell' inamorate si e dar*
di questi semenza fin, mezza dramma
infusa nel vino, o in quello, di che piu
si diletta, & quel che la prende, resta
alienato per grande spatio di tempo ri-
dendo, o piangendo, o dormendo con va-
rii effetti, & molte volte parlando, &
rispondendo il povero, che l'ha presa di
maniera, che par' alle volte, ch' egli
sia nel suo giudicio, essendone in vero fu-
ri, & non connescendo la persona, son

la qual parla, nè ricordando sene passata
l'alienatione. Tradit insuper dictus au-
 &or hujus *Daturæ* esse tres species: pri-
 mæ autem speciei semen maxime in
 usu esse. Effigies hujus plantæ, quam
 Acoſta exhibet, convenit cum *Hum-*
matu Hort. Malab. tom. 2. tab. 28. & a
 recentioribus Botanicis, ut ab *Hermanno*
H. Acad. Lugd. vocatur stramonium seu
 datura poma spinoso. rotundo, longo
 flore, & a *Plucknetio* Almag. p. 358.
 stramonium vel datura, fructu spinoso,
 rotundo, flore candido.

[25] *Histor. natur.* libr. xx. cap.
 xviii.

[26]

co Galenus ²⁶. Modus vero confectiois eodem redit. Nempe papaver, quando incipit capita quodammodo matura proferre, turgescereque succo, matutinis horis cultello vel ungue inciditur: aliqui medietatem scapi sub capite: aliqui id ipsum caput forma asterisci præcidunt. Inde liquor lacteus manat, in conchis Solis calori, ut paulatim indurescat, exponunt. Succum densatum, inque pastillos depositum, in loco umbratico ficcant. Bonitatis signa sunt, si grave & densum, si gustu amarum, si odoratu soporiferum, si absque ullo negotio aqua diluitur, si candidum, neque asperum, neque grumosum: si inter colandum non, ut cera, coit ²⁷. Verum enim hujus generis opium apud nos corvo albo rarius invenitur: verum loco ejus ex Oriente apportatur succus densus, niger, quem veterum Meconium esse non sine ratione crediderim: atque id ipso genuino opio ignavius esse. Præparatur Meconium vel e capitum & foliorum papaveris aqua facta decoctione: vel e contritis invicem foliis & ampullis viridescentis papaveris succus ex primitur; uterlibet deinde mediocri calore densatur ²⁸. Meconium, narrat Bontius ²⁹, Indos vocare *Pouft*: &, quandoquidem ii, quibus est angusta res domi, hoc utantur potissimum, ditiores

[26] De simpl. medicam. cap. cxcvii. & de Meconio vide etiam lib. ii. de Dinamid.

[27] Et in sole diffunditur: si lucernis admotum, non atra flamma lucet: denique si extinctum odoris vim conservat. Hæc Dioscorides libr. iv. cap. ix. *Kampferus* Amœnit. exotic. fascic. iiii. observ. xv. literis prodidit in Perside collectionem Opii ineunte æstate institui, capita papaveris, ubi fere maturuerint, decussatim extrinsecus fauciando. Cultrum, qui huic negotio inservit, quintuplici acie esse instructum, quem una sectione quinque vulnera longa paralella infligere. Ex vul-

nusculis succum manantem postridie scalpro abstergi, & in vasculum abdomini præligatum colligi. Posthæc alteram capitum faciem eodem modo vulnerari, ad succum pariter indidem eliciendum. Primæ collectionis lacrymam longe præstare virtute cerebrum demulcendi isti, quæ altera vice colligitur: illam primo albicare, postea ex luteo pallere, & tandem, cum magis ac magis a sole induruerit, fuscam evadere: hanc vero ex rufo nigricantem esse.

[28] Hunc modum tradit *Galenus* loco paulo ante allegato.

[29] Animadv. in Garciam ab Orta. cap. iv.

tiores idcirco illos sarcasmo *Pousti*: contra pauperes, divites *affionios* appellitare; quia hi *affion*, vel, *amphion*, quod idem, ac si Latini dixeritis Opium sincerum, usurpent frequentissime. Cui diuturnitate temporis Ægyptii adeo asuescunt, velut Prosper Alpinus auctor est³⁰, ut ejus vel trium drachmarum pondus aliqui devorare audent. Ab assumpto autem *amphion* locorum Orientalium incolas, præterea narrare pergit, duarum horarum spatio hilarescere, fierique promptiores ad munera obeunda; maxime vero ad bellum, & ad Venerem³¹. Atqui ego mecum modo memoratum reputans, in ista sum sententia, quod sincerum opium, quod e papaveris fauciati stillantibus lachrymis fit, ubi justo pondere assumptum, congruat de qualitate cum pharmaco Helenæ: privatim vero, si eidem nonnihil rei, vim soporiferam ejus corrigentis, adjunctum fuerit. Nolim istud, quod seplasiæ opii nomine venit, quodque veterum meconium est, hac nominatione dignum esse. Nam id illo, e lachrymis originem ducente, vilius est virtute; ac potius soporem, quam lætitiā affert. Interea tamen non inficias ibo, aliquantum convenire utrumque inter se. Si quidem Experientia docuit, complures etiam meconium, & id quidem magna quantitate, devorare: præsertim eos, qui hoc frequenter ac assidue usi sunt, citra ullam somni invasionem, vigiles hilaresque ab ejus usione fieri. Verumtamen, quoniam nobis inolevit natura, ut potioribus exemplis probationem rei incertæ confirmemus: manifestum est, opium, quod apud nostrates in usu sæpissime est, homines potissime somniculosos: atque inquietos, efficere tranquillos; per raro contra hilares, ac vigiles. Igitur priori, ut sententiam paulo ante prolatam repetam, laudes Nepenthis, reor, esse adscribendas. Namque, ut ex relatione auctorum, Orientis memorabilia narrantium, comperi, homines istic loco-

rum

[30] Libr. IV. cap. I. de Medic. Ægypt.
[31] Hujus gratia vide etiam. Jul. C. Scalig. de subtil. exercit. clxv. §. I.

[32]

rum longa annorum ferie solitos fuisse sincerum opium, singulis subinde diebus, usurpare, non ad morbos, non ad dolores profligandos solum; sed ad magnanimitatem, ad hilaritatem, procreandam quoque³². Præter hæc, quoniam non assuetis exigua primum particula offertur, persuasum mihi habeo, id de virtute convenire cum Nepenthe Homérico. Etenim vero quadantenus simile est, Helenam non magnam medicamenti molem, non pulverem plantæ cujuspiam vino immiscuisse: ingratum alioquin, fastidiosumque id ipsum, ad bibendum fuisset convivis; sed tantulum medicamenti, tam admirabilem incredibilemque Telemacho effectum inducentis, granum sumpsisse, & cum vino temperatum ad epotandum dedisse. Quale jam putetis magis aptum, quam papaveris lachrymas a Sole induratas; quarum paucula grana illarum insuetis sufficiunt ad tam mirum effectum ciendum: vel, si non purum putum opium fuerit, existimo id medicamentum quoddam compositum fuisse; cujus tamen præcipuum, quod tam præclari effectus auctor, opium fuit: cætera autem huic fuisse addita vim soporiferam corrigendi gratia. Sed, ut nascitur, non sine spinis rosa, non sine scoris aurum, non sine palea granum; sic etiam nostrum assertum suam habet spinam, scoriā, paleam; quæ eximi, exuri, excuti:

[32] Voyez les Voyages du Thevenot part. III. livr. II. chap. x. & Kæmpferum loco paulo ante citato, ubi etiam tradit varias Persarum rationes ex opio seu pilulas, seu pastillos, seu electuaria conficiendi additione variorum aromatum, vel croci & ambræ. Inter omnis generis ex opio compositiones excellere, quam inventori Hasjèm begi referunt acceptam: hanc enim animum capientis miro perfundere gaudio & voluptate, magicis ideis cerebrum demulcendo. Addit auctor Pharmacopœæ Persicæ pag. 367. Novum hominem gravem ex nostratibus, qui bolo medico hujus

electuarii ad experimentum hausto, continuo per duas horas ad risus impetus cogebatur, involuntarie loquebatur, loco directi incessus, cursum moliebatur retrogradum, identidem vero hinc inde transseuntia spectra conspiciebat, & sciomachiam, aliosque satyricos effectus insensiebat, citra noxam viriumque dispendium. Et Persæ crebro utuntur portione Kokuar, e cortice papaveris facta, ad animum exhilarandum, quam tamen, quoniam corpus debilitat, stupidumque efficit, Rex Abbas prohibuit, teste Piedro della Valle itiner. part. IV. cap. XI.

cuti : & suum adversarium , qui confutari debet. Is autem fortasse mihi objiciet , si opium fuisset celeberrimum Helenæ Nepenthes , veteres procul dubio ejus mentionem fecissent : quippe ejus naturam satis perspectam habebant. Post-hæc ab ejus usu homines plerumque dormituri : nequaquam itaque aptos ad tam diuturnam rerum gestarum narrationis auditionem : & denique saporis id nauseosi esse , ut possit cui-piam delicato offerri ; concludere ergo se non sine ratione , putabit , opium non fuisse laudatissimum Helenæ medicamentum. Equidem nodum hunc quodammodo intritum , verum non Gordium , autumo , ut opus sit vel Oedipo , qui objectionem dissolvat ; vel Alexandro , qui perplexos illius nexus dissecet. Perpendite enim. A. H , ut primum objectum dissolvam , contingere non modo in Medicina ; verum etiam in cæteris omnis generis opificiis , ut hoc ævo res variæ admodum sint in usu : & tamen non omnes Medici , vel artifices promiscue ejusmodi , quamquam communes & vulgares sint , conficere calleant ; aut ad minimum , quibus ex rebus componantur , cognitæ habeant. Exempli causa. Nitrum veterum unus quisque medicorum fere tunc temporis noverat : hodie vero vix decimus quisque hîscere audet , sibi id perspectum esse aliquatenus. Quin etiam purpura , ex certa concharum specie desumpta , olim erat notissima : at hoc tempore eadem ignotissima est. Quid dicam de vitri rubicundi conflatura , elapso novissime seculo , per totam propemodum Europam cognita , de qua hoc tempore ne vestigium quidem superest ; qua ratione videlicet ista cuticula rubicunda vitro vulgari liquando superinducenda sit. Plura , quorum Pancirolus in peculiari de rebus perditis libro , mentionem facit , ne in rebus notis & pervulgatis multus & insolens sim , sciens prudensque præteribo & missa faciam. Sed hoc ostendere debeo , quemadmodum olim , ita etiam hoc tempore esse unum artificem , qui rem singularem a se inventam , solus aliis , qui ea indigent , impertiat. Quidni & idem olim usu veniebat ? Medicamentum , quod Poëta κατ' ἐξοχήν Nepenthes , i. e. delinimentum

animorum vocavit, fortassis toti Ægypto ratione virtutis cognitum erat: interim tamen sola Polydamna ejus confectionem sciebat. Hæc Regina istud fortean præparatum modo, cum subditis, qui eo indigerent, cumque hospitibus, muneris hospitalis loco, communicabat. Quin etiam eadem Polydamna compositionem tam celeberrimi medicamenti impartiebat suis, communicabatque cum proximis, ut ne gens humana tam laudatissimo privaretur remedio. Hoc factum fuisse constat ex ante citato Diodori Siculi loco, ubi memorat suo ævo, scilicet tempore Augusti, mulieres Diespolitidas etiam usurpasse tam præclarum doloris remedium. Præter hæc, quid Turcarum aliarumque Orientis gentium usitatissima *Maslach* & *Afferal* indicant aliud? quam apud ipsos etiam nunc divertere Homericum Nepenthes. De *Afferal* non gravemini audire eruditissimi Scaligeri sententiam. De Turcarum *Afferal*, scribit, hoc compertum habemus, prælium inituros ex eo vorare aliquantum, ex quo alacres ac periculorum evadunt contemptores³³. De *Maslach* autem Quacelbenus scribit³⁴, quod Mahomedani ob legem vino abstinentes, diversi generis compositiones, quas inter communissima est, quæ vulgo *Maslach* dicitur, excogitarint: quibus non dissimilem, ut alii vini potu, ebrietatis mentisque alienationem sibi inducere consueverint: atqui nec istam tantum, verum immanem aliquando insaniam; quam nunc ad ponendam animi mæstitiam, nunc ad fugiendum suborientem in rebus difficilibus pavorem, conducere opinentur³⁵.

Utri-

[33] J. Cæs. Scalig. exercit. cliv. Porro narrat inter Turcas esse aliquos, *Dervisi* appellatos: hos in conventibus annuis post ceremonias, & epulum esitare *Afferal*: quod facere, ut lætitia atque gaudio exultent.

[34] In Epistola ad Matthiolum: & est prima libr. iiii. Epistolar.

[35] Eadem fere habet *Thurnheiserus* Histor. Plant. libr. i. cap. xxix. pag.

116. de cervaria nigra, quam ab incolis Syriæ *Masz* appellari, ex ea primum succum, postea gummi parari, quod *Maszlach* dici. Sed pag. 120. docet hanc a *Calepho Caracleri* traditam *Maszlachi* confectionem. E semine cervariæ nigrae maturo & tuso, ut pharmacopœorum moris est, oleum exprimitur: e radicibus recentibus itidem succus exprimitur: herba vero & flores aquæ de-

Utrilibet autem compositioni nonnihil opii adjungi, atque id tam stupendæ virtutis, auctorem esse, pauci sunt, qui addubitant. Literis quidem Sinapius aliorum opiniones prodidit: materiam scilicet ipsius *Afferal* esse folia plantæ, cannabi forma quodammodo similis: cujus quoque semen fere cannabino non dissimile; præterquam quod minus, nec tam candidum, sit. Ex ejus foliis, in pulverem redactis, aqua interveniente, fieri pastillos; quibus postea homines vesci solere ad conciliandam sibi ebrietatem, ac dulcem quandam mentis peregrinationem: semen vero cum foliis Indos devorare, ut in Venerem procliviores essent. Quantum vero ad *Maslach* attinet: idem auctor scribit, id ex planta aliqua, quam Herbarii nostri cervariam appellant, confici³⁶. Sed, quin

coquuntur, quorum decocto, ubi refrixerit, solet materia lenta supernare: cujus sumunt portiones tres, succi e radice duas, & olei unam: hæc mixta vasi amplo indita in sole exponunt, ut denseantur, & tandem instar gummi durescant. *Atque hoc perhibetur esse gummi Maszlach*, subjungit Thurnheiserus, *cujus usus apud Turcas est frequens; sed notitia ortus & modus, quo paratur, exceptis sacerdotibus, paucis admodum perspecta*. Ergo incerta sunt, quæ auctor de hoc gummi literis prodidit, præterquam quod ipsum sacerdos aliquis modum docuisset.

[36] Vide ejus tractat. de remed. dolor. cap. iv. §. 9. & cap. v. §. 8. Præter dicta memorat *Prosp. Alpin.* libr. 4. cap. 11. *Ægyptiis esse electuarium, ex proximis Indiis allatum, Bernavi* vocatum; quo eos uti ad visiones concitandas. Capere etiam *Affis*, quod nihil aliud esse, quam pulverem, ex cannabis foliis paratum; quem cum aqua dulci mistum eos in massam redigere: hinc ejus capere quinque bolos, vel & plures, magnitudine castaneæ:

a quibus tunc fieri, quasi ebrii ac amantes, imo in ecstasi, essent: & sic eos desideratis istiusmodi visionibus mire oblectare se. *Bosa* idem, & plus, quam *Affis*, præstare dicunt. Hanc e farina lolii, & semine cannabis & aqua, invicem in massam subactis componi. *Bernavi* electuarium, in proximæ Indiæ locis parari: ejus compositionem *Ægyptios* ignorare. Si quis ejus unciam assumpserit, eum tum primo incipere hilarescere, garrere multa, amatoria canere, ridere multum, aliaque læta deliramenta prodere. Verum elapsa circiter hora, eum fieri iracundum, atrocem, effrenemque, in quo statu eum parumper persistere, postea vero eum occipere adeo tristari, tantoque & timore angi, ut necesse ipsi sit continuo plorare, lamentari. Fessum denique tot delirationibus somnum corripere, sicque pristinam sanitatem recuperare. Et *Kampferus* amœnit. exotic. fascic. 111. pag. 650. scribit, apud Indos jam in usu esse electuarium Magicum, ad cujus compositionem capiunt semen *Daturæ*, succum

quin error hic subfit, nullus dubito. Nam planta hujusmodi, quod plurimi experti sunt, effœtas, respectu genuini opii, ha-

succum papaveris, *asium* dictum, pol-
linem cannabis *Tsjers* aliaque ex phyto-
logia venenata, pro vario affectu, quem
pharmacopœus concitare desiderat, ad-
ditis aromatibus, quæ ferociam corri-
gant, & vitales spiritus manducantis ro-
borent. pag. 652. narrat se cum aliis so-
ciis a *Benjanis* convivio exceptum fuisse,
& inter epulandum electuarii inebrian-
tis bolum à *Benjano*, singulis convivis,
excepto *Verdunkio*, datum devorasse.
Quid sit, narrando pergit D. Kæmpfe-
rus, *perfusi & repleti sumus, quotquot Ne-
penthe lactati, gaudio quodam inexplica-
bili, quali me nunquam in vita affectum
memini. Nec aliud toxico illo delibutis
licuit, quam amplexus miscere, loqui
parcissime, arridere alloquentibus, & ca-
ehinnis se invicem laceffere. Soluti sub
noctem convivio, ubi equos conscendera-
mus, virtus pharmaci, quasi mutata
scena, alia cerebris nostris creavit phan-
tasmata. Haud enim aliter nobis visi fui-
mus, quam cum Pegasi volatu per nu-
bes & irides ferri, lucida elegantissimo-
rum colorum specie undiquaque observan-
te oculis nostris. Appulsi domum & cœ-
na, quæ nos expectaverat, accumbere jussi,
quicquid quisque ante se invenit, capimus
appetitu lupino, & ciborum qualiumcun-
que sapore ita oblectamur, ut cum Diis
ipsis cœnare nobis videremur. Postridie,
gravedo, qualiter solet post crapulam, nul-
la cerebrum infestavit, sed discussis so-
mno vaporibus, in statum suum restituta
est ratio & optime habuimus, & memo-
res fuimus rerum pridie gestarum. En me-
dicamentum, quod de virtute conve-
nit maxime cum *Nepenthe* Homeri.
Quantum vero attinet plantam, quam
Indi Bangi, *Arabes Axis*, *Persæ &**

Decanini Bangue, & *Turcæ Asarath*
vocant, est ea species cannabis. In
hort. Malab. tom. x. pag. 119. & seq.
duæ species describuntur, quarum al-
tera quinque folia & florifera *Kalengi-
cansjava*, altera trifolia sine floribus se-
minagerens *Tsjerucansjava* dicitur. Chri-
stoph. Acoſta della Hist. &c. cap. LXI.
posteriolem descripsit, & tradit caules hu-
jus non adeo cavos esse, ut cannabis; &
femen non adeo album & multo mi-
nus, quam cannabis esse. La gente In-
diana, scribit, *mangi a di questa se-
menza, & delle foglie per ajutarsè nell' at-
to Venereo, & per accrescer l' appetito di
mangiare. Fasse di questo Bangue una
compositione, la quale è molto ordinaria
tra quelli genti, per diversi effetti; per-
che alcuni la prende per iscordarsi i suoi
travagli, & dormire senza pensiero; altri
per dilettersi dormendo in varietà di so-
gni & illusioni: altri per esser ebbri, &
gratiosi parafiti; altri per l' effetto delle
donne. Preparano il Bangue a questo mo-
do; prendono della semenza & foglie del
Bangue, fatto in polvere quel che voglio-
no; & gli pongono *Areca verda*, ch' è
nocella Indiana, & dell' opio più o me-
no secondo il lor volere, & lo prendono
con zuccaro: & se si vogliano diletta-
re in varietà di sogni, aggiungono a questa com-
positione camfora della buona, garofoli,
noce moscata & macis. Et per allegra-
re & far star di buona voglia, & prin-
cipalmente per far li ben potenti con
donne, aggiungono ambra & muschio &
con zuccaro fanno il lor ellettuario. Kæmp-
ferus compertum habebat Bangue, quod
e semine ex India in Persidem misso &
fatto crevit veram cannabin fuisse &
non a nostrate diversam. Nec habuisse*

H h h h

ejuf-

habet vires : Ideoque nullum mihi dubium est , quin potissima istarum regionum pars hominum confectiois *Maslach*, juxta & *Asserai* ignara sit : & ii , qui eam callent , in eam inquirentibus , vel de dictis se interrogantibus , verba dederint tantum. Secreta enim apud ipsos , quantumvis usu notissima , dictorum confectio est ; & pauci sunt , sicuti hoc ex relatione aliorum didici , qui probam vendant mercem. Cæterum opii præcellentissimas quasque virtutes Medici & antiqui admirati sunt , & recentiores. Hinc inde tam plures inveniuntur compositiones , in quas id , tanquam præcipuum constituens , considerandum venit. Quas præclaras dotes haberent ? Quæ egregia facinora præstarent , tam longa seculorum serie notissima Theriaca atque Mithridatium ? Quid Athanasia ? Quid Philonium ? & sexcenta alia ? Intrinsecus , forinsecus , quoquo pacto velitis , opium ex omnibus medicamentis Princeps est. Et , si vobiscum sermocinari posset , vos sine dubio ita alloqueretur. Ego opium ex divina mihi concessa potestate mira , mira inquam ac præclara , intellectu prope humano non assequenda , perficio facinora. Anxii & tristes pariter ut hilarescant , auctor sum. Inquietos ac vigiles pacatos efficio , ut placidissime obdormiscant : atque curo , ut membra cura , labore , vigiliisque fessa , requiete dulcissima fruiscantur. Oblivionem ad tempus induco rerum , quæ vos affligerunt , ut posthac sitis idonei ad extricandum vos hisce afflictionibus. Reliqua , ut vobis ne habear gloriosum , silentio præteribo. Tamen id vos verbulo admonuisse fas ac æquum duxi. Nimirum , ut opportuno tempore auxilium de me petatis : neque hoc affatim ,

sed

ejusmodi efficientiam , qualem eam , quam fert India , aut quæ colitur in *Kamareh* , aut *Luristana* , aut quibusdam aliis Persiæ regionibus. Persuasissimum itaque habet *Bangue* acceptam virtutem debere cælo diversitatisque soli. Semen *Sjadonehs* pollen flosculorum *Tsjers* , & folia *Bang* vocari , atque ex his varias compositiones fieri. Et *Kampsi-*

rus & auctor pharmacop. Persicæ conjectant *Bangue* esse Theombrotion Plinii , quam plantam libr. xxiv. cap. xvi. i. scribit , xxx. schœnis a Choaspe nasci , pavonis picturis similem , odore eximio. Hanc autem a Regibus Persarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda instabilitatemque mentis : eandem semnion a potentiae majestate appellari.

[37]

sed parce a me expectetis : cæteroquin inexorabilis Atropos stamen vitæ vestræ, quod tamen maximo mihi dolori esset futurum, secabit; ita, ut non possitis, quin soporem dormiatis lethalem. Quæ cum ita se habeant, A. D. neminem vestrum esse opinor, qui non persuasum sibi habeat planissime, opium solum convenire cum Nepenthe de potentia, atque vi admirandos affectus perpetrandi. Opio soli, inquam, competunt fere omnes, quas Poëta venustissimo carmine exaggeravit, virtutes. Verum tamen duo adhuc levioris momenti restant adversariorum objectus refutandi : nempe opio proprium esse, ut somnum conciliet: quod si ita se habeat, obli-visci tunc quidem eo utentes rerum tristium, concedunt, sed urgent, eos tum evadi ineptos ad auscultandum alterius dicta; concludunt ideo Nepenthes non ipsum opium, multo minus ejus particeps fuisse. Verum hi responsum sibi habeant, opium sincerum, a Meconio, quod Medicinæ rudes vulgo opium nominant, magnis distinctum esse intervallis. Genuinum quidem, non diffiteor, usurpanti somnum inducere: sed non tam citum nec tam profundum, quemadmodum Meconium solenne habet; verum is somnus invadit hominem aliquot horas post opii assumptionem. Deinde & climatum coeli est ratio habenda: Asclepiadæ enim artis filii compertum jampridem habent opium, quod non modo id ipsum, verum etiam cuncta ex hoc parata facilius, & minori pondere data, crassum aërem incolentes, quam contra, somniculosos efficiant homines; atque alias, sibi proprias, edere operationes soleant. Et, quoniam in plaga Orientali inhabitantes, subtiliori omnium humorum, vel spirituum, dotati sunt temperatura; non admirationem meretur. quare non tam facile id ipsum opium apud illos, quam apud nostrates, crassio rem aërem incolentes, funesta exhibeat exempla. Tandem, ut ultimam objectionem leviter attingam, opii sapor in amaritudinem vergens, non adeo ingratus est, ut assumentibus fastidium ingens excitet: plerorumque quippe adulatorum hominum natura appetit res amaras potius,

quam dulces : vel alius generis sapore præditas. Quid? quod granum unum a quo alterum infuetis, vini sufficienti portioni immixtum, non usque adeo gustus sensum est pote offendere, ut semel ebibi non possit : vel, si in pastillos efformatum, velut *Mastach*, ut non citra nauseam unus atque alter mastuari, vel integer devorari possit. Sed oportet, ut vela contraham. Sentio enim me in altum æquor abduci, ac vereor, ne jam longius, quam animo proposueram provectus sim. Linguae itaque cursum inhibeam, optimum est, meque recipiam in portum : siquidem susceptum definitumque iter confeci. Indicavi namque laudatissimum Homericæ Helenæ, quantosvis tum animi tum corporis dolores auferens, remedium. Utinam Medici conveniente tempore debitum pondus ægrotis exhibendi modum callerent ! Liberaretur sane gens humana pluribus ærumnis, quibus calamitose subinde & omni modo excrucietur, O Pharmacum pretiosissimum, omnique laude dignissimum ! ab omnibus, qui acerbissimo animi sensu & dolore conficiuntur, omnino expetendum. Agite igitur Æsculapii filii, commilitones optatissimi, omni ope omnique opera connitamur atque elaboremus, ut tam præclari remedii cognitionem teneamus.

Et te, studiosa juvenus, etiam atque etiam adhortamur, ut non vitam silentio, sicuti pecora, transigatis : neque sitis similes istis adolescentibus, de quibus Marcus Seneca³⁷ querimoniam olim habuit. Torpent ecce, queritur, ingenia desidiosæ juventutis, nec in ullius honestæ rei labore vigiletur. Somnus languorque, ac somno & languore turpior, malarum rerum industria, invasit animos. Cantandi saltandique nunc obscœna studia effœminatos tenent : & capillum frangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare, & immundissimis se excolere munditiis, nostrorum adolescentum specimen est. Non sic de vobis, faxis studiosa juven-
ta,

[37] Controversiar. libr. I. in præf.

[38]

ta, ut vel parentes, vel amici, vel præceptores querantur. Non modo hi, sed & ipsa patria, admonet vos curantiæ, diligentiaëque in literarum studia; nec non vestrum implorat auxilium, ut ipsi tandem aliquando ex usu sis. Neminem vestrum præterire, autumo, quod encomium, Tullius Oratorum lumen, literarum studiis tribuit. Quod si non hic, ait, ³⁸ tantus fructus ostenderetur: & si ex his studiis delectatio sola peteretur: tamen, ut opinor, hanc animi remissionem, humanissimam ac liberalissimam judicaretis. Nam ceteræ neque temporum sunt, neque ætatum omnium, neque locorum. Sed hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant: adversis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Ergo igitur, Juvenes doctissimi, ut vos vestra industria scientiam, & gloriam consequamini, omnem movete lapidem. Imitemini melligeras apes, quæ primo diluculo ex apiario abeunt, excedunt, evadunt, erumpunt, mella de floribus carpunt, colligunt: & quicquid attulere, disponunt, ac per favos digerunt ³⁹. Ita etiam vos Juvenes doctissimi, quicquid eruditionis primo vestraë juventutis diluculo collegeritis ac recondideritis, hoc deinde senectute confecti non modo in Patria; verum etiam ubique gentium ad gratiam fruimini. Pergrate itaque, ut facitis adolescentes, atque in id studium, in quo estis, incumbite, ut & vobis honori, & amicis utilitati, & Reip. emolumento esse possitis.

Vobis denique, Patres Nobilissimi & Amplissimi, Academiae hujus curatoribus atque nutritoribus benevolentissimis, quas referam gratias, quod me peregrinum, quamquam vestro favore juxta & benevolentia indignum, honorificentissime tamen tractastis: ac mihi primum Provinciam mandastis Chemiam publice profitendi. Eadem conditio est mea, ut quondam
Æschi-

[38] Oration. xxvi. pro Archia
poëta.

[39] Ita Seneca fere in Epistol. lxxxiv.

Æschinis. Is erat pauper auditor Socratis. Et cum Socrati multa multi pro suis quisque facultatibus offerrent. Ille nihil, inquit, dignum te, quod dare tibi possum, invenio: & hoc modo pauperem me esse sentio. Itaque dono tibi, quod unum habeo, me ipsum. Hoc munus rogo qualecunque est, boni confulas, cogitesque alios cum multum tibi darent, plus sibi reliquisse 4°. Et ego, Patres Amplissimi, præter me nihil habeo. Ego me Vobis offero, ego Vos demississime atque subjectissime rogo, ut hoc qualecunque munus accipere non dedignemini. Quantum ad me spectat, operam dabo jugiter, ut Vos non poeniteat tale munus accepisse.

Et vestram fidem Clarissimi cunctarum Disciplinarum Professores, Academiæ hujus multæ celeberrimæ lumina, amici exoptatissimi, obtestor: ut, quemadmodum novenos propemodum annos vestram omnium fere expertus sum benevolentiam & favorem, me his insuper perfrui, concedatis. Quod ad me pertinet, indefesso studio ad promerendam confortionem vestram adnitar. Enimvero hac mihi nihil acceptius est, & hoc in universo nihil carius.

Faxit cæterum Deus. O. M. ut fausta omnia Belgio foederato eveniant, propulsetur hostis finibus nostris quam longissime. Redeat Pax artium altrix, atque diu diuque in hisce terrarum oris diversetur, ut harum incolæ ætatem in tranquillitate degant diutissime.

[40] Hæc *Seneca* libr. 1. de benefic. cap. VIII.

F I N I S.

I N.

INDEX I.

Auctorum, quorum sectam atque institutionem per-
secuti, vel quorum auctoritate ad probandum ea,
quæ in hoc volumine attulimus, usi sumus.

A.

A Bhen Guesit. 302. ad 304.
Abul Pharajus 327. 331.
Acosta Christoph. 602. 609.
Actuarius. 98. 209. usque ad
294.
Aegineta 76. 84. 116. 118. seq.
199. 285. 324.
Ælianus a 4. ad 6. 8. 14. 20.
600.
Ætius 10. 55. 76. 84. 116.
seq. 156. 166. 192. 230. 241.
usque 244. 281. 285. 324. ad
326.
Alberti 179.
Alchindus 300. ad 302.
Alpinus 145. 327. 604. 608.
Alsharavius 304. seq.
Andry 45. 129. 558. usque ad
563.
Annius Viterbiensis 91.
Anonymus vitæ Homeri auctor
596.
Antillus 113. usque 115.
Apollodorus 6. 22.
Apona 316.
Apulejus 31. 320.
Archigenes 241. seq.
Aretæus 47. 69. 234. seq.

Aristoteles 22. 28. 30. 42. ad
44. 53. 56. 62. 86. 125. ad
127. 185. 195. 325.
Arrianus 4.
Asclepiades 217. usque ad 231.
Athenæus 3. 14. 46. 124. 196.
202. 394. 598.
Avenzoar. 299.
Averrhois 308.
Avicenna 29. seq. 50. 53. 59.
86. 97. 296. usque ad 299.
Ausonius 25.

B.

Baccius 115. 122.
Baglivus 47. 76. 505. 510. seq.
513 ad 515. 518. 532. seq.
542. 560. usque 563.
Ballonius 104.
Bartholinus 64. 95.
Basilus Valentinus 34.
Bellinus 509. seq. 512. 516. seq.
520. seq. 524. 528. 531. seq.
563. 568.
Bérgerus 63. 525.
Bethem 109.
Bibliotheca novissima 330. 364.
Bitiscus 366.
Boemius 334. usque ad 362.

Boer-

INDEX I. AUCTORUM.

Boerhave 64. 510. seq. 517.
 523. ad 525. 528. ad 531.
 533. 537. seq. 542. ad 544.
 551.
Bohnius 63.
Bontekoe 63.
Bontius 603.
Borellus 104. 508. 516. seq.
 520. seq. 523. 525. 528. 531.
 538. 546. 567.
Borrichius 364.
Boyle 64.
Brissotus 192. & deinceps.
Broekhusius 504. seq.
Bruno 156.

C.

Callimachus 3.
Campanella, a 432. ad 450.
Cardanus 108.
Careri 76.
Carrichterius 109.
Cartesius 46.
Cassiodorus 19.
Cassius 502.
Cato 80. 92.
Cellarius 106.
Celsus 2. 7. 19. 21. 24. ad 26.
 39. 55. 57. 59. 68. 73. 115.
 seq. 119. ad 122. 127. 133.
 136. 141. seq. 144. seq. 148.
 155. seq. 161. 146. seq. 177.
 181. 201. 204. 209. 211.
 213. 217. 220. 222. 224.

226. usque ad 231. 501.
Censorinus 44. 321.
Chalcidius 127.
Chrysippus 209. seq.
Cicero 2. 5. 13. 28. 30. usque
 33. 36. 41. 86. 90. 95. 102.
 seq. 144. 217. 243. 365. 396.
 501. 558. 613.
Clemens Alexandrinus 320.
Clemens Romanus 91.
Gleopatra 155. 157.
Clericus 126. 145. 194.
Cleyerus 335. usque ad 363.
Cœlius Aurelianus 33. 38. 47.
 59. 61. 68. 73. 116. 242.
 seq. 150. 153. ad 156. 158.
 usque ad 162. 184. 201. 203.
 ad 205. 213. seq. 218. 220.
 222 usque 227. 229 seq. 240.
 267.
Confucius 33. 334.
Conringius 136. 365.
Constantinus Afer 311. usque ad
 315.
Corpus juris 15. 17. 501.
Couplet 334.
Craanen 504.
Crollius 94. 405. usque 410.
Curtius 14.
Cyprianus. Ernst-Salomon 432.
Cyrillus 6.

D.

Dapper. 330.

Da.

Davissonius 404.

Del Rio 91.

Diocles 298. ad 201.

Diodorus Siculus 4. 7. 14. 125.
320. 324. seq. 364. 596.

Diogenes Laërtius 19. 21. 27.

33. 38. 42 seq. 48. 66. 90.

126. seq. 163. seq. 169. 209.

seq. 232. 320.

Dion Cassius 16. 73. 121. 122.

Dionysius Aëgeus 244. ad 246.

Dioscorides 150. 157 201. 214.

600. 603.

Donatus 4.

Du Val 432.

E.

Elluchases 308.

Epiphanius 33. 455.

Erasistratus 210. usque ad 217.

Erastus 29. 365.

Eratosthenes 7.

Etmullerus 95. 549.

Eunapius 282.

Eusebius 30. 31. 33. 91. 103.

108.

F.

Fagon 129.

Fernelius 29. 87. 317.

Firmicus 96. ad 98. 105. ad

107. 321. seq.

Flud a Fluctibus 454. usque ad

476.

Frindius 519. 534. 549. seq.

554. 556.

Fuchsius 29.

G.

Gasserellus 106.

Galenus 6. seq. 9. seq. 13. 17.

22. ad 24. 26. seq. 30. ad

33. 37. ad 39. 42. ad 44.

46. 48. seq. 51. 53. 55. 57.

ad 59. 62. seq. 66. usque 69.

84. ad 86. 93. 97. 104. seq.

109. 112. ad 114. 116. seq.

119. ad 124. 128. 135. us-

que ad 143. 145. usque 152.

154. 156. seq. 160. seq. 164.

168. 171. 176. 182. seq. 186.

ad 190. 192. seq. 198. 200.

ad 216. 218. 220. 222. 224.

227. 232. ad 234. 240. &

deinceps ad 243. 246. usque

276. 323. ad 325. 501. 598.

601. 603.

Gariopontus 315.

Gellius 41. 62. 199. 211. 322.

Gesnerus 279.

Glissonius 74.

Gravesande 545.

Guilielminus 533.

H.

Haly Abbas 300.

Harvæus 44. 567.

Harwig 94.

Hartsoeker 46. 100.

Helmontius 46. *seq.* 63. 95. 413.
usque 432.

Heraclitus 7. 47.

d^r Herbelot 5. 26. 90. *seq.*
165. 194.

Hermannus 602.

Hermes 108.

Herodotus 11. *ad* 13. 125. 323.
seq. 326.

Herophilus 203. *ad* 205.

Hesychius 31. 196.

Hippocrates 21. *seq.* 36. 38. 41.
ad 43. 48. 52. 54. 56. 62.
66. 103. *seq.* 111. 126. 131,
163. usque *ad* 181. 196. 219.
501.

Hofmannus Frid F. 39. 48. 67.
seq. 71. 505. 509. 511. 516.
523. 525. *seq.* 529. 533. *seq.*
536. *ad* 538. 540. *seq.* 552.

Hoffmannus Joh. Jacobus 500.

Homerus 4. *seq.* 30. 593.

Horatianus 43. 199. *seq.* 310.

Horatius 60. 598.

Hortus Malabaricus 328. 602.
609.

Horus Apollo 320. usque *ad*
323.

Hottingerus 90.

Hugenius 100. 545.

Hyde 30. 90. 364.

Hyginus 3. *seq.* 7. 13. 592.

I.

Iamblichus 10. 20. 32.

Johnstonius 103.

Iosephus Fl. 108.

Joubertus 115. 122.

Isaacus Israëlita 309.

Isidorus 15. 20. *seq.* 115.

Isocrates 323.

Iustinus 91,

K.

Kæmpferus 334. 603. 605. 608.
seq.

Kircherus 475.

L.

Lactantius 5. 6. 47.

Langius 110. 121.

Leewenhoek 45.

Leonides 240.

Linschoten 602.

Loubere 107. 331. 365.

Lubinus 163.

Lucianus 95. 99. 112. *seq.* 115.

Lucretius 33.

M.

Macrobius 41. 62. 199. 322.
594. *seq.*

Majow 239.

Manardus 110.

Mandelslo 602.

Man

Mangetus 76.
Manilius 105.
Marcellinus 10. 126.
Marcellus 92. seq. 194. 199.
Marsham 5.
Massarias 191.
Matthiæolus 64. 607.
Maximus Tyrius 11.
Maxvellus 95.
Merklinus 315.
Mercurialis 9. 115.
Mesue filius 308.
Mesue pater 305. usque ad 308.
Micrellus 38.
de Moor 563. ad 571.
Moreau 193.
Moschion 155. 157.
Moyse Rabbi 104. 300.
Myrepsus 324.

N.

Natalis Comes 4.
Neander 279.
Newtonius 506. ad 508. 545.
Nicander 310.
Nieuhof 365.
Nonus 288. & deinceps.

O.

Ocellus Lucanus 30. 86.
Olearius 331.
Omar 108.
Oribasius 22. 55. 84. 112. ad
 114. 117. 119. 123. 156.

230. 276. 282. usque ad 285.
Origenes 322.
Orosius 91.
Ovidius 3. 598.

P.

Palladius 290.
Paracelsus 94. 109. 366. usque
 ad 396.
Patinus Guid. 412.
Paulinus 560.
Pausanias 8. 13. 114. 126.
 592.
Petitus 593. 602.
Peucerus 95. ad 97. 103.
Pharmacopœa Persica 605. 606.
Philaretus 208. 236.
Philostratus 21. 595.
Philoteus 278. usque ad 281.
Photius 44. 60. 246.
Phurnutus 7. 46.
Pindarus 4. 6. seq.
Piso Guill. 98. 221.
Pitcarnius 505. seq. 508. 512.
 517. 519. seq. 537. 539.
 545. usque 547. 552. 566.
 568.
Plato 6. 13. 22. 66. 89. 111.
 187. 195. 319.
Plautus 9.
Plinius Major 4. 7. 9. ad 11.
 13. 47. 73. seq. 77. 79. seq.
 92. seq. 97. 109. 118. 121.
 usque ad 125. 136. 145. seq.
 165. seq. 203. 209. 217. seq.
 224.

224. seq. 230. 321 324. 596.
 seq. 599. seq. 601. seq. 609.
Plinius Junior 121.
Plinius suppositus 311.
Plucknetus 602.
Plutarchus 4. ad 6. 11. 14.
 21. 23. 29. ad 33. 37. 43.
 46. ad 48. 59. 61. 73. 76.
 79. 91. 182. 186. 200. 213.
 221. 279. 320. 324. 327.
 396. 454. 595. & deinleps.
Polybius 198.
Porphyrius 20.
Praxagoras 202. seq.
Priscianus Theod. 155. 157.
Ptolemæus 100. 104. seq. 108.

Q.

Quacelbenus 607.
Quintus Serenus 8. 310.

R.

a Rejes 120.
Reyherus 500.
Rhasis 295. 314.
ten Rhyne 333.
Riolanus 126.
Rochefort 122. 221.
Rogertsius 450. usque ad 454.
Rolfincius 108.
Ruellius 8.
Ruffus 203.

S.

Sanctorius 539.
Scaliger Jul. Cæs. 604. 607.
Scapula 123. 156.
Scheunemannus 410. usque 412.
Schroderus 110.
Scribonius Largus 77. seq. 226.
 228.
Seneca 12. 30. 75. 121. 321.
 612 usque ad 614.
Sennertus 49. 74. 87. 191. 319.
 365.
Serapio 309.
Servius 6. seq. 13. 30. seq. 592.
Severinus 398. usque 404.
Sextus Empiricus 7. 23. 29. 31.
 ad 33. 61. 96. 103. 136.
 146. 153. 218.
Sinapius 608.
Sloane 64.
Soranus 166. 198. 281. seq.
Stablius a 571. ad 591.
Steno 516.
Stobæus 30. ad 32. 38. 66. 200.
 219.
Strabo 8. usque ad 11. 20. seq.
Sturmius 535.
Suetonius 15.
Suidas 4. 90. 166. 594.
Sylvius del boe 482. usque 487.
Syncellus 91. 320. 325. 364.
 T.

Tacitus 16.

Tacke-

Tackenius 477. ad 480.*Taisnierius* 104. 108.*Tertullianus* 127.*Theodorus* 311.*Theophilus* 277. seq.*Theophrastus* 62. 89. 196. 280.

396. 504. 600.

Thevenot 605.*Thomsonius* 528. 530. seq. 533.

540. 544. 550. 553. seq. 556.

Thonerus 103.*Thucydides* 73.*Thurabeiser* 607.*Timæus Locrus* 32.*Tomasinus* 9.*Trallianus Alex.* 93. 157. 286.

seq.

Tzetzes 5. 6. 13. 593.

V.

Valentinus 23.*della Valle* 605.*Vallesius* 84. seq.*Vegetius* 155.*Vitruvius* 29. ad 31. 121.

W.

Waldschmidius 23. 504.*Wallæus* 567.*Welschius* 76. 104.*Willisius* 488. usque ad 499.*Wirdigius* 236. ad 238.

X.

Xenophon 4. 13. 103.

Z.

Zabel 109.

INDEX II.

RERUM MEMORABILIVM

A.

Baddon dæmonum malevolentissimus 462.

Abscessus varii quare exoriantur 309.

Abditarum rerum investigatio numne medico necessaria 144.

Abhenguesit placita 302.

Abinthio quotenis morbis *Paracelsus* medicinam attulerit 396.

Abstinentiæ duo genera 228.

Acari 562.

Accidens vel symptoma quid 150.

Accidentium signa quod 304.

Achilles Medicinæ peritus 4.

—— pestis causam Solem statuit 5.

Acidi & *alkali* efficientia 478.

Acidis spiritibus intelligentiam quandam tribuit *Tackenius* 478.

Acido est quædam anima 478.

Acidum ad varias partes admissum qualesnam morbos efficiat 481.

—— constat ex anima & spiritu 479.

—— cum aqua constituit fermentum rerum vitale 477.

—— extra ventriculum est noxium, & quæ mala corpori inferat 419.

—— facit ad ciborum digestionem 418.

—— non gignitur in corpore, sed in glandulis ab aliis rebus separa-

tur 486.

Acidum & *Alkali* sibi mutuo appetunt 479.

—— & viscidum morborum causæ 482.

—— hypochondriacorum quænam emendent 481.

—— sanguini arteriarum inest 486.

Acrimoniæ vocabulum varias res significat 132.

Acor ubi potissimum in homine 375.

Acron pestem arcuit rogo incenso 166.

Actio quid 252. 58. 254.

Actiones naturales quæ 57.

Actuarii placita 290. & *deinceps*.

Actus & motus omnis unde proveniant 470.

—— fermentandi, effervescenti, putrefaciendi &c. auctor quis 503.

Adamicorum natura. 369.

non *Adamici*, qui à *Paracelso* dicantur. 369.

Adolescentum Romanorum mores pravi 612.

Adstrictio quid ad mentem *Methodicorum* 148.

Adstringentibus utebantur *methodici* in principio morbi 159.

Æginetæ de scriptis iudicium 285.

Aër cujus generis res produxit 368.

—— & aqua elementa primigenia 413.

—— num adminiculo pulmonum sanguini.

- sanguini permisceatur. 524.
- Ærem quo modo Ægyptii veteres purgarunt 324.
- Æris cum sanguine mixtio necessaria ad vitam 525.
- potestas in corpus humanum 173.
- Ær sentit, ægrotat &c. 236.
- Æger quare non convalescat, octo rationes 409.
- Ægrotationis subiectum verum quod 582.
- Ægroti salutem quæ portendant 2.
- Ægrotos quædam nationes in plateis deponebant 11.
- Ægyptii Astronomiæ studiosi 103.
- in Chirurgia inclyti 326.
- herbas olim ad siderum constellationes colligebant 109.
- medici ineptum de febris rationem 326.
- morbi eventum prædicturi astrorum situm contemplantur 103.
- plerarumque artium inventionem & perfectionem sibi tribuebant 319.
- quomodo abhinc sexcentos annos febrem curabant 326.
- veteres videntur partium hominis interiorum cognitionem habuisse 115.
- quomodo a morbis præcaverint 324.
- Ægyptiorum de hominis concretione opinio 321.
- de principiis rerum opinio 320.
- medicina 319.
- recentium de morbi causa opinio 227.
- reges corpora mortuorum infecerunt 125.
- Ægyptiorum sacerdotes quibusnam rebus abstinebant 322.
- — — — — quo pacto medicinam faciebant 323.
- Æsculapii discipuli 5.
- de libro iudicium 194.
- in templis tabulæ curationes ægrotorum continentes suspendebantur 8.
- — — — — mythologia *ibid.*
- — — — — parentes 6.
- — — — — tres 5.
- Æsculapio templa apud varias gentes dicata 8.
- Æsculapium colebant veterinarii *ibid.*
- Æsculapius Chirurgiæ inventor 2.
- febris correptus obiit 7.
- fulmine percussus 5.
- in Medicina celeberrimus 6.
- Æstus maris mira efficientia in *Brazilia* 98.
- Æther quo pacto in sanguine moveatur 539.
- Ætherem proprium res quælibet habet 504.
- Æthiopes quare celerius senescant 220.
- Ætii de libris iudicium 285.
- Affectuum animi fons 210.
- — — — — sedes 47.
- Affectus capitis & arthritici vix inter se differunt 445.
- — — — — omnimoda significatio 254.
- — — — — omnis generis ab animæ brutæ flamma dependent 489.
- — — — — originatio 254.
- — — — — vocabulo late utitur *Galenus* 256.
- Affectuum corporis præter naturam

- ram quot 254. 256.
 Affici & pati differentia 254.
Affion vel *amphion* quid? 604.
Affionii appellantur divites a pauperibus Indis, quando cum illis cavillantur ac jocantur 604.
 Agitatio celeris cum armatura, exercitii species 114.
Alchindi placita 300.
Alcmeon num Anatomes inventor 127.
 Alexandria olim schola medicorum celeberrima 10.
Alexandri M. munificentia erga *Aristotelem* 124.
 Alimenta ejusdem bonitatis tellus quotannis non fert 469.
 ——— halitus forma per corpus distribuuntur 235.
 Alimentum est vapor 375.
 ——— quando ægro offerendum 228.
 Alimonii proprium 376.
 Alimonium cujusmodi sit? 375.
Alkali microcosmi differt ab *alkali macrocosmi* 487.
Alkali mutat acidum in falsum 479.
 ——— quid *Tackenio* 477.
Ali Ebno l'Abbas medicus clarus apud Persas 331.
 Allegoriam affectant *Chinenses* 352.
Al Maleci liber de Medicina apud Persas 331.
 Aloen quare noxiam ad lethargum judicavit *Soranus* 160.
 Alopecia quid significet 314.
Alsharavii placita 304.
Al Tamini medici Ægyptii laus 326.
 Alteratio quid 252.
 Alvi excretiones continuæ unde sint 270.
 ——— excretionis debitum tempus 278.
Ἀρχαῖοι 113.
 Amarities ubi in homine 375.
Ambrem Ægyptiorum liber facer de medicina 320.
 Ambulationum variæ species 114.
 Amentia causa 351.
 ——— quinque species secundum opinionem *Chinensium* 351.
 Amor heroes quid? 380.
Amphionis efficientia 604.
 Amuleta ad peculiarem astrorum constellationem sunt 109.
 Amuletis multum fudit *Trallianus* 287.
 ——— tribuit *Paracelsus* 380.
 Amuletum contra Podagram 288.
Ἀνάδοσις 211.
Analepsia quæ 315.
Analepticus circulus 158.
Analogismus quid 143.
 Anasarca causa 287.
Anastomatica quæ 267.
Anastomoseos ratione sanguis non transit ab arteriis ad venas 576.
Anastomosis qui contingat 267.
 Anatome num Clinico adeo necessaria, ut quidam putant 131.
 ——— pars princeps vel fundamentum Medicinæ 134.
 ——— per manus parentum liberis tradebatur 124.
 ex Anatome quænam medicus discere debeat 249.
 Anatome quænam ostendat 131. 132.
 de Anatome quoniam primo scripserunt 124. seq.
 Anatome studium laboriosum 133.
 ——— ut ad mentem *Fagonis* instituenda 129.
 Anatomem quare aspernabantur empirici 140.

Anatomen quare *Chinenses* negligant 334.

Anatomes vocabuli significatio 123. *seq.*

—— utilitas 128.

Anatomicorum supervacuum diligentiam reprehendit *Galenus* 248.

Anatomicus in quo differat a lano vel coquo 130.

D. *Andry* sententia de generatione & numero insectorum in corpore humano 558. & *deinceps*.

—— placita 558.

Angeli homines Chemiam docuerunt 364.

Angina ut incantamento tollenda 92.

Anginae causa 234.

Angores in febribus unde oriantur 566.

Anima ad concupiscendum utitur spiritu naturali 291.

—— bestiarum e semine genitali 488.

—— ex quibus constat 488.

—— brutorum animalium est ignea 489.

—— gubernat motus corporis vitales 578.

—— mundi quid 458.

—— quid 290. 434.

—— quo modo patitur 290.

—— quo pacto in corpus agat 291.

—— rationalis ad arbitrium omnia in corpore moderatur 579.

—— est auctor omnium actionum corporis 579.

—— habet potentiam movendi materiam 579.

—— imaginatione vehe-

mente excitata naturam exuperat 407.

Anima rationalis interdum se ad corporis temperamenti constitutionem accommodat 580.

—— qui per corpus & in corpore agat 579.

—— quid sit 579.

—— typum, quem motui humorum adhibet, servat, eidemque parere consuevit 580.

—— sentiens morborum sedes 246.

Animæ bestiarum efficientia & munia 488.

—— natura 488.

—— brutæ quid proprium vel innatum 489.

—— duæ in homine 488.

—— facultates quot 252.

—— unde sint? 219.

—— functiones sequuntur temperamentum 252.

—— munia 173.

—— perceptio qui fiat 490.

—— principatus ubi 242.

—— rationalis sedes 488. 466. 46.

—— perturbationes quid valeant 581.

—— regnum quid 220.

—— sentientis hospitium 422. 426.

Animalia bruta herbas salutes ostenderunt 79.

—— quo pacto augeantur 211.

Animalibus triplicis generis est compositio 249.

Animalis } ab altera sit distincta }
quælibet } propriam edat actionem } 248.
particula }
cur }

Animalium vivorum in confectione quænam animadvertenda 130.

Animantium corpora ex quibus con-

- creverint? 146. 408.
 Animi defectio unde 197.
 Anni, ætatis, locorumque considerationem supervacuam censebant methodici 150.
 — quolibet tempore quibus rebus principatus deferatur 345.
 — tempestates cur quotannis non sibi similes sint 101.
 — tempora ex quot diebus consistent secundum *Chinensium* doctrinam 345.
 — — faciunt ad hominis affectus 174.
 Annuli ex Jaspide usus 325.
 Annulus contra colicam 287.
 Annum in quinque partes partiuntur *Chinenses* 345.
 Annus Lunaris quot dies habeat secundum *Chinenses* *ibid.*
Anonymi vermes 562.
 Ἀντίπαρις 191.
 Ἀπαίδευτοι qui 198.
 Apis Medicinæ inventor 4. 6.
 Apollo Medicinæ inventor 3.
 Apoplexia a quo oriatur 289.
 — ut ad mentem *Paracelsi* vocanda 385.
 Apoplexiæ causa 314. 431. 382.
 — & fulguris comparatio 392.
 Aponæ de scriptis iudicium 316.
 Appetentiæ ciborum causa 220.
 Appetitus caninus abs quo oriatur 289.
 — edendi bibendique ubi resideat 245.
 Apuleji de Medicina iudicium 311.
 ex Aqua cujusmodi res prodierint? 369.
 Aqua intercus abs quo oriatur 287. 213.
 ab *Aquapendente* inventa anatomica 128.
 Aqua primum creata 369.
 — principium rerum 30.
 — qualisnam apta generationi rerum 414.
 — quas res producat 368.
 — terra nobilior 413.
 — universale rerum naturalium subjectum 456.
 Aquæ ad nutricatum utilitas 250.
 — qualitates 477.
 de Arabum doctrina iudicium 295.
 Archæi magna potestas 415. 418.
 — munia 376.
 Archæus in singulis morbis turbatur 425.
 — ubi commoretur 415.
 Archangelorum quatuor amor erga hominem 461.
 Archiatrorum comitis authoritas & munia 18.
 Archidæmonum quatuor vis nocendi hominem 461.
 Archigenis pertinacia 233.
 Aresmanius malus genius apud veteres Persas 90.
 — ex quo natus *ibid.*
 Aretæi placita 234.
 Argentum vivum non agit & molitur aliquid gravitatis ratione 556.
 — — quid polleat in corpore humano *ibid.*
 Aristoteles Medicinæ peritus 196.
 Aristotelis de purgantium efficientia opinio 86.
 — opinio de respirationis negotio 186.
 — — morborum causis 195.
 Arlatum tempus quod 394.
 Armenii usus 325.
 Arteria aorta abs quo producat 250. de

- de Arteria opinio *Philareti* 236.
 Arteriæ continent spiritum 202.
 ——— ex quibus sint compositæ 212.
 ——— in nervos definunt 202.
 ——— in quibus affectibus sint se-
 candæ 294.
 ——— quænam ocyus spiritu adim-
 pleantur 211.
 ——— quales sint 528.
 ——— spiritus receptacula 216.
 Arteriarum affectiones quæ 202.
 ——— amplitudinum variarum
 cum notis musicis comparatio 475.
 ——— calidum innatum vel hu-
 midum *radic.* continentium lon-
 gitudo 332.
 ——— principium 245.
 ——— pulmonis constructio ma-
 xime a reliquis differt 566.
 ——— maximus numerus ex o-
 pinione *Brachmanum* 329.
 ——— motus unde fit 314.
 ——— spiritus qualis sit 202.
 ——— structura 566.
 ——— tunica interior quare gla-
 bra & levis *ibid.*
 ——— tunicarum densitas &
 crassities quem usum habeant *ibid.*
 Arterias naturaliter spiritum duntaxat
 habere sentiebat Erasistratus 216.
 ex Arteriis quo modo alia vasa o-
 riantur 529.
 Arsenicum ubi in homine separe-
 tur 381.
 Articulorum in morbo quænam pars
 patiatur 224.
 ——— motus duplex 520.
 Artuum commotio abs quibus fiat
 253.
 ——— laxitas quo pacto contin-
 gat 253.
Asarath qualis planta 609.
Ascarides 562.
Ascites quid 68.
Ascitis causa 287.
Asclepiadæi scrupulosiores erant san-
 guinis missionis observatores 161.
Asclepiadem Galenus reprehendit
 273.
 ——— reprehendit Plinius 230.
Asclepiades in dandis medicamentis
 inconstans 77.
 ——— in Medicina facienda cu-
 riosus 225.
 ——— quam viam tenuerit in
 curatione ægrorum 224.
Asclepiadis de anima opinio 219.
 ——— dogmata & hypotheses 218.
 ——— opinio de causa respira-
 tionis 186.
 ——— ortus, progressus & obi-
 tus 217.
Afici quare effœminati 174.
 de *Afferal* & *Maslach* opinio *Si-
 napii* 608.
Afferal Turcarum vis efficiendi 607.
Assimilatio nutritoria quid 574.
Assis quid 608.
Asthma unde proveniat 235.
Astra agunt in elementa 96.
 ——— efficiunt ut anni singuli non
 eodem modo se habeant 101.
 ——— in curatione morborum ob-
 servanda 108.
 ——— multum pollent in homine
 273.
 ——— non necessitant, sed inclinant
 103.
 ——— non singularem sed generalem
 influxum in tellurem mittunt 101.
seq. 110.
 ——— quam longe quædam a tellu-
 re distent 99. *seq.*
 ——— quid possint in homine 378.
 Kkkk 2 *Astra*

Astra quo pacto agant in corpore humano 96.

— varia inferunt corpori varia affecta 402.

— unde sint 368.

Astrologi proferunt causas obscuras 98. 106.

Astrologia medico necessaria 103. 104.

— quid 95.

Astrologiam medico commendat *Flud* 464.

— plerique medici recentiores aspernantur 110.

— quinam primum tradiderint 95.

Astrologorum calculus incertus 102.

— demonstrationes quales 96.

— hypotheses cur incertae 106.

— praelectiones vanae 102.

Astronomi in exquirenda astrorum magnitudine & distantia curiosi 99. de Astronomia antiquissimi scriptores 108.

Astronomia medico necessaria 104.

Astronomiam Hippocrates, Dioscorides &c. magni faciebant *ibid.*

Astrum quid secundum Crollium 407.

Athenaus Attalus princeps pneumaticorum 232.

Athletica sanitas quae 253.

Athot vetustissimus Aegyptiorum Rex de Anatome scripsit 125.

Atomus sunt spiritus 236.

Atomorum duo genera 147.

Atonia quid 516. 536. 267.

Attenuandi vis rerum quo modo investiganda 556.

de Attrahendi facultate variae sententiae 60.

Attractionem negavit *Asclepiades* 221.

— quidam recentiores admittunt 62.

— vel vim magneticam ponit *Newtonius* 508.

Attrahendi vim negavit *Erasistratus* 212.

Auctores varii in Re Herbaria olim inclyti 94.

Auditus gravitas unde sit 242.

Avenzoar placita 299.

Averrhois placita 308.

Avicennae dogmata 296. *seq.*

Aurelianus Cæsar medicos Græcos in Persidem misit 331.

Auriculares vermes 561.

Aurium sonitus causa 242.

Auster ubi in homine oriatur 373.

Austri effecta 196.

Autopsia quæ 138.

Axis planta quænam sit 609.

B.

B *Abylonii*, incredibile est, quot millia annorum Astrologiae operam impenderint 95.

Baglivi inconstantia 518.

Balbities quid indicet 314.

Balneæ pensiles 121.

Balnei partes *ibid.*

Balneorum usus apud veteres 122.

Balsami differentia 399.

— efficacia *ibid.*

Balsamum quid *Severino* *ibid.*

Bangue compositio ad jucunda somnia, vel ad Venerem &c. 609.

— quod in Perside e semine ex India allato crescit, non adeo efficax, quam Indum 609.

Bartholini inventa anatomica 129.

Ba.

Basilii Valentini de principiis rerum sententia 34.

Bernavi admirabilis efficacia 608.
— electuarius *ibid.*

Bestiis est duplex notio 490.

Betæ rubræ radix esâ urinam colorat 64.

de Betonica liber suppositus 311.

Bile, saliva succoque *pancreatico* inter se mixtis oritur aliusmodi liquor salis ammoniaci non dispar 485.

Bilis atra cur rationem depravet 447.

— — ex quo fiat 251.

— atræ efficientia 251.

— cuiusnam sit indolis 485.

— efficiencia 484.

— flava quæ mala corpori inducat 280.

— qualesnam morbos producat 195.

— quantum intra horam in intestina effluat 555.

— vesica qualesnam res suscipiat 277. 250. 293.

Blandimenta varia pro ægrotis excogitavit *Asclepiades* 224.

Blas brutorum augurii fundamentum 417.

— homini duplex 416.

— quid *Helmontio* 416.

Boreas ubi in homine 373.

Bosa ex quibus conficiatur 608.

Brachmanes jactant de Medicinæ auctoribus vetustissimis 328.

— — — — — medicinæ periti 328.

— — — — — rem herbariam carmine descriptam tenent *ibid.*

Brachmanum de inventione Chemicæ opinio 364.

— — — — — in disputando modestia 328.

Brasiliæ incolarum natura 221.

Brassicæ vires e *Catone* 80.

Brevitatis vitæ causa 345.

Britanni quare serius senescant 221.

Bubuli species vermium 562.

Buglossum vino admixtum creditur hilaritatem homini inducere 595.

Bulimi causa 223. 289.

Bur quid 413.

C.

Cacent qui non, sed modo merant 376.

Cacochymia quid 261. *seq.* 544.

Cacochymiam inficiantur recentiores Ægyptii 327.

Cacodæmones quales affectus animi & corporis inferant 462.

Cagastrium quid 372.

Cagastrium quid & origo & vis 382.

Calculi causæ 268.

— — — — — curatio quo pacto instituenda 389.

— — — — — generatio unde 179.

— — — — — materia duplex 389.

— — — — — vesicæ remedium 325.

Calculus qui fiat 268.

— — — — — renum qui progignatur 287. 243.

— — — — — vesicæ quomodo concreascit 287.

— — — — — ut in corpore generetur 427.

Calidi innati origo & progressus 332.

— — — — — natura & efficiencia 169.

— — — — — primigenii sedes 335.

— — — — — primitivi spiritus 336.

— — — — — sedes ubinam in corpore humano 169.

— — — — — species quatuor 169.

Calidum innatum Hippocratis quid? 399.

— — — — — per quæ membra singulis

- gulis horis quotidie circumferatur 344.
 Calor ab exercitationibus adauctus ad quæ proficit 275.
 — corporis unde oriatur 534.
 — febrilis ubi accendatur 264.
 — in copia vel in robore quid secundum *Campanellam* 437.
 — in febribus unde sit 589.
 — innatus qui conservetur 251.
 — naturalis ubi in corpore exoritur 565.
 — quare non sentiatur in *hectica* 284.
 — quot modis corpori inferatur 260.
 Caloris efficientia 196.
 — & frigoris proprietates 433.
 — primigenii malignitas quid mali corpori inferat 346.
 — primitivi viæ quot 347.
Campanella a *Du Val* acerbe perstringitur 432.
 — inter Pneumaticos referendus 450.
Campanellæ placita 432.
 Cancer combustus quare ad rabiem valeat 274.
 Canis rabidi morsus quid importet corpori 237.
 — — venenum quare noxium 314.
 Cannabis Indicæ *Bangue* dictæ vires 509.
 Cantharidum effectus singularis 274.
 Cantus causa 348.
 Capitis dolor quo modo a purgatione oboriatur 307.
 — doloris causa 288.
 — dolorum causæ variæ 308.
 — — remedium. 241.
 — morborum origo 514.
 Captum nostrum plura superant; quamvis mechanice in corpore humano peragantur 511.
 Carbunculi species 392.
 Carbunculus quando Romæ innotuit 74.
 Cardiaca quid 214.
 — unde oboriatur 223.
 Cardiaci vermes 561.
 in Cardiacis quænam pars affecta 184.
 Carnem ovillam & suillam averfabantur Ægyptii 323.
 Caro quales dolores producat 241.
 — quare flaccescat 350.
 Carus unde fiat 244.
Cassii placita 502.
Catachresin Paracelsus affectat 387.
 393.
Catalepsia quid 315.
 Catarrhi causa 237.
 Catarrhus quo modo fiat 446.
 — unde 154.
 Catafarca quid 68.
 Cavillatio in eos, qui res per se notas definiunt 137.
 Causa morbi quæ 254. 256 258.
 — morborum proxima plurimum latet 182.
 — — continens quomodo investiganda 131.
 — mortis ab antecedente morborum distinguenda 132.
 — quid 298. 38.
 Causæ { externæ } qui exoriantur 261
 morborum { intestinæ }
 — morborum quot 258.
 Causam morborum proximam Anatomæ non ostendit 131.
 Causarum abditarum notitiam spernebant Methodici 148. 150.
 — differentiæ 39.
 — evidentium indagationem non

- non magni faciebant Methodici 150.
 Caussarum genera 298.
 ——— primarum investigatio quando supervacua 550.
 Caussas evidentes investigabant Empirici 142. *seq.*
 ——— quoque Methodici 149.
 ——— morborum generales profuerunt anatomici 132.
 ——— multorum effectuum prorsus ignoramus 550.
Causonis caussa 316.
Celsi placita 231.
Centrifuga vis quæ 545.
Centripeta vis, quæ ita dicatur *ibid.*
 Cepas cur Ægyptii aspernarentur 324.
 in Cephalæa exercitationes quænam instituendæ 115.
 Cephalalgia caussa 286.
 Ceraunius lapis ex quibus fiat 389.
 Cerebri officium 292. 297.
 ——— ope & auxilio partes membranaceæ gubernantur 513.
 ——— pars anterior, posterior vel media læsa quid mali importet 244.
 Cerebrum abs quo generetur 250.
 ——— & cor partes inutiles statuit *Philotimus* 55.
 ——— & humores prout Luna aut augentur aut minuuntur 97.
 Certamen umbratile 112.
 Cervisiæ duplex tartarus 386.
 Chamemeli florum usus 325.
Chamus Magiam *Misraimo* tradidit 91.
 ——— parenti virilia falcinavit *ibid.*
Chaos quid 457.
Charmis frigida lavari Romanis persuasit 123.
 Character cujuslibet sectæ 151. *seq.*
 per Characteres norunt soli veri Magi morbis mederi 409.
 Chemia ars vetustissima 364.
 ——— quando in Medicinam suscepta 365.
 ——— quare per diu abjecta latuerit 365.
 Chemiæ inventionem nonnulli demonibus adscribunt 364.
Chinenses in corporis cujusmodiunque constitutione exponenda affectant tropos 346.
Chinensium de medicis alii aliis morbis medentur 334.
 ——— Medicina 332.
Chiron Medicinæ inventor 4.
Chironis discipuli *ibid.*
 Chirurghi qui 24.
 Chirurgia pars Medicinæ vetustissima 2.
 in Chirurgia qui olim inclaruerunt 2. 3.
 Chirurgiæ primi auctores 2.
 Cholera quid 223.
 in Cholera cur extremæ partes convellantur &c. 502.
Cholera facultas 260.
Chordapsi caussa 243.
Chrysippi mos Medicinam docendi 209.
 ——— placita 210.
Chrysippus garrulus disputator 209.
 Chyli ab alvi excrementis secretio ubi fiat 483. *seq.*
 Chylo potentia insunt, quæ corporis ad sustentationem necessaria 479.
Chylosis quo modo fiat 450.
 Chylum venæ meseraicæ sugunt 293.
 Chylus qualesnam corporis partes perfluere debeat, antequam perfectus

- feſus ſanguis evadere poſſit 484.
 Chylus quando in ſanguinem con-
 vertatur 250.
 — quid 483. 293.
 — quo modo ſecundum Me-
 chanicos in ſanguinem mutetur
 524.
 — ubi in ſanguinem mutetur
 293. 298.
Chymofis quo modo fiat 451.
 Cibi concoctionem negavit Aſcle-
 piades 220.
 — quare cito egerantur 203.
 — ut in ventriculo mitigentur 292.
 — 297. 520.
 Ciborum concoctionis cauſſa medico
 ad ſciendum non neceſſaria 144.
 — digeſtio poteſt quoque in o-
 re fieri 376.
 — digeſtio quo pacto fiat ſe-
 cundum *Pitcar.*, *Boerhaviu*,
Borellu, *Hofmannu* 520. 523.
 — mitigatio ut fiat 220.
 de Ciborum mitigatione ſententia
Eraſiſtrati 211.
 Cibos digerendi facultas in quibus
 ſita 418.
 Cibus & potus individui medicina
 naturalis 436.
 — paucus aut uberior quibuſnam
 ex uſu fit 162.
 — quid 298.
 — quid faciat 303.
 — quo pacto in chylum mutetur
 483.
 — *ſtalticus* quis? 158.
 Circuitus ſanguinis a Chinenſibus ef-
 ficti exemplar 343.
 Circulares in gyrum curſus quapro-
 pter vertiginem inducant 502.
 Circulos vitales in corpore humano
 fingunt *Chinenſes* 345.
 Claudi &c. cur a parentibus gignan-
 tur 374.
 Clyſteres ad tetanum utiles 227.
Cnidii medici morbos ſecundum
 genera enumerabant 176.
 Coagulationis cauſſa 389.
 — heros quis 386. 389.
 Coctiones quinque vitiatæ quales
 morbos inferant 453.
 Coctionis actiones ut omnifariam
 depraventur 293.
 Coeliacæ paſſionis cauſſa 243.
 Cogitationum idearumque ſons 422.
 Cognitio quæ autopſia comparetur
 139.
 Colici doloris ſpecies variæ 288.
 Colicus dolor quando Romæ inno-
 tuit 74.
 — unde generetur 289.
 Collectiones quomodo progignan-
 tur 584.
 Colorum variorum origo ſecundum
Flud 459.
 Coma & coma vigil a quibus orian-
 tur 289.
 Comatis cauſſa 244.
 Comatis ſomnolenti & vigilis cauſ-
 ſa 571.
 Communitates ad Chirurgiam ſpe-
 ctantes 148.
 — morborum quot 148.
 — quælibet quid indicent
 148.
Complexio vide temperamentum.
 Compoſitio e *Bangue* vel cannabi
Indica 609.
 Compoſitiones medicamentorum ut
 inventæ 80.
 Compoſitionis morbi unde ſint 263.
 Comprehenſio quid 138. 143.
 Compreſſionis corporum utilitas 160.
 Conceptio quomodo fit 44.

Con-

- Conceptus hominis quapropter designat 577.
- Conchyliia pariter ac Luna augentur 97.
- Concoctio alimentorum ubi fiat 235.
- de Concoctione ciborum variæ opinioniones 59.
- Concoctiones generales quatuor 292.
- Confectionis species quot 124.
- Congelationis causa 389.
- Consensio rerum ad opinionem *Chinensium* 337.
- Constantini* dogmata 311.
- Constellationes astrorum singulares faciunt singulares tempestates anni 101.
- Consuetudinem ægri medicus debet observare 284.
- Consuetudo & dissuetudo in curatione ægrorum sunt advertendæ 215.
- quid 584.
- Contentionum causæ quæ 138. 143.
- Contractio & distractio ex corporum actionibus præcipuæ 509
- duplex in corpore 514.
- quæ 509.
- Contractione & dilatatione Deum agere 474.
- Contractionis & dilatationis potentia 542.
- utilitas in corpore humano 509.
- in Contrarium trahere quid 192.
- Controversiam verborum dissuadet Hippocrates 167.
- Convulsio hypochondriacorum & hystericorum unde fiat 545.
- quid 280.
- & quo pacto contingat 545.
- Convulsio quo modo exoritur 498.
- unde oriatur 293.
- in Convulsione quænam pars lædatur 244.
- Convulsiones non omnes a capite oriuntur 498.
- Convulsiones origines 280.
- Convulsionum continuarum vel alternantium causa 498.
- genera quot 294.
- Convulsivus* motus qualis sit 577.
- Cor abs quibus procreetur 250.
- ad quinquagesimum annum accrescit, postea rursus sensim decrescit 321.
- , cerebrum, arteriæ &c. non agunt 435.
- cujusnam generis partes corporis efficiat 337.
- , dum dilatetur, aërem attrahit 314.
- in partibus carnosus dominatur 513.
- movens causa est reclusa atque abdita in tenebris 528.
- nervorum principium 202.
- odorum dominus 347.
- quibus rebus respondeat, delictetur, & quas oderit 338.
- quomodo morbosum fiat 349.
- sanguinem pressu contractioneve propellere norunt *Harvæus*, *Wallæus*, *Borellus*, &c. 566.
- sanguinis dominus 350.
- totius corporis pars princeps 321.
- Cordis ab aggregatione spirituum affecti natura 350.
- de contractione dilatationeque opinio *Philareti* 236.
- in ventriculo sinistro sedet mens 173.

Cordis motio unde fit 314.

—— motus est sanguinis circuli principium & perpetuum quoddam mobile 526.

—— officium 249. 240. 297.

—— potentiam quo pacto *Borelus* enodavit 527.

—— præcellentia 292.

—— pulsu sanguis in extremas truditur arterias 528.

—— sinui sinistro inest fermentum vitale &c. 420.

—— vis & potentiæ explicatio est res ardua & difficilis 526.

Corpora composita quomodo dirumpantur 507.

—— duplici transmutationi sunt obnoxia 263.

—— ex elementis concreta quid sint 371.

—— ex quibus concreverint 369. 51.

—— nostra quare a Luna immutentur 98.

—— nova quando generantur 510.

—— quævis ex quibus oriuntur 169.

—— quo modo intereant ? 371.

—— ut solidiora efficienda 160.

de Corpore purgando præceptum 281.

Corpori humano nullum est principium 172.

Corporis actiones ad Mechanicorum principia referendæ 511.

—— actus & sensationes sunt motuum species 573.

—— ægritudo unde fit 333.

—— calor unde 211.

—— conditio quomodo omnifariam depravetur 581.

—— constitutio bona in quibus sita 283.

Corporis constitutio qualis esse debeat 572. *seq.*

—— cujusquemodique status causa 203.

—— ex partibus, quænam trahendi vim habeant ? 178. 173.

—— extrema quare in febris accessione frigeant 502.

—— functiones quare nequeant geometrice clare explicari 520.

—— humani ad *Chinensium* opinionem divisio 335.

—— partes quot 130.

—— variae sub cuiusnam fidei conditione cadant 105.

—— partium motores duo 513.

—— structura maxime est *hydraulica* 511.

—— valetudo quibus rebus sustentetur 173.

—— incolumitas in quibus sita 170. 333. 335.

—— initia quænam secundum *Erasistratum* 210.

—— in mixtione quænam consideranda 572.

—— in superficie cuiusmodi dolores exoriantur 241.

—— membrorum principum consensus cum aliis hujus universi rebus 337.

—— motio tam bene quam male se habens, quo pacto a *Willisio* exponatur 496.

—— origo ex quibus fit 296.

—— partes calidæ aut frigidæ quæ 313.

—— intemperatæ quæ *ibid.*

—— principes quæ 292. 296.

—— qui fartæ rectæque ab omni periculo conserventur 573.

Cor.

Corporis partes temperatæ quæ 313.
 ——— partium divisio ad mentem

Chinensium 336.

——— regiones metaphorice exponunt *Chinenses* 335.

——— regionum cum pulsu conspiratio *ibid.*

——— substantia qui alteretur 263.

——— vitalitas cuinam sit maxime tribuenda 511.

Corporum cohæsiō in quibus posita 510.

——— constitutio interior nititur septem mutationibus 410.

——— contactus & cohæsiō in quo differant 510.

——— generatio qui fiat 170.

——— interitus qui fiat *ibid.*

——— mutabilitas in quibus consistat 507.

——— simplicium affectiones quot 506.

Corpus duplici materia regitur 211.

——— ratione consumitur 261.

——— hominis minorem mundum esse quæ ostendant 337.

——— physicum ex quibus constet 406.

——— quale saluberrimum 479.

——— humanum ad quid aptum 572.

——— duplici nutrimento indiget 479.

——— est machina 511.

——— est motuum Chemicorum - mechanicorum complexus 511.

——— quare putredini obnoxium fit 573.

——— quid fit 563.

——— nullum perit 170.

Corpus propter animam existit 578.

——— quodnam vivens 512.

——— quo modo per fluxionem immutetur 263.

——— quot modis vitiositatem adipiscatur 259.

Corruptionis corporis causæ quot 261.

——— putridæ causæ 585.

Cretica dies quid *Paracelso* 394.

Cricilasia quid 114.

Crinas *Massiliensis* ad fiderum motus ex ephemeride mathematica cibos dari præcepit 109.

Crinones 561.

Criseos vocabulo quinam abutantur 271.

Crisis bona quæ 443.

——— { causa } 272.

——— { definitio } 270. 471.

——— est computabilis, & quo pacto rationem ejus inire oporteat 272.

——— mala, imperfecta & perfecta quæ 271.

——— quid secundum *Campanellam* 443.

——— quid *Paracelso* 394.

——— salutaris signa 443.

——— variæ species 394.

Critici dies quem ordinem servant 272.

Crollii placita 404.

Cruoris & sanguinis differentia 420.

Cucurbitæ *stalticæ* quæ 158.

Cucurbitarii num sint vermes 563.

Cucurbitulæ quando sint utiles 294.

Curatio *magnetica* vel *sympathetica* quomodo instituatur 94.

Curationes revalescentium olim in templis asservabantur 9. 78.

Cursus multæ species 112.

Custodes duo ab *Helmontio* ficti 423.
 — quare mucum conficiant

424.

Cuticularium vermium species 561.

D.

Dæmones quatuor mali aërem incolentes quid mali homini e quatuor mundi plagis inferant 463.

Datura non est *Nepenthes* *Homeri* 602.

Daturæ vis mentem alienandi 601 *seq.*

Debilitati morbo ut reficiendi 158

Decani quot 322.

— singuli singulis corporis partibus præfunt 322.

— utramvis hominis valetudinem efficiunt *ibid.*

Decano suam cuique herbam tribuebant *Ægyptii* *ibid.*

Decanos *Ægyptii* veteres invocabant, ut medicatio ex sententia succederet *ibid.*

Definire morbum quidam methodici declinarunt 154.

Definitiones flocci fecerunt *Empirici* 137.

Definitionis utilitas 558.

Deliria insanorum unde oriantur 503.

Delirii causa 351.

— ex vigiliis curatio 241.

— sagittarius quid *Helmontio* 430.

Delirium in febribus unde fiat *ibid.*

— ut producat 469. 173.

Democriti opinio de respiratione 186.

— scripta 126.

Democritus Anatomæ studiosus *ibid.*

Denarius Scheunemanni 411.

Dentarii vermes 561.

Derivatio qui fiat 191.

Derses quid? 371.

Descriptio quæ secundum *Empiricos* 137.

Deus prospexit hominis valetudini 394.

— sine angelis nihil molitur 470.

Diabetes quæ 69.

— unde fiat 290.

Diaboli certi metallorum operationibus præfunt 364.

Διάδοσος 212.

de *Diætâ* recentiorum *Ægyptiorum* sententia 327.

Diætæ inventor *Hippocrates* 180.

Diætetici qui 24.

Diapedesis quo pacto exoritur 267.

Diaphoreticum præcipitatum *Paracelsi* febrium remedium 430.

Diapnoe quid secundum veteres 219.

Diarrhœa quid 223.

Diatriton 161.

Dies vigesimus quare sit *criticus* 272.

Digestio ciborum fermentationi assimilatur 483.

— quid 376.

— ventriculi vitiosa unde 178.

Digestionis vitiatæ causa 213.

Digestionum ciborum in ore & ventriculo factarum differentia 376.

— in corpore auctor quis 376.

— sex genera 418.

a Digiti indicis fricti colore iudicant *Chinenses* de morbis infantum 363.

Digitum annularem *Ægyptiorum* sacerdotes illinebant 322.

Digitus sinistræ tertius quare annulo decoretur 322.

Dimeæ

Dimeæ qui 368.

Diocles primus de Anatome scripsit
124.

Dioclis placita 199.

Dionysii Ægei quæstiones variæ 245.

Disciplina quæ ad mentem Empiri-
corum 140.

Discordia medicorum unde 143.

Distractio quænam 509.

Dogmaticæ sectæ auctor 25.

Dogmatici de quibusnam dissenti-
rent a reliquis sectis 164.

Dogmaticis de quibus conveniebat
cum Methodicis 151.

Dogmaticorum præcipua fundamen-
ta 25. 164.

Dolor infixus quid significet 241.

— punctorius quas partes infestet
241.

— quid 429.

— stimulus quid indicet 241.

— unde sit 226.

Dolores abs quibus rebus corpori
inferantur 403.

— acerbissimi capitis, dentium
&c. a quibus oriantur 294.

Doloribus quare media nocte po-
tius ægri torqueantur 219.

Dracunculus qualisnam morbus 76.

Dramæ unde sint? 368.

Drimiphygia quæ 156.

Duclech differt a lapide 389.

— quid? 427.

Dulcor ubi resideat in homine 375.

Durdales qui 368.

Durities corporum duplex 388.

Duumviratus constat ex intellectu
proprio 422.

— quid Helmontio *ibid.*

— universo corpori im-
perat *ibid.*

E.

E Brietas, quas animi affectiones
aliis atque aliis hominibus in-
ducat 598.

Ebriorum desipientia unde 174.

Ebrius quapropter alius alio citius
fiat 547.

Effectuum in corpore obortorum
causæ secundum *Asclepiadem* 273.

Effervescentia copori inimica unde
oriatur, & quid mali inferat 485.

— quædam in corde *ibid.*

Ἐλεος quid secundum *Dioclem* 200.

Ἐπλεθρίζειν 113.

Ἐλαινώσις 112.

Elasticum corpus quod 509.

Elater vel *elastica* vis quæ *ibid.*

Electuarium magicum Indorum 608.

de *Elluchasis* scriptis iudicium 309.

Elementa animalium proxima 247.

— corporum propinquiora 247.

— — — — — quæ 413. 218.

— — — — — gravia & levia quæ 296.

— — — — — hominis 232.

— — — — — quadruplicat *Paraeelsus*

368.

— — — — —, quæ conspiciuntur, sunt
receptacula sincerorum elemen-
torum 367.

— — — — — quid 398.

— — — — — quo modo morbos creent
secundum *Chinenses* 346.

— — — — — quo pacto conserventur
398.

— — — — — quo pacto producantur
336.

— — — — — rerum duo 506.

— — — — — simplicissima demonstra-
ri non possunt 247.

— — — — — sunt loca incorporea 398.

— — — — — sunt mixta 368.

Elementi & principii differentia 247.
29.

———— materia quid 456.

Elementis quaternis cur homo indi-
geat ? 375.

Elementorum certum numerum non
habet *Hippocrates* 168.

———— de numero variæ o-
piniones 30. *seq.*

———— incolæ varii 407. 369.

———— numerus secundum
Chinenses 336.

———— ortus *ibid.*

———— prima materia quæ ?
367.

———— temperationem qui-
nam negabant 147.

Elementum est spiritus 367.

———— idem quod principium
28.

———— quare ægre investiga-
tur 247.

———— quid 27. 247. 312. 459.
367.

———— quodvis peculiarem pro-
prietatem habet 247.

———— quadruplex 398.

———— tres alius ge-
neris res continet 367.

Elephantiasis Romæ morbus novus
73.

Empedoclis opinio de respiratione
185.

Empirica an *Dogmatica* vetustior
136.

Empirica quæ 135.

———— quare obsolevit 137.

Empiricæ fundamenta quatuor 151.

———— sectæ auctor 26. 135.

Empirici causas evidentes investi-
gabant 142. *seq.*

———— de quibus dissentirent a

Methodicis & *Dogmaticis* 149.

———— in facienda medicina incla-
ruerunt 140.

———— in quo { *Dogmaticis*
consentiebant { *Methodicis* } 151.
cum

———— nominatio non est convi-
cium 144.

———— veteres clarissimi 136.

———— vilipendebant *Anatomen*
140.

Empiricis & *Dogmaticis* non con-
veniebat de *μετάβασι* 139.

Empiricorum præcipua fundamenta
25.

———— cur deperdita 136.

Ἐμπειρολόγοι quid 294.

Emunctoria quæ secundum *Para-*
celsum 379.

Encathisma quid 157.

Encephali vermes 561.

Enchymatismus quid 157.

Encolpismus quid *ibid.*

En, quid secundum *Paracelsum* 380.

———— spiritale quid 380

Entia quales morbos producant 380.

Entis genera quinque 380.

Enur quid ? 371.

Epatici vermes 561.

Epigemenia quid 257.

Epilepsia quid 316.

———— ut ad opinionem *Paracelsi*
appellanda 385.

Epilepsiæ causa 289. 314. *seq.*

———— descriptio *Flud* 467.

———— generatio 445.

———— secundum *Methodicos* de-
finitio 154.

———— species 316. 392.

Epilogismi utilitas 143.

Epilogismus quid 143.

Epipasma 157.

Epi-

Episynthetica facta 240.

Erasistratei non magni faciebant
causarum physicarum indagatio-
nem 213.

Erasistrati de contractione cordis
arteriarumque opinio 211.

———— placita 210.

Erasistratus rerum rationes affecta-
bat 214.

Erucae crudæ esu convaluit rusticus
284.

Eruptiones materiæ morbidæ in cu-
tem quid indicant 443.

Erysipelas unde fit 266.

Essentia quid *Paracelso* 381.

Esuritio qui contingat 211.

Eucrasia quid 253.

Evestri & Traramis differentia 372.

———— potentia incredibilis 371. *seq.*

Evestrorum multitudo 372.

Evestrum quid 371.

Evexia quid 253.

Europæi quare præ *Asianis* iracun-
diores &c. 174.

Eurus ubi in homine primas teneat
373.

Excrementa animalium quare inter
se diversa 418.

———— ventris cujusmodi sint
220.

Excretio alvi aut ocyor aut tardior
unde fit 278.

———— copiosa quando salutaris 271.

Excretiones corporis quo pondere
quotidie exornantur 539.

Excretionum corporis calculo ma-
thematico investigatio est res ob-
scura 540.

Exercitatio immodica quem affe-
ctum corpori inferat 275.

———— in quibus consistat 247.

Exercitationes corporis olim magni

fiabant 111.

Exercitationes qui in curatione ce-
phalææ instituendæ 115.

———— ubi locorum insti-
tuebantur *ibid.*

Exercitationi quamdiu insistendum
116.

Exercitationis imperfectæ signum
117.

Exercitationum finis 116.

———— genera quot? 112.

———— utilitas 111. 274. 115.

Exercitia robusta quæ 114.

———— vehemetiora quæ 113.

Exercitiorum, quæ celeritate fiebant,
species 112.

Exhalatio insensilis per cutem excre-
tionum maxima 539.

Experientia quo pacto comparanda
483.

———— quatenus modis compa-
ratur 139.

Experientiæ descriptio generalis 137.

———— singularis 138.

———— utilitas 134.

Extensionem quinam musculi effi-
ciant 253.

F.

Fabri duo incorporei 433.

Facultas *αἵματος ποίντινης* ubi a-
gat 277.

———— concupiscendi ubi 252.

———— excernendi quæ molitur 256.

———— irascendi ubi 252.

———— naturalis maxime facit ad e-
ventum morbi prædicendum 283.

———— quid secundum *Hippocratem*
168.

———— trahendi tam deorsum quam
sursum agit 278.

Facultatem animalem & vitalem ne-

- gavit *Asclepiades* 220.
 Facultates animales quot 267.
 ——— medicamentorum quo modo investigandæ 395.
 ——— ——— ——— ut a *Campanella* exponantur 448. *seq.*
 ——— naturales quot 252. 297.
 ——— quatuor animalia moderantia 204.
 ——— quid significant 283.
 Facultatis vocabuli descriptio 56. 57.
 Facultatum corporis quot 283.
 ——— naturalium utilitas 313.
 ——— numerus 57.
Fagonis præcepta de instituenda Anatome 129. *seq.*
Fallopium inventum anatomicum 129.
 Fames & sitis numne sint morbi 436.
 ——— quo pacto fiat *ibid.*
 Famis definitio *Paracelsi* 376.
 Favus quid? & ejus causa 288.
 in Febre quomodo vires ægri convellendæ 228.
 de Febre efficiente causa Mechanicorum opinio 546.
 Febres e tartaro 392.
 ——— *hecticæ* unde fiant 316.
 ——— interdum componuntur 308.
 ——— quænam magis vel minus periculosæ 440.
 ——— ——— sua sponte solvantur 552.
 ——— quare intermittant 499.
 ——— quo modo a se distinguantur 430.
 ——— unde oriantur 178. 200. 251.
 Febricitantes quo modo sua sponte revalescant 589.
 Febricitantium diæta ut instituenda 228.
 Febricula quid 223.
 Febrilem ad materiam expellendam duo remedia 589.
 Febrilis motus quapropter a natura suscipiatur 589.
 Febris accessio quare brevior fiat 441.
 ——— ——— ——— longior fiat 442.
 ——— *acmaistica*, *anabatica*, *epacmaistica*, *homotonos*, *paracmaistica*, quæ 265.
 ——— ad tempus remissio qui fiat 442.
 ——— *amphimeriæ* causa 309.
 ——— ardens quo pacto exoriatur 468 285.
 ——— ardentis causa 290.
 ——— aut ocyus aut tardius rediens quid indicet 442.
 ——— continuæ causa 299.
 ——— definitio ad mentem *Flud* 468.
 ——— ——— *Campanellæ* 437.
 ——— ——— *Paracelsi* 392.
 ——— ——— secundum *Erasistratum* 213.
 ——— diariæ causæ variæ 296. 299.
 ——— ——— ortus 287.
 ——— *ephemeræ* causæ 265.
 ——— finis primarius 438.
 ——— *hecticæ* expositio *Campanellæ* 440.
 ——— ——— ortus 287.
 ——— ——— sedes 284.
 ——— intermittentis origo 290.
 ——— malignæ causæ secundum *Chinenses* 348.
 ——— materia 287.
 ——— materiam cujusmodi esse oporteat ut excerni possit 588.
 ——— non morbus, sed remedium est 437.
 ——— putridæ origo 287.
 ——— quælibet ad quæ tendat 589.
 ——— qualis affectus 264.
 ——— quando intermittat 442.

Febris

Febris quare per auctam cutis exhalationem ocysus, quam per adauctam alvi excretionem dispellatur 547.

— quartanæ caussa 289. 299. 223.

309.

— Febris quid? 308. 309. 298.

316.

— quid secundum *Helmont.* 429.

— — — — — *Pitcarnium* 546.

— — — — — *Stablium* 587. seq.

— — — — — *Willisium* 498.

— quo modo secundum *Paracelsum* vocanda 384.

— quotidianæ caussa 289. 299. 223.

— — — — —, hecticæ, ardentis, malignæ sedes 430.

— remedium 326.

— sedes 287.

— spiritalis quæ 439.

— *synocha* quæ 265.

— tertianæ caussa 289. 299. 223.

316.

— — — — — continuæ origo 299.

— — — — — veræ caussa 309.

— unde fit 213. 233.

Febrium accessionum caussæ 191.

309.

— — — — — algentium caussa 486.

— — — — — ardentium origo *ibid.*

— — — — — auctor communis 430.

— — — — — *cardiacarum* origo 486.

— — — — — caussa 309. 316. 289.

— — — — — duplex 429.

— — — — — universalis 265.

— — — — — efficiens quæ 588.

— — — — — caussæ secundum *Platonem*

195.

— — — — — continuarum caussa 499.

— — — — — genera 265.

— — — — — Curatio ad mentem *Cam-*

panellæ 439. 440.

— — — — — de perpiscua & dilucida expositione gloriatur *Stablius* 590.

— — — — — ex putredine genera quot 264.

— — — — — genera quot 316.

— — — — — in curatione quænam medicus promovere, & quæ devitare debet 590.

— — — — — in humoribus species 439.

— — — — — intermittentium caussa 499.

— — — — — caussæ & differentia 265.

— — — — — origo 279.

— — — — — materia cujusmodi sit 588.

— — — — — modi ratione loci & materia 308.

— — — — — origo 310.

— — — — — paroxysmus quare longus 308.

— — — — — periodi quare variant 392.

— — — — — pestilentium ad mentem recentiorum *Ægyptiorum* caussa 327.

— — — — — sedes 430.

— — — — — *synocharum* differentia 265.

— — — — — tria genera secundum *Campanellam* 438.

de Febrium typis sententia *Campanellæ* 441.

Felli fermentum quoddam inest 420.

Fellis utilitas 419.

Fermentandi actum in ventriculo negat *Pitcarnius*, quem tamen alii mechanici admittunt 523.

Fermentatio duplex sanguini inest 492.

— — — — — omnes fere morbos in corpore producit 481.

— — — — — quid secundum *Willisium* 491.

Fermentationis efficientia 508.

Fermenti efficientia 414.

— — — — — & seminis differentia *ibid.*

Fermentorum efficacia in corpore
M m m m human-

- humano 491.
 Fermentum acidum & vitale sple-
 ni inest 418.
 ————— duplex 414.
 ————— hominis diversum est a
 brutorum fermento 418.
 ————— peculiare quælibet vi-
 scera habent 492.
 ————— partium genitalium quid
 moliatur 494.
 ————— quid 414.
 ————— seminale quid *ibid.*
 ————— stomachi quomodo dif-
 ferat a cæteris acidis 419.
 Ferrum ab acido solutum, num rei
alkalicæ simile evaserit 557.
 Fervor quid 251.
 Fibra ex quibus oriatur 543. 513.
 Fibrarum genera duo 512.
 ————— robur & agilitas cui ad-
 scribenda 515.
 Fidei vel imaginationis magna vis
 406.
 Figurarum varia genera in corpore
 167.
 Firmamentum quid *Paracelso* 368.
 ————— quid secundum *Crol-
 lium* 405.
 Flamma vitalis, quæ sanguini in-
 est, cujusmodi sit 493.
 Flammula qualis morbus, & ejus
 species 392.
 Flatus ex quibus generentur 278.
 ————— in ventriculo generatio 284.
 ————— quid 173. 314.
 Flatuum species quot in homine 416.
 Fletus causa 348.
 Flexionem artuum qui muscoli fa-
 ciant 253.
 Florum colores faciunt ad indagan-
 dam remediorum vim 395.
Flud a Fluctibus doctrina 454.
 Fluida depravata citius, quam soli-
 da male se habentia, revalescunt
 551.
 Fluidi universæ molis proprietates
 531.
 Fluidorum motus quo modo in
 corpore fiat 530.
 ————— naturam quis mente ca-
 pere possit *ibid.*
 ————— secretionem & motum ex
 quibus pendeant 532.
 ————— vitiatæ qualitates variæ,
 & quid mali quælibet corpori in-
 ferat 543.
 Fluidum constituentes moleculæ cu-
 jusmodi sint 531.
 ————— corporis universum pluri-
 fariam depravari potest 543.
 ————— quid 506.
 Flumina, fontes &c. secundum quie-
 tem visa quid significant 174.
 Fluxus quid secundum Methodico-
 rum sententiam 148.
 ————— unde oriantur 178.
 Foemina viro tanquam matrix ad-
 juncta 373
 Foeminae quare sanguine abundant
 547.
 ————— singularibus morbis potius,
 quam viri obnoxii sunt 582.
 Foeminarum purgationes cur stata
 tempora servant 548.
 ————— ————— menstruales
 qua de causa potissimum exo-
 riantur 547.
 Foeminis non semen, sed materia
 generationis, est 233.
 ————— quantum sanguinis indies
 accrescat 548.
 Foetidarum rerum vis 306.
 Foetum mortuum quando convenit
 educere 109.

Follis pugillatorius 113.
 Forma dirigit rerum efficientiam 306.
 Fossilium spiritus cujusmodi sint 237.
 Fragrantium rerum vis 306.
 Frictionum { differentia 119.
 } genera 118. *seq.*
 Frictio { apotherepeutica { 117. *seq.*
 } præparatoria {
 Frictionis commoda 230.
 ——— & unctionis differentia 121.
 Frictus quotenis modis perficiebatur 120.
 Frigidi potentia 169.
 ——— sedes in corpore humano *ibid.*
 Frigoris in febribus vis & effectus 589.
 Frigus in febribus quo modo fiat 581.
 ——— quo pacto in corpore oboriatur 260.
Frind Chemicorum ratiocinia reprehendit; ipse tamen iis usus est ad medicamentorum facultatem exponendam 519.
 Fulguris efficientia 392.
 Functiones naturales, quo modo clare exponi possunt 564.
 Functionum naturalium auctor quis 291.
 ——— ——— symptomata 258.
 Furor quid 205.
 Futura per coelestia corpora non sunt inquirenda 103.

G.

G *Aleni* de scriptis *Hippocratis* querela 168.
 ——— erga Deum pietas 246.
Galenus gloriatur de Anatome 128.

Galenus unum Deum profitebatur 246.
 Gangræna quid 586.
 Gargarismo quando uti liceat 109.
Garioponti placita 315.
Gas quid *Helmontio* 415.
 ——— varia genera 416.
 Gemitus causa 348.
 Generatio rei in quo sita 400.
 ad Generationem quænam requirantur 233.
 Genitale semen ex quibus componatur 494.
 Genitales corporis partes turgent fermento *ibid.*
 Genitalis seminis fermenti efficacia *ibid.*
 Genitura animalium scatet vermiculis 44.
 ——— ex quo producat 233. 172.
 Geometria ad Medicinam necessaria 500.
 Geometriæ & arithmeticæ usus in Medicina 501.
Gerocomica quid 268.
 Gestatio quot modis instituenda 230.
 Gestationis utilitas 230.
 Gestationum genera 115.
 Gigantes ex quibus oriantur 368.
 Glandula pinealis sensuum officina 504.
 ad Glandulas *adenas* amandatur materia supervacua 266.
 Glandulæ ex quibus componantur 529.
 Glaucedinis causa 245.
 Globo tormenti majoris quantum temporis spatium impendendum est, antequam ad Lunam &c. astra pervenire possit 100.
 Gluten quid & ejus vis 390.

Gnomi unde sint 368.

Gravitatis efficacia 507.

Guineæ &c. incolæ quare non sint
longævi 221.

Gymnasium quid 115.

Gymnastice munia 117.

Gymnasticam quis primo Medici-
næ junxit 111.

H.

Hæmatosis ubi fiat 451.

de Hæmorrhagia curanda va-
riæ sententiæ 71.

Hæmorrhagia qui incantatione fi-
stenda 92.

Halteres qui 114.

Halterum jactus quo pacto institui-
tur 115.

de *Haly Abbatis* doctrina judicium
300.

Helcophagi vermes 561.

Helenæ parentes 592.

—— *Polydamna* Ægyptiorum re-
gis uxor dedit *Nepenthes* 592.

Helenium Dioscoridis & *Plinii* non
est eadem planta 600.

—— numne sit *Homeri* *Ne-
penthes* *ibid.*

—— *Plinii* est *Herbariis* etiam
nunc ignotum *ibid.*

Helleborum dare olim res pericu-
losa 22.

Helmontii de doctrina judicium 412.

—— opinio de principiis cor-
porum 35.

Helmontius acriter a *Patino* per-
stringitur 412.

Hemicrania sphacelodes 241.

Hemitritæum unde oriatur 243.

Hepar chylum in sanguinem mutat
250.

—— cum quibus consentiat & quæ
diligat & oderit 338.

—— male se habens quo modo ad
mentem *Chinensium* curandum
352.

—— præ aliis calore infuso abun-
dat 292.

—— quales partes in corpore pro-
ducat 337.

—— sanguinis officina 351.

Hepatis ab aggregatione spirituum
affecti natura 349.

—— dolentis signa 242.

—— munia 297.

Heraclides Tarent morem empirico-
rum non servavit 142.

Heraclitus reprehendit Medicorum
inscitiam 163.

Herbæ sacræ Ægyptiorum 322.

Herbas multi ad variam siderum
constellationem colligebant 109.

Hermetis de Medicina scripta 320.

Herodicum cur *Hippocrates* culpa-
vit 111.

Herodicus Gymnasticam Medicinæ
junxit *ibid.*

Herophili de contractione cordis
arteriarumque sententia 211.

—— disciplina 203.

—— & *Erasistrati* crudelitas
127.

—— sententia de respiratione
185.

Herophilus in describendo pulsu cu-
riosus 204.

—— in feminis generatione er-
ravit *ibid.*

—— non primus cadaver ho-
minis consecuit 127.

Herpes ex quo exoriatur 290.

Heterorhythmus quid 209.

Hippocratem Græci honorificentissi-
me

me appellabant 166.

Hippocrates Astronomiam magni faciebat 104.

_____ Clinices auctor 9.

_____ commendat exercitationes corporis 111.

_____ exteros primum Medicinam docuit 165.

_____ fertur exscripsisse curationes, quæ in Coo reservabantur 19.

_____ inconstans in determinanda morborum caussa 176.

_____ in humorum explanatione non constitit sibi 54.

_____ in Medicina celeberrimus erat 165.

_____ Medicinam a Philosophia separavit 21. 165.

_____ non certum principiorum numerum habet 42.

_____ num cadaver hominis infecuit 126.

_____ reperit victus rationem 180.

_____ reprehendit antecessorum decreta 165.

_____ sitne rationalis sectæ conditor 164. *seq.*

Hippocratis de morborum curatione præcepta 180.

_____ de scriptis iudicium 168.

_____ opinio de concretione hominis 41.

_____ scripta supposita 194.

Hirbel quid, species, sedes 381.

Hirudines quando utiles 294.

Historia quæ secundum *Empiricos* 138.

Hoamti vetustissimus *Chinensium* Imperator scripsit de Medicina 334.

Homerus de *Nepenthe* admirabilia

prædicat 592.

Homo ad mundi similitudinem formatus 98. 321.

_____ coelum imitari potest 406.

_____ cur doleat 259.

_____ cur ultra centesimum annum non potest vivere 321.

_____ est vapor coagulatus 375.

_____ & coelum & terra inter se consentiunt 373.

_____ ex quibus concrevit 41. 433. 230.

_____ ex quo ortus sit 372. 460.

_____ habet duplex corpus 405. 406.

_____ habet etiam corpus inconspicuum 374.

_____ num ex uno principio ortus 171.

_____ paucis morbis corripitur 581.

_____ quare crebrius, quam bruta animalia, ægrotet 581.

_____ quare inter creaturas præstantissimus 405.

_____ quare minor mundus dicatur 372.

_____ sanus quis 253.

_____ ubi concipiatur 329.

in Homine *analogice* sunt, quæ in macrocosmo 372.

Hominem quænam lædant 170.

Homines quare forma inter se dissimiles 374.

Homini corpus est divinum 248.

_____ corpus duplex 374.

Hominis cadaveris confectio quando facta 124.

_____ cum mundo similitudo 401.

_____ in utero formatio est res abdita 373.

_____ initium duplex ponunt

Astrologi 102.

Mmmmm 3

Ho-

Hominis materia ex quibus extracta 406.

—— mortui partes revertuntur ad ea, ex quibus ortum duxere 171.

—— parentes qui 406.

—— pravitatis auctor Saturnus 378.

—— spiritus quid 237.

—— ——— fidereus quid alliceat 405.

Hominum mores diversi unde 174.

Homunculus *Paracelsi* 379.

Horatiani Octavii placita 310.

Horoscoporum herbæ quot 323.

Hummatu planta 602.

Humidi princeps locus in homine 375.

—— *radic.* malignitas quid mali corpori importet 346.

—— ——— origo & per corpus distributio 332.

—— ——— sedes 335.

—— ——— spiritus 336.

—— ——— viæ 341. & quot 347.

Humidum quo modo in corpore progignatur 260.

—— *radicale* ex quibus con- crevit 478.

—— ——— per quænam mem- bra quotidie singulis horis circum- agatur 344.

—— ——— quotuplex fit 332.

Humor acidus quisnam in corpore 251.

—— corporis falsus ineptus 196.

—— quilibet corporis quando ma- xime generetur 53.

—— vitreus quis 251.

—— ubi primus elaboretur 298.

Humores corporis certis anni tem- pestatibus adaugescunt 281.

Humores corporis dempto sanguine

excrementa sunt 249.

—— ——— principes qui 259.

—— ——— quo modo morbos producant 260.

—— ——— purgantia immu- tant 160.

—— ——— quo locorum in ju- nioribus & senibus impetum fa- ciant 133.

—— pravi ex quibus concre- scant 261.

—— qualemunque corporis conditionem efficiant 202.

—— quaterni stato anni tempo- re augentur 177.

—— tenues quamobrem a cor- pore fecernantur 575.

—— undenam qualitates suas contrahant 260.

ex Humoribus quinam putrescendo magis incalescat 264.

Humoris melancholici descriptio *Flud* 466.

Humorum aliquid cibo & potui in- est 177.

—— corporis facultates 251.

—— corporum usus 435.

—— corruptionem vel pleni- tudinem non morbi causam esse censebant Methodici 152.

—— fluentium medela 192.

—— generationis investigatio- nem sprexit Erasistratus 211.

ab ——— influxu quatuor affectus oriuntur 266.

—— principum sedes 281.

—— quaternorum efficientia 177.

quorum- } generationi } loca dica-
libet } secretioni } ta 177.

Hu:

Humorum secretio partium solidarum motu perficitur 575.

———— secretiones qui fiant 64. 220.

———— secretionis diversitas abs quibus proficiscatur 529.

———— species quot secundum *Praxagoram* 202. 281.

Hydrargyri efficientia 556.

Hydraulicorum cum animalium organis comparationes 535.

Hydrocephalus unde fit 240.

Hydropem ut descripsit *Heraclytus* 165.

in Hydrophobia quæ pars afficiatur 184.

Hydrophobia unde oriatur 314.

———— quid 238.

———— Romæ quando innouit 73.

Hydrophobiæ remedium *ibid.*

———— secundum methodicos definitio 154.

Hydrophobici quare aquam averfentur 238.

Hydrophobicis quare submersio fatalis *ibid.*

Hydrops quo modo progignatur 178. 222.

Hydropis causa 393.

———— species 68.

Hyle quid 457.

Hypochondriaca affectio 200.

———— unde oriatur 545.

———— qualis affectus 289.

Hysocyamus qui incantamento efodiendus 93.

I.

I *Achenus* apud Ægyptios in Medicina celeberrimus erat 166.

———— pestilentiam rogis hinc inde incensis depellere primum ostendit 166.

Jactus exercitationis species 114.

Jason Medicinam calluit 5.

Jatroliptices auctor 26. 118.

Jatrolepticorum munus 121.

Icteri causa 235.

Icterus unde fiat 290.

Idea imaginationis est duplex 423.

Ideæ *Archæum* reddunt ad omnia aptum 423.

———— quid 465.

———— sunt spiritus 237.

Idearum *Archæi* præsentiam probat *Helmontius* 423.

———— tria genera 423.

Idestrum quid 390.

Jecoris affectionum causæ 284.

in Jecoris splenisve inflammatione qualisnam vena sit incidenda 192.

Jecur colorum auctor 347.

———— quo pacto morbum regium producat 235.

———— unde fiat 250.

Ignis, aqua quæ 478.

———— carbones vel filii quid 315.

———— duplex 477.

ex Ignis elemento quæ orta 369.

Ignis & aquæ proprium 477.

———— vitalis a quibus sustentetur 485.

———— vitalis unde exurgat, & cujusmodi idem sit 485.

Iliadi periodi tres 394.

Iliadum morbos omnes efficit 382. 391.

Iliadum

Iliadum omnis generis rebus refer-
tum 391.

—— quotuplex 371.

Iliastrum quid, & origo & vis 382.

Imaginatio hominis est magnes 406.

Impetigo unde oriatur 284.

Imitatione quo modo experientia
comparetur 139.

Immortalitatem inducens medica-
mentum qui anquirant 364.

Incantatores qui dicuntur 20.

de Incantationibus testimonium Ga-
leni 288.

Incantationis ratio videtur cert a car-
minis modulatio fuisse 20.

Incomprehensibile diffensionis est
caussa 143.

Incubi, & succubi ex quo generen-
tur 379. 446.

Incubus quid 244.

Indicatio generalis 269.

—— quæ 270.

Indicatione invenire quid 270.

Indicationis genera 269.

Indorum Medici negligunt sangui-
nis missionem 330.

—— peculiari morborum
curandorum classi dant operam
ibid.

—— Medicina 329.

Infantibus spiritum esse negat *Para-
celsus* 377.

Infantium morbos investigandi mo-
dus *Chinensium* 362.

Inflammata pars quare intumescat &
incalescat 585.

Inflammatio quid 584.

—— quomodo fiat 214. 585.

Inflammationes unde gignantur 154
793.

Inflammationis causæ 284.

—— rationem *Stahlius* pu-

tat neminem ; præter se ; aper-
tissime & planissime explicasse 585.

Inflammationum differentia & caus-
sæ 266.

Infantia quomodo producat 242.

Infantiam quo pacto Methodici de-
finiverint 154.

Insecta varia, ubi adoluerint, trans-
formantur 559.

—— unde sint 379.

Insectorum definitio 558.

—— genera quot 559.

—— generatio non est fortui-
ta 560.

—— ovula cur non cuncta in
corpore animali excludantur 559.

—— quæ modo apud homi-
nes divertunt, femina, numne
insimul cum homine creata fue-
rint 560.

—— femina ubique præsentem
calore & alimento excludi pos-
sunt *ibid.*

—— variorum generatio secun-
dum *Helmontium* 416.

Insomnia indicant humorum natu-
ram 270.

—— quæ 174.

Instrumenta duo, quibus res inve-
nitur 246.

Intelligendi facultas ubi sit 245.

Intemperies quid 255.

—— quot 296.

—— sanitatis & morbi quo mo-
do inter se differant 255.

—— simplices & compositæ 50.

—— sine & cum materia quæ

296.

Interitus membrorum quid *Paracel-
sus* 376.

Intestina corporis quot 336.

Intestinorum motus peristalticus a
in

quo pendeat 570.

Intestinorum levitas unde 203.
in Jocinore varia fit chyli immutatio 298.

Jocinoris morbi indicium 77.

Isaaci Israelitæ placita 309.

Isis Medicinæ inventrix 4. 320.

Judicium quot modis potest falli 447.

K.

K *Alengi Cansjava* planta 609.

Kokuar potio habet vim animi exhilarandi 605.

Κόπος qualis corporis affectus 275.

Κόρυς instituta exercitatio 113.

Kyphi compositio 324.

— usus apud veteres Ægyptios 324.

Κώλικος 201.

L.

L Ac quare Ægyptii averfarentur 324.

Lachrymæ qua de causa oboriantur 348.

Lapides in renibus qui generentur 290.

Lapidis Judaici usus 325.

Laryngotomiam quis invenit 225.

Lassitudo quid 275.

Lassitudinis proprium 275.

Lassitudinum causæ & species 275. seq. 280.

— genera 117.

— tria 280.

Latex quid *Helmontio* 424.

Laticissecretio abs quibus dependeat 532.

Laticis utilitas 424.

Lavationis frigidæ utilitas 122.

Leffas quid 371. 413.

Leges hydraulicæ microcosmi singulares 536.

— quædam mechanices 534.

Lemures unde existant 368.

Leporis marini efficientia 274.

Lepos & festivitas orationis ab *Apollonio* putantur pro *Nepenthe* *Homeri* 595.

Lepra, Epilepsia, pestis & febris ardens, morbi ad certam mundi plagam 466.

Lepræ definitio secundum *Flud* 466.

Lepram efficientis humoris sedes 284.

ad Lepram varios morbos refert *Flud* 466.

Leptomeres quid 220.

Lethargi causa 245. 222.

— secundum *Methodicos* definitio 153.

— sedes 201.

Lethargus quid 205. 240.

— unde oriatur 289.

Leucophlegmatia, quæ 68.

Lichenæ quando Romæ primum innotuerunt 73.

Lienis cum variis rebus consensus & dissensus 339.

— munia 212.

Lienteriæ causa 200.

Ligationes num in hæmorrhagia instituenda 72.

Limbus quid *Paracelso* 372.

Lippitudinis remedium superstitiosum 93.

Lippitudo quare morbus compositus 256.

Liquor copiosus vel gravis impedit ciborum digestionem 522.

Liquor nutritius qualis sit 496.

Liquores non omnes a cibo secreti, sunt inutiles 574.

N n n n

Liquores

Liquores varii quare variis in corporis locis secernantur 531.
 Liqueurum corporis secretio quo modo fiat 532.
 Literarum studii laus 613.
 Loca { generationi { humorum dica-
 { secretioni Sta 177.
 Localia adjutoria quæ 158.
 Locorum terræ dissimilitudo dissimiles hominum procreationes habet 103.
 Locus differentiam morbi facit 176.
 Longævus ut aliquis evadat causa 345.
 Loquacitatis causa 348.
 Lorind unde sit 368.
 Lotio frigida cur in lethargo incongrua 161.
 Lotium ubi generetur 277.
 Lucis efficientia 455.
 Luctatio quo modo in gymnasio peragebatur 115.
 Ludorum gymnycorum genera *ibid.*
 Lues venerea morbus novus 74.
 Luna cum planetis aliis sociata alios morbos procreat 107.
 — dierum faustorum & infavorum prænumcia 273.
 — eventus morborum prænumcia 323.
 — in variis orbis signiferi locis varios morbos efficit 108.
 — omnimodis corpora hominum in *Brasilia* afficit 98.
 — quando bonos quando graves dies producat 323.
 — — causa sit ut pluat 96.
 — quanto temporis intervallo circulum suum perficiat 272.
 — quare terram gubernet 97.
 — quid sit 369.
 — vitæ humanæ præcipuadomi-

natrix 97.

Lunæ luminum varietas tum crescentis tum senescentis ab Astrologis observanda 107.

— phases in morbis acutis observandæ 444.

— singuli corporis humores obediunt 441.

— stationes diversæ quid efficiant 273.

Lux & tenebræ duo principia mundi 454.

— — — inter se maxime contrariæ 455.

Luxatio qualis morbus 256.

Luxum ut *Cato* excantavit 92.

Lympha est subacida 485.

— ubi & ex quibus fiat 486.

— unde producat *ibid.*

Lymphæ usus duplex *ibid.*

M.

M *Achaon* clarus in medicina 5. 7.
 Machinatione quadam omnia in mundo moventur 505.

Macri de scriptis iudicium 315.

Macrobiorum territorium ubi 221.

Magi genus sapientum 90. 91.

— quoniam vulgo dicuntur 91.

Magiæ species 92.

Magnetis efficientiam quo modo exposuerit *Asclepiades* 221.

Majow hypotheses 239.

Mammæ sanguinem in lac convertunt 298.

Mancipiorum qualiscunque valetudo ut cognoscenda 314.

Marcellini de scriptis iudicium 310.

Marcor quid 271.

Marcoris causa 350.

Mastach efficacia 607.

— quid? & ejus confectio *ibid.*

Masx

- Masx* qualis planta *ibid.*
 Mater dura in potentia cordi excellit 514.
 Materia corporis supervacanea quo loci deferatur 266.
 ——— prima, secunda, tertia, quarta quæ 457.
 ——— quæ 304.
 ——— quotuplex 506.
 ——— subtilis est rerum domina 504.
 ——— ——— quid in sanguine valeat *ibid.*
 ——— ——— si corporis poros penetrare haud valet quid tum eveniat 503.
 Materiæ natura 506.
 ——— subtilissimæ efficacia admiranda 503.
 Materiam ætheream inficiatur *Pit. carnis* 508.
 Mathema quid 500.
 Mathematicæ scientiæ quæ *ibid.*
 ex Mathematicis qui male audiant 501.
 Matris, filii, hostis & hospitis vocabulis utuntur *Chinenses* ad explicandam membrorum proprietatem 340.
 Meatus corporis forinsecus ad interiora tendentes 504.
 Mechanica quid 500.
 de Mechanicorum in Medicina ratiocinio iudicium 65.
 Mechanicus quis 500.
 Meconii efficacia 604.
 Meconio & opio de quibusdam proprietatibus convenit *ibid.*
 Meconium qui fiat 603.
 Medendi methodus *Chinensium* 352.
 ——— ratio ad mentem *Erasistrati* 215.
 ——— rationes generales 537.
 Medendi via in quibus sit posita 552.
 Medicam artem ad discendum brevem statuit *Thessalus* 146.
 Medicamen quodnam inutile 395.
 Medicamenta agunt ratione odoris 431.
 ——— ——— tractu 181.
 ——— ——— habent vires *specificas* 274.
 ——— ——— in quiete visa 9. 79.
 ——— ——— in quot classes a Brachminibus distributa sit 328.
 ——— ——— quæ stricte vocanda 304.
 ——— ——— quo modo agant 259. 448.
 ——— ——— quot modis componenda 301.
 ——— ——— singulares humores evacuantia statuit Hippocrates 181.
 ——— ——— usu probata in fanis asservabantur 10. 78.
 Medicamenti proprium 431.
 Medicamentorum facultates ad calculum vocantur 84.
 ——— ——— quot 86.
 de Medicamentorum facultatibus & compositione iudicium 301.
 ——— ——— facultatibus sententia *Dioclis* 201.
 Medicamentorum facultatum graduum declaratio 301.
 ——— ——— genera quot 303.
 ——— ——— inventio 78.
 ——— ——— vires *specificas* cavillabantur aliqui de veteribus 274.
 ——— ——— vires ut veteres indagabant 82. 87.
 Medicamentum aliquando non est dandum 408.
 ——— ——— contra spasmodum quando

quando adhibendum 109.
 Medicamentum naturæ instrumen-
 tum 306.
 ————— quid 298.
 ————— ad mentem
Hippocratis 180.
 ————— quid efficiat 303.
 ————— quodnam salubrius
 306.
 ————— quo modo agat 431.
 ————— ————— per Che-
 miam tractandum 409.
 ————— symmetrum quod
 83.
 ————— temperatum quin-
 que modis de æqualitate potest
 decedere 300.
 ————— quodnam *ibid.*
 Medici Ægyptiorum secundum le-
 ges scriptas Medicinam faciebant
 325.
 ————— Chineses quo pacto infan-
 tium morbos inquirant 362.
 ————— Chinesis officium erga æ-
 grotos 361.
 ————— clari apud veteres Græcos
 & Romanos 13.
 ————— descriptio inepta 317.
 ————— dogmatici multa a Philoso-
 phis sumpserunt 198.
 ————— imperiti qui 163.
 ————— ————— sunt dæmones 382.
 ————— naturales, *specifici*, *chara-*
cterales, spiritales & fideles qui
 394.
 ————— officium 302. 407. 132.
 ————— ————— in febrium curatione
 589.
 ————— primi non omnes morbos
 curabant 12.
 ————— quando coeperint rationales
 nominari 27.

Medici quare coeperint primum phi-
 losophari 19.
 ————— servi videntur apud Roma-
 nos non universa corporis vitia
 curasse 16.
 ————— vetustissimi Anatomes fue-
 runt rudes 131.
 ————— vocabulum olim generatim
 usurpatum 17.
 Medicina apud plerisque Asiaticos
 abjecta jacet 331.
 in Medicina de singulis philosopha-
 ri res ardua 505.
 Medicina duplex 408.
 ————— fueritne olim studium ser-
 vis proprium 12.
 ————— jampridem extitit 166.
 ————— mechanice explicanda 506.
 ————— non indiget fortuna 167.
 ————— olim latebat in certis fa-
 miliis 165.
 ————— olim pars philosophiæ ha-
 bebatur 19.
 ————— Philosophiæ est conjungen-
 da 41.
 ————— quæ 541.
 in Medicina quænam potissimum
 observanda 167.
 Medicina quare nequeat brevi ad-
 disci 163.
 ————— ————— non in numero ar-
 tium liberalium collocetur 15.
 ————— quid 1. 166. 409.
 ————— vera in quibus contineat-
 tur 408.
 ————— unde orta 138. 140. 142.
 Medicinæ definitio 145.
 ————— divisio 279.
 ————— finis 302.
 ————— fundamenta 94.
 ————— ————— in quibus po-
 sita 571.

Medicinæ in varias partes partitio
23.

———— inventor quis ad mentem
Chinensium 334.

———— inventores 3.

———— origo unde 4.

———— partes quot 134. 312.

———— ratio quare instabilis 309.

———— studio quæ discere sua-
det *Paracelsus* 373.

———— Theoria & Praxis e qui-
bus pendeant 571.

———— variæ definitiones 22.

———— veterum simplicitas 1.

Medicinam quando oportet non ad-
hibere 109.

———— veterum oportet admirari
166.

sine Medicis quidem, sed non sine
Medicina, quædam gentes vixe-
runt 11.

Medicorum octo classes apud Indos
329.

———— unicuique classi singulare
Numen præst 330.

Medicos *J. Caesar* civitate donavit
15.

Medicum quænam scire deceant 167.
175. 302. 133.

———— rationalem quæ deceant 269

Medicus quænam indagare debeat
550.

———— quando munus suum exe-
quatur 269.

———— quo modo possit in arte ce-
leber fieri 408. 175.

———— subvenit interioribus affecti-
bus rebus externis 408.

———— unde nascatur 407.

———— ut venam tangere debeat
361.

Medullæ spinalis origo 250.

Melampus quæ invenit 13.

Melancholia unde 154.

Melancholiæ causæ 289.

———— causæ variæ 286.

———— hypochondriacæ descriptio
Flud 466.

Melancholici humoris facultas 260.

———— judicium ut casu possit de-
pravari 447.

Melancholicorum desipientia unde
174.

Melissi de origine hominis senten-
tia 171.

Melissi opinionem refutat *Hippo-
crates* 171.

Melissus unum rerum principium
statuebat 42.

Melosiniæ quæ 368.

Membra corporis præcipua quot &
quæ 336.

———— cur justo leviora aut aspe-
riora evadant 262.

Membranæ cujusmodi dolores in-
ferant 241.

———— unde concrecant 172.

Membranarum affectuum sedes ubi
514.

———— proprium 515.

———— origo & usus in corpore *ibid.*

Membrum quodvis decem modis fit
morbosum 349.

Memoria quo pacto oriatur 490.

Menecratis arrogantia 14.

Meningis duræ magna efficacia 513.

———— *elaterem* quæ res promo-
veat 514.

Meningum utrarumque utilitas ad
vitam transigendam *ibid.*

Meninx dura *oscillationem* cum fi-
bris carnosissimis communicat 515.

Mens, antequam corpori fuit con-
iuncta, scientiæ plena erat 406.

Nnnn 3

Mens.

- Mens quibus rebus nutriatur 173.
 Mense quolibet spiritus corporis
 variant naturam 345.
 Menses mulierum quas ob causas
 supprimantur 550.
 — non ex ipso utero effluunt
 577.
 de Menstrui causa secundum D.
Frind hypothesein iudicium 549.
 Menstruum muliebri semine mixtum
 379.
 — mulierum est venenum 379.
 — quare intermittat 577.
 Mentem corpoream statuit *Hippo-*
crates 173.
 Mentis alacritatis a somno causa 570.
 — alienatio unde fit 226.
 — de natura *Hippocratis* sen-
 tentia 173.
 — hospitium 422.
 — humanæ sedes 173.
 Mercurii proprium 370.
 Mercurii quot species in homine 370.
 — vis cuius rei tribuenda sit
 555.
 Mercurius ascendens quales morbos
 excitet 383.
 — destillatus quid mali inferat
 corpori 383.
 — ex quibus gignatur 370.
 — multiplex, & quot modis
 in corpore fecernatur 383.
 — pneumosus, cremosus, sub-
 limatus, præcipitatus quid 411.
 & quos morbos inferat 412.
 — præcipitatus quales morbos
 faciat 384.
 — quid 383.
 — resolutus ubi in corpore ex-
 cernatur 381.
 — sublimatus quos morbos creet
 384.
 Mercurius, sulphur, & sal homini
 insunt 375.
 Mesenterii constitutionis considera-
 tio multum facit ad morborum
 curationem 552.
Mesues junioris placita 308.
 — senioris dogmata 305.
Μετὰβασις 138.
 Metaphora utuntur *Chinenses* ad na-
 turam membrorum exponendam
 340.
Μεταποροποιήσις quid 156.
Metasyncrieos vocabuli significatio
 156.
Metasyncritica curatio 156.
 — quæ 156.
Metasyncriticus circulus 158.
Metempsychosis quid 238.
 Meteora morbida ex ventis cardi-
 nalibus quid mali efficiant 463.
 — morbosa divina 465.
 in Methodica quinam inclaruere 146.
 Methodica quid 145.
 Methodicæ sectæ auctor 26. 145.
 Methodici inficiabantur elemento-
 rum temperationem 147.
 — in quibusdam consentiebant
 cum scepticis 153.
 — in quo consentirent dogma-
 tics 157.
 — non scrupulosi sanguinis mis-
 sionis observatores 161.
 — quædam verba promiscue u-
 surpabant 153.
 Methodicorum fundamenta præci-
 pua 25.
 de Methodicorum placitis *Celsi* ju-
 dicium 156.
 Methodicorum præcepta morbos
 curandi 155.
 Methodicus cum sceptico convenie-
 bat 152.

Metho-

- Methodus in quibus consistat 247.
Michaelis magni officium 462.
Minous Medicinæ peritus 5.
Mithra inter bonum & malum genium medius 90.
 Mixtio quando primum fiat 401.
 — rerum in quibus posita sit 400.
 Mixtionis subjecta 401.
 — tres species *ibid.*
 — vocabulo non unam significationem tribuit *Flud* 459.
Mnemonentice quæ 135.
 Mobilitas corporis vitiosa 258.
 Molecula primigenia non potest in plures partes dividi 506.
 Moleculæ primigeniæ materiæ cuiusnam sint qualitatis 506.
Monopagia quid 315.
Monopagiæ causa 315.
 Morbi ab influxu astrorum exoriantur 96.
 — acuti quinam secundum *Hippocratem* 177.
 — a plenitudine quo modo oriuntur 261.
 — causa ad mentem *Chinensium* 346.
 — causa ad mentem *Hippocratis* 170.
 — — proxima 541.
 — causæ ad mentem *Asclepiadis* 222.
 — compositi exemplum 256.
 — cur vesperi vehementiores habeant accessiones 223.
 — definitio secundum *Hofmannum* 541.
 — definitionem methodici ducebant supervacuam 154.
 — definitiones secundum *Flud* 462.
 — — — — — variæ 667. 69. 177.

- Morbi de eventu signum bonum 283.
 — diuturni Solis motum sequuntur 444.
 — e chalcanto 391.
 — e mercurio 391.
 — & symptomatis differentia 257.
 — eventus ex quibus prælagiri debeat 270.
 — ex alumine vel plumoso vel scissili 391.
 — ex arsenico qui 391.
 — ex glacie *ibid.*
 — e Nitro *ibid.*
 — e sale acuto *ibid.*
 — — — — — communi *ibid.*
 — e sulphure *ibid.*
 — e vitriolo albo *ibid.*
 — ex tribus principiis fiunt 178.
 — ignoti remedium quo pacto inveniendum 142.
 — in quibus consistant 383.
 — in numero qui ? 263.
 — natura in quibus posita 140. 141.
 — notio quo pacto acquirenda 175.
 — novi numne subinde exoriantur 73.
 — novi quo pacto in Italiam venerint 75.
 — num omnes ab acido & viscido oriuntur 482.
 — omnes in quibus consistant 541.
 — omnes qua ratione curantur
 — quidam per consensum 552.
 — origo secundum *Platonem* 195.
 — plerique ratione motus male se habentis oboriuntur 582.
 — principium ut tollendum 324.
 — proprium 256. 257.
 — qui facile curentur 352.

Morbi

- Morbi lethales aut difficiles ad curandum 352.
 — quidam per consensum 185.
 — quo modo cito finiantur 271.
 — quot 425.
 — ratione formæ qui inferantur 262.
 — Saturnini, Martiales &c. 402.
 — solutio quæ ita vocanda 271.
 — *tartarei* quare ita dicantur 385.
 — morbi tres principes ad mentem *Brachmanum* 329.
 — trifariam ad salutem aut ad mortem tendunt 270.
 Morbis cunctis idem modus 176.
 — nova nomina imposuit *Paracelsus* 384.
 — ut medendum ad mentem *Methodicorum* 155.
 Morbo cuique sua est medicina 408.
 de Morbo sententia *Erasistrati* 212.
 Morbo sua cuique est anima 480.
 Morborum acutorum origo 280.
 — auctor Saturnus 378.
 — causa proxima est obscura 132. 182.
 — causæ formales 436.
 — — quatuor 466.
 — — proximæ 436.
 — — tres 583.
 — causam communem & supremam inficiabatur *Erasistratus* 214.
 — classes duæ 541.
 — communia quæ 148.
 — curatio universalis 403.
 — — fit per leges mechanicas 552.
 de Morborum curatione præcepta *Hippocratis* 180.
 — — curatione quo modo *Chinenses* philosophantur 352.
 Morborum curationem in quibus po-
 nant *Chinenses* 353.
 — differentia ratione loci evenit 176. 481.
 — differentia 67.
 — diversitas Diætæ pravæ tribuenda 179.
 — exteriorum dolor unde 390.
 — genera ad mentem *Paracelsi* 382.
 — genera duo secundum *Baglivum* 542.
 — — tria — *Boerhavi* *ibid.*
 — — duo ad mentem *Helmontii* 426.
 — — quot 255. 408.
 — — secundum *Methodicorum* opinionem 147.
 — hæreditariorum causa 387.
 — in curatione quænam Medicus observare debeat 284. 551.
 — longorum ad curationem quænam Medici partes & officium 552.
 — modus unus 481.
 — multorum origo 75.
 — numerus secundum *Brachmanes* 329.
 — numerus secundum *Hippocratem* 176.
 — — origines & causæ paucæ 552.
 — origo ad mentem *Crollii* 408.
 — — *Dioclis* 199.
 — secundum *Hippocratem* 176. *seq.*
 — — unde fit 324.
 — — præfides secundum *Indorum* opinionem 330.
 — — sedes primæ 436.
 — species ad mentem *Boerhavi* 544.
 Mor-

Morborum tempora quot 150. 270.
 ——— variorum causæ 382.

Morbos quovis anni tempore futuros prædicere 175

Morbum expellit Natura i. e. *Mumia* vel balsamum interius 408.

Morbus ad conservationem vitæ nonnunquam necessarius 582.

——— compositus quis 256.

——— est flagellum 381.

——— est purgatorium 382.

——— nullus sine veneno 381. 392.

——— primus ex quo nascatur 391.

——— qui a morte distinguatur 426.

Morbus quid 461. 254. 258 298.
 541. 542. 436. 541.

——— quid secundum Helmontium 425.

——— ——— *Hippocratem* 175.

——— quinque modis fit secundum *Chinenses* 349.

——— simplex quis 256.

——— ubi locorum subsistat 347.

——— uniusmodi ex aëre 179.

De *Moor* placita 563.

Mores hominum unde sint 252.

Mors propter senectutem 436.

——— quare contingat naturaliter 268.
 ——— repentina qui plerumque contingat 204.

Mortis causa 283.

Motionis variæ corporum leges tres 508.

Motionum corporis auctor 377.

Motus activus 252.

——— causa prima quæ 507.

——— celeres 113.

——— corporis pravi qui 258.

——— corporis vitales ab anima administrantur & reguntur 578.

——— ——— voluntarius quo pact

fiat 568.

Motus duplex inservit actionibus corporis vitalibus 574.

——— extraordinarii requiruntur ad materiam noxiam expellendam 584.

——— in mundo decrescunt 507.

——— instrumentum quod 568. 569.

——— natura qualis 507.

——— non fit tractu 507.

——— passivus 252.

——— perverso sanguinis circuitui succedens non provenit a materiæ pravitate 578.

——— præposterus plures morbos corpori inducit, quam humorum intemperies 582. *seq.*

——— principia 507.

——— quid efficiat 116.

——— quid sit 573.

——— quo pacto de integro instauratur 507.

——— solidorum corporis sunt duplicis generis 509.

——— *sympliciticus, reflexivus & successivus* qui 515.

——— *tonici* adaucti faciunt ad sanguinem diminuendum 584.

——— *tonicus* quid in corpore efficiat 575. *seq.*

——— ———, spasticus & convulsivus quomodo inter se differant 577.

Motuum animalium principium & causa quæ 508.

——— complures species recenset *Stablius* 583.

——— corporis duo genera 252.

——— maxime hostilium in corpus humanum classes tres 536.

——— voluntariorum & naturalium animalis causa, quæ 509.

Motuum voluntariorum & naturalium organa quæ 509.
 Movendi actionum symptomata 258.
 de Moyse Rabbi iudicium 300.
 Mucum narium quis conficiat 424.
 Mucus narium copiosus unde sit 348.
 Mulier in coitu a viro etiam tartarum suscipit 387.
 Mulieres quare præ viris crebrius convulsionibus torqueantur 234.
 Mulomedici veteres Methodicorum placita sectabantur 155.
Mumia quid, natura, vires &c. 395.
 Mundus quadruplex quid *Paracelso* 368.
 Munimentum fictum *Flud* 461.
 Musculi contractio quo pacto contingat 517.
 ————— voluntaria & propria quæ *ibid.*
 ————— dolentis indicia 241.
 ————— ex quibus constructi 509.
 ————— in partium distensione sunt extensi 576.
 ————— motus ubi ordiatur, & intermittat 518.
 Musculis est potentia duplex 517.
 Musculorum actio insita 253.
 ————— actio qui a de *Moor* exponatur 568.
 ————— constructio 516.
 ————— distensio qui contingat 569.
 ————— genera tria 516.
 ————— motionum differentiarum quot 253.
 ————— motus ope mechanice expositio est res ardua & difficilis 518.
 ————— qui fiat 239.
 ————— potentiam quo modo explorent Mathematici 526.

————— proprium 515.
 Myrrhæ usus apud veteres Ægyptios 324.
 Mysterium magnum est quadruplex 367.
 ————— Paracelsi quid 367.

N.

N Ani abs quibus sunt progeniti 368.
 Narrandi opportunitatem *Macrobius* censet esse *Nepenthes* Homeri 595.
 Natura purgationis humorum auctor 306.
 Natura quando pro ægroti salute decernat 438.
 ————— quid 36. 218.
 ————— quid ad mentem *Alberti* 579.
 Naturæ contemplatio quænam supervacua 144.
 ————— vocabulum irridebat *Julianus Methodicus* 152.
 Naturalia quænam ab *Empiricis* dicantur 139.
 Naturalium functionum symptomata unde oboriantur 258.
Neasoreni qui 368.
Neceps per Decanos quamlibet corporis valetudinem collegit 322.
 Necromantiæ auctores qui 238.
 Nepenthes alii herbam alii medicamentum vocant 596.
 ————— Augusto regnante *Diospoli* in usu erat 596.
 ————— quid sit, est incertum 594.
 ————— videtur quædam medicamenti compositio fuisse 605.
 Nepenthi simile electuarium *Benjanis*

nis Indis etiam nunc in usu 609.
Nepenthis efficientia 592.

——— verbi per tropum explanationes 595. & deinceps.

——— vocabulum quid significet 594.

Neptunum equestrem colebant veterinarii 8.

Nervi intorti qualesnam dolores inferant 241.

—— puncti symptomata, & ratio, quare ea eveniant 544.

—— qui inepti fiant ad motum 293.

—— unde fiant 172.

Nervorum humor ex quibus compositus 516.

—— igni admotus condenset se *ibid.*

—— liquidum ex quibus conficitur 538.

—— liquor ex quo oriatur 445.

—— liquorem cerebro &c. inesse *Willisius* varie argumentatur 495.

—— liquoris munus 495. *ibid.*

—— officium 245.

—— origo 293.

—— principium 202. 242. 250.

—— læsum quid efficiat 244.

—— resolutionis causa 197.

—— succus qualis sit 538.

Nervus a digito sinistræ manus ad cor tendit 321.

—— ex quibus coaluit 543. 516. 212.

—— tubulos habet humore repletos 516.

Nicander quæ scripsit 310.

Nili aquam Ægyptii recentiores credunt facile in sanguinem mutari 327.

Nitrum putrefactionis auctor 392.

Noni dogmata 288.

Notiones rerum sunt nobis ingentia 406.

Nukcii inventa anatomica 129.

Numerum parem imparemve observabat Hippocrates 181.

Nutricationi inservientes facultates 58.

Nutricatus quo pacto fiat 532.

Nutrimentum rusticum quale 376.

—— unde homini suppeditetur 375.

Nutritio in quibus consistat 496.

—— quid 58. 574.

—— quomodo fiat 250. 58. 220.

Nutritioni apta res non coagulatur 375.

—— quis inserviat 291.

de Nutritionis modo opinio *Erasistrati* 212.

Nutritionis negotii utilitas 574.

Nymphæ unde sint 368.

O.

Occasus regio ubi in homine 373.

Oculorum { hebetudo } unde sit 242.
 { obscuritas }

Occultarum rerum indagationem ab re esse censebant Methodici 155.

Oedematis causa 266. 284.

—— descriptio ad mentem *Flud* 467.

Oenopiæ radice efficacia 601.

Oenotheræ plantæ descriptio 600. *seq.*

Oenothoræ radice efficacitas 600.

Officinæ digestionum admodum complures in corpore 480.

Olei potentia 202.

Onuris planta 601.

Oooo 2

Opii

Opii bonitatis signa 603.
 — confectio & collectio 602.
 — destillatio 404.
 — efficacia 610. 510.
 Ὁπισθότοπος quid 294.
 Opium cuiquam daturus climatum
 coeli rationem habeat, necesse
 est 611.
 — multarum compositionum præ-
 cipuum constituens est 610.
 — numne sit *Nepenthes Home-
 ri* 602. 604. 606.
 — omnibus fere medicamentis
 virtute longe præstans 610.
 — quare stupefaciat 403.
Opprimechtolium quid 394.
 Opuntiae fructus urinam rubicun-
 dam reddit 64.
 Opus quid 57.
 Organa corporis cur aut majora aut
 minora evadant 263.
 Organorum corporis morbi quot 255.
 Organorum corporis morborum
 causæ 262.
Oribasii de doctrina iudicium 282.
 — dogmata *ibid.* & deinceps.
 Orientis regio ubi sit in homine 373.
 Oris halitus foetidus quid indicet
 314.
Oromazan bonus Deus apud *Per-
 sas* veteres 90.
 — ex quo ortus *ibid.*
 Ossa ex quibusnam principiis con-
 crescant 172.
 Ossium lassitudo unde proveniat
 280.
Osthanes Magiam propagavit 92.

P.

Pædotribæ munus 117.
Pæon Medicinæ inventor 4.
Palæstræ species 115.

Palladii dogmata 290.
 Palpitatio qui fiat & causæ ejus 267.
 205.
Pamphilus fabulosissime de planta-
 rum collectione scripsit 93.
 Pancratium quid 115.
Pancreatici succi efficacia quæ 485.
Pancreatis succus ex quibus com-
 ponatur 486.
 Pancratiastra qui 115.
 Panis bolo sanguis, caro &c. insunt
 374.
 e Papavere colligitur opium &
 conficitur meconium 603.
Paracelsi decreta 367. usque 396.
 — doctrina, mores &c. 365. *seq.*
 — de rerum principiis opinio 34.
 — de sectatoribus variis judi-
 cium 410.
Paracelsus abutitur vocabulis va-
 riis 393. 394.
 — de Deo præclara atque e-
 gregia sentit 394.
 — gloriosus 396. 366.
 — habet multa superstitiosa 380.
 — num fuerit plagiarus 370.
 Paradoxon paralyseos genus 213.
 Paralysis causæ 286.
 — qui oboriatur 446.
 — quid 431.
 Paranochoya quomodo exoriatur 481.
Pararythmus quid 209.
 Παρέμπροσις quid 213.
 Παροχέρευσις 191.
 Pars simularis quare bene aut male
 se habent 317.
 de Parte affecta dissentiant per sæpe
 medici 183.
 Partes corporis non simul fiunt 249.
 — instrumentales *ibid.*
 — inter principes consortium est
 292.

Partes.

Partes similes 249. & quot 317.
 ——— ex quibus concreverint 317.

Partis movendæ requisitum 517.

Partium corporis considerationem inutilem judicarunt Methodici 150.

Partium { Morbus } in quibus confi-
 { Sanitas } stant 317.

——— simularium morbi quot 255.

——— morbi unde sint 255.

——— morborum differentiarum quot 317.

——— solidarum motus est duplicis generis 575.

——— tonus cur sæpenumero varius & dispar sit 577.

——— tonus remissus vel adstrictus quid faciat 576.

Passio & symptoma in quibus differant 257. 147.

——— quid 254.

Pathos quid ad mentem Methodicorum 177.

Patroclus Medicinæ peritus 5.

Pecqueti inventa Anatomica 129.

Pelopsis jactantia 182.

Πένταθλον quid 115.

Pentathlus quis *ibid.*

Πεπαιδευμένοι qui 124. 198.

Perceptionem nullam esse animæ insitam 219.

Periama superstitiosum adversus hæmorrhagiam lippitudinem 92.

Periodi morborum difficiles explicatus habent 199.

Periodus quid 187.

Periostii dolentis signum 241.

in Peripneumonia quænam pars afficiatur 184.

Peripneumonia quid 205.

Peripneumoniæ secundum Metho-

dicos definitio 153.

Perfæ a Medicis Græcis præcepta *Hippocratis* didicerunt 331.

——— veteres in Medicina clari 331.

Perfarum recentiores medici doctrinam *Avicennæ* sequuntur *ibid.*

Perspiratio quid secundum veteres 219.

Pestem prædixit *Hippocrates* 166.

Pestilentia magna 73.

Pestilentiae descriptio secundum *Flud* 467.

Pestilentiam rogis accensis arcere quinam ostenderint 166.

Pestis definitio *Paracelsi* 393.

——— quænam atrocissima 238.

Pharmaceutici qui 24.

Pharmacia casu inventa 3.

Pharmarus magicas artes docuit 91.

Pharyngotomiam quis primum instituit 225.

de *Philagrio* iudicium 285.

Philaretus an *pneumaticorum* de familia 236.

Philoparabolos quid 229.

Philotha Medicus, *Antonii* affectus non erat servus 279.

Philothæ sophisma *ibid.*

Philothæi dogmata *ibid.*

Philotheus num idem, qui *Philotha* vel *Theophilus* 279.

de *Philameno* iudicium 285.

Philosophi veteres Medicinam tractabant 164.

Phlegmone quid 265.

——— unde fiat 289.

Phlegmones causa 265.

Phonascus 114.

Phrenesis unde oriatur 309. 245.

Phrenetici quare delirent 174.

Phreneticorum delirium unde 448.

Phrenitidis causa 286. 289. 154. 222.

- Phrenitidis descriptio 205.
 — species & causæ 315.
 Phrenitis ut fiat 469.
 Physicæ in Medicina usus 133.
 Pilarum species 113.
 Pilei plumbei usus 55.
 Pinguedo ubi maxime in homine 375.
 Pisces quomodo respirent 185.
 — unde sint 368.
 Pituita quot modis immutetur 251.
 — quotuplex 251.
 Pituitæ facultas 260.
 Pituitam quænam producant 485.
 Πιτυλίξις quid 113.
 Placitum quid 140.
 Plantæ cujusvis virtus singularis unde sit 306.
 — cur vires peregrinas contrahant 306.
 Planetæ hominem sustentant 321.
 — morbos inferunt 107. 108. 329.
 — quinam salutare ad partum 97.
 Planetarum efficientia generalis *ibid.*
Plato quomodo naturam saporum explicuerit 89.
Platonis error de origine urinæ 62.
 — opiniones de morborum causis 195.
 — sententia de respiratione 186.
 Plenitudo morbum producens quomodo cognoscatur & curetur 352.
 Plenitudinis duo genera 261. *seq.*
Plethora ad $\left\{ \begin{array}{l} \text{vasa} \\ \text{vires} \end{array} \right\}$ quæ 261.
 — non est continens morborum causa 224.
 — quando cognosci possit 262.
 — quid 261. *seq.* 544.
 — unde progignatur 213.
 Pleuriticis in quibus regionibus V. S. non convenit 226.
 Pleurifis quo pacto fiat 309.
 in Pleuritide qui V. S. instituenda 192.
 — quis locus patiat 183.
 Pleuritidis causa 222.
 — descriptio 205.
 Plexus retiformis in corpore utilitas 531.
Plinii suppositii de scriptis iudicium 311.
 Plumbo quot morbis *Paracelsus* auxilium attulerit 396.
Pneumaticæ sectæ auctor 232.
Pneumaticorum placita *ibid.*
Pneumaticos laudat Galenus 233.
Pneumatosis ubi contingat 451.
 Podagra quid secundum *Helmontium* 428.
 — — — *Paracelsus* 390.
 Podagræ, chiragræ &c. causæ 445.
 in Podagræ curatione quid advertendum 429.
 Podagræ remedium superstitiosum 93.
 — species 316.
Podalirius celeberrimus in medicina 5. 7.
Polybii de scriptis iudicium 198.
 Pori corporum non sunt uniusmodi 503.
 — foris intro & intus foras spectantes 504.
 Pororum nulla est differentia in corpore 529.
 Portæ vitæ efficientia 339.
Posidonii placita 244.
 Potentiæ vocabuli descriptio 56.
 Potentiarum vitalium usus 297.
Pouft Indi Meconium vocant 603.
Poufti false dicuntur pauperes ab Indis

- Indis ditioribus 604.
 Præcepta Methodicorum morbos curandi reprobantur 155.
 — quæ secundum *Empiricos* 139.
 — quinque *Stablii* de morborum curatione 590.
 Præceptum quid 140.
 Prædestinatio quid secundum *Paracellum* 371.
 — — — — *Severinum* 400.
Praxagoræ placita 202.
 — temeritas in *Ileo* 103.
 Prædictio ex morbo convalescentis quænam bona 272.
 Praxis medica circa quæ versetur 296. 312.
 Pressura est omnis generis humorum secretionum causa 571.
 — sanguinis qua ratione demonstranda 565.
 Pressuræ sanguinis in corpore efficientia 564.
 Priapismus ex quo fiat 290.
 Primas quodnam viscus teneat 292.
 Principia corporum ad mentem *Hippocratis* 168. seq.
 — quot secundum *Tachenium* 477.
 — rerum ab *Hermetis* discipulis demonstrata, quæ 398.
 — rerum intestina quæ 335.
 Principii vitalis nomina varia 399.
 Principiorum non idem numerus in scriptis *Hippocratis* extat 168.
 — varii ordines ad mentem *Flud* 455.
 Principium actuosum est in corpore, quod cuncta gubernat 579.
 — non est simplex 398.
 — primum & universale rerum quod 507.
 — quid 27.
 — simplex & absolutum quod 454.
 Profluvium foeminarum quis expellat 577.
Prometheus Medicinæ inventor 4.
 Prudentiæ auctor quis 313.
 Puella ex cujusnam generis semine gignatur 172.
 Pueri cur minus pleuritidi obnoxii 235.
 Puerulus ut ex parentibus nascatur præceptum *Hippocratis* 172.
 Pulices, araneæ &c. ex quo nascantur 379.
 Pulsus ratione sexus non in eadem manu explorandus 329.
 Pulmo quasnam corporis partes pro-gignat 337.
 — voci & sono imperat 348.
 Pulmonares vermes 561.
 Pulmones quare ex opinione *Chinensium* metallis sint affimiles 339.
 — sanguinis officina 524.
 — vitæ initium 337.
 Pulmonis ab aggregatione spirituum morbus 350.
 — vena arteriosa, & arteria venosa unde sit 221.
 Pulmonum cum variis rebus consensio & dissensio 338.
 — ope chylus in sanguinem mutatur 524.
 — præstantia 337.
 Pulsationem in affectibus capitis efficit dura meninx 514.
 Pulsui quomodocunque prave constituto medentur *Chinenses*. 354.
 Pulsuum exteriorum nomina & quot 355.
 — genera secundum *Brachman-*

- nes 329.
 — interiorum nomina 355.
 — modos quomodo *Brachma-*
nes vocent 329.
 — tria genera & nomina 335.
 Pulsus causæ 473. 207.
 — celer qui 361.
 — cordis, hepatis, pulmonis,
 stomachi qualis sit 356.
 — cum *monochordo* comparatio
 474.
 — cur in febricitantibus alteretur
 502.
 — de curatione generali præce-
 pta *Chinensium* 354.
 — deficientes quinque, quid in-
 dicent 350.
 — definitio ad mentem Flud 473.
 — dextræ dextram, & levæ si-
 nistram, corporis partem male
 affectam ostendit 355.
 — dextræ quænam viscera affe-
 cta &c. prodat *ibid.*
 — exteriores qui & quid signifi-
 cent 357.
 — extraordinarii novem 358.
 — inæquales 208.
 — in quibus locis a *Chinensibus*
 observetur 354.
 — interiores qui & quid signifi-
 cent 358.
 — levæ quænam viscera male
 constituta &c. indicet 355.
 — lethum significantes qui 360.
 — loca trina ternis corporis re-
 gionibus respondent 355.
 — monstrosi qui & quot 359.
 — naturæ congruens quis 361.
 — notitiam medico esse neces-
 sariam judicant *Chinenses* 354.
 — ordinarii quindecim 355.
 — qualis cuilibet elemento sub-
 jectus 356.
 Pulsus quare varii sint 356.
 — qui cadant sub cujusvis plane-
 tæ ditione 373.
 —, qui proprio e loco egre-
 diuntur, 359.
 — quid secundum *Paracelsum*
 373.
 — quinam mutationem subeant
 356.
 — quo modo fiat 207. 233.
 — quot contingant naturaliter
 spatio unius respirationis 340.
 — quot fiant intra diem unam
 341.
 — quot sub cujusvis elementi di-
 tione sint 356.
 — renum qualis *ibid.*
 — scientia est obscura 209.
 — secundum varios auctores dif-
 ferentiæ 206.
 — septem in homine & in mun-
 do majori 373.
 — tardi qui & quid significant
 360.
 — variæ variorum descriptiones
 205.
 — variantratione anni tempesta-
 tum 357.
 — vitiosi quinque 357.
 — utilitas 434.
 de Pulsu iudicium *Celsi* 209.
 Punctura acu instituenda utuntur
 sæpissime *Chinenses* ad morbos
 profligandos 333.
 Purgandi vis unde medicamento sit
 305.
 Purgantia bifariam negotia sua agunt
 554.
 — non trahunt peculiare hu-
 mores 215.
 — numne singularem humo-
 rem

rem trahunt 61.
 Purgantia peculiarem humorem attrahunt 307.
 — quo modo febrem inferant *ibid.*
 — quo pacto agant 227.
 — singula singularem humorem educere negabant Methodici 160.
 — singularem humorem educunt 274.
 Purgantibus raro utebantur methodici 160.
 Purgantium agendi ratio ad calculos vocatur 554.
 — usum numnefustulerit *Asclepiades* 226. 228.
 — — quare aspernaretur *Erasistratus* 215.
 Purgare ante triduum non licebat Medicis Ægyptiorum 325.
 Purgatio per alvum cur Naturæ magis congruens 307.
 Purgatione ante triduum uti apud Ægyptios interdictum 22.
 Purgationem fortiolem reprobabant *Chrysippus* & *Erasistratus* 214.
 Purgationem magni faciebat *Herophilus* 226.
 Purgationes foeminarum menstruales quare suas vices & tempora observent 549.
 Pus ad putrefaciendum denuo haud aptus est 586.
 — quid sit *ibid.*
Pusta quid 391.
 Putredinis materia & causa 264.
 — natura 263.
 — proprium 264.
 Putredo cuiusmodi perniciem sanguini & partibus solidis faciat 586.
 — vera quo pacto in corpore oboriatur *ibid.*

Putrefactio quid 376.
 Putrefactione remediorum vis manifestatur 395.
 Putrefactioni quænam apta 264.
 Putrefactionis necessitas in homine 381.
Pylori & bilis consensus 419.
 — præcellentia *ibid.*
Pythagorici Medicinæ operam navabant 20.

Q.

Quadrivium quid 500.
 Quæstiones inanes fugere Medicum oportet 167.
 Qualitas frigida & calida ex quibus ortæ sint 456.
 Quali { compositas } quænam res
 tates { simplices } producant 260.
 Qualitates manifestæ medicamento-
 torum quæ 87.
 — occultæ medicamentorum
 quæ *ibid.*
 — primæ non sunt simplices
 368.
 — — vel simplices 247.
 — primas negat *Hippocrates*
 morborum mortisve causam esse 169.
 ex Qualitatibus primis aliæ aliis corporis humoribus conjunguntur 53.
 Qualitatibus secundis quid peculiare 85.
 Qualitatum compositarum genera quatuor 247.
 — primarum loco *Flud* utitur
 quatuor ventis cardinalibus 458.
 — — notitia non spectat
 ad medicum 375.
 — — origo 478.

P p p p

Qua.

Qualitatum primarum sedes in homine 53.

— secundarum compositio unde sit 248.

Quell-sand Terra primigenia 413.

Quinquertium 115.

Quinti Sereni de scriptis iudicium 310.

Quotidianæ intermittentis causæ 316.

R.

R *Achitis* morbus novus 74.

Ratio dogmatica in qua differat ab *Empirica* 143.

Rationalis sectæ medicorum auctor 164.

— — — — — fundamenta *ibid.*

Realgar 393.

Recidivivus quando morbus 27 1

Recorporatio quæ 156.

Rei sapidæ singulæ singulas vires tribuerunt veteres 88.

Remedia cuncta quid in morbis profligandis moliantur 552.

— extrinsecus perraro adhibent *Chinenses* in morborum curatione 354.

Remediorum apparatus ad quæ maxime dirigatur 552.

— genera non multa sunt *ibid.*

— virtutes quot modis sint explorandæ 556.

Remedium morbi non adeo facile est ad inveniendum, ut aliqui putant 487.

Renes ex quibusnam rebus producuntur 172.

— inter corporis partes primum actuosi 337.

— quales partes producant *ibid.*

— quid fecernant 293.

Renum dolentium signa 242.

— munia 250.

— proprietates variæ 338.

Rerum complurium veteribus notarum cognitionem perdidimus 606.

— facies prima quo modo erat 402.

— mixtarum affectiones & vicissitudines unde sint 335.

Res herbaria ut a Brachmanibus tractata 328.

— hominem lædentes 170.

— naturales quæ & quot 296 312.

— — — — — quare ita appellantur 312.

— non naturales quot 297.

— præter naturam quot 312.

Resolutio membrorum qui fiat 213.

— quid 242.

Resolutionis membrorum causa 431.

Respiratio a quibus pendeat 525.

— quoties fiat naturaliter intra diem 340.

— quo modo peragatur 257. 525. *seq.*

— quoties intra xxiv. horas contingat 329.

de Respiratione variorum opiniones 185.

Respirationis necessitas 566.

— — — — — utilitas 186. 251. 435.

Resumptivus circulus quomodo institutus 158.

Revulsio quid 193.

Revulsio ut instituat 191.

Rhasis placita 295.

Rheumatismi causæ 316.

Rheumatismus ex qua causa 154.

— — — — — qui fiat 310.

— — — — — quid 583.

Rhythmus

Rhythmus quid 209.
 Rinares vermes 561.
 Rigor quid 233. 268.
 Rilus causa 348.
 Rogersii placita 450.
 Rudbeckii inventa anatomica 129.
 Ruptura vasis qui accidat 267.
 Ruyschii inventa anatomica 129.

S.

SAl cujusmodi morbos faciat 383.
 — quid *ibid.*
 — quot modis invertatur 384.
 — resolutum ubi in corpore feceratur 381.
 — {calcinatum } quos morbos
 — {reverberatum } faciat 384 411.
 — {resolutum } 412.
 — virgineum 458.
 Salaces quonam planetarum congressu gignantur 96.
 e Sale, sulphure & mercurio fiunt omnis generis concretiones 458.
 Salem quando Ægyptii cibus non admiscerent 324.
 Salernitanæ scholæ de auctoribus judicium 315.
 Salis in homine genera quatuor 370.
 — proprium *ibid.*
 — spiritus potentia 389.
 — sulphurisque gubernatores qui 370.
 Saliva quid, & ejus efficacia 523.
 — ubi & ex quibus fiat 487.
 — nimia unde fit 348.
 Salivæ vis 484.
 Salium spiritus quales sint 237.
 Salsamentum quid 156.
 Salsitudo ubi in homine 375.
 Saltus species exercitationis 113.
 Sanatio quid & quomodo instituen-

da 269.
 ad Sanationem quot modis perveniri potest 269.
 Sanctorii industria in transpiratione infensili indaganda 219.
 Sanctorius quo modo proportiones corporis excretionum invenit 539.
 Sanguificatio quid 225.
 Sanguinari vermes 561.
 in sanguine quare omnis generis particulæ deprehendantur 530.
 Sanguinei, qui ita nominentur 538.
 Sanguinem arteriis non inesse censebat *Erasistratus* 216.
 — ne corruptelam contrahat, quomodo inhibere oportet 585.
 Sanguini copiosum sulphur inest 492.
 Sanguinis calor & motus abs quibus dependeant 494.
 — circuitus est mensura vitæ 534.
 — circuitus inventor 129.
 — — num *Hippocrati* notus 174.
 — — præposterus quid mali corpori inducat 578.
 — — quomodo fiat secundum doctrinam Chinesium 341. *seq.*
 — — respondet coelorum conversioni 341.
 — — utilitates variæ 577.
 — color rubicundus unde fit 492.
 — commixtio quomodo fiat 524.
 ad Sanguinis confectionem compluria viscera adjuvant 525.
 Sanguinis de profluvii differentiis non conveniebat inter veteres 267.

Sanguinis dimotio quæ 545.

—— ebullientis vapores quid mali creent 309.

—— extra arteriarum orificia propulsionis causæ 528.

—— facultas 260.

—— fluor unde sit 250.

—— in animalibus utilitas 249.

—— in arteriis cujusdammodi resistantia magnum usum affert ad vitam corporis 566.

—— locus primarius in homine 375.

—— missio in quibus instituenda 226.

—— quando instituenda 109.

—— quare ad scorbutum non utilis 545.

—— ut in variis affectibus instituenda 192.

—— missione quare frequentissime recentiores Ægyptii utantur 327.

—— missionem cur non adhiberent *Chrysippus* & *Erasistratus* 214.

—— nauci faciunt Indorum Medici 330.

—— quare *Chinenses* vilipendant 333.

—— quinam veteres flocci fecerint 210.

—— scrupulosius *Asclepiades* observavit 161.

—— missionis utilitas 294.

—— motus progrediens quo modo fiat 576.

—— varii recensentur 533.

—— multitudinem natura molitur imminuere 584.

—— multitudinis signum 202.

—— multitudo quid mali inferat corpori 583.

—— quomodo imminuenda 215.

—— procul a vena incisa eruptionis causæ 565.

—— profluvium quot modis fiat 267.

—— quidam circuitus ante 4000. annos *Chinensibus* innotuit 340.

—— quomodocunque constituti causæ 484.

—— receptaculum 245.

—— viæ 341.

Sanguis cum Lunæ lumine augetur 97.

—— est animatus 493.

—— est aqua microcosmi 480.

—— & spiritus animalis quid uterque agat in musculorum motione 569.

—— ex quibus sit concretus 249. 492.

—— facit ad prudentiam 173.

—— fit per chyli attritum 525.

—— in variis morbis justo fluidior 482.

—— non fermentat 534.

—— quando mittendus 554.

—— quantum iter faciat intra diem 341.

—— quare in serum mutetur 578.

—— quare ob sanguinis multitudinem lentescat 551.

—— quo modo ab arteriis capillaceis perveniat ad venas capillaceas 576.

—— quo modo in corpore attenuetur 291.

—— quo pacto in varios humores mutetur 529.

San-

- Sanguis quot modis præter naturam effervescat 493.
 ——— quoties intra diem per corpus circumeat 341.
 ——— ubinam fiat 250.
 ——— ubi maxime incalascat 578.
 ——— ut per corpus distribuatur 291.
 Sanitas athletica periculosa 253.
 ——— & vita in quibus sint sitæ 530.
 ——— in quibus consistat 540. 147. 177. 253. 260.
 ——— perfecta quæ 541.
 ——— quid 253. 460. 66.
 ——— ut a *Flud* describatur 462.
 de Sanitate sententia *Erasistrati* 212.
 Sanitatis causa secundum *Asclepiadem* 222.
 ——— definitio *Hofmanni* 540.
 ——— duo genera 253.
 ——— variae definitiones 48. 49.
 Sanus perfecte est nemo 541.
 Sapientia triplex homini 378.
 Sapores Geometrice exposuit *Democritus* 89.
 ——— produnt qualitates primas primatum tenentes 53.
 ——— quot 303.
 ——— varii quo modo exoriantur 303.
 Saporis qualitates quot 248.
 Saporum per qualitates primas expositio 88.
 Saturni admirabilis invidia 378.
 Saturnus qualesnam morbos cum Luna producat 107.
 Scabiem efficientis humoris sedes 284.
 Scabies unde proveniat 289.
Scayolæ quid sint 369.
 Sceptici & methodicici convenientia 152.
 Sceptici quibusdam verbis utebantur indifferenter 153.
 Scepticorum & Medicorum consensus *ibid.*
Scheunemanni placita 410.
 Scholæ Medicorum primæ & vetustissimæ 10.
 Scientia artis quomodo acquirenda 246.
 ——— hominis duplex 374.
 Scientiam hominis quare *Paracelsus* tincturam vocet *ibid.*
Scindapson qualis humor 251.
 Scirrhi causa 266.
 Scorbuto non conducit sanguinis missio 545.
 Scorbutus quid *ibid.*
 Scripta Medicorum multa falsis titulis superbiunt 194.
 Secretio humorum qua ratione fiat 531.
 Secretionis causa sola meatuum magnitudo est 575.
 ——— & excretionis negotium in quibus consistat 574.
 Sectæ cujuslibet character 151.
 ——— definitio 24.
 ——— Medicorum quinque secundum *Paracelsum* 394.
 Sectarum æmulatio 234.
 ——— ambitio 183.
 ——— quarumlibet professores de quibus olim consentirent 151.
 Semen quid 399.
 ——— genitale est inconspicuum 374.
 ——— mares habent tantum 233.
 ——— unde defluat 322.
 P p p p 3 Semen

- Semen genitale unde fiat 199.
 ——— utrique sexui duplex 172.
 Semina elementis coherere 400.
 ——— sunt inconspicua 400.
 Semine corpora quælibet referta *ibid.*
 de Semine genitali variae variorum
 opiniones 43.
 Seminis efficientia 399.
 ——— profluvii causa 287.
 Seminum numerus incredibilis 400.
 Senectus quid, & ejus causa 268.
 ——— quo modo fiat 436.
 ——— quo modo retardanda 268.
 Senes quare maxime spasmo tenten-
 tur 234.
 Sensatio quando tollatur 546.
 Sensorii communis symptomata quæ
 258.
Sensorium commune non constat in
 ulla corporis parte solida 569.
 Sensuum fons quis 422.
 ——— & motus proximum instru-
 mentum quod 569.
 Septenarii efficientia 199.
 Septentrionalem plagam incolen-
 tium robur unde 221.
Serapionis de scriptis iudicium 309.
 Sermonis lepos secundum *Athe-
 næum* & *Plutarchum* est Ne-
 penthes Homeri 594. *seq.*
 Serum sanguinis ex quibus constet
 578.
Severini placita 398. *seq.*
Siamensium Medici in Medicina
 hospites 330.
 Siccitas quo modo corpori induca-
 tur 260.
 Sidera quælibet quibusnam corporis
 partibus dominantur 105.
 Sideratio qualis affectus 242.
 Signa curandi rationem indicantia
 305.
 Signa demonstrativa 305.
 ——— exteriora & interiora corpo-
 ris ægri 305.
 ——— inter & accidentia nulla est
 differentia 305.
 ——— majora quæ 304.
 Signa præsignificativa 305.
 Signaturæ ars quæ 373. 404.
 Signorum genera quot 271. 304.
 Signum quid 150.
 ——— recordativum quod 304.
 Simiæ est corpus ridiculum 248.
 Singultus causa 348.
 Sirenes unde sint 368.
 Siri quid 315.
 Sitis unde oriatur 245. 220.
 Soda quid 308.
 Sol & Luna multum pollent ad
 qualemcunque corporis conditio-
 nem 273.
 ——— foli non sunt variarum
 anni tempestatum causæ 110.
 ——— pestilentiae causa 5.
 ——— quid sit 369.
 Solida morborum causas censebat
Asclepiades 222.
 Solidi naturam mechanici tantum
 declarare sciunt 510.
 ad Solidi vitii & corrupti Medi-
 cum potius, quam ad fluidi cura-
 tionem incumbere oportet 551.
 Solidis corporis partibus quales af-
 fectus proprii sunt 543.
 in Solidorum & fluidorum curatio-
 ne quænam advertenda 552.
 Solidorum natura a posteriori no-
 bis innotescit 520.
 ——— quatuor classes 542.
 Solidum quid 506.
 ——— vasis minimi ultimum, quæ-
 le & quantum sit 542.
 Solium vermis 562.

- Solutio unitatis est morbus communis 263.
 Solutione & coagulatione omnia fiunt 480.
 ad Solutionem liquidorum quænam res maxime faciat 531.
 Solutionis signum 154.
 — unitatis morborum causæ 263.
 Somniare caliginem, tenebras, vel incendium quid significant 270.
 Somni profundioris causa 570.
 — vis 173.
 Somnus abs quo oriatur 570. 220.
 de *Sorano* Ephesio iudicium 281.
Spagyris in stomacho residet & ejus munia 479
Spara quid 389. *seq.*
 Spasmi ad mentem Methodicorum descriptio 153.
 — efficientia varia in corpore humano 536.
 Spasmodum quæ res inducant corpori 546.
 Spasmus quid 536.
 — quo pacto fiat 205. 446.
 Spasticus motus cujus generis sit 577.
 Spermatoci vermes 561.
 Spermatosis ubi fiat 452.
 Sphacelus perraro hominis corpus corripit 582.
 — qui producat 586.
 Sphacelus quid 586.
 Splen in ciborum digestionem ventriculum juvat 418.
 — quid rerum ad se attrahat 277. 293.
 de Splene Ægyptiorum absurda opinio 323.
 Splenem frustra formatum judicavit *Erasistratus* 212.
 Splenitici qui maxime evadant 323.
 Spleneticorum signa *ibid.*
 Splenis dolentis indicia 242.
 — usus in corpore animali 292. 250.
 Spiritibus animalibus est duplex motio 539.
 Spiritum animale singularem singuli homines habent 313.
 — abs quo homo hauriat 336.
 Spiritus animales cujusnam sint naturæ 538.
 — animales male constituti quid moliantur 489.
 — — — quo modo contaminentur *ibid.*
 — — — unde generentur 486.
 — — — — — nutriantur 251.
 — animalis a nervis omnifariam afficitur 291.
 — — — — — menti inservit 290.
 — — — — — munia 313.
 — — — — — natales 252.
 — — — — — quare ita nominentur 252.
 — — — — — ratione membrorum variat 292.
 — — — — — ubi locorum sit 313.
 — — — — — ubi progignatur 421. 291.
 — — — — — unde sit 211.
 — — — — — bifariam agunt 495.
 — — — — — corporis, ratione mensium variant 345.
 — — — — — duo sunt homini, & cujuslibet natura 377.
 — — — — — duplicis generis corpori insunt 312.
 — — — — — ex quo procreetur 216.

Spiritus hominis unde originem ducat 177.

—— in corpore humano munia 232.

—— instauratio unde 435.

—— in unoquoque homine est diversus 480.

—— liber & infixus qui 434.

—— mechanici quid valeant 400.

—— melancholicorum varie affectus, varia effecta producit 448.

—— naturalis munia 291.

—— ——— ubi fiat 291.

—— ——— ubi sit 252.

—— nitro aërii efficientia 239.

—— non uniusmodi est in singulis hominibus 377.

—— potentia 312.

—— quid sint 492. 312.

—— quilibet ut vitietur 292.

—— quomodo constitutionem spasticam acquirant 498.

—— quo modo in corpore immutetur 452.

—— quo modo in homine gignatur 377.

—— quo modo producantur 494.

—— quomodo universum per corpus distribuatur 336.

—— quo pacto e pulmone attrahatur 217.

—— sedes caput 434.

—— fiderii hominis variæ nominationes 405.

—— ——— vis incredibilis 406.

—— sunt sanitatis causa 237.

—— triplex in homine 378.

—— ventriculi qualis sit 291.

—— vitalis in arteriis inque corde 211.

Spiritus vitalis nutrimentum quod 313.

—— ——— proprietates 421.

—— ——— quid agat in corpore 291.

—— ——— quo modo progignatur *ibid.*

—— ——— ubi gignatur 252.

—— unde oriantur *ibid.*

—— universum per corpus distributio 216.

—— unus in corpore 434.

e Spiritu solo nullus morbus oritur 444.

Spirituum ad musculos dimissio quomodo perficiatur 568.

—— affectiones quot 237.

—— aggregationis morbi qui 349.

—— animalium præstantia & munia 538.

—— ——— qualitas 486.

—— ——— usus 297.

—— copia ubi in corpore sit 495.

—— corporis quot sint 291. 297.

—— genera quinque 369.

—— in corpore confectio ubi 402.

—— principium & materia 291. 297.

—— quot species 252.

—— validior commotio quid efficiat 275.

Stablii præcepta & instituta Medicinæ 571.

Stablius hæret in hypothesi de spiritibus 578.

—— quænam reprehendit ut supervacua in studio Medicinæ 591.

—— quomodo Medicinæ studio operam dederit, & quantos in eo progressus fecerit 591.

Sen.

- Stannar quid 371.
 Stella hydropica 393.
Stenonis inventa anatomica 129.
 Stimuli varii quo modo agant, & quid efficiant 553.
 Stimulorum præposterus usus quid mali inferat corpori 554.
 Stimulus quid ad mentem mechanicorum 553.
 Stomacace morbus Romanis primum incognitus 74.
 Stomachi ab aggregatione spirituum affecti indoles 350.
 Stomachos multos finxit *Helman-tius* 420.
 ——— plures finxit *Paracelsus* in corpore 387.
 Stomachum habent quælibet corporis viscera 376.
 Stomachus cum quibus consentiat aut dissentiat 339.
 ——— morborum sentina 426.
 Stramonium 602.
 Stricturæ accidentia 154.
 Studia liberalia quæ 15.
 Stultitiæ auctor quis 313.
 Stupor digitorum vel aliarum partium unde oriatur 421.
 Stuporis definitio insolens *Flud* 467.
 Substantia rei tota quæ 317.
 ——— rei tota quid valeat 274.
 ——— tota rerum singulari virtute dotata est causa 274.
 Substantiæ totius de morbis *Senner-zii* iudicium 318.
 ——— morbi { manifesti } qui 318.
 ——— { occulti }
 ——— totius morborum differentia quot *ibid.*
 ——— occultorum differentia tres 318.
 ——— morbus quis 317.
 ——— tres præclaræ quænam secundum *Chinenses* 334.
 Sudatorium Laconicum 121.
 Sudor Anglicus olim Medicis incognitus 74.
 ——— duplex 378.
 ——— quando utilis 316.
 ——— quare falsus 197.
 ——— quid secundum *Dioclem* 201.
 ——— sulphureus varii generis 379.
 Sudoris instabilis causa 348.
 Suem cur *Ægyptii* oderint 323.
 Suffocantur interdum homines a vapore &c. 214.
 Suffocatio mulierum ex quo oriatur 393.
 Sulphur congelatum, resolutum, coagulatum 411.
 ——— quos morbos inducant 412.
 ——— in homine quadruplex 369.
 ——— putrefactum quos morbos efficiat 383.
 ——— purissimum quid 457.
 ——— quales morbos producat 383.
 ——— quid *ibid.*
 ——— ubi in homine fecernatur 381.
 Sulphuris proprium 370.
Sutan qualis morbus 76.
Swammerdami inventa anatomica 129.
 Sylvestres unde sint 368.
Sylvii dogmata 483.
 ——— hypotheses tenens facile morborum quorumvis causas dare potest 487.
Sylvius quem modum tenuit in Medicina docenda 482.
 Symmetria quid 253.
 Sympathiam terrestrium cum celestibus ponunt astronomi 96.
 Symptoma quid late quid stricte
 Qqqq signi-

significet 257.
 Symptoma quod 254. 256. 257.
 70. 298.
 Symptomatis & *Epigemeniæ* differ-
 rentia 256.
 Symptomatum curationem superva-
 cuam duxerunt Methodici 149.
 ——— differentia 70.
 ——— { genera }
 ——— { species } quot 257.
 Synanchis secundum methodicos
 definitio 153.
 Syndromes quid 140.
 Syncrimata quæ 146.
 Synocha amphemerina unde 316.
 Synovia quid 389.

T.

TAbis causa 387.
Tackenii placita 477.
 Tænia species vermis 562.
 Tarantulæ ictus infert ideas salta-
 trices 237.
 Tartari ciborum & potus differen-
 tia 386.
 ——— cognitio Medico necessaria
 387.
 ——— curatio quo modo instituen-
 da 389.
 ——— generationem quæ inhibeant
 388.
 ——— indurati causæ 386.
 ——— magnus numerus 385.
 ——— materia 386.
 ——— quatuor genera 385.
 Tartarum *Paracelsi* reprobatur *Hel-*
montius 427.
 Tartarus chronicus, mansuetus, mor-

talis, præteriens, qui & quid ef-
 ficiant 385.
 Tartarus cujus generis maxime no-
 xius, vel minus 386
 ——— innatus multiformis 387.
 ——— medullæ, stomachi, inte-
 stinorum, bilis, hepatis & urinæ,
 quos morbos inferant 388.
 ——— *Paracelsi* plane diversus est
 a tartaro vini 427.
 ——— pulmonum subtilior 388.
 ——— qualis morbus 385.
 ——— quid *ibid.*
Tavardillo qualis morbus 76.
 Temperamenta ex quibus oriantur
 49. 53.
 ——— sunt morbi nativi, &
 cacochymia variae species 537.
 Temperamenti inventor Hippocra-
 tes 50.
 de Temperamentis doctrina num e
 Medicina ejicienda 52.
 ——— sententia, quem usum
 in Medicina habeat 54.
 Temperamento Saturnino dotati ho-
 minis signa 52.
 Temperamentorum cognitionem
Paracelsus censet supervacuum
 375.
 ——— numerus 49. 537.
 ——— quatuor diversitas in
 quibus sita 580.
 ——— signa 283.
 Temperamentum biliosum, melan-
 cholicum, & pituitosum quo-
 modo in corpore exoriantur 537.
 ——— cholericum, melan-
 cholicum &c. 51.
 ——— Saturninum, Joviale
 &c. 52.
 ——— quid 49. 269. 459.
 580.

580. 537.
 Temperari æqualiter quid secundum
Galenum 259.
 Tempora morborum indicant 150.
 ————— quot 150. 243.
 ————— universalia, sin-
 gularia, quæ 270.
 Tempestates anni cur annuatim inter
 se differant. 101.
 ————— veteres medici ob-
 servarunt. 110.
 Tempus morbi & auxilii simul in-
 cidunt 150.
 Temulentorum quorundam juve-
 num mira & incredibilis per ali-
 quot dies deliratio 598.
 Tendo musculi unde oriatur 568.
 Tenebræ quid efficiant 455.
Teretice quæ 135.
 Terra ex aqua 413.
 ——— primigenia quæ 413.
 Terræ producta quæ 368.
 Terrarum situs plus, quam Lunæ
 tractus, ad nascendum valet 103.
 Testium utilitas 297.
 Tetano auxiliantur clysteres acerrimi 227.
Thalassomeli quid 229.
 Thebæ Ægyptiæ & Diospolis est
 eadem urbs 596.
Themison Methodicæ sectæ auctor
 145.
Theodorus ut medicamentorum vi-
 res exposuerit 311.
 Theombrotion Plinii 610.
Theophili dogmata 277.
 Theophrasti de morborum causis
 sententia 196.
 Theorema quid 140.
 Theoremata secundum Empiricos
 quot 140.
 Theoria complura verisimilia habet,
 quæ praxis erronea esse ostendit 482.
 ——— medica circa quæ versetur
 296.
 ——— medica quæ 312.
 Theoriæ medicæ divisio 312.
 ——— Medicinæ fundamenta duo
 571.
Therapentice quid complectatur
 279.
Thermometri Flud usus admirabilis
 476.
Thermometrum ad mentem Flud
 470.
Thessali Trall. Superbia 146.
Thessalus Hippocratis filius 198.
 ——— *Trall.* methodicæ perfe-
 ctor 145.
 ——— *Trall.* plurimos habuit
 discipulos 146.
Tétravos quid 294.
Thethalassomenon quid 229.
Tentlophace quid 228.
Ton qualis morbus 76.
Tonica tensio 213.
Tonicus motus cujusmodi sit 577.
 Tonsillæ quare sæpe inflammentur
 285.
 Tonus quid 516.
 Tophus differt. a calculo 428.
Tosorthus Ægyptiorum rex pro
 Æsculapio habitus 320.
Tralliani de doctrina sententia 286.
Trallianus Alexander accurate signa
 morborum tradidit 287.
 Transfatio de simili ad simile quid.
 138.
 Translatio quid 252.
Transpirationem corporis qui inve-
 nerunt 219.
 Transplantatio morborum ut pera-
 gatur. 95.
Trarames proprium 372.

Tremor membrorum unde fiat 293

Tremoris causa 203.

Triplicis quæ 140.

Tribos quis 164.

Tribonici qui *ibid.*

Tritemporaria notatio 204.

Triumviratus quid *Sylvio* 484.

Triplicis *triplicis* 204.

Tsjeru-cansjava planta quædam 609.

Tumorum varietas unde sit 266.

Turban magna quid? 372.

Tussis siccæ origo 446.

Tympanites quid: 68.

Typi unde nomen habeant. 188.

Typorum genera & differentia. 187.
seq.

—— implexus ut investigandus 188.

Typus febrium cur non sit uniusmodi 499.

—— quibusnam morbus sit 187.

—— quid. *ibid.*

V.

VAcuitas morbum inducens qui cognoscatur & curetur 352.

Valetudinis adversæ causa 204.

Valetudo bona aut adversa in quo consistat 491.

—— qualiscunque unde sit? 371.

Vallesius in demetiendis remedium viribus curiosissimus 84.

Valvularum in venis inventor 128.

Vapor concretionis corporum causa 371.

Vapores calidi & acres ad caput de-

lati quid efficiant 242.

Variolæ unde oriantur 315.

Vasa corporis non differunt inter se figuræ ratione 529.

—— corporis quando opera sua moliantur. 533

—— lactifera invenit *Erasistratus* 128.

Vena num in hæmorrhagia incidenda 72.

—— portæ bifariam vitium concipit 587.

Venæ cujuscumque dolores excitent 241.

—— incisio quando utilis 554.

—— non eadem in quibusvis affectibus incidenda 294.

—— portæ constructio 587.

de Venæ sectione mire inter se digladiabantur *Brissotus* & medici Lusitani 193.

—— sectionem Arabes aliter ac Græci in variis morbis instituerunt 193.

—— sectionem negligebant *Chrysippus* & *Erasistratus* 214.

—— tantum sanguinis receptacula 216.

Venam incidere cur *Chinenses* detrectent 353.

—— portæ inter & cervicem uteri communio est 587.

—— tangendi præcepta *Chinesium* 361.

Venarum principium 245. 250. 292.

Venena quæ dicantur 304.

Venenum quid? 306.

—— quid *Paracelsus* 381.

—— quo modo in homine generetur *ibid.*

- vaporiferum qui agat 318.
 de Venis opinio *Philarethi* 236.
 Venter quare hyeme fit calidior 280.
 Venti quatuor cardinales ubi sint in homine 372.
 Ventorum cardinalium qualitates 458.
 Ventriculi facultates quatuor 250.
 ——— munia 250.
 ——— orificium superius sensationum fons 422.
 Ventriculo & abdominis musculis quanta vis sit cibos atterendi calculo mathematico demonstratur 521.
 Ventriculum proprium quaelibet corporis pars habet 480.
 Ventris vocabulo, complures corporis partes nominantur 280.
 Ventus quid *Flud* 459.
 Verborum controversia quo pacto devitanda 254.
 Vermes in corpore humano omnimodos affectus excitant 563.
 ——— extra intestina 561.
 ——— ubique sunt 560.
 Vermiculus genituræ quo pacto fiat homo. 45.
 Vermium duæ classes 559.
 ——— in corpore humano natorum novem classes *ibid.*
 ——— in homine natorum duo genera 560.
 ——— qui intestinis insunt, tria genera 562.
 Vertiginis causa 197. 242. 235.
 Vertigo ex quo nascatur 289.
 ——— quo pacto a re gyrante efficiatur 242.
 ——— ut a purgatione exoriatur 308.
 ——— ut fiat 445.
 Verum quodnam in Medicina 483.
Vesalius Galeni anatomica reprehendit 129.
 Vesica humoribus dominatur 348.
 Vesicæ dolentis signa 242.
 ——— efficacitas varia 338.
 ——— morbus quid efficiat 350.
Vesiculares vermes 561.
 Veterinarii veteres methodicorum vocabulis utebantur. 157.
 Viæ corporis extraordinariæ octo 342.
 ——— ordinariæ duodecim 341.
 Victus de consuetudine historia 284.
 Victus ratio quibus inserviat 279.
 ——— recta homini ad salutem necessaria 179.
 Villi contractionis causa 512.
 Villo est duplicis generis contractio 512.
 Villus corporis quantum in dies expiret 539.
 ——— ex quibus constet 512.
 ——— quid *ibid.*
 Vini efficacitas 597. *seq.*
 ——— facultates 229.
 de Vini proprietate sententia *Dio-clis* 207.
 Vini vires a quibus debeant 404.
 Vinum sitne *Nepenthes* *Homeri* 597. 599.
 Vir est *Limbus* ad mentem *Paracelsi* 373.
 Virium & motuum corporis origo quæ 534.
Virsungus quid invenit in re anatomica 129.
 Virtus quid ad mentem gymnastarum. 115.
 Vis

nem morborum adhibent *Chinenses* 333.

Uteri dolorum signa 242.

—— inflammationis causæ varia 285.

—— situs facit ad profluvium foenarum 548.

Uterus morbos proprios habet 423.

Vultus & faciei colores, quos morbos ostendant 362.

Vulvæ strangulatus quid & ex qua causa oboriatur 545.

W.

Welfchii curiositas in morborum curatione 104.

Willisii dogmata 488.

Willisius cuinam viæ institit in tradenda Medicina 482.

Wirdigii hypotheses 236.

X.

Xῶντες 200.

Y.

Y^λ quid 171.

Yliadum quid 371.

Yliastrum quid 382.

Yleidum quid 371. 382.

Z.

ZEdos quid *Paracelso* 393.

Zephyrus ubi in homine 373.

Zodiaci signa quænam homini gratissima 465.

—— signorum partes Decani varii singulatim possident 322.

Zodiaco complures non eadem signa tribuerunt 106.

Zodiacum non eodem modo variæ gentes partiuntur *ibid.*

Zonæ torridæ incolæ ad summam vivunt senectutem 221.

Zoroaster duo principia æterna posuit 91.

—— duos Deos statuebat 90.

—— Magiæ auctor *ibid.*

—— primus cultum ignis ostendit *ibid.*

Zoroastris scripta *ibid.*

E R R A T A.

PAg. 15. lin. 4. pro *medico* lege amico p. 17. l. 17. lege servitudine p. 19. l. ult. pro *in est* . l. in vita p. 21. l. 23. *tudes* l. rudes p. 41. l. 10. ingurgitandum. pag. 43. error in numeris ratione notarum citationum. Nam lin. 4. a *compositione* ponendus est numerus 9. & post *Stagyritam* 10. & sic deinceps usque ad 17. , qui convenit cum nota 18: 19. vero numerus indicat Harvæi tractatum de gener. &c. p. 45. l. 21. l. unum. p. 81. l. 5. l. alligari. lin. penult. l. propoinat. p. 98. l. 17. l. alterationes p. 103. l. 26. l. prædictiones , quas eventus probavit pag. 104. l. 20. pro puncto pone comma , & dele *Tum* p. 132. l. 3. l. eam p. 134. l. 28. pro *neu* l, non p. 136. l. 20. l. caussæ. p. 163. in nota 2. pro *arrat* . l. narrat. p. 166. in nota 9. l. 7. l. sacri p. 178. l. antepen. l. corrigere. p. 245. l. 15. post *involuta* pone punctum , & dele *in* p. 280. in nota 20. l. 2. l. 'O-στέφυρας. p. 289. l. 5. l. illam. p. 291. l. 14. l. jecoris. p. 299. l. 1. l. distribui p. 301. l. 1. l. duplio. p. 323. l. 6. pro *procedure* , l. producere p. 330. l. 25. l. abstineat. p. 331. l. 19. l. egregium. p. 339. l. 5. l. quiete. p. 343. l. 7. l. feratur. p. 351. l. 11. pro *est* l. esse. p. 364. l. 5. pro *autem* l. artem p. 365. l. 3. l. excogitatam p. 393. l. 3. l. primam p. 413. i. 15. post , *cum ita sit* , inferre , statuit. p. 442. l. 19. l. crisis p. 459. l. 15. l. alteratorum p. 465. l. 2. l. gratissima p. 472. l. 1. l. haberer. p. 489. l. 13. pro *effectus* l. affectus p. 506. l. 12. dele *corpus* p. 511. l. 11. l. inventurum p. 545. lin. 1. post *definit* , pone numerum 63. p. 558. l. 9. pro *aque* l. eque p. 566. l. 4. l. interioremp. 571. l. 23. l. persequi. p. 579. l. 19. l. arbitrium. p. 638. l. 16. col. 2. lege *Empiricorum scripta cur deperdita* pag' 639. l. 35. col. 1. lege *exonerantur* , p. 660. col. 2. l. 36. lege *habeat* .

